

مندی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

بیره و هریه گانی

به هادین

بهشی به کهم

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

براي دانلود كتابهاي مختلف مراجعه: (مَنْتَدَى اقْرأ النُقَافِي)

بۆدابهزاندنی جوژدها کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتاب (کوردی ، عربی ، فارسی)

بیره وهریه كانى به هادین نوری

پیشکشه :

- به هه موو مروقیك كه وه كوو سه ربازيكى نه ناسراو له پیناوى نايدیا و پرنسیپه كانیدا
خه بات دهكات و، كیشهى گه ل و نیشتمانكه یی خستووته ژوو كیشهى تاییه تی خویه وه.
- به هه كه سیك كه له سه ر نه م نه ستیره یه دا بۆر زگار كردنی مروقیه تی له مۆته كه ی
زۆرداری و چهوساندنه وه و رووتاندنه وه تیده كوژی.
- به بنیاتنه رانی جیهانیكى تازه، كه هاوسانیی راسته قینه و دادی ته واوه تیی تیدا سه رده سته
بن.

بیره وه ربه کانی به هادین نوری

وه رگیزانی : سه ردار صالح

چابی یه که می کوردی

کوردستان — سوله یمانیی

ژماره ی سپاردن : (52) — ۱۹۹۵

سالی : 2001

تیراژ : 1000 دانه

کۆمپیوتەر و مونتاز : منیره & سۆران

مافی چاپکردنه وه ی پارێزراوه .

چاپ : چاپخانه ی رهنج

پېرسىت

بابەت

لاپەرە

- ۱ - وتەيەك بۇ خوينەران ۸
- ۲ - چەردەيەك لەبارەى يادگارىى منالىيەوۈ ۲۵
- ۳ - شېخ مەحمۇدى جەفید لەتەكى ۲۱
- ۴ - لەشارى سايىمانى ۴۳
- ۵ - چوونە نىۋ جەنگەى سياست ۵۷
- ۶ - دوکەرتىوون ۸۲
- ۷ - سكرتېرى حيزب ۸۵
- ۸ - گواستەوۈى بارەگای سەرکردايەتى بۇ كەركوك ۱۰۷
- ۹ - سەر لەنوى پېتەخت ۱۲۱
- ۱۰ - راپەرىنى تشرىنى ۱۹۵۲ ۱۸۳
- ۱۱ - نىۋ زىندان ۲۱۱
- ۱۲ - شۇرشى ۱۴ ى تەممووزى ۱۹۵۸ ۲۷۷
- ۱۳ - گۇرانى رىيازى " عبدالكرىم قاسم " و ۳۱۹
نشوستى شۇرشى ۱۴ تەممووز
- ۱۴ - كودەتاي شوياتى ۱۹۶۳ ۲۵۴

ھېندىك كەس لىم دەپرسن ئاخۇ پەشىمان نىم ئەۋەي كە ھەرپەتى لاۋى و سالانى
 تەمەنم لەنىۋ بزووتنەۋەي كۆمۆنىستىدا بەسەر برد، كە ئەمىرۇكە بەلای زۇر كەسەۋە
 ئەۋە دەچى توۋشى نشوستى بەك بوو بى ھەستانەۋەي بۆ نەبى؟ لەۋەلامدا دەلىم:
 من كاریكى وام نەكردوۋە لى پەشىمان بو، كاری سیاسىم بۆ پەيدا كەردنى پلەو
 پایەو دەۋلەمەندى نەبوۋە. ھەرچى بووم شانازى پىتو دەكەم، لەپىناۋى ئایدیار
 ئامانجى بەرزدا تىكۆشاروم خزمەتى گەل و نىشتامم كەردوۋە. ئەۋپەرى تىن و توانى
 خۆم لەپى ئەۋ شتانەدا بەخت كەرد كە نەۋە دۋای نەۋەي چىنى زەحمەتكىش
 خەۋنپان پىتو بىنى و، لەمەدۋاش - تا بەدەستیان دەھىتنن - ھەر خەۋنپان پىتو
 دەبىنن: بنىاتنانى ژيانىكى ئازاد و كامەران كە دادپەرۋەرى راستەقىنەي تىدا بالا
 دەست بى و، زۆردارى و روتاندنەۋە چەوساندنەۋەي بەھەموو جۆرەكانىۋە تىدا
 شوپنە ون بى، واتە بنىاتنانى سۆشپالىزم.

ھېندىكىش لىم دەپرسن: داخۇ جارىكى دى دىمەۋە سەر چالاکى سیاسى
 لەچۋارچىۋەي بزووتنەۋەي كۆمۆنىستىدا؟ دەلىم: من بەشى خۆم لەخەباتدا بەشدارىم
 كەرد و بەشەرەفەۋە ئەركەكانم راپەراند، بەبى ئەۋەي لەدژۋارى و قورىانى بترسم. منىش
 قەرزارى بزووتنەۋەي كۆمۆنىستىم كە بەگىانى بوغاندىنى زۆردارى و روتاندنەۋەي
 داكۆكى لەمافى زۆرلىكراوان و خوشەۋىستى ھەموو مەۋقە باشەكانى سەر روۋى
 زەۋى پەرۋەردەي كەردم. من ئىنتەرناسىونالىست بووم و ھەرۋايش دەمىنمەۋە. گەل و
 نىشتامم و گەلان و نىشتاماننى دىكەيشم خۆش دەۋىن و، ھەموو شىۋە ھەلاۋاردنىك

لهنیوان مرۆڤه کاندایا - بههۆی جیاوازیی ئایین یا نهتهوه یا رهنهگ.. هتهد - رته
ده کهمهوه.

بهلام من ههست بهنیزیک بوونهوه لهو رۆژه ده کهم که بهسالدا چون ههلمده پیچی
دهست لهته نجامدانی چالاکیی حیزبی - سیاسی ههلبگرم. لهو باوه ربهشدام لهسایه
تهم بارودۆخه نوی باوه دا کاتی تهوه هاتروه نهوهی لای هۆشیار ئالای پیروزی
خهبات بگریته دهستو، تهزموونی ئیمه و جۆشو و خروشو تهزموونی تایبهتی خوی
ههردو تیکه له بهیه کدی بکاتو، درێژه بهو کاره بدات که نهوه کانی پیشوو دهستیان
پی کرد. ههرچی منیش ههست ده کهم ده بی پاشاوهی وزه ی خهباتگیرانه م
له چوارچیوهی ربهازیکی دیموکراتیدا بو دا کۆکی له تازادی و مافی مرۆڤ
له کۆمه لگایه کی دیموکراتی و شارستانیدا ته رخا ن بکه م که مملانیی شیتانه ی
خویناوی پی له مه ترسی و دله راو که و ویرانکاریی تیدا دوا یی پی دیت.

خهون بهوه وه ده بینم ته م کۆمه لگایه بیینم ناسه واری زمانی چهک و تیرۆ
به ندیخانه و راوه دوونانی تیدا نه ماوه، مملانیی ناشتی یانه و شارستانی یانه ی خراوه ته
جی، که سنووقی ده نگدانی تیدا ده بی به چه که م و ئالای تازادی و دیموکراسیی
به سه ردا ده شه کیته وه و، ره وشتی به نه رخ و په سه ند کراوی تیدا زال ده بی و، وشه ی
یاسایشی تیدا ده خریته سه رووی هه موو وشه یه ک.

دانه ر

کوردستانی عیراق - سلیمانی

تشرینی دووه می ۱۹۹۱

وتەيەك بۆ خوتنەران

ئەم بېرەۋەريانەم تۆمار كرد تەنيا لەبەر ئەو نا كە قەناعەتم بەنوسىنيان ھەيە، بەلكو لەبەر داواكارىي و ئامۆژگارىي گەلێك لەھاوپۆلكام لەماوەي دە مانگي ۱۹۹۱ دا تەواوم كرد. بەپلەيەكي سەرەكي پشتم بەبيرو زەيني خۆم بەستوۋە، چونكە ھەل و مەرجي سەختي پيشووي ژيانم دەرڤەتي ئەوي نەدەدام بېرەۋەريي رۆژانەم تۆمار بكەم و بيان پاريزم. كە ئەم بېرەۋەريانەيشم نووسي ھەلي ئەووم بۆ نەپەخسا بەبەلگەنامە حيزبي بەكاندا بچمەو، كە دەيانتواني لەبېر كەوتنەوي زۆر رووداو و ورد كردنەو و لەسەر نووسىنيان - بەشيوەيەكي دەرژتر - ياريدەم بەدن. سوپاسي ئەو كەسە دەكەم ھەر كامێك لەو بەلگەنامانەم بۆ بنيرى، كە لەوانەيە لەدەر كردني چاپيكي ديكەي ئەم بېرەۋەريانەدا بەكەلگ بن. لاپەرەكاني ئەم كتيبە بېرەۋەريي تا ۱۹۸۴ يان گرتۆتەو كە سالى جوي بوونەو مە لەحشع. ئوميد دەكەم لەپاشەرۆژدا دەرەتاني ئەووم ھەبى لەسەر سالاتي دواييش بنوسم.

خويندەوار دەبينى ئەم كتيبە بەرادەيەكي بنچينەيي باسي كاروباري حيزبي شيوعى و سياسەت و خەلكاني پيۋەند دار دەكات. بەلام من ھەر بەباس كردني ئەم رووداوانە دانەكەوتوم، بگرە لام لەرووداۋە سەرنج راكيشەكاني ديكەش كردوۋەتەو، چونكە من لەقەفەزيكي حيزبي - سياسيدا نەژياوم، بەلكو لەم كۆمەلگەيەداو لەنيو خەلكدا بووم، بايەخ و ئارەزووي خۆم لە گەل قسەي نەستەق و ئەدەب و مۇسقاو رابواردني خاوي و مەلە كردن و دارستان و شاخەوانى و دارتاشى و كشتوكال و دا ھەبوۋە. من دلخۆش و خەمگين بووم، پينكەنيووم و گريوايشم، وەك چۆن ئەمە ريبازي ژيانە لاي ھەموو مرۆڤيكي ئاسايي.

ھيندەي پيۋەندي بەگيرانەوي رووداۋەكانەو ھەيە، دەتوانم جەخت بكەم كە من دەست و دل پاك بووم بەئەنقەست نەكەوتومە گۆرانكارى و شيواندن، ئەگەر چي

نكولئى لموه ناكهم كه رهنگه شتم لهبير چووبئى، لهكاتئىكدا پشتم بهيادهوهرى
"الذاكرة" بهستوه كه لهوانهيه مرؤف بههلهدا ببات. ههرچى پئوهنديى
بهقسه كردن لهسهر رووداوه كانيشهوه ههيه، ئموه جوړهها ههلوئىستو رهفتارى
كسانو ريخواوه كانم ريسوا كردوونو پشتگيريم لئى كردوونو رهخنه لئى گرتوونو
بهباشم زانيون.

من لموهدا - وهكو رايهكى شهخسى - بهبئى رق ههلوگرتن لههيج كسى لهوانهى كه
لهتئيش كردندا هاوړپئيهتيم كردوونو لهسهر گهلينگ مهسه له لهگهلياندا ناكوك
بووم، بارى بهرپرسي دهخمه سهر شاتم. وهك مافى بهرپرچدانموهو رادهربرين بهخؤم
دهدهم، ئاوايش بهو كهسانهى دهدهم كه بيرورايانم بهدل نئيه.

كاتئيك ئم بيرهوهريانه دهنوسم تهمنهنى حيزبى - سياسيم نزيكهى نيو سده
دهبيتو، ههموويم بؤ ئو ئايدىاو ئامانجه ههره بهرزانه تهرخان كرد كه باوهرم پئيان
ههبووو دلسووتهيان بوومو خهباتم بؤ كردن بهئى، چهندهها سال بهنديخانهو
تهشكهغهكانى و ژيانى قورسى خوشاردنهوهو راوه دونانى بهردهوامو دژوارى
غهربايهتئى دوور لهخوشهويستانو ولائم لهپئيناوياندا دهريرد. ههروهها سائهها
لهچياكانداو لهبهر بؤمبا بارانو ههرهشهدا ژياومو خوتم راگرتوه. سهريارى نموهى
نموم پئى نهبرا سهركهوتنى ئو مهسه لهيه بيينم كه گولئى لاويمو ههموو سالانى
ژيانم بؤ تهرخان كرد، بههيج شئويهيك پهشيمان نيم لهوى كه كردم، بهلكه ئو
شتهى تئيدا دهبيينم كه ههم مايهى شانازى بهخؤوه كردنى منهو ههم زوو بئى يا
درهنگ بهرههمى دهبئى.

من بؤ كيشهى گهل و خهلك ژيام، نهك بؤ خوتم. تهواوى وزهى خوتم خسته
خزمهتى لهوانهى كه سيستمئىكى كؤمهلايهتئى ستهمكارى لهسهر زؤردارىو
روتاندنهوهو چهوساندنهوه بنيات نراو زولم و زورى لئى دهكردن. تا بژيم سوور دهيم
لهسهر ئو ئايدىاو پرنسيپه ههره بهرزانه، پرنسيپى شينلگيرانه خهبات كردن

لهپیناوی رزگارکردنی کریکارانو سمرجهم زه همه تکیشانی کاری بیرو بازوو له ژورداری و روتاندنوهی چینایه تی و چهوساندنوهی نه تهوهی و سیاسی و، ههروایش ده مینموه.

ئهوه به لگهی ناوی که من به در یژیی سالانی ژینانی تیکو شام جورها چوتی و ههلهی فیکری و سیاسی و ریکخواهیم کردون. به لام خراپه م ده رهق بهو ئایدیا و پرنسیپانه نه کرد که باوه پم پی یان هه بوو و خباتم بو کردن، قسه کانم پیچوانه ی کردهوم نه بوون، هه رگیز هه و تم نه داوه ده سه لاتی شه خسیم یا پایه ی حیزی - سیاسیم بو ئیمتیزی شه خسی یا مبهستی تایبته به کار بهیتم، دوی پیشه وایه تی و خوده رختیش نه که وتووم، به لکوو وه ک سمر بازیکی نه ناسراو پی دا گریم له سمر ئیش کردوهو، سوور بووم له سمر پاکی و راست و رهوانی سیاسی و، بهر ژوه ندی گشتیم خستوه ته سه رووی بهر ژوه ندی تایبته. ئه مرۆکه مایه ی شهرفه بو من که پاش نیزی که ی نیو سه ده له کاری حیزی - سیاسی، له م دنیا یه دا جگه له جل و بهرگی خوم و شان و شکوی شه خسیم و شهرفی سیاسی پارێزر اوم، هه یچ شتیکی دیکه شک نابهم.

له رۆژێکدا جلهوی ریبه رایه تیم له حشع دا گرتنه ده ست که لاریکی شو ر شگیتری دلگهرم و که م ئه زموون و ئاستی رۆشنیبری نزم بووم، له رۆژێکدا که حیزب خۆیشی دوو چاری تیشکانیکی سهخت بوو (۱۹۴۸ - ۱۹۴۹). ئه و سالانه که سکر تیر بووم توانیم به سه مر که وتووی ریبه رایه تی چالاکی کۆمونیسته کان بکه م بو زالبوون به سه مر دژواریه کان و سه مر له نوێ بنیات نانهوه و هاتنه وه کۆری سیاسی حیزب وه کوه حیزیکی به هیژ. باکم له وه نه بوو، کاتیک له به ندیخانه بووم، له پایه ی ریبه رایه تی لادرامو، که له سالانی ژینانی حیزبایه تیمدا له سه مر دهستی سه لام عادل و عزیز الحاج و عزیز محمه دی هاوړی یانم یه خه گیری سزای حیزی ناره واو کردهوی توندوتیژ بووم.

من شهره‌فی به‌شداری کردنی چالاکانه‌م هه‌بوو له‌ری‌به‌رایه‌تی هه‌جو‌له‌کانی
هیزیدا، به‌تایبه‌ت له‌و رۆژانی ته‌نگانه‌و نار‌ه‌ه‌تیانه‌دا که به‌سه‌ر بزووتنه‌وه‌ی
کۆمۆنیستی و دیموکراسیی عیراقداهاتبون.

له‌گه‌رمه‌ی خه‌باتدا گه‌لێک کتیبم خویندنه‌وه‌و گویم بۆزۆر موخازه‌ره‌ راگرت و
ده‌مه‌ته‌قییم له‌سه‌ر کیشه‌ تییۆری و سیاسیه‌کان کرد و له‌سه‌ر ئه‌ده‌ب و سیاسه‌تم
نووسی و رۆشنی‌ری گشتیم په‌ره‌پیداو، به‌وه‌ فیربووم و ئاستی فیکریم سه‌رخست.
به‌لام خودی ژبان هه‌میشه‌ ئه‌و قوتابخانه‌ بنچینه‌یه‌ بوو که لی‌وه‌ی فیربووم. پایزی
۱۹۶۴ که له‌هه‌نده‌رانمه‌ هاتمه‌وه‌ بۆ نیشتمان، به‌خالیکی جوێکه‌ره‌وه‌ی نیوان دوو
قوناخی ژبانی فیکری - سیاسیم داده‌نیم، چونکه‌ بی‌ که‌م و زیاد له‌م کاته‌وه‌ له‌رووی
فیکری و سیاسیه‌وه‌ گه‌یشتمه‌ ته‌مه‌نی کامل بوون و، خۆم گه‌یژده‌ی گه‌یجه‌لی
پشتگیری ئه‌و سیاسه‌ت و هه‌لوێسته‌ چه‌وتانه‌ نه‌کرد که سه‌ره‌نجامه‌ که‌یان په‌شیمانی
بوو.

* * *

چارم ناچاره‌ له‌ کاتی‌که‌دا منیکی چاره‌نووس به‌چاره‌نووسی بزووتنه‌وه‌ی
کۆمۆنیستی‌یه‌وه‌ گرێ دراو - له‌م ولاته‌وه‌ ده‌ره‌وه‌یدا - بیره‌وه‌ریه‌که‌م ده‌نووسمه‌وه‌، ده‌بی
به‌چهند قسه‌یه‌ک لا له‌و رووداوه‌ تیزه‌په‌رانه‌یش بکه‌مه‌وه‌ که بوونه‌ هۆی رووخانی رژی
حوکمی کۆمۆنیسته‌کان له‌ولاتانی ئه‌وروپایی و یه‌کیته‌ی سوئیت و، به‌وه‌ سه‌رجه‌م
بزووتنه‌وه‌ی کۆمۆنیستی جیهان که‌وته‌ گه‌یژاوی نسکویه‌کی قول و راسته‌قینه‌وه‌.

ئه‌مه‌رۆکه‌ تیشکانی بزووتنه‌وه‌ی کۆمۆنیستی راستیه‌که‌ مشتومر هه‌لناگری.
جیهانی ئه‌مه‌رۆ له‌هیی دوینسی ناچی و، هه‌وسه‌نگیی هه‌یزه‌کانی سه‌ر شانۆی نیو
ده‌وله‌تانی ئه‌مه‌رۆ - له‌بنه‌ره‌تدا - له‌هیی دوینسی جیاوازه‌. به‌لگه‌ نه‌ویسته‌ که
رووداویکی وا گه‌وره‌ هه‌م بیه‌ته‌ جی مشتومرێکی فراوان له‌سه‌ر ئاستی جیهان و،
هه‌م باری سه‌رنجه‌کان له‌سه‌ر هۆ و نه‌جام و رینگه‌کانی چاره‌سه‌ری ناکۆک بن. پیم وایه

بارودۆخی ئەمپەری بزووتنەوهی کۆمۆنیستی - لەچەند لایەنێکی دیاری کراوهوه -
لەبارودۆخی هەردوو دەسەڵاتی سەرەتای ئەم سەدەیە بزووتنەوه که دەچی. بەلام
پروپاگەندە بۆ جوازێ هەول دەدات وای بخاتە بەرچاو که سەرمایه‌داری بۆ ئەوه
هاتووته ئاروه تا کوو تا سەر بێنیتەوه، چونکه باشترین دەسکەوتی مرۆڤایەتی یە.

ئەمە تەنیا هاشو هوشەیه. وهك چۆن ناکریت شکانی قاچی پیاویك - بەهۆی
هەڵخلیسکانیەوه لەسەر پلێکانەوه - ببێ بەنیشانە ئه‌وهی که فلانەپیاوی ماله‌که‌ی
دراوسی چاکترین راکەری ولاته، ئاوايش ناگۆنجیت نەسکۆی بزووتنەوهی کۆمۆنیستی
بەبەلگە دابنریت بۆ ئەوه که سیستمی سەرمایه‌داری لەهه‌ی سۆشیاڵیستی باشتره.
ئەم نەسکۆیە ئیستا و لەمەودايش خەوش و دژایەتی رژی کۆمەلایەتی - ئابوری
لەسەر پێوەندی هێنانه بەرهمی سەرمایه‌داری دامەزراو و لەبناغەدا لەسەر
زۆرداری و رووتاندنەوهی چینیایەتی بنیات نراو هەلناوەشینیتەوه که هەق بەتاکه
کەسیک دەدات خاوەنی ملیارها بێ، لەهەمان کاتدا ملیۆنەها کەس ناچار دەکات
تێکرا لەهەل و مەرجی هەژاری و بیکاری و بێ بەشیدا بژین.

نەسکۆی ئەمپەری بزووتنەوهی کۆمۆنیستی ئەو تاوانه چەپەلانی سەرمایه‌داری
ئیمپریالیستی (ئەوروپایی) ناسریتەوه که چەندەها سەده بەسەپاندنی دەسەلاتی
خۆی بەسەر گەلانی ولاته جیا جیاکاندا بەتەشەنه پی کردنی زۆرداری کۆلونیالی
تییانداو بەتالان کردنی سامان و کۆسپ نانه بەردەم پیتشکەوتنیان و ریی بەجی
هینانی سەرداری نیشتمانی لی گرتنیان درێژە کیشا.

نەسکۆی بزووتنەوهی کۆمۆنیستی ئەو راستیە پوچەل ناکاتەوه که ئەو
سەرمایه‌داری یە گەلانی لەنیوهی یە کەمی ئەم سەدەیدا بۆ نیو دۆزەخی دوو جەنگی
جیهانی کۆله پیچ کرد. سەرباری دەیان شەری ناوچەیی که نەهامەتی و
ویرانکاری یەکی لەژماره نەهاتوویان بەسەر گەلندا هینا، بەکۆشتن و شیانندی
سەدان هەزار بێ تاوانیشەوه لەریگە بەکارهینانی چەکی کۆمەل کۆژ (ئەتۆمی و

کیمیایی ای لهنیو دهوله تاندا قهده غه کراو. شو راستی بهیش هه لئاوه شینیتتهوه که سهرمایهداری سهرچاوهی بینکاری و ههژاری ملیونهها خه لکه له نارچه جیاجیاکانی جیهاندا، له کاتیکدا دهوله مهنده کان بریکی له نه اندازه بهدر که ره ستهی خواره مهنی لهنیو دهبن تا نرخیان دانه بزیت و ناستی قازانجیان نه بیته خوار.

نکولی لهو واقعه ناکریت که سهردهمی سهرمایهداری هاوشانی پیشکوتنیکی مهزن بوو لهزانت و تهکنیک و پهرهستاندنی ژیانی مرؤایهتی و بهدهست هیئانی بهروپیش چوونیتی گهوره له بهر قهرار کردنی نازادی یه دیو کراسیه کان و سه قامگیر کردنی مافهکانی مرؤفا؛ بهلام شم دهسکوتانه وه کوو بهخشش لهرژیی بۆرجوازی یهوه نهدران، به لکو بهدریژیی چهن دین سدهی یه که لهدوای یه کی خهبات و قوربانی گه لان وه که نهجیامی پهرهستاندنی ژیان خویشی بهدهست هیئدران. ته گهر رژیمه بۆرجوازیه کان بهزوری زرداره کی دان بهم دهسکوتانهدا بنین بو گه لهکانیان، لهوا هیشتا هولّ ده دن که میان بکه نهوه و فیلیان تیدا بکهن و کوپ بجهنه ریی جی بهجی کردنیان، له کاتیکدا مه گهر بهده گمن دهن پهن دهباته بهر تاگرو ناسن، تا نهیلتی گه لانی ولاتانی ژیر دهسته و پاشکوتوو به کاریان بهینن.

لهو بنچینه ماددی و گیانی یه کی رهژیی بۆرجوازی لهسهر داده مهزیت بواری تهسه نه کردنی داد و هاوسانیی راسته قینهی نیو کومه لگا نادات و، ناتوانی ناواتهکانی چینی زه همه تکیش لهژیانی نازاد و خوش گوزه ران و پسر کهرامه تدا بهدی بهیتی. له بهر نه مه یه ناکوکی به کان ده میهنه وه و ململانیی چینایه تی دریزه ی ده بی، تا لهسهره نجامدا سهرمایهداریی تیدا ههرهس دینی. دیاره له لته مرنا تیقی سروشتی و حه قیمی لهو سو شیا لیزم ده بی که لهسهر دادوه ری و هاوسانی بنیسات ده نری و چهوساندنمه ی مرؤف له لایهن مرؤفمه ی تیدا ناهیلری. لهو نهجیامه ی که مارکس و نهنگلز لهسهر حه قیمه تی رووخانی سهرمایهداری و سهرکوتنی سو شیا لیزم بهده ستیان هیئا، زانستی که پشت به لیکو لینه وه ی روودا وه کانی میژوی کومه لگه ی مرؤفایه تی

دەبەستى ۋە لەسەر تىگە يىشتىنى قوۋلى ياسا بابە تىيە كانى جوۋلانمەۋى پەرەستاندى
كۆمەلە يەتتى دامەزراۋە. سىستىمى سەرمایەدارى ھەر دەپۋوختى، ۋەك چۈن سىستىمى
فىودالى ۋە پىشتىش سىستىمى كۆيلايەتتى رووخان. سۆشپالەيمىش پاشەرۋى
ھەقىقىي مەۋقايەتتە، جا رىگە پىگە يىشتى ھەر كامىك بى، چونكە ئەو
سىستىمە يەكە بەدەنگ ناۋاتە رەۋاكانى ژيانى جەماۋەرە ۋە دەچى.

* * *

دىاردە ھەرەس ھىنانى رژیە سۆشپالەيىستە كانو نىكۆزى بزوتنەۋى
كۆمۇنىستىي جىھانى ترىناكتىن رووداۋە لە جىھانى نىۋە دوۋەمى ئەم سەدە يەدا.
لیدوان لەبارە ۋە ئەم مەسەلە يەۋە دەستى پىكردوۋە زۆرىش دىرژە دەكىشى، بەر
لەۋى بتوانرىت چەند ۋە لامىكى لى كۆلدراۋە بخىتتە بەرچاۋ كە ھەر لەسنوۋرى
لەكەدانەۋى رووداۋە كەدا گىر نەبن، بەلكوۋ رەنگى ناچارە كانى بنىاتنانەۋى
بزوتنەۋى كۆمۇنىستى ۋە دەستە بەر كەردنى بوۋزانەۋى ئايندە ۋە بىرژىن. من تا ئىستا
ھىچ لىكۆلەنەۋە يەكى مەنتىقى ۋە تەۋام لەسەر ئەم رووداۋە نەخوئىندوۋە تەۋە، نە ھىي
رىبەرانى حىزبە كۆمۇنىستە ھەرەسەيىناۋە كانو نە ھىي كەسانى دىكە. ئەو گوتارە
رژۇنامە نوۋسى يانە يىش كە ھىندىك نوۋسەرۋ ئايدۆلۋجىستى بۇرچوازى پىشكەشى
دەكەن، لەدوۋپا تەكرەنەۋى ستايشى تەقلىدى سىستىمى بۇرچوازى دەچنۋ، بەژو
باھو ھەلدانى نمونە ۋەك گەربە چۆڧ ۋە يەلتىسن - كە رىبەرى پىرۆسە كەيان روو
بەھەرەس ھىنان كەرد - تەۋاۋى دەكەن. نوئىنەرانى چەپى توندرەۋىش كە رووداۋە كان
لەقسە يەكەدا كورت دەكەنەۋە: " نە ھىچ شۆرشىكى سۆشپالەيىستى لەئارادا بوۋ نە
ھىچ رژیىكى سۆشپالەيىستى "، لەروۋى ئەنجامەۋە لەگەل ئەۋانەدا يەكە گەرنەۋە.

لەرستىدا چەند شۆرشىكى سۆشپالەيىستى ۋە چەند رژیىكى سۆشپالەيىستىش
سەربارى گىروگرفت ۋە نەخۆشپە كانىان ھەبوۋن. شۆرشى ئۆكتەبىرى ۱۹۱۷
شۆرشىكى سۆشپالەيىستى راستەقىنە بوۋ، كرىكاران ۋە رەنجدەران بەررىبەرى حىزبى

بۆلشەمۇي لەدژى زۆردارى و چەوساندنەمۇي چىنايەتى بەرپايان كەرد. لىنىن و
بۆلشەمۇيەكان و ئەمۇملىۋنەھا كرىكارو جووتيارو سەربازەي رووسىياش دووى وەھم
نەكەوتن و، كاتىك چوونە نىۋ سوپاي مەزنى شۆرشەمۇو قورىانىي گەمورەيان
لەپىناودا بەخشى شىت نەبوون. وەختىك شۆرشگىران لەرووسىيا و چىن و بولگارىيا و
يوگوسلاڧىيا و لەپراگى ۱۹۴۸ و شوئىنانى دىكە بەيداخى سوورىيان ھەلگرت و
لەخەباتى دژى قەيسەرو سەرمایەداو بۆ سۆشىيالىزم دلئىرىيان نواند، دەبەنگ
نەبوون و دەيانزانى چىيان دەوى. پاش سەركەوتنى شۆرشى ئۆكتۆبەرىش ئەمۇ
ملىۋنەھا كۆمۇنىست و ناكۆمۇنىستە لەمۇھمدا نەدەژيان كاتىك دانىان بەمۇدا نا كە
سىستىمىكى تازە لەدايك بوو جىھان بوو بەدوو ئوردوگا و ھاسەنگى بەكى تازەي
ھىزەكان لەسەر شانۆي نىۋ دەولەتەيدا پەيدا بوو، سۆشىيالىزمى تازە كوررەيش
بەشىۋەي جۇراو جۆر بوونى خۆيى دەربىرى و خزمەتتىكى شايانى كارگەرانى
ولائەكانىان و جىھانى كەرد و گەمورەترىن ھەرپەشەي بۆ ئىمپىريالىزم و سەرمایەدارى
بەگشتى پىكەپىنا. ئەوانە چەند راستى بەكى مېتروپىن ھەر جىگىر دەبن، با ھىندىك
كەس تا ئەمۇرۆ نكولئىيان لى بىكەن، بەتايبەت ئەوانەي كە وئەنەيەكى خەيالىيى
سۆشىيالىزمىيان لەزەيندا كىشاۋەو، لەگوتەي جوانى نىۋ كىتئىي يۆتۆپىي دورر
لەواقىعى ژيانى ئالۆزى كۆمەلایەتى بەمۇ رايانگواستوۋە.

ئەمۇ راستى بەي كە دروست نى بە بىكەين بەژىر لىۋەو ئەمۇ بە سۆشىيالىزمى تازە
كوررە سەمۇرەتا لەمۇلا تىكى پاشكەمۇتودا سەمۇ ھەلدا. بۆيە شتىكى سەمۇشتى بوو
كە جۆرەھا خەمۇش و نەخۆشىي تايبەت بەپاشكەمۇتن لەگەل خۇدا ھەلگىرى. واتە كە
لەدايك بوو دووچارى نەخۆشىەكانى پاشكەمۇتن بوو بوو. ئەمۇ نەخۆشىانەيش لەكاتى
خۇيدا چارەسەر نەكران، بەلگىو وازىيان لى ھىندرا پەل بەھاۋىژن و ئالۆز بن، تا وای
لى ھات قەوارەكەيان تىكشكاندو كىشايانەمۇ بۆ ھەمۇس ھىنانى. رژىمە
سۆشىيالىستە ماۋەكانى كۆرىيا و چىن و كوربار ھىندى چىنى ھەمان نەخۆشى

بهرۆکی گرتوونو، نه گهر چاره سه مری نه کمن هه مان چاره نووسیان دیتته ری. جاران زۆر کههت ده نووسراو ده گوترا: گهرانهوه له سۆشیا لیزمه وه بۆ سه رمایه داری کاریکی مه حاله. به لام نه مرۆکه ژیان خۆیشی په رده ی له رووی شتیکی جیاواز هه لدا وه ته وه. گهرانهوه کاریکی گونجاوه، به تایبهت کاتیك رژیمه سۆشیا لیسته که به ته واری بنیات نه ترا بی.

بی گومان هه ره سه یێنانی رژیمی حوکم له یه کیتی سۆقیهت و ته وروپای خۆره لاتدا، نه به ری که وت و نه نه نجامی چالاکی یه کی پیلانگه یێرانه ی هیندیک حوکم به ده ستی ئه م ده ولته تانه یان ده ولته تانی خۆراوا بووه. به لکوو ده ره نجامی چه ندین نه خۆشیی کوشنده بوو که ئه م رژیمانه - یا راسته ر بلیین ئه م حیزبه کۆمۆنیسته حوکمدارانه - ته ووشیان بوو که له گه ل دا بران و بوون به ده زگایه کی بیروکراتی داسه پاوو پشت به ستوو به ری و شوینی سه رکوت کردن و پۆلیسی نه یینی. ئه م رژیمانه له ره وتی په ره ستان دنیاندا به دوو قوناخی جیاوازا ده ت بوون: له یه که مه یاندا گه لیك ده سه کوه تی راسته قینه یان به کار گهران به خشی و، له قوناخی دووه میشیاندا جگه له دروشمی بریقه دارو به رنامه ی کاغه زینی بۆشی مایه ی له جیی خۆدا چه قین یا روو له نزمی کردنی ئاستی گوزه رانی دانیشه تان، هیه چی دیکه یان نه خسته به رده ست.

به رای من گرنگه ترینی ئه و نه خۆشیانه له م خالانه دا کورت ده کرینه وه:

۱- ترسناکترین نه خۆشی نه بوونی دیموکراسی و خنکاندنی ساده ترین شیوه ی به ره له ست کردن و ره خنه و سه پاندنی پۆلیسی نه یینی به سه ره جه ماوه ردا بوون. وه ها پتیوست بوو دیموکراسی له سایه ی سۆشیا لیزمدا به ره به ره و به ره ده وام بۆ ئاستییکی بالاتر له هیی کۆمه لگه بۆر جوازیه کان په ره به ستینی. وا داندرابوو ده سه لات پله به پله له ده سه لاتیی چینی کریکارانه وه بۆ ده سه لاتیی هه موو گه ل گه شه بکات. به لام پیچه وانیه ی ئه وه رووی دا، چونکه ده سه لاتیی چینی کریکاران بوو به ده سه لاتیی حیزبو، له ده سه لاتیی حیزمه وه بوو به ده سه لاتیی (تۆتالیته ری) ی که سانیکی

هه‌لێژاردەو، لەدەسەلاتی کەسانیکێ هه‌لێژاردەیشموه بۆ دەسەلاتی تاکە سەرکرده. لەبیری ئەوێ سیستمی تاکە حیزبی، هیچ نەبێ لەچارچێوێ بەبەرەکانیی نێوان لایەنگرانی رژیتمه کۆمەلایه‌تیه تازه‌که‌دا، بۆ سیستمی فرە حیزبی پەرە بستینی، که‌چی دەوری ئەم تاکە حیزبه‌یش وه‌کوو حیزبیکێ حوکمدار که‌م کرایه‌وه یا به‌کرده‌وه هه‌لۆه‌شێندرایه‌وه، به‌ندیخانه بووه مائی هه‌موو کۆمۆنیستیک که‌ زاتی ئاشکرا کردنی ناکۆکیی فیکریی خۆیی کرد له‌گه‌ڵ سەرکرده‌یه‌تی بیژکراتی حیزبو ده‌وله‌تا.

٢ - دیارده‌ی ده‌ق پهرستی (النصیة) و وشکه‌ باوه‌ری به‌را‌ده‌یه‌ک په‌لیان هاو‌یشت که‌ باوه‌ری کۆمۆنیستییان له‌گه‌ڵدا بوو به‌شێوه‌ باوه‌ریکی ئایینی - ئاسمانی. ئیدی هیندیك سەرکرده‌ خرا‌نه‌ ریزی پیغه‌مبه‌ران و پیشه‌ه‌وایانه‌وه، به‌رهمه‌ نووسراوه‌کانیشیان خرا‌نه‌ خانە کتیبه‌ ئاسمانیه‌ پیژژه‌کان، تا گوزاره‌ و قسه‌یان لی‌ بخوازن بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی ئەو ئالۆزترین پرسیارانه‌ی که‌ هه‌ل‌ومه‌رجه‌ تازه‌که‌ خستیه‌ به‌رده‌م حیزبه‌ کۆمۆنیسته‌ حوکمدار و حوکم له‌ده‌ستدا نهبه‌وه‌کان، یان بۆ پیشکه‌شکردنی چاره‌سه‌ری حازر به‌ده‌ست بۆ سپ‌گری و گۆل‌ترینی ئەو گپ‌گرفته‌ فیکری و سیاسی و ئابوری و رێک‌خراوه‌بیانه‌ی که‌ ژیان ئەم‌پۆکه‌ له‌هه‌ل‌ومه‌رجیکێ ته‌واو جیاواز له‌کاتی تیدا نووسرانی ئەو گوزاره‌ و قسانه‌ هینانیه‌ گۆری.

نا په‌سه‌ندترین و ترسناکترین لایه‌نی ناله‌باری دیارده‌ی وشکه‌ باوه‌ری و هه‌ره‌ زیان به‌خشته‌رییان بۆ دۆزی سۆشیا‌لیزم گواستنه‌وه‌ی ده‌قاره‌قی ئەزمونی سۆفیتی بوو بۆ ولاتانی ئەوروپای خۆره‌لات، به‌بێ له‌به‌رچاو گرتنی خه‌سه‌له‌ته‌ میژوویی و نه‌ته‌وه‌یی و کۆمەلایه‌تیه‌کانی ئەو ولاتانه‌. ئەم دیارده‌یه‌ له‌گه‌ڵ میزاجی سەرکرده‌ بیژکراته‌کان و به‌رژه‌وه‌ندی شه‌خسی‌یاندا هاو‌جووت بوو، چونکه‌ به‌هانه‌ی ئەوێ ده‌دانی ببه‌ " نوێنه‌ری پیشه‌ه‌وایان " و به‌دای خۆیان بجوولینه‌وه.

۳- پیدەچی شىۋەي مولكدارىي ھەلپىڭدراۋ لەم رۇيمانەدا تا ماۋيەھىكى ديارىكراۋ گونجاۋ بوۋ بى، چونكە ئاستى گوزەرانى كارگەران بەرزبۈۋەۋە ئەندازەيەكى باشيان لەخزمەتگوزارىۋ دەستە بەرىي كۆمەلايەتى بۇ داين كرا. بەلام ھىندەي نەخاياند بەھۆي درىژەدان بەھەمان تەرز لەمولكدارىۋ بەرپۈۋەبردنى ئابورىي نىشتەمانىيەۋە ئەم رىۋ رەسمە ئاۋە ژوۋ بوۋەۋە. ئەمەيش كىشايەۋە بۇ نەمانى ھاندەرى ماددىۋ ھۆكارى بەر بەرەكانى كە بۇ پەرەپىندانى چۆنايەتىۋ چەندايەتتىي ھىنانە بەرھەمۋ رۇيشقن شان بەشانى نۆيتىن پىشكەوتنى زانستى - تەكنىكى پىۋىستە. ئەۋەي كە قەوما نەك ھەر لەجىي خۇدا چەقىنى ھىنانە بەرھەمى پىشەسازى كشتوكالى بو، بەلكو ھاتنە خوارەۋەشى بوۋ بۇ نەزىتىن ئاستو كارىكى كرد كرىكارانى ولاتانى سۆشايلىستى بەخىلى بەھارچىنەكانيان بىمەن لەولاتانى سەرمايەداردا لەبەر ئەۋەي ئاستىكى چاكتى گوزەرانىان ھەبۋو. دەبوۋ پىچەۋانەي ئەمە روى بدابايە.

ئەۋەيش قورەكەي خەستەر كورەۋە كە بارى گرانى پاشكەوتنى ئابورىۋ نەزم بوۋنەۋەي ئاستى گوزەران ئەۋ كادىرانەي حىزبى كۆمۇنىستى ھوكمدارو دەۋلەتى بىرۆكراتيان نەگرتەۋە كە پايدى حىزبىۋ ھكۈمەتىيان بەكار دەھىنا بۇ ئىمتىيازى نارەۋاۋ بەردەۋام بەخۇش گوزەرانىۋ لەنازو نىعمەتدا دەژيان. ئەم كارە نەك ھەر ئەۋانەي لەجەماۋەر دابىرى، بگرە بوۋە جىيى نارەزايىۋ بىزارىيانۋ خودى رۇمى سۆشايلىستىشى دۈۋرە پەرىز كوردو لەبەرچاۋى خەلكى خەست. كارگەران سۆشايلىزىمىيان بۇ ئەۋە وىست كە ژيانىكى خۇشترو چاكتىران لەھىي ژىر سايەي سەرمايەدارى بۇ مسۆگەر بكاتو دىموكراسىيەكى زىاترىشيان بۇ بەھىتتە دى نەك بەپىچەۋانەۋە.

۴- رووداۋە مېژۋىيەكان حىزبى كۆمۇنىستى بۆلشەۋىيان لەنىۋ بزۋوتنەۋەي كۆمۇنىستىۋ كرىكارىي جىھاندا خەستە جىۋ رىيەكى جىاۋ تايبەتۋ تەنانەت

پېرسىت

بابەت

لاپەرە

- ۱ - وتەيەك بۇ خوينەران ۸
- ۲ - چەردەيەك لەبارەى يادگارىى منالىيەوۈ ۲۵
- ۳ - شېخ مەحمۇدى جەفید لەتەكى ۲۱
- ۴ - لەشارى سايىمانى ۴۳
- ۵ - چوونە نىۋ جەنگەى سياست ۵۷
- ۶ - دوکەرتىوون ۸۲
- ۷ - سكرتېرى حيزب ۸۵
- ۸ - گواستەوۈى بارەگای سەرکردايەتى بۇ كەركوك ۱۰۷
- ۹ - سەر لەنوى پېتەخت ۱۲۱
- ۱۰ - راپەرىنى تشرىنى ۱۹۵۲ ۱۸۳
- ۱۱ - نىۋ زىندان ۲۱۱
- ۱۲ - شۇرشى ۱۴ ى تەممووزى ۱۹۵۸ ۲۷۷
- ۱۳ - گۇرانى رىيازى " عبدالكرىم قاسم " و ۳۱۹
نشوستى شۇرشى ۱۴ تەممووز
- ۱۴ - كودەتاي شوياتى ۱۹۶۳ ۲۵۴

وشهیهك بو خوینهری چاپی كوردی

له گهڵ پینشكش كردنی ئەم بیرەوریانەمدا بەزمانی كوردی حەز دەكەم بەخوینهری بەرپرسی رابگهیهنم كە، ئەگەر چی من خۆم كوردم و دەشتوانم بە كوردی بنووسم، بەزمانی عەرەبی نووسیم و بلاووم كردهوه، دۆستێكی بەرپرز وەرگێڕانی لەعەرەبیهوه بو كوردی گرتە ئەستۆی خۆی. بەداخهوه نەمتوانی هەموو ئەو بەشمی كە لەچاپی عەرەبیدا ههیه و هەتا ساڵی ۱۹۸۴ دەگرتەوه بەیهك جهلدی كوردی چاپ بكەم چونكە لەبارودۆخی ئەمەری و لاتدا چاپ كردنی كتیبهكی ۶۵۰ لاپهههیی شتیكی ئاسان نیه. بەهیوام پاش چاپ كردنی ئەم بەشمه بەماوهیهكی كورت بەشمهكهی تریشی چاپ بكری. دیاره ئارهزومهندیشم كە بیرەوری سالانی پاش ۱۹۸۴یش بنووسم، ئەگەر چی ئەمه بو من كاریكی ئاسان نیه.

ئەم بیرەوریانەم تەرخان نەكراوه بو باسی بارودۆخی كوردستان و كیشهی كورد چونكە من لەسەر ئاستی عیراق خەباتم كردهوه، بەسەرجمی كورد و عەرەب و كەمایهتیهكانیهوه، نەك لەسەر ئاستی كوردستان بەتەنها. بەلام هیندهی پینهندهی بەسیاسهتی حیزبی شیوعی عیراقهوه ههیبی خاله گرنهكەكەم سەبارەت بەمەسهلهی كورد خستۆتە بەر باس، چ لەرووی ئیجاییهوه بی چ سەلبی. ئاشكرايه كە لەماوهی چارهكە سەدهیه كدا ح ش ع گهورهترین و كاریگههترین حیزبی سیاسی عیراق بوو. جا ئەو كەسهی كە بیهوی بەشیهیهكی بابەتیانه لەمیژووی ۵۰ - ۶۰ ساڵی رابوردووی بزافی رزگاربخوای كوردی عیراق بگات دەبی بەباشی لههیل و ههلوێستی ح ش ع بگات بەرانبەر وهزعی كورد و كوردستانی ئەو سەردهمه.

خۆشحال دەم بەوهرگرتنی هەر رابوچوون و تیبینییهك لەسەر ناوهههه و رووداوهكانی ئەم كتیبه، بەتایبهتی لهلاین ئەو خوینهرانهوه كە هاوچهرخی ئەو رووداوانه بوون كە باسیان لی كراوه.

بەهیوام بەبلاز كردهوهی ئەم بیرەوریانە توانییتم شتیكی نوی بچمهه نیو كتیبخانهی كوردی كە بەداخهوه هیشتا ههزاره.

دانهر
بەهادین نوری

كوردستانی عیراق

۲۰۰۱/۶/۴

ھېندىك كەس لىم دەپرسن ئاخۇ پەشيمان نىم ئەۋەي كە ھەرپەتى لاۋى و سالانى
 تەمەم ئەنىۋ بزووتنەۋەي كۆمۆنىستىدا بەسەر برد، كە ئەمەركە بەلاي زۆر كەسەۋە
 ئەۋە دەچى توۋشى نشوستى بەك بوو بى ھەستانەۋەي بۆ نەبى؟ ئەۋەلامدا دەلىم:
 مەن كارىكى وام نەكردوۋە لى پەشيمان بو، كارى سىياسىم بۆ پەيدا كەردنى پەلەو
 پايمە دەۋلەتمەندى نەبوۋە. ھەرچى بووم شانازى پىتو دەكەم، ئەپپىناۋى ئايدىيار
 ئامانچى بەرزدا تىكۆشاورم خزمەتى گەل و نىشتامم كەردوۋە. ئەۋەپەرى تىن و تۈانى
 خۆم ئەپپى ئەۋ شتانەدا بەخت كەرد كە ئەۋە دۋاى ئەۋەي چىنى زەخمەتكىش
 خەۋىيان پىتو بىنى و، ئەمەدۋاش - تا بەدەستىيان دەھىتن - ھەر خەۋىيان پىتو
 دەبىنن: بىياتنانى ژيانىكى ئازاد و كامەران كە دادپەرۋەرى راستەقىنەي تىدا بالا
 دەست بى و، زۆردارى و روتاندنەۋە چەوساندنەۋەي بەھەموو جۆرەكانىۋە تىدا
 شوپنە ون بى، واتە بىياتنانى سۆشالىزم.

ھېندىكىش لىم دەپرسن: داخۇ جارىكى دى دىمەۋە سەر چالاكى سىياسى
 لەچۈرچىۋەي بزووتنەۋەي كۆمۆنىستىدا؟ دەلىم: مەن بەشى خۆم لەخەباتدا بەشدارىم
 كەرد و بەشەرەفەۋە ئەركەكانم راپەراند، بەبى ئەۋەي لەدژۋارى و قورىانى بترسم. مەنىش
 قەرزارى بزووتنەۋەي كۆمۆنىستىم كە بەگىانى بوغاندىنى زۆردارى و روتاندنەۋەي
 داكۆكى ئەمەفى زۆرلىكراوان و خۆشەۋىستى ھەموو مەۋقە باشەكانى سەر روۋى
 زەۋى پەرۋەردەي كەردم. مەن ئىنتەرناسىونالىست بووم ھەرۋايش دەمىنەۋە. گەل و
 نىشتامم و گەلان و نىشتاماننى دىكەيشم خۆش دەۋىن و، ھەموو شىۋە ھەلاۋاردنىك

پېرسىت

بابەت

لاپەرە

- ۱ - وتەيەك بۇ خوينەران ۸
- ۲ - چەردەيەك لەبارەى يادگارىى منالىيەوۈ ۲۵
- ۳ - شېخ مەحمۇدى جەفید لەتەكى ۲۱
- ۴ - لەشارى سايىمانى ۴۳
- ۵ - چوونە نىۋ جەنگەى سياست ۵۷
- ۶ - دوکەرتىوون ۸۲
- ۷ - سكرتېرى حيزب ۸۵
- ۸ - گواستەوۈى بارەگای سەرکردايەتى بۇ كەركوك ۱۰۷
- ۹ - سەر لەنوى پېتەخت ۱۲۱
- ۱۰ - راپەرىنى تشرىنى ۱۹۵۲ ۱۸۳
- ۱۱ - نىۋ زىندان ۲۱۱
- ۱۲ - شۇرشى ۱۴ ى تەممووزى ۱۹۵۸ ۲۷۷
- ۱۳ - گۇرانى رىيازى " عبدالكرىم قاسم " و ۳۱۹
نشوستى شۇرشى ۱۴ تەممووز
- ۱۴ - كودەتای شوپاتى ۱۹۶۳ ۲۵۴

وشهیهك بۆ خوینهری چاپی كوردی

له گهڵ پینشكش كردنی ئەم بیرهوه‌ریانه‌دا بەزمانی كوردی هەژ دەكەم بەخوینهری بەرپرسی رابگه‌یه‌نم كه، ئەگەر چی من خۆم كوردم و دەشتوانم بە كوردی بنووسم، بەزمانی عەرەبی نووسیم و بلاووم كرده‌وه، دۆستێکی بەرپرز وەرگیرانی له‌عەرهبه‌یه‌وه بۆ كوردی گرتە ئەستۆی خۆی. بەداخه‌وه نەمتوانی هەموو ئەو بەشمی كه له‌چاپی عەرهبیدا هه‌یه و هه‌تا ساڵی ۱۹۸۴ ده‌گرتمه‌وه به‌یهك جه‌لدی كوردی چاپ بكەم چونكه له‌بارودۆخی ئەم‌پرسی و لاتدا چاپ كردنی كتیبه‌یه‌کی ۶۵۰ لاپه‌ره‌یی شتیکی ئاسان نیه. به‌هیوام پاش چاپ كردنی ئەم بەشه به‌ماوه‌یه‌کی كورت بەشه‌كه‌ی تریشی چاپ بكری. دیاره ئاره‌زوومه‌ندیشم كه بیره‌وه‌ری سالانی پاش ۱۹۸۴‌یش بنووسم، ئەگەر چی ئەمه بۆ من كارێکی ئاسان نیه.

ئەم بیره‌وه‌ریانه‌م تهرخان نه‌كراوه بۆ باسی بارودۆخی كوردستان و كیشه‌ی كورد چونكه من له‌سەر ئاستی عیراق خه‌باتم كرده‌وه، به‌سەرجه‌می كورد و عەرهب و كه‌مایه‌تیه‌كانیه‌وه، نه‌ك له‌سەر ئاستی كوردستان به‌ته‌نها. به‌لام هه‌ینده‌ی پێوه‌ندی به‌سیاسه‌تی حیزبی شیوعی عیراقه‌وه هه‌بێ خاله‌ گرنه‌گه‌ك‌ام سه‌باره‌ت به‌مه‌سه‌له‌ی كورد خستۆته‌ به‌ر باس، چ له‌رووی ئیجاییه‌وه بێ چ سه‌لبی. ئاشكرايه كه له‌ماوه‌ی چاره‌كه سه‌ده‌یه‌كه‌دا ح ش ع گه‌وره‌ترین و كارێگه‌رترین حیزبی سیاسی عیراق بوو. جا ئەو كه‌سه‌ی كه بیه‌وی به‌شێوه‌یه‌کی باهه‌تیانه له‌میژووی ۵۰ - ۶۰ ساڵی رابوردووی بزافی رزگاربخوای كوردی عیراق بگات ده‌بێ به‌باشی له‌هه‌یل و هه‌لوێستی ح ش ع بگات به‌رانبه‌ر وه‌زعی كورد و كوردستانی ئەو سه‌رده‌مه‌.

خۆش‌حاله‌ دەم به‌وه‌رگرتنی هه‌ر راو‌بو‌چوون و تێبینه‌یه‌ك له‌سەر ناوه‌پۆك و رووداوه‌كانی ئەم كتیبه‌، به‌تایه‌تی له‌لاین ئەو خوینهرانه‌وه كه هاوچهرخی ئەو رووداوانه‌ بوون كه باسیان ئی كراوه.

به‌هیوام به‌بلاز كرده‌وه‌ی ئەم بیره‌وه‌ریانه‌ توانیبێتم شتیکی نوی ب‌خه‌مه نێو كتیبه‌خانه‌ی كوردی كه به‌داخه‌وه هه‌شتا هه‌زاره‌.

دانه‌ر
به‌هادین نوری

كوردستانی عیراق

۲۰۰۱/۶/۴

هيندىڭ كەس لىم دەپرسن ئاخۇ پەشيمان نىم ئەۋەي كە ھەرپەتى لاۋى و سالانى تەمەنم لەنىۋ بزووتنەۋەي كۆمۇنىستىدا بەسەر برد، كە ئەمىرۇكە بەلای زۇر كەسەۋە ئەۋە دەچى توۋشى نشوستى بەك بوو بى ھەستانەۋەي بۆ نەبى؟ ئەۋەلامدا دەلىم: من كاريكى وام نەكردوۋە لى پەشيمان بو، كاري سياسيم بۆ پەيدا كردنى پلەو پايەۋ دەۋلەمەندى نەبوۋە. ھەرچى بووم شانازى پىتو دەكەم، لەپىناۋى ئايدىار ئامانچى بەرزدا تىكۆشاورم خزمەتى گەل و نىشتامم كردوۋە. ئەۋەپىرى تىن و تۋانى خۆم لەپى ئەۋ شتانەدا بەخت كرد كە ئەۋە دۋاى ئەۋەي چىنى زەخمەتكىش خەۋىيان پىتو بىنى و، لەمەدۋاش - تا بەدەستىيان دەھىتن - ھەر خەۋىيان پىتو دەبىنن: بنىاتنانى ژيانىكى ئازاد و كامەران كە دادپەرۋەرى راستەقىنەي تىدا بالا دەست بى و، زۆردارى و روتاندنەۋە چەوساندنەۋەي بەھەموو جۆرەكانىۋە تىدا شوپنە ون بى، واتە بنىاتنانى سۆشاليزم.

هيندىكىش لىم دەپرسن: داخۇ جاريكى دى دىمەۋە سەر چالاكى سياسى لەچۋارچىۋەي بزووتنەۋەي كۆمۇنىستىدا؟ دەلىم: من بەشى خۆم لەخەباتدا بەشدارىم كرد و بەشەرەفەۋە ئەركەكانم راپەراند، بەبى ئەۋەي لەدژۋارى و قورىانى بترسم. منىش قەرزارى بزووتنەۋەي كۆمۇنىستىم كە بەگىانى بوغزاندى زۆردارى و روتاندنەۋە داكۆكى لەمافى زۆرلىكراوان و خۆشەۋىستى ھەموو مەرۇشە باشەكانى سەر روۋى زەۋى پەرۋەردەي كردم. من ئىنتەرناسيونالىست بووم و ھەرۋايش دەمىنمەۋە. گەل و نىشتامم و گەلان و نىشتامانانى دىكەيشم خۆش دەۋىن و، ھەموو شىۋە ھەلاۋاردنىڭ

لهنیوان مرۆڤه کاندایا - بههۆی جیاوازیی ئایین یا نهتهوه یا رهنهگ.. هتهد - رته
ده کهمهوه.

بهلام من ههست بهنیزیک بوونهوه لهو رۆژه ده کهم که بهسالدا چون هه لمده پهیچی
دهست له ته نجامدانی چالاکیی حیزبی - سیاسی هه ل بگرم. لهو باوه ره یشدام له سایه
تهم بارودۆخه نوی باوه دا کاتی تهوه هاتروه نهوهی لای هۆشیار ئالای پهیۆزی
خهبات بگریته دهستو، تهزموونی ئیمه و جۆشو و خۆشو تهزموونی تایبهتی خۆی
ههردو تیکه له بهیه کدی بکاتو، درێژه بهو کاره بدات که نهوه کانی پهیشو دهستیان
پهی کرد. هه رچی منیش ههست ده کهم ده بی پاشاوهی و وهی خهبات گێرانه م
له چوار چیهی ریه بازیکی دیموکراتیدا بو دا کۆکی له نازادی و مافی مرۆڤ
له کۆمه لگایه کی دیموکراتی و شارستانییدا ته رخان بکه م که مملانیی شیتانهی
خویناویی پر له مه ترسی و دله راو که و ویرانکاریی تیدا دوا یی پهی دیت.

خهون بهوه وه ده بینم ته م کۆمه لگایه بینم ناسه واری زمانی چه ک و تیرۆر
به ندیخانه و راوه دوونانی تیدا نه ماوه، مملانیی ناشتی یانه و شارستانی یانه ی خراوه ته
جی، که سنووقی ده نگدانی تیدا ده بی به چه که م و ئالای نازادی و دیموکراسیی
به سه ردا ده شه کیته وه و، ره وشتی به نه رخ و په سه ند کراوی تیدا زال ده بی و، وشه ی
یاسایشی تیدا ده خریتته سه رووی هه موو وشه یه ک.

دانه ر

کوردستانی عیراق - سلیمانی

تشرینی دووه می ۱۹۹۱

وتەيەك بۆ خوتنەران

ئەم بېرەۋەريانەم تۆمار كرد تەنيا لەبەر ئەو نا كە قەناعەتم بەنوسىنيان ھەيە، بەلكو لەبەر داواكارىي و ئامۆژگارىي گەلێك لەھاوپۆلكام لەماوەي دە مانگي ۱۹۹۱ دا تەواوم كرد. بەپلەيەكەي سەرەكەي پشتم بەبېرە زەينى خۆم بەستوۋە، چونكە ھەل و مەرجى سەختى پيشووي ژيانم دەرڤەتى ئەوې نەدەدام بېرەۋەريي رۆژانەم تۆمار بكەم و بيان پاريزم. كە ئەم بېرەۋەريانەيشم نووسى ھەلې ئەوېم بۆ نەپەخسا بەبەلگەنامە حيزبىيەكاندا بچمەو، كە دەيانتوانى لەبېر كەوتنەوې زۆر رووداۋو ورد كردنەوې و لەسەر نووسىنيان - بەشپۆيەكەي دريژتر - ياريدەم بەدن. سوپاسى ئەو كەسە دەكەم ھەر كامێك لەو بەلگەنامانەم بۆ بنيري، كە لەوانەيە لەدەر كردنى چاپيەكەي ديكەي ئەم بېرەۋەريانەدا بەكەلگ بن. لاپەرەكانى ئەم كتيبە بېرەۋەريي تا ۱۹۸۴ يان گرتۆتەو كە سالى جوي بوونەو مە لەحشع. ئوميد دەكەم لەپاشەرۆژدا دەرەتاني ئەوېم ھەبى لەسەر سالانى دواييش بنوسم.

خويندەوار دەبينى ئەم كتيبە بەرادەيەكەي بنچينەيى باسى كاروبارى حيزبى شيوەي و سياسەت و خەلكانى پيۋەند دار دەكات. بەلام من ھەر بەباس كردنى ئەم رووداوانە دانەكەوتوم، بگرە لام لەرووداۋە سەرنج راكيشەكانى ديكەش كردوۋەتەو، چونكە من لەقەفەزىكى حيزبى - سياسيدا نەژياوم، بەلكو لەم كۆمەلگەيەداۋ لەنيو خەلكدا بووم، بايەخ و ئارەزووي خۆم لەگەل قسەي نەستەق و ئەدەب و مۇسقىقاۋ رابواردنى خاويژ و مەلە كردن و دارستان و شاخەوانى و دارتاشى و كشتوكال و دا ھەبەو. من دلخۆش و خەمگين بووم، پينكەنيووم و گرياوېشم، وەك چۆن ئەمە ريبازى ژيانە لاي ھەموو مرۆڤيەكەي ئاسايى.

ھيندەي پيۋەندي بەگيرانەوې رووداۋەكانەو ھەيە، دەتوانم جەخت بكەم كە من دەست و دل پاك بووم بەئەنقەست نەكەوتومە گۆرانكارى و شيواندن، ئەگەر چى

نكولئى لموه ناكهم كه رهنگه شتم لهبير چووبئى، لهكاتئىكدا پشتم بهيادهوهرى
"الذاكرة" بهستوه كه لهوانهيه مرؤف بههلهدا ببات. ههرچى پئوهنديى
بهقسه كردن لهسهر رووداوه كانيشموه ههيه، ئموه جوړهها ههلوئىستو رهفتارى
كسانو ريخواوه كانم ريسوا كردوونو پشتگيريم لئى كردوونو رهخنه لئى گرتوونو
بهباشم زانيون.

من لموهدا - وهكو رايهكى شهخسى - بهبئى رق ههلوگرتن لههيچ كسئى لهوانهئى كه
لهتئيش كردندا هاوړپئيهتيم كردوونو لهسهر گهليگ مهسه له لهگهلياندا ناكوك
بووم، بارى بهرپرسي دهخمه سهر شاتم. وهك مافى بهرپرچدانموه و رادهربرين بهخؤم
دهدهم، ئاوايش بهو كهسانهئى دهدهم كه بيرورايانم بهدلئى به.

كاتئىك ئم بيرهوهريانه دهنوسم تهمهنئى حيزبئى - سياسيم نزيكهئى نيوسهده
دهبيئتو، ههموويم بؤ ئمو ئايدىاو ئامانجه ههره بهرزانه تهرخان كرد كه باوهرم پئىيان
ههبووو دلئسووتهيان بوومو خهباتم بؤ كردن بهئئى، چهندهها سال بهنديخانعو
تهشكهغجكانئى و ژيانئى قورسى خوشاردنهوه و راوه دونانئى بهردهوامو دژوارئى
غهربايهتئى دوور لهخوشهويستانو ولائم لهپئىناوياندا دهريرد. ههروهها سائهها
لهچياكانداو لهبهر بؤمبا بارانو ههريشهدا ژياومو خوتم راگرتوه. سهريارى ئموهئى
ئموه پئى نهبرا سهركهوتنئى ئمو مهسه لهيه بيينم كه گولئى لاويمو ههموو سالانئى
ژيانم بؤ تهرخان كرد، بههيچ شئويهك پهشيمان نيم لهوهئى كه كردم، بهلكه ئمو
شتهئى تئىدا دهبيينم كه ههم مايهئى شانازئى بهخؤوه كردنئى منهو ههم زوو بئى يا
درهنگ بهرهههئى دهبئى.

من بؤ كيئشهئى گهل و خهلك ژيام، نهك بؤ خوتم. تهوارئى وزهئى خوتم خسته
خزمهتئى لهوانهئى كه سيستمئىكى كؤمهلايهتئى ستهمكارئى لهسهر زؤردارىو
روتاندنهوهو چهوساندنهوه بنيات نراو زولم و زؤرى لئى دهكردن. تا بژيم سوور دهيم
لهسهر ئمو ئايدىاو پرنسيپه ههره بهرزانه، پرنسيپئى شينلگيرانه خهبات كردن

لهپیناوی رزگارکردنی کریکارانو سمرجهم زه همه تکیشانی کاری بیرو بازوو له ژورداری و روتاندنوهی چینایه تی و چهوساندنوهی نه تهوهی و سیاسی و، ههروایش ده مینموه.

ئهوه به لگهی ناوی که من به درژیایی سالانی ژینانی تیکۆشانم جوړه ها چوتی و ههلهی فیکری و سیاسی و ریکخواهیم کردون. به لام خراپه م ده رهق بهو ئایدیا و پرنسیپانه نه کرد که باوهرم پی یان هه بوو و خباتم بو کردن، قسه کانم پیچوانه ی کردهوم نه بوون، هه رگیز هه و تم نه داوه ده سه لاتی شه خسیم یا پایه ی حیزی - سیاسیم بو ئیمتیزی شه خسی یا مهبهستی تایبته به کاربهیتم، دوا ی پیشه وایه تی و خوده رختیش نه که وتووم، به لکوو وه ک سمریازیکی نه ناسراو پی داگریم له سمر ئیش کردوهو، سوور بووم له سمر پاکی و راست و رهوانی سیاسی و، بهرژه وندی گشتیم خستوه ته سه رووی بهرژه وندی تایبته. ئه مرۆکه مایه ی شهرفه بو من که پاش نیزیکه ی نیو سده له کاری حیزی - سیاسی، له م دنیا یه دا جگه له جل و بهرگی خوم و شان و شکوی شه خسیم و شهرفی سیاسی پارێزر او م، هیه چ شتیکی دیکه شک نابهم.

له رۆژیکدا جلهوی ریبه رایه تیم له حشع دا گرتنه ده ست که لاریکی شوړشگیری دلگهرم و که م ئه زموون و ئاستی رۆشنیبری نزم بووم، له رۆژیکدا که حیزب خۆیشی دوو چاری تیشکانیکی سهخت بو (۱۹۴۸ - ۱۹۴۹). ئه و سالانه که سکریتیر بووم توانیم به سه مر که وتووی ریبه رایه تی چالاکی کۆمۆنیسته کان بکه م بو زالبوون به سه مر دژواریه کان و سه مر له نوی بنیات نانهوه و هاتنه وه کۆری سیاسی حیزب وه کوو حیزیکی به هیژ. باکم له وه نه بوو، کاتیک له به ندیخانه بووم، له پایه ی ریبه رایه تی لادرامو، که له سالانی ژینانی حیزبایه تیمدا له سه مر دهستی سه لام عادل و عزیز الحاج و عزیز محمه دی هاوړی یانم یه خه گیری سزای حیزی ناره واو کردهوی توندوتیژ بووم.

من شهره فی به شداری کردنی چالاکانه م هه بوو له ریبه رایه تی هه جو له کانی
حیزدا، به تایبه ت لهو رۆژانی تهنگانه و نار هه تیانهدا که به سه ر بزووتنه وه ی
کۆمۆنیستی و دیموکراسیی عیرا قدا هاتبوون.

له گهرمه ی خهباتدا گه لیک کتیبم خویندنه وه و گویم بۆرۆر مو حازه ره راگرت و
ده مه ته قییم له سه ر کیشه تیۆری و سیاسیه کان کرد و له سه ر ئه ده بو و سیاسه تم
نووسی و رۆشنییری گشتیم په ره پێداو، به وه فی ربووم و ئاستی فی کریم سه رخست.
به لام خودی ژبان هه می شه ئه و قوتابخانه بنچینه ییه بوو که لی وه ی فی ربووم. پایزی
۱۹۶۴ که له هه نده رانه وه هاتمه وه بۆ نیشتمان، به خالیکی جو یکه ره وه ی نیوان دوو
قوناخی ژبانی فیکری - سیاسیم داده نیم، چونکه بی که م و زیاد له م کاته وه له رووی
فیکری و سیاسیه وه گه ی شته ته مه نی کامل بوون و، خۆم گه یژده ی گه یچه لی
پشتگیری ئه و سیاسه ت و هه لۆیسته چه تانه نه کرد که سه ره نجامه که یان په شیمانی
بوو.

* * *

چارم ناچاره له کاتی کدا منیکی چاره نووس به چاره نووسی بزووتنه وه ی
کۆمۆنیستی به وه گری دراو - له م ولاته و ده ره وه ییدا - بیره وه به کام ده نو سه مه وه، ده بی
به چه ند قسه یه ک لا له و روودا وه تیژ په رانه ی ش به که مه وه که بوونه هۆی رووخانی رژی
حوکمی کۆمۆنیسته کان له ولاتانی ئه وروپایی و یه کیتی سو قییت و، به وه سه رجه م
بزووتنه وه ی کۆمۆنیستی جیهان که وته گه یژاوی نسکۆیه کی قول و راسته قینه وه.

ئه مرۆ که تیشکانی بزووتنه وه ی کۆمۆنیستی راستی به که مشتومر هه لئاگری.
جیهانی ئه مرۆ له هیی دوینسی ناچی و، هاوسه نگیی هه یزه کانی سه ر شانۆی نیو
ده وله تانی ئه مرۆ - له بنه رته دا - له هیی دوینسی جیاوازه. به لگه نه ویسته که
رووداویکی وا گه مره هه م بیه ته جی مشتومرێکی فراوان له سه ر ئاستی جیهان و،
هه م باری سه ر نه جیهان له سه ر هۆ و نه جیهان و رینگه کانی چاره سه ری نا کۆک بن. پیم وایه

بارودۆخی ئەمپۆی بزووتنەوهی کۆمۆنیستی - لەچەند لایەنێکی دیاری کراووه -
لەبارودۆخی هەردوو دە سالی سەرەتای ئەم سەدەیهی بزووتنەوه که دەچی. بەلام
پروپاگەندەي بزجوازي هەول دەدات وای بخاتە بەرچاو که سەرمايەداری بۆ ئەوه
هاتووتە ئاروه تا کوو تا سەر بێنیتەوه، چونکه باشترین دەسکەوتی مرۆڤایەتی یە.

ئەمە تەنیا هاشو هوشەیه. وەك چۆن ناکریت شکانی قاچی پیاویك - بەهۆی
هەلخلیسکانیەوه لەسەر پلیکانەوه - ببی بەنیشانەي ئەوهی که فلانەپیاوی ماله‌کەي
دراوسی چاکترین راکەری ولاتە، ئاوايش ناگوڤیت نەسکۆی بزووتنەوهی کۆمۆنیستی
بەبەلگە دابنریت بۆ ئەوه که سیستمی سەرمايەداری لەهیی سۆشیا لیستی باشترە.
ئەم نەسکۆیە ئیستا و لەمەودايش خەوش و دژایەتی رژی کۆمەلایەتی - ئابوری
لەسەر پێوەندی هینانە بەرەمی سەرمايەداری دامەزراو و لەبناغەدا لەسەر
زۆرداری و رووتاندنەوهی چینیەتی بنیات نراو هەلناو هشینیتەوه که هەق بەتاکە
کەسیک دەدات خاوەنی ملیارها بی، لەهەمان کاتدا ملیۆنەها کەس ناچار دەکات
تیکرا لەهەل و مەرجی هەژاری و بیکاری و بی بەشیدا بژین.

نەسکۆی ئەمپۆی بزووتنەوهی کۆمۆنیستی ئەو تاوانە چەپەلانی سەرمايەداری
ئیمپریالیستی (ی ئەورویایی) ناسریتەوه که چەندەها سەدە بەسەپاندنی دەسەلاتی
خۆی بەسەر گەلانی ولاتە جیا جیاکاندا بەتەشەنه پی کردنی زۆرداری کۆلونیالی
تییانداو بەتالان کردنی سامان و کۆسپ نانه بەر دەم پیتشکەوتنیان و ریی بەجی
هینانی سەرداری نیشتمانی لی گرتنیان درێژەي کیشا.

نەسکۆی بزووتنەوهی کۆمۆنیستی ئەو راستی یە پووجەل ناکاتەوه که ئەو
سەرمايەداری یە گەلانی لەنیوهی یە کەمی ئەم سەدە یەدا بۆ نیو دۆزەخی دوو جەنگی
جیهانی کۆلە پیچ کرد. سەرباری دەیان شەری ناوچەیی که نەهامەتی و
ویرانکاری یەکی لەژمارە نەهاتوویان بەسەر گەلندا هینا، بەکۆشتن و شیانندی
سەدان هەزار بی تاوانیشەوه لەرێگەي بەکارهینانی چەکی کۆمەل کۆژ (ی ئەتۆمی و

کیمیایی ای لهنیو دهوله تاندا قهده غه کراو. شو راستی بهیش هه لئاوه شینیتتهوه که سهرمایهداری سهرچاوهی بینکاری و ههژاری ملیونهها خه لکه له نارچه جیاجیاکانی جیهاندا، له کاتیکدا دهوله مهمنده کان بریکی له نه اندازه بهدر که ره ستهی خواره مهنی لهنیو دهمن تا نرخیان دانه بهزیت و ناستی قازانجیان نه بیته خوار.

نکولی لهو واقعه ناکریت که سهردهمی سهرمایهداری هاوشانی پیشکوتنیکی مهزن بوو لهزانت و تهکنیک و پهرهستاندنی ژیانی مرؤقیهتی و بهدهست هیئانی بهروپیش چوونیتی گهوره له بهر قهرار کردنی نازادی یه دیو کراسیه کان و سه قامگیر کردنی مافهکانی مرؤقدا؛ بهلام شم دهسکوتانه وه کوو بهخشش لهرژیی بۆرجوازی یهوه نهدران، به لکو بهدریژیی چهن دین سدهی یه که لهدوای یه کی خهبات و قوربانی گه لان وه که نهنجامی پهرهستاندنی ژیان خویشی بهدهست هیئدران. ته گهر رژیمه بۆرجوازیه کان بهزوری زۆرداره کی دان بهم دهسکوتانهدا بنین بو گه له کانیان، لهوا هیشتا هولّ ده دن که میان بکه نهوه و فیلیان تیدا بکهمن و کوپ بجهنه ریئی جی بهجی کردنیان، له کاتیکدا مه گهر بهده گهمن دهنا پهنا ده باته بهر تاگرو ناسن، تا نهیلتی گه لانی ولاتانی ژیر دهسته و پاشکوتوو به کاریان بهینن.

لهو بنچینه ماددی و گیانی یه کی رهژیی بۆرجوازی لهسهر داده مهزیت بواری تهسه نه کردنی داد و هاوسانیی راسته قینهی نیو کومه لگا نادات و، ناتوانی ناواتهکانی چینی زه همه تکیش لهژیانی نازاد و خوش گوزه ران و پسر کهرامه تدا بهدی بهیتی. له بهر نه مه یه ناکوکی به کان ده میهنه وه و ململانیی چینایه تی دریزه ی ده بی، تا لهسهره نجامدا سهرمایهداریی تیدا ههرهس دینی. دیاره له لته مرنا تیفی سروشتی و حه قیمی لهو سو شیا لیزم ده بی که لهسهر دادوه ری و هاوسانی بنیسات ده نری و چهوساندنمه ی مرؤق له لایهن مرؤق مه ی تیدا ناهیلری. لهو نهنجامه ی که مارکس و نهنگلز لهسهر حه قیه تی رووخانی سهرمایهداری و سهرکوتنی سو شیا لیزم بهده ستیان هیئا، زانستی که پشت به لیکو لینه وه ی روودا وه کانی میژوی کومه لگه ی مرؤقیه تی

دەبەستى ۋە لەسەر تىگە يىشتىنى قوۋلى ياسا بابەتتە كانى جوۋلانمەسى پەرەستاندى كۆمەلەيەتى دامەزراۋە. سىستىمى سەرمائەدارى ھەر دەپۋوختى، ۋەك چۈن سىستىمى فېودالى ۋە پىشتىش سىستىمى كۆيلايەتى روۋخان. سۆشئالىزىمىش پاشەرۋىزى ھەقىقىي مەۋقائەتتە، جا رىگەي پىگە يىشتىنى ھەر كامىك بى، چۈنكە ئو سىستىمەيە كە بەدەنگ ئاۋاتە رەۋاكانى ژىانى جەماۋەرە ۋە دەچى.

* * *

دىاردەي ھەرس ھىننى رۇمە سۆشئالىستەكانو نىكۆزى بزوتنەمەي كۆمۇنىستىي جىھانى ترىناكترىن روۋداۋە لەجىھانى نىۋەي دوۋەمى ئەم سەدەيەدا. لىدوان لەبارەي ئەم مەسەلەيەۋە دەستى پىكردوۋە زۆرىش درىژە دەكىشى، بەر لەۋەي بتوانرىت چەند ۋەلامىكى لى كۆلدرۋە بخىتتە بەرچاۋ كە ھەر لەسنوۋرى لىكدانمەي روۋداۋە كەدا گىر نەبن، بەلكوۋ رەنگى ئاقارەكانى بنىاتنانمەي بزوتنەمەي كۆمۇنىستى ۋە دەستە بەر كەردنى بوۋزانمەي ئايندەي برىژن. من تا ئىستا ھىچ لىكۆلنىۋەيەكى مەنتىقى ۋە تەۋام لەسەر ئەم روۋداۋە نەخىندوۋەتە، نە ھىي رىبەرانى حىزبە كۆمۇنىستە ھەرەسەيىناۋەكانو نە ھىي كەسانى دىكە. ئەو گوتارە رۇژنامەنوۋسى يانەيش كە ھىندىك نوۋسەر ئايدۆلۋجىستى بۇرچوازي پىشكەشى دەكەن، لەدوۋپاتكردنمەي ستائىشى تەقلىدىي سىستىمى بۇرچوازي دەچن، بەژو باھو ھەلدانى نمونەي ۋەك گەربەچۆڧ ۋە يەلتسن - كە رىبەرىي پۇسەكەيان روۋ بەھەرس ھىنان كەرد - تەۋاۋى دەكەن. نۆينەرانى چەپى توندرەۋىش كە روۋداۋەكان لەقسەيەكدا كورت دەكەنمە: " نە ھىچ شۆرشىكى سۆشئالىستى لەئارادا بوۋ نە ھىچ رۇمىكى سۆشئالىستى"، لەروۋى ئەنجامەۋە لەگەل ئەۋانەدا يەكەگرنەۋە.

لەرستىدا چەند شۆرشىكى سۆشئالىستى ۋە چەند رۇمىكى سۆشئالىستىش سەربارى گىروگرفت ۋە نەخۇشەكانىان ھەبوۋن. شۆرشى ئۆكتۇبەرى ۱۹۱۷ شۆرشىكى سۆشئالىستىي راستەقىنە بو، كرىكاران ۋە رەنجدەران بەررىيى حىزبى

بۆلشەمۇي لەدژى زۆردارى و چەوساندنەمۇي چىنايەتى بەرپايان كەرد. لىنىن و
 بۆلشەمۇيەكان و ئەمۇملىۋنەھا كرىكارو جووتيارو سەربازەي رووسىيائىش دووى وەھم
 نەكەوتن و، كاتىك چوونە نىۋ سوپاي مەزنى شۆرشەمۇو قوربانىي گەمورەيان
 لەپىناودا بەخشى شىت نەبوون. وەختىك شۆرشگىران لەرووسىيا و چىن و بولگارىيا و
 يوگوسلاڧىيا و لەپراگى ۱۹۴۸ و شوئىنانى دىكە بەيداخى سوورىيان ھەلگرت و
 لەخەباتى دژى قەيسەرو سەرمایەداو بۆ سۆشىيالىزم دلئىرييان نواند، دەبەنگ
 نەبوون و دەيانزانى چىيان دەوى. پاش سەركەوتنى شۆرشى ئۆكتۆبەرىش ئەمۇ
 مىلئونەھا كۆمۇنىست و ناكۆمۇنىستە لەمۇھمدا نەدەژيان كاتىك دانىان بەمۇدا نا كە
 سىستىمىكى تازە لەدايك بوو جىھان بوو بەدوو ئوردوگا و ھاوسەنگى بەكى تازەي
 ھىزەكان لەسەر شانۆي نىۋ دەولەتەيدا پەيدا بوو، سۆشىيالىزمى تازە كوورەيش
 بەشىۋەي جۇراوجۆر بوونى خۆيى دەربىرى و خزمەتتىكى شايانى كارگەرانى
 ولاتەكانىيان و جىھانى كەرد و گەمورەترىن ھەرپەشەي بۆ ئىمپىريالىزم و سەرمایەدارى
 بەگشتى پىكەپىنا. ئەوانە چەند راستى بەكى مېتروپىن ھەر جىگىر دەبن، با ھىندىك
 كەس تا ئەمۇرۆ نكولئىيان لى بىكەن، بەتايبەت ئەوانەي كە وئەنەيەكى خەيالىيى
 سۆشىيالىزمىيان لەزەيندا كىشاۋەو، لەگوتەي جوانى نىۋ كىتئىي يۆتۆپىي دور
 لەواقىعى ژيانى ئالۆزى كۆمەلەيەتى بەمۇ رايانگواستوۋە.

ئەمۇ راستى بەي كە دروست نى بە بىكەين بەژىر لىۋەو ئەمۇ بە سۆشىيالىزمى تازە
 كوورە سەمەتا لەمۇلا تىكى پاشكەمۇتودا سەرى ھەلدا. بۆيە شتىكى سروسىتى بوو
 كە جۆرەھا خەموش و نەخۆشىي تايبەت بەپاشكەمۇتن لەگەل خۇدا ھەلگىرى. واتە كە
 لەدايك بوو دووچارى نەخۆشىەكانى پاشكەمۇتن بوو بوو. ئەمۇ نەخۆشىانەيش لەكاتى
 خۇيدا چارەسەر نەكران، بەلكوو وازىيان لى ھىندرا پەل بەھاۋىژن و ئالۆز بن، تا وای
 لى ھات قەوارەكەيان تىكشكاندو كىشايانەمۇ بۆ ھەمەس ھىنانى. رژىمە
 سۆشىيالىستە ماۋەكانى كۆرىيا و چىن و كووبار ھىندى چىنى ھەمان نەخۆشى

بهرۆکی گرتوونو، نه گهر چاره سه مری نه کمن هه مان چاره نووسیان دیتته ری. جاران زۆر کههت ده نووسراو ده گوترا: گهرانهوه له سۆشیا لیزمه وه بۆ سه رمایه داری کاریکی مه حاله. به لام نه مرۆکه ژیان خۆشی په ده ی له رووی شتیکی جیاواز هه لدا وه ته وه. گهرانهوه کاریکی گو بجاوه، به تایبهت کاتیك رژیمه سۆشیا لیسته که به ته واری بنیات نه ترا بی.

بی گو مان هه ره سه یئانی رژیمی حوکم له یه کیتی سۆقیهت و ته ورو پای خۆره لاتدا، نه به ری که وت و نه نه بجامی چالاکی یه کی پیلانگه ی پیرانه ی هیندیک حوکم به ده سته ئه م ده ولته تانه یان ده ولته تانی خۆراوا بووه. به لکوو ده ره بجامی چهن دین نه خۆشیی کوشنده بوو که ئه م رژیمانه - یا راسته ر بلیین ئه م حیزبه کۆمۆنیسته حوکمداران ه - تووشیان بوو که له گه ل دا بران و بوون به ده زگایه کی بیرو کراتی داسه پاوو پشت به ستوو به ری و شوینی سه رکوت کردن و پۆلیسی نه یینی. ئه م رژیمانه له ره وتی په ره ستان دنیاندا به دوو قوناخی جیاوازدا رهت بوون: له یه که میاندا گه لیك ده سه کوه تی راسته قینه یان به کار گهران به خشی و، له قوناخی دووه میشیاندا جگه له دروشمی بریقه دارو به رنامه ی کاغه زینی بۆشی مایه ی له جیی خۆدا چه قین یا روو له نزمی کردنی ئاستی گۆزه رانی دانیشه تان، هیچی دیکه یان نه خسته به رده ست.

به رای من گرنگه ترینی ئه و نه خۆشیانه له م خالانه دا کورت ده کرینه وه:

۱- ترسناکترین نه خۆشی نه بوونی دیموکراسی و خنکاندنی ساده ترین شیوه ی به ره له ست کردن و ره خنه و سه پاندنی پۆلیسی نه یینی به سه ره جه ما وه ردا بوون. وه ها پیویست بوو دیموکراسی له سایه ی سۆشیا لیزمدا به ره به ره و به رده وام بۆ ئاستیکی بالاتر له هیی کۆمه لگه بۆر جوازیه کان په ره به ستینی. وا داندرابوو ده سه لات پله به پله له ده سه لاتتی چینی کریکارانه وه بۆ ده سه لاتتی هه موو گه ل گه شه بکات. به لام پیچه وان ه ی ئه وه رووی دا، چونکه ده سه لاتتی چینی کریکاران بوو به ده سه لاتتی حیزبو، له ده سه لاتتی حیزمه بوو به ده سه لاتتی (تۆتالیته ری) ی که سانیکی

هه‌لێژاردەو، لەدەسەلاتی کەسانێکی هه‌لێژاردەیشموه بۆ دەسەلاتی تاکە سەرکرده. لەبەری ئەوێ سیستمی تاکە حیزبی، هیچ نەبێ لەچارچێوێ بەبەرەکانی نیوان لایەنگرانی رژیمة کۆمەلایەتیە تازه‌کەدا، بۆ سیستمی فرە حیزبی پەره بستی، کەچی دەوری ئەم تاکە حیزبەیش وەکوو حیزبیکی حوکمدار کەم کرایهوه یا بەکردهوه هه‌لۆه‌شێندرایهوه، بەندیخانه بووه مائی هه‌موو کۆمۆنیستیک کە زاتی ئاشکرا کردنی ناکۆکی فیکری خۆی کرد لەگەڵ سەرکرده‌یه‌تی بیژکراتی حیزبو دەوله‌تا.

٢ - دیارده‌ی ده‌ق پەرستی (النصیة) و وشکە باوهری بەراده‌یه‌ک پەلیان هاوئشت کە باوهری کۆمۆنیستیان لەگەڵدا بوو بەشێو باوهریکی ئایینی - ئاسمانی. ئیدی هیندیك سەرکرده خراڤه ریزی پیڤه‌مبهران و پیڤه‌وايانه‌وه، بەرهمه نووسراوه‌کانیشیان خراڤه‌ی کتیبه ئاسمانیه‌ پیرۆزه‌کان، تا گوزاره‌و قسه‌یان لی بخوازن بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی ئەو ئالۆزترین پرسیارانه‌ی کە هه‌ل‌ومهرجه تازه‌کە خستیه بەرده‌م حیزبه‌ کۆمۆنیسته‌ حوکمدار و حوکم لهده‌ستدا نەبوه‌کان، یان بۆ پیڤه‌شکردنی چاره‌سهری حازر بەده‌ست بۆ پرس گری و گۆلترینی ئەو گپوگرفته فیکری و سیاسی و ئابوری و رێکخراوه‌بیانه‌ی کە ژیان ئەم‌پۆکه‌ له‌هه‌ل‌ومهرجیکی تهاو جیاواز له‌کاتی تیدا نووسراڤی ئەو گوزاره‌و قسانه‌ هینانیه‌ گۆری.

نا پەسەندترین و ترسناکترین لایه‌نی ناله‌باری دیارده‌ی وشکە باوهری و هه‌ره‌ زیان بەخشتینیان بۆ دۆزی سۆشیا لیزم گواستنه‌وه‌ی ده‌قاره‌قی ئەزمونی سوڤیتی بوو بۆ ولاتانی ئەوروپای خۆره‌لات، بەبێ لەبەرچاو گرتنی خه‌سه‌له‌ته‌ میژوویی و نه‌توه‌یی و کۆمەلایه‌تیە‌کانی ئەو ولاتانه‌. ئەم دیارده‌یه‌ له‌گەڵ میزاجی سەرکرده‌ بیژکراته‌کان و بەرژه‌وه‌ندی شه‌خسی‌یاندا هاو‌جووت بوو، چونکە به‌هانه‌ی ئەوێ ده‌دانی بینه " نوێنهری پیڤه‌وايان " و بەدای خۆیان بجوولینه‌وه.

۳- پیدەچی شىۋەي مولكدارىي ھەلپىڭدراۋ لەم رۇيمانەدا تا ماۋىيەكى دىيارىكراۋ گونجاۋ بوۋى، چونكى ئاستى گوزەرانى كارگەران بەرزبۈۋەۋە ئەندازەيەكى باشيان لەخزمەتگوزارى و دەستە بەرىي كۆمەلايەتى بۇ داين كرا. بەلام ھىندەي نەخايند بەھۆي درىژەدان بەھەمان تەرز لەمولكدارى و بەرپۈۋەبردنى ئابوررى نىشتەمانىيەۋە ئەم رى و رەسمە ئاۋە ژوو بوۋەۋە. ئەمەيش كىشايەۋە بۇ نەمانى ھاندەرى ماددى و ھۆكارى بەر بەرەكانى كە بۇ پەرەپىندانى چۆنايەتى و چەندايەتىي ھىنانە بەرھەم و رۇيشقن شان بەشانى نۆيتىن پىشكەوتنى زانستى - تەكنىكى پىۋىستە. ئەۋەي كە قەوما نەك ھەر لەجىي خۇدا چەقىنى ھىنانە بەرھەمى پىشەسازى كشتوكالى بو، بەلكو ھاتنە خوارەۋەشى بو بۇ نزمىن ئاست و كارىكى كرد كرىكارانى ولاتانى سۆشايلىستى بەخىلى بەھارچىنەكانيان بىمەن لەولاتانى سەرمايەداردا لەبەر ئەۋەي ئاستىكى چاكتى گوزەرانىان ھەبوۋ. دەبو پىچەۋانەي ئەمە روى بدابايە.

ئەۋەيش قورەكەي خەستەر كورەۋە كە بارى گرانى پاشكەوتنى ئابوررى و نزم بونەۋەي ئاستى گوزەران ئەو كادىرانەي حىزبى كۆمۇنىستى ھوكمدار و دەۋلەتى بىرۆكراتيان نەگرتەۋە كە پايدى حىزبى و ھكۈمەتىيان بەكار دەھىنا بۇ ئىمتىيازى نارەۋا بەردەۋام بەخۆش گوزەرانى و لەنازو نىعمەتدا دەژيان. ئەم كارە نەك ھەر ئەۋانەي لەجەماۋەر دابىرى، بگرە بوۋە جىيى نارەزايى و بىزارىيان و خودى رۇمى سۆشايلىستىشى دوورە پەرىز كىرد و لەبەرچاۋى خەلكى خەست. كارگەران سۆشايلىزمىيان بۇ ئەۋە وىست كە ژيانىكى خۆشترو چاكتىيان لەھىي ژىر سايەي سەرمايەدارى بۇ مسۆگەر بكات و دىموكراسىيەكى زىاترىشيان بۇ بەھىنىتە دى نەك بەپىچەۋانەۋە.

۴- رووداۋە مېژۋىيەكان حىزبى كۆمۇنىستى بۆلشەۋىيان لەنىۋ بزۋوتنەۋەي كۆمۇنىستى و كرىكارىي جىھاندا خەستە جى و رىيەكى جىاۋ تايبەت و تەنانەت

ناوهندی پیشره وایه تیشمهوه، چونکه له بهواری تازه کردنه وهی فیکری و سیاسی و ریکخواهیی و له ریبهریکردنی یه کهم شوړشی سۆشیالیستی سهرکه وتودا خاوهنی دهست پیشخهری میژوویی بوو. ئەم حیزیه بههۆی سهرکهوتنه گهوره کانیسهوه له ریبهری کردنی شوړشی ئوکتۆبهرو بنیاتنانی رژیم کۆمه لایه تیی تازهی سۆقیتی و له پشتگیری کردنی بزوتنه وه کانی رزگاری نیشتمانیی دژ به ئیمپریالیزمدا هتد له سهرده میکی میژوویی دیاریکراودا دهوړیکی یه کجار باشی له بووژاندنه وه و بههیز کردنی بزوتنه وهی کۆمونیستی جیهانی و پتهو کردنی هاوکاریی ئینتهرناسیونالیی نیوانیان و له گه یاندنی کۆمونیسته کان به حوکم له چه ند ولاتدا بینی.

به لام خولیا ی خۆداسه پانندن که له بنه پرته دا له ریبازی ستالینیدا خۆیی بینی یه وه و له سالانی پاش ستالیندا پتر نه شوغای کرد، به هیواشی پیوه ندیی نیوان سهرکر دایه تیی کۆمونیستی سۆقیت و حیزیه کۆمونیسته کانی دیکه ی له ناوه رۆکه باشه که ی خالی کرده وه و کردی به کارکردیکی خراب و هۆی زیان گه یاندن به بزوتنه وهی کۆمونیستی، دوا ی نه وهی کاریکی وای کرد له سهر بنچینه ی وا بهسته بوونی ئەم حیزبانه به سهرکر دایه تیی حیزیی سۆقیتی یه وه دا به مزیت. ئەمه یش مافی به حیزیی کۆمونیستی سۆقیت ده دا وه ک سهرکر ده ی هه موان رهفتار بکات و خۆ له کاروباری ئەو حیزبانه هه لبقورتینی که ده بوو دهست به مرداری سهریه خۆییان بن و مل بو خواستی سهرکر دایه تی یه که کهچ بکه ن که ناتوانی له بارودۆخی ولاته کانیان حالی بی. جا نه گهر ئەو حیزیه کۆمونیستانه یش قایل نه بوویان له سهر ئەم بنچینه چهوته پیوه ندی دا به مزیتن (که ناوی پیوه ندیی ئینتهرناسیونالیی به سهردا بر)، ده بوو لووتیان بی به لووتی سهرکر دایه تیی سۆقیتی یه وه، به لادان له مارکسیزم — لینینیزم و له ئەنتهرناسیونالیزمی پرۆلیتاری تاوانبار ده کران.

دابهشبوونی حیزبی کۆمونیستی حوکمدارو دولت له یۆگۆسلاڤیا له (۱۹۴۷) — (۱۹۴۸) ههوه، تهجا دابهشبوونی گهروه و ترسناکی نیوان ههردوو حیزبی حوکمدارو ههردوو دولتهتی سۆڤیت و چین له (۱۹۶۰) ههوه، ئەم پارچه پارچه بوون و لهبهریه کههلهوهشانهی نیو دولتهتانی سۆشیاالیستی (تواو بنیات نهراو) بهجیا لهم دیاردهیه وهرناگیرئ. بهرپرسیی سهركردایهتیه کۆمونیستیهکان لهبهلگراد و پهکین و تیراناو بۆخاریست و پینتهختهکانی دیکهدا ههمرچی چۆنیک بی، ئەوا بهرپرسیی سهرهکی دهکمیته ئەستۆی سهركردایهتیی سۆڤیتی که لهسهر بنهمای ریزگرتنی هاوبهش لهسهربهخۆیی و دان نان بههاوسانیی نیوان ههموو حیزبهکان مامهلهی لهگهله حیزبهکانی دیدا نهدهکرد. دیاره ئەم پارچه پارچه بوونه زیانیک قورسی بهسهرحهم بزوتنهوهی کۆمونیستی و کریکاری و رژیمه سۆشیاالیستهکان گهیااندو دهوړنکی گهروهی لهخولقاندنی ئەو قهیرانه توندو تیژدها بینیی که بووه هۆی رووخانی رژیمی حوکم لهیهکیتیی سۆڤیت و خۆرهلاتی ئەورویا.

۵- دهسهلاتی سۆڤیتی ههه لهزوهوه (کاتیک رژیمه سۆشیاالیستی که بهیه کهمین قۆناخی گواستنهوهدا رت دهبوو لهسهرمایهدارییهوه بۆ سۆشیاالیزم) چارهسهریکی پهسهندو راستی بۆ گهروگرتی نهتهوایهتی لهولاتی سۆڤیتی بهرفراوان و فره نهتهوهدا دانا. دامهزاندنی یهکیتیی کۆمهاره سۆشیاالیستی سۆڤیتیهکان له ۱۹۲۲دا ههنگاوینکی دیاری گونجاندنی یاسایی ئەم چارهسهره هاوجوتهی که ئاوات و بهرژه و نهدهکانی ئەو گهله سۆڤیتیهانه بوو که نهک ههه ههستیان بههزگاریبون لهئازاردانی نهتهوایهتی کرد بهلکوو دهرهتانیکی کراوهیان بۆ بنیات نانی نیشتمانی تازهیان و بهدهست هیئانی پیشکومتینیکی بی ئەندازه لهپیشهسازی و کشتوکال و خزمهتگوزاری.. هتد لهبهردهمی خۆدا بینیی. بهریکومت نهبوو ئەو گهله نیتزیکهی ههفتا سال لهچاراچپوهی کۆمهلهیک پینوهندیی برایانهی نهروو نیانی نیو یهک دولتهتدا ژبان و، بهچهندین ریزی یهکگرتوو بۆ بههزگریکردن لهنیشتمانی هاوبهشیان چوونه مهیدانی دووه جهنگی جیهانییهوه. لهم ههموو سالانهدا هیچ جۆره پشپوی و

باخی بوونیکسی نەتەوہیی پیکمەوہ ژیانى برايانەیانى لەکەدار نەکرد. لەکاتیئەدا
ولاتانى گيرۆدەى دەسەلاتى دەولەتانی ئیمپریالیست جۆش و خرۆشى خۆپیشاندان و
مانگرتن و راپەرینی ناشتی یانەو چەکدارى یان دژی کۆلۆنیالیستی بینگانەو
لەپیناوی رزگارى نیشتمانى و نەتەوہیبیدا بەخۆوہ بینى.

بەلام ئەو ھەلەو لادانانەى کە لایەنە جیاجیاکانى ریبازى حیزبى حوکمدارو
دەولەتى سۆڤیتی یان گرتەو، ھەر دەبوو مەیدانى پتوہندیە نەتەوایەتیەکانیش
بگرنەو. ئەو چارەسەرانەى کە لەسالانى بیستدا بو مەسەلەى نەتەوایەتى گونجاو
پەسەند بوون، لەدەیان سالى داھاتوودا بەتایبەت لەسالانى ھەفتا و ھەشتادا،
پەرەیان پى نەدراو پتوہیستى یان بەچاوپیدا گيرانەو ھەبوو بو ئەوہى پەرەیان پى
بدرى و بگەيەندرينە ئاستى داواکارىەکانى بارودۆخە تازەکە. بەلام سەرکردایەتیی
سۆڤیتی بىرى لەھىچ شتىكى لەم چەشنە نەکردەوہ. سەرپرەى ئەوہ سالانى
بیرۆستریکا کە گەریەچۆڤ ریبەرى دەکرد، سالانى بى ئەندازە دارمانى ئاستى
گوزەرانى گەلانى یەکیتى سۆڤیت و یەکجار پەل ھاویشتنى خراپەکارى و
تالانکردنى بى پەردەو تاوان بوون. ئەم کارە ھاو ولاتیانى ولاتە جیاجیاکانى
سۆڤیتی خستە سەر کەلکەلەى پرسیارکردن لەوہى کە داخۆ مانەوہى چوارچێوہى
دەولەتیکى بۆگەنى لەم چەشنە سوودى تێدايە، یان چاکتر وایە جوئى ببنەوہ و
دەولەتى نیشتمانى سەربەخۆى خۆیان پیک بەینن؟

٦- ھەرەسەینانە کە لەخۆو نەبوو، دەرەنجامى مەنتىقى زنجیرەيەكى درىژى ھەلەو
لادان بوو کە لەسەردەمى ستالینەوہ دەستیان پى کرد، لەچەند دەورانىكى دواترداو
بەتایبەت لەسەردەمى بریجینفدا تەننەوہ. ئەم ھەلەو لادانانە بەنەبوونى دیموکراسى
بنەماکانى پەیدا بوونى تووژىكى کۆمەلایەتیی تازەو مشەخۆریان لەنیو حیزبى
حوکمدارو دەزگای دەولەتدا فرامەم کرد کە دەکریت ناوى بنیین (شیوازی
سۆشیالیستى) ی بۆرجوازی بیوکراتى مشەخۆرى تازە کوورە لەھیندیک ولاتى روو
لەگەشە کردوودا.

ئەم تويژە ھېچ سەرمایەيەكى شەخسىي نەبوو تا بۇ دەست خستنى قازانچ بيخاتە كار، بەلكوو پاھىي حيزبى و حكومەتتېي خۇبى بۇ بەدەست ھېتنانى پارە و ئىمتىيازى ناپارەوا لەپىنگەي دزى و بەرتىلخۇرى و ماشىنەھوى سامانى كەرتى گشتىيەھ بەكارھېتئا. كەسانىكى مليۇنىرى راستەقىنەش لەنىو ئەم تويژەدا دەر كەوتن، بەكەف و كولر شىلگىرانە ھەولتى بەشىوئەيەكى ناپارەوا ھېتنانەھوى رژیى سەرمایەدارىيان دا بۇ ئەم ولاتانە، بىانوویشيان ئەھوہبوو كە سۇشیاالىزم سەرى نەگرتوھو، سەرنەگرتنەكەيشى دەستكردى دەستە گلارەكانيان بوو.

لېرەدا دەبى قسەيەك لەسەر پېرۇستريكاو ريفۇرم (الصلاح) بکەين: خرۇشىيف يەكەمىن بەرپرسى سۇقئىتى بوو كە لەسالانى پەنجارە پەبىي بەھلەو خراپەكان بردو ھەولتى چاك كردنى بارودۇخەكەي دا. بەلام سەرنەكەوت، چونكە دروشى ريفۇرمى نەكرد بەبزووتنەھويەكى جەماوهرى، بەلكە تىكۇشا ئەم ريفۇرمانە لەنىو ھۆلەكانى سەركردايەتتېي بېرۇكراتدا جىبەجى بکات. بۆيە ھېزەكانى شەپو خراپەكارى بەرپەرىي بەرچىيف لەپاھىي سەركردايەتى دوورىان خستەھ، تاكوو رىبازى ستالىنى بەجۆرىكى لەجاران خراپتر دريژەي ببى.

(گەر بەچۆف) يش ناگادارى ھەلەو خراپەكارىە گەرەكان بوو، بۆيە پېرۇستريكا - بىياتنانەھو - ي راگەيانەد. ھېزەكانى شەرو خراپەكارى بەھەمان شىوئە دوورخستنەھوى خرۇشىيف، دەيانويست ئەمىش لەسەركردايەتتېي حيزب و دەولەت دوور بجنەھو. بەلام نەيانتوانى، چونكە ئەمجارە جوولانەھوى ريفۇرم سەھ جوولانەھويەكى جەماوهرىي بەربلاو. ئەھوہبوو مەملانىيەكى توند لەنىوان لايەنگران و دوژمنانى ريفۇرمدە بەردەوام بوو. گەر بەچۆف توانىي يەكىك لەتامانجەكانى ريفۇرم بەدى بەھىنى. واتە دوایى پىھېتنانى شىوئە حوكمى بېرۇكراتى تۆتالىتارى و چەسپاندنى بەھاو رىو رەسمى دېموكراسى لەكۆمەلگەدا. بەلام ھەرچەندىك نياز پاك بووبى، پىي نەكرا ئەو رژیە سۇشیاالىستىيە چاك بکات كە نەخۇشىي ھەمىشەيى و گېروگرفتى دژوار لەپىيان خستبوو، بەلكوو گەرەكەي دۆراندو خۆبەدەستەھ دانى

راگه ياند. شايه نى گوتنه ئمو تويژه كۆمەلايه تيهى كه لهرىفورمى سۆشيا ليزمدا
 بهرەنگارى گەربەچۆڧ بوو ۋە ۋە لپارچە كوردنى يە كىتتى سۆڧىتت و ئاشكرا كوردنى
 كۆتايى سۆشيا ليزمدا به سەرىدا سەركەوت، هەمان تويژى بىرۆكراتى مشەخۆر بوو
 كه پىشتەر لەسەركردايه تىي حيزبى كۆمۆنىستى حوكمدارو دەولەتى سۆڧىتيدا جىي
 خۆى خۆش كرد بوو ۋە هەر ئەوانە بوون كه دويئى بەناوى كۆمۆنىزم و سۆشيا ليزم ۋە
 حوكميان دە كردد و ئەمەريۆش بەناوى تازەى جياواز ۋە حوكم دە كەن. بۆ نمونە،
 (بۆرىس يەلتسن) يك كه ئەمەريۆ كارى بە ۋە گەيشتو ۋە چالاكىي كۆمۆنىستى
 لەناوچە كانى كۆمارى روسياى فيدرالدا قەدەغە بكات و بەئار و تارە ۋە كەوتو ۋە تە
 ۋەرگرتنى ئامۆژگار يە كانى خۆراوا بۆ برەو پيدانى بازارى ئازاد، تا دويئى بوو
 ئەندامىكى مەكتەبى سياسى حيزبى كۆمۆنىستى سۆڧىتتى حوكمدارو ناز
 كىشراوئىكى ئمو تويژە بىرۆكراتە خۆشگوزەران و خاۋەن ئىمتيازى نارەۋايە بوو.

من وای دەبينم ھۆى سەره كىي سەرنە كەوتنى گەربەچۆڧ لە ۋەدا بوو كه نەيتوانى
 دارمانى بەردەوام و خىرايى بارى ئابورى و بەتايبەت گوزەرانى جەماۋەر رابگرى، كه
 لەسالانى پىرۆستۆيكا و لەسايەى سەركردايه تىي خودى "گەربەچۆڧ" دا چەندەھا
 جار لەھىي سەردەمى پىش پىرۆستۆيكا خراپتربوو. گەربەچۆڧ خۆيشى يەكەم
 بەرپرەسى ئەم دارمانە بوو. ئمو ھەرگىز سەرسەختانە رووبەرووى ئمو چالاكىي
 تىكدانە نەبوو ۋە كه تويژى بىرۆكراتى مشەخۆر بەھۆى مافىاي زۆر زەبەندى
 دەورانى پىرۆستۆيكا ۋە دەيكرد. ھۆى ئەم نەرمى نواندەنەيش بەرانبەر بە مافىايانە -
 بەراى من - ئەۋايە كه ئمو لەنيو ئمو تويژە بىرۆكراتە مشەخۆرەدا پەرۋەردە بوو
 ۋە كوو يەككە ئمو تويژەيش جلموى پىشەۋايه تىي گرته دەست (ئەندامە تىي مەكتەبى
 سياسى حيزبو، ئەجا يەكەم پلەو پايە لەحيزبو دەولەتدا). ئمو لەو تويژە
 ھەلگەرايە ۋە ھەولتى ريفورمى دا، بەلام بەتەۋارى پىۋەندىي بەرابردو ۋە نەپچرى و،
 لەجىبە جىكردى ياسا بەسەر ئەوانەدا جەربەزەبىيەكى پىۋىستى پىشان نەدا.

* * *

بهائی، بزوتنهوهی کۆمۆنیستی جیهانی نشوستی هینا و چه‌ندین رژیمی سۆشیالیستی رووخان. رژیمی بۆرجوازی جیهانیش به‌وه سه‌رکه‌وتنیکی گه‌وره‌ی له‌مملانییدا دژی بزوتنهوه‌ی کریکاری و سۆشیا لیزم ده‌ستگیر بوو. به‌لام ئه‌وه‌ی که قه‌وما دوا قسه‌ی میژووی کۆمه‌لگه‌ی مرۆڤایه‌تی نی‌یه. نسکۆکه کاتی‌یه‌و بزوتنهوه‌ی کۆمۆنیستیش ده‌رس لهم ئه‌زمونه قورسه وهرده‌گریو، رینگه‌و هۆکاری گونجاو بۆ تی‌ پهراندنی مه‌ینه‌تی و سه‌ر له‌نوی خۆ بنیات نانه‌وه‌و تازه‌کردنه‌وه‌ی چالاکیه‌کانی له‌رووی فیکری و سیاسی و ریکخراوه‌یه‌وه ده‌دۆزیته‌وه.

سه‌رمایه‌داری له‌دریژایی چوار سه‌ده‌دا به‌م ئاسته‌ی په‌ره‌ستاندن ئه‌مپۆکه‌ی گه‌یشت و لهم ماوه‌یه‌دا یه‌خه‌گیری سه‌دان قه‌یران و راچله‌کینی توند بوو و، هه‌شتاکه‌یش به‌ده‌ست هه‌زار گیروگرتی فیکری و سیاسی و ئابووری‌یه‌وه ده‌نالتنی و، ناتوانی نه‌ وه‌لامیکی په‌سه‌ندی ئه‌و ده‌یان په‌رسیاران به‌داته‌وه که به‌ره‌و رووی ده‌بنه‌وه‌و نه‌چاره‌سه‌ری ده‌یان گیروگرتی ئالۆزو پرگری و گۆلی به‌رده‌می بکات. ئیدی چ سه‌یرو سه‌مه‌ره‌یه‌ک له‌وه‌دا هه‌یه که سیستمی سۆشیالیستیش توشی نشوستی بی، له‌کاتی‌که‌دا ئه‌م سیستمیکی ساوا بوو ته‌مه‌نی له‌حه‌فتا سالی تی‌ نه‌په‌راند بوو؟ سۆشیا لیزم ئه‌م گیمه‌ی دۆراندو هه‌موو یاریه‌که‌ی نه‌دۆراند. سه‌رمایه‌داریش په‌نشته‌ر چهند گیمیکی دۆراندو، په‌شتیوانیکی وای نییه زامنی تا سه‌ر خۆراگرتنی بکات. سه‌رمایه‌داری له‌وه که‌وتوه دژایه‌تی نیو قه‌واره‌ی ئابووری خۆی چاره‌سه‌ر بکات. سه‌ره‌نجام چاری نی‌یه به‌هۆی ئه‌و دژایه‌تیانه‌وه‌و له‌ریی سنووقه‌کانی ده‌نگدانیشه‌وه له‌و ولاتانه‌دا که به‌هاو ری و ره‌سمی دیموکراسی‌یان تی‌دا سه‌قامگیر بووه، ده‌رووخێ. پاشه‌روژی مرۆڤایه‌تی سۆشیا لیزمه‌و به‌ته‌نیا سۆشیا لیزم.

دانه‌ر

کانوونی یه‌که‌می ۱۹۹۱

عیراق

چەردەيەك لەبارەى يادگارىى مندالىيەو

لە (تەكى) لەدايك بووم و گەورە بووم. لەمندا ئىمدا، دىيەكەم وەها دەبينى:
جىهانىكى جوانو، ھەموو لايەكانى سەريان بەيەكەمە ناو. ئەوى، ھاوړى و چياو
گردو دۆل و گۆمى سروشتى مەلەو يارى تىدا زۆرو مشە بوون. ھىچ پۆژىكم
بەبىردا نايى كە ھەستم تىدا بەو ەرسى كردبى لەژيانى لادى. لەكاتىكدا كە باوكم
دەبىردم بۆ سلیمانى، ئەو شارەم بەجىهانىكى تەنگەبەرى ماىەى بىزارى دەھاتە
بەرچاو، كە ژيانى تىدا وشك بوو، - بەلای منەو - لەبەندىخانەيەكى گەورە دەچوو.
بەرانبەر بەو ژمارە زۆرەى ھاوړىيانم لەدىدا، تاكە ھاوړى بىنچىنەيى مندالىم
لەشاردا، كەم و زۆر، محەمەدى پوورزام بوو، كە ئەوئەندەى لەسەرىم كردووەتەو و شەرىم
بۆ كردووە لەگەل مندالانى دىكەدا ئەوئەندە شەرىم بۆ خۆم نەكردووە.

باوكم پلەوپايەيەكى تايبەتى لەنىو خەلكى دىيەكەدا ھەبوو، ھەموان وەكوو
يەكە پياوړىكى كەس لەعۆدە نەھاتوو دانيان پىدا نابوو، چونكە رووناكبىرىكى
زەمانى خۆى دىنشىن و شارستانىش بوو. دايكم لەدىدا دادەنىشتو؛ دووم ژنە
بچوو كەمى باوكىشم لەخانوى باپىرمدا كە لەزانا تايىنە گەورەكانى شارى
سلیمانى بوو، جى نشىن بوو بوو. باوكم گەلىكى كاتى خۆيى بەھاتو چووى نىوان
شارو دى بەسەر دەبرد. خىزانەكەمان لەرووى گوزەرانەو و بەبەرورد لەگەل
دىنشىنانى ئەوسادا خوش گوزەران بوو، چونكە بەرو بوومى كشتوكالمان
پىداوئىستىمانى داين دەكرد. باوكم ھىندەى توتون دەفروشت، بەشى كرىنى شەكرو
چاو جل و بەرگ و شتى لەم بابەتەمان بكات كە چار نەبوو ھەر دەبوو بىانكړى. ئەو
خوئندنى زانستى تايىنى تەواو كرد بوو، وەك زانايەك لەقەلەم درا بوو. بەلام وەك
ملكخوئىكى بچووك رووى لەكشتوكال كردبوو. ھەزى بەو دەكرد ببى بەدەرەيەگىك

یا ملکخیویکی گهوره. بهلام تهبعته بیوهی و لاشهرهکهی لهلایهکهوه، سروشتی هیئانه بهرهمی پارچه زهویی کشتوکالیی بچوکی گیردهی کهمی تاوو زهویی بو کشتوکال گونجار لهدیدا لهلایهکی دیکهوه، ههردوو کوسپ بوون لهبهردهم تارهزه کهیدا. بویه خوشگوزهرانیی نیمه زیاتر پیبهندی ئهوه بوو که لهدیدا بمینهنهوه و خهریکی رهئو هیئانی زهوی و زاری خومان ببین.

باوکم، بهپیچموانهی دابو نهریتی باوی دیهاتهوه، حمزی نهنه کرد ری و شوینی لیدان بهرانبهر بهمندالتهکانی بهکاریئینی. ئهوه، لهمندالیئمداو بگره لهدریژایی ژیانمدا، تنیا دوو جار بهسوکی لیی داوم، یهکیان بههوی خو دزینهنهوه مهوه بوو لهئمرکهکانی خویندغمو، ئهوی دیکهیش لهبهر ئهوهی که لهئینوارهیهکی درهنگوهختدا سهر دارتوویهکی بهرز کهوتم. هیچ رۆژیک دایکم نهدیوه لهمن یا لهشش مندالتهکهی تری بدات. ئهوه، لهرووی دئهرمی و بایهخدانیسهوه بهئیمه، دایکیکی خوهره لاتیی نمونهیی بوو. چهندهها جار دانیشتوه نان و ئاری خواردوو، پاش ئهوهی ههرچی یهکی لی ئاوه لهبرنج یا گوشت یا ههر خواردنیکی که بهباش بزاندرایه، خستوو یهتیه بهردهمان. بهوه پاساوی ده دایهوه که ده یگوت:

- زارۆلهکان پتر پیویستی یان بهخواردنی باشه، چونکه لهقوناخی نهشونما کردندان. لهکاتیئکدا بو هیی وهک من یهک ئهجمای هیه، جا برنج بخوین یان نان. گرنگ ئهوه یه سکمان تیر بکهین.

لهتهمهنی ده یا یازده سالییدا بووم که دایکم پیی گوتم: "باوکت لهشارهوه ده بی تو که کوره گهورهی مالی سبهی بهیانی زوو لهئینو پیوانی گوندو لهمزگهوتدا دابنیشی تا خواردنی جیژنیان لهگه لدا بخوی. لهوی وهک پیاو داده نیشی، و، ئیمهش سینییهک خواردنت بو دههینین". نهریتی کورد وا بوو: بهشهو چیشتی جیژن ساز بکهنو، بهیانی زوو بیخون. پیاران دوی نوژی جیژن لهمزگهوت ده مانهوه، ههموو یهکیکیان چیی لهمالهوه بو ئاماده بکرا بایه بوی دهنیردا، تا لهسهر خوانه که لهئینو

خۆياندا بەشيان بکەن. سەعەی جەمهوری مزگەوت تەشتیکی مسی گەورە ی لەبەر دەرگای مزگەوتدا دادەنا، تا دینشینەکان لەکاتی روشتنیاندا چی لەقاپەکانیاندا بابایمۆه، برنج بوایە یا ساوەر یا شلە یا غەیری ئوانە، تیایان بقلپاندایە. جیژن نیوهرۆی هەمان روژ دوایی پی دەهات. مەگەر بۆ کورۆ کالۆ کچۆلانی سەلتی دی که هەر تاقمیکیان بەجیا بەخواردن و چاوه دەردهچوون و لەجییەکی دوور لەچاوی باوانیان پینک دەگەشتن، تا پینکەوه چەند سەعاتیک بەگۆرانی و هەلپەرکی و رەشەلەک و تاکە نامیری مۆسیقیان که شمشال بوو، بەسەر بێن.

ئەگەر زیندە لادیسی بوونەکەم شوینەواری بەرچاوی خۆی بەسەرچەم ژانی لەمەودوامۆه لەسلیمانی و بەغداو دەرەوی عیراق هەبوو بی، ئوا حوجرەکە "کاکە حمە" ی جووتیاری نیو مەلای زیرەک دەوریککی لەمۆدا هەیه. ئەم جووتیارە لاوہ پیاییککی لەسەرخۆ و پەرورشتیارو مامۆستایەکی لایەقی زەمانی خۆی بوو. لەهەلس و کەوتیدا لەگەل قوتاییەکانیدا، بەپێچەوانە ی زۆریە هەمرە زۆری مامۆستایانی حوجرەکانی ئوا سەرۆبەندەوه، پەنای نەدەبردە بەر دار. باوکم زیاتر دەیتوانی پیم بخوینی، بەلام هەل و مەرجی هاتن و چوون و سەر قالیی بەکەمی ریایان دەدا بێتە مامۆستام. بیرمە ئوا روژە قایمقام لەدیدەنیی دییەکانی قەراخدا بوو، میوانی باوکم بوو لەمائی خۆمان. بەهاندانی باوکم بوومە سەرکردە ی وەفدیکی مندالانی دی، و، عمریزەیه کمان بۆ میوانەکە پی بوو داوامان تیندا کردبوو قوتابخانەیه کمان بۆ بکاتەوه. داواکەمان کاری لەهەست و سۆزی قایمقام کردو، گفتی دا ئەوپەری هەولێ خۆی بۆ بەدی هیسانی داواکەمان بختە کار. بەلام قوتابخانەکە، چەند سالییک بەر لەدییەکە ی ئیمە، بۆ "سیوسیئان" ی دراوسی دیمان کرایمۆه.

"قانع" ی زەحمەتکیش و برسی و شاعیری جووتیاران یەکییک بوو لەمامۆستایانی قوتابخانە ی سیوسیئان هەر ئەیه کەم دامەزراندنیەوه. چەند جاریک سەری لەباوکم داوه

لهدييه كه مان، بهدم چا خواردنم وهه شيعريان بو يه كتری ده خوینده وه. به ماموستایی مانم وهی ئم شاعیره دريژهی نه کيشا، چونکه له کاتی ناوژيگرديدا له نيوان چهند دينشينيکی به شهر هاتودا تيلای يه کيکيانی بهرکوت و قاچی شكا. دوا بهدوای نموه، بو نه خویشانهی سليتمانی گويزرايه وه. پيش نموهی روو له چاکی بکات، پييان راگه ياند له وه زيفه ده رکراوه.

دی هه لپه رکيی تاکه کسيی تيدا نه بوو. به لام ناههنگی گۆرانی گوتن و ره شه لئه که به بۆنه ی ژن گواستنم وه يا خه تهنه کردن يان له دا يکبونی مندالتيکی تازه وه، بهرده وام دووپات ده کرانم وه. ناههنگی خه تهنه کردنی خۆم و چهند مندالتيکی دينيه کم له نوو کم وه له بيره. هه لپه رکيکه گۆرانی و شمشال ژنه ی له گه لدا بوو. داوه تيکی نان خواردنی بهدودا هات، هممو پياوانی دی ناماده ی بوون و، له پانتاييه کی گموره دا که سه ربانی چهند مالتيکی پيک ده هينا دانيشتبون. هممان گۆشت و برنج و شله يان بهده ست ده خوارد، کس يری له به کاره ينانی که وچک و چه تال نده کرده وه. دووشتی جيی پيکه نيني هممان له ناههنگه که دا رو يان دا: يه که میان، من بهدهنگی بهرز ئمو قسه يه م گوتمه که باوکم توتی ئاسا فيری کردبووم: "ميوانه کان، تا تير ده بن به سايه ی کيرمه وه بخۆن". دووه میان تره که ی (حه مه کورده) ی مندال بوو که له کاتی خه تهنه کردندا ليی بهر بووه وه. کابرا ی خه تهنه کهری دينشين که له ديی سيوسينانم وه هيندرا بوو، چه قۆ تيژه که یی بهده سته وه گرتبووو ناماده ی جييه جيی کردنی کاره که ی بوو. هيچ مندالتيکی موسلمان ده ربا ز نابي. قسه ی له گه ل منداله که دا کرد.

- حه مه، بروانه ئم چۆله که جوانه به بنميچی ژوره که وه وا به سه ر سه رمانم وه! هه ر که منداله چاويی روو به - گوایه - چۆله که که بهرز کرده وه، کابرا ده ست و برد به جو له يه کی خۆ به خۆی سامناک نه شته رکار يه که ی کردو، حه ميه ش تر يکی زلی که ند که تا چهندين سال جيی سه مه ره و پيکه نين بوو له دي دا.

له گهل چهند مندالتيكى ديكه يشدا به شدارى ئاههنگيك بووم كه حموت شهو له مالى كاكه حممهى ماموستاماندا به بونهى له داىكبونى (مه حممود) اى به كم كورپهوه به مردهوام بوو. ئاههنگه كه شهو پاش شيو كردن ده ستى پيده كردو، تا به به بيان به گورانى و يارى و چاو ميوزو خورما خواردنهوه دريژهى ده كيشا. پيره داىكه كهى كاكه حممهيش هه جينگه جينگى بووورباى منداله كه بن، تا "شهوه" زه فمري پى نىبات، كه چاو له دووى مندالى تازه زاواو بو هه ليكى له بار ده گهرت تا تاره زوه چه په له كانى به خنكاندنى منداله كه تير بكات بهر له وهى بگاته حموته مين رۆژى ته مهنى.

(ميينه دووم) اى چكوله گورانيبيژتيك بوو، له ئاههنگى شهوانى ماموستامانداو، به لاي ئيمى مندالانى ديوه باشترين گورانيبيژت بووو، گورانيه كانيمان به وشه و ئاوازه وه له بهر كردبوو. شهو خه لكى دييه كه نه بوو، به لكوو له گهل خيزانه كهيدا له جيبه كى نىزانراوه هاتبوون، تا سه مرده ميك له دى به كهدا كه كه ل و په لى خو مالى ئهوان - كلاش - اى تيدا بهر مين بوو، جى نشين بن. شهو خيزانه لاوتكى (ئهحه شهه) ناويان له گه لدا بوو، فيرى گورانيى هه لپه ركيى ديهاه بوو بوو. شهو هاورپه كى خيزانه كهو دلدارى (بهه) اى كچى بوو. ئاماده بوو ليكدا ليكدا گورانى بليت. به تايبهت بو شهو كچولانهى كه جارنك به ئاشكرا له وشهى گورانييداو، جارى وايش هه بوو به چهند جوولانه ديه كى هونه رى و بى په ردهى چاوو بروى دلدارى له ته كدا ده كردن. (بهه) ايش بهش به خوئى له سه ر پى سوو گورانى بوو كور و كالان بليت و، عه شقبازيان له گه لدا بكات و، هه ولى كه مه نكي ش كر دنيانى ده دا. ره فتارى له م چه شنه له ديذا ئاسايى نه بوو، مه گه ر بو خه لكانيكى ناموى وه ك قه ره ج.

به لام قيبه لى كورپه رگه ي دى و كچى خونه كانيان (فاته) بوو، كه له دييه كى نيزي كه وه له گهل خيزانه كهيدا هاتبووو، له ده ست كا برايه ك رايان كر دبوو كه ده يو يست به زور بيه ينى: فاته، خاوه نى جوانى به كى كه م و ينه و له ده و رو به رى بيست سالى و

لەنیوان سپی پیست و گەم رەنگداو بەژن زرافو بەلمباریکەو لەش رینک و گونجاوو گەردن و سینه جوان و خاوەن قژنکی رهشی ناوڕیشمی و دووچاری گەورە ی کل ریزکراو - بەبی کل بەکارهینان - بوو. هێمن و رووخۆش و، خەسلەتی مێهەتی تێدا سەرریژی کرد بوو. لەبزه گرتندا، دوو لیوی گولینی تەنک و دوو ریزدانی جوان و ریکی دەردهخست. کە دەخەننیهو، هەردوو چاوه جوانه گەورەکە ی دوو گونا تەپرو پاراوهکە ی، تەنانت پرچە پەخشان و بەوردی شانە کراوهکەیشی بزەیان دەگرت. گەرداندەیکە سادە ی لادێیانە لەگەردنە جوانەکە ی ئالا بوو، وەك مرواری و یاقوت دەردهکەوت. وا بەنازەوه دەریشت، سەرنج و نارهزوی لاوانی دەرووژاند. پێم وایە ئەگەر دەرفەتی بەشداریکردنی لەپیشپرکیدا بۆ پرەخسایە، زۆر بەختی بەدەستەینانی ناسناوی شای جوانانی هەبوو. هێندە جوان بوو، وەك بلیتی تیکرای خوای جوانان هەولێ خۆیانیان یەخستوو تا بەم وێنە یە دروستی بکەن.

بەلام لەبری ئەوهی ئەم جوانی یە بیته هۆی ژیانیکی بەختیار بۆی، وەك ئەوه لەهیندیک کۆمەلگە ی پیشکەوتوودا روو دەدات، کەچی لەم کوردهواریه پاشکەوتوودا کیشایهوه بۆ کویرهوهری و بیزاری و زوو مردنی، چونکە دوا جار ناچار کرا. بەبی خوایشتی خۆی - شوو بەو لاره بکات کە هەم دەیبوغازاند و هەم لەبەر ئەمیش هەلاتن و هاتنە دێی تەکی. ئەو لاره کۆلە بنەو لوت پان و لچ ئەستور و چەناگە درێژو رەنگ زەرد و - بەگشتی - ناشیرین بوو. فاتە، دوو سال پاش شوو کردنی، مرد.

شیخ مه حمودی حه فید له ته کی

بچووک و له ده وروبهری چوار سالییدا بووم، کاتیک شیخ مه حمودی حه فیدی پیتسهوای نه ته ویدی شیخ شۆرشگیتر گه یشته دینه که مان. له چهند رووداوێک به ده ر، هیچم له سهر ئهو دیده نیه به بیردا نای. پیاوه چه کداره کانی به سهر ماله کانی دیدا که له نه مه و د مالتیک پتر بوون، دابهش بوون و، خۆی و چهند که سیک بوونه میوانی مالتی تیمه، سهریاری له ماله مه نه بوونی باوکم چونکه ئهو رۆژه له سلیمانی بو. بیرمه خزمیکم برده میه لای شیخ و، ئه ویش له سهر کۆشی داینیشاندوم ماچی کردم. لیتی پرسیم: ئاخۆ ئه سپمان هه یه. وه لاهم دایه وه:

- به ئی دوو ماینمان هه یه.

- ئه ی له کوین؟

- باوکم له ترسی چه ته ی شیخ مه حمود برده وونی بۆ سلیمانی.

ههر ئهو وه لاهم دایه وه که له ماله مه چنده ها جار بیستبووم. نه مه ده زانی پرسیار که ره شیخ مه حمود خۆ به ته ی. نازام داخۆ وه لاهم کهم له دلوه کاری له شیخ کرد یان نا. به لاهم له یادمه به نه رم و نیانی ده ستی به پشتما کیشار گوتی:

- راستت کرد! تو راستت گوت و، هیشتا که فیتری درۆ نه بووی. بۆیه له منه وه شایانی پاداشتی.

ده ستی بۆ تووره که یه کی له خامی بۆرکراوی ته نیشته درێژ کرد و، بریککی لی دهرهینا، پاشتر بیستم پینج رووپیی کانزایی بوو، نایه ده ستم. که پاره کهم وه رگرت، ده سته جی میوانه کهم به جی هیشته. گه و ره و بچووکی دی وه ک یه که حه سوودی یان پی ده برده م.

تا ئیستا دیمه نی ئهو پیاوه له خوین هه لکیشاره م له زهیندا جیگیره که دوو چه کدار گرتبوویان و به کۆلانی کدا روو به مزگه وتی دی به کیشیان ده کرد. ده م وه ست قاوی

ئەو دەدا كەوت كە كوژراو كە خەفەيە " واتە سەيخوڤ" ى رۇئىيە حوكمدارەو بەدزىيەو
 ھاتوۋەتە نىو دى، ۋ، ھىندىك دىنشىن خەبەريان لى داو. لەو دەچى كەس بىرى لەو
 نە كەردىتتەو كە بىگرن تا لىيە بكوژنەو بىدەن بەدادگا، بەلكو ھەر كە يەكەم جار
 دۆزرايەو كوژراو، مەسەلەي ناشتىشى بوە گىروگرفتىك ۋ دىنشىنەكان بوون بەدو
 تاقمەو: يەكيان فتوای دەدا كە لەگوڤستانى دىدا ناشتنى نا جايەزە، سەيخوڤى
 بەسەر شىخى مەلىكەو كەردو ۋ ئەمىش دەيكات بەكافرو نابى لەگوڤستانى دىدا
 بنىژىت. جووتياران شىخيان بەمەلىك ناو دەبرد. جووتيارىكى بەسالدا چووى ژىر
 چارەسەرىكى گونجارى بو گىروگرفتەكە دۆزىيەو، پىشنىارى كەرد لەتەنىشت
 گوڤستانەكە بنىژىت. بەمە لەيەك كاتدا لەدەرەو ۋ ناوەو گۆڤستانەكەدا دەبو.

رۇژى دوایى كە شىخ دىيەكەي بەجى ھىشتبو، فرۆكەيەك بەسەر دىدا
 سووپايەو ۋ ھىندىك بلاوكرەو بەردايەو. دانەيەكيان لى برد بو شىخ عەبدوللاى
 مەلای دى، تا پىيان بلىت چىي تىدايە. مەلا پىي راگەياندن كە پاش يەك سەعاتى
 تر دى بوردومان دەكرىت. ھەموان ھەلاتنو، بو بەژاۋە ژاۋو قىژو ھورپ. من لەنىو
 ئەو كۆمەلە ئافەت ۋ مندالانەدا بووم كە پەنايان بو بەردىكى گەورەي نىزىك دى
 برد. دىمەنى فرۆكە ھىرشبەرەكەم لەبەرە كە خەرىك بو بەر لقو پۆپى دار ھەرمىي
 بەردەم بەردەكە بگەو. فرۆكەوانەكە تەماشای ئافەتەكانى دەكرد، دلتيا بو لەو
 كە ھىچ چەكدارىك لەو ناوەدا نىيە، بۆيە بوردومانى نەكرد. كە فرۆكەكە رۇشىت ۋ
 دىنشىنان گەرانەو بو مائەكانيانو، بەھۆي كاكە ھەمەي مامۇستامانەو زانىيان:
 بلاوكرەو كە لەھەرەشەي بۆمباران كەردنى ئەو دىيانە زىاترى تىدا نىيە كە
 پشتگىرىي مەلىك مەجموود دەكەن، ئەوەيان پى سەيرو جىسى ھەپەسان بو.
 دەر كەوت مەلا نەيزانىبوو بلاوكرەو كە بەراستى بخوئىتتەو.

چەند سالىك پاش ئەم رووداۋە، سەر لەنو ۋ لەقۇبىي قەرەداخى نىزىكى دى،
 چاۋم بەشىخى ھەفەيد كەوتەو. ئەوسا يەكىك بووم لەو مندالانەي كە لەسەربانىك

تەماشای یاریی دامەمان دەکرد، کاتێک پیاویکی چە کداری نیوێ رووت بەدیمەنیکی
عەنتیکمۆ بەرانبەر بەدئ قوت بوو. وە. کە پیشوازیی لی کراو هۆی ئەم وەزە
سەیرە لی پەرسا، گوتی:

- شیخی مەلیک ناردوومی. خۆی و پیاوێ کانی لەقۆپین، داوای خواردن دەکات.

- ئەم بۆچی بەرووتی هاتووی؟

- چونکە ناچاربووم بەمەلە لەچەند گۆمێکی نیوێ دەربەند بپەرێمۆ، بۆیە جلە گام
لەوی بەجی هێشت، تا لەگەڕانمۆدا لەبەریان بکەمۆ. هەر دەرسی و تەفەنگە کەم
هێشتمۆ.

شیخ لەدەورانی دوویم جەنگی جیهانیدا جاریکی دی لەرژیم راپەڕی. دی بەپەلە
کەوتنە خواردەمەنی کۆکردنمۆ، لەگەڵ دوو کاردادا بۆ سەرپەڕین. تاقمێکی زۆری
دینشینان کە منیشیان لەنیوێدا بووم، بەرەو قۆسی جوولا. تاقمە کە چوار ئافەرەتی
لەباشترین چیشتەزەکانیان تیدا بوو. لەشیخ نێزیک بووینمۆ، لەنیوان پیاوێ کانییدا
لەسەر کانیی دڵگیری (مۆتار) دانیشتبوو. بەتەوسەوێ بانگی کرد:

- لەوێ دەچی نیوێ ئافەرەتی جوانیشتان بۆ هێنا بین.

رەنگە ئافەرەتە لادێیەکان، سەرەرای ئەو کە پیر بوون و جوان نەبوون، بەم لەبەر
شیرینی نواندنە دڵخۆش بوو بن. شیخ جل و بەرگی باوی کوردیی لەبەردا بوو.
مشکیی لەسەر بەستبوو و خەنجەرێکی دەبانی کرد بوو بەبەر پشستینمۆ لەکەیدا.
تەفەنگە کەیی - بڕنەو لەجۆرە کۆنەکەیی - بەفیشە لەغەمۆ لەتەنیشتی خۆی دانا بوو.
شیخ جووتیارەکانی سەرسام کرد و سەرنجی راکیشان، کاتێک بەگولەییەکی بڕنەو
کەویکی لەمەودایەکی تا رادەییە کە دوورەوێ کۆشت. بەو سەلماندی کە نیشانچی یەکی
دەست رەنگینە.

من کە رووداوەکانی ئەو رۆژانە دەهینمۆ بیرم، هیچ شتیکی ئەوتۆیان تیدا
نابینم کە بۆنی ئەویان لی بی: جوولانمۆ نەتەوێیی و رزگاربخوازە چە کداریە کەیی شیخ
رێکخستنی بەخۆزە دیبی، نە لەکاروباری سیاسی و نە دارایی و نە سەربازییدا.

ناوه‌پراستی سالانی چل بو دوا جار چاوم به‌شیخ کموت له‌ماله لادییانه‌که‌ی له‌دی (داریکه‌لی). له‌م دیده‌نیه‌دا ته‌نیا یاوه‌ریکی باو‌کم بووم، جووتیاریکی (ته‌کی) روه‌ی لی‌ نابوو بچیتته لای شیخ، تا نامه‌یه‌کی لی‌ وه‌ریگری بو فهرانبه‌ریکی به‌پرس له‌ده‌زگای ده‌وله‌تدا. به‌خیر هاتنی کردینو، نیوه‌رۆژه‌مان له‌گه‌لیدا کردو، سی‌ چوارسه‌عات ماینه‌وه‌و، به‌بی نامی چاوه‌روانکراو گه‌راینه‌وه. شیخ له‌داریکه‌لی ژیانیکی دیهاتی ئاسایی و ساده‌ی هه‌بووو، شوینه‌واری ماندوویی و پیرو ناومیدی سیاسی به‌سهر و سیمایه‌وه دیار بوو.

له‌دوا دوا‌یه‌کانی سالانی سیدا یه‌که‌مین ئینگلیزم له‌ژیاندا بینی. کابرا به‌یاوه‌ریی چهند پۆلیس و چاوساغیکی دینشین له‌قۆبی یه‌وه دابه‌زی بوو، هانیوه دییه‌که‌مان. میوانمان بوو. جل و به‌رگ و قژه زه‌رده‌که‌ی و بی‌ سمیلیه‌که‌ی سه‌رنجیان راکیشا بووم. ئه‌وسا ئه‌گه‌ر بو‌یسترایه سووکایه‌تی یه‌کی گه‌وره به‌لادییه‌که‌ بکریت سمیلی ده‌تاشرا، یا هه‌ره‌شه‌ی سمیل تاشینیان لی‌ ده‌کرد. ئه‌ی چو‌ن ئه‌م پیاوه‌ریی به‌خۆی دا سمیلی بتاشی؟ شتیکی دیکه‌ی سه‌یر ئه‌وه بوو جه‌وزیکی بچو‌وکی له‌قوماش دروست کراوی له‌نیو ئه‌و ژوره‌دا دانا که‌ تییدا داده‌نیشت. بریک ئاوی گه‌رمی کرده جه‌وزه‌که‌وه‌و، خویی تییدا شوشت. پاشتر بیستم ئه‌و که‌سه‌ راویژکاری ئینگلیز بوو له‌سلیمانی.

دییه‌که‌مان له‌بناری چیا‌یه‌کدا و به‌رانبه‌ر به‌ده‌به‌ندیک بوو که‌ نیزیکیترین رتیگه‌ی بو قۆبی قه‌راخ پیکه‌یتناوه. ئه‌و ده‌به‌نده‌ جو‌انترین ده‌به‌ندی ئه‌و ناوه بوو به‌دیعه‌نی ده‌ق‌رین و زۆری تافگه‌ی ده‌لگه‌رو گۆمی قوول و پو‌ونیوه‌وه. دییه‌که‌ پایه‌یه‌کی ئاینیی بالا ده‌ستی هه‌بوو، چونکه‌ زۆریه‌ی دانیشتوانی به‌پنی ئه‌و شه‌جه‌ره‌ی بنه‌چه‌یه‌ی که‌ لایانه، له‌حه‌مه‌زه‌ی کوری مو‌وسای کازم که‌وتو‌ونه‌وه. چه‌مه‌زه‌ پاش ئه‌وه‌ی خه‌لیفه‌ی عه‌باسی باوکی به‌به‌ندکراوی ژه‌هر خواروو کرد، له‌ترسی جه‌ورو سته‌می ئه‌و له‌به‌غدا هه‌لات. خه‌لکی دی‌ و راهاتبوون، له‌هه‌ر که‌سیکی دیکه‌ زیاتر، سویند

به ئيمام حمزه بخون. همروه ها راهاتبون كه مهترسى يهك همزه شهى لى ده كردن، يا كه باران كه م ده بوو بۆ زه رعاته كانيان، سمریان له نزرگه كهى ده داو داواى خيرو بهره كه تيان لى ده كرد. باش له بيمه، من له چهند رپپيوانينكدا به شداريم كردوه كه لمدى يه كهوه ده ستى پى ده كرد تا نزرگه كه. داوامان له ئيمام ده كرد: له خوا بپارپتتهوه تا باران ببارينى.

به لگه پى ناوى، مزگه وته گهروه و كۆنه شوينمهواره كهى دى كه رووبه رى بيناكهى ده گه يشته دووسه د مه ترى چوار گوشه و پانىي ديواره كه يشى پتر له دوو مه تر، له م پايه ثاينى - ميژووييهى دى به دوور نه بوو. پيرانى دى ده يانگوت: ئه م مزگه وته بهر له ۷۵۰ سال دروست كراوه. هرچى چۆنيك بى، ئه م مزگه وته بينايه كى شوينمه وارىي شايانى ده ست پيدا هينان بوو وه ك په رستگايه ك - مۆزه خانه يهك. صدام له نيسانى ۱۹۸۸ دا همووي تهخت و تاراج كرد.

دئيه كه به ودهيش ده ناسرايمه كه كه سانئيكى زۆرى تيدا بوو ده يان توانى قورئان بخويننمهوه. ئه م كاره به چه شنه روژشنيبرى يهك داده نراو، ده بوه هوى ئه وهى كه خه لكه كهى له دئيه كانى تر ريزيان لى بگيريت. به لام قورئان خوئندن سه باره ت به (سالان)ى جووتيار بوو به گيچه لئيكى وا كه ده يان سال باسيان كرد. ئه وه يش وهختيك كه سالان به گوئدرئيزى باره ترى به سمره وه گه يشته دئى ته په گه پرووس له سه نگا و بۆ گوئرينمه وهى تريكهى به دانه وئيله. كه بيانوى خانه خوى دئى به هاتنى كرابووه وه به لكوو نامه يه كى بۆ بخويننئيمه وه كه له عه ولر ه حيمي ميتره ديمه بوى هاتبوو. عه ولر ه حيم بۆ جييه كى دوور چوو بوو بۆ نان پهيدا كردن. سالان پاش هه ول و كوششيكى بى ته ندازه چهند وشه يه كى نامه كهى خوئندبووه، له وانه وشه ي "سيروان" (ناوى كوردىي ئه م رووباره يه كه خوارتر به رووبارى ديال له نارده برييت) و دابوويه پرهمى گريان، له بهر ئه وهى كه - گوايه - ميتره كهى له رووبارى سيرواندا خنكاوه. هه موو دى له گه لئيدا گريا بوون و، كۆمه لئيكى گه ره ي دئيشين كه وتبوونه

ری، بلکه لاشمی خنکاو که بدوژنمویه. سالان خوئی داوای کردبوو نامه که پیشانی مه لای دئییه کی دیکه بدن. دهرکت کابرا نه خنکاو، به لکوو نووسیویه: "پاش دوو روژ له گهرانمویه دا بو مالموه، له رووباری سیروان ده پهرتتهوه". هه لی ئه موه م بو هه لکمو ت له سالان بیرسم: ئاخو باسو و خواسی ئه م رووداوه هه لپه ستراوه، یا زنده روئی تی دا کراوه؟ له وه لامدا به ساده له وحی یه لادئییا نه که یه موه گو تی: رووداوه که راست وه کوو چون گیت دراوه ته موه ئاوا بووه.

دینشینان هیچ که سیکیان هی نده ی پو لیس که بهرجه سته کردنیکی زیندوی ده سه لاتی هو کمدار بوو لهو سه مرده مه دا، نه ده بو غزان د. ئه وانه روژی ک له روژان هه والئیکی خو شیان نه ده هی تیا به دی. سه مردانی دی بو ئه م پو لیسانه باریکی گرانی ماددی و گیانی ده خسته سه رشانی جووتیاران، چونکه ده بوو جو به ئه سپه که یان و باشترین خو اردنیش بده نه خو یان. چاره روانی ئه موه یش ده کرا هی ندی کیان بو سه ربازی بانگ بکری ن، ئای که قینیان له سه ربازی بوو! یا بزنانه یان لی بستینن. یا به هو ی سکالای قمرز ده ری کموه چند که سیکیان داوا بکری ن تد. مه لا خدری پو لیس یه که خه ت له نیو دینشیناندا به دپی و بی ئا برووی ناوبانگی ده رکرد بوو. ئه م پو لیس ه ئه ندانی مافیایه ک بوو به ری وه به ری ناحیه سه رو کایه تی ده کرد. هه مر لاریکی به اتبایه ری ده یگرت، تا به بیانووی سه ربازی یه موه بی با ته مه لبه ندی ناحیه و، ده بوو لهوی به رتیل بدات بو به ربوون. ئه م تا که هه واله خو شه ی که پو لیس دای به گو یی دینشیناندا ئه موه بوو: "ئه م که سه ی به رازی ک بکوژی و هه مردوو گو یچکه ی ته سلیمی حکوم هت بکات، ۱۵۰ فلس وه ده گری".

جاران به راز کوشتن ته نیا بو خو شی و رابواردن، یا بو پاراستنی زه رعاع بوو. به لام وا ئه مپو که بووه ته مایه ی رزقو روژی به خشین. ئای که شتتیکی سه یرو دلخو شکم بوو! ئه وانه ی که به دوو به راز دا ده گه ران بو کوشتنی زور بوون. ئه موه نده ی نه خایاند فه رمان به رانی ده وله تیش بوونه هاوبه شی ئه م خیر و بی ره، به موه ی که له گه ل

جووتياراندا پينكھاتن چندين گويچكهي دهستگرد لهچرمى يهك بهراز دابېزنو
 بياندهن بهحكوممت، بهمهرجيك پاداشتهكهي لهنيوان همدوو لادا دابهش بكرت.
 "گوله" اي بيوهژن دههات، دهيردم بو مالي خوي. يهكجار پهروشي تهماش
 كردني سهگهكهي (بوژه) بووم، كه كرهكهي لهمالهوه را بو سمر لهوهرگهكان
 دبردو وهفاداران بهدريژايي روژ پاسي دهگردو كهميك بهر لهخوژ نشينيش
 دهيهينايوه مال. بوژه كه پاسي كرهكهي دهگرد، نهيدههيشت هيچ حهيوانيك يا
 مروثيك توخني بكهوي.

عارف كه جووتيارنيكي نهبووي وهجاگويز بو، كرهكهي خوي كوشت، چونكه
 ماني گرتو لهپرتهگهي روو بهناسياودا ههنگاويكي ههئنه هينايوه. بهلام كه بهرو
 مال دهبووه، چوار ناله تيي دهتهقاند. كرهكهي بهخهخجر لهتو پهدت كردو،
 بارهكهي لهدووري كيلو مهتريك لهديوه لهنيو خوڻو خوينا بهجي هيشتو
 هاتموه، بهدهنگي بهرز جنپوي بهكهرو خاوهنهكهي دروستكهرهكهي دهدا.

(كا خوله) اي جووتيار شواني مهر مالاتي كهو زور ههموو دي بوو. پيم وايه
 هيچ روژيك نه بهدهست نهخوشي يهك نهتازاريكهوه نالاندويوه، هيچ روژيكيش نهوه
 بهئاي گهرم خوي بشوات، ياسا بوون بو دهست يان خوشتن بهكاريني. ههركيز
 گويي بهدنيا نهداوه، خوي لهكاروباري كهساني ديكه ههئندههقورتاندو، ههولي
 نهدهدا ناوي مهليكي عيراق يا ناوي بهرپوهبهري ناحيهكهي بزاني. كا خوله،
 بهپنجهوانهي زوريه شواناني كوردهوه، فيري شمشال ليدان نهبوو بوو. بهلام
 شارهزايهكي راستهقينه بوو لهكاروباري مهر و بزنداو، روژانه بهسمر دهگردنموه،
 دهيزاني هم يان هو مهره هيي كييهو، كه ئيوارانيش رانهكهي دهدايه بهر بهرو دي
 دهيزاني چ سهريكي لي بز بووه.

پر مهترسيترين بهسهر هات لهميرزوي سالاتي سيي ديدا، هيرشي گهله
 گورگيك بوو بو سمر راني مهرو مالاتهكهي. شوانه چهكي ناگرداري پي نهبوو، تنيا

پشتی بهسه گه کھی ده بهست. بۆ نه گه تی، سه گه که لهو رۆژه دا له بهران بهر گه له گورگه که دا تیشکا و هه لات و، شوانه ییش له ترساندا و بۆ په نا هینانه بهر دی رای کرد. که جووتیاره کان گه یشتنه تهوی کاره ساته که قهوما بوو، چونکه گورگه کان ۲۵۰ - ۳۰۰ سهریان لی خافلکوژ کرد بوون. ته گهر ههر گورگیسک بزینیکی به سهرو بهروه بخوارد بایه، کاره که ناسان ده بوو. به لام گورگه کان پیش هه موو شتیگ شهیدای کوشت بوون. ههر گورگیگ به بی تهوی تیکه یه که له قوربانیه یه کوژراوه که ی بخوات، وازی لی هینا بوو په لاماری یه کیکی دیکه ی دابوو. یه که جار قه پی به قورمی نیچیره که دا کرد بوو تا زه بهر که گورچک به بی. به شی گهره ی قوربانیه کان مهر بوون و هه لاتی نینان له ده ست دوژمن نه دا بوو، به پیچه مانه ی بز نه وه که به را کردن یا هه لگهران به دارو بهرد دا ده که ویتته خو ده ریز کردن. پاش کاره ساته که، حه یوانه مردووه کان له جی خویان به جی هیلران و، ته مانه ییش که ده ستیان لی شوژدرابوو سهر پردان. تهو بریندارانه شیان که ته میدی چاره سهریان لی ده کرا گوێزان هوه و، تی کرای مالان کرانه نه خوشخانه ی به ی تالی و، ده رمانی شیان خو له مییش و پارچه په رۆی چلکن بوو. هه موو دی، ره نگه بۆ یه که مین جار بوو بی له میژویدا، تیژ گوشت بوون. زیانی (ته فروزی) ی پیره بیوه ژن له ههر که سیکی دیکه زیاتر بوو، چونکه ههر چوار سهر بز نه که ی له ده ست دا.

تهم بیوه ژنه، پیش تهم رووداوه به چه ند رۆژیک، به لایه کی دیکه ی به سهردا هات. له سه ربانیک دانیشته بوو، ته شه یه که یی به ده سه ته وه بوو. وای به چاک زانی بوو یازده جووچکه چکۆله که ی له کولانه ده ربکات، تا راسته موخۆ به بهر چاوی مه وه بهر خوژ بکه مون و هه وای پاک هه لیمژن. له ترسی کۆلاره که بالداریکی نا پاک ی دوژمنیانه، به یه که به من هه موویانی پی که مه به سه ته بوو جه مسه ره که یی به پیی دایکه که یانه وه گری دابوو. که پیره ژنه خافل بوو بوو دوژمنه که یان شالاریکی تیژ ره وی هینا بوو، جووجه له یه کی بهرد بوو. جووجه له کانی دیکه بهرز بوو بوونه وه، به نه که له بهر راکیشان په چرا بوو،

هەریەك جووجەلە لە گەڵ دایكە كەیدا مابوو هەو کۆلارەیش ۱۰ جووجەلە كەدی دیکەدی
هەلگرتبوو بۆ شوینی مەبەستی خۆی.

جووتیاران مەرو مالاتە كەیان دۆراندر، بەئومیدی ئەو دلی خۆیانیان دایمەو كە
لەباجی بزنانەدی ئەو سائە بیهخشرین. بەلام هیواكانیان نەهاتنە دی، چونكە
باجە كەیان لی كۆكرایمەو، هەر نەختیكی لی داشكیتندرا. فەرماندەری مەفرەزەدی
باجگرتن لەو لەامی جووتیاراندا كە داویان كردبوو باجیان لی نەستینن، گوتبووی:
- حكومەت دادپەرورەو، چەند سەرتان لە دەست دابی باجە كەیتان لی ناستینن.
دوو پیری لە هەموان بە تەمەنتر لە دیدا هەبون. یە كیان مام كەرم كە تێكەلی
خەلك دەبوو نامۆژگاری دە كردن و كێشەدی نیوان دینشینانی بەلادا دەخست. بەلام
مام فەرەج دورە پەریز بوو زۆر تێكەلی خەلك نە دەبوو و، جووتە كورە كەدی پاش
ژنەیانیان لیدی جووی بوونەو، لە گەڵ (خەجی)ی كچیدا مایمەو، رازی نەبوو
بیدات بە هیچ كەسێك و، هەریە كێك داوی بكرد بایە وا و لەامی دەدایمەو:

بە گەرماو سەرما خۆم رەتاندوو تا ئەم كچە پەرورە بەكم، بۆ ئەویدی ئەویش
خزمەتم بكات، نەك گەنجێك كە هیندەدی گەردێك خۆی بەبەختیو كردن و
پەرورە كردنیمەو ماندوو نە كردوو بیبات. خەلكینە واز لەمن و كچەكم بەینن!
خەجیی داماو هەر شوی نە كرد. لەسالانی هەشتادا لەدی (بەلە كچار) بینیم،
پیرەژنیكی پشت كۆماو بوو، بۆ خۆ دەرباز كردن لەبۆردوومانی فرۆكە،
بەگۆچانیكەم دەپۆشت هەتا خۆی بگەیننیتە كونه تەیارەكە.

لەو دیمەنانەدی كە لەبیرمدا چەسپاون شەرو شوپێك بوو رۆژێكیان لەنیوان
ئافەرەتانداو لەهەواری هاونانی دیدا قوما. ماله كان - یا كەپرە كان - ئەلقەیه كیان
بەدەوری پانتاییە كدا پێكەیتابوو، شەوانە ران و گاگەلی دیی تیدا دەمۆلی. شەرو
شۆرەكە لەناو رەاستی پەچە كەدا كراو، پتر لەبیست ئافەرەتی تیدا بەشدار بوون.
كێشەكە بەشەرە جینیوی نیوان دوو ئافەرەت دەستی پێكرد. ئەجا تێك ئالان و،

به توندى كهوتنه يه كتر كوشتن و برين. له گه لىك مالسه نافرته تى ديكه به هانا يانسه هاتنو، دوو تا قمى به شمر هاتوو دروست بوون، له ديمه نيكي كوميدي راسته قينه ده چوو. هيچ نافرته تيك تىلا يا چه قو يا بهردى به كار نه هينا، چه كى عاده تى گازو چر نوو ك قو رايكيشانو هارار بوو. همر كه نافرته نيكي ديكه قو نافرته شه كره كه راده كيشا، خو يى به ده ستموه ده دا. هينده ي نه ده برد نافرته براوه كه، به هوى قو رايكيشانيه له لايمن نافرته نيكي ديكه وه، ده به زى. ده كهوت سمر كهوتنى تا قميكيان به سمر نوى ديكه يانداو به پشت به ستن به نامرازه به كار هيندراوه كانى شهر مه حاله. دوا جار جووتيارى كه به سالدا چوو هاتو گوچانه كه يى هه لسو وړاند، كيشمه كيشه كه ي بلاوه پيكره. ئيواره كه پياوه كانيان له نيش هاتنسه، هيندليك نافرته له سزاي نيو كار هدا چينيكي باشيان ليدان خواره.

به همزار حال عانه يه كم (چوار فلس) له دا يكم پچرى بو كر ينى "ئيجازه يه كه ي مار گرتن" له حسمن ناويكي فپراشى تيمارخانه ي ناحيه، كه ژماره يه كه ماري له تووره كه يه كه قوماشدا هه لگرتبوو به ديها تدا ده گمرا بو فروشتنى ئيجازه يا په چكه كاغز ليك كه چند وشه يه كه به ده سخته نيكي ناخوش تيدا نووسرا بوون، وه كه راسپارده يه كه بو مار كه به هه لگره كه يسه نه دات. دان به وه دا ده نيم كه من ته نانه ت دواي وه رگرتنى ئيجازه كه يش، به خو مدا رانه ده پرموو مار بگرم. نيو قسه يه حسمن ترساندمى، كه ماري وا هيه ئيجازه نا يگريتموه. نازانم داخو ده يزاني كه ماري ژه هردارو هيبى بي ژه هريش همن. لام وا نيبه بيتوانيا يه نهم دوو جوړه ليك جو ي بكا تموه. من خو م ديم، كاتيك جووتياره كان داويان لي كرد نيو ماره بگري كه بهر له چند سه عاتيك به عه بدوللاي جووتياريه وه دابوو، نه جا بو دوزينه وه ي خاكي ژير دار هه غيره كه يشى بو هه لكول درا، له وه لامدا گوتى: "نمو ماره بي ئيجازه يه". عه بدوللا نيزي كه ي پازده سه عاتيك پاش پيوه دان مردو، چوه ريزي ره ئووفو عه بدولكريموه كه همدوو گنجو له قوربان ياني مار پيوه دان بوون.

یەكەمین مەژۆنی بەزەبری خەنجەر كوژراوم بینی، ناوی (حسین دۆخۆر) و خەلگی
دی (بەلخە) بو، بەدەستی دینشینییکی دیکە كوژرا. ئەمە بەهۆی ئەهوه بوو كە
كییان پێشتر پاراو بکات. پاش ماوه یەك، تەرمی بكوژەكەیشم دی، بەمەفرەزەیهکی
پۆلیس بۆ قەرەداخ دەگوێزرایەوه.

باوكم لەسەفەریكەدا بۆ سلیمانی، وای پێ خۆش بوو لەقوتابخانەیهکی ئیواران
ناو نووسم بکات. بەسایەیی سەری حوجرەكەیی كاكە حەمەوه یەكسەر لەپۆلی دووهم
وەرگیرام. زۆریەیی قوتابییەکانی پۆل لەمن بەتەمەنتر بوون. ئیوارەیهکیان مامۆستا
لەهەموو پۆلەكەیی پرسی:

- كی دەتوانی ٨٨ لەسەر تەختە رەشەكە بنوسی؟

منی منداڵی لادیی نەمەدەزانی ئەوانەیی ئارەزووی وەلام دانەوه دەكەن پەنجە
بەرز دەكەنەوه، چاوهروان دەكەن تا مامۆستا ئاماژە بۆ یەكیکیان دەكات.
بەدەنگییكی بەرزو تەواو وەك چۆن لەحوجرەكەیی كاكە حەمەدا دەمانکرد، گوتم:
- من دەزانم.

مامۆستا هیچی نەگوت، بەلام قوتابییەکان دایانە تریق و هووپیکی گاتتە
جارانە. رۆژانی دواتریش، هەر كە قوتابییەکان لەگۆرەپان یا پارەو یا ژوورەکانی
قوتابخانەدا دەیاندىم، سەر لەنوی پێ دەكەنینەوه. دوو لای سیمیل با بر پتر لەقوتابییە
چكۆلەكان زیندەرەوییان لەپێكەنیندا دەکرد. لەبەر ئەم هۆیە قینم لەقوتابخانەدا
هاتو، بەبێ ئەوهی هیچ شتیك بۆ باوكم روون بكەمەوه، پاش چەند رۆژیکی كەم
وازم لی هینا.

من و حەمەدی پوووزام ئارەزووی سەیر سەیرمان هەبوو. چەند حەفتەیهك
تێپەرینو، تێمەش هەموو رۆژێك تەزبێحییکی تازەمان بەدوو فلسی رۆژانەكەمان
دەكەپیو، دەمانخستە سەر تەزبێحە كۆنەكەمان كە لەدە مەتر درێژ تر بوو. جاروبار
دوو قوتووی بەتالمان بەجەمسەری دەزوویەکی لەپەنجە مەتر درێژ ترەوه دەبەستو

ده مانكرده ته له فونى نيوانمان. كاتيك محمد سعاعتيكى تازهى ده كړې به په له ده كهوتينه هه لوه شاندى و، پاشان نه مانده توانى بيهستينه وه، فرېمان ده دايه سبه تهى خو له وه و مه سه له كه مان له پورم ده شاره وه. پورم بهش به خوى ماموستاى حوجرهى هيڼديك كچوله بوو.

پايزى ۱۹۴۰ نه خوځى زورى بو (بابا عهلى) ي باپيرم كه ته مه نى پيى نابوه هه شتاكان، هيئا. ريكهوت منيش له سليمانى بووم. نهو پيره ميترده نه خوځه كه ديارترين زاناي ثاينى زه مانى خوى بوو له شاردا، له سر بهره كوڼيكي چكولهى نيو ژوورنكي بچوك راكشا بوو و ميتره سپيه كه يى له سر نه كرده وه. ماله شيوه كوخته كه ي له نيزيك مزگهوته كه ي بوو به بي دنگ خوځى له بهر نازاردا راده گرت. بريم ناييت پزيشكيكى بو هيڼدرا بي، يان ده رمانىكي نو شدارى خوارد بي. ديده نيكه مان له خه لكى گهړه و براده ران هاتو چويان ده كرد. نهوانه بو ماوه يه كى كورت له سر بهره كوڼيك داده نيشتنو، دوايى شوڼه كه يان بو كسانىكي ديكه چول ده كرد. باپيرم له سعاعتيكى درهنگى شهودا له گيانه لادا بوو. بزيه باوكم مجورى مزگهوته كه ي نارد تا مستهفا سه فوهت بيت. له كاتى مردنه كهيدا، نهو و نه دمانى خيزانه كه يشمان ناماده بوون. مستهفا سه فوهت به گهرمى تكاى له باپيرم كرد سلاوى بگه يه نيته باوكى كه چند سالك بوو مرد بوو.

باپيرم سربارى پايه ثاينى - كومه لايه تيه بالا ده سته كه ي كه ريان پيده دا، نه گهر خوځى حدى بكر دبايه، ده لوه مه نندو خوځگوزهران بي، كه چى به هه ژارى ژباو به هه ژاريش مرد. خه لك خوځيان ده ويست چونكه ثايندارىكي له گه ل خودا راستگو بوو. شار سر پاكي كهوته خو بو به ريكردى له مزگهوته وه بو گورستانى سه يوان. چند پياويك له نيو نهو كوره گه ريه ي به ريكردى تهرمه كه دا بوون ته پل و ده فيان لى ده دا، چند قسه يه كيان ده گوته وه كه نيشانه ي خه فته و شينگيران بوون. باوكم سى روظ دواى پيشوازيكردن له سر خوځيكيه رانى شار، گه رايه وه بو دى (ته كى) بو پيشوازيكردن له سر خوځيكيه رانى خه لكى ديهاى قهره داخو گهرميانيش.

له‌شاری سلیمانی

مردنی باپیرم بووه هۆی گۆرانیکی ریشهیی له‌ژیانی خیزانه‌که‌ماندا، چونکه باوکمی خسته سهر که‌لکه‌له‌ی به‌جی هیشتنی دی و جیگیر بوون له‌شار، له‌ترسی ئه‌وه‌ی نه‌بادا "مه‌لایه‌کی ئاوه‌کی" ده‌ست به‌سه‌ر مزگه‌وتی باوکیدا بگری. دی به‌گریان و فرمیسه‌که‌وه خیزانه‌که‌مانی به‌ری کرد، دوا‌ی ئه‌وه‌ی کۆلیان داو باوکمیان پی قایل نه‌کرا له‌گه‌لیاندا بئینیتمه‌وه.

گواستنه‌وه‌مان بۆ شار نزمبوونه‌وه‌یه‌کی بی نه‌ندازه‌ی ناستی گوزه‌رانی خیزانه‌که‌ی له‌گه‌لدا بو، چونکه ده‌رامه‌تی کشتوکالی له‌ده‌ست داین. له‌کاتی‌کدا خیزانه‌که‌ی یه‌کیکی وای تیدا نه‌بوو بتوانی ئیش بکات و به‌شداریی ژیانندی بی، جگه له‌باوکم که ده‌بوو نان بۆ چواره‌ کس - خۆی و دوو ژنه‌که‌ی و یازده منداله‌که‌ی - په‌یدا بکات. سه‌ره‌رای میوان که مه‌گه‌ر به‌ده‌گه‌من مائه‌وه میوانی لی بپرایه. باوکم پاش هه‌ول و هاتوچوویه‌کی پتر له‌دوو سال، مووچه‌یه‌کی مانگانه‌ی سی دیناری ده‌ستگیر بو. دووه‌م جه‌نگی جیهانیی کیشایه‌وه بۆ گرانی و که‌می که‌ره‌سته‌ی خواره‌مه‌نی. ده‌بوو هه‌موو په‌یداو‌یسته‌کانه‌مان به‌پاره بکری. بۆیه به‌ده‌ست هه‌ژاری و رسیته‌ی یه‌وه گرفتار بووین و، نه‌مانده‌توانی ته‌نانه‌ت له‌نانی ئاردی جۆ گه‌مه شامیش تیر بین. باوکم تووره‌که‌ی ئارده‌که‌ی له‌لای خۆی گل دابه‌وه، تا رۆژانه به‌شیکی دیاریکراو بدات به‌هه‌ریه‌که‌ له‌دوو ژنه‌که‌ی و نه‌هیلی ده‌ست بلاوی بکمن.

له‌شار هه‌ستم به‌دلته‌نگی‌یه‌کی کوشنده کرد، هه‌رده‌م دلم بۆ چیاو په‌داهه‌لگه‌رانی و بۆ گۆمه‌کانی ده‌ریه‌ندو مه‌له تیدا کردنیان و بۆ گه‌ران به‌دارستانه‌کاندا و به‌تایبه‌ت له‌قۆپیدا لی ده‌دا. به‌لام به‌ره به‌ره له‌گه‌ل ژبانه تازه‌که‌دا اهاتم. به‌به‌رده‌وامبوونی پتونه‌ندی پتوم به‌پوورزاکه‌مه‌وه که هاورپی مندالییم بو،

گه لیک براده ری تازه م پهیدا کرد. جا به حوکمی پیښه یشتنم وه کوری زانایه کی
 ناینی که پیوهندی به کی به تینی به زانایانی ناینی دیکه ی شاره وه هه بوو، پی به پی
 پیوهندی به کی توند وتولم له گهل مزگوت و فه قیکانی گه لیک مزگوتدا پهیدا کرد.
 کاتیک له خه لکم ده بیست مشتمو مریان له سر جوولانه وهی ره شید عالی گه یلانی
 ده کرد له ۱۹۴۱ دا، هیچ له سیاست حالئ نه ده بووم. جه ماوه له گهل
 جوولانه وه که داو، بگره به هوئی بوغزانندی ټینگلیزه وه له گهل هیتلر شیدا هاسوز
 بوون. خه لکه ساده که له سر نه وه یه که کومتو بوون که هوئی به زینی ره شید عالی ته نیا
 نا پاکیی هیندیک که سی نیو خودی جوولانه وه که بوو. نهو هو شیاریم نه بوو که
 هه لم پیچی به دووی دیوه سیاسی که ی رووداوه کانی جهنگدا بچم. به لام روزه گویم
 له پاس و خواسی خه لک ده بوو له بابته گرانیی دهره نجسامی جهنگه وه. زور جار
 ده بیست خه لکانیک همن له بازار ټیش ده که نو له خوا ده پارینه وه هیتلر سر
 بکوئی، چونکه به سایه ی نه وه له ماوه به کی کورتدا زور ده ولته مند بوون. نه مه
 له کاتیکدا نه وانه بهر له جهنگ هیچیان شک نه ده برد. ټیواره به کیان خه لکانی
 کو بووه وهی دهوری زویای مزگوت دادو بیدادیان بوو له دست بهر ز بوونه وهی نرخی
 گوشت. همه نه مینی بهر گدرووی هه ژار وه لامی دانوه و گوتی:

- من چاریکی بنه بری نه م گرو گرفته م دوزیوه ته وه.

یه کیان لئی پرسی: - نه م چاره چییه؟

- له مری به داوه نه گوشت ده کرم نه ده یخوم.

دیمان به جی هیشته، به لام پیوه ندیمان به دینشینانی خه لکی ته کیه و گه لیک
 دتی دیکه وه همر به توندو تولی مایه وه. مه گهر چونها، روزه نه بوو مالمان میوانیکی
 جووتیاری لی نه بی. مزگوته که ی باوکم ئوتیلیکی هه میشه یی نه وانه بوو که بو دار
 یا خه لووز فروشتن یا بو سردانی دائیره به کی ده ولته یا نه خوشخانه.. تد ده اتن.
 زور جار دالانه بچو که که ی مالمان ده بوه ته ویله ی کهر گه لی میوانه کان به در ټراییی

ماوهی مانوهیان لهشاردا. رۆژنیکیان "قادر"ی برا بچووکم کهری یه کیکیان
 له دالانه که دزیو، به مندا لانی فرۆشت به چوارفلسو دار لاستیکین. که خاوهنی
 کهره که هاتمه کهره که یی نهینی، رۆشت به شوینیدا گهراو له گهره کیکتی تر
 دۆزیسهوه. چند مندالیک سواری بوو بوونو ژماره یه کی زیاتریش دهوریان دابوو،
 پاش بینه و بهره یه کی توند، ههتا چوارفلسه که ی بو کریاره که ی نه بژاردوه
 نه یاندا یهوه.

هاتنی جیژنی ره مهزان یا قوریان رووداویکی گهوه بوو بو مندالانی سلیمانی:
 جلی تازه له بهر کردن، جیژنانه وهرگرتن له کهسوکارو دۆستو براده رانی گهوه،
 دواتر به شه قاماندا گهراو و سوار بوونی ئه سپو ئهوه عمره بانانسهی که ئه سپ
 رایانده کیشی و شیرینی کرین و شتی دیکه. ئیمه سه ره رای ئهوه ی که له جیدا
 مایینمان هه بووو، من لهوی فیتری سواری بوومو لهو ناوه دا به بۆنه ی ههر بووک
 گواسته نهوه یه که وه پیشه کریم له گه ل ئه سپ سواراندا ده کرد. که چی له شار پارهم
 له جیژنانه که م ده دا تا سواری ئه سپیک بوم بوو دوری سهد مه تر. گهوره کان له جیژندا
 هینده یان به سو سهر له یه که تر بدن، شیرینی و چا یا قاوه پیشه کیشی یه که تر بکه ن.
 له کاتی که دا ئهوه رۆژانه فیستیقالیک رسته قینه ی مندالان بوو. له جیژندا زۆرتیرین
 پارهم ده هاته ده ست و که مو زۆر هه موویم خه رج ده کرد. زۆرتیرین جیژنانه که ده ست
 که وتی شه ش په نجایی بوو، نووری شیخ صالحی شاعیر و هارپی باوکم ئهوه رۆژی
 که چووین بوو دیده نیی دایمی.

جیژنیکیان نه کرا جلی تازه م بوو بکه ن. بۆیه بۆیه م به چوار فلس کرپی و، که وا
 کۆنه که م پی بۆیه کرد. ئهوسا له سه ره تای هه رزه کاریدا بووم. یه که م رۆژ له بهرم
 کرد، بی باک لهوه که کراسه سپیه که ی ژیر که وا که م سه موز بووه. رۆژی دووه م، کاتیک
 انهویم هیندی که شیرینی له ده سه تگی ترکی دانیشه تووی سه ره شوسته ی شه قامه

قەرەبالتەكە كە بىكرىم كەللەيى بووم، چونكە كەواكەم دراپ تەرىق بوومەو و گەرامەو بو مال وەك بلىتت خەلك ھەموو كەوتوونە تەماشاشا كەردنم و پىكەننىيان بەھالم دىت.

لەشار، ھەر لەمال دانىشتبووم و درىژەم بەخويندن دەدا. سەرەتاكانى (النحو و الصرف) م خويند. باوكم مامۆستاي سەرەكىم بوو. كتيبيكەم خويند ناوى (تصريف الرىجانى) بوو. پىتم وا بى لەنيزىكەى ھەزار سال لەمەوبەرەو ھەر دەخويندريت. لەتەمەنى شازدە سالىدا بووم، وەختىك باوكم پىيى لى كەردمە كەوش كە بچم بو مزگەوتىكى قەراخ يا ھەلەبجە يا بيارەو وەك فەقىيەك بخوينم، بەلكو بىمە زانايەكى ئاينى و پاشتر پارىزگارىى مزگەوتەكەى باوكم بكەم، وەك چۆن ئەو دواى مردنى باوكى پارىزگارىى كرد. بەلام ئارەزەكەىم بەجى نەھىناو لىم نەشاردەو كەدەمەوى لەباتىي خويندنى ئاينى بچمە قوتابخانەيەكى ئاسايىي ئىواران. ئەو سوور بوو لەسەر ئەوئەى كە ئاين بخوينم، من رەتم دەكردەو. سەرەنجام چارەسەرىكى مام ناوەنديمان دۆزىيەو: ھەر لەمال بىنمەو، داواكارىيەكەى ئەو و ھىيى خۆيشم جىبەجى بكەم. بۆيە لەقوتابخانەى ئىواران نانوس كرام. لەھەمان كاتيشدا درىژەم بەخويندنى (النحو و الصرف) دا تا رادەى وەرگرتن و دەسەلات بەسەردا شكان. كە خويندنى سەرەتايىم تىپەراند، وەكوو لاويك بەشدارىم لەكو كەردنەوئەى ئىمزاذا كرد لەسەر ەمرىزەيەك كە داواى كەردنەوئەى ناوەندييەكى ئىوارانى تىدا دەكرا. داواكەمان قبول كراو، ناوەنديى ئىوارانمان بو دامەزرا. بەلام نىوچە خۆمالي (ئەھلى) بوو، دەبوو بەدوو قىست كرىي سالانەى خويندن بەدين: ھەر قىستىك ۵ر۴ دىنار بوو. زۆر بەزەھمەت ئەو پارەيەم بو داين دەكرا.

من پيش تىبەھلچوونم لەكارى سياسى بەشىكى زۆرى كاتم لەگەل برادەرە فەقىكانەدا دەگوزەراند، بەئاوو تاووە چاوەروانى ئىوارەى ھەموو دووشەمەو پىنج شەمەيەك دەكرد، تا بچمە ئەو جىيەى كە كۆمەللىكى لەو فەقىيانە لى بوو بو ئەوئەى چەند يارىيەكى خۆش لەھوجرەى مزگەوتىكدا بكەين. ھەردوو رۆژى

سیئشمه و ههینی پشوری خویندنی فهقی بوون و پشتا و پشت بۆیان مابوووه. بههاوکاری ئه محمد بانی خیلانی و عهزیز جوانپۆیی کومه لهیه کی پۆشنیبری - کومه لایهتی نیوچه سیاسیمان بۆ فهقییان دامهزراند. کومه له له کۆبونوهیه کی دهستهی گشتییدا سهرکر دایهتی هه لێژارد. ئیمه بابهته کانی جوگرافیا و بیرکاری و هیی لهم چهشنه مان به ئه ندامه کان ده خویند. تا قمیکی به ره له ئستان لی پهییدا بوو، لهوانه به بهنیوه نیوی هیندیك مه لا بوو بی، به کافرو بلاو کردنهوی بی ئیمانی تاوانباریان ده کردین.

فهقیکان به تیکرایی ۲ - ۴ فهقی بو ههر مزگوتیک به سهر مزگوته کاندا دابهش بوو بوون. موسسه عیده کان ده رسی سوخته کان و زانا ئاینه کانیش هیی موسسه عیده کانیاں داده دار، ههم بهو نانه که پۆژانه کویان ده کرده وه - له ههر مایکی گهره ک نایک - و ههم به ده ستگیرویی یا چیشتی هیندیك مال له ئیواراندا ده ژیان. کومه لگا خۆی له ماوهی خویندنی فهقیکاندا ژیا ندیانی له نه ستۆ گرتبوو. بهم پییه به درێژایی چه ند سه ده یه کی یه ک له داوی یه ک تویرژی پوونا کبیری کومه لگا دروست ده بوو.

له نیو کورانی قوتایی گهره کیشدا براده رم هه بوو. نیزیکتینیاں له منمه وه حه سه نی عه به رخان و که ریمی شه ریف و هیی دیکه بوون، له دوو کانی عارف و هاشم (دواتر عه لی فه وتار) داده نیشتین و چه ند سه عاتیکی که مان به باس و خواسی خۆشه وه به سهر ده برد. به شه وقمه و چاره روانی مانگی ره مه زمانم ده کرد، له بهر شه و نشینی شه وه به تامه کانی که له پاش نویرژی ته راویحه وه ده ستی پی ده کرد و به ته قانندی توپی پارشیو دوایی ده هات. باوکم سه رتاسه ری ره مه زمان له گه ل تا قمیك براده ریدا له زانایانی ئاینی و هیندیك ها ورپیا ن به نۆره له نیو مزگوته کاندا شه و نشینی یان ده کرد، کاته که یان به پیکه نین و نوکته گپرانمه وه دامه کردن و جارو باریش به گۆرانی و به سه ته گو تنمه وه به ها و به شیی گه ئجانیکی گۆرانی بیژری وه ک سالح دیلان و

قادری حاجی حسین و هیسی دیکه بهسمر ده برد. ئەو کۆرە شەونشینەش هەموو شەونیک چاوی میوهاتی دەخوارد.

(بێخودی شاعیر بەشداریکی هەمیشەیی شەو نشینی رەمەزان و یاریکەریکی سەرەکی دامەکردن بوو. پێوەندیی دۆستایەتی نیوان باوکم و بێخود هەر لەسەردەمی خۆیندنی تافی لاویانەو بەتین بوو. بێخود خۆی پیاویکی رووخۆش و لەقسەکردندا زمان پاراو بوو، گەلێک نوکتەیی لەبەر بوون بەنوکتەیی جنسیشەو، نەخوازە لا ئەوانەیان کە تایبەتن بەکاری جنسی لەگەڵ کوردا. هەرەها حەزی لەبەستەو گۆرانی گوتن دەکرد و پێوەندیی بەهیندیک لاوی گۆرانییژەو هەبوو. هەر لەماتی براکەیی ژیاو، هەرگیز ژنی نەهینا. نازام لەبەر چی.

شەونیکیان سەید عەلیی بێسیمیللا لەکۆری شەونشینە کەدا ئامادە بوو بێ دەنگ دانیشت، تەماشای یاریی دامەیی دەکرد. بەلام وازی ئی نەهیندرا خۆشی لەشەو نشینیە کەیی وەرگیری. گەورەکان هانی تێمە منداڵیان دا هەتا وشەیی (بسم الله) لەسەر پەچکە کاغەزێک بنوسین و فریی بدەینە بەردەمی. کە خۆیندیەو بەتوورەییەو هەستاو کەوتە جینیودان و کاغەزە کەیی دراندو لەکۆرە کە کشایەو. دواي ئەو لەهیچ شەونشینییە کەدا نەمبیینەو.

* * *

(قانع)ی شاعیر کە سەری لەسلیمانی دەدا، هۆدەییە کە لەمزگوتە کەیی باوکم بۆ خۆی دەکرد بەئوتیل. بیرمە لەژوورەو چامەییە کە بۆ کۆمەلێکی بچووک خۆیندەو، باسی هەژاری و بەشپاراییی خۆیی تێداکردبوو. بسم شیعەرە گۆیگرانی سەرسام کرد. قانع شاعیریکی دیهاتی بۆ زەمانی خۆی قابیل بوو، لەژیمی حوکم و دەرەبە گایەتی و مرۆچەوسینان بەقین بوو.

* * *

مائه کهمان لهپال تموهدا که گيرودهی دهستی ههژاری و نهبوونی بوو، گيروگرفتیکي دیکه‌ی هميشه‌یي تیندا هه‌بوو، نمویش دوژمانیه‌تیی نه‌گورپی نیوان دایکم و دوهم ژنی باو کم بوو. دایکم وهک ده‌ستدرژیکیه‌ریک تیی ده‌پروانی و پیی و ابو که هاتوه بیی به‌شهریکه به‌شی له‌میرده‌که‌یدا. نم گيروگرفته، کاتیک نیمه له‌لادی بووین و نمویش له‌شار، تا راده‌یهک چاره‌سهر کرابوو. به‌لام که هه‌ردوو ژنه وایان لی هات شموو روژ له‌نیو مالیکي بچوو کدا به‌رانهر به‌یه‌کتر بن، گيروگرفته‌که توندو تیژ بووه وه. لام وابی باو کم نمو کاته په‌یی به‌گيروگرفتی دوو ژنه‌یي پیاو برد، به‌تایبهت له‌هل و مهرجی هه‌ژاری و نه‌بوونیدا. زور جار نوکته‌ی له‌باره‌ی پیای فره ژنه‌وه ده‌گيرایمه‌وه، له‌وانه: یه‌کیکیان له‌گه‌رانمه‌ویدا بو مال دره‌نگ کهوت. هه‌ردوو ژنه‌که‌ی له‌دوو مالی جیادا بوون و، نمو به‌نوره له‌لایان ده‌مایمه‌وه. که له‌ده‌رگاکی‌دا ژنه پیی و ابو فیلی لی کردوو و تا نمو کاته له‌لای ژنی دوهم بووه. به‌قیندا چوو، ده‌رگاکی لی نه‌کرده‌وه و له‌پشت ده‌رگا‌که‌وه قیژاندی:

- بچوره‌وه بو نمو شوینه‌ی که تا نیستاکه لیی بووی.

که له‌ده‌رگای دوهم ژنی دا، هه‌مان وه‌لامی درایمه‌وه. ناچار چوو بو مزگه‌وت، تا نمو شموه له‌مالی خوا و دوور له‌هه‌ردوو مال‌که‌ی خوی بخوی.

باو کم پاش چند سالیک له‌پیکه‌وه و له‌سهر یه‌ک مالی بچووک ژبانی هه‌ردوو ژن، پارچه زه‌ویه‌کی بچووکی کپی، روژیک بوو چاخانه‌ی به‌ناوبانگی (سه‌رچیمه‌ن) بوو. دوو هو‌ده‌وه هه‌یوانیکي به‌قور تیندا دروست کردو، دایکمی له‌گه‌ل نیمه‌دا بوو گواستوه. به‌مه گيروگرفته‌که که‌می‌ک هه‌یور بووه‌وه، چونکه دووری په‌نجا مه‌تر هه‌ردوو ژنه‌ی لیک داده‌بپی.

ویستگه‌ی کاره‌با دروستکردن، یا که خه‌لک پییان ده‌گوت: ناشی ته‌له‌تريک، له‌مالمانه‌وه نيزیک بوو، گرم هووری ماتوره‌که به‌تایبهت له‌وه‌ری هه‌ویندا که له‌سه‌ریان ده‌نوستین بیژاری ده‌کردین. ناویکی گه‌رم له‌ویستگه‌که‌وه ده‌هات و ده‌رژایه

حموزی مزگھوتی "هه مزاعا" وه. حموزه که به ته خته کرابوو به دوو به شهوه، تا دوو کهمس بتوانن له یه کاتدا خۆیانی تیدا بشۆن. خه لک به درێژایی وهزی زستان و، به تایبته به ره به یانان شهوه کی به سه ره ئهم حموزه گهرمه دا داده بارین، چونکه ئیسلام شهوهی به سه ره دا سه پاندرون پاش جووتبوونیان له گه ل ژنه کانیاندا یا شهیتانی بوونیان و شتی وا ده بی و سلی خۆیان ده ریکهن.

* * *

ژنیکی لادیسی میوانمان ئاواتی خواست دواي سالیك بیتوه لمان، بینی ماله که مان پروناکیی کاره بای تیدایه. دایکم وه لامی دایهوه:

- چرا نهوتیه که مان به سه و پیوستیمان به پروناکیی کاره با نییه. له خوا به پاریتوه بو مان، به لکوو به لوو عیه کی ئا و بیته ماله که مانه وه له ئا و به سه تل هینان له مالانی دیکه وه رزگارمان بی.

* * *

پورم چهنده ها جار حیکایهتی خۆیکی بو ده کردین گوايه له کۆلانیکی تهسکی نیژیک خانوه به چو که که ی جی نشین بوو بوو. من و محمه دی کوری و منداله کانی دیکه ییش به رایه کی تهواومان به راستیی گیرانه وه که ی هه بوو. خیه که شهوان زیاتر جووله جوولی پیده که وت، جار نا جارێک لهوینهی پشیله یا سه گ یا بزنی یا مرۆقیکی عهنتیکه.. دا ده که وته روو. پاریشویکی په مهزان که کاره بای تیدا به را بوو، له ماله وه لییان پرسیم: ناخۆ ده توانم چیشتی برنج به م بو پورم؟ وه لام دانه وه: به لی. قاپه برنجه که م به ده سه ته وه گرت تا به تاریکه ریسه کی ده وری ۲۵۰ مه تریدا بیبهم. که گه یشتمه ئه کۆلانیکی که خیه که ی لی بوو، وام هاته به مرچا و خیه که ده بینم به رانه برم دیت و شیوه ی پشیله به کی وه رگرتوه. هیزی جوولانه وه م لی به را یا تهواو په کم که وت، وه ک بلیی ته نیک ئاسن به سه ره سه رمدا به دردا وه ته وه. خۆم دا به سه ره ده رگای مالی کدا، به ده سه ت کوتام و داوای فریا که وتمن کرد. له خۆه که وته

گوتنوهی وشه‌ی " بیسمیلا . بیسمیلا ". ده‌رگاکه‌م لی نه‌کرایه‌وه و که‌سپش به‌فریام نه‌گه‌یشت. به‌لام که‌میک گورم دایه‌وه به‌رخوم، توانیم به‌قاپه‌ خالیه‌که‌ی ده‌ستمه‌وه بکه‌ومه ری، گه‌یشته‌م مائی پورم، به‌توندی و به‌مه‌به‌ستی فریاکه‌وتن له‌ده‌رگام دا:

- پورری خیرا ده‌رگاکه بکه‌روه.

به‌په‌له ده‌رگاکه‌ی کرده‌وه و پرسیی:

- چیت لی قه‌وماره بسم الله الرحمن الرحيم ؟

- تووشی خیره‌که بووم.

- ده‌مزانی نه‌مه ده‌قه‌ومی بسم الله الرحمن الرحيم.

پورم له‌گه‌ل نافرته‌تیکي دراوسیتاندا گه‌یاندمیه‌وه مال. چند مانگیک له‌وه به‌دوا، شو بوایه یا رۆژ، له‌هه‌موو تاریکیه‌که ده‌ترسام.

* * *

چاخانه وه‌زیه‌که‌ی فه‌رج له‌نیو داری چناری ده‌وربه‌ری شارو له‌پال مزگه‌وتیکدا بوو که ناوی " ته‌کیه‌ی شیخ سه‌عید " بوو: چند کورسی‌یه‌کی بچوک و ساکار له‌به‌ر سیبهری نیو داره‌کاندا و له‌سمر گیا سه‌وزه‌که‌و له‌به‌ر هه‌وای سازگادا بوون. نه‌وه‌ی سه‌ری له‌چاخانه‌که به‌دایه‌ ده‌یتوانی پیاله‌یه‌که چا بخواتمه، یا پاقله‌ی کولاو یان کاهوو به‌سرکه‌وه بخوات. نه‌وه‌مه له‌تافی هه‌مرزه‌کاریدا بووم. جاروبار له‌نیو براده‌رانداندا له‌م چاخانه‌یه‌دا داده‌نیستم، نه‌وه‌م به‌چله‌ پویه‌ی شادمانی داده‌نا. نه‌وه‌م رادیویه‌ی که خاوه‌نه‌که‌ی داینا بوو به‌رنامه‌ی عه‌ره‌یه‌ی له‌له‌نده‌ن و قوبرسو ته‌نقه‌روه به‌لاو ده‌کرده‌وه، پتر خه‌لکی بو نه‌م چاخانه‌یه‌ به‌کیش ده‌کرد. هه‌واله‌کانی دووم جه‌نگی جیه‌انیمان له‌م رادیویه‌وه ده‌بیست. رۆژیکیان لایکی خه‌لکی دی (ته‌کی) که فه‌قی و کوری مه‌لای دی بوو، له‌گه‌لماندا دانیشت. هه‌مه‌ده‌ یه‌که‌مین جار بوو له‌ژنیانیدا رادیو بیستی. که رادیوکه‌ی دی به‌له‌قی داریکه‌وه هه‌لواسراوه که‌وتوه‌ته قسه‌ کردن به‌ده‌نگیکي به‌رز، لیی پرسیم:

- کی لهوی قسه ده کات ؟

- ثموه بیژر (مذیع) ینکه له لهنده نموه، له دوری ههزاران کیلو مهتره وه، قسه ده کات و لیتره گویمان لی ده بی.

- چۆن قسه که له لهنده نموه ده گاته ئیره ؟

- زانست ده یگه یه نیتته ئیمه.

- ثموه مه حاله. سویند به خوا ئمو قسه کمره شهیتانه.

نهمده توانی قناعه تی پی بکم که قسه کمره که مرۆفیکسی وه ک ئیمه یه، له لهنده ن له ژورری کدا دانیشتوه. به لام ریگهوت هات به هانا مه وه. رادیو که لهو کاته دا کهوته نایه تی قورئان خویندن. له براده ره که مم پرسى: ئه ی شهیتان بو ی هه یه قورئان بخوینیتته مه؟ وه لامی دایمه وه: نهسته غفیرو لالا. شهیتان قهت ناتوانی نایه تی قورئان بخوینیتته مه.

* * *

سهید عه لیبی (کووتالفرۆش) به ده مانچه که ی گولله یه کی نا به سه ری کچه بیست سالانه که یه وه. کچه لهو به یانیه زوه دا نوستبوو. گوتمان: هۆیه که ی پیوه ندیبه کی دلدار ی بوو که گه یشتبوه راده ی ئیشی جنسی کردن له گه ل لاویکی هاوریدا. توژیژیکی بهر بلاوی دانیشتوانی سلیمانی، به تایبته له لاران، نارها بوون و به به شداری کردن له به ری کردنی تهرمی کچه که دا بو گردی سه یوان - وه ک بلیی شهید کراوه - ههستی تووره بیان بهرانبهر به باو که بکوژه که ی ده ریرى. باوکی بهند کراو حوکمی ۱۰ سال بهندی به سهردا درا.

دراوسیه کمان کچیکی جوانی هینا. دیاره به بی ئه وه ی که پیشتر هیه چ پیوه ندیبه کیان له نیواندا بوو بی. له یه کهم شوی زاوا یه تیدا بو ی ده رکهوت - به قسه ی خوی - گوا یه له کچینی کهوتوه، چونکه بی بن بوو و پارچه په رۆ اسپیه که ی سوور نه کرد. بو یه ده مو ده ست وازی لی هینار، سه ر له به یانیی رۆژی دوا یی به یه که جاره کی ده ری کرد.

لاویکی خزمیشم چیرۆکیکی پیچموانهی له گهڵ ژنه کهیدا هه‌بوو. چووه په‌رده‌وه‌و نه‌یتوانی نه‌یه‌که‌م شه‌وو نه‌ شه‌وانی دا‌هاتوو ئی‌شی جنسیی له‌گه‌لدا بکات. هه‌واله‌که‌هه‌و کورپه‌ می‌زاجی تی‌کچوو. هه‌ندیک ده‌یانگوت هۆ‌که‌ی ئه‌وه‌یه له‌کاتی ماره‌کردندا جادوو‌یه‌که‌ کراو. بۆ‌یه‌ ده‌بوو دا‌وای یارمه‌تی له‌ژنه‌ جادوو‌که‌ریکی (گۆله‌ نانی) ناوی ناسراوی شار یا له‌هاورپه‌یه‌کی (عاسه‌ بی‌جهرپه‌نه) ناو بکری‌ت، ئه‌وانه‌ به‌پاره‌یه‌کی که‌م جادوو‌ییان ده‌کردو جادوه‌کی پی‌شوو‌ی فیتی که‌سی‌کی دیکه‌یان پوو‌چه‌ل ده‌کرده‌وه. ئی‌شی ژنه‌ی جادوو‌گه‌ر سه‌ری گرت. هه‌رچی‌یه‌کی کرد بۆ خۆ تی‌هه‌لقورتان‌دن له‌په‌شت په‌نجه‌ره‌وه‌ ته‌ماشایم کرد. کورپه‌ چووه ژووره‌وه بۆ لای ژنه‌که‌ی، و، توانی ئه‌و قه‌لا له‌گیران نه‌هاتوه‌ به‌ری که‌ له‌ ۱۰ رۆژی راب‌ردودا لیتی عاسی بوو بوو.

*

*

*

ئیش و کاری خه‌لکی ره‌شۆکی به‌مه‌به‌سته‌وه له‌دائیره‌ی ته‌جنیدی سلیمانی راده‌گیرا، تا خه‌لکه‌که‌ بۆ رای‌یکردنی به‌رتیل بده‌ن. بێ هه‌ووده‌و به‌بێ به‌رتیل‌دان ماوه‌ی سێ چوار رۆژ هه‌ولتی جی‌به‌جی‌کردنی ئی‌شی دین‌شینیکی خزم دا. ناچار نیشانه‌یه‌کی دیاری‌کراوم له‌سه‌ر چاره‌که‌ دیناریکی کاغه‌ز نووسی، دامه‌ جی‌گری ته‌فسه‌ره‌ (کاتب) هه‌. ئی‌شه‌که‌ جی‌به‌جی کرا. بریاری شکات کردم دا. بۆ‌یه‌ چوومه لای ته‌فسه‌ری ته‌جنید که‌ کوردو کورپی بنه‌ماله‌یه‌کی ئه‌ریستۆکراتی سلیمانی بوو. هه‌موو شتی‌که‌م بۆ پوون کرده‌وه. پینم وابوو سزای کاتبه‌کانی دائیره‌که‌ی ده‌دات. تا مه‌سه‌له‌که‌ ته‌واو ساخ نه‌بووه‌وه، ده‌رکم به‌وه نه‌کرد که‌ ئه‌ویش به‌شدارینیکی سه‌ره‌کیی ئه‌و به‌رتیلانه‌یه‌ که‌ وه‌ریسانده‌گرن. هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ جی‌گری ته‌فسه‌ره‌که‌ی بانگ کردو به‌هیمنی و به‌بێ هه‌یج قسه‌یه‌کی ناخۆش پاره‌که‌ی لێ وه‌رگرتوه‌و دايمه‌وه‌و، گوتی:

- ئیستا ده‌توانم بت‌گرم، چونکه‌ به‌رتیل‌ت داوه. به‌لام نه‌بجاره‌ ئه‌وه‌ ناکه‌م. پاره‌که‌ت بیه‌وه، جاریکی دیکه‌ قه‌ره‌ی ئه‌م دائیره‌یه‌ نه‌که‌وی.

*

*

*

جیژنی نه‌رووز له‌سلیمانی له‌ناوه‌پراستی سالانی چله‌وه بوو به‌فیه‌ستیقالیکی میلیلی راسته‌قینه‌ی وا که زۆربه‌ی هه‌مه‌ زۆری دانیش‌توانی شار هاوبه‌شییان تیدا ده‌کرد. رۆژی فیه‌ستیقاله‌که هه‌ر له‌به‌یانی زوه‌وه‌و به‌دلیکی شاده‌وه ده‌چونه ده‌رووبه‌ری شار بو‌په‌نا گردی (مامه‌ یاره)، ئه‌و جیه‌ی که لا‌وان و مندا‌لان و پیران لیه‌ی کۆده‌بو‌نه‌وه تا ئه‌هه‌نگی جیژنی نه‌ته‌وه‌ییان بگه‌ین. ئیتر له‌وه‌ی، له‌چه‌ند شوینیکی جیا‌جیادا هه‌له‌په‌رکی و مۆسیقا و گۆرانی پر جۆش و خۆشی تاکه‌ که‌سی و به‌کۆمه‌ل بوو. لا‌وانی کور و کچ باش‌ترین جلیان ده‌پۆشی، تا بین بو‌ فیه‌ستیقاله‌که‌و پیکه‌وه هه‌له‌په‌رن. ئه‌مه‌ له‌کاتی‌کدا که خیزانی وایش هه‌بوون له‌سه‌ر گیا سه‌وزه‌که‌و ده‌وری سه‌ما‌وه‌رو خواردنی تایبه‌تی ئه‌م رۆژه‌یان دانیش‌تیبوون. جگه‌ له‌وه، چه‌ندین کۆمه‌ل و ده‌سته‌ی بچوکی لیره‌و له‌ویش هه‌بوون، هیندیکیان به‌دامه‌کردن و هیندیکی دیکه‌ش یاری کاغز یا نوکته‌ بازییه‌وه سه‌رقال بوون. ئه‌و پیرانه‌یش ده‌گه‌من نه‌بوون که له‌گۆشه‌یه‌کی چه‌په‌کدا دانیش‌تیبوون و ده‌یا‌خوارد‌وه.

(پیره‌میرد) یه‌که‌مین ریکه‌خه‌ری فیه‌ستیقاله‌که‌ بوو. مشووری لیئانی سی‌هه‌زار یا‌پراخی ده‌خوارد، تا به‌سه‌ر به‌شداران یا هیندیکیاندا بیه‌شیتته‌وه. (بیکه‌س) له‌یه‌کیک له‌م فیه‌ستیقالانه‌دا شیعه‌ره‌ نا‌واده‌که‌ی "بیست و حوت ساله‌ من ره‌نجبه‌ری تو‌م" ی له‌به‌رده‌م ئه‌وه‌ فسه‌ره‌ ئینگلیزه‌دا خوینده‌وه که له‌ته‌نیش‌ت پیره‌میرد‌وه دانیش‌تیبوو.

* * *

به‌ر له‌وه‌ی بکه‌ومه‌ چالاکی سیاسی، جارنیک به‌غدام دیبوو. له‌گه‌ل باوک‌وم جووتیارنکی لای دی (ته‌کی) دا‌چووم بو‌گه‌ران به‌ شوین ته‌رمی لایکی دینشینی (تاهیر) نا‌ودا که له‌رووباری دیجله‌و نیژیک (سامه‌ررا) خنکابوو، یان یه‌کیک له‌ته‌ماعی پاره‌کانیدا خنکاندبووی. ئه‌م داماره‌ به‌دوو که‌ری باره‌ تووتن به‌سه‌ره‌وه له‌قماخ ده‌رچووبوو. نه‌وه‌ستابوو تا گه‌یشته‌بووه جیه‌ی که‌ی سه‌ر رووباری دیجله‌، به‌لکوو

بارەكەى بەنرخىكى گران بفرۆشى. تووتنهكەى و ژيانى خۆيشى پىكەوه لىدەست دا. بى ئەنجام ھەولتى دۆزىنەھەى لاشەكەيمان دا. ئەم شىئە مردنەى تاهىر بوو ھەى خەفەتتىكى ھەمىشەبى و قول بۆ عبدوللانى باركى كە دىنشىننىكى بەسالدا چوبوو پاشتر بەماربىتوھدان مرد.

لەو سەردانەمدا، لەشەقامى رەشىد بەدەر، ھىچ شتىكم لەبەغدا نەبىنى. لەو شەقامەدا رادەبوردم تا تەماشای كەل و پەلى پىشاندرەوى كۆگاكەن بكەم، ئەگەر چى لەچەند دە فلسى بەك زىاترم لەگىرفاندا نەبوو. دوو مانگ پاش گەرانەھەم بۆ سلىمانى دىنارىكم چنگ كەوت، ئاواتم خواست كە ئەو پىش سەفەرەكەى بەغدام بوایە.

ئىوارەبەكەيان لەگەل سى خزمى دىنشىنمدا لەھۆدەبەكەى مزگەوتەكە بووین. بەكەكەيان (ئەخان)ى جووتيارىكى ھەژارى ھەردو چا كز بوو، پىمگوت: "بەروانە چۆن بەفوو گەلۆپەكە دەكوژىنمەو. پىاو دەبى بزانى لەكوپوھ فووى لى بكات". كە پەنجەم دەنا بەسوىچى دىوارەكەوھ، فووم لەگەلۆپەكە دەكردو دەكوژايمەو. ھەردو برادەرەكەى مەبەستىان بوو تىتالى پى بكەن، داوايان لەئەخان كەرد بەر لەچونە دەروھەم خۆى تاقتى بكاتەوھ و فىر بى. ئەخان چەند جارىك فووى لەگەلۆپەكە كەرد تا بىكوژىنمەو. ھەرگىز لەو بەئەگانە بوو كە سويچىك ھەبە بۆ ھەلكردن و كوژاندنەوھى. دوو برادەرەكەى گەبىيان لى دەكرد چونكە نەبەدەزانى دەبى رىك فوو لەكوى بكات.

* * *

ھىتلەرى ھوكمدارى نازى بەسەر ھارپەبەماناندا، ھاسۆزىبى خەلكىكى زۆرى لەعیراقتا بۆ خۆى بەدەست ھىنا بوو، بەبى ئەوھى خەلكەكە ھىچ لەسروشتى ئەو كەبىرە تى گەبىشتەن. ئىنگىلىز ھۆبەكەى ئەو ھاسۆزىبەيان بوو. بەلام كە سوپای سۆفىتتى كەوتە ھىرشەردن و بەزاندى سوپای ئەلمانىا خەلكە مىزاجى گۆرا،

لەدەوڵەمەندانی جەنگ بترازیت کەس لە گەل هیتلەردا نەمایەوه. ئیتر سوؤقیت بوونە جیی هاوسۆزی رهشه خەلکەکه.

* * *

که لەدی بووین، هاوبهشیی چەند ئیش و کارنکی سووکه لهی کشتوکالم دەکرد، وهک پاراوکردنی تووتنو و ئالیكدان به ماین و گوئدریژە کهمان، یا له گەل (فاتمه) و (عهتی)ی جووته خوشکما ده چووینه رهزه کهمان بو تری رنیز و هه له خستنی له بهر خوردا تا بیی به میوژ. یان خولاومان ده کرد، به وهی که خۆ له میشمان له مه نه لیککی گهوردا بو چەند سه عاتیك ده کولاند، ئەجا زهرداوه که یان لی ده گرت تا به ته نیاو به بی خۆ له میشه که بکوئیتو، هیشوه تری کهمان بهر له هه له خستن تی هه لده کیشا. میوژە که بهم ریگه یه پاکترو جوانترو نه رمتر ده رده چوو. له وه هشت ساله دا که له شار به سهرم بردن، هیچ ئیشیکم نه ده کرد تا بریک پاره ی پی پهیدا بکه م، سی رۆژ نه بی که ئیشی کریکاری بینام کرد رۆژی به په نجاییه ک. به لام که بووم به لایکی هوشیار، هاوینیکیان وه زیفه یه کی کاتیم له دائیره ی ته ندروستی به نسیب بوو. سی چوار مانگ بووم به کریکاری قه لاچۆ کردنی مه لاریاو، به مانگانه یه کی چهوری دوازه دیناری کارم کرد. چەند دیاربه کم به یه که م موچه بو دایکم و خوشکه کانم کری. ئیمه ۱۰ کریکار بووین، لایکی به غدایی (عبدالکریم الیعقوبی) ناو بهر پرمان بوو. جاریکیان که سهرم لی داو چومه ژووره که ی، کتیبیکم له بلاو کراوه کانی (ناو دارانی نازادی) - (اعلام الحریه) له لادی. ده ستم بو برد تا لاپه ره کانی هه لبده مه وه، که چی عبدالکریم لی گرتو گوئی:

- تو چیت داوه لهم کتیبه؟ وازی لی بینه. ئەمه کتیبیکی شیوعیی قه ده غه یه.

* * *

چوونه نیو جهنگی سیاست

شار پریازی ژیانو ریچکھی شته کانی جیی بایه خمی گوپی. ئییره، به پیچموانهی لادیوه، چننن کۆمه له خه لگ و بازارو قوتابخانه و دائیره و چاخانه و رادیوو و ژورنال و کتیبو. تد تیدا بوون. به بی ئوه که پیشت هر هیج پلانیکم هه بوو بی، روانیم ورده ورده وهک براده رانی دیکم به ره و چالاکیی سیاسی راده کیشریم. کھی سلیمانی هانده ری ئوه بوو. هر هیج یه کیك له براده ره نیزیکه کانم له سهره تای چوونه نیو ژیانی سیاسیدا له گه لدا نه بوو. به لام هاورپی دیکم له لوانی بایه خدر به سیاست بو خۆم پهیدا کرد.

یه کم بایه خدانم به سیاست له پهره سهندنی رووداوه کانی دووهم جهنگی جیهانییه بوو. به سهر کوته کانی سوئیت به سهر ئه لماندا دلشاده بووم. هر چاپکراویکی کوردم بکوتبایه ده ست ده خوینده وه. کوردی له سهر ده مه دا تا که زمانی خویندنه بوو. ئیمه به شداریان له گوئاری کوردیی (گه لاریژ) دا کرد بوو. عه لانه دین سه جادی که پیشان له مزگوته کھی باپیرم فهقی بوو، ژماره کانی گه لاریژی به خوایی بو ده نار دین. هه مان شت سه باره ت به رۆژنامه ی (ژین) که (پهره میرد) ی دروسی و براده ری باوکم ده ریده کرد.

من بهر له برانه وهی جهنگ بایه خیکی زیاترم به خویندنه وهی ئوه رۆژنامه رۆژانه یه ده دا که له به غداوه ده هاتن. زمانه عه ره بیه کم به هیز بوو. هر له رۆژگاره ییدا رۆژنکیان بو یه کم جار رۆژنامه ی بچوک و نه یینی (القاعده) م که وته ده ست، به په رۆشه وه خویندمه وه. درای چهند رۆژیک رۆژنامه ی نه یینی (ئازادی) م چنگ کهوت که به زمانی کوردی ده رده کراو وهک (القاعده) زمانی حالی حیزبی

شیوعی بوو. لئوه بهدوا، ئیدی خوّم به دووی ئهو دوو رۆژنامهیه‌دا ده‌گه‌رام. ئه‌وه سه‌ره‌تای پتوه‌ندی‌کردنم بوو به جوولانه‌وه‌ی شیوعییه‌وه له عیراقدا. بۆم ده‌رک‌ه‌وت لایه‌نگری ئهو جوولانه‌وه‌یه‌م، چونکه لایه‌نی هه‌ژاران ده‌گری که ئیمه‌یش له‌وانین و دژی کۆلۆنیالیزمی بیگان‌ه‌و حوکمه‌داره ناوچه‌یه‌کانی نوکه‌ریه‌تی. هینده‌ی نه‌برد ده‌ستم کرد به‌سۆراخی کتیبی مارکسی و پیشکه‌وتخو‌ازو، هه‌رچی به‌کم به‌ات‌بایه ده‌ست ده‌خوینده‌وه. به‌که‌م کتیبیک که خویندبیتمه‌وه له بلاوکه‌راوه‌کانی زنجیره‌ی (اعلام الحریة) بوو. له‌وانه: کتیبی (جمال الدین الافغانی) و، (کرومیل) که رتبه‌ریه‌تی شو‌رشیکی کرد له به‌ری‌تانی‌او، (أبو ذر الغفاری) که نوینه‌ری بالیکی چه‌په‌روی پیشکه‌وتخو‌ازی ده‌کرد له ئیسلامدا. هیندیک به‌ره‌می (سلامه موسی) یشم خوینده‌وه. به‌لام هه‌چ کتیبیک نه‌ه‌نده‌ی رۆمانی (دایک) ی ماکسیم گۆرکی کاری تی نه‌کردم. ئهو کتیبه له عیراق که‌رابوو به‌عه‌ره‌بی. ئه‌مه له‌و رۆمانه ده‌گه‌مانه‌یه که بۆ دووه‌مین جار ئاره‌زووی خویندنه‌وه‌یم کرده‌وه.

کتیبه‌خانه‌ی (بیری نوێ) که هه‌ی لاوانی شیوعی و پیشکه‌وتخو‌از بوو، کاریکی دیاری کرده سه‌ر چالاکیی فیکریم. کتیبمان به‌کرێه‌کی ره‌مزی ده‌خواست، تا بیخوینینه‌وه و براده‌ران و ناسیارانیش هان بده‌ین بیخویننه‌وه. له هه‌مان کاتدا، لی‌ره له‌وه‌ی له هه‌ولێ کۆکردنه‌وه‌ی کتیبی پیشکه‌وتخو‌ازدا بووین و به‌خو‌راییی پیشکیشی کتیبه‌خانه‌که‌مان ده‌کرد.

له میژ بوو بوو بوومه به‌کێک له‌وانه که رۆژانه هاتوچووی دووکانی (قادر ئاغای عه‌تار) یان ده‌کرد. خاوه‌نه‌که‌ی هیندیک سه‌کۆی بۆ دانیشتن تیدا دانا بوو، به‌ رۆژ که‌سانی وه‌ک من ده‌هاتن بۆ خویندنه‌وه‌ی رۆژنامه به‌غدا‌یه‌کان به‌ چوار فلس. هه‌ر به‌کێک رۆژنامه‌ی بکه‌ری‌بایه کابرا پیتی ده‌فرۆشت. گه‌روگرتی من ئه‌وه بوو که رۆژی وا هه‌بوو به‌زه‌مه‌ت چوار فلسه‌که‌م بۆ ده‌درا. به‌لام قادر ئاغا لی‌بوردنی هه‌بوو، قبو‌لێ ده‌کرد هه‌ر کاتیک پاره‌که هه‌لسو‌ورا ئه‌وسا بیده‌ن.

که پروناکیی کاره با هاته ماله کهی پوروم، پاشتر رادیوییه کی کری. نهجا سرچاوهیه کی گرنگی دیکم بۆ به دوودا چونی هواله کانی جیهان بۆ فراهم بو، چونکه چونه ئهوی - له ههر کاتیکدا بویه - کاریکی شیاووناسایی بو.

* * *

جەنگ له دوا رژه کانییدا بو، کاتیک ئوتومبیلیک گه‌یشته سلیمانی ده‌زگایه کی گهرزکی سینهمای به‌سه‌روه بو، فیلمی سه‌رکوتنی هیزه کانی به‌ریتانیا و هاپه‌یمانانی به‌سه‌ر هیزه کانی هیتلهدا پیشان ده‌دا. گۆرپانی قوتابخانه‌یه کی ناو جه‌رگه‌ی شار بۆ پیشانسانی فیلمه‌کان ده‌ست نیشان کرا. ئیمه‌ رقمان له ئینگلیز بو به‌و پیه‌یه که داگیرکهر بوون، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دژی پیشانسانی فیلمه‌کانیان بووین. ئه‌وه‌ بوو پێ به‌ پیشانسانیان نه‌درا، چونکه دوا‌ی ده‌ست پیکردنی پیشاندا‌نه‌که ته‌له‌کان پهرچهندران و ئیشه‌که تیک درا، هورای دژ به‌ کۆلۆنیالیزم به‌رز بووه‌وه. بۆیه ئوتومبیلی سینهماکه کشایه‌وه. بیرم نایی له‌وه به‌ دوا هیچی له‌م چه‌شنه‌ کرابی.

به‌ کۆتایی پێ هاتنی دووم جه‌نگ قوناخیک له‌ ئازادی پاده‌برین و که‌مه‌کردنه‌وه‌ی پاره‌وونان له‌ عی‌راقدا ده‌ستی پیکرد. ده‌سه‌لاتداران پێیان به‌ پیکه‌ینانی چهند حیزینکی یاسایی دا، له‌وانه - حیزبی نیشتمانی دیموکراتی (الحزب الوطني الديمقراطي) و حیزبی ئازادبخوازان (حزب الاحرار) و حیزبی سه‌ربه‌خۆی (حزب الاستقلال) و حیزبی گهل (حزب الشعب) و حیزبی یه‌که‌گرتنی نیشتمانی (حزب الاتحاد الوطني) (فه‌دی سکرتری (حشع) هه‌ولێ دا که‌لک له‌م ده‌رفه‌ته‌ وه‌ریگری بۆ په‌یدا کردنی پروکاریکی یاسایی، تا شیوعیه‌کان بتوانن چالاکی سیاسی‌یان نه‌جم به‌دن. پینه‌چی ریکه‌وتنیک له‌ نیوان فه‌دو (عزیز شریف)ی دامه‌زرینی حیزبی گهلدا، تا ئه‌و حیزبه‌ ئه‌م روکاره‌ بی. به‌لام عزیز شریف له‌ سنووری ریکه‌وتنه‌که ده‌رچوو. فه‌ه‌دیش ناچار بو به‌ شیوه‌یه‌کی جیاواز

مشووری مهسه له که بخوات. بویه دهستهی دامهزینی حیزبی رزگاری نیشتمانی (حزب التحرر الوطني)، وهك دهستهی دامهزینی حیزبه کانی دیکه، داوای مؤلتهی کرد. ئومید نهده کرا بهناوی (حشع) هوه مؤلته وهریگریت.

ئوه بوو داوای مؤلته پیدانی حیزبی رزگاری نیشتمانی له پیتتهختدا به رینوینیسی سهرکردایهتی حشع، هاو زهمانی ریکخستنی ههلمهتیکی فراوانی پشتگیری بوو به عمریزه و برووسکه ناردن له شارو شاروچکه کانهوه بو دهسه لاتدارانی حکومته بو پالپشتی ئهم داوايه. ئوه له دوا دوايه کانی ۱۹۴۵ و سهره تا کانی ۱۹۴۶ دا بوو. من لهم ههلمهتهدا چالاکانه له شاره کهمدا بهشداریم کرد. ئهم بهشداریکردنه وهك پیناسهیه کی چونه پال حیزب وابوو، چونکه لهو کاتموه خووم به شیوعیه کی سهر به حیزب دانا، بهبی ئوهی رژییک له رژیان کاغزی خو پالوتنم بو ئهندامهتی پر کردیتهوه و ناگادار کرايموه که وهرگیراوم. لهبهر ئوهی که من ئهو ماوهیه به هیچوه خهریک نهبووم، جگه له خویندنی ئیواران که کاتیکی کهمی لی دهبردم، بویه ههر له سهرهتای حیزبایه تیمهوه دهمتوانی تین و توانیکی گهوره بو کاری حیزبی - سیاسی تهرخان بکه.

جهماوهری گهل، به بی ئوهی له یادیان بچی که ئیمه شیوعین، ئهو رژیانه له شاری سلیمانی دا به ناوی (التحریرین) هوه دهیانناسین. پیم وایه ده کریت ههلمهتی پشتگیری بو مؤلته پیدانی (حزب التحرر) به خالی وهرچهرخانیک له میژووی جوولانهوهی شیوعی ئهو شاره دابنریت، چونکه ههلمهته که کیشایهوه: هم بو وروژاندن و به جووله خستنی کهشی سیاسی به باری بهرژه و نهندی (حشع) داو، هم بو کۆبوونهوهی زۆربهی لاوان له دهوری حیزب و وهرگیپانی به ریکخستنیکی جهماوهری کارامه.

ئهو رژیانه چالاکترین لاوانی شیوعیم له شاردا ناسی: وهك ئهنوهی همه ئاغا که کاتییک هاته نیو حیزب قوتابی بوو له خانهی بالایی ماموستایان (کۆلیجی

- من سویند ناخۆم و ناییمه پال پارتی. حیزبی خۆم ههیه، ئیشی تیدا ده کهم.
ههردوو هاوڕێکه ییشم داواکه بیان رهتکرده وه ژوره کهمان به جی هیشته. مستهفا
شهرم دایگرت. چهند مانگیك لهوه بهدوا هاته لام، مژدهی دامی که وازی له پارتی
هیناوه و هاتوه ته نیو حیزمان.

* * *

سالی ۱۹۴۷ بۆ یه کهم جار بووم به رینکخهری چهند شانیه که حیزبی که خۆم
هیندیك له ته ندامه کانیانم راکیشا بوو هیندیکی دیکه ییشیانم له چهند هینلیکی
دیکهی رینکخستنه وه بۆ رهوانه کرا بوو. ته ندامانی ئهو شانانه تیکه لێك بوون له
کرینکارو زهحه تکیشو قوتابی و هیی دیکه، لهوانه: دارتاشینکی نووری ناوی
تایبته به دروستکردنی بیتشه که بۆ مندالانی کوردو، کرینکاریکی بینای عبودوللا
ناوو، لاییکی نانهوای - وهك له بیرم مابو - مه جمود چالاک ناو، عبودول ناویکی
کرینکاری بینا. تد. پاش هه لته تهی کانوونی ۱۹۴۸ ژمارهی ئهو کهسانه که من ریکم
ده خستن، زیادیان کرد. له ژورویکی بچووکدا، یا راسته ر بلیم له ژیر خانیکی
بچووکو تاریکی ماله کهماندا که نه په نجهری هه بوو و نه له کاتی دیوار کردنو
سه ر گرتیه وه ره ژنیک له ره ژان رهو ناکیی خۆری تیکهوتبوو، کۆبوونه وهی حیزبیم به
چهند شانیه که حیزبی ده کرد. قوتوولکه یه که نهوتیمان داده گیرساندو به وه
رهو ناکمان ده کرده وه. به لام ئه وه نه دهی نه ده خایاند ژوره کهی پر له دوو که لێ رهش
ده کردو، رهنگی تفه که یشمان رهش ده بوو. جاری وایش هه بوو کۆبوونه وهی حیزبیم
لهو ژوره بچووکهی مزگهوتدا بوو که دیواری به دیواری ژوره کهی باوکه مه وه بوو.
باوکه جاروبار سه رنجی ده داینو ده یزانی چی ده که یین. به لام نه گه ر چی پیتی خو ش
نه بوو خه ریکی چالاکیی سیاسی م، بی دهنگ ده بوو.

من له ره ژانی دادگاییکردن (حاکمه) ی یوسف سهلمان (فهدهی) سه کرتیری
گشتیی حیزبدا، بهر له وهی قادر ئاغا ره ژنامهی پی بگات جیه کهم له دوو کانه که ییدا

بۆ خۆم ده گرت. بئى ئارام چاوه پىرى پوژنامەم ده كرد تا دهنگ و باسى داد گايىكرده كەى تىدا بخوینمەوه كه له چەند پوژنامە يە كدا بلاو دەبوەوه. داد گايىه كه ئاشكرا بوو، تۆمەت وه پال نراوان پارێزەريان هەبوو، هۆلى داد گايىش پەيامنيرانى پوژنامەو خوولا تىي ناسايىي تىدا بوون. باسى ئەوه دەكەم تا بەراورد له نيوان سەردەمى پاشايەتى و سەردەمى پوژمى بەعسىي تەكرىتيدا بكەم. كه دوو كانه كەى قادر ناغايىشمان بەجى دەهيشت، مشتومرو قسەمان هەر لەسەر هەمان بابەت دەبوو.

* * *

مشتومرى نيوان ئيمەو پارتى يەكان بە دريژايىي ۱۹۴۷ وپاشترىش توندو تىژ بوو. بەلام تا رادەيهك ديموكراسى و پىزى يەكتر گرتنى تىدا پىپرەو دەكران. لىدوانە كه لەسەر دوو خالى سەرەكى بوو: ئايا كورد نەتەوه پىكدههينن يان نا؟ ئايا بوونى رىكخستنىكى شىوعى له كوردستاندا راستە يان نا؟ ئيمە بەوشكە باوهپرى و لەبەر پووناكىي نووسينه كانى ستاليندا له بارەى نەتەوهوه قسەمان لەسەر مەسەله كان دەكردو، پيمان وابوو ئەوه رايەكى راستو دروستەو قايبلى قسە لەسەر كردن نى. يە. لايەنى دووهەميش هەر دوور له پى وشوونى زانستى قسەى دەكرد. بۆيه راستى له نيوان ئەم و ئەودا ون بوو سوو. دەمەتە قىي هەردوو لا خولياي قورخكردنى مافى چالاكىي سياسىي تىدا بوو.

* * *

له دىي تەكى بووم كه هەوالى سەركەوتنى راپەرپىنى كانونى دووهەمى ۱۹۴۸ م له سلیمانى يەوه پى گەيشت. پوژى دوايى چوومه نىو مزگوتى دى و ئىزىم له مەلا خواست تا راستموخۆ دواي تەواو بوونى نووژى هەينى قسە بۆ نامادە بوان بكەم. چەند دەقەيهك له يەكەم كۆزى سياسيدا كه دى يەكە بەخۆهوى دى، ناخاوتم. ناماژەم بۆ ئەوه كرد كه ئەو رووداوه دەيسەلینى ئەگەر گەل بەرپىزى يەكگرتووهوه بۆ خەبات

راپېرېت، هەر ئو بهیتره. ههموان داویان له خواو تیمام هممه کرد که بینه یاریده دهی گهل دژی ئینگلیزو کافرانو خراپه کاران. به کجار گران بوو دینیشینی نه خوینده واری له دتیه کی دووره ده ستدا تهریک کهوتو تی بگات چ مملانییه کی سیاسی ئالوز له شه قامه کانی پیتته خندا له کاردايه. که گرامهوه بو سلیمانی کهشیکه سیاسی تازهی مایه ی بووژاندنوهو تهواو جیاوازم له هیی چهند رژییک لهوه وپیش بینی. ته نانت خاله مسته فایشم که زانایه کی ئاینی دیار بوو و جاران گلهیی لی ده کردم که من - به قسه ی ئو - شوین خه یال کهوتووم، کاتیک چارم پیکهوت پیروزیایی سهر کهوتنی لا کردم و به کهفو کؤلوه گوتی:

- به هادین، ئیستا که باوه روم به گهل هیناوه و باوه روم به وهیش هیناوه که تو له سهر

ههقی.

ئستر عیراقیه کان بو یه کهم جارو له ههل و مهرجی راپهرینی مهزنی شوپشگیترا نه دا، ده یانتوانی به نازادی و به خویشاندان برژینه سهر شه قامه کانو چییان دهوی داوی بکن، به بی ترس له په لامارو گرتن و کوشتن به دهستی پولیس ههست و نهستیان ده رپرن.

خه لک رقی ههره زوری له کؤلونیالیزمی ئینگلیزو هوکمدارانی ناوخوی نوکهری بوو. سلیمانی، هیچ شتیکی وای تیدا نه بوو نیشانه ی بوونی راستهوخوی ئو کؤلونیالیزمه بی له مه لبهندی رو شنبیری به ریتانیایی زیاتر که به رپوه به ریکی خو مالیی کوردی خه لکی شارو له لایمن گه لهوه نه فرهت لی کراوی عه لپی حاجی مه لا شهریف ناوی هه بوو. بو یه شیوعیه کان خویشاندانیکی جه ماوه ریبیان ریکخست و هو رپیان له دژی کؤلونیالیزم کیشاو گه ماروی مه لبهندی رو شنبیری ناوبروایان داو ئاگریان تی به ردا. عه لی له چنگی خویشاندانه ران ده رپاز بوو، به لام مو توره ساییکه که ی سووتیندرا. روژی دوا یی کومه لیکه گهره ی مندالان کهوتنه سهر جاده و پاشماوه ی مو توره سووتاوه که یان هه لگرت و به خویشاندانه وه رویشتن.

راپېرېنی کانون وهزارهتی (صالح جبرای رووخاندو، دواي تمویش داواکاری
گمل بؤ هه لوه شاندموهی تهغومنی نوینمراهیتی که تاماده بوو په یانی پورتسموت
نیمزا بکات تاوی سهند. کوشکی شا ناچار بوو هم تمو تهغومنه
هه لوبه شینیتتوهو هم بریارینک بؤ تهغامدانی هه لبتژاردنیکی نوینمراهیتی تازه
دهریکات. (حشع) بریاری دا به شداری هه لبتژاردن بیی. رهنکه تموه له میژووی
حیزیدا بؤ یه کهم جار بووی. تینگلیز یاسایه کی بؤ هه لبتژاردن دانابوو یا له
هیندستانوه هینا بووی، لهوهی بهریتانیا خویشی جیاواز بوو بؤ دهستمبر کردنی
خوسه پاندنی دهسلاتی راپراندن بهسر پرلمانیشدا گونجاو بوو. هه لبتژاردن به
پتی تم یاسایه به دوو قوناخ دهکرا: له یه کهمیاندانیا ته نیا هه لبتژیره نیرینه کان له
هر بنکه یه کی هه لبتژاردندا چهند ۱۰ کوسی یه کیان هه لده بژاردو نساوی
"هه لبتژیردراوه پله دووه کان" یان لی ده نان. هه لبتژیردراوه پله دووه کان له قوناخ
دواتریشدا به سرپرشتی ههمان دهسلاتدارانی نیداری کۆده بوونوه بؤ هه لبتژاردنی
نوینمران. تمه له کاتیکدا که ته ندامانی تهغومنی پیران سرجم له لایمن پاشاوه
دهست نشان ده کران. وا برابووه که پالتیوراوانی کوشکی شاو دهسلاتداران له
هر جارتیکدا ههموو کورسیه کانی نوینمراهیتی یا زۆریسی همره زۆریان بهمنوه.
بهلام راپرېنی سرکوتووی کانون بارودوخه کهی گوړیو تیتر دهسلاتداران پییان
نده کرا ساخته له هه لبتژاردندا بکمن. تیمه له بهاری ۱۹۴۸ و گهرمی هه لچوونی
شورشگیژاندا به شداری هه لبتژاردنی نوینمراهیتیمان کرد. تموه یه کهمین کهرپت بوو
کهمن له هه لبتژاردندا به شداری بکهمو نازادانه دهنگ بدهم.

تیمه سرپاکی شیوعیه کانی شار لاوی تازه کووره بووین. مهرجی یاسایی
خوپالوتن بؤ نوینمراهیتی، به تایبعت له روی تمهمنوه، له هیچ کهسماندا نه بوو.
تمهمنده گیرمان به دهست ساز کردنی لیستی هه لبتژیردراوه پله دووه کانی
شیوعیه کانو باوکانو خزمانان نه خوارد. من خۆم باوکم له نیو لیستی حیزمماندا

بوین بۆ ههلبژێردراوه پله دووه كان. باوكم كه پيتم گوت ناوی له نیو لیسته كه ماندايه شادمان بو، له هه مان كاتيشدا دهترسا. ههردوو پالیئوراوی ئیمه بۆ نوینهرايهتی بریتی بوون له: عمره بیکی (شريف الشیخ العانی) ناوی بهرپرسی یه كه م رۆژنامه ی ناوهندی حیزب كه پاش راپهڕینه كه دهركرا، یه كێکی دیکه ی كوردی مه جموود هه مه وه ند ناو. پيش دهنگدان بانگه شه و كۆبوونه وه یه کی جه ماوه ریمان بۆ ههلبژاردن كرد. شیعرێکی شۆرشگێڕانه م له یه كه م كۆبوونه وه ی ههلبژاردندا خوینده وه، جیی ئافه رین لیكردن بوو. ئه حمه د غه فوور پاش كۆبوونه وه كه پیی گوتم:

- شیعه كه ت بیری ماركسی به شیوازیکی ساده و باش پيشان داوه. كۆبوونه وه یه کی جه ماوه ریتی دیکه ی ههلبژاردن كه له گۆره پانی قوتابخانه ی ناماده ییی شار به ستر، شیعرێكم تیدا خوینده وه بۆ پشتگیری كیشه ی گه لی فه له ستین و دژایه تی كۆلونیالیزم و زایۆنیزم و كۆنه په رستی عمره بی ته رخان كرابوو. به درێژایی سه عاته كانی دهنگدان و جوێكردنه وه ی دهنگه كان شه و خوونیمان به دیار سنووقه كانه وه كیشا. نوینه رانی پارتی و هیندیك له بیلايه نه كان، وێرای فه رمانبهره حكومه تیه كان، شه و خوونیان له گه لدا كیشاین. ههلبژاردن به راستی تازاد بوو، هیه چ لایه نیک له و كه ش و دۆخه دا پیی نه ده كرا وه كوو جارن ساخته ی تیدا بكات. لیسته كانمان به شی هه ره زۆری دهنگه كانیان به ده ست هینا و لیستی ئیمه و لیسته نه یاره كه ی پارتی جیاوازییه کی زۆریان له نیواندا هه بوو. بۆیه ده بوو هه ردوو كورسی نوینه رایه تیی شار بۆ حیزمان بن. به لام مه سه له كان به ر له شه نجامدانی دووه مین قوناخی ههلبژاردن، ته واو به شیوه یه کی كت و په ر گۆران. ئه وه بوو حوكمی عورفی له ۱۵ ی ئایاری ۱۹۴۸ راگه ییندراو هیرشی راوه دوو نانی شیوعیه كان و به ره له ستانی دیکه ی حكومه ت ده ستی پیکرد. (شريف الشیخ) ی پالیئوراومان بۆ نوینه رایه تی، له سه ردا نیكیدا بۆ سلیمانی گه راو له ناوده ستخانه ی به رپه وه به رایه تیی

پۆلیس توند کرا. (حشع) لىم هەل و مەرجە تازە خولقاو دەدا پێوەندیى بە هەلبژاردنەو پەچرێ. حکوومەت وەك لە سەردەمى پاشایەتیدا نەرىت بوو، هەموو كورسیەكانى بۆ لایەنگرانى خۆى بردو، هیندیك كورسیشى بۆ بەرھەستە بۆرجوازىەكان یا بەرھەستە دەستكردهكانى خۆى چۆل كرد.

* * *

ئەو دەمە لە پۆلى سێھەمى ناوەندى بووم، چالاكى نەقابىی یەكیتى قوتابیان بۆ یەكەم جار دواى راپەرینی كانوون هاتە نیو قوتابخانەكەیشمان. قوتابخانەكەمان سەرتاسەر بەوە جوی دەكرایمەو كە قوتابییەكانى لاوى گەورە گەورە بوون نەیان دەتوانى لە قوتابخانەى بەیانیاندا خۆیندن تەواو بكەن. بەرەبەرەكانى لە هەلبژاردنى یەكیتى قوتابیاندا لە نیوان ئیمەو پارتیدا هەبوو. هەردوو پالیئوراو كەمان بە زۆرایەتیەكى گەورەو هەلبژاردنەكەیان بردەو. (جەمال مەمەد سەعید) دۆستى حیزمان لە پۆلەكەماندا پالوت. (عەلى مەحمود) پالیئوراوى پارتى سەرنەكەوتو، لە پاش وازھێنانمەو لە قوتابخانە لە دادواىیەكانى ۱۹۴۸ تا سالى ۱۹۶۰ نەمدییمەو. لە ۱۹۶۰ دا بینیم یەكێكە لەو هەقائە شىوعیانەى كە لە شەقلاو بە بۆنەى بەستنى كۆنفرانسی مامۆستایانى كوردستانمەو لەگەڵیاندا كۆبوومەتەو.

پیتەختم لە رۆژانى هەستانى شۆرشگێرانی دواى راپەرینی كانووندا سەر لە نوێ بینییەو. لەگەل خوشكەكەم و میژدەكەیدا چوومە لاى پزىشك. وا رێكەوت لە سەرەتای كۆنگرەى (السباع) دا ئامادەببم، واتە یەكەم كۆنگرەى قوتابیان لە عىراق كە نوینەرى لیژنەكانى یەكیتى قوتابیانى عىراقیان بەشیوہیەكى یاسایى تیدا دامەزراند. (جەواھىرى) ی كەلە شاعیرم لە گۆرەپانى (السباع) بینى كە كۆمەلانیكى بەرىنى لە هەزاران كەس زیاترى جەماوهرى قوتابیانى تیدا خربووونەو، شیعەرەكەى (یوم الشبَاب تحية و سلام) لە نیو چەپلە ریزان و هورای پر خروشى جەماوهردا دەخویندەو.

چهندین راستیی تیدا بههلهدا برابوون و شیویندراپوون، پهره‌ی بهم پاشاگهردانی‌یه‌دا، له‌بهر خاتری ئیسرائیل و فه‌رامۆش‌کردنی ئهو راستی‌یه که ئهم ده‌ولته همر له سه‌ره‌تاوه له‌سه‌ر بناغهی زۆرداری و داگیرکردن و ده‌ربه‌ده‌ر کردنی جه‌ماوه‌ری عمره‌ب له خا‌که‌که‌ی و زه‌وت‌کردنی مافی ره‌وای بنیات نراوه. هه‌یرشی به زه‌برو زه‌نگی پۆلیسی که گه‌یشه‌ته راده‌ی له زیندان توند کردنی هه‌زاران و له سیداره‌دانی دیارترین ربه‌ره شیوعیه‌کانی عیراق، سواری ئه‌وانه‌ی نه‌دا به می‌ش‌کیکی سافو له هه‌ل و مه‌رجیکی هه‌یمندا له‌و دۆخه تازه خولقاوه بکۆلنه‌وه. ته‌گه‌ر چی ئیمه له‌وه بی‌گومان بووین که سه‌ر‌کرده‌یه‌تی سو‌قیتی له باریدا بوو له بارودۆخه که بکۆلینه‌وه و هه‌لو‌یستی راستی به‌رانسه‌ر وه‌ریگری، به‌لام خۆمان تین و توانی ئه‌وه‌مان نه‌بوو رووداوه‌کانی پێش چاومان لیک ده‌ینه‌وه.

* * *

ئه‌ندامه‌تی (حشع) له سی مانگی پاش سه‌ر‌که‌وتنی راپه‌رینی کانوندا به راده‌یه‌کی نابه‌جی و به شیوه‌یه‌کی بی‌پلان زیادی کرد. حیزب کادی‌ری توانای نه‌بوو ئهو کۆمه‌له فراوانه‌ی خه‌لک که روویان کرد‌بوه ریزه‌کانی له خۆیدا جی بکاته‌وه. ئه‌وه‌یش هۆیه‌کی تین‌کچوونی شیرازه‌ی دۆخی ریک‌خه‌ستنه‌مان بوو، پاش په‌له‌هاویشه‌تتی هه‌یرشی تی‌رۆکارانه.

هه‌یرش ئهو رۆژه ده‌ستی پین‌کردو تا راده‌یه‌ک تاوی سه‌ند که یه‌ک ده‌سته‌ی حیزبی له‌گه‌ل به‌هجه‌ت و محمه‌د مسته‌فادا بۆ ماوه‌یه‌کی که‌م یه‌کی خه‌ستین، ته‌گه‌ر به‌رم به هه‌له‌دا نه‌چوو بی، (غه‌فوور که‌ریم) ی لاری شیوعی گورج و گۆل که ته‌واوی کاتی خۆی به کاری حیزبی به‌خشی بوو، ریکی ده‌خه‌ستین.

* * *

هاوینی ۱۹۴۸، پێش ئه‌وه‌ی ژبانی خۆش‌اردنه‌وه‌م ده‌ست پی بکات، دوا دیده‌نیسی دبی ته‌کی و نه‌جا قۆپی - به لای منه‌وه - خۆش‌ترین هه‌واره هاوینه‌م کرد. له‌گه‌ل

پوروزا کهمدا بووم که بپای ببر پیوهندی به هیچ چالاکی به کی سیاسی بهوه نه بوو، به لکوو نامانجی له ژیاندا نهوه بسوو: وه که مه لایه کی مزگهوت جیی باو که کوچکردوهه کهی بگریتهوه و له نازو نیعمه تدا بژی. شهش لای خزمان له ته کی له گه لماندا هاتن، چند که سیکیان چه کیان پی بوو که هر نهوهنده به که لکی راوو شکار دهات. نه لارانه نه یانتهوانی راوی کیویبه که بکن گوشتی بخوری. به لام توانیمان باشتین جوری ههنگوین بدوزینهوه. (سدیق) گوتی: من ههنگیکی کیوی پی ده زانم، لهوانه به ههنگوینمان لی چنگ بکوی. هر هینده مان له دهست هات به پهروشموه قایل بین نهوهنگه برین. "مارف" مان به جی هینت، چونکه شه کویر بوو. چووین بو جی ههنگه که. دار بهرویه کی گموره مان له بهرده مدا بوو، پورهی ههنگه که له کلوره داره کهدا بوو. سدیق دواي سهرو دهمو چاو پیچانی به جامانه که، به تهور کونی کرد. نیمه ییش له دوریی چند مهترین کهوه ته ماشامان ده کرد. ههنگوین له بهشی خواره وهی داره کهوه ده رکوت. کهوتینه ههنگوین گرتن تا مه نجل و ههموو قاپه کان و تهستی ههویر شیلانه که یشمان پر بوون. ههنگوینه که نیزی کهی (۳۰) کیلوگرام بوو. واقم له مهسه لهی جیاوازیی رنگی چینه کانی ههنگوینه که ورما بوو، چونکه رنگی بهشی سهروهی سپی و خواره وهی ره شو هیی نیوانیسیان بهرو و خوار بهره بهره رهش ده بوو. سدیقی جووتیار نه دیارده بهی بو لیک دامه وه، گوتی:

- نه ههنگوینه به ره می حهوت سالی نه ههنگه به. رهنگه سپیه کهی هیی سالی دوا بیانه و، ههموو سالیکیش ره شایی میوه که له بهروه زیاد ده کات.

* * *

پایزی ۱۹۴۸ کهریم سوزی که له خیزانیکی ههژارو کوری فهراشیکی قوتابخانه بوو، بوو به ریکخهری من. کهریم لایکی نهرم نیان و خاوهن ههستیکی بهرزی تیکوشان بوو. نهوسا هیشتا که له خویندنی ناماده بیی نیواران دانه برا بووم. به

زه‌حمەت يەكەم قىستەم لە كرىي خويندن داين كرد. دريژەيشم بە دەوامكردن دا تا بۆ يەكەم كەرەت فەرمانى دەستگير كردم دەرگرا. (عوسمانى مه‌لا)ى خزم و قۆميسەر لە ليكۆلينه‌وى تاوان (ناسايشى گشتى جار)ان بەر لە گرتنى مالمان هه‌واله‌كه‌ى پى گه‌ياندين. قايمكارى خۆم كرد و مالمه‌وم بەجى هيشت. دواى چەند رۆژيەك ميتردى خوشكه‌كەم كە عەريفى پۆليس بوو توانى مه‌سه‌له‌كە داخات. هاتمه‌و بۆ مال، بەلام ماوه‌يه‌كى كورت مامه‌وه چونكه فەرمانىكى تازەى گرتنم و خۆشاردنه‌وه‌يه‌كى تازەى چەند ساله‌يشى بەدودا هات.

له‌وه ناگادار نه‌بووم كە بەرپر سه‌كان لە به‌غدا ليسان گيراوه و هينديكيان روخاوان، كاتيەك كهرىم سوڤى ريكخەرم له سه‌ره‌تاكانى ۱۹۴۹دا پى راگه‌ياندم كە سه‌ركردايه‌تتى حيزب برىارى خۆپيشاندانى داوه به بۆنه‌ى يەكهمين سال رۆژى راپه‌رىنى كانونه‌وه به مه‌به‌ستى تازە كردنه‌وى راپه‌رىنه‌كه. هه‌روه‌ها گوتى:

- " سه‌ركردايه‌تتى ئيره‌ى ريكخراوه كه‌مان برىارى داوه ئه‌ركى سه‌ركردايه‌تتى خۆپيشاندانه‌كه له سلیمانى به تۆ بسپه‌رى ". ئەجا نامه‌يه‌كى حيزبى پيشان دام، له سه‌ركردايه‌تى حيزبه‌وه هاتبوو و ريتونى تيدا بوو له باره‌ى ئه‌و خۆپيشاندانه‌وه كە ده‌بوو بيته هۆى تازە كردنه‌وى راپه‌رىنه‌كه. ده‌بوو هه‌موو خۆپيشاندەريەك به‌پى نامه‌كه لىسيكى (۷۵ سم) دريژ هه‌لبه‌گري و ئاماده‌ى په‌لاماردان و دەرکردنى پۆليس بى.

به‌بى دوو دللى رازى بووم ئه‌ركى سه‌ركردايه‌تتى خۆپيشاندانه‌كه له ئه‌ستۆ بگرم. تاكه داواكارىم ئه‌وه بوو جيه‌يه‌كى له بارم بۆ ساز بکه‌ن خۆمى تيدا بشارمه‌وه. كهرىم ئه‌واره‌ى هه‌مان رۆژ بردىمى بۆ مالى فه‌تاحى به‌رگدروو لاوى شيوعى له گه‌ره‌كه‌ى مه‌لکه‌ندى. به داواى خۆم ده‌ست نيشانکردنى ئه‌و شوينه‌كه خۆپيشاندانه‌كه‌ى ليه‌وه ده‌ست پى ده‌كات، بۆ خۆم هيلرايه‌وه. خالتيكى قه‌ره‌بالغى ناوه‌پاستى بازاڤى شارم هه‌لبه‌ژارد. ناگادارى به‌شداران كرايه‌وه كە له كاتى ديارىكراودا ئاماده‌بن. خۆم به

لەچك كراوى ئاماده بووم، وەك نيشانەيەك بۆ دەست پى كوردنى خۆپيشاندانەكە يەكەم ھورام كيشا. بۆم دەرکەوت پۆليس پىيان نەزانیووە ئىمە لە ناخافلدا لىيان پەيدا بووين، چونكە ھىچ شتىكى وا سەرنجى رانەكيشام نيشانەي پىشتر بەخۆ كەوتنى ئەوان بى. ژمارەي خۆپيشاندەران خۆي دابوو تەنيا لە دووسەد كەسەك. ئەمەيش ژمارەيەكى كەم بوو، بەلگەي ئەو بوو كە خەلكو - تەنانەت خۆي شىوعىيەكانىش - خۆيانيان ئاماده نەكرد بوو بەشدارى تىدا بكن. چەند لافىتەيەك لەگەل يەكەم ھورا كيشاندا بەرزكرانەو. لافىتەو ھوراكان سەرجەم دژى نىمپىريالىزم و حوكمى بەكرىگىراو و بانگكردنى جەماوەر بوون بۆ تازەكردنەو ي راپەرىنى كانوون. خۆپيشاندانەكە چەند سەد مەترىك رىي كردو، كۆمەلنىكى گەورەي پۆلىسى پىادەو سوارەو ئۆتۆمبىل لە دەورمان گرد بوونەو. بەر لەو ي ھىچ پىكدا ھەلپەژانىك روو بدات يا خۆپيشاندەرىك بگىرىت، لەبەردەم (گومرگە سوتاو) دا فەرمانى بلاوہ لى كردنم دا.

شارى سلیمانى لەو كاتەدا سەرتاسەر بەرھەلستى رژىم بوونو، بەشى ھەمرە زۆرى خەلكەكەي ھاوسۆزى شىوعىيەكان بوون. دەرگای مالانى خەلك بۆ لە باوہش گرتن و شاردنەو ي ھەر خۆپيشاندەرىك لە كاتى راوانىدا لە لایەن پىوانى رژىمەو خرابووە سەر پشت. ئەگەر پۆليس كاتى گەران بە شوین خۆپيشاندەراندا خۆي بگردبايە بە مالىكدا كە خۆپيشاندەر پەناي بۆ ھىنا بى، زۆرىەي كات بە دەست پىشخەرىي خاوەن مالەكەو لە سەربانەكەيانەو خۆپيشاندەر دەگەيىندرايە مالىكى دىكە. نەمىيستووہ پۆليس ئەو رۆژانە توانىيىتى ھىچ خۆپيشاندەرىك لە نىو يەكەك لەو مالاندا دەسگىر بكات.

يەكەمىن خۆپيشاندان بە سەلامەتى و بە بى ھىچ زىانىك دوايى ھات. ئىوارە گەرامەو بۆ ھەشارگە (محبأ) كەم لە مەلكەندىو، بەدەم راپۆرتى خۆم لەسەر خۆپيشاندانەكە دا بە كەرىم سۆفى كە لەوى چاوہرىي دەكردم. داواي لىكردم

راپورتیڭکی نوسراویشی بدهمی تا سرکردایهتی بیخوینیتتهوه. ئیواره ی رۆژی
 دوایی (قاله) چکۆلی په یامنیتری حیزب نامه یه کی بۆ هیئنام، فرمانی پیدهدام به
 خو بکهوم و دووم خویشاندان ساز بکهم. ئهوه دوا خست تا یه کهمین سالرۆژی
 راپه پینی کانوون - واته ۲۷ی کانوونی دووم - دا دیت. ئهجاره یان کهژاوه یه کی
 (تهرمی) ره مزیی به پارچه یه ک قوماشی رهش داپۆشراومان ئاماده کرد، واته
 تابووتیڭکی دارینی عاده تی که تهرمی ده خریتته ناو و به شان ده بریتته گۆرستان. شار
 پیشان شتیڭکی لهم بابه ته ی به خووه نهدی بوو. نه خه لکه کهوه نه پۆلیس هیچ
 یه کیکیان په بیان بهوه نه برد بوو که ئه وشته ی سر شانی خویشاندهران ته نیا
 کهژاوه یه کی ره مزیه و مردوویه کی راسته قینه نییه. کهژاوه که شان و شکۆی
 خویشاندانه که ی زیاد کرد بوو، پۆلیس به گران دهیتوانی په لاماری بدات.
 خویشاندان بازاره که ی به هورا کیشانی خویشاندهران بری و دووکاندارو ریبواره کان
 ته ماشایان ده کرد. ئهجا به شه قامیتکدا که بۆ گۆرستانی سه یوان ده چوو ری کرد.
 پاش ده رچوونمان له بازاره که، سه رنجم دا ژماره ی پۆلیس ده گاته چهند قاتی ژماره ی
 خویشاندهران و چهند به شیڭکی پۆلیسی سواره و ئوتۆمبیللی پر چک له پیش و
 پاشمانه وه ده رۆن و وه خته پیمانمه و بنوسین. ترسام به گه یشتنه گۆرستان یا له
 جیه کی گونجاودا بلاوه لیکنردن بیتته هۆی گیرانی ژماره یه کی زۆر له
 خویشاندهران. بۆیه بریارم دا خویشاندانه که له شوینیتکدا بلاوه پی بکریت که
 ئوتۆمبیل و پۆلیسی سواره یان تیدا دهسته پاچمن و ناتوانن راوه دوومان بنین. ئه گهر
 به ته نیا پۆلیسی پیاده شان به رانبر بمیننمه ئه وه به سه رماندا بالاده ست نابن و خو
 له به رده م به رد بارانی ئیمه دا راناگرن و هه لدین. خویشاندان که له به رده م
 مزگه وتیتکدا که دوو ده رگای هه بوو بلاوه ی لی کرد تا خویشاندهران به یه کیکیاندا
 بچنه ژوروی و له دوومه یشه وه بیتنه ده ری، به بی ئه وه ی پۆلیسی سواره یا
 ئوتۆمبیله کان بتوانن راوه دوویان بنین. ئه م که ره ته سی هه فالمان دۆراند، چونکه

پوليس توانيى بيانگرى، لهوانه: فمرهچ مه حموودو نوروى دارتاش كه پيشتار من ريځخهري بووم. ئهوانهى كه پييان كرا بچنه نيو مزگهوته كه نه گيران. يه كيكيان قوماشه ره شه كهى له گهل خويدا هينابوو و تابوته به تاله كهى بؤ پوليس به جى هيشتبوو.

ئهمجاره يش دواى بلازه لى كردنى خو پيشاندانه كه، به ريكوت خو م كرد به نيو ئهو خانوده ا كه دواى بلازه ليكردنى خو پيشاندانى پيشوو تى چوبووم. چهند ئافره تيك لهوى بوون، له دهورى تهنور دانىشتبوون و نانيان بؤ يه كيكيان ده كرد. دياره هيچ كه سيكيانم نه ده ناسى و پيوستيشم بهو ناسينه نه بوو. همر هينده بهس بوو بزنانن كه من خو پيشانده ريكي دژى رژيم. يه كيان په نجى بؤ رايكشام به په يژه كهدا سهرىكوممه سهربان، چونكه ئهوى زور زامنتر بوو. به دهستى خو دهرگاي دهره وهى خانوه كهى داخست. پاش چهند ده قهيهك كچوله يه كى ۱۰-۱۲ سالانه هاته لامو كوليره به رونيكي گهرمى دامى، به تاسوقهوه خواردم. دواى تىپه رپوونى چاره كه سده يهك به سهر ئهم به سهر هاته دا، واته له ۱۹۷۴د، له سليمانى له گهل (نه حمد حاميد)ى كاديرى شيوعيدا دانىشتبووم. ژنه كهى لى پرسيم:

- نامناسى؟ بىرت نايى پيشتار يه كترمان ديبى و ناسيبى؟

- نه خير هيچم به بيردا نايى.

- من ئهو كچوله يم كه سالى ۱۹۴۹، دواى بلازه پيكردى خو پيشاندان نيكتان، له مالى ئيمه بووى و كوليره ي گهرم بؤ هيناي.

پاش دووم خو پيشاندان ده بوو، به پيى فرمانى سهر كرده تى ريځخراو، خو بؤ سيپه م خو پيشاندان ناماده بكه كه روى ۳۰ كانونى دوومه بؤ ديارى كرابوو. جى كزبونوهو دهست پيكرده كه م بؤ شه قامى (سابوونكهران)ى تا راده يهك چه پهك گورى. داوام له كهريم كرد ياريد ده ريكم بؤ دابنى، تا له كاتى گيران يا كوژراندا جيم بگريتهوه. داوا كه م جيبه جى كرا. ئهم كه ره ته يش دوژمنى حوكم به

دهست ناگای له کات و شویتنی خویشاندانه که نه‌بوو. ئه‌وه مانای وا بوو خه‌لکانیکی خراب نه‌خراونه نیو ریزه‌کامان. ژماره‌یه‌کی کمی ۴۰ - ۵۰ کسی ناماده‌ی خویشاندانه که بوون. هر له شویتنه‌دا درێژه‌مان به چه‌پله لیدان و هوراکیشان دا به‌لکوو کهسانیکی دیکه بیته نامان. به‌لام له باتیی ئه‌وه، پۆلیس به ئوتومبیلی پر چه‌کوه قوت بوونه‌وه.. ئه‌وه‌ده‌ی نه‌برد ژماره‌یان زۆر بوو. نه‌جا دوا‌ی په‌لاماردانمان به یه‌کدا هه‌لپژاین. چه‌کی عاده‌تیی ده‌ستمان به‌رد بوو. ئه‌وانیش به‌ردیان به‌کاره‌یتنا. (ئه‌حمده‌ حسن‌ای قوتایی دواناوه‌ندی یاریده‌ده‌رم له‌وه‌ یه‌که‌مین که‌سانه بوو که پاش ده‌ست پیتکردنی پیتکدا هه‌لپژان هه‌لاتن. ئیمه‌یش ناچار بووین به‌ کۆلانیکی ته‌نگه‌ به‌ردا که ئوتومبیلی پیوه‌ نه‌ده‌چوو، بکشینمه‌وه تا به‌ تمنیا پۆلیسی پیاده‌مان له‌ به‌رانبه‌ردا بمیته‌توه. ئه‌حمده‌ی "سه‌رکرده‌ی یاریده‌ده‌ر" له‌ یه‌کیک له‌وه‌ خانوانمه‌وه که ده‌که‌ونه نیوان هه‌ردوو به‌ره‌ی پیتکدا هه‌لپژاو، ده‌به‌ره‌ی به‌ره‌و رومان فرکه‌ی کرد تا له‌ شه‌ره‌که‌ دورو بکه‌وتمه‌وه. لیسیتکم به‌ سه‌ریدا کیتشا. تیی نه‌روانیم و هر رای ده‌کرد. زا‌ه‌ته‌رک بوو. پیته‌چی لافی ئه‌وه‌ی لیدای بی که پۆلیس زه‌بری پی گه‌یانده‌وه. ئه‌وه‌ قووچاند بووی و دورو ده‌که‌وتمه‌وه، ئیمه‌یش هر به‌ پۆلیسه‌دا هه‌لده‌پژاینو، دوا به‌ دوا ده‌کشاینمه‌وه درێژه‌مان به‌ هورای دژی ئیمپریالیزم و رژیم به‌ کرینگیاو ده‌دا. که گه‌یشینه پانتایی به‌رده‌م مالی همه‌ ناغای ملکه‌خیوی ئه‌ریسته‌تۆکرات، پۆلیس سواره‌ پشته‌ی لی گرتین و نابلو‌قه‌ دراینو نه‌مانده‌توانی درێژه‌ به‌ پیتکدا هه‌لپژان به‌دین. ئیتر ئه‌رکی هه‌ره‌ پیوستی هر خویشانده‌ریک ئه‌وه‌ بوو خو‌ی رزگار بکات. هیتندیک چونه‌ مالانو، هیتندیکی دیکه به‌ دارتیلی کاره‌بادا سه‌رکه‌وتنه‌ سه‌ریانو، چه‌ند خویشانده‌ریکیش ده‌ستگیر کران.

وه‌خت بوو بیه‌ یه‌کیک له‌ خویشانده‌ره‌ گه‌راوه‌کان، چونکه له‌ نیو کۆمه‌له‌ پۆلیسیکی سواره‌دا زه‌مه‌ی قۆناخه‌ تهنه‌مگ به‌سه‌ردا داباری تا که‌وتنه‌ سه‌ر ئه‌رزو

کهمیٹک له هۆش خۆ چووم. پاشان هۆشم به بهردا هاتمهوه گوپم دایه خۆم. که کهوتمه خۆ ههلبستم و رابکهه، پۆلیسیک له تهسپه کهی دابهزی بهگری. به دوومدا رای کرد، بهلام من خۆم کرد به مالتیکدا که خاوه نه کهیم دهناسی و یه کیکیان عومهر عهلیی نهندامی لیژنه ی قوتاییانی شار بوو هاتبوه ریزی ئیمهوه و ریکخرا بوو. ده رگا که له دوا ی خۆمهوه پتوه دا. ماله که هه ر ئاسکه ی لی بوو، که چۆ له یه که ی کاره کهر بوو به هۆی زۆر هاتو چوو کردنی ماله کهوه باش دهیناسیم. پرسیا ری په یژه داره کهم لی کرد. که چی بی دهنگ راهه ستاو شله ژاو ده می هه لئه هینایه وه. خۆم به شوین په یژه که دا گه راپام سه ر کهوتمه سه ربان و به دوا ی خۆمدا هه لمکیشایه سه ره وه. ئیدی وام دانا رزگار بووه م، چونکه پۆلیس نه یده توانی سه رب کهوتته سه ربان. سه ربانی چه ند خانویه کهم بری و له مالتی عومهر دوور کهوتمه وه. نه جا دابهزیه مالتیک و به دوو ئافره تی نیو جهوشه ی خانه کهم گوت: "من خۆپیشانده رم". به خیره اتیان کردم کهوتنه بگه ره و به رده له سه ر میوانداری کردم. یه کیان په لی راکیشام بۆ ژوره که ی که له نیژیک ده رگای ده ره وه ی خانه که بوو. به په له زۆپاکه یان ئاگر دا و کهوتنه تیمار کردم. زۆره ی جله کانیان دا که ندوم به سامه وه روانی یانه ئه وه په له شینانه ی که به روخسار و له شه مه بوون و جیی لیدان بوون. سه رتاپای له شیمان به رۆنی چیشته چه ور کرد و زۆر شیلامیان و به دوو لیفه دایانپۆشیم تا به سه یتمه وه و ئاره ق به که مه وه. پاش سه عاتیک دا وایان لی کردم هه لبستم بۆ شیو کردن و که یبانووی ماله که گوتی:

- تکای لیبوردن ده کهم که ساوه رمان بۆ داناری. برنجه مان نه بوو بۆتی لی بنیم.
- به ر له شیو کردن، چه ند مندالتیک هاتنه ژوره وه وه هاوسۆزیی قوولتی خۆیانیان بۆ ده رخستم، لییان پرسیم:
- تۆ له حیزبی (تحرری) یان پارتی؟
- من له حیزبی (تحرر)م.

به يک دهنګ وه لاميان دايهوه: ټيمه پش همومومان له حيزبي (تحررين).
 که گه يشمه حهشارگه کم له مه لکه ندي، که ريم چاوه روانی ده کردم. پي پی گوتم:
 چاوم به نه حمدي ياریده دهرت کهوت و ديم به هوی پيکدا هه ټپژانيسوه له گهل
 پولي سدا سهری بريندار کراوه، برين پيچيکيان بو تيماری برينه کهی هيناوه.
 - نه خير ترساو. بهر له وهی له گهل پولي سدا يه کانگير بين، ريزه کانمانی به جي
 هيشت و هه لات. نو بريندار بوونه يشی نه غامی ليس تيسره واندي منه.
 راپورت يکم له باره ی خو پيشانندانه کهوه نووسی و، باسی نه وه م تيدا کرد که
 جه ماوه و ته نانه ت نندامانی حيزب خو يشان ناماده نين به شداری خو پيشانندان
 بکمن و ههل و مهرج بو دريژه پيدانی له بار نييه و هر ده بی وازی لی به ينين.
 پيشنياره کم په سندا کراو، خو پيشانندانيش که گیانی سهر پر گری چهره وانوه
 سهر چلی لای سهر کردايه تبي بهر جه سته ده کرد و نو روژانه خو یی له (ساسون
 دلال) دا ده نواند، راگيا.

کانوونی دوه می ۱۹۴۹ له کاتی ده ست به تاليمدا يه که مين ناميلکه ی بچو کم
 له ژياندا به ناونيشانی "هه لپه رستان چيان ده وی" يا شتيکی له و بابه ته وه
 نووسی و، دانه يه کم لی نارد بو (ساسون دلال) که - وه کهوت - دل به سته ی بو
 بو. برياری دابوو: من بيه نو ينه ريکی نو کو نفرانسه حيزبي يه که برياری له سهر
 به ستنی داو سهری نه گرت. دارپشن و تيزه کانی دوو تو یی ناميلکه که نه وه يان ره نګ
 پی ده دايه وه که ناميلکه ی "حيزبيکی شيوعی، نه که سو شيال دي موکرات" ی فهد
 کاريکی گوره ی تي کرد بووم.

* * *

شوباتی ۱۹۴۹ له حهشارگه کم دانيشت بووم و خه ريکی رو نوو سو کردنی
 نامه يه کی حيزبي سهر کردايه تی بووم که داوای تيکوشانی ده کرد بو پزگار کردنی
 ژيانی فهدی سهر کرده مان. عزيزه دين که لويکی په يامنيتر بووو له کهر کو که وه
 هات بووو لای ټيمه خو یی شارد بوه وه، له دهر گای دا گوتی:

- ههڤال ئەم نامەیه بۆ تۆیە. نامەیه کی پەلەیه و دەبێ پاش خویندنهوهی شوینم بکهوی و له گه‌لمدا بێی.

نامە کورته‌که‌م خویندهوه. هه‌یچی تیندا نه‌بوو، له‌وه زیاتر که شوین په‌یامنێره‌که بکهوم بۆ چارپێکهوتنی هه‌ڤالێکی چاره‌روانی من. په‌یامنێر منی گه‌یاندە مائێکی بچوکی گه‌ره‌کی (قه‌زازه‌کان) که نه‌ه‌نده له مائمانه‌وه دوور نه‌بوو. چوینه ژوورێکی ئاسایی یه‌که‌م قات. (شه‌وکەت غه‌فور) م دی که لاویکی شیوعی بوو و پێشتر ده‌مناسی. هۆی بانگ کردنه‌که‌می بۆروون کردمه‌وه:

- چهند هه‌والمێکی جیتی داخه‌م پێیه. هه‌ڤالێ به‌رپرسمان (مه‌به‌ستی له‌حه‌مید عوسمانی سکرته‌یری رێکخراوی پارێزگا بوو) نازانم بۆ کوێ سه‌فه‌ری کردوه. به‌ریار بوو که‌ریم سو‌فی بێته‌ ئێره، تا به‌ خو‌شاردنه‌وه ژیان بیاته سه‌رو به‌رپرسی بگرێته ده‌ست. به‌لام خو‌یی دوا خست و له‌ مال مایه‌وه، تا - وه‌ک خوشکه‌که‌ی پینی گوتم - دوینی ئیواره مه‌فه‌زه‌یه‌کی ئاسایشی گشتی ده‌وریان گرت و ده‌ستگیریان کرد. (په‌فیق چالاک) ای خو‌ فرۆش یه‌کیکی مه‌فه‌زه‌که‌ بوو.

- به‌ داخه‌وه. به‌لام بانگ کردنی من بۆ ئێره پێوه‌ندیی به‌وه‌هه‌ چیه‌ ؟
- نه‌ه‌نده‌ی من پێی بزاتم، ده‌بێ پاش گیرانی که‌ریم سو‌فی تو‌ یه‌که‌مین به‌رپرسیی رێکخراو بگرێته‌ ته‌ستۆ.

من خو‌م پێشان به‌ دوا‌ی ئەم به‌رپرسیه‌دا نه‌گه‌را بووم، که خرایشه‌ ته‌ستۆم خو‌م لی‌ نه‌دزیه‌وه. هه‌ر به‌ نه‌هێنی ده‌ژیا‌م و پێم باش نه‌بوو له‌و ماله‌ به‌ینمه‌وه که شه‌وکەتی تیندا جینشین بوو بوو. پاش دوو هه‌فته‌ هه‌مید عوسمانی سکرته‌یری رێکخراو گه‌راپه‌وه و سه‌ر له‌ نوێ به‌ر پرسیه‌که‌ی درایه‌وه‌وه، له‌وه به‌ دوا‌یش هه‌ر به‌ نامه‌ گو‌رینه‌وه پێوه‌ندیان به‌ یه‌که‌تره‌وه ده‌کرد.

* * *

شویاتی ۱۹۴۹ نامە یەکم لە حمید عوسمانەوه بۆ هات، فەرمانی پێ دەدام
 بچمە شاری قەلادزی بۆ بنیاتنانەوهی ئەرێک خراوه حیزبییەکی هێرشی پۆلیس لە
 بەریه کی هەلۆه شاند بووه. من که بنهینی دهژیام، به بی دواکهوتن سه فەرم کرد. له
 رینگه پۆلیسیکم هاته ری، دهناسیم شیوعیه کی رۆژانی راپهرینی شوێر شگێرانی
 پاش راپهرینی کانووم، به لام هیچی لهسر خۆشاردنهوه و دوری لهوه به دوام
 نه ده زانی. خۆی له گه لندا هات تا بمداته دهست پۆلیس خانە قەلادزی و لیم
 بکو لیتتوه. هەر له پاسه دارینه کۆنه که ماندا بووین و بۆ سییم جار له بری پرد به
 قه یاخێکی سه ره تایی که پاسه کهی سه رده کهوت و به سیمیکی نهستوو رو دوو
 خولۆ کهی ههردوو بهری زییه خو په کهوه به سترا بوو له زتی بچووک پهرینهوه. چند
 پیاویکی به هیز لهوی بوون بۆ راکیشانی سیمه کهو پالنان به ئوتومبیله کهوه بۆ
 ئه وهر. دیمه که به لای هیندیکیانوه سامناک بوو. توانیم له رینگه روو به
 قەلادزیدا قه ناعت به پۆلیسه که بکم که من به کرین و فرۆشتنهوه خه ریکم و هه قم
 بهسر سیاسه ته وه نییه و بۆ ئه م مه بهسته یش ده چمه مائی خزمیکم له قەلادزی. بهوه
 له خشته م برد که لهوسه ر به دیاریه کی باشوه دیمه وه لای.

هەر که گه یشته مه قەلادزی دهست به کار بووم. له مائی محمەدی نانهوا و کهریمی
 بهرگدروو له گه ل چند لایێکدا کۆبوومه وه، لهوانه: عبدهوللای سۆفی ره حمان که
 ئه وسای شیوعیه کی خوین گه رم بوو (بیستم له سالانی هه فتادا بوو به نوکهری
 رژیم) و غه فوو ر محمەدی قوتابی و زا هیری بهرگدرووی شیوعی. دوای چه ندین
 چاوپێکهوتن و قسه هینان و بردن، سه یرم کرد عبدهوللا هه ره لیهاتوو ترینیانه و
 هه موان پێیان قبوله ببی به یه کهم بهرپرس و، نانهوا شیوعیه یه که جار خوین
 گه رمیش یارمه تیی بدات. لیژنه یه کی حیزبیم به غه فوو ره چکو لی قوتابیشه وه له
 پێنج نه ندام بۆ پێک هینان.

له قەلادزی بووم که یه کیك هاته لام و پتی گوتم:

- بووده له كان تاوانه كهي خوځانيان به جي هينا. دوتني هه قال فهديان له
قهناره دا.

- چون تهزانی؟

- راديوي لهندهن همواله كهي بلاوكردهوه.

- تم همواله له ناخي ناخوه ههژاندمي و خهريك بوو له بمردهمي هه قاله كاندا
بدهمه پرمهي گريان. كه له ژوره كدا به تنيا ماموه بهراستي گريام. تمو كاته وهك
سهرجهم شيوعيه كاني عيراق دلبندي فهده بوو بووم و خوشم دهويست.

* * *

تمو زه مانه تاسايي بوو خه لك له نيوان ناوچه كورد نشينه كاني عيراق و تيراندا
بو نان پيدا كردن يا بو خوځندن له مزگوتدا يا بو ديده نيسي خزمان هاتوچوو
بكن، به بي توهي يه كيك داواي پاسپورت يا همر بهلگه نامه يه كي ديكيه يان لي
بكات. له مائي كيرمي بهرگدروو له قه لادزي چارم به لاويكي كوردي تيران كهوت
كه بو فروشتني هينديك كهلو پهل هاتبوو. قسم له باره ي چهند مهسه له يه كهوه
له گه لدا كرد. نهجا له سهر حيزبي تووده پرسیارم لي كرد. وهلامی دايهوه:

- نه مه چ حيزبيكه لتي ده پرسى؟

بوچى؟ تو لايهنگرى نيت؟

- شاياني توه نييه كس لايهنگرى بكات. تموانه پيخاوسن، پيتلاويان نييه بو
خويان له پتي بكن. نايا رهواي ههقه مرؤف حيزبيك دا بهمزريني و خوځيشي پيخاوس
بي.

گهرامهوه بو سليتماني و راپورتتيكي تيروتسهلم له بابته تيشه كاني قه لادزيمهوه
خسته بهردهم سهر كردايه تبي ريخخراو.

* * *

هەرچەند رۆژنێکی کەم رابرد بوون پەيامنێرە کە رۆژنێکیان نامەیه کی پەلهی بۆ
 هینام، داوای لێ دەکردم جێیه کی زامن بۆ هەقائێکی حیزبی پەیدا بکەم تا کاتی
 سەفەر کردنی تێیدا بمینیتەوه. هەقائە کەم برده مالتی عومەر عەلیی لاوی شیوعیی
 ئەندامی لیژنەی قوتابیان. دواي چوار رۆژ دووهم نامەم بۆ هات، داوای لێ دەکردم
 میوانە کە بە سەلامەتی بەرێ بکەم بۆ قەلادزی. کابرا سپی پیست و کەم دوو دەستە
 بوو. شیوه زمانی قسە کردنە کەمی بە لگەمی ئەوه بوو کە خەلکی هەولێرە. لە گەڵ
 لاوتیکی چالاک و زۆر بلێی ناسراو بە (بلە جۆرج) دا رهوانەم کرد. جۆرج ناوی نەهینی و
 حیزبیی (بلە) بوو هەموان دەیانناسی. میوانە کە لە رینگە دەستگیر کراو بە
 پۆلیسیکدا وەک بارمته بردرایه قەلادزی تا لێی دەکۆلدریتەوه. لەوی گوتبوی: وا
 هاتووتە قەلادزی دیدەنیی محەمەدی نانەوای خزمی بکات. کە محەمەد لە لایەن بلە
 جۆرجەوه مەسەلە کەمی پێ گوترا، خۆی چوو پۆلیسخانە تا خزمە کەمی وەرگیری و
 لە گەڵیدا بیتەوه مال. دواي چەند رۆژنێک میوانە کە لە شارەوه گۆنزرایەوه بۆ دێسەک
 تا لە مالتی ئاغا یە کەمی بچوو کدا جینشین ببی. لەوی پۆلیس هەلیانکوتایە سەری و
 گرتیان. لەوانە یە بەهۆی دوو زمانی یە کینکەوه تیکەوتبی. دوايی زانییم ئەم پیاوه
 مەلا شەریفی بەرپرسی پێشوی هەم رینگخستنی حیزبی شیوعیی کوردستانی
 عیراق بوو هەم رۆژنامەیی شیوعیی (تازادی) ش کە بە زمانی کوردی دەردەچوو.
 زانیشم ناوبراو لە لایەن حەمید عوسمانەوه نێردرابوو، تا بگاتە ئێران و لەوی
 پێوەندی بە حیزبی توودەوه بکات.

* * *

دوکه رتیبوون

روژتکی نیسانی ۱۹۴۹ په یامنیږی حیزب بلاوکراره کی حیزی به کاربون روونوسکراو له پراویژدا نیمزای بهرپرس لیدراوی بۆ هینام، رایانسپاردم چند دانه کی لی روونوس بکه موهو بهسمر شانه کانی لای خومدا بیان به شمهوه. خویندموه، بۆم ده رکوت باسی چند کی شه کی ناوخوی حیزب ده کات که پیشتر شتیکم له باره وه نه بیستبوون. بهرپرس لهسمر گرتن و رووخانی بی نه ندازه ی نه دمان نووسیووی و، نشوستی لهوه به دوا ی حیزی شی خستبوه سمر شانی مه کتبی سیاسی که له سالی ۱۹۴۶ - ۱۹۴۸ وه له زینداندان بوون، واته فهدو (زکی بسیم) و (حسین محمد الشیبی). نو سی کسه له شویاتی ۱۹۴۹ د حوکمی له سیداره دانیان بهسمر دا جیبه جی کراو پالمانانه تا دوا چرکه ی ژانیان خو یان راگرت. دوا یین برگی بلاوکراره که تهاو که لله یی کردم. پیده چی زیاتر له بهر چند هویه کی عاتیفی بوو بی نه ک زانستی. بویه نامه یه کی نارهایی ده پرینم بۆ هه فالی بهرپرس نووسی و داوام لیکرد ده ستبه جی بلاوکراره کی رابکی شتته وه و تاوان نه خاته پال سمر کرده شهیده کاتمان.

شتیکی دیکم له نامه کدا بۆ قوت نه ده چوو، ئه ویش نه وه بوو که "بهرپرس" ی خواونه ی بلاوکراره که - وه که له نووسینه کدا ده رده کهوت - خزی خستبوه ناوه ندیکی دژ به ناوه ندی ته قلیدی حیزب که نهریت وا بوو له به غدا بی نه که له م شاره ی ئیمه. وام هاته بهرچاو وه که بلتی ئهم بهرپرسه جوړیک یاخیبونی له سمر کرده تیی حیزب ئاشکرا کردوه. ئه و کاته به شیوه یه کی واقعینانه نه مده زانی سمر کرده تیی راسته قینه کییه.

بهرپرس به كه ميٽك هيٽمنى و سوور بوون لهسهر رايه كانى، وه لامى نامه كهى داموه. ټمه له كاتيټكدا كه منيش پى به پى سوور بووم لهسهر راي خوټم. له نامهى دواييدا داواى ليټكردم له گهل په يامنيټردا بچمه لاي تا به يهك بگهين و پيټكهوه باسى مهسه له كه بگهين. چووم و خوټم به ژوردا كرد. روانيم له بهردهم لاوټكى كورته بالاى ره توتوټه دام كه (ټه كره م عبدهولقادر يامولكى) بوو. نه گهرچى پيشتر پيټكهوه له دهسته يه كى حيزييدا نيشمان نه كرد بوو، باش يه كتريمان دهناسى. ليټدوانه كه مان به بن بهست گه يشت، چونكه ههريه كه مان سوور بوو لهسهر راي خوټى. روونوو سوگردن و به شينموه ي بلاو كراوه كه يشم به توندى رهت كرده وه. ټهوسا بهرپرسى به شيتكى گهوه ي پاشماوه ي ريټكخستنه حيزيه كانى شار بووم. بهم پيټيه ريټكخراوى سليټمانى دوو كهرت بوو. پيشپر كينى نيوانمان، هه ر لايه و بو ټراكيټشانى ژماره يه كى زورى كاديټران و ټه ندا مان، دهسته پيټكرد. توانيم به خيټرايى ههريه كه له عهلى حسيټنى بهر زنجى و ټه حمد حه للاق و عبدهوللا خاليدو ټه سعه د بانى خيټلانى و مه جيد عبدهولپه زاقو كه سانيتكى ديكه بقوزمه وه. ټه وهنده ي پى نه چوو پيټوه نديمان به سر كرده يه تيبى به غداوه كرد. نه مده زانى حه مييد عوسمان بوو بووه سر كرده ي حيزب. به نامه وه لامم به دهسته گه يشت، له گهل شفره و پارچه كاغذ زيټكدا كه ناو نيشانى نامه ناردينى تيټدا بوو: بغداد، علاوي الحله، المكوى حسن عوينه. له هه مان كاتدا ټه كره م ههولتى ده دا له شارانى ديكه ي دهروه ي سليټمانيش لايه نگر بو خوټى په ييدا بكات.

پاش دوو كهرت بوونى ريټكخستن ته نيا يهك جار ټه كره م دييه وه، ټه ويش سالى ١٩٥٠ بوو و جليټكى له هيبى ټاسايى خوټى جياواز، له بهر بووو به شه قاميتكى لا كوټانى شارى كهركوو كدا ده رويشت. به لام ملاملايټى نيوانمان هه ر له توندو تيټر بووندا بوو. ټه له به غدايش هيټنديټك كهسى به لاي خوټيدا راكيټشا. ريټكخراوى شارى (ناسريه) يشى راكيټشا كه (دلى مريوش) ي ماموستاى شيوعى سر كرده يه تيبى ده كرد. دواتر ټه كره م بلاو كراوه يه كى (النجمه) ناوى ده ر كرد كه

زمانه عالی فراکسیونه که بی سوو به دست رونسوس ده کرایه وه به که می ده به شرایه وه. به لام ته مهنی ریک خراوه که می نه وه نده دریز نه بوو، چونکه ریک خراوی (ناسریه) ی لا کشایه وه گه رایه وه بۆ لای تیمه. نه که رم که وته دوختکی واوه که نهیده توانی دریزه به ئیشکردن بدات. گوتیان: داوی یارمه تیی له هیندیک خزمی نه فسری کرد بوو تا خو ته سلیمی ناسایشی گشتی بکات و خیرا بهر بی. کاتی خزی دهنگ هه بوو ناوی نهو که سانهی دایته رژیم که پیشان پیوه ندییان پیوهی هه بوو. من له وه دلنیا نیم.

نهوی راستی بی نهو دو کهرتبونه هیچ بنچینه یه کی فیکری و سیاسی نه بوو. تیمه له سمر دروشم و ریبازی سیاسی نا کوک نه بووین. نه گه تیمه وه نه که ره میش ناستیکی بهر زتری هوشیاری تینگه یشتنمان هه بوایه، نه ده بوو بهر پرسی هه موو هه له و رووخانیک به دین به سمر مه که تبهی سیاسیدا، چونکه نه وه پاساوی دو کهرتبونه که می نه ده دایه وه. به لام ناسته نگه کانی ده ره نجامی نشوستی هینانی حیزب له ما وه پیدا له لایه که وه، زمیی ناستی هوشیاری لای هه موان له لایه کی دیکه وه، زه مینه یه کی وایان خو ش کرد که ده کرا دو کهرتبونی تیدا رو بدات.

* * *

داوی دو کهرتبونه که ده ست پیشخه ریم کرد بۆ پیکه یینانی لیژنه یه کی تازه ی سهر کردایه تی بۆ ریک خراوی پاریزگا له من و عه بدوللا خالیدو عه لی حسینی بهر زنجی و نه حمه د حه للاقو، هه موو خو مان شارد بو وه یا دوختکی له و چه شنه مان هه بوو. (نه سه د بانی خیلانی) مان به بهر نه ندامیکی لیژنه دانا. که بو مه یه که مین بهر پرسی ریک خراو، یه که م بلاو کراوه ی ناو خویی پرنوتیم به ناویشانی "نه که کامان" وه ده رکرد که به ده ست له لایمن هه قالانه وه رونسوس ده کرایه وه، چونکه نامرزی چاپکردنمان نه بوو.

* * *

سکرتری حیزب

حوزه‌یرانی ۱۹۴۹ عه‌لی بمرزنجی نامه‌یه‌کی داخراوی بو هی‌نام، له به‌غداوه نیردرابوو. خویندمه‌وه: حمید عوسمانی یه‌که‌مین به‌رپرسی سه‌رکردایه‌تی گیراوه. پی‌شتر رایسپارد بو هه‌وال بو به‌رپرسی سه‌لیمانی بنی‌رن تا که ئەم گیرا ئه‌و پوو بکاته به‌غداو جی‌ی بگری‌تمه‌وه. که‌واته ده‌بوو بچمه پی‌ته‌خت تا ببه‌ سه‌رتری حیزب. عبده‌وللا ئە‌حمده‌ بمرزنجی هه‌لگری نامه، لای‌کی بره‌وا پی‌کراوو قوتایی خانه‌ی ماموستایان له به‌غداو خه‌لکی شاری سه‌لیمانی بوو. هی‌چ ری‌تی تی‌نه ده‌چوو به ته‌له‌مه‌وه بکه‌من. له‌گه‌ل هه‌فالانی دیکه‌ی لی‌ژنه‌دا له مه‌سه‌له‌که‌م کۆ‌لییه‌وه وه‌لامی ره‌زامه‌ندیم نارده‌وه‌وه، داوام کرد له ژوانیکی دیاری‌کراوی پۆ‌ژی ۲۵ی حوزه‌یرانی ۱۹۴۹ دا چاره‌په‌م بکه‌من. به‌رپرسی لی‌ژنه‌ی‌شم له سه‌لیمانی خسته سه‌ر شانی عبده‌وللا خالید که هی‌نده‌ی نه‌خایاند - وه‌ک پاشتر زانییم - وازی له کاری حیزبی هی‌تا. له‌گه‌ل (عه‌لی بمرزنجی) دا به‌په‌ی ره‌مان کردو له شار دوور که‌وتینه‌وه. دوا‌ی ئە‌وه سه‌رکه‌ومه سه‌رباری لۆ‌رییه‌کی دانه‌وی‌له. گه‌شتمه به‌غدا، به‌په‌ی ئە‌وه‌ی که‌س له ری‌نگه پرسیارم لی‌ بکات. له ئوتیله بچوو که‌ه‌ی (الزعماء) ی تایبه‌ت به هه‌ژارانی عبده‌والی هه‌رزانه‌ترین جی‌ی دابه‌زییم. ئی‌واره کاتیک له سه‌ریان له سه‌ر جی‌نگه‌که‌م را‌کشا بووم، چی‌ژیکی خۆ‌شم له بیستنی مه‌قامی (اللامی) وه‌رگرت که (محمد القبانچی) له رادی‌وی به‌غداوه ده‌ی‌گوت.

له ژوانه‌که‌دا، به‌په‌ی ئە‌وه په‌رله‌یه‌ی که له سه‌ری پی‌که‌هاتبووین به لای‌یک گه‌یشتم، برده‌یه هۆ‌ده‌یه‌ک له گه‌ره‌کی (حمام المالح). پاشان زانییم یا‌وه‌ره‌که‌م (بیلال عه‌زیزای ناوه قوتاییه‌کی هه‌ولیریه‌وه له به‌غدا له خانه‌ی ماموستایانی سه‌ره‌تایی ده‌خوینی. له هۆ‌ده‌که‌یشدا چاره‌م به (هادی سه‌عید) ی قوتایی هه‌مان خانه‌و

(نووری عهزیزای قوتایی کۆلنجی ماف کموت. هادی پینی گوتم: ئه بوو راسپیره کهی همید عوسمانی به جی هینا و نامه کهی بو ناردم. ههموان له هۆده یه دا جینشین بووین که یه کینک به کرپی گرتبوو. هۆده که هیچ ناو مالتیکی جیی باسی تیدا نه بوو.

هر به گه یشتنه به غدا بوومه به پررسی (حشع). به بی ئه وهی پیشتر بیرم له شتیکی لهم چهشنه کرد بیتتوه یا به دویدا گهرا بمو، به بی ئه وهی ته مه نینکی حیزیی درێژ یا ئه زمونینکی سیاسی وام هه بوو بی بکاته شایستهی ئه م جوژه پله و پایه یه. لایکی بیست و دوو سالانه بووم و هیشتا که چوار سالم له ته مه نی حیزییم ته واو نه کرد بوو، رۆشنبیره کی تیۆری و ئه زمونینکی خه باتگێرانه یشم نه بوو تا بو ئه م جوژه پایه یی سهرکرده یی ته ده ست بده م. وێرای ئه وه، ئه و هه ل و مه رجه ی که سهرکرده ییم تیدا گرته ده ست، به هۆی نشوستیی گه و ره ی سالانی ۱۹۴۸ - ۱۹۴۹ ای (حشع) وه، ئه و په ری ناسک و ئالۆز بوو. له گه ل ئه وه ی شدا به بی سی و دوو لی کردن به پررسیه که م قبول کرد، چونکه خوین گه رمییه کی شوپشگێرانه و هه ستیکی به رزی تی کۆشان و دلسۆزییه کی بی ته نده ازه م بو کیشه ی گه ل و کۆمۆنیزم هه بوو. به پررسیم له کاتی که ا په سه ند کرد که په سه ند کردنی ژیا نی خه باتگێری ده خسته مه ترسی به وه، چونکه دوژمه نه نیشتمانی و چینه یه تیه که مه ان تو انی بووی هه م له نی وان تشرینی ۱۹۴۸ - حوزه ی رانی ۱۹۴۹ دا پینج جاری یه که له دوا ی یه که دا شالاوی کت و پر بباته سه ر یه که له دوا ی یه کی نا وه نده کانی سهرکرده یی و تیکیان بشکینی و، هه م دیارترین سهرکرده کانی حیزب له سیداره بدات و هه زاران کادرو ته نده می له زیندان په ستی و ته نده مه له رووی سیاسی به وه بوو ده له کان پر ووخینی و هیندیکیان بخاته بهر بیگاری ده زگا سه رکوتکه ره کانی خو ی، وه (مالک سیف) و ره فیق چالاک و (جاسم الطعان) و (صبری عبدا لکریم) و مه جید ره ئو ف و.. تد. ژماره یه کی که م له گه را وه کانی نی و نا وه نده کانی سهرکرده یی

خوږاگرييان نواند، لهوانه: وهك من بزائم (ساسون دلال) او همميد عوسمانو مههدی همميد. من دهبوو له ماوهی ههشت مانگداو به تينو توانيكي مادديي كمو زه همهتيكي زړو جهسته يه كي پر بريني قولی حيزبوه، شه شمين ناوهندي سر كړايمتي پينك بهيتم. به ختم يار بوو، دوژمن پيی نه كرا ناوهنده تازه كهي سر كړايمتي كه من پيكم هيئا، تيك بشكيئن. نه گمر چي گورزيكي توندي تيگرتو وهخت بوو له نيوي بيات.

زيندانو تاراوگه كان (المنافي) پر له شيوعي بوونو ووره له راده بهدهر هاتبوه خواری، جوولانوهی شوږشگيترانهش له داچوونيكي قولدا بوو. زوړسي لهوانه له حيزبو گشت چالاكيبه كاني سياسي ته كينهوه كه روژانسی رابوونی پاش راپه بريني كانوون له ريزی پيشموه بوونو پر به دهم هوپايان ده كيشا. كار بهوه گه شت حوكمداران، وهك (عہلی حيجازي) ي بمرپوه بمری گشتي پوليسی نموسا رايگه ياندي. به نوميد بن هممو چالاكيبه كي شيوعيانه له عيراقدا بو لانی كم ۱۰ سال بنه پر بي. دياره نه گمر ناوخوی حيزبو وناشكرا كړدنې نهينيه كاني له لايمن چمند بمرپرسو كاديړيكهوه نهبونايه، نشوستيبه كه تا نم نندازيه قول نده بوه وه. روخواوه كان هيی وایان له نيودا بوو له بمردهم نمشكه نمدا بمرگي نه گرتو هرچند زانياريه كي به دهستموه دا، به بي نموهی ناره زوی دژايه تيی كو مؤنيزم بكاتو بچيته ريزی دوژمنانيه وه. ههيشيان بوو به تمواي خوئی تسليمی دوژمن كړو، به راده يه كي پيی هه لخليسكا كه تيتر بي پمده يا ژير به ژير سر و بمر خوئی خسته ژير نيري خزمه تي دهزگا سر كوتكهره كان.

* * *

چالاكي حيزبي تازه كيم له ژووری نمو قوتاياندا له گمړه كي (حمام المالح) دهستی پي كړو. لمو بارودوخه يش كه پيشتر حيزب تيی كموتبووو پييم نده زانی، به ناگا هاتموه. هادي بلاو كراوه يه كي دهستنوسی به ناو نيشانی " مملانی "

(الصراع) وه دامى، وينهى چه كوشينك بهسهر بهرگه كه يه وه و رستهى (زمانى حالى چينى كرىكارى عىراق) يش له ژير ناوه كه يدا بوو. پىي گوتم:

- كاتى خوځى هميد عوسمان ثم بلاو كراوه يهى دهر كړد. پيش نه وهى دوهم ژماره دهر يكات، ده ستگير كرا.

سهره تا پيم وابوو ده بى دريژه به دهر كړدى بدهم. ژماره يه كى تازهم لى دهر كړدو دواتر له دهر كړدى كه وتم. هيمنانه تر بريم له مهسه له كه كرده وه له خوځم پرسى:

- دهر كړدى بلاو كراوه يه كه به ناوى چينى كرىكارى عىراق هوه، بوچى؟ نه گهر شتيكى وا له دهسه لاتدا بى، بوچى به ناوى حيزبى شيعوى خوځه وه نه بى؟

مانه وه له ژوره كهى (حمام المالح) دا زورى پى نه چوو، چونكه رووداويك پهره وازهى كړدين. هه موومان دانيشتبويين، يه كيكي كاملى چه ته ولتى ره شتاله له بهرگيكي مه ده نيدا قوت بووه وه و له بهر دهر گاي ژوره كه مان راوه ستاو پرسى:

- ثم بينايه هوه ده يه كى چولتى تيدا يه بو كرى؟

زه لاهه كه خافلگيرى كړدم و رواني مانه يه كتر، چند ساليك بوو يه كتر مان ده ناسى. ناوى، نه حمد جيشانه) و خه لكى سليمانى بوو. عمر يفى پوليس بوو، خوليكى برېبوو و پاشان بوو به قويميسرى پوليسو، نه جا چوو بووه ريزى موچه خوړانى ناسايشى گشتيه وه له به غدا. لهه بى ناگا بوو كه من خوځم له رژيم شاردو وه ته وه و بو چالاكيى حيزبى وام له به غدا. كه پىي گوترا هوه ده يه كى چول نيبه، روښت. هدرچيه كم له سهر كابرا ده زانى به هه رسى هه قاله كه هم گوت و داوام لى كړدن وه ك قايمكارى يه كه و بو خوځپاراستن هوه ده كه به جى بهيلىن. هادى قسه كانى به راست نه زانى و، سوور بوو له سهر مانه وه. (نوورى) يش گوتى:

- مسته فای كوبه فروشى بهردهم خانوه كه چاك ده ناسى. ده چمه لای، پرسى يارى نهوى لى ده كه م.

نوورى چوو و پاش كه ميك هاته وه و گوتى:

- مستهفا ده لیت: ئەم کابرایه تهنیا گهوادەو شتیکی دیکه نیسه.

ئەو زیاتر تەنگە تاوی کردم. زەحمەت بوو وایان لی بکەم قەناعەت بە قسەکم بکەن. بەلام کوببە فرۆشەکه بە هەناسە برکێ و لەره لەری ورگیهوه بە جووتە دەست خۆیی دا بەسەر هەردوو لای دەرگاکەدا و پیتی گوتین:

- لەو دراوسێهەمم پرسی، باش ئەم کابرایه دەناسی. گوتی: ئەمە قۆمیسەرە لە ئاسایشی گشتی. ئەگەر شیوعین، بمر لەهوی دەورتن بگرن و دەستگیرتان بکەن، دەم دەست هۆدەکه بەجێ بهیژن.

لە دلی خۆمدا گوتم: " کەواتە مستهفا لە هیژی یەدەکی حیزبە ". هەموو قایل بوون ژوورەکه چۆل بکەن. هادی بردمیە هۆدەیهکی بچوکی خانویەکی دووقات لە گەرەکی (عقد النصارى). کلینیکی لە گیرفانی دەرھینا و دەرگاکەیی پیکردەو و پیکهوه دانیشتین. ئیوارە دانیشتووی هۆدەکه هاتەو، برادەرەکم بە (عوسمان) بانگی دەکرد. لاییکی تەمەن لە بیست سال کەمتری دەستەیی جوانکیلە بوو. پاشتر زانیم قوتابییەکی جوولەکەیی شیوعی یەو فەرمانی گرتنی دەرچووه، بۆیە مائی باوکی بەجێ هیشتوو و ئەم ژوورەیی لەسەر حسیبی خۆی بەکری گرتوو. ناوی راستەقینەیی (سعید خلاصچی) بوو. مانگی تاب هادی چوو خەبەری لێدا و تەسلیمی پۆلیسی کرد. گوتیان: سەعیدیش رووخا. لەو بەدوا ناگام لە هیچ شتیکی نەما.

لە هۆدەکەیی (سەعید) یشدا تامی جینگیر بووم نەکرد. دوا یە دوو یا سێ رۆژ، کاتیکی لە هۆدەکەدا بە تهنیا بووم چاودێری دەرگای دەرەوی خانووەکم دەکرد، مەفرەزەیهکی پۆلیسم دی و خۆی بە مالددا دەکات. خاوەن ماله دیا ئەکە لە هۆدەیهکی قاتی یەکمەدا دادەنیشت، ئامبازیان بوو بەسەر ئەفسەری پۆلیسەکەدا نەرانندی:

- بە چ هەقینک بەم شیوهیه دینە نیو خانووەکم؟ کوا پسوولەیی پێ پێدانی حاکم بۆ پشکنین؟ کوا موختاری گەرەکە که دەبێ کاتی پشکنین لە گەلتاندا بێ؟

یه کیټک له پۆلیسه کان به په له سمرکهوته سهربان و به بهردهم دهرگای هۆده کهمدا رته بوو. که بینیی به تاله، دابهزی. شهړه قسهی خاوهن مال و ئهفسره که له محوشه کهدا گهرم بوو. که پۆلیسه که هاته خوار، یه کسه به ههلم زانی و سمرکهوته بان و لهویوه چوومه سهربانیکی دیکه بهدار تیلکی کارهبادا دابهزیمه نیو کۆلانی پشتهوه. ئهوه به دهستکهوتیکی گهوره دانا، چونکه له چنگی پۆلیس قوتار بووم و پیتم وابوو بۆ ئهوه هاتبوون له ناخافلدا پهلاماری خانوه که بدهن و بمانگرن. چووم سۆراخی هادی و سهعیدی جووته شهیدی دانیشتنی چایخانه بکهم، تا ناگاداریان بکهمهوه که نه گهرینهوه بۆ خانوه که. یه کهم جار (هادی) م دۆزیسهوه، به هاوکاری ئهویس سهعیدمان دۆزیسهوه. لهو مهترسی به داوینگیه دهریاز بووین، بهلام بی جی و ری ماینهوه. من خۆم نه مدهتوانی شتیټک بکهم و مشووری خۆم بخۆم. دهبوو چاره پری دهستی هادی بکهم.

ئیواره ی ههمان رۆژ هادی به یارمهتی سهعید بردمیه مالتی کریکاریکی شیوعی (ناوه کهیم بیر نا بی)، بۆ ئهوه ی بۆ چند رۆژینک و تا چاره سهریکی چاکتر بۆ گیروگرفته که ده دۆزینهوه لای ئهو بم. ئه م کریکاره جووله که و شیوعیه کی خوین گهرم و مرۆڅیکی ساده بوو، له گهل دایکه پیره جرنه زۆر بلیکهیدا له ژووریکی خانیکی سی و دوو ژووریدا که سی و دوو خیزانی زهحه تکیشی جووله که ی تیدا دانیشتبوون، ده ژیا. به لووعه یه کی هاوبهشی ناو له ناوه راستی محوشی خانه پر له زبل و زاله کهدا بوو، ههموان تاویان بۆ خواردنهوه و چیشتن لینان و شتن لیده برد. ده وله مهنديکی جووله که خاوهنی خانه که بوو، ری بی به هیچ خیزانیکی جووله که نه ده دا - نه گهر بۆ رۆژیکیش بووه - کریکه ی دوا بخات.

سی چوار رۆژ له مالتی ئه م کریکاره شیوعیه خوین گهرمه مامهوه. ئهو ماوه یه ههستم به دلتهنگی ده کرد. ئه مه ئه وه تی که له به غدا بووم سییه مین شوین بوو تیدا جینشین بم. وام هات به بیردا که ده بی له چاره سهر کردنی گیروگرفتی خانودا

پشت به خۆم بیهستم تا ههم دنیاییه کی زیاترو ههم دۆختیکی باشتیش بۆ
درژه پیدانی ئهرکه حیزیه کاتم دابین بکهه.

ناچار چومه شاری (به عقوبه) که کس لهوی نامناسی، تا چهند رۆژتیکی
تیدا بگوزهرینم. له توتیلنکی ها که زایی ئهوی دابزمیم و وا خۆم ده رخت گوايه
هاتوم له بمردهم دادگادا شایهتی بدهم. دواي چوار رۆژ چومه خانه قین و به تیریک
دوو نیشاتم شکاند: واته بۆ به سهر بردنی چهند رۆژتیک له لایه کهوه، بۆ
پیهو ندی کردن به ریک خراوی حیزمانه وه ته ماشا کردنی بارودۆخی له لایه کی
دی کهوه. به دهستی خۆم نامهیه کی داخراوم نووسی و دامه (عه لانه دین مه محمود) ی
بهر گدروی شیوعی - ئه گهر بیه به هه لهیدا نه بردهم - که دوو کانداری بوو کرابوه
ناو نیشانی پیهو ندی کردن. له کاتی چاره و پوان کردنی وه لامدا، رۆیشتم پیرسم چ
چاخانه یه که له مانگی ره مهزانداری که وه تهوه، تا ناو ئاوی تیدا بخۆم. پاش چاره که
سه عاتیک دوو پۆلیس له بمردهمدا راست بوونه وه داوایان لیکردم له گه لیاندا بچه
پۆلیس خانه. پیم وابوو یه کیک هه یه ناسیومی وه وه خه بهری لیتداوم. به لام له وه ختی
وادا رپی تیناچی ته نیا دوو پۆلیس بنیرن. بی سوود هه ولتی دهه چهور کردنیانم دا.
یه کیان وه لامی دامه وه، گوئی:

- پۆلیسیکی نهینی خه بهری لی داری، بۆیه به خۆماندا رانا پهرمووین به پاره
بهره لالت بکهین. ئه گهر ئیرانی بی ئهوا به نددت ناکهن، به لکوو ههر هیتنده ده تنیره
ئهو دیو سنوورو له وتوه ده گهریتته وه بۆ مالتی خۆت.

- ئه ی ئه گهر ئیرانی نه بم؟

- داوای ناسنامهت لی ده کهنو به مرت ده ده ن.

- به لام من لی ره ناسنامه پین نییه.

- کهواته ده بی که فیلیک بهینی.

دەم دووی پۆلیسەکه ئاهیکی بە بەردا هیئامو، چونکه زانیم تاوانم دراوێته پال که ئێرانیم و بەشیوێهێکی نا یاسایی خۆم کردوو بە نیو عێراقدا. کواته لەبەر هۆی سیاسی خەبەریان لی ئەداوم و هیچ شتیکی لە باره ی سیفەتی سیاسیمو نازانن. لە ژووری قۆمیسەری کاربەدەستی پۆلیسخانە کەیش دلتیا بووم که لەوه بەدەر هیچ هۆیه کی دیکه له ئارادا نییه بۆ بانگ کردنم. قۆمیسەرە که گوتی:

- تۆ ئێرانیت ؟

- نەخێر عێراقیم، ئێرانی نیم.

- ئا ناسنامە که تم بەدەرئ تا بۆمی بەسەلینی که تۆ عێراقیت.

- من خەلکی سلیمانیم. لای ئیمه داوای ناسنامە له کەس ناکەن. لە کەرکوک

ئیش دەکەم، لەوئیش داوای ناسنامە له کەس ناکەن. لەبەر ئەوه ناسنامەم هەلنەگرتوو.

- ئەگەر له کەرکوک ئیش دەکە، بۆچی هاتووی بۆ ئێره؟

- ئێره له کۆمپانیای نەوت بە داوای ئیشیکی باشترا دەگەریم.

- یه کێک بێنه بێتته کهفیلت، ئەجا بەرەللات دەکەین.

ناوی (عەبدولقادری مەلا ئەحمەد) م دا که لاویکی سلیمانی بوو له مندالی یهوه دەمناسی. گرتته که لهوه دا بوو: چۆن ئەم لاوه بزانی من له بریی ناوی راسته قینەم ناوی (غەفور محەمەد) م داوه. که له گەل پۆلیسیکدا گەیشته لام گوتی: نایناسم. بەوه تەنگەتاو بووم. بە چرپهوه پیم گوت:

قادر چۆن وا دەلیتی؟ من به تۆمەتی ئێرانی گل دراوموه و پێویستیم به یه کێک

هیه هەر ئەوهنده بلیت من عێراقیم و بەس.

قادر وه لآمی دایهوه: " دەرسم ". زیاتر گومانم ههبوو که ئەو یه کهم جار هۆی

گلدانوه کهمی له لا روون نهبوو، دهیزانی من شیوعیم و خۆم شار دووه تهمه.

- کواته دههوی ههوال بگهیهنی به (شیخ عهلیی قهره داخی) ی خزم له بازاری

کووتالفرۆشان، به لکوو بیت و بێتته که فیلم. پێی بلێ: غەفور محەمەدی خزمەت -

بیرت نه چئی غه فور محمد - گل دراوه ته وه و پیوستی به که فیلک هیه بهری بدات.

به جی هیشتم و گتی دا هواله که بگهینهئ به خزمه کهم. پاش بیست دهقه شیخ عدلی گه یشته جی و له دوروه هاواری کرد:

- سلاو له غه فور محمدی خزم. بوچی گلیان داویتسه وه؟ بوچی ده سته جی هوالت بو نه ناردم؟

له گهل تمودا بردیامه لای نه فسهری پولیسی ئیشگر. چا خرایه بهرده همانو، داوای لیبورنی له خزمه کهم کردو، تا بهر ده رگا بهرپی کردین. تمو شهوم له مائی شیخ عدلی رژژ کرده وه، به بی تموی پی بلیم: ئیشه راسته قینه کهم چیه. ئیواره یش قادرو موفتی خانه قینی باوکی سهریان لیدام و شیویان له گه لدا کردین. سالیک زیاتر بو خوارنی وا چاکم نه خوارد بوو.

تمو هه فالانمی که نامه کهم به بهر گدروه کهدا بو ناردن کاتیک به مهسه لهی ده ستگیر کردن میان زانی، همولیان دا دواي گواستنوهی چاوه پروانکراوم بو نیو سنووری ئیران، لهوی بمقوزنمه. به لام من سهر له به یانی ریژی دوايي، به بی تموی همول بدهم پیوه ندی به یه کیکی خانه قینه وه بکهم، هاتمه وه به غدا.

که هاتمه وه پیتهخت، گیروگرتی همره گهورم خانو بوو. بریارم دا پشت تمستور بم به خوم سوراحی هوده یه کی کری بکهم. هیندهی نه برد له (حه دیدهر خانه) چنگم کهوت، مانگی به نیو دینار. هوده که له خانویه کی شازده هوده ییدا بوو که سهرجم به هیی وهک من یا به نیوچه خیزان درا بوون به کری. سهیده شه لهی میزه سوزی خاوهن خانوه که له خانویه کی تهنیشتمان داده نیشت. تمو هوده یه له بان ده رگای دهره وهی بیناکه و نیزی که به خانوه کهی سهید بوو، تهنانهت ده رگایه کی داخراویشی هه بوو ده چوه سهر هوده یه کی سهید. ناو ماله کهم بریتی بوو له لیفته یه کی کونی دراو، گوتیان میراتی حمید عوسمانه، له گهل جانتایه کی بچوکی

شكاوو شهر به يه كى ناوو جاميكي ته له منيؤم بؤ ئاو خواردنموه. همر ئهوانه و هيچى ديكه.

سهرتا هادى تاكه كه سيك بوو ناسيمو، جاروبار هاتوچووى ده كردم. پاشان توانيم پيشوازيى (مجيد عبدالرزاق) بكهم كه فرمانى گيرانى له سليمانى بؤ دهركرا بوو ئيتز نه ده كرا لهوى بمينيتموه. من له لاي خؤمموه پيويستيم پيى هه بوو. لاويكى بړوا پيكر او بوو، وهك ته تهر بؤ پيونهنديكردن به هيئنديك هه قالموه سوووم لى وهرده گرت.

بهر له بهكريگرتنى ئهم ژووره، چونكه شويئيك نه بوو به دلتيابى وئاسايى تييدا دابنيشم، پيم نه ده كرا نامه حيزيه كان بخوينمموه وه لامه كانيان بنوسمموه. چهنده ها جار ناچار ده بووم له ئاو ده ستخانهى مزگهوتيكدا نامه كان بخوينمموه و بگره وه لاميشيان بده مموه، له بهر ئهوى جييه كى ئه مين بوو به لام ژوور به كريگرتنه كه جييه كى دلتيابى بؤ دابين كردم. كه چى لهم ژووره تازه مه دا گرفتىكى ديكه به رهنگارم بووه وه:

به رؤژ چؤنو له كوئى كات به سهر بهم؟ چونكه به رؤژ مانموه له ژووره كه مه دا ده بوه مايه ي پرسيارو گومان ليكردن، به تاييهت له لاي سهيدى خاوه ن خانوو. ههرچى چونه ده ره وه يش بوو بؤ سهر شه قام و نيو چاخانه كان بؤ ماوه يه كى دريژ، وه كوو هادى و هيى وهك ئه وه يانكرد، كارىكى جيى مه ترسى بوو. كهواته چار چى بوو؟ چار ئه وه بوو هؤده يه كى ديكه به كرى بگرم. ئه وسا دوو ژوورم له ژيتر ده ستدا ده بوون، به رؤژ به بيانوى شهو كاريموه له يه كينكياندا ده مامموه و به شه ويش لهوى ديكه يانداو گوايه به رؤژ كار ده كه م. ژوورى دووه مم له خانووى پياويكى فه يليدا ده ست كهوت كه له شهش ژوور پيكه هاتبوو شهش خيژانيان به منموه تييدا داده نيشت. دام به گوئي دا كه من چاره پرتى خوشكه كه م و مندا له كانى ده كه م. له راستيدا چاره پرتى خيژانى (ره ئووف محمه د) ي كرىكارى نهوتى شيوعى و پاونراوم

ده كرد، تا له كهركو كهوه بښته لاماڼو يه كه مين هيلانه ي شيعو ي له نيو به غدادا
بيك بهينين.

پيڼه نديي حيزيم، به ريگه ي نامه گورينهوه يان چاوپيټك موټني راسته خو ي
هينديك كس، به رده وام پتر په لي ده هاويشتو ريټك خراو ده بوو. ئيمه يش گه ليك
شيعو يي گورج و گولمان هم بوو، زور به ي تينو تواني خويانيان به كاري حيزيايه تي
به خشي، بو نمونه: (طارق الامين) ي قوتايي كولي جي پزيشكي كه نامه ي
همردو كمان بو يه كتر ژماره (٩٩٩) ي له په راويژدا ده نو سراو، (شامر الجيبجي) ي
قوتابو و كور ي خيترانيكي ئه ريستوكراتو، (جورج حبيب) ي قوتايي كولي جي
ماف. كارامه ترين هه قالمان له گه ره كي (الكاظمية) كه له پيټه خندا به گه ره كي
سوور ناسرا بوو، (جاسم يحيي) ي كريكاري چنينو (محمد راضي شبرا) ي قوتايي
دهر كراو بوونو، له گه ره كي (السكك الحديد) يش، (الياس بطاح) ي شيعو ي كه
فرمان به ريكي بچوك بووو، (سامي جرجيس) ي فرمان به ري بچوكو و (امين) ي
كريكاري چالاكيش هه لك موټن.

توانيمان پيڼه ندي به ريټك خراوه شيعو يه كاني نيو زيندانه كانهوه بكهين. دوو باره
پيڼه نديمان به ريټك خراو ي هينديك پاريزگاي وهك به سره و حلله و كهركو كو
هوليرو خانه قينو هبي دي كه وه كرد. پيشتو ئه پيڼه نديه پچرا بوو. ئيدي ئابوونه و
پاره ي پيتاكي مانگانه بس بوون بو پر كردنه وه ي خه رجعي كه مي ئيمه.

هه ره له يه كه م روزه كاني گه يشتنه به غدامدا (يعقوب قوجمان) ي لاري جووله كه ي
شيعو يم ناسي، راوه دوو نرا بووو خويي شارد بووه. ديم پر كيشي كه ره، يارمه تي ي
داين ديسان پيڼه ندي به چه ند كه سيټكي له حيزب دابراوه بكهين. هه ميشه
جانتايه كي پچوكي پر له وورده تووتني به ده ستمه بوو. وهك رووني كرده وه:
مه به ستي پي ئه وه بسو ئه گهر سيخوره كان چوار ده وريان گرت ئه وورده تووتنه
بكات به چرو پاياندا، تا بتواني خو قوتار بكات. ئه وسا خويي بو سه فم ساز

ده کرد. وهك بیرم بیّ هاوینی ۱۹۴۹ به رینگهی خانه قیندا عراقی به جی هیشت. پاش
چهند سالیك بیستم بووه به ئەندامیکی لیژنه ی ناوهندی حیزبی شیوعی
ئیسرائیل. دواتریش بیستم ئیسرائیل و حیزبی شیوعی ئیسرائیلی به جی
هیشتوه و چوه له بهریتانیا نیشته جی بیّ.

که بهرپرسی حیزبیم له بهغدا وهرگرت، هادی سه عید - وهك دوایی بۆم ساخ
بووه وه - خۆبی به دووم ئەندامی ناوهندی سمرکردایهتی له قه لّم دهدا. به لام من
هیچ شتیکی وام تیدا بهدی نه ده کرد کهوای لی بکهن شایانی ئەندامهتی
سمرکردایهتی بیّ و به هاوبهشی خۆیشم دانه دنا له ناوهندی سمرکردایهتیدا. ئەمه
وای کرد زۆر رقی له من بیّ. جا که پیی نه کرا له روی ریکخستنوه شتیکی له دژم
بکات، برپاری دا به په له روو بکاته بهسه تا (زکی و طبان) ی سکرتری ریکخراوی
ئهو بیی بیی، بۆ مسۆگەر کردنی گهیشتنی به ناوهندی سمرکردایهتی که لکی لی
وهرگری. منیش بهش به خۆم حمزم ده کرد زه کی بیته بهغدا، به لکوو بیته دووم
ئەندامی ناوهندی سمرکردایهتی که ئهو رۆژانه به تنیا خۆم پیکم دههینا.

* * *

بهیانیه کیان (مجید عبدالرزاق) پیش من گهیشتهوه ژوره کهمان له حهیده رخانه.
که گهیشتمه ئهو، دیم له دهره وه و له بهر دهم دهرگای ژوره کهدا راوه ستاوه و هاتو
هاواری سهیده شه لهیش له ناوه وه بهرز ده بیتهوه. دهرگا کهم کرده وه، سهیرم کرد
ژنه که ی و دوو کوره که ی و کچه که ی له په نا سهیده وه قرو قه پ و سه رسام بوون و کابرا
خۆیشی یه کجار شپزه بووه، چونکه ئهوشه وه بۆی دهر کهوتبوو ئهو بزمارانه که
دهرگا داخراوه که ی نیتوان ژوره که ی من و یه کینک له ژوره کانی ماله که ی پی توند
کرد بوون، شل بوونه تهوه. پیی لی ده نیم: من بووم بزماره کانم شل کرده وه، تا له
کاتی هه لکو تانه سمر ژوره که مدا له لایهن پۆلیسه وه، لهم دهرگایه وه خۆ بدزمه وه بۆ
مالی سهیدو لهو یوه را بکه م. له وه ده چوو خاوه ن مال که ئەم راستیه ی بۆ ساخ بوو

بیتوه، ترسابی من نیازم خراپو مهبستم برینی ماله کھی بی. که لهوی نه بوو
بووم، ژوره کهمی پشکنی بوو، هیچی وای بهدی نه کرد بوو نیشانهی توه بی که من
له پیږی دزان م. بهلام چند بلاو کراوه کی شیوعیانهی کهوتبونو نه بهره دست. بویه
زانیبووی نیمه شیوعینو، لهو تۆقی بوو پۆلیس بدات بهسمراندا. پیی گوتم:

- ئیوه ده تانهوی مالم کاول بکن.

- مامه گیان! خوا یار بی مالت کاول نابی.

- نهی نه گهر پۆلیس بهسمراندا هات؟

- بی هووده هملی نارامکردنهویم دا. داوای یارمه تیم له کوره گهغه کهی کرد

تا نارامی بکاتوه. وهلامی دایهوه:

- نیمه ییش هدر لهو ههمان تاقمهین، بهلام کسو و کار رازی نین.

دوا جار بهم شیوهیدی خوارهوه مهسه له که یه کلایی کرایهوه: کریتی رۆژانی پیشوو

که چاره که دیناریک بوو، ده دهینو یه کهو راست خانوه که بهجی ده هیلین. لیغه

کۆنه کهمان هه لگرت و بۆی ده رچووین. که سهد مهتریک دوور کهوتبووه،

دهنگیکی ژنانم بیست له پشتوه بانگی ده کردم:

- عدلی! عدلی! کهمیک بوهسته!

وهستام. کچه عازه به کهی سهید به راگردن بهره و روم هات و کلیشهی نامیلکهی

(الصراع) ای له ژیر عهبا که یهوه ده رهیتاو نایه دهستم. کلیشه کهمان لهوی له بیر چوو

وو. گوتی:

- وریای کهلو په له کاتتان بن، و نیان مه کهن.

- سوپاسیکی گهرمت ده کهم خوشکی.

بهم پییه ژوره کهی حیدره خانهمان له دهست دا. بهلام زۆر تنگه تاو نه بووم،

بونکه ژوره کهی (باب الشیخ) مان به ساخی و سهلامهتی مایهوه.

رئونییه کم بهسمر گشت ههڤالانی رینکخراوی پیتتهختدا بلاؤکردهوه، لهو بارهیموه که زۆر پیوستیمان به کههستهی چاپ کردنهو، ته گهر ههر دهسهلاتیک ههبوو بو پهیدا کردنیان ناگادارمان بکههوه. نامهیه کمان له (سامی جرجیس)ای شیوعیی چالاکهوه بو هات، تییدا گوتبوی: "دهتوانم ئامیتریکێ روئیۆ له دامهزراویکی کۆلۆنیالی بدزم، بهلام پیوستیم به یه کیکی دیکه ههیه له دزینه کهدا یاریدهم بدات". پاش دوو رۆژ (سامی) و (ئهمین)ای کرێکاری چالاکی شیوعی روئیۆیه کی (جیستتهر)ای (ئامر الجیبجی)یهوه هات، ههوالی ئهوهی داینی که براده ریکێ ههیه له دائیرهیه کی حکومهتیدا ئیش دهکات و ئامادهیه دواي دهوامی رهسی چیمان بوئ بۆمان له چاپ بدات. ئهو وهخته نهماندهتوانی مالتیکی تایبته بو چاپکردن دا بهمزینین. بۆیه روئیۆکه م برده ژووره کهی خۆم له (باب الشیخ). ئهو خیزانه که چاره پوانم ده کرد (أم نضال) و ههر دوو منداله بچوکه کهی بوونو، پیش ئهوه گه یشتبوونه جی و له ههمان خانودا له گه لهدا دانیشتبوون. (زکی وطبان)یش له گه لهادی سه عید دا گه یشتو، بهو حسینهی که ئه ندامینکی سه ر کردایه تیبی حیزب ده بی، به شیوهیه کی کاتی له گه ل خۆمدا جیم کردهوه.

دهبوو دواي پهیدا بوونی روئیۆ، هیندیک بلاؤکراوه ده ریکه یین بو بهرز کردنهوهی وهی ههڤالانمان. بهلام ئیش پیکردنی روئیۆکه لهو تاقه ژوورهی ته نیشته پینج ژووری دیکه ی خانویه کی بچوکی خۆه لاتیدا که چهند خیزانیکیان تییدا داده نیشته، کاریکێ ههروا ئاسان نه بوو، به تایبته که ئیمه پیمل بوین ری و شوینی سهختی کاری نهینی تییدا رهچار بکهین و وه های پیوست ده کرد کس هیچ شتیک نه بینو نه یستی. ئهی چار چی بوو؟ به شیکێ ژووره که مان به سنووقینکی تهخته ناوبر کردو، چی نوین هه بوو له سه رمان هه لچنی و، روئیۆکه یشمان خسته پشت ئهو دیواره ده سترده. پریمزیکێ گه وره مان له بهردهم ده رگای ژووره کهدا ئیش پیکرد، گه ره و نالهیه کی وهک هیی لۆریی کۆنی ده رده کرد. (أم نضال)

دایگیړساندو مه‌نجه‌لیکی گه‌وره‌ی پر له‌ ئاری نایه‌ سه‌رو له‌ پهنایه‌وه‌ راوه‌ستا، تا هیچ کسه‌یک له‌ دراوسیگان نه‌بیته‌ ژوره‌ که‌مان. منو (زکی وطبان) یش لای رونیوکه‌ که‌ یه‌ که‌م جار بوو له‌ ژبانماندا ئیشی پی‌ بکه‌مین دانیشتبوین، تا یه‌ که‌م بلاوکراوه‌ی پی‌ چاپ بکه‌مین. بلاوکراوه‌یه‌کی ناوځویی بوو.

بو سلاو گه‌یاند به‌ خه‌باتکارانی خوگرتووی به‌رده‌م جه‌للاده‌کانی ئاسایشی گشتی له‌ به‌ندیخانه‌و زیندانه‌کاندا. ئه‌وه‌ یه‌ که‌م ئه‌زموونمان بووو ه‌م‌ر چوئیک بی‌ سه‌رکه‌وتوو بوو، ته‌ گهر چی چاپه‌که‌ی خاوین نه‌بوو.

بو چاپکردنی دوهم بلاوکراوه‌ که‌ ناویشانی "به‌یاننامه‌ی حیزبی شیوعی عراق سه‌باره‌ت به‌ بارودوخی سیاسی ئیستا"مان بو‌ دانا، وریایه‌کی زیاترمان نواند. بریارمان دا پیشه‌کی ری‌کخسته‌ن‌کامان ساز به‌دین، تا به‌ به‌ریلاوی بیبه‌شینمه‌وه‌. چه‌ند ری‌نوئینییه‌ که‌مان له‌سه‌ر چوئایه‌تی به‌شینمه‌وه‌ بو‌ گشت ری‌کخسته‌ن‌کامان دابه‌زاند، له‌ گه‌ل‌ راو ته‌ گبیری خو‌پاراستنی ه‌ه‌قالان له‌ ه‌م‌ر هی‌رشییکی توندو چاوه‌ پروانکراوی ده‌زگا سه‌رکو‌تکه‌ره‌کان. روژی ۱۹۴۹/۸/۲۴ یشمان بو‌ واده‌ی دابه‌شکردن دیاری کرد.

هادی سه‌عید پینملی ری‌نوئینییه‌کان نه‌بوو. له‌وانه‌یه‌ به‌ ه‌وی که‌مه‌ترخه‌می و نار‌ه‌زایبوونیوه‌ بوو بی‌. بو‌یه‌ وه‌ک کردبووی به‌ پیشه‌، چوو بووه‌ چاخانه‌یه‌کی بازاری (حنون). له‌ کاتیکدا ئاسایشی گشتی دوا به‌دوای به‌شینمه‌وه‌ی بلاوکراوه‌ که‌ شیت‌گیر بوو و مه‌فرزه‌کانیی به‌رده‌ایه‌ ناوچه‌ جیاجیاسانی پی‌تسه‌خت. ه‌ادی نی‌چیری حازر به‌ ده‌ستی ئه‌و مه‌فره‌زانه‌ بوو. گو‌تیان: که‌ گیرا، رووخاو ئاماده‌ییی خو‌ی پیشان دا هاو‌کاریان بکات. دانی به‌ ه‌م‌وو نه‌پنیه‌کانیدا ناو، بووه‌ ه‌وی ده‌ست‌گیرکردنی ه‌م‌ر ه‌ه‌قالیک ناسیییتی و توانیییتی ته‌سلیمی بکات. نووری و عوسمان یه‌ که‌م که‌س بوون له‌ به‌غدا ته‌سلیمی کردن. به‌ هاو‌کاریی مه‌فره‌زه‌یه‌کی پو‌لیسیش چووه‌ (جلله‌) و، سه‌رکرتیری ری‌کخراوی حیزبیی ئه‌ویی به‌ ته‌له‌وه‌ کرد. له‌ ه‌ه‌ولیر (وریسا ره‌واندزی) و،

له سلیمانی (قادری شیخ تهها) و، کسانى دیکه‌یشى به ده‌سته‌وه دا. هادى سور بوو له‌سمر ئه‌وه‌ى که هه‌ولّ بدات من و زه‌کى و ره‌ئووفى مێردى (أم نضال) که پیش چهند رۆژێک گه‌یشته‌وه لامان، بگرێ. چاوساخى پۆلیسى کرد و په‌لامارى چۆلکراوه‌کەى (حه‌یده‌رخانه) میان داو، زانیاریه‌کى به که‌لکیان ده‌ست نه‌که‌وت. نه‌مه‌یشت به دووهم ژوورى (باب الشیخ)م بزانی، چونکه بروام پى نه‌ده‌کرد. به‌لام وه‌ک پاشتر روون بووه‌وه، هه‌ولیدا بوو شوین پیمان هه‌لبگرى بۆ زانینى جى ماله‌که‌مان. ئه‌وه بوو زانیى که ئیمه له گه‌ره‌کى (باب الشیخ)یان له‌و نێزیکانه نیشته‌جى بووین. (من و زه‌کى و ره‌ئووف)یش بۆ خۆپاراستن هه‌فته‌یه‌کى ته‌واو به درێژایی رۆژ له مالّ ماینه‌وه‌وه، به شه‌ویش ده‌هاتینه‌وه‌وه بۆ راپه‌راندنى ئه‌رکه‌هیزیه‌کامان.

ئیواره‌ى رۆژى ۲/۹/۱۹۴۹ هه‌فته‌یه‌ک بوو هادى گه‌را بوو، هاتینه‌وه‌رى، تا هه‌م له گه‌ره‌کێکى دیکه به شوین خانوویه‌کى تازه‌دا بگه‌رێن و، هه‌م له سهرچاوه‌ى مه‌ترسیه‌که‌ دوور بکه‌وینه‌وه. به هۆى ده‌به‌نه‌گیمانوه هه‌رسێکمان پیکه‌وه هاتینه‌وه‌رى، به بى ئه‌وه‌ى هه‌یچ پێویست بکات وا به کۆمه‌لّ بێینه‌وه‌رى. هه‌ر ئه‌وه‌نده (ره‌ئووف)م راسپارد ۵۰ - ۶۰ مه‌ترێک دوور له ئیمه رى بکات، تا ئه‌گه‌ر تووشى مه‌ترسى بووین تى به‌ته‌قینى. کاتێک له کۆلاڤه‌که‌وه هاتینه‌وه‌ر شه‌قامى (الشیخ عمر)تا په‌رینه‌وه‌ بۆ ئه‌به‌رو به‌ر له‌وه‌ى پى بێینه‌وه‌ر شه‌قامه‌ قه‌رتا و کراوه‌که، وه‌ختێک زانى دوو پیاو له پشته‌وه‌ په‌لیان گرتووم، یه‌کێکیان ره‌فیع چالاک بوو. (هادى سه‌عید)یش له دوورى چهند مه‌ترێکه‌وه‌ ره‌نگ زه‌رد و شه‌په‌زه‌ راوه‌ستا بوو. ده‌رکه‌وت له‌وه‌ بۆسه‌یه‌دا که ئه‌م مه‌فره‌زه‌یه‌ى پیاوانى تاسایشى گشتى بۆیان نابووینه‌وه، ئه‌و چاوساخیان بوو. به بى ئه‌وه‌ى هه‌یچ قسه‌یه‌کى له ته‌که‌دا بکه‌م، له دوور را تفم گه‌رته‌وه‌وه‌ چاوى. ئه‌وه‌په‌رى سووک بوو له‌به‌ر چاوم، (زه‌کى)شم دى وه‌ک من دوو که‌س گرتبوویان. که داوام کرد ده‌ستم بکه‌نه‌وه‌وه‌ هۆى ئه‌م کاره‌م پى بێن، ره‌فیع چالاک له‌گه‌لّ هه‌ورپه‌یه‌کى مه‌فره‌زه‌که‌دا دووا:

- که لهپچه کان بڅه همدوو دهستی.. بیکوژه.. بیکوژه.

گورم دایه خوځم دهستم له دوو پیاوه که گرتبوومیان راپسکاندو، شهرتکی نابهرانبهرم کرد وهک نموی که له هیندیک فیلمدا دهینریت. سیخوره کان لهو شهره کمه خایاندا که نامرازه کانی دهست و پی بوون، بی سوود همولیان دا بهسرمدا زال بین. هر یه کیک یه خه گیرم ببویوه و بیویستبایه په لبهستم بکات، زه برتکی کوشندهم پی ده گه یاند. رفیق چالاک دواوین کس بوو ملیم باداو، له چاو ترووکانیتکدا به نمرزدا کیشا. بویه تازاری پی گه یی و، بو یه که مین جار کهوته جنیو پیدانم به کوردی. که همدوو قاچم دایه دم باو، خه لکانی تماشا کمری خو له شپر هه لته قورتینیش بواریان دام رابکم، پیاوانی مه فزه که په نیان برده بهر ده مانچه کانیان و پیم وایی شانه کانیان خالی کرده وه. دلنیا بوم به قستی کوشت ته قه یان کرده وه، به لام به ختیان یار نه بوو. له ماوهی چند چرکه یه کدا لییان دوور کهوتموه. رایانده کرد به دوامداو پییان نه ده کرا پیم بگهنه وه. له راکردندا زور له مان به کارتر بوم. نه مکرد به شه قامه کاندرا بکم، چونکه به باشی شاره زای ریگه و کولانه کان بووم. تا گوږه پانی (السباع) هه لاتم، وهک بلتی له گهل چند راکردو یه کی دیکدا پیشپرکیمه. له پیشدا به دوامدا هه لده اتنو هواریان ده کرد:

- بیگره شیوعیه! بیگره جو له که یه! بیگره زایونییه!

لاوتکی به غدایی گه نم رهنگی دشداشه له بهرو جامانه به سمر له سمری کولانه که یه نیزیکی نهوان راهستا بوو، گویی لی بوو بانگیان ده کرد و فرمانیان ددها بگرن. باش گویم لی بوو وه لاسی دانموه: "گوو بخون". کوره هانی دام رابکم و، گوتی: "خیرا رابکه و. خوت دهریکه".

له گوږه پانی (السباع) ناوړم دایموه، نهوانه ی که راه دوویان نابووم، ون بوون ههستم به ماندوو بوونیکي له راهه به دهر ده کرد. دهرگای مالیک کرا بووه، خو م پیدا کرد. چند ژنیکي ره شوکیم له راهه که دایه بینسی، له دوری پیاوتکی نیوچه

سوور فل دانیشتبون و پیده کهنین: پرسیم: ده توانم بۆ ماویه کی کم له لاتان
بیینمویه. پیاوه که ئاماژهی بۆ کردم سه ربکومه بانی خانوه که. ئافره تیکی جامولکه
ئار به ده ستموه به دوومدا سه رکموت. ئاوه که ی دامی و پرسیی:

- کورم، چیت لی قهوماوه؟

- من سه ربازیکی هه لاتووم، ئینزیاتی عه سه کهری راوی نام.

- بۆچی له سوپا راتکردووه؟

- ده بی دایکم و خوشکم به خیتو بکم. له من به ده ره کهسیان نییه به خیتوان

بکات.

- ده ک کویراییم دابی. کورده که ی منیش رای کرد بوو، گرتیان. خوا که ریمه.

من هیشتا له جیی خۆم دانیشتبووم، پاش چه ند ده قهیه که دووسهر له پشت

حه ساری سه ربانه که ی دراوسیپانه وه قوت بوونه وه یه کیان گوتی:

- مه ترسه ئیمه لیروه چاودییری ده که یین. نه گهر هاتن بتگرن، ئیمه به م

سه ربانانده ده تبه یین و دوورت ده خه ینمویه.

- لیم پرسین: جا ئیوه چووزانن من چیم؟

- دایکم هه موو شتیکی پی گوتین. کۆلانه که هه موو ده زانن.

ته ربیک کهوتنی رژی می حو کمدار وه ک خۆر ئاشکرا بوو. لهوئ خه لک له باوه شیان

گرتوو، هیندیکیان بوونه پاسه وانم. نه گهرچی کهسیان نه یده ناسیم و ته نیا به

سه ربازیکی هه لاتوو و له لایه ن رژی مه وه راه دوو نراویان داده نام. پاش تاویک

پیره نه که به ده فریکی پر له شووتی یه وه هاته لام. نه جا چوار مال سه رکموتنه هه مان

سه ربان و، کهوتنه کیشمه کیش له سه ر داوه تکردنم بۆ شیو کردن و چا خواردنمویه.

که شهو تاریک داها ت گهرامه وه بۆ ژووره که م، نه زه کی و نه ره ئووفم نه بی نی. به

په له کهوتمه سووتاندنی هیندیک کاغز، تا نه گهر پۆلیس ده سته به جی ده وری

ماله که یان گرت نه کهونه ده ستیان. (أم نضال) وه هر سی کچه که ییم برد، تا له

مهترسی دووریکهوینموه. سییم کچیان تمهنی له دوو سی رۆژیکی تینهپهراڤاند بوو. رۆنیۆ نازیزه کم بهجی هیشت. شوینیکی دیاریکراوم نهبوو روهی تی بکم. مشور خواردنی وهزعه که کاریکی هه و ناسان نهبوو. ملمان نا بهره نزرگهی شیخ عبدالقادی گهیلانی که پهناگهیهکی سروشتیی دهرویشان وهژاران بوو. به ئومید بووم تهگه بۆ شهوئیکیش بووه، پهنایهکی تیدا بدۆزمهوه بۆ خۆمان. بهلام زیوانیکی نزرگهی دهی کردین و گوئی:

- ژن و مندال لیره جییان نایتموه، ناهیلن بمتنموه.

کهواته شیخ عبدالقادریش لایهنگیری پیاری ده کرد، نهك ژن. چار نهبوو، دهبوو نزرگه که بهجی بهیلین. بویه چوینه خانه نیزیکه کهی (الصدریه)ی پهناگهی ئه جووتیارانه به کههوه دههاتنه پتتهخت بۆ سهوزه میوه فرۆشتن و ناچار دهبون شهو بمتنموه. ژووریکی هسیری قامیش تیدا راخرومان به بیست فلس به کرئ گرت بۆ یهك شهو. منداله تازه له دایکهوه که به درژایی شهو له گریان نه کهوت، دایکیشی هه خه نه چوه چاری. شهوئیکی دژوار بوو. سه له بهیانی رۆژی دایسی ئوتومبیلیکی کریمان گرت و رومانکرده (الکراده الشرقيه) بهلکوو (جورج حیب) یارمهتیمان بدات و، چارهیهك - با کاتیش بی - بۆ ئهه گهروگرفته بدۆزینموه. بهلام جورج داوای لیبورونی کرد که ناتوانی پیش سهعات نو، واته پیش له مال چوونه دهروهی باوکی، پیشوازیمان لی بکات. باوکی دووکانیکی مهی فرۆشتنی خۆی ههبوو. ناچار له شهقامیکی لا کۆلانی ئه ناوه دانیشتن. بهریکهوت (صبری سباهی)ی کرێکاری شیوعی بهسهر پاسکیلیکهوه پهیدا بوو. (صبری) سههۆلی رۆژی به دوو سهه فلس بۆ دوکانداریک دابهش ده کرد. من پیشان (صبری)م ناسیبوو، نامهیه کم دابووئی تا به دایکیدای بینیری بۆ زیندانیسه شیوعیه کان له بهندیخانهی (نوگره سلمان). که ئیمه دی هاته لامان و، کاتیک زانیسی له چ وهزعیکنداین، بی چندو چوون بردینییه ئه کوختهیهی که خۆی و دایکی و (صبیحو

عبدالاله)ی جووتہ برای بچووکى له گهڤه کى (الزویة)ی (الکرادة الشرقیة)تییدا ده ژیان. بهم پییه چاره سهرم بۆ گرفتى خانوو دۆزییه وه و پیاوه تیه کهیشى هیى ئەم کریکاره شیوعییه بوو.

بهر له وهى بزائم زه کى و ره ئووفى جووته هه ئالم چیمان لى به سهر هاتوه، ته گبیریکى وردم بۆ (صبري) و (أم نضال) کردو ناردمن رۆنیۆو کهل و په له کامان به سهلامه تی له ژووره کهى (باب الشیخ) ده ربکمن. وه ختیك پاشتر به هۆی ئیعترافی ئەم دوو پیاوه وه هه لیا نکوتایه سهر ئەو ژووره، تمواو چۆل بوو. خاوهن مال کوردی فیللی و به (پاشا) ناسرا بوو. گیراو چهند ههفته یه که ئهشکه ئه جیهان دا، به بی ئەوهی گوناحیکى هه بی و بتوانی هیچ زانیاریه که بداته پۆلیسی نهینى. دواى زانیم له کاتی که زۆریه ی مهفره زه که سهر قالی راوه دوونانى من بوون، (زه کى)ش بهش به خۆی ههولتی هه لاتنی دابووو توانیبوو خۆ ده ریا ز بکات، به لام گولله یه که له قاچى درابووو بریندار بوو بوو کهوتبوو. زه کى له دوایدا رووخا و نهینیه کانی خۆیشى درکاند. (یحیی صالح)ی بهرپرسی ریکخراوی (بهسره)یشى به دهسته وه دا. هه رچی (ره ئووف)یش بوو، به هۆی په شوکان و گه مژه یی خۆیه وه گیرا. چوار رۆژ خۆی راگرت. ئەوه هه لی بۆ ره خساندین کهل و په له کان بگۆیزینه وه. دواتر رینۆینى کردن بۆ ماله که.

(صبرى سباهی) به داواى من خانوویه کى قورى بچووکى له نیتريك مالى خویان پهیدا کرد تا به کرێی بگرین. گواستمانه وه بۆ ئەوى. مانگی به دوو دینار بوو. هه مر شوپکمان تییدا کرده وه. نا خافل ژنی خاوهن مال به قیژو هورپو له رزه له رز هاته سه رمان و داواى لیکردین ده و دهست چۆلی بکهین. به هیمنى وه لامم دایه وه:

- بچۆره وه مال. پیاوه که تمان بۆ بنیره تا ریک بکهوین.

رۆیشت و میژده کەمی هات. بە بێ ئەوەی هیچ ھۆیکە دەرخات، پیتی لەسەر
 ھەمان شت داگرت. کرێی پێشەکی دراوی یەک مانگی بۆ گێژاینمەوە ناچار بووم
 بڕۆم سۆراخی خانوویەکە دیکە بکەم. ھەمان رۆژ لە تەنیشت نەخۆشخانەی عەزل
 (ئێستا نەخۆشخانەی - الکرامة - یە) ی بەری کەرخی پەیدام کرد. پاسیکی دارینی
 بچووکم ھێنا بۆ گواستنەوەی کەل و پەلەکان. سەیرم کرد ئەو خاوەن مائەتی کە
 پێشتر دەری کردین، وا لەوی یەو دەستەو داوینم دەبێ بێنمەو. داواکەیم رەتکردەو.
 پاشان دەرکەوت ئەو یە کەم جار وای زانیبوو ئێمە جوولە کەین، بۆیە بریاری
 دەرکردنمانی داو. ئەجا کە زانیی کوردین، لە کردەوی خۆی پەشیمان بوو و
 داوای لێکردین بێنمەو.

دراوسییەکی کۆرمان لە خانووەکەمی بەری (کەرخی) ھەبوو، ژینانی لەسەر
 قورئان خوێنیی کۆری پرسە یا گۆرستان .. تەد بوو، دوو کچی عازەبی ھەبوو.
 پێوەندیی دراوسییەتی و سەر لەیە کتر دان کەوتە نێوان ئەوان و (أم نضال). دەرکەوت
 کچیکیان خۆشی ویستووم، یا مرخی لەو خۆش کردبوو شووم پێ بکات، بە بێ
 ئەوەی ناگام لێ بڕوویی یا حەزم کردبێ بیهێنم. کە (أم نضال) باسی ئەوەی لا
 کردمەوە دایکی کچە حەز دەکات کچە کەیم بداتی، دەتگوت شوولکی تەر لەسەری
 لووتدا دەدەن. بەو بەھانەیەو کە گویا کچیکێ خەمی خۆم دەزگیا، خۆم لە
 مەسەلە کە دزییەو. تێر لەو مەسەلە کەم چاوی ئەو ژنە رەش بووم.

* * *

گواستنەوہی بارەگای سەرکردایەتی بۆ کەرکوک

چەند رۆژێک پاش رووداوی بەیە کەدا دانمان لە گەڵ مەفرەزەیی ئاسایشی گشتیدا بە هۆی رووخانی (هادی سەعید)وە، بیریکی تازەم لە لا کاکلە بوو ئەوسا سەر لە نوێ و دواي گیرانی (زەکی و طەبان)، بە تاک کەوتویی لە ناوەندی سەرکردایەتیدا مامەوہ. بیریکی: کەشانەوہ لە پیتەخت و گواستنەوہی سەرکردایەتی بوو بە شینوہیەکی کاتی بۆ شارێکی دیکە. ئەوہم لەبەر چا و گرتبوو کە دوژمن هەر لە بەغدا بە شوینمدا دەگەڕیتو، بە هۆی ئیعتەراف کردنی (هادی و زەکی و رەئووف) یشوہ زانیارییەکی زۆرو زەبەندی چنگ کەوتوہ. گەیشتمە قەناعەت کە کەرکوک باشتەین جیگەییە. چوومە ئەوێ و (بیلال)یشم لە گەڵ خۆمدا برد، لە بەغدا نە کەوتبووہ دەست (هادی سەعید) بەلام (بیلال)م لە کەرکوک لی وونبوو. جانتای جلەکانیشمی لە گەڵدا بۆ سەر شوین بوو، کەوا و سەلتە (میتروویسی) یە کەمی تیدا بوو کە لە هیندیک سەفەردا بۆ خۆ گۆڕین لەبەرم دەکرد. ئیتەر لەو کاتەوہ بۆ نیزیکی دوو سالیکی هێچم لە بارەیی ئەم کابرایەوہ نەزانیو، لە ریزی وون بوواندا دامنا.

کە بەغدام بەجی هیشت رۆنیۆکەم گل دایەوہ. ئەجا (صەبری سەباھی) بە هەلەو شاوی هینای بۆم بۆ کەرکوک. نەمانزانی پارچەکانی لیک بەدەینەوہ، بۆیە کەم و زۆر لە دەستمان دا. (محمد راضی شەبرا) و (مجید عبدالرزاق)یش لە گەڵدا هاتنە کەرکوک. لە کاتیکیدا بەرپرسیی کاری حیزبیم لە بەغدا بە (الیاس بطاح)ی فەرمانبەریکی بچوکی سەکی شەمەندەفەر سپارد. رۆی و شوینم بۆ پیتەندییە حەفتانە لە گەڵدا داناو، (صەبری سەباھی)ی جێ متمانەم کردە تەتەریکی حیزبیی نێوان من و پیتەخت.

له كمركوك، يه كهم جار له كوختهی (ئه حمده) ی شیوعی و کریکاری کۆمپانیای نهوت نیشتهجی بووم. ئه حمده مال و موچه و خویی خستبوه بهر خزمهتی حیزب. کۆختهیهکی نیتیک به گۆرهپانی گاور باغی ههبوو. کریکاریکی دیکهی نهوتیش به ناوی (نهجم) هوه، زۆریهی موچهی مانگانه کهیی بۆ ئییه و خیزانی کهریم ئه حمده داویدی زیندانیی شیوعی خهرج ده کرد. دواي ماوهیهک کۆخته کهی ئه حمده م به جی هیشت و خانویهکی بچووکم له گهره کی (ئیمام عهباس) به کری گرت و له گهل خیزانی کهریم ئه حمده دا تیدا دانیشتم.

که له بهردهرگای چوونه ژوورهوی کۆمپانیای نهوتدا رادههستام و تهماشای کریکارانی نهوتم ده کرد، پیسو چلکن و چهورنو به چهند زمانیکی وه کوردی و تورکی و عهرهبی و ئاشووری و ئهرمهنی قسه ده کهمن، له شهمهندهفر دادهههمن، به پهله ده کهونه پاله پهستی، ئهم بۆ پاسکیله کهی و ئهویان بۆ پاسه دارینه کۆنه کهی ئهوی، تا بگهڕینهوه بۆ مال و کۆختهکانیان؛ ئهو کاته ههستم به ئهندازهیهک شادمانی و دلکرانهوه ده کرد. گهره کیکی بالای ئهوروپایی که له چهند ئیلاو کۆشکیک پیکهاتبوو به باخچهی دلگیر ده ور درا بوو، له نیتیک خالی بلاوه لیکردنی ئهو کریکارانه بوو. ئهو ئهندازیارو فرمانبهره بیانیانه که هاتبوون سوودی نهوت و کاری کریکاره کائمان بخۆن و له سهر حسیبی ئییه لهم نازو نیعمه تهدا بژین، تییاندا داده نیشتن. ئهمهیش تابلویهکی زیندوو بوو، چهوساندنهوی نیشتمانی و رووتاندنهوی چینیایهتی پیکهوه بهرجهسته ده کرد.

له بهغدا گهرم و گوپی لاوان و جۆش سهندنی شۆرشگێرانه و کۆبوونهوی جهماوهریکی فره ژماره م له دهوری (حشع) ده بینیی. کهچی دۆخه کهی کمرکوک شیوهیهکی پێچهوانهی ههبوو: به دهنگهوه نههاتن و تههریک کهوتن و نهبوونی هیهچ کهف و کولێک بۆ خهباتی شۆرشگێرانه، له کاتیکدا ئهوی پرۆلیتاریای پیشهسازی تازه کوورهی لی بوو. ئهو کهف و کولێک شۆرشگێرییه یهشم لهوی بهدی نه کرد، وهک له

سليمانی هه‌بوو که هه‌چ کوبوونه‌یه‌کی کره‌کاری تیدا نه‌بوو. له شارانی وه‌ک نه‌ج‌ه‌ف و که‌به‌لاو (الکاظمية) دا که مه‌ل‌به‌ندی نایینی شیع‌ه‌ بوون، (حشع) سه‌رکه‌وتوانه به‌به‌ره‌کانی هه‌زه نایینی و کۆنه په‌سته‌کانی کرد بوو. به‌لام له شاری کره‌کار نشینی که‌رکوکدا، له چار ده‌سه‌لاتی کۆنه په‌سته‌یی تورکه‌مانیدا، هه‌چ ده‌سه‌لاتی‌کی جیی باسه‌مان نه‌بوو، به‌ تایه‌ت له نیو جه‌ماوه‌ری تورکه‌ماندا. ئه‌وه بۆچی؟ ئه‌م دیاره‌یه به‌ چی لیک ده‌دریته‌وه؟ نایا ده‌سه‌تکردی ئینگلیز، یا ده‌ره‌نجامی هه‌له‌ی شیوعیه‌کان بوو، یان هۆی دیکه‌ی هه‌بوو؟

کانوونی یه‌که‌می ۱۹۴۹ که له‌گه‌ل (حه‌مدیه) و خوشکه‌که‌یدا له ماله‌تیکدا بووین، رووداوێکی سه‌یرمان لی به‌سه‌ر هات. جه‌نجالی خویندنه‌وه‌ی هه‌ندیکه‌ نامه‌ی حه‌یزبی و وه‌لام بۆ نووسینه‌وه‌یان بووم، (شوکه‌ریه‌ی چکه‌له‌ی به‌ راکردن و شه‌رزه‌یی هاته‌ لام و گوته‌ی:

- کاکه‌ پۆلیس چواره‌وه‌ری گرتین.

ته‌قه‌ی توندو له‌ په‌ستای ده‌رگای خانه‌که‌ رایپه‌راند. خۆم چووم تا دلتیا ببه‌م ناخۆ ئه‌وانه به‌ راستی پۆلیسن یان نا. ئه‌جا به‌ راکردن هاته‌ دواوه‌، په‌رکه‌رد به‌ تووره‌که‌ به‌چوکه‌ پر له‌ نامه‌ حه‌یزیه‌که‌مانداو، سه‌رکه‌وته‌ سه‌ریان. له‌هه‌تۆه به‌ چهند سه‌ریانیکه‌ دیکه‌دا رویشتمو، گه‌مه‌تیکه‌ی زل له‌ سه‌ریانیکه‌یان قاچمی گه‌ستو شه‌ریکی گه‌رم له‌گه‌لدا کرد. ته‌یلایه‌که‌ له‌وه‌ی په‌یدا کردو توند ته‌یم سه‌ره‌واند. که‌ دابه‌زیه‌ هه‌وشه‌ی خانویه‌که‌، چهند ناه‌ره‌تیکه‌ی تورکه‌مان شالاریان بۆ هه‌تنامه‌ ده‌یانقیژاند: "خه‌ر خه‌ر! خه‌ر خه‌ر! - واته‌ دزه. یه‌که‌کیان گازی له‌ ده‌ستم گرت، ناچار مام ته‌یلایه‌که‌ به‌گه‌رمه‌ ئه‌وه‌یش. به‌ په‌له‌ خۆمه‌ گه‌یانه‌ (مه‌مد راضی شه‌ر) و ئاگادارم کرده‌وه‌ که‌ نابی به‌چه‌ته‌وه‌ مال. ده‌گه‌رام به‌ دووی (مه‌جید عبده‌لرزاق) دا تا ئه‌وه‌یش ئاگادار به‌که‌مه‌وه‌. (شوکه‌ریه‌) له‌ دوو را ده‌رکه‌وت، ده‌ره‌وه‌م به‌ شوته‌ندا ده‌گه‌را تا په‌یم به‌یت: ئه‌و پۆلیسه‌نه‌ به‌ هۆی که‌شه‌ی نیوان دوو خه‌زانی دراوسه‌یه‌ هاته‌بوون،

نهك بۆ ئموى ھەلبەكوتنە سەر خانوۋە كەمان. دوا بە دواى ئەم رووداۋە ناچار بووم، لە برىي ئەم خانوۋە، خانوۋىيەكى دىكە لە گەپرە كىكى دىكە بە كرى بگرم.

نيزىكەى مانگىك پاش ئەم، كارەساتىكى دىكەى يەكجار ترسناكتر قەوما. منو (محمد راضى شېر) بە پىادە رىي ئاسايدا لە شەقامى گاورياغى دەپەرىنەمە. پۆلىسىكى نەينىمان بىنى، دوو رۆژ لەمەبەر دوامان كەوتبۇ. بە ھەمان رىگەدا گەپراينەمە، تا خۆمانى لى لادەين. لە گەپراينەمەداو لە ناۋەراستى شەقامداو ھەر بە رىكەت لووتمان بوو بە لووتى پىاوانى ئاسايشى گشتى كە لە بەغداۋە ھاتبۇون بۆ گەپران بە شوپىن شىوعىيەكاندا لە كەركوك. (جاسم الطعان)ى كۆنە شىوعىيان لە نىودا بوو كە خۆيى بۆ خزمەتكردنى رژىم تەرخان كرد بوو، (محمد راضى شېر)ى باش دەناسى. ھەردو كىيان يەكترىان دى. محمد چىپاندى:

- ھەئال، ئەمە (جاسم الطعان)ە !

- ۋەلامم دايمە: گوى مەدەيى ۋ بۆ.

- (جاسم الطعان)، چەند مەترىك دوور لە ئىمە بانگى كرد: كۆرە بوەستە !

ۋەلامەكەمان ئەمە بوو، تا تىنمان تىدا بوو پەر بە پى ھەلاتىن. محمد بە ھۆى تا نەخۆشەمە تەندروستىيى ناساز بوو پالتۆ كۆنە پۆلىسىيە كەمى لەبەردا بوو كە پىش دوو سال لە بازارى كۆنەفرۆشانى سلیمانى كرىبووم. من سووكە ئەترو لە راكردندا بەكارتر بووم. محمد لە يەكەمىن سەد مەتردا پى ھەلخلىسكاو گرتىان. بە راكردن كەوتنە شوپىنم، ۋەك كردبوويان بە پىشە ھاوارىان كرد:

- بىگرە شىوعىيە ! بىگرە زايۆنىيە !

دەيان توركمانى دانىشتووى نىو چاخانە مىللىيەكانى نىزىك نەخۆشخانەى (عمزل) بە دەنگيانەمە ھاتنو لە پىشەمە ھىرشىيان بۆ ھىنام. ناچار مام بە كۆلايىكى دىكەى تەنگە بەردا بگەپرىمەمە بۆ ھەمان خالى دەست بە ھەلاتن كردم، تا لە شەقامەكە پەپرىمەمە ۋ خۆ بكەم بە نىو باخەكەى گاورياغىدا. بە راكردنەمە

جزمه کانم له پي دا کەندو، چاکه ته کهيشم توور دا. که له گرتم نا نوميد بوون، ته قهيان لي کردم. به لام من لبيان دور کو تبوو موه. له ترسي تور کمان هه لاته جييه کي نيزي کي قهراخ شار، تا له شويني کي ديکوه بيموه نيو ماله کان. له چيمي (خاسه) پيريموه، تاوه کهي له بمر باراني زور هستا بوو. کاتيک خوم کرد به گه ره کي (شوپرجه) دا خور روو له تاوا بوون بوو. شوپرجه له خانوي قور پيکهات بوو. ده بوو له گوشه يه کي تاري کي نيزيک به حموزي کي ناي مزگوت بو پتر له نيو ساعات بيمموه، چاوه رواني دنيا تاريک دا هاتن بکمو بو همر کوييه که ده موي بريم، بو نموي بهم جووته پييه خاوسو جله تهرانوه سمرنجي ريبواران رانه کيشم. نمو شوه لاي براده ريك رژم کرده وه له قه لا. ريكوتي کي خوش بوو که (ئسعد باني خيلاني) م لموي دي. بزيه رژي دوايي به يانه کهي بو ناردم بو لاي (مجيد عبدالرزاق) تا به سمر هاتي نيمه يي بلتو، بکويته چولکردني نمو کوخته يه که به کريمان گرتبوو چهند مه تريک له شويني گه يشتن به مه فزه که دور بوو، خيزانو رژنيو که يش ببا ته جييه کي ديکه.

رژي دواتر له کاتيکدا من هملوي ناگر بر کردني مه ترسيه کم ده دا، ئسعد به بي هيچ پاساو دانوه يه که چوه مالي (به يي) اي خوشکي (حه مديه) و، هه مان مه فزه چوار ده وري گرت. وه ک نيچيري کي حازر به ده ست گرتيان. که په لاماري ماله که يان دا، يه کيان ليي پرسی:

- چي ده کهي ليره ؟

- هاتووم ميوز بکرم.

- بوچي ليره هيچ به قالتي کي ميوز فروشي ليه ؟

به لده ستداني (محمد راضي شبر) و (ئسعد باني خيلاني) زيانتي کي گه وره مان لي کهوت. محمد لاوي کي ده ست چالاک و زيره ک و ره وشت جوان و يه که جار خو به ختکمر بوو. نمو دووانه خو يان يان راگرتو، ده زگاي سمر کوتکمر بزي نه لوا سمره

داوی نهینیه کیان لی دهر بهیتی. زهره که گورچکېر بوو. من و (مجید عبدالرزاق) پیوه نهبوین. بویه ژوروتکی بچووکې خانوویه کی قورم له گمړه کی شورېجی شپوه دیی دهوروبه ری کهرکوک به کری گرت. خانوی قوری تم گمړه که سمرتاسر دهستکردی تمو دینشینه کوردانه یه که له ناو زورداریی ناغا یا لهبر ههژاری یان بههوی کیشی ختله کیی نیوان خیزانه کانهوه دپیه کانی دهستی به پیتی گرمیانان چول کرد بوو هاتبونه شار.

برپارمان دا تا هیرشی راوه دوونانی پولیسی کم دهیتتوه له کهرکوک دوور بکهوینموهو بو چند روتیک بچینه شاری سلیمانی. بهی کهرکوکمان بهجی هیشت تا چند کیلو مهتریک دوور کهوتینهوه. نهجا سواری پاسیکی دارین بووین بو چاخانه کهی تهینال. بازیان. لهوی پولیسینک هاته لامانو بوزه لیکولینمویه کی له گه لدا کردین، تا بزانی ناخو سهریازی هه لاتوو نین. به لام زور به توندی نه جو لایموه.

دوا به دواي نموه برپارمان دا له ترسی تم چشنه پولیسه نفره تیه به پی تی هه لیکه ینموه بو سلیمانی. خوړ وهخت بو ناوا بیی. پاش نیزیکی سه عاتیک شوپکی نمگوسته چاو داهاتو بارانیکې به لیتزمه دایکرد. ناچار پنامان برده بر کهلاویه که کاتی خوئی چاخانه یه کی سهره ری بوو پاشتر چول کرا بوو رووخا بوو. به دریتایی شو له ژیر بارانو بر سمرماو سولی به تینی زستان ماینموه. بره بهیان زوو همستاین و ریشیتین. له نیوه پودا، بهی و دوور لهو جاده قیرتاو کراوه کی توتومبیلی پیدا دههاتو دهچوو، چووینه نیو سلیمانی. سمره تا چووینه لای مه لایه کی پیش نوژی مزگهوت که ناوی، (مهلا حسه نی گرده زیتری) او پیاوکی تاینی لاور له دستان (حشع) بوو. روتی دواپی چوممه مائی خوشکم و لهوی چاوم به باو کم و دایکم کهوت. باو کم و خالم همولیکې زوریان له گه لدا دام تا قناعه تم پی بکن له شار بمینموه، یا بو دوور کهوتنموه له چالاکیی حیزی بچمه

دییەك. ئەمەم بە توندی رەت كرده‌وهو، تكام لە باوكم كرد هینده ئەم داوايەم
نەداتەوه بە رووداو لە گۆی رایەل نەبوونم زویر نەبی.

من خۆم دەرفەتی ئەمەم بۆ نەره‌خسا بوو هیچ چالاکییەکی حیزی لە سلیمانی
بەكم. بە شێوەیەکی زۆر ئاسانتر گەڕاینەوه بۆ كەركوك. (مجید عبدالرزاق) لە
هۆدەیی شۆریجە هەولێ دا پڕیمزەكە دابگیرسینی بۆ چا سازکردن، بۆی دەركەوت
پەمپی هەواكەیی پەکی كەوتوو. داوام لێكرد پەمپەكە دەریهێنی و واشەرەكە چەور
بكات. بە هیمنی وەلامی دامەوه:

- هەفال، من قەت مەكینەیی پڕیمزەم نەكردوو ئەمەوه، شتیکی لە بارەوه نازانم.
پێكەنیم و پەمپەكەم چەوركرد و پڕیمزەكەم ئاگردا. بەلام مانەوه‌مان لەو هۆدەییە
زۆر درێژەیی نەكیشا. ئەجارە هۆیەكەیی هێرشێ پۆلیس نەبوو بۆ سەر ئێمە، بەلكوو
مەجیدی هەفالەم خۆی بوو. رۆژیکیان ژوانی حیزیی لە گەل كریكارێکی پێلاو
دروودا هەبوو، چوو دەری و نەهاتەوه. زۆرم چاوەری كرد، هەر نەهاتەوه. ئەو پەری
نیگەران بووم. لەو برۆیەدا بووم كە ئەمەمیش لە لایەن دەزگا سەركوتكەرەكانەوه
دەستگیر كراوه. ئەو زەبرە كە بە رێكخستەكانی كەركوكمان گەیهەندرا، قوول
بوووه. بەم پێیە لە نیو ئەو پێنج هەفالەدا كە لە بەغداوه روومانكردە كەركوك، بە
تەنیا خۆم مامەوه. بەلام لە گەل (صبری سباهی) دا هەر بەیەك دەگەشتین، وەك چۆن
پێوەندییم بە چەندین رێكخستنی حیزیی دیكەیی دەره‌وهی كەركوكەوه مابوو.

دوای لە دەستدانی مەجید، ئەو هۆدەییەم چۆل كرد كە پێكەوه تێیدا دەژیاین و
هۆدەییەکی دیكەم لەو بەری گەڕەك بە كری گرت. یەكەم شت رۆنیۆكە بوو بە كۆل
هەلمگرت و بۆ هۆدە تازەكەیی مائی عەبدوللا رۆژ بەیانیی دینشینی هەژارم
گواستەوه. عەبدوللا دوای چەند سالیك بەندی بە هۆی كێشمە كێشی شەخسی یەوه،
لە بەندیخانە هاتەوه دەرو لە گەل خێزانەكەیدا لە كەركوك مابووه، لە ترسی ئەوهی
نەبادا ئەگەر بگەڕیتەوه دییەكەیی دوژمنەكانی تۆلەیی لی بستیننەوه. ژنیکی نیوچە

سوور فلی (حلهیمه) ناوو دوو مندالتی بچووکى ههبوون. مندا لئیکیانم کرد به ماموستای خۆم، بهو هیوایی کشتیک له زمانی تورکی فیر بيم؛ حزم ده کرد فیری بيمو بۆم ندهه چوه سهر. ژووریکى دیکه ی چکۆله له خانوه کهى عبدوللا دا ههبوو، دانرا بوو بۆ کرێ به مانگانى چاره که دینارێک. له بهرژه و هندی مندا نهبوو کرێچیه کى دیکه نهناس بێته ماله کموه. له بهر ئهوه ته گهر چى پێوستیشم پێى نهبوو، خۆم به کریم گرت.

پهروه ده بووم له دیداو شاره زاییم له دابو نه ریتی جووتیاران، یارمه تییان دام به خیرایی پێوه ندیم به عبدوللاوه توندو تۆل بکه م. متمانه ی پى کردم. ئه وه ریتی بۆ خوش کردم تا وه زعی تاییه تی خۆمى له لا بکه مه وه. ئاگادارم کرد که من پیاویکی له لایهن رژیموه راهه دوونراوم، نامهو ی بيمه هو ی ماندوو بوونی یه کیتکی وه که هاو رتیه کى باشموه هیچ شتیکم له سهر نازانى. دوو رێگه م له بهر ده مدا دانا: یا ماله که چۆل ده که م ته گهر مانه وه مى پى خوش نه بى، یان ره زامه ندی ئه وه ده میتمه وه به مهرجیک به لئینم بداتى سوور بى له سهر سه لامه تیم. لئى پرسیم: بۆچى رژیم راهه دووت ده نى؟ پیم وابى یه که م جار به زۆرى بیری بۆ کیتشه ی خێله کى یا شه خسى چوو بوو. وه لامم دایه وه:

- من راهه دوو نراوم، چونکه شیوعیم.

- ئا تى گه یشتم. چا ج زيانێک له وه دایه که شیوعى بى؟ خزمیکى منیش شیوعیه.

- ناوى چیه؟

- مه لا جه میلی رۆژ به یانى.

مه لا جه میلی ده ناسى، چونکه پيشتر چند جارێک دیده نیى باوکمى کرد بوو. نه مبیستبوو شیوعى بى، به لام هه ولى ده دا وه ک پیاویکی هاو چهرخ یا مه لایه کى ته رزی نو ی ده ربکه و ی. له وانیه ئه وه وای له عبدوللا کرد بى که پێى وابى ئه وه

شیوعییه. دیاره منیش پیم خوښ بوو خوی به خزمی یه کینک له شیوعیه کان دابنی. پتوهندی شه خسیمان ورده ورده بوو به پتوهندییه کی سیاسی و حیزی. ئیتر خوی و ژنه کهیشی چمند به تنگ کورپکی نازیزیانهوه بوون، هیئنده سوور بوون له سر پاراستنم.

روژنیکیان کتیییکم ده خویندهوه، حه لیمه به گورجی هاته لام و گوتی:

- عهلی! همدوکتان بچنه ده ری، توو میوانه کهت بۆ ماوه یه که له مال بچنه

ده ری. (صبری سباهی) م له لا بوو.

- بۆچی له مال بچینه ده ر؟

- چونکه پؤلیس ماله دراوسیگان ده پشکنی و به شوین توتونی قاچاخدا ده گهریت.

- نم ماله توتونی قاچاخی تیدا نییه. نموان به دواي خه لکدا ناگهرین.

- تکات لی ده کم بۆ سه عاتیک بچۆره ده ر. ده ترسم شتیک بقومی

سره غامه کهی خراب بی.

روژنیکی دیکهیش (صبری) م له لا بوو. حه لیمه هاته لامانو، گوتی:

- ژنه کهی دراوسیمان ده یهوی بتانیینی.

- بۆچی؟

- چونکه کابرایه که هاتووه ته لای و خه لمتاندوویه و رۆنه که یانی دزیوه. کابرا

هاتووه پیی گوتووه: میترده کهت له بازاره وه ناروومی هیزه رۆنه کهی بۆ بیسم بۆ

فرۆشتن. نمویش هیزه کهی داوه تی. ئینواره که میترده کهی هاتووه ته وه، ده رکهوتووه

کهسی نه نارووه وه، کابرا دزیکی فیلباز بووه.

- باشه. نهی ئیستا ژنه ی دراوسی چیی ده وی؟

- گومانتان لی ده کات.

- نهو زه لامه ده ناسی که دزی لی کردووه؟

- ده ئیت گوايه باش دهیناسی.

له ژووره که هاتینه دهر. ژنه راههستا بوو، چاره پوانی ده کردین. ئیمه ی دیو،
روانییه دهم و چاومانو، گوتی:

- ئهمرۆ دنیا یه و سبهینی قیامهته. خوا لیمی قبول ناکات خه لکیکی بی تاوان
تاوانبار بکهه. ئهم دوو زه لامه لهو کهسه ناچن که دزیی لی کردوین.

دوو ههفته زیاتر به سهرون بوونی (مجید عبدالرزاق) دا تیپهری بوو، که له
کهروک به (نووری جهلال) ی لاری شیوعی خه لکی سلیمانی گه یشتهم و ههوا ئیکی
له ناکاوم بیست: مهجید له سلیمانی یه و نه گیراوه، به لکوو چووته پال فراکسیونی
"الاتحاد" که لیمان جوئی بوونه تهوهو، له دژی ئیمه کهوتوته چالاکی له نیویان.
بهلام - به قسه ی نووری - زۆر پیته چئی ئیستاکه ریزی ئهوانی به جی هیشتهبی، یا
دهریان کرد بی. به (نووری) م گوت: من ئهم هه لئو یستهم له مهجید چاره پوان
نده کرد، چونکه دهیتوانی به شیوه یه کی ئاسایی و به بی خۆشاردنهوه و هه لاتن
پروات.

* * *

چهند قسه یه که له سهه فراکسیونی "الاتحاد". بهم ناوه نارو دیرکرا چونکه
بلاو کراوه کی به ههمان ناوه ده رکرد. له (سلیمانی) ش سهری هه لدا، پاش کهرت
بوونی ریکخراو بو تاقمی ئیمه و تاقمی (النجمة). دامه زینی (الاتحاد) (که ریم
سو فی) ی بهرپرسی حیزی جارانم بوو. دوا ی نیزی که ی سالتیک بهند کردن، چالاکی
حیزی دهست پی کرد بووه. له تاقمی ئیمه و تاقمی (النجمة) یش رازی نه بوو.
بۆیه به بیانوی ئهوه که هه ر خۆی راسته، سییه م فراکسیونی دامه زانده. که ریم
توانی بووی به سوود هه رگرتن هه م له سومعه ی باشی له شاردا و هه م له نه بوونی
کادیری لیوه شاهه لای نه یاره کانی، فراکسیونیک پیکه وه بنی که - با بو ماوه یه کیش
بوو بی - به شی هه ره زۆری شیوعیه کانی شاری بو لای خۆی به کیش کرد. خۆم وهک

لاويكى دلسۆزۈ پاك و شايانى متمانە پيكردن دەپروانييە كەرىم. نامەيەكم بۆ نارد، ئەم متمانەيەم تيدا بۆ دەربىرى و داوام لىكرد چاويك بە ھەلۋىستيدا بگىپتەھو و لە نيو رىكخستنىكى شىوعىي يەكگرتودا ھاوكارىمان بكات و دەست بخاتە دەستمانەھ. بەلام بە رەفتار كەوتە ھەلەھ، چونكە نەك ھەر بە دەنگ داواكەمەھ نەھات، بەلگەو نامەكەمى كرده بەلگەي ئەھە كە ئىمە دان بە "بۆلشەفيەتى ئەودا" دەنپىن، لە كاتىكدا ئەھ لە لاي خۆيەھە قايل نىيە دان بە شىوعىيەتى ئىمەدا بنى.

كەرىم زۆر نەمايەھە و تامى ئارامىي نەكرد. رژىم سەر لەنوي گرتىەھە. تووشى سىل بوو بوو، پىويستىي بە چارەسەر و سەرپەرشتى ھەبوو. ھىچ شتىكى لەم بابەتەيان بۆ داين نەكرد، تا بە شەھىدى لە يەكەن لە نەخۇشخانەكاندا كۆچى داويىي كرد.

* * *

لە كەركوك بە تەنيا مامەھە. دەبى پىي لى بنىم كە ئىمە ئەھ چەند مانگەي ژيان بەسەربردەمان لەم شارە بەر فراوانەدا، نەمانتوانى رىكخستنىكى حىزىيى تازە بنىات بنپىن يا پىتەندىي توندو تۆل لەگەل كرىكارانى نەوت و تويژە مىللى يەكانى دىكەدا بىستىن. لە نيو ھەل و مەرجىكى ئەپەرى ئالۆزدا بووين و لە جەماوەر دابرا بووين. ئەھ ژمارە كەمەي ھەئالان و دۆستانىشمان لە شاردە يا كورد يان لە كەمە نەتەھەكان بوون. جەماوەرى توركمان لە بەردەم چالاكىي حىزىيماندا تا رادەيەك ھەك خاكىكى قەدەغە و داخراو مانەھە. بە پىچەوانەي دۆخى بەغداو ھىندىك پارىزگاي دىكەھە كە لە روى بنىاتنانەھە و فراوانكردنى پىتەندىي حىزىەھە بە جەماوەر، كەم و زۆر خىراتر سەركەوتىيان تيدا بە دەست دەھەت. نزمىي ئاستى فيكرىم و كەمىي ئەزمونى سىياسى - حىزىيم كۆسپىك بوون لەبەردەم گەشە كردنى چالاكىماندا، چونكە بەرنامەيەكى وامان بۆ كارى حىزىي دانە نابوو كە لەگەل

پیداویسته کانی ههل و مهرجی شاره کهدا بگونییت. همرچی ئمو هیله سیاسیەش بوو که پیترهومان ده کرد، تا ئەندازەیهک نەگۆر بوو: خو خەریککردن بە خەباتی دژی ئیمپریالیزم و نەهیشتنی دەسەلاتیەوه، خو بەستنهوه بە دروشمی رووخاندنی رژیم یا وهزارەتی بە کریگیارو.

ئیتەر پاش له ئارادا نەمانی ئەم هۆکارە که ناچاری کردین بە شیۆیه کی کاتی له کمرکوک بئینینەوه، بەهاری ۱۹۵۰ بیری چوونەوه بەغدام له لایەملی. (صبری سباهی) م راسپارد سۆراخی خانویە کی بچوکی کری بکات له بەغدا. دەبوو خانووی عەبدوللا رۆژبەیانیی هاورپی جووتیارو هەقالتی خەباتگێرم بەجی بهیتم. که یەکم جار بە عەبدوللا گەیشتم مرۆڤیکی نەخویندەواری باش و سادە بوو، هیچ پیۆندیەک بە جوولانەوهی سیاسی یەوه گری نەدەدا. کاتیکیش بەجیم هیشت خەباتگێرکی شوێرشیگری راستەقینە بوو، ماله بچووکە کەیی وەک هیلانە بوو چالاکی حیزبی خستبوه بەردەستی هەقالتان.

له گەل (صبری) و عەبدوللا دا کمرکوکم بەجی هیشت. بریارم دا بە مووسلدا برۆم، تا بەتیریک دوو نیشانە بپیکم: لهوی له لایە کەوه چارم بە بەرپرسی ریکخراوی حیزمان دەکەوی و له بارودۆخی ئاگادار دەبوم، له لایە کی دیکەیشەوه بە رینگەیه کی سەلامەتتردا دەچمە بەغدا. هەولێرم بو یە کەمین جار دی. بەر لهوی بکەوینە ری، کەمیک تیندا ماینەوه. هەولێر شارێکی مۆرک دینەتاتی بوو، ژمارە دی دانیشتوانی خوێ له سی هەزار کەس دەدا. که گەیشتنە مووسل له ئوتیلێکی بچووک دابەزین، چاوەریمان دەکرد رۆژی دوایی پیۆندی بە سکریتی ریکخراوه که بکەین. (مووسل) یشم بو یەکم جار بینی. (عومەر) ی سکریتی ریکخراو مامۆستایە کی لای سوورکاری هیمن و کەشخە بوو. له دەرەوه کۆبوونەوه یە کی درێژم له گەلدا کردو له گەلێک کاروباری سیاسی و ریکخراوه بیمان دواين. لهو کۆبوونەوه یە زۆر له دۆخی

تھوپی حیزمان حالی نہبووم. عومر ۷۵ دیناریشی له دهسکھوتی تابوونہی مانگانہو پیتاک دامی.

تیوارہ بلیتمان بری بۆ سفەر بہو شہمندهفہرہ کہ کورسیہ دارینہکانی لہو رینگہ درژہدا سہر نشینان باش ناحویئنہموہ. شۆستہی ئیستگہو واگۆنہکان قہرہبالغ و پیر ژاوہ ژاوہ بوون. کورسیی خۆمانمان گرت و چاوہ پروان بووین شہمندهفہرہ روو بہہ پیتہخت بچوولیت. لایکی کہ لہ گہتی بہ لہ باریکھی جلیکی مہدہنیی سپۆرت لہبہر ہاتہ لامان. چہند پیایکی بہرگی پۆلیسی یا بہرگی مہدہنی لہبہر بہدوایمہ بوون. داوای ناسنامہی لہ من و عہدوللا کرد. ناسنامہ ساختہ کہم دہرہینا کہ لہ بہرہ تدا ہیی برا مردوہ کہی حلیمہ بوو. تہوسا دہفتہری نفوس وینہی پیوہ نہبوو. تہو تاکہ شتہی ناسنامہ کہ کہ سہرگی کابرای راکیشا، نہ گونجانی میژووی لہ دایکبوونہ کہ بوو لہ گہل سہرو سیمامدا، چونکہ لہوہ دہچوو من کہم تہمہنتر بم. بۆیہ لئی پرسیم:

- ریی تیدہچی تہمہ تہمہنی تۆ بی ؟

- باوکم بہم شیوہیہ ناونوسی کردووم. مہسہ لہ کہ گوناحی منی تیدانییہ.

تیوہ لہو جوولہ کانہ نین کہ دہتانہوی رابکھن ؟

- (أشهد ان لا اله إلا الله، أشهد أن محمدا رسول الله).

پۆلیسہ نہیئییہ کہ تہم وہ لامہی پی سہیرو چاوہ پروان نہ کراو بووو ہہستی بہ چہشنہ خہتایہک کرد. تہجا پرسیی: ناخۆ سہربازی ہہلاتوو نیم. بہ (نہخیر) وہ لامم دایمہ. بہ لام بہوہ نیگہرانی کردم کہ پرسیار سیئیم کہسی لیکردم. مہبہستی (صبری سباهی) بوو کہ کورسییہ کی چۆلی لہ تہنیشتمانہوہ چنگ نہ کہوت و چہند مہتریک دوور لہ تیمہ دانیشت. پرسیار کردن لہ سیئیم کہسمان وای پیشان دہدا کہ تیمہ پیشتر چاودیری کراوین. وہ لامم دایمہ تیمہ ہہر دوو کہسین، کہسی دیکہمان لہ گہلدا نہبوہ. پشکنیانین و ہیچیان لہ لا نہدۆزینہموہ. کورہ لاوہ کہ لہ گہتہ کہ

فرمانی به پوٰلیسیکیان دا له لاماڼ بمینیتسه تا خوئی ده گهریتسه. له گهل ټاوهره کانی دیکهیدا روښت. رهنکه چوو بی به شوین سییم که سماندا بگهریت. راستهوخو دواى روښتنی، توانیم پوٰلیسه پاسهوانه که بخله تینم بهوهی که پینمگوت:

- نیمه برسیمانه، نازام لیره ده توانین چی بکړین بو خواردن ؟

- لیره جوړه ها خوارده مهنی له سر شوسته کان ده فروشن.

- کهواته (أبو اسماعیل) برو خواردن بو نیمه و خوښت بهینه. یا بمانبه پینکوه

بیکړین.

نو پره پارهیهی که دامی، نیو دیناری تهوار، مایه فریو دانی بوو. دابزی له دووریی چند مه تریکوه خوارده مهنی بکړی. نیمه یش دستو برد به دوایدا دابزین و خو مانمان له قهره بالغی سر شوسته کهدا ون کرد. به پهله ئیستگه کهمان به جی هیشت و جیه کهمان پهیدا کرد تیندا بمینیموه. سر له به یانیی روژی دواپی من و عبودللا زوو موسلمان به جی هیشت و چوینموه بو کمرکوک. روژی دواتر (صبری) اش له به غداوه گه یشته لاماڼ و پیی گوتین: مه فزهی پوٰلیسه که تا شمویکی درهنگ به شوین نیمه و تهودا نیو واگونه کانی شه منده فزه که ده گهرا. ناگاداریشی کردموه که خانویه کی چکولهی گونجاری له به غذا به کړی گرتوه.

پاش سی روژ به نوتومبیل چومه کفری و، لهو یشوه به شه منده فزه بو به غذا. پیره ژنه کهی دایکی حه لیمه و کهریمی کچه زایم له گهل خو مدا برد، تا کاتیک به شیویه کی باشت ری و شوین بو ئیش و کاره کام داده نیم، لهو خانوه دا بو ماوهیه که له گهلما دابنیشن. سر له نوی بو موه به دراوسپی نه خوشخانمی عهزل و نزرگی (الست زبیده) ی ژنه به ناویانگه کهی (هارون الرشید). (صبری) بو ماوهیه که هر نه لقهی پیوه ندیی نیوان من و بهرپرسی ریکخواوی پیتهخت بوو که توانیبوی له بنیاتناوهی خویدا چند سر کهوتنیک به دست بهینتی.

* * *

سەر له نوی پیتتهخت

که گه پاموه بو بهغدا، هیچ نهخشهیه کم بو چالاکی سیاسی یا کاری داهاتوی ریکخستن له گهڵ خۆدا نهبرد بوو. له عۆدهی ئهم چهشنه کاره نهدههاتم. بهلام سهبارهت به کیشهی کاروباری نهینی و خۆشاردنهوه، چهند ئهمزموونیکی لهبار یا باشم له لا کهلهکه بوو بوون. ئهو ریبازهی که له گهیشتمهوه به بهغدا له حوزهیرانی ۱۹۴۹ داو تا ناوهراستی ۱۹۵۱ گرتمه بهر، ریبازی کشانهوهی ریکخراو بوو؛ واته خۆلادان له خۆپیشاندان و مانگرتن و ههموو خهباتیکی جهماوهری که زه مینهیان بو خوش نهبوو بوو، خهریککردن به بنیات نانهوهی حیزب و پهروهده کردنی کادیۆری باش. نهمدهتوانی بو پاساودانهوهی ئهم ریبازه، هیچ روونکردنهوه یا فۆر موولهیهکی تیۆری بهردهست بجم. بهلام ئهمزموونی ئهو خۆپیشاندانانی که له دهورانی سهرکردهیهتی (ساسون دلال) دا له سلیمانی ریبهریم کردن، قهناعهتیان پی کردم که ئهم چهشنه ریبازه سیاسی - ریکخراوهیهیه لهو قۆناخدا راست و دروسته.

کاتیك دیسان کهتمهوه چالاکی، - وهك کرد سووم به پیشه - له نیو زههمهتکیشان و گهه کیکی میلییدا نیشهتی بووم؛ وهك ئهوان دهخواردو دههپۆشی و دهژیام و پێوهندیی ئاسایی دراوسییهتیم له گهڵدا دههستن، بهبی ئهوهی پهرده له رووی ناسنامهی حیزبی - سیاسیم یا سروشتی چالاکیی ژیر زه مینیم بو هیچ یه کیکیان ههلباتم. بۆم دههکهوت دۆخه که، به بهراورد له گهڵ ماوهی پیش سهفهر کردندا بو کهرکوک، زۆر باشتره. ریکخستننهکان فره ژماره ترو فره چالاکی ترنو، پێوهندیش له گهڵ ریکخراوه حیزبییهکانی دهروهی پیتتهختدا فراوانتر و ریکخراوتره. له ههموو ئهوانهیش گرنگتر، زانیاریهکانی دوژمن کۆن بوو بوون که لکیان بۆی نهبوو. لهو کاتمهوه کهچوو بوومه کهرکوک، زانیاریی تازهی دهست

نه کوتبوو، نه لهسمر من و نه لهسمر کادیران و نهو ریکخستننه تازانه که لهو ماوهی می دوا پیدا هینرا بوون.

من تا نهو ده مه به ته نیا ناو ندی سمر کردایه تی حیزم پیکده هینا له دوا گیرانی (زکی و طبان) هوه، هاوبه شینکی دیکم نه بوو. به لام بو راییکردنی کاروباری رۆژانه، یارمه تیم له چند کادیرینکی تازه کوره ی دهورم - محمد راضی و صبری سباهی و مجید عبدالرزاق - ورده گرت. که له کمرکوک زۆربه یانم له دست دا، گه لیک دژواری گوره ترم له راییکردنی کاروباردا بهریشه وه بوون. کاتیک ها تمهوه بو به غذا، وه زعم لهو ماوه کورتمدا گۆرا، به تایبته دوا به دوا ی کوتای پیتهانی ماوهی حوکم و له زیندان ده رجوونی (هادی صالح) و (صادق الفلاحی) ای کریکارانی چین و پیوه ندیکردنم پیانمهوه. بو م ده رکهوت دوو تیکوشه ری گورج و گۆل و خۆبه ختکهری راسته قینمن، هممو وزیه کی خۆیانیان خستوه ته بهر خزمه تی حیزب. (صادق) به بی پارایی قایل بوو دایکی بهیننی تا له په ناگه یه کی حیزبیدا له گه لیدا یا له گه لماندا دابنیشی. به لام دایکه مانه وه ی دوور له هاوړپیانو چاوپیکه وتن و کۆری گهره لاوژه ی رۆژانه ی له گه ل ژنانه کۆلانه میلییه که یاندا بو نده چوه سمر چونکه پیشت دهقی بهو ژیانمهوه گرتبوو. باری ژبانی خۆشاردنه وه نیو ماله حیزبیه کان و بهر بهسته کانیی ده رنده برد. بویه دوا ی چند حه فته یه که به جتی هیشتین. هرچی (هادی صالح) یش بوو، نموه نه که هر خزی به حیزب به خشیبوو، به لکوو خیزانه که یشی به دیرژیایی سالنیک یه که له دوا ی یه که کرده خزمه تکاری حیزب. ژنه نه خوینده واره ساده که ی، بوو به نمونه ی ژنه خه باتگپری میلیسی له خۆبور دوو. به پیوستی ده زانم دان به ودا بنیم که من قه رزار باری نم خیزانه کریکاره باشم، که له راییکردنی کارو به دیهینانی نمرکه حیزبیه کامو خزمه تکردنیشمدا بو ماوه ی پتر له دوو سال و تا گیرانم له نیسانی ۱۹۵۳ د یارمه تییه کی زوری دام.

ئەم خەزەنەى دىكەيش كە دەرگای مالى بۆ خستەمە سەر پشەتو چەند بۆى
 ھەلبسورابايە لە رايىكردنى چالاكىي حيزىمدا يارىدەى دەدام و كارىكى كرد
 قەرزار بارى بىم، خەزەنى كرىكارانى چىنىنى خەلكى (الكاظمية) (خضير) و
 (ابراهيم) و دايكە زەحمەتكيشە نەخوئىندەوارە دلئىرەكەيان بوو، كە ھەر كارىكى نامە
 بردن و پۆستە گواستەنەومان پى بسپاردبايە بە جۆش و خروشمەو رايەپەراند.
 ھەرەھا بە درىژايىسى ئەم ماوئە كە نىزىكى بووم، وەك دايكىكى راستەقىنە
 ھەلسو كەوتى لە تەكدا دەكردم. نافرەتتىكى ئازاى گەشىن و نەفس بەرز بوو. بە
 دەگمەن رى دەكەوت تەشىي بە دەستەمە نەبى، جا ئىتر لە مالمەو دابنىشتبايە يا بە
 ھىندىك ئىش و كارەو خەرىك بوایە. تەشى بە لای ئەووە ھەر نامرازىكى نان پەيدا
 كردن نەبوو، بەلكو ھۆبەكى كات بەسەربردنىش بوو.

ئەگەر بۆم ھەبى وەك خەباتكارىكى شوڤرگىڤرى لە ناخەو باوەر ھىناو بە كىشەى
 گەل و كۆمۆنىزم، كە لەم قۇناخەدا ژيانم بۆ تەرخان كرد، شانازى بەم كارانەو بەكم
 كە كروومەن و بەم دەسكەوتانەيش كە بەدىم ھىنانون، دەبى پى لەم راستىيە بنىم كە
 مەن لە تەوانامدا نەبوو ئەم كارانە بە ئەنجام بەگەيەنم ئەگەر يارمەتى و بەشدارىي
 خەباتگىڤرانەى چەند كرىكارىكى لە روى سىياسىيەو ھۆشيارو دلسۆزانە
 تىكۆشيوى وەك (صبرى سبەھى) و (صبيح سبەھى) و (ھادى صالح) و (صادق
 الفلاحى) و (خضير عباس الكاظمى) و (جاسم يحيى) و چەند سەربازىكى دىكەى
 نەناسراو نەبونايە، كە بە بى چاوەرپىكردنى پاداشتى ھىچ كەسىك و بە بى
 سەلكردنەو لە تىرۆرو راوہ دوو نانى رژیى پاشايەتتى نۆكەر كايان كردو
 قوربانىياندا.

(ھادى صالح) كە درىژترىن ماوہى ژيانى خۆشاردنەوم لە گەل خۆى و خەزەنەكەيدا
 گوزەراند، بەم ئەوہى بىناسم سالىكى لە زىندان بەسەر برد بوو. ژنە لادىيەكەى لە
 ماوہى زىنداندا ژيانى خۆى و سى مندالەكەيى بە فرۆشتنى شىرى مانگاگەى

به پرتوه ده بردو، شمو نشینیی به دیاره وه ده کرد. پیی وا بوو باشتین مانگایه له جیهاندا.

ته ناهت پاش گواستنوهی بو مالتیکی حیزی و مانه وهی له گه لماندا، نمو مانگایه هدر له گه ل خویدا هیشتبوه وه و مشور خوری بوو. بریکی له شیره کهی ده فروشتو، شیرو ماستی ده رخوارد ده داین. به یانیی رژیکیان سهرنجمان دا نار ده کاته نمو شیره وه که له سهر پریمزه نهوتیه که بوی گهرم ده کردین. میرده کهی به تووره یی پیی گوت:

- کچی پیاو تو هتا فیل له مندا له کانیشته ده کهی.

- پیکنمی و گوتی: باوکی عمدنان شیره که بهش ناکات!

جاروبار کاروباری چاپکردنیشم ده دا به سهر (هادی) دا. رژیویه ک و تایپرایتیریک (طابعة) له ماله کهیدا بوون. خانویه کی بچوکی حاجی به کی (الشکرچی) ناوی لهوی به کری گرتبوو. جاریکیان بلاو کراوه کی حیزیی له ژووریکدا چاپ کردبوو. بو نموهی هیچ دانه کی بلاو کراوه که به مهره کهبی نهوتیر پیس نهبی، له ژووره کهدا بلاوی کردبوونمه. پیش نموهی کوپان بکاتمه ژووره کهی به جی هیشتبوو. دواي تاویک (الشکرچی) ای خاوهن خانوو له گه ل دوو کچه عازه به کهیدا بو به سهر کردنمه ی خانوه که یان دیده نیی کریچیه کانی هاتبوون. به بی تیزن خواستن له که بیانوی مال که سهر قالی جل شتن بوو بوو، چوو بوونه ژووری رژیویه ک و سهدان دانه له سهیرو عهنتیکه یه یان دیسوو: تایپرایتیریک و رژیویه ک و سهدان دانه له بلاه کراوه کی چاپکراو. کچیکیان دانه کی له بلاو کراوه که برد بوو و نونیشان و نیمزاکه ی پهراویزیی خویندبووه و گوتبووی:

- بابه! نه مه چاپخانه ی حیزی شیوعی یه!

حاجی (الشکرچی) سهیاری نموهی که پیاریکی نه خوینده وار بوو، دهرکی به هه موو شتیک کرد بوو. به هیمنی وه لامی کچه که بی دابوه وه:

- نا کچی خۆم! ئەمە تایپی حکوومەتەو ئەم کرێچی یەیش کاتبە لە دائیرە یەکی حکوومەتیداو ئیشی بەسەردا کەلە کە دەبێ. بۆیە ناچارە پاش دەوامی پەسی لە مائەوە تەواویان بکات. دەی با بچینە دەرەو.

لە گەل دوو کچە کەیدا هاتبەو دەری و دەرگاکە بە هیواشی پێوەدا بوو، چەند قسە یەکی عادی تەیی لە گەل کە بیانوی یە کجار شەژاوی مائدا کرد بوو. لە مائە کەیی رۆیشتبوونو (أم عەدنان) یان بە گینگل و واق و پمانەو بە جی هیشتبوو. کە چوومە نیو خانەو کە بلاو کراوە چاپکراوە کە ببەم، بووم بە بارانی رەحمەت و بەسەریدا داباریم. بە پەلە بەسەر هاتە کەیی بۆ گێر پامەو. دوو کچە کە لەسەر بانی خانە کەیی تەنیشتمانەو کە مائی پووریان بوو، تەماشایان دە کردین و پێدە کەنین و بە لایانەو سەیر بوو چاپخانەیی (حشع) لەم شوینەدا یەو بەم شیوە یە. نیتەر دەبوو نە هیتم وەختە کە بە فیژ بروتات. دوا ی ئەو ی دایکی عەدنانم راسپارد شتە مەترسیدارە کان بە کۆل بۆ دوو کانی برادەرێکی ناسیار (الشیخ معروف) بگۆزیتەو، پۆنیۆو تایپرایتەرو بلاو کراوە تازە بە تازە چاپکراوە کەم خستە دوو سەبەتەو بە سوکانی پاسکیلە کەمدا هەلمواسین و دەستبە جی مائە کەم بە جی هیشت. پاش بیست دەقە کەمتر لە بازار پیتی گەشتەو پیمگوت بە میردە کەیی بلیت: با بەبی دوا کەوتن و لە گەرە کێکی دوور لە (الرحمانية) بە شوین خانوویەکی دیکەدا بگەری. هەمان پۆژ خانە کەیی لە نیو باخە کاندایا، لەو جێیدا کە دوا یی کۆشکی کۆماریی لی دروست کرا، پەیدا کرد. خانە کە ئیلا یەکی باشی بە باخچە یەکی گەورە ی پەر لە دارخورمای هەلچوو و داری میو هەت دەورە دراو بوو. مۆلکداری خاوەنی خانە کە بۆ خۆیی بیناکرد بوو، ئەجا عیرا قی - رەنگە لەبەر نەخۆشی بوو بێ - بە جی هیشتبوو. دایان بە ئیمە بە کرێی مانگی سی دینار. تا ئەو کاتە گەورەترین و دلگیرترین خانو بوو تینیدا ژیا م. بەلام (حمود الراوی) ی شیوعیی چالاکی چەنە بازو لاپرەسەن نە یهینشت زۆر تینیدا بیتیینەو و خۆشیی لی وەرگیرین.

(فضیلة) ی خوشکی (خضیر) که کچؤلهیه کی تهتر بوو به پەشوکارویه هاته

ژوور. پیش ئەوی ئەو نامەیه بداته دەستم که له یه کیئکوه بۆی هینا بووم، گوتی:

- که هاتمه ژوور ئاوړم دایمیه. سهیرم کرد ههڅال (حمود) شوینم کهوتوه.

ههواله که کتو پرو سهیرچاکیش بوو. ئیمه (حمود) مان به کادیڕیکی چالاکى ناوهنجی خۆمان دانا بوو، بپرای بپر گومانمان لی نهده کرد. ئەو هتا پهفتاریکی سهیری وای لی دهو شهیتوه، گومان له خۆی دهو روو ژینى و دهبیته هۆی نیگهرا نییه کی په وایش بو ئیمه. له (فضیلة) م پرسى:

- بۆچی پیش ئەوی بگهیهته لامان، له ریگه نهترانى شوینت کهوتوون؟

- له دوا ساتدا نهبی سهیری دواوه نه کرد.

لهوانهیه (حمود) ته نیا به مه بهستی خو تیهه لئورتانندن پهفتاری وای لی وهشاییتوه. بهلام ناچار بووین په سیاری زیاتر له خۆمان بکهینو، خراپترین ریتینچوون روو بهرووی بارودوخه که ببینهوه. فینلاکه مان چۆل کردو، پاش که متر له چل رۆژ باخو خورمار میوه هاتمان به جی هیشته. هادی مائیکی تازهی له گهره کی (کمپ الصلیخ) دۆزییهوه و گواستمانهوه بو ئەوی. (حمود)، سهیره پای ئەم پهفتارهیشی، نهرم نیانیم له گه لدا نهواند. ئەو بوو له حیزب وهدهرم ناو ئەوم به خه لک راگه یاند. بهلام تاوانی سهیخوړیم نه دایه پال، به لکوو گوتم چهنه بازو تیکده ره و همز ده کات له هه موو دیزه یه کدا ئەسکوی بی. ناویشمان نا "تیتۆییی چهنه باز". خۆم حالتی نه بوو بووم که مرۆف تیتۆیی بی. (ناوی تیتۆی پیشه وای شیوعیی یوگۆسلاقییه) مانای چییه. بهلام ته وای له سهیر ههق بووم که سیفه تی چهنه بازیم به سهردا برهسوو. ئەویش پی به پی زۆر باکی له وه نه بوو پیی بگوتریت چهنه باز، بهلام ناوی (تیتۆیی) ئەوپه ری کاری تیده کرد. ههتا به یه کیئکیانی گوت:

- رازیم به چەنەبازو تێکدەرم دابنێن، بەلام من تیتۆیی نیم، تاکە تکایشم ئەویە حیزب ئەم تاوانەم نەخاتە پال. من تێکدەرم و هەڵپەرستم، بەلام تیتۆیی نیم. کە بۆ یەكەمین جار رادیۆ هاتە ماله کەمە، لە گەڵ خیزانی (هادی صالح) دا دادەنیشتم. پیتی دلشاد بووم، چونکە هۆکاریکی باش بوو بۆ بەدوودا چوونی هەموال و رووداوەکانی جیهان کە لە رۆژنامە و رادیۆ بەدەر هیچ رینگە یە کمان نەبوو بۆ بەدوودا چوونیان. رۆژتکیان لە ژوورە کەم دانیشتبووم، وەلامی هیندیک نامە ی حیزبیم دەدا یەو، (أم عدنان) بە پەلە پرووزی هات بەسەر مەدا و بەسەر سامییەو پرسی:

- بۆچی رادیۆ ناکەیتەو ؟ بۆچی ؟

- بۆچی دەبی بیکەمەو ؟

- لەمیعە توفیق گۆرانی دەئیت.. گۆرانی "نایل" دەئیت !

- رادیۆکەم کردەو و لە گەڵ دایکی عدناندا گویم لە گۆرانیە کە گرت. بیرمە بە راستی دلبەندی ئەو گۆرانیە دێهاتیە خەمگین و نایابە بووم.

* * *

پێوەندیی حیزبیم لە بەغدادا پەلی هاوئشت، هەتا نارچە جیا جیاکانی شاری گرتەو. هاتوچووی رۆژانە ئاسان نەبوو. بە کارهێنانی ئوتومبیلی کرێ لە نیو ئەو شارە گەورەیدا، سەرەرای پارە تێچوونی، هیندیک مەترسیی هەبوو. سەیرم کرد سواری پاسکیل بوون باشترین شتە. بەلام ئەمە بۆ منی لاو کە بە بچووکێ فێری نەبوو بووم، کاریکی ئاسان نەبوو. پاسکیلیکی بە کار هاتووم کړی و دەستم بە مەشق کرد لەسەری. پێش فێر بوونی لێخوڕین، پتر لە دەیان جار کەوتە خوار. ناتوانم ئەو رووداوە لێبیر بەمەو کە پێش فێر بووم بە باشی بەسەر مەدا هات، ئەو رۆژە ی کە سواری بووم و لە مائی (خضیر) هە لە (الکاظمیة) رووم کردە مائی (صادق الفلاحی) لە بەری کەرخ. بە پاسکیله کە بە شەقامیکی تەنگەبەر و پەنا عەماراوی

نیزیکی گۆره پانی (الزهراء) (الکاظمیة) دا ریم ده کرد. ئوتومبیلیک به ره و پروم هات. چوار ئافره تی گامیشهوانی ماستفروژ له خالی به یه کگه یشتماندا به ته نیشته یه کهوه ده رۆیشتن. به هۆی خرابیی لیخوڕینه که مهوه دوو رینگم له بهرده مدا بوو: یا خۆم بکیشابایه به ئوتومبیله کهدا که مه ترسی یه کی کوشنده ی تیدا بوو، یان خۆم بدابایه به ئافره تیکیاندا. چونکه ئەم شه ره یان سووک و ئاسانتر بوو. رینگه ی دووه م هه لپژارد. خۆ پیدانه که شتیکی نا خافل بوو بۆ ژنه ماستفروشه پیخاوسه کان. ویلی پاسکیله کهم چوو به ناوگه ئی کچیکی که له گه تی ره شتاله ی به له باریکه دا که چار زلو له چک کردوو عه با له خۆه پیچاوو له وه ستان و رۆیشتندا قنج وقیت بوو. کچه سی سنووقی ته خته ی گه وه ی پر له ماستی له بان سه ری هه لگرتبوو. به لام سنووقه که ی سه روویانی له ده ست ده رچوو، به سه رمدا قلب بووه وه ماسته که وه کوو یه ک به سه ر گشت ئەندامه کانی له شمدا رژا. له پاسکیله که دابه زیم و داوای لیبوردم له کچه که کرد. ئەم بهرکه وتنه نا خافلّه یه کهم جار کچه ی هه په ساند. که ده می هه له ینا یه وه، یه کهمین قسه داوای کرد هه قی ماسته که ی بۆ به ژیرم. چاره که دیناریکی داوا کرد واته کهم و زۆر نه ری ههرسی سنووقه که. که بۆی ده رکهوت به بی په لپگرتن پاره که ده ده م، چه شکه بوو داوای دره مه میکی دیکه ی کرد. دره مه زیاده کهم داو گویم نه دایه ئەو ماسته ی که له تهوقی سه رمه وه تا قوله پیتمی سپی کرد بوو، روو به کهرخ تیم ته قاند. خه لک له هه ر کوئی که بیان دیبام پیتم پیته که نین.

لهو ماوه یه ی داواییدا زۆرم که لک له پاسکیل وه رگرت. به رینگه ی لا کۆلان و لا پیددا. دوور له چاری پۆلیسی نه یینی که به عاده تی بریبوویانه گۆره پان و شه قامه سه ره کیه کان، هه موو گه ره که کانی پیته ختی هه ر له گه ره کی (الزویه) وه تا (الگریعات) و له گه ره کی (العاصمه) وه تا گه ره کی (الشاکریه)، پی ده گه رام.

* * *

پاش گهړانموم بۆ بهغدا بیرم له دووباره ده‌رکردنوهی (القاعدة) ی روژنامه‌ی
 حیزب کرده‌وه، به‌لام نه که‌ره‌سته‌ی چاپ و نه ده‌سه‌لاتی نووسینمان هه‌بوو. پیم باشت
 بوو ته‌گه‌ر به‌ده‌سه‌سته‌تیش بووه هه‌م وه‌ک ئامرازیک بۆ وره به‌رزکردنوه‌ی ده‌ری
 بکه‌ین و، هه‌م له هه‌ولتی خو‌مان نه‌که‌وین بۆ دا‌یینکردنی که‌ره‌سته‌کانی چاپ. لام
 وابی دوو ژماره به‌م شیوه‌یه ده‌رکرا. قه‌له‌می هه‌قالان و ده‌سه‌تخت خو‌شه‌کان
 خه‌ریکی روونوسکردن بوون. (عطشان ضیول الازیرجاوی) ی ته‌فسه‌ری شیوعیی له
 سوپا ده‌رکرا، ده‌ست پێش‌خه‌ریی کرد بۆ ک‌رینی یه‌که‌م رو‌نیۆ له کو‌مپانیای
 بازرگانیی ته‌فریقایی. چوه کو‌مپانیاکه‌و وا خو‌ی پێشان دا که گوا‌یه رو‌نیۆکه‌ی بۆ
 کلێسه ده‌وی. دا‌وی نووسراویکی ره‌سمییان لی‌ کرد. روژی دا‌ویی نووسراویکی
 ره‌سمیی ساخته‌ی بۆ بردن که ک‌رینی ده‌زگاکه‌و گواستنه‌ویی بۆ عه‌یاده‌ی دوکتو‌ری
 شیوعی (محمد الچلبی) بۆ ئاسان کرد. دوکتو‌ر محمه‌دیش به‌ ئوتومبیله‌که‌ی خو‌ی
 گواستیموه بۆ جێیه‌کی دیاریکراو. ده‌بی لی‌رده‌دا ئاماژه بۆ ئه‌وه بکه‌م که (عطشان)
 تیکۆشه‌ریکی چالاک و جه‌رگ کون تی‌ نه‌بوو بوو سه‌رپاکی وزه‌ی خو‌یی دا به‌ کاری
 حیزبی، ته‌گه‌ر چی به‌رده‌وام حمزی ده‌کرد خو‌ی ده‌رخات و به‌شان و بالی ئیشه‌کانیدا
 هه‌لب‌دات، به‌ پێچه‌وانه‌ی (محمد الچلبی) یه‌وه که شیوعییه‌کی سپو‌رت و سه‌ربازینکی
 ونی دوور له هه‌ر خو‌ ده‌رخستینک بوو.

هه‌ر له‌و کاته‌وه که ده‌زگای رو‌نیۆمان مسو‌گه‌ر کرد، (صبیح سه‌باهی) ی لا‌وی
 شیوعیی چکۆله بوو به چاپکه‌ری سه‌ره‌کیی (حشع). ئه‌و له ته‌مه‌نیکی زوه‌وه،
 پێش ئه‌وه‌ی بگاته هه‌ژده سالی، خو‌یی به‌ گه‌ل به‌خشی و پارچه‌یه‌ک بوو له پاکی و
 بی‌تو‌هیی و خو‌ به‌ختکردن و ره‌وشتی چاک. (صبیح) له‌و سالانه‌دا که سه‌کرتی‌ری حیزب
 بووم، ده‌سته راستم بوو بۆ هه‌ل‌سو‌رپاندنی کاروباری هونه‌ریی چاپه‌ گورج و گو‌له ژیر
 زه‌مینیه‌که‌مان که دو‌ژمنی هه‌راسان و دوستانیشی شاگه‌شکه کردبوو.

* * *

سالی ۱۹۴۹، دوا به دواي کۆبونموي جيهاني لايهنگراني ناشتي له ستۆکھۆلم و دهرکردني بانگموازي ناوداري ستۆکھۆلم که بانگهيتي بۆ قهدهغه کردني چهکي تهتومي دهکرد، بزوتنموي جيهاني ناشتي دامهزرا. سالي ۱۹۵۰يش بزوتنموي ناشتي له عيراقدا، له ناوهندي همل و مهرچيکي دژواردا، له ولاتيکدا که ديموکراسيي تيدا نهبوو بهرهلستاني رژيم و به تايبته شيوعيهکان و هممو هيژه چهپروهکان راوه دوو دهنران دامهزرا. شاعيري گهوره (الجواهری) دهرچيکي شهخسي گرنگي ههبوو و بانگموازيکي ناراستمي رۆژنامه ناشکراکان کردو بانگي عيراقيانى کرد بۆ ئيمزا کردن لهسهر بانگموازه که بهلام (حشع) داینه مۆي سه رهکي و راسته قينه ي پشت سهري دامهزاندني ئهم بزاقه بوو له گۆره پاني عيراقدا. هاني (الجواهری) مان دا له دهست پيشخهريه که يداو؛ پيشتر ههر که بانگموازه که يشي بلابووه وه، له چوار چيويه ريتکخراوي حيزييماندا بانگموازه که مان بۆ دهستکردن به ئيمزا کۆکردنوه ناماده کرد. چالاکترين رۆشنبيري بهم يان بهو شيويه به حيزيه به ستراوي وهک (عطشان زيول) و (عبدالرزاق الشيوخ علي) و (عبدالجبّار وهبي) و (غضبان السعد) و (عامر عبدالله) و (توفيق منير) و هبي ديکه لهم بزاقه دائيشيان کرد. پهنگه له بهر ئهم هۆيه بوو بئ که بزاقى ناشتي له لايين نهک ههر لايهنگراني رژيمي پاشايهتي، به لککوو تهنا نهت زۆريه ريبهراني حيزبه بۆر جوازيه نيشتمانيه بهرهلستهکانى رژيمه ويش به بزاقى شيوعيانه يان سهر به حيزي شيوعى له قه لهم ده درا. ئهم تۆمهت وه پال خستنه له گهلا راستيهکاندا نه ده گونجاو پشتي به هيچ شتيک نه ده بهست، له وه به ده ر که شيوعيهکان له ريزه کانيدا چالاک بوون. ئهم بزاقه له قهدهغه کردني چهکي تهتومي و دوورخستنهوي مهترسيي جهنگي گهردووني زياتر هيچ نامانچيکي ديکه ي بۆ خوي دانه نابوو.

ژماره یه کی کم له کادی رانی کۆنی وهک (محمد حسین أبو العیس و نافع یونس و یوسف حنا تد) له گه ل (سالم) دا بوون.

(حمید عوسمان) ی سهر کرده ی تا قمه هه لپراوه که یه کهمین سهرچاوه ی ئه و زانیاریانه بوو که له سهر رووداوه که پیمان گه یشتن. کليلة که له دهستاندا یا له دهستی شه خسی خۆمدا بوو، تا له بهغداوه بریار بدهم کئ له بهندیخاندا براوه و کتیش دۆراو ده بی. هیندهم سئ و دوو ئی نه کردو لایهنگیری (حمید عوسمان) م کرد. زۆره ییش دژی سالم و ئهوانه بوون که له گه لیدا مانه وه. ئه م هه لئو یستهی ئی مه سهره کیتیرین خالی هیتز بوو لای حمید عوسمان، چونکه ههر ئه وهنده بهس بوو که حیزب دژ به لایه نی دووه م پشتگیری ده کرد. لایه نی دووه می ش بی هه وده هه وئی پیوهندی بهستو و ریکخستن و دامه زانندی ده دا له ده ره وه ی بهندیخانه.

ئه گه به پی عه قلیه تی ئیستا و پیوانه ی ئه مپروم حوکم به سهر مه سه له کاندا بدهم ئه و له مو قهناعه ته دام که من ئه وسا له بریار دانی پشتگیری حمید عوسمان و رته کرد نه وه ی (سالم عبید) دا په له م کرد بوو. ده بوو په له نه که م هه وئی پر کرد نه وه ی ئه و که لینه بدهم که که وتبه نیوان ههردوو تا قمی زیندانیه شیوعیه کانه وه. ئه وه به لای منه وه وهک یه کهمین بهرپرس له حیزبدا کارنکی شیوا و ئاسان بوو. خراپترین ئه نجامی ئه م رووداوه ییش ئه وه بوو که له وه به درا زنجیره یه که کوده تا زیندانه سیاسی هه کانی گرت ه وه. بۆیه به هه مان شیوه بهرپرسه کانی زیندانی (کووت) و بهغدا لابران. هه یچ یه کیک له لایهنگرانی کوده تای نیو زیندانه کان په بیان به وه نه برد بوو که بهرپرسیکی تازه ی له چه شنی (حمید عوسمان) له چا و (سالم عبید) دا که م ئی وه شاهه ترو زۆر بیروکراتیتر و تاکره و تر ده بی.

* * *

کاتیکی دریتز به سهر هاتنه وه صدا بو بهغدا رانه بورد بوو که داوایه کمان له پاشا وه ی تا قمی (الاتحاد) وه پی گه یشت بو باسو و خواس و گفتوگو کردن له گه لیا ندا

بۆ يەكگرتنەمەمان. (الاتحاد) كەرىم سۆفى دايمەزاند بوو. زۆر خۆمماندوو نەكرد سۆراخى چارەسەرىكى گونجاوى گېرگرتتەكە بىكەم، بەلكوو ەلامەكەم لە كارەكانى سالى ۱۹۴۵ى فەھد دا بەرانسەر بە تاقى يەكىتتى تىكۆشىن (وحدة النضال) دۆزىمە، كاتىك داواى گفگوگۆيان كرد بوو بۆ يەكگرتنەمە. فەھدىش ەلامى دابونەمەو گوتبووى: هىچ گفگوگۆيەكتان لەگەلدا ناكەين، بەلكە دەبى رىكخستەكتان ەلبەشەيننەمەو تاكە تاكە داواى ەاتنە رىزى حىزىمان بىكەن. حىزب يەكە يەكە بىر بار لەسەر ەممو داوايەك دەدات. چى وىست ەينايە دى، بەشە كورد يەكەى يا راستەر بلەين: بەشەكەى ەملىرى تەو تاقمە نەبى كە سالىح ەدەدەرى بەرپرسو ەمەيد عوسمانو نافعو يونسو جەمال ەدەدەرى و ەزىز ەمەدەش ئەندامى بوون، ناچار بوون سالى ۱۹۴۶ خۆ ەلبەشەيننەمەو تاكە تاكە داواى ەاتنە رىزى (حشع) بىكەن.

كە تاقى يەكگرتن (الاتحاد) ەلەشەيمە بلاوكراو يەكى نەينى بچوك بە ناوى تىكۆشىن (النضال) ەو ەسەر بە بەردەوامى دەردەچوو، بلاوكراوى فراكسىونىكى بچوك بوو لە ۱۹۴۹ دا سەنگەرى لە ئوردوگەي نىشتمانى ناماركسىيەمە گواستەمە بۆ نىو ئوردوگەي شىوعى. ەزىز شەرىف سەزۆكى ئەم فراكسىونە بوو. لىرەدا ەم دەكەم مەسەلەكان بە شىو يەكى باشتەر روون بىكەمەمە:

دوابەداوى دوو ەمەين جەنگى جىهانى و ەاتنە گۆزى قۆناختىك بۆ رادەرپىنى دىموكراتىانەو پىكەينانى حىزبى ياساى رى پىدراو، فەھد لەگەل (ەزىز شەرىف) دا لەسەر ئەمە رىكەوتن ەزىز حىزبىكى دىموكراتىي ياساى دا ەمەزىنى، شىوعىەكان بە بى لە دەستدانى (حشع) ەك حىزبىكى نەينى خەباتكەر پالپشتى بىكەن بۆ ئەنجامدانى چالاكسىيەكى سىياسى ئاشكرا لە ژىر ئالاكەيداو لە چوار چىو يەكى دىموكراتىدا كەلكى لى ەرىگرن. بەلام ەزىز شەرىف ەسەر ەيندەى دەستى لە رى پىدانى ياساىي حىزبى گەل (الشعب) گىر بوو، وازى لە

ریښکومتنه که هیټنا. له باتیی ټموی ټم حیزبه ببی به مهیدانیک بۆ چالاکیی
جهماوهری - یاسایی شیوعیه کان، عمزیز شهریف لهسهر رووپهری روژنامه کهیدا
(نیشتمان - الوطن) کهوته بانگمواز کردن بۆ هه ټوه شانموی (حشع) وکۆبونموی
شیوعیه کان له ژیر ټالای حیزبیکیی دیموکراتی یاساییدا به سهرکردایه تیی خوی.
فهده ټم بانگموازه ی ره تکرده وه، سوور بو لهسهر ټامانجی خوی که هه ټولدان بو
بۆ دامه زانندی حیزبی رزگاری نیشتمانی (التحرر الوطني) به سهرکردایه تیی
(حسین محمد الشیبیی).

وهختیک ټیمپریالیزمی ټینگلیزی له ١٩٤٧ دا نه خشی بۆ په یماننامه ی
(پۆرتسمۆت) داده نا، رژییم ټیجازه ی حیزبی (الشعب) ی کیشایمه وه. له ١٩٤٨ یشدا،
هیټنیک له دیارترین کادیوانی حیزبی (الشعب) (وهک عبدالجبار وهبی و عامر
عبدالله و توفیق منیر) ریزه کانی ټم حیزبه یان به جی هیشت و روویانکرده (حشع).
عمزیز شهریف ژماره یه کی کهم کادیوی له گه ټدا مایمه وه. ناوبراو له ده ورائی به
توندی نشوستی هیټانی (حشع) دا له سالی ١٩٤٩ دا، دهستی له بیری
هه ټوه شاندموی حیزبی شیوعی هه ټگرت و، کهوته سهر که ټکه ټم ټموی که
پاشماوه ی حیزبه که ی بکاته ریښکراویکی شیوعی و، بلازکراوه یه کی نهیټیی به ناوی
ټیکۆشین (النضال) وه - وهک روژنامه یه کی شیوعیانه ی نهیټی - ده رکرد. به ټومید
بو ټم ریښکستنهی جیی (حشع) که چهند برینیکیی قول کهوتبوننه جهسته یمه وه،
بگریټمه وه.

* * *

حکومه تی عیراق له ١٩٥٠ دا یاسایه کی ده رکرد، ریی به جووله که
عیراقیه کانداه گمزنمه ی (جنسیه) ی عیراقییان پووجه ټ بکه نموه و کوچ بۆ ده ټه تی
ساوای عیبری بکه من. ده رچوونی یاساکه هاوزه مانی بلازکردنموی کۆمه ټیک واته
وات بو بۆ ترسو بیسم خسته دلئ جووله که ی دانیشټووی شاره جیاجیاکانی

عیراق و به تایبەت بەغداوه، تا هەلیان بپیچن دەست بەرداری رهگهزنامە ی عیراقییان بنو بگوێزنهوه بو ئیسرائیل. ئەو جووله کانه له دێر زه مانهوهو، رهنگه له سهردهمی بابلیهکانو ئاشووریه کانهوه، عیراقی بووبن. من ئەگەر چی هیچ زانیاریه کی بهردهستم نییه، بهلام باوهڕیکی به تینم ههیه که دهکردنی ئەم یاسایه ئەنجامی دهست تێکهڵ کردنی هوکمدارانی بهغداو لهندهن له لایه کهوهو زایونیزی می هوکم به دهستی ئیسرائیلیش له لایه کی دیکهوه بوو. ئەوهیش خزمهتێکی جیتی مهبهست بوو بو ئیسرائیل.

بهو پێیه که سکریتیری حیزب سوم، پشتگیریم کرد له بهخشینی نازادیی کوچکردن به جووله که عیراقیهکان. ئەوهدا ئەو راستییهم لهبر چاو گرت که ئەوانه له عیراقدا تازار دراوونو پیدهچی نازادیی کوچکردن ریگهیهک بی بو رزگار بوونیان له تازاردان، سهرباری ئەوهی که مرۆف مافی ئەوهی ههیه له هەر کوپیهک ئارهزوو بکات نیشتهجی بیو و بژی. پاش ماوهیهک ئەم ههلوێستههم گوێوی یاسا دهکراره کهی هوکمدارانی بهغدام ریسوا کردو، پیم وابوو دهست تێکهڵکردنه لهگهڵ ئیمپریالیزمو زایونیزمدا.

پیم خوشه بهم بۆنهیهوه لا له بابهتیک بکهمهوه که دوژمنانی کوْمونیزم، له سهردهمی پاشایهتیدا بوو بی یا سهردهمانی دوایی و به تایبەت سهردهمی رژی می رهگهزپهرستی بهعس، گهلیک گوتارو نامیلکهو جاروبار کتیبی قبههیان لهسهر نووسیوه. مهبهستم مهسهلهی دهستگرتنی جووله که بهسهر جوولانهوهی شیوعیهتدا له عیراقو کاریگهری - وهک ناربان ناوه - دهسهلاتی زایونیه له سیاسهتی (حشع) دا. ئەوانه کوْششیکی له راده بهدهریان کردووهو زۆریان پاره خهرج کردووه، تا زایونیزمو کوْمونیزم وهکوو یهک شت پێشان بدنو ئەو هاشه و هووشهیه بسملیتن: که گوايه جووله که داشی بهسهر (حشع) دا سوار بووه.

ههموو ئەو نووسینانهی که ئەوانه لهم بارهیهوه بلاویان کردوونهوه، هەر زۆر درۆو دهلهسنو به مهبهستهوه ههلبهستارون، چونکه جووله که عیراقیهکان کهمه

نەتەوہیہ کی لہ رووی ئاینی و تایہ فہیی و نەتەوہییہ تازار دراو بوون. ئەوانە کہ جوولە کہ بوون و ھەرگیز ەمرەب و کورد و شتیکی دیکە نەبوون، لەو بەدەر ھاوبەش بوون. دیارە ئاسایی بوو بەشیکی گەورەیان، وەک ھەر کەمە نەتەوہیہ کی چەوساوە، لہ دەوری ئەو تاکە حیزبە عیراقیہ خر ببنەوہ کہ بە راشکاوی دژی ھەلاوردنی ئاینی - تایہ فہیی راوەستاو داوای یە کسانیی نێوان ھەموانی کردو ئەو حیزبەیش (حشع) بوو. زۆری ھەرە زۆری جوولە کہ عیراقیہ کان ھەر بە تەئسیری سیاسەتی دۆژمنایەتی زایۆنیزم کہ (حشع) پێرھویی کرد بوو، لہ قۆناخیکی دیاریکراو بەرانبەر زایۆنیزم وەک بیر و وەک جوولانەوہیہ کی سیاسی راوەستان و بە توندی دۆژمنایەتیان کرد. ئەم راستییە لہ گەئیک بەسەر ھاتدا زەق بوووە، لەوانە: یە کەمین عیراقی کہ لہ خۆپیشانداننیک دژی بە زایۆنیزم و لایەنگری کینشە گەلی فەلەستیندا بە گوللە رژی پاشایەتی شەھید کرا، (شاوول طویق) ی کرێکاری جوولە کەمی شیوعی بوو.

ھەرەھا ژمارەہیہ کی زۆر لہ جوولە کہ عیراقیہ کان چوونە نێو ریزەکانی کۆمەلەہی بەرہەرەکانی زایۆنیزم، لہ سالانی ۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ دا دەورنیک کارایان لہ خەباتی پر سەرورہیی ئەو کۆمەلەہیدا گێرا.

دیارە جوولە کہ عیراقیہ کان ژمارەہیہ کی تا رادەہیہ زۆر بازگان و دەولەمەندی لہ بازارو ژبانی ئابوری و لاتدا دەستپۆیان لہ نێودا ھەبوو. ئەوانە رۆژنیک لہ رۆژان ھاوسۆزی (حشع) نەبوون، بەلگوو وابەستەیی چینی حوکمداری عیراق بوون و بۆ ماوہیہ کی درێژ مەودایش نوێنەری خۆیانیان لہ وەزارەت و پەرلەمان و دەزگا حکومەتیہەکانی دیکەدا ھەبوو، لہ کاتیکیدا زەحمەتکێشان و ھەژارانی جوولە کہ و رۆشنبیرانی توێژە مام ناوہندیہ کان لہ (حشع) یان رادەبینی بەرژەوہندەکانیان بختە روو، بۆیہ روویان دە کردە ریزەکانی.

مەن وەک کابرایہ کی بە درێژایی چل و شەش سالی رابردوو ھاوژەمانی جوولانەوہی شیوعیەت لہ عیراقتا و، وەک مەرۆچنیک کہ بۆم ھەلکەوت سالانیک لہ گەل جوولە کہ

هیندیك حوكمدار درابی. له باتی (عززه)، جووله كدیه کی بهغدایی (شلومو کرادی) ناو که بیست سال دهبوو شیت بوو له زیندانیکی ئاسایشی گشتیدا بهند کرا. دادگا حوكمی بهندی همیشی بهسەر ئهم شیتته داماوهدا داو، (عززه) یش رۆشت تا له ئیسرائیل یا ولاتیکی دیکه خهریکی چالاکیی خۆی بی. دهسه لاتدارانی سهردهمی پاشایهتی له کاتیکدا بهم شیرهیه له گهل سهرکردهی ریکخواوه زایۆنیه کهدا جوولانهوه، ههمان کات فههدو (زکی بسیم) و (محمد حسین الشیبی) ی ریبهرانی (حشع) یان له ۱۹۴۹ دا له سیداره دا. دهسه لاتدارانی بهعسی حوكمداریش سالی ۱۹۶۳ (سلام عادل) ی سهرکردهی (حشع) و ههلبژاردهیه کیان له بهرپرسانو کادیرانی به نهشکه نهجدان کوشت، وهک چون زۆر له کادیرانی حیزیش لهم سهردهمی دوایی حوكمی بهعسدا کوژران.

* * *

حیزبی شیوعی دهوهریکی بهرچاری له جوولانهوهی نیشتمانی و دیموکراتیی عیراقدای بینی و ههر خۆی تهوهری چالاکیی دیموکراتیی چهپهروانه و داینه مۆی خهباتی جهماوهری بوو. بۆیه نشوستیی حیزب له ۱۹۴۹ دا، نشوستی هینانی ههموو جوولانهوهی نیشتمانیی عیراقی بوو. ئهم راستیی هیش جاریکی دیکه کهوتهوه روو کاتیک (کامل الجادرچی) سالی ۱۹۴۹ به بههانهی لهبار نهبوونی ههل و مهرجه که بۆ ههلسوورانی چالاکیی حیزبی نیشتمانیی دیموکراتی (الوطنی الديمقراطية) تا کاتیک دیکه رابگری. سهرکردهی حیزبی (الوطنی الديمقراطية) له ۱۹۵۰ دا بریاری دهست پیکردنهوهی چالاکیی حیزبی ئاسایی خۆیی دا. ئهمه هیش پیوهندییه کی بهتینی به سهرکهوتهنه کانی (حشع) وه له بنیات نانهوهی خۆی و هاتنهویدا بۆ سهر شانۆی سیاسی ههبوو.

* * *

- ده مهوی ئه وهیش بلیم: که من له یه کهم چاوپیکهوتنی تۆدا سلم کرده وه دوو دل بووم. ده ترسام به ته ئه وه بوو بم. به لأم کاتیک بۆم ده رکهوت تۆ کریکاری، له ناخوه گه لیک شادمان بووم به باری سه رنجیکی باشه وهیش ده گه ریمه وه بۆ پاريس. دوايي زانیم ئه و له (صفاء الحافظ) ی قوتایی عیراقی بوو له زانکۆیه کی فه ره نه سه.

چاروبار له گه ل (حمدي آیوب العاني) ی قوتایی کۆلیجی ئا دا دا به یه که ده گه یشتین، نه گه ر چی من به پررسی حیزیی ئه وهیش نه بووم. ناوبرا و به پررسی حیزیی ریکه ستنه حیزییه کانی خویندکاران بوو له کۆلیج و ئامۆژگاکانی پیته ختا. کورپی خیزانیکی هه ژارو لایکی گورج و گۆلی زیره ک بوو، هه ر له یه کهم هه نگا وماندا بۆ بنیاتنانه وه ی ریکه ستنی حیزیی له به غدا - خۆیی ته رخان کرد بۆ کیشه ی خه باتی شو رپشگه یزانه. دوا ی تیپه ربوونی یه که مین هه فته کانی ده ست پی کردنی سالی خویندن و له چاوپیکهوتنی کماندا گوتی: حیزب ده سه لاتی فراوانی له نیو قوتاییاندا هه یه. به لأم مه حاله ئه م ژماره زۆره له ریکه ستنی حیزییدا بیته وه. له گه رمه ی باسو خواسی نیوانماندا بیری دروست کرد نه وه ی یه کیتی گشتیی قوتاییانی عیراق که دوا به دوا ی سه رکهوتنی راپه رینی کانوونی ۱۹۴۸ دامه زرا و له ده ورانی هه رشی پۆلیسیی سالانی ۱۹۴۸ - ۱۹۴۹ دا بۆ سه ر جوولانه وه ی جه ماوه ری سه رکوت کرا، هاته وه ئارا و کاکله بوو. لیژنه یه کی سه رکرا دیه تی له ماوه ی چه ند رۆژنکی پایزی ۱۹۵۰ دا بۆ ریکه ستنی تازه ی قوتاییان به ناوی "لیژنه ی بالا" وه پیکه یندرا، هه موو ئه ندا مه کانی قوتایی بوون و یه که م به پررسیشی (حمدي) خۆی بوو. ئه ندامانی ئه م لیژنه یه به بی هیچ هه لپه ژاردنیک دانران.

ده سه لاتی یه کیتی قوتاییان، سه رباری نه ینی بوونی، به خه یزایی په لی هاریشتو، هه ینده ی پی نه چوو له نیو قوتاییانی کۆلیج و ئامۆژگاکانو، ته نه نه ت

قوتایانی قوناخى سانهورى و ناوهنديشدا تۆپرىكى بهىرنى له ليژنه كانى يه كيتى پىكهينا. يه كيتيه كه بوو به رىكخراوىكى جه ماوه رى و ديموكراتى به راستى نا حيزبى و، وهك سمركر دايه تيه كى جه ماوه رى قوتايان دانى پيدا نرا. شيو عيه كان سمركر دهى بوون و جه ماوه رى قوتايان نيش هم راستيه يان ده زانى و پى رازى بوون. واى لى هات هينديك كۆليج و ناموزگا (وهك كۆليجى ئاداب و خانمى بالاي ماموستايان و كۆليجى ماف و تد) كه م و زور هيبى يه كيتى بوون و، ئيدى هم كاتيك بيويستبايه ده يتوانى له زور بهى كۆليجه كاندا مانگرتنى قوتايان رابگه يئنى.

نهينى سمركهوتنى يه كيتى له وهدا بوو كه توانيبوى ئامانجه سهنديكايى - پيشه بيه كانى قوتايان له گهل داواكار به نيشتمانيه گشتيه كانياندا گرى بدات. يه كيتى (خهباتى قوتايان - (كفاح الطلبة) رۆژنامهى نهينى خوئى ده ركرد. همروه ها به پى پيوستى بارودوخه كه بانگموزو به ياننامهى قوتايان و جاروبار نيشتمانيه گشتى ده ده ركرد. يه كيتى له سالاندا رينوئن و سمركر دهى كهس له عۆده نه هاتوى مانگرتنه كانى قوتايان بوو. قوتاييه به ره له سته كانيش هم كه مينه يه كى بچووكيان له ناوه ندى قوتاياندا پىكه ده يئا كه رىكخراو نه بوو نه يده توانى بچيته ژير بارى هيج مملانى يه كى شيلگيرانه دژ به يه كيتى.

جه ماوه رى قوتايان، سمره راي ئو مانگرتنه ي كه له سالى (1951) وه ده ستيان پىكرد و زور جار له كۆليج و ناموزگا كاندا دوپات كرانه وه، بو يه كه مين جار له عىراقدا شىواى په ناگرتن (الاعتصام) يان له كۆليجه كاندا دا هينا. كۆليجى ئاداب كه له (باب المعظم) بوو، مه له بندى سمره كى په ناگرتن و سمرچاوهى نار هه تكدردى ده سه لاتدارانى ره سمى بوو. په ناگران، نه گمر پوليس توخنى بيناى كۆليج بكهوتبايه، بهرد بارانيان ده كرد و بو چند سه عاتيك دريژه يان به هوراي دژ به ئيمپرياليزم و رژيمى نوكر ده دا.

* * *

له حوزەیرانی ۱۹۴۹ وە تا ئایاری ۱۹۵۱ سەر قالی بنیاتنانەوهی حیزب بووین و
نەخشەمان بۆ هیچ چالاکیەکی جەماوەریی وەک مانگرتن و خۆپیشاندان نەکیشتا
بوو. لە مانگرتنی دوا دواییەکانی ۱۹۵۰ ی ۶۰۰ کرێکاری (کری مکنزی)
(حەوزەکانی پاپۆر چاککردنەوه) لە بەسەرەو، هیندیك ورده مانگرتنی کرێکارانی
دەزگا نیوچە پیشەییەکان بەو لاوە شتیکی وا نەقەوما. (ناصر عبود)ی کرێکاری
بەندەر دەوریکی دیاری لە ریبەریکردنی (کری مکنزی)دا بینی. جا که توانیمان تا
رادەپەک ریکخستنمان بنهست بکهین و رۆژنامەو چاپکراوەکانمان بە ریکویتیکی
دەریکەین و ژمارەپەکی زۆر لە کادیسانی لاو و دلگەرەو سەر بە خەبات سپاردوو. تد
بخەینە کار، وامان بە باش زانی چەند دەستکارییەکی ریبازمان بکهین، تا بەرە بەرە
پێ بنیینه قۆناخی خەباتی جەماوەری. یەکەم خۆپیشاندانیش که بە بۆنەیی جیژنی
یەکی ئایاری (۱۹۵۱) هە کردمان، بچووک و کەم خایان بوو و نیتزیکەیی ۱۵۰
خۆپیشاندەر بەشدارییان تیدا کردو تەنیا سی لافیتەیی تیدا هەلگیرا و بە نیوچە
راکردنیکەوه چەند هەنگاوێک رویشتن تا خو له گیتجەلی پۆلیس لا بەدن. (طالب
عبدالجبار)ی لاوی شیوعیی زیتەلەو زەحمەتکیش سەرکردایەتی خۆپیشاندانەکی
کرد. ئەم خۆپیشاندانە یەکەم جۆری مەشق و یەکەم خۆپیشاندانی پاش نشوستیی
۱۹۴۹ بوو. لە شەقامی (الشیخ عمر) کرا که کرێکاران و زەحمەتکیشان لێی
کوڤەبنەوهو، مەبەستە چاوەروانکراوەکی هینایە دی و بە بێ قوریانی بلاوی لیکرد.
دوای گیرانی (زکی و طبان) له ئەیلوولی ۱۹۴۹ داو رووخانی، ئەجا رووخانی
(یحیی صالح) و، درکانندی ناوی پاشماوهی ریکخستن (بەسەر)مان له لایەن
هەردوکیانەوه، پێنەندیی حیزبیمان له گەل بەسەرەدا بۆ نیتزیکەیی سالیك پچرا.
نەماندەزانی لەوی چی هەیه و نەماندەتوانی کاریکی شیلگیرانە بکهین بۆ
بنیاتنانەوهی ریکخراوەکە. لە ناکاودا ریکخراوی حیزبیی ئەوی پێنەندیی
پێنەکردین. دەرکەوت (ناصر عبود)ی کرێکاری بەندەر و (علی شعبان)ی کرێکار

توانیبویان سەر له نوێ رێکخراوه که بنیات بنێنمهوه. (ناصر) ماره‌ی زیندانه‌یه‌که‌یی کۆتایی پێ هێنابوو، گه‌ڕا بووه‌ بۆ کۆخته‌که‌ی له‌ به‌سه‌ره‌. یه‌که‌م جار هه‌ریه‌که‌یان جیا به‌ جیا ئیشتی کرد بوو، به‌ بێ ئه‌وه‌ی هه‌یج یه‌کێکیان شتی‌ک له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی دیکه‌یان بزانی. پاشان یه‌کتریان ناسیبوو ده‌م و ده‌ست یه‌کیان گرتبوو، به‌ بێ ئه‌وه‌ی کۆسپ و ئالۆزی قووت بکه‌نمه‌وه‌ و هه‌ک به‌ زۆری هه‌یندی‌ک رۆشنه‌ییر له‌م چه‌شنه‌ حاله‌تانه‌دا ده‌یکهن. (علی شعبان) پێی له‌وه‌ نابوو که (ناصر) چوست و چالاک‌تره‌ و پتر شایانی سه‌رکردایه‌تیه‌.

(ناصر) له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که له‌ کرێکارانی به‌نده‌ر بوو، پێوه‌ندیی به‌ کرێکارانی (کری مکنزی) یه‌وه‌ هه‌بوو. پایزی ۱۹۵۰ چالاکانه‌ به‌شداریی له‌ رینوینیی مانگرتنه‌که‌یاندا کرد. رێکخراوی به‌سه‌ره‌یش به‌ش به‌ خۆی، و هه‌ک مه‌شقیکی خه‌باتگیرانه‌ و هه‌ک رینگه‌یه‌ک بۆ فراوانکردنی پێوه‌ندی له‌ گه‌ڵ کرێکاراندا، که‌لکی له‌م مانگرتنه‌ بینی.

جولانه‌وه‌ی سه‌ندی‌کایی به‌ بووژانه‌وه‌ی بارودۆخی (حشع) که‌مه‌یک بووژانه‌وه‌ی به‌ تابه‌ت له‌ به‌غدادا تێکه‌وت. سه‌ره‌تا که‌وتینه‌ بنیاتنانه‌وه‌ی ئه‌و سه‌ندی‌کایانه‌ی که‌ پێشتر ده‌سه‌لاتداران مۆلته‌ی یاسایان لی نه‌کێت‌شابوونه‌وه‌، و هه‌ک سه‌ندی‌کای کرێکارانی چینی و سه‌ندی‌کاکانی میکانیک و چاپخانه‌ و دارتاشی و تده‌. ده‌سه‌لاتدارانی نه‌ختیک نه‌رمییان به‌رانبه‌ر به‌ چالاکیی سه‌ندی‌کایی له‌ سه‌ندی‌کاکانی تابه‌ت به‌ کرێکارانی سه‌نعاتکارو نیوچه‌ سه‌نعاتکار له‌ که‌رتی خۆمالی (ئه‌هلی‌دا) پێشان ده‌دا. له‌ هه‌مان کاتدا به‌ توندی و سه‌سه‌ختانه‌ به‌ره‌نگاری هه‌ر چالاکیه‌کی سه‌ندی‌کایی نیو ده‌زگا پێشه‌سازیه‌ گه‌وره‌ حکومه‌تی و بیانیه‌کان و هه‌ک سه‌که‌ی شه‌مه‌نده‌فهر (السکک) و نه‌وت و به‌نده‌ر ده‌بوونه‌وه‌. ئه‌و ئینگلیزانه‌ی که له‌ولاتی خۆیاندا دانیان به‌ مافی رێکخستو چالاکیی سه‌ندی‌کایی کرێکاراندا نابوو، به‌ توندی و سه‌ختگیرانه‌ به‌ په‌نا بردنه‌ به‌ر ئاگرو

ئاسن دەجوولائەمە بۆ تیشکاندنی ھەر چالاکىھەكى سەندىكايى كە لەم ولاتەو لە دەزگاكاني سەر بە خۆيان سەريان ھەلەدەدا.

ژمارەيەكى زۆر كادىرى لاو و گورجى حىزبى - سەندىكايى لە جەرگەى چالاکىي سەندىكاييدا دەرکەوتن. بۆ يەكەم جاريش لە عىراقدا يەكيتىي سەندىكاكاني كرێكاران بە دەست پيشخەرىي ئەوانە بە ناوى "نوسىنگەى ھەميشەيىي سەندىكاكاني كرێكاران" ەو دامەزراو ھەموو ئەندامەكاني شىوعى بوون. ئەم نوسىنگەيە چالاکىھەكى سەندىكايىي بەربلاوى كرد بۆ داكۆكىکردن لە مافى كرێكاران و پەرەپيدانى گىانى ھاوكارىي چىنايەتى لە رىزەكانياندا و پشتگىرکردنى خەبات و مانگرتنەكانيان لەم يان لەو كەرتدا. چالاکىي ئەم نوسىنگەيە بوو بە ھۆى بى ئەندازە ھەراسانکردنى رژىمى حوكمدار كە تۆمەتى ساختەى بۆ سەرکردەكاني ھەلبەست و لە ۱۹۵۲ دا دانى بە دادگا. دادگايىکردنەكە گۆرا بە تىكۆشانىكى فراوانى دژ بە ئىمپىريالىزم و نۆكەرە ناوچەيىهەكانيان و بۆ رىسوا كردنى ئاكارە چەپەلەكانيان. لە گەل ئەو دەدا حوكمى زىندان بۆ ماوى جىاجىا درا بەسەر رىبەرانى (يەكيتى)داو ھىي ھىندىكيان گەيشتە چوار سال.

ئەو سەردەمە كەرتى سەرەكى لە پيشەسازىي خۆماليى عىراقدا چىن و جگەرە بوو. (حشع)دەسلەتتىكى تەماوى لە ھەردوكياندا، ھەم لە سەندىكاكانيان و ھەم لە نىو كرێكارانياندا، ھەبوو. مانگرتنى كرێكارانە زياد لە ھەر كەرتىكى دىكە لەم دوو كەرتەدا دووپات دەبوونەو، شىوعىي كارامەى وەك (صادق الفلاحى) و (ھادى صالح) و (جاسم يىحى) و (حىدر حاتم) و (عبدالللا) و (زامل)ى جووتە برائى و (طە حسين) و ھىي دىكەشيان تىدا دەرکەوتن.

* * *

لە ۱۹۵۱ دا (عزىز الشىخ)مان بە رىنگەى قاچاخدا نارە سوورىا تا پىوھندى بە سەرکردايەتتىي حىزبى شىوعىي سوورىا ە بكات و، ھەولتى رىكخستنى سەفەرىك

بدات بو فیستیقالی لاوان و قوتاییانی جیهان له بهرین. که من له ناوهندی
 سهرکردایهتیی حیزدا بووم، نهوه یه کهم پیوهندیکردنمان بوو به لایهنیکی دیکه
 شیوعیی دهروهی عیراقهوه. له ریگهی (عزیز الشیخ) هوه داوای هینانهوهی
 (عبدالقادیر اسماعیل) مان کرد بو لامان. ناوبراو ئه ندامی لیژنه ی ناوهندی حیزبی
 شیوعیی سووریا بوو. که (عزیز الشیخ) هاتهوه لامان گوتی: (خالد بکداش)
 پشتگیریی داواکهی کردو نامۆژگاریی (عبدالقادری) کرد تا بگهریتتهوه. به لام ئه
 عوزرخواییی بو هینانهوه که ناتوانی داواکه به جی بهینی و رازی نه بوو بگهریتتهوه،
 له بهر نهوهی گوايه گهرانهوه دوو چاری له سیداره دانی ده کات. (خالد بکداش) پیی
 گوتوه:

- ته ناندت نه گهر له سیداره ییش بدرییت، تو له فهد بهر ختر نیت که رژیمی
 پاشایهتی له قهناهی دا. پیتم وابی (عبدالقادیر) بهم به هانه یه یا له بهر ئه
 هه لۆیستهی لهوی سزا درا. تا پاش شوپشی چوارده ی ته مووزی ۱۹۵۸ که رژیمی
 پاشایهتیی به کریگیروی خست، نه گهرایهوه بو عیراق. (عزیز الشیخ) چوه بهرین و
 سهرو کایهتیی وهدی لاوانی عیراتی کرد بو فیستیقال. ئه تاکه که سیکیان بوو له
 نیو ولاتهوه هاتبی. ههروه ها یه کهم هاوبه شیئی ئه چه شنه فیستیقالانه ی شیوعییه ک
 بوو که راستهوخو له عیراقهوه چوو بوو.

پیش نهوهی عمزیز له هه نده ران بگهریتتهوه له به غدا بلاو کراوه یه کمان ده رکرد،
 وه کوو راگه یاندنی سه ره تاییی پینکه ینانی یه کیتیی لاوانی دیموکراتی عیراق وها
 بوو. حیزب بریاری دامه زراندنی ئه م ریکخراوه ی دا بوو. به لام له پرووی هه لۆسوورانی
 کاروباره وه، ویرای نهوهی که هه موان ده یانزانی سه ره به (حشع) هه، بوو به
 ریکخراوینکی دیموکراتیی ناحیزبی و جه ماوه ریکی بی ئه ژماری لاوانی تیوه
 راپه رینالا. نهوه بوو لیژنه یه کی سهرکردایهتی به ناوی "لیژنه ی بالانی یه کیتیی
 لاوانی دیموکراتی عیراق" هوه له چهند لاریکی شیوعی که خو مان به بی کۆنگره

بهستن يا ههلبژاردن داماننان، پينكهينرا. ئهوسا - ئهگهر بېرم به ههلهيدا نهبردېم -
 (عزيز الشيوخ و عبدالجبار و هبى و محمد صالح العبللى و پاشتر دلى مريوش و نزيهه
 الدليمى) له ليژنهى بالاډا بوون. دهزگاي چاپكردنى تايبهت به ريخخراوه
 ديموكراتيهكان - قوتاييان و لاوان و پيوهنديى ئافرهت - مان دامهزراند. (دلى
 مريوش) كه له (ناسريه) وه هاتبوو بو بهغدا، دهست نيشان كرا بو سهپرهرشتى ئهم
 دهزگايه.

* * *

كه له (كمب الصليخ) بووين، (دايكى عمدنان) به مردنى مانگا دۆشهنيهكهى
 كارهساتينكى بچووكى بهسهدا هات. ميتردهكهى له برىي رۆژانه كرينى وينجه،
 پارچه زهويهكى پر وينجهى له نيزيك مالموه به ئيجار گرتبوو. رۆژتيكيان مانگاكهى
 تيدا بهرهلالا كرد بوو تا به دلى خوى بلهوهپرېت. تا رادهى ئينتيلا يا خۆكوشتن
 خوارد بووى. ئهم كارهساته بهگران بهسهر دايكى عمدناندا شكايهوه، چونكه كاتيك
 ميتردهكهى له بهنديخانه بوو قهدرى مانگاكهيبى دهزانى و سهرچاويهكى بهختو كردنى
 خيزانهكهى بوو. بهلام كاريكى گهورهترى كرد بوه سهر (شحاذاة)ى برىي كه له
 لاديوه هاتبوو. كه دايكى عمدنان مانگاكهيبى له دهست دا، (شحاذاة) له دلدانوهى
 خوشكه كهيدا گوتى:

- خۆزگه مردوه كه، له باتيبى ئهم مانگايه، يه كيك له كوردهكان بووايه.

هادى به قسه رقيه عادهتبهكهى خوى وهلامى دايدوه: بى دهنگ به كهره!
 ئهو سالانهى كه له گهل ئهم خيزانهدا بووم، ئهوه دوا دیدارى دايكى عمدنان و
 مانگا بوو. دوايى كه بيانوى مال بزنيكى دۆشهينى بيانى له جياتيبى مانگاكهى
 كرى.

* * *

(عطشان ضیول)، (نعمه‌ای برای بۆ ئەندامه‌تی حیزب پالائوتبوو و، كهوتبوه
 رۆشنیبر كردنی و ورده كاروباری پێ ده‌سپارد. (نعمه) ئەگەر چی جی و خواردنی له
 مائی خۆیاندا بۆ دابین کرا بوون، لاییکی بی کاری گیرفان به‌تال بوو. ناوبراو به‌بی
 ئەوهی (عطشان) ئاگای له هیچ كهین و به‌یینیکی بی، خۆیی به‌ رژیـم
 فرۆشتبوو و بوو بووه نۆكهری ئاسایشی گشتی. به‌لام رێكهوتیـکی خۆش پهرده‌ی له
 روو هه‌لمائی. (كامل السامرائی) ای لاوی شیوعیی ئەندامی لیژنه‌ی به‌غدا له
 ژوورێکی ئاسایشی گشتیدا به‌ند کرابوو. کامل دره‌نگانێك دوا‌ی نیوه شمو گوئی له
 ژاوه ژاوی ده‌ره‌وه‌ی ژووره‌كه‌ی بوو بوو و، له په‌نجهره‌كه‌ نێزیک بوو بووه‌وه تا بزانی چ
 باسه. بۆی ده‌ر كهوتبوو سه‌رخۆشێك له تیاترۆخانه‌یه‌کی شه‌واندا بی ره‌وشتی نواند
 بوو و ده‌ست درژیژی كرد بوو. دوو پۆلیس هینا بوویانه ئەم دائیره‌یه، چونکه له
 پێگه پێی گوتبوون گوايه مووچه خۆرێکی ئاسایشی گشتیه. پۆلیسه‌كانیش هینا
 بوویان تا بزائن راست ده‌كات یان نا. جا كه ئەفسه‌ری ئێشكگر له دائیره‌ی ئاسایشی
 گشتی پرسیا‌ری ناسنامه‌كه‌یی لی كردبوو، وه‌لامی دابوه‌وه:

- ده‌توانی ته‌له‌فۆن بۆ (نایل عیسی) بکه‌ی، پێی بلێی ژماره‌ی نه‌هیتیم

ئهو‌نده‌و ئهو‌نده‌یه.

ئەفسه‌ره‌كه‌ هاتبوه‌وه بۆ ژووره‌كه‌ی و ته‌له‌فۆنی بۆ (نایل) ی دووم به‌رپرسی
 ئاسایشی گشتی كردبوو. ئەجا هاتبوه‌ ده‌ری و فه‌رمانی به‌ پۆلیسه‌كان دابوو، كا‌برا
 له دائیره‌ به‌جی به‌یلن و بگه‌رپهنه‌وه بۆ جینی خۆیان و بۆ دلنیا‌ییش پێی گوتبوون:
 چیی گوتوه‌ راسته. کامل به‌ ته‌واوی گوئی له‌م حیکایه‌ته‌ بوو بوو، زانیبووی
 ده‌نگه‌كه‌ ده‌نگی (نعمه)یه‌ كه‌ زۆر جار له مائی خۆیان دیویه. جا بۆ ئەوه‌ی هه‌واڵه‌كه‌
 به‌ زووترین کات بگه‌یه‌نێته‌ حیزب، به‌یانیی رۆژی دوا‌یی خۆیی نه‌خۆش خستبوو، تا
 - به‌قه‌سه‌ی خۆی - " به‌ر له‌وه‌ی به‌ری یا شیت بی ". چیی ویست بۆی هاته‌ دی. چیی
 بیستبوو و دیبوو به‌ دایکی گوت تا ئه‌ویش پێ به‌ پێ و به‌ په‌له‌ حیزب تی بگه‌یی.

من بهو سیفته ته که یه کهم بهرپرسی حیزب بووم، بریارم دا دهستبهجی (نعمه) له حیزب دهر بکریت و وهک نوکهریکی ئاسایشی گشتی ئابرووی بریت. خیزانه کهی نهفره تیان لی کرد، به دایکه پیره کهیشیهوه که ئهوی به مایهی شووره بیه کی گهوره داناو به ریسوایی و سووکایهتی پیکردنوه له مال دهری ده کرد و پیتی گوت:

- برۆ دهری لهم ماله. ناهیلتم جاریکی دیکه پی بنییتمهوه ناوی و ئهرزه کهی پیس بکهی. له مرۆ به دواوه کوری من نیت.

دهیانگوت: (نعمه) لهوه بهدوا بهسهر گهردانی ژیاو ته مهنی زۆر دریز نه بوو. ههر ئهوه ماوه بیه دهستی خه فیه بیه کی دیکه نیو حیزب به ناوی - نه گهر بیرم به ههلهیدا نه بر دم - (طه محمود) وه کهوته روو. چۆنیتهی ئاشکرابونه کهی ئهوهی پیشان دا که ههم رژیمی حوکم به دهست تاچ راده بیه که تهریکی چنگی ناوه ته بینیی و، ههم خه لگ چهنده رق و بیزارییان بهرانبهر به خۆی و دهزگا سه رکوتکه ره کانی قوول بووه تهوه. تهها دارتاشیکی بیکارو ئه ندامیکی سادهی حیزب بوو، ههمیشه بو درهممیک دامابوو. زۆر جار داوای پاره ی له خالۆزایه کی خۆی دهر کرد (ناوه کهیم بیرناکهویتمهوه) که ئه ندامی حیزیکی نه تهوه بیی بی هیزو دابراو بوو. کاتی خۆی (سامی شوکت) ای خاوهن خولیای نازیگهری دايمزراند بووو حیزی ریفۆرم (حزب الاصلاح) یان پی ده گوت. خالۆزاکه ی کتوپر سه رنجی دابوو تهها ئه نا بووته ی جارن نییه، پاره ی هه بیه وهاتوچووی سهینه ماو چیشتهخانه کان ده کات و، ته نانهت پاره بو براده ره کانیشی خه رج ده کات، له کاتی کهدا هیشتا بی کار بووو سه رچاوه بیه کی پی زاندرای وای نه بوو پاره ی لی چنگ بکهوی. ئهوه وای لی کرد خانه گومان بی و تا قیبی مهسه له که بکات. کهوته سو راخ و لی کو لینه وه له گهل ته هادا، تا دانی بهوه دانا که له بهر هه ژاری و برسیتهی خۆیی به ئاسایشی گشتی فرۆشته وه و ئیستاکه دهره ق به خزمه ته کانی موچه بیه کی باشیان لی وهرده گری. ههروه ها

زانیاریه کی هه‌له و شیواو به دوژمن بگه‌یینن. به‌لام چهند ئاسته‌نگینکی سهره‌کی ده‌هاتنه ریمان. ههرگیز ئاسان نه‌بوو قناعت به هه‌فائینکی حیزیی باش بکه‌ی تا ئیش له‌و ده‌زگایه‌دا بکات، له‌بهر ترسان له‌ ناو زران و دله‌ راوکمی ده‌روونی له‌وه به‌ دوا. خۆم له‌ به‌غدا هه‌ولینکی زۆرم له‌ گه‌ل کادیرینکی ناوه‌غیی (صالح سظام) ناودادا، تا رازی بکه‌م بچینه‌ ریزی پۆلیسی نه‌یینی‌یه‌وه، ئامانجی ئه‌وه‌م بۆ لیکدا‌یه‌وه. نه‌ک هه‌ر داواکه‌ی ره‌تکردینه‌وه، به‌لکوو نا‌ره‌زاییه‌کی توندی له‌ ده‌ژئ ئه‌م داوا‌یه‌ ده‌ربهری که - به‌ قسه‌ی ئه‌و - سووکایه‌تی به‌ که‌رامه‌تی و ده‌ست درێژی بۆ سهر شه‌ره‌فی خه‌باتگیرانه‌ی ئه‌وی تیدا بوو. ئه‌وه‌یش وای لی‌ ده‌کرد بیر له‌ سوودی ئه‌نجامدانی کاری حیزیی بکاته‌وه له‌ گه‌لماندا.

ئیمه‌ به‌م یان به‌و رینگه‌یه‌ خه‌لکانی‌کمان له‌ نیو ئاسایشی گشتیدا په‌یدا ده‌کردو ئاماده‌بوون هاوکاریمان له‌ ته‌کدا بکه‌ن. به‌لام زه‌لامی وایش هه‌بوون تیوه‌گلاو مووچه‌خۆری ئاسایشی گشتی بوون یا له‌ پۆلیسی ئاساییه‌وه کرابونه‌ پۆلیسی نه‌یینی، ئه‌مانه‌ به‌ هۆی هیندی‌ک خزم براده‌ری جیی متمانه‌یان‌ه‌وه پتوه‌ندیان پیمان‌ه‌وه هه‌بوو هه‌ر زانیاریه‌کیان له‌ به‌رده‌ستدا بووایه‌ ده‌یانگه‌یانده‌ ئیمه‌. لاریکی (عانه‌)یی (حسن شهران) ناو که‌ خۆیی به‌ شیوعی داده‌نا، هه‌ره‌ چالاکتیرینی ئه‌وانه‌ بوو؛ رۆژانه‌ چ زانیاریه‌کی چنگ بکه‌وتبایه‌ ده‌یدا به‌ ئیمه‌. دواتر ده‌سه‌لاتداران ئاین و ئۆینه‌که‌ییان بۆ ئاشکرا بوو حوکمی زیندانکردنیان به‌سه‌ردا دا. (رژیمی پاشایه‌تی هه‌ر ئه‌وانه‌ی زیندان ده‌کردو به‌س. رۆژیک له‌ رۆژان یه‌کینکی به‌ تاوانی پتوه‌ندیکردن به‌ حیزییکی به‌ره‌له‌سته‌وه، یا زانیاری بردن بۆ لایه‌نینکی دیکه‌ نه‌ده‌کوشت؛ به‌ پێچه‌وانه‌ی رژیمی به‌عسه‌وه که‌ سه‌دان یا هه‌زارانی به‌ تاوانی له‌م چه‌شنه‌ کوشتوه‌). ناوبراو له‌ نیو زیندانیه‌ شیوعیه‌کاندا وه‌ک یه‌کین له‌وان ژیاو، ته‌ناهت پاش له‌ به‌ندیخانه‌ ده‌رچوونیشی هه‌ر دلسۆزی بیر خۆی بوو.

* * *

ئىمە لە ساھىبى حوكمى پاشايەتيدا دادو بىدادمان بوو بە دەست گرتنى ملھورپانەو پىشيلكردنى ياساوبى بەشكردنى گىراوھكان لە مافى داكۆكى لە خۆكردنو بى بەشكردنى زىندانىھ سياسىھكانىش لە مافى ياسايان و رىئەدان بە ھىنانە ژوررەھى كىتیبو رۆژنامەو رادىو بۆيانو.. تد. ھەقمان بوو سكالاً بھەين، چونكە ياسا كۆمۆنىزمى ھەك بىروباوېرو جوولانھوھىھى كى سياسى قەدەغە كرد بوو. دەسەلاتداران جوولانھوھى ديموكراتىيان بە بزافى لايەنگرانى ناشىشھوھ ھەك بەشيكى جوولانھوھى كۆمۆنىستى خستبەو ژىر بارى گرانى ياساوە. دەزگا سەركوتكەرانىش ئەشكەنجەى دەروونى و جەستەبىيى گىراوھ سياسىھكانىان دەدا، بۆ ئوھى ھەلىان بېيچن دان بەنھىتنيھ حىزبىھكانىاندا بنىن. ئىدارەى عورفى لە زۆرىھى كاتەكاندا بە بى ھىچ پاساويكى راستەقىنە ھەبوو. دادگا ھەسكەرىھكانىش بە بى لىئوردبوونەو يا لەبەر چاوغرتنى ياسا حوكمى قەرەقۆشيان بەسەر تۆمەت ھە پال نراواندا دەدا. نمونەى بەرچاويش بۆ پەردە ھەلمالين لە رووى ئوھ، ئو حوكمە بوو كە سەرۆكى دادگاىھەك لە سالى ۱۹۴۹ دا دەرى كرد. (النعساني) ئەركى خويندەھى ناوى تاوانبارانى كە لە قەفەزى تاوانبار كردنى بەردەمىدا رىز بوو بوون نەخستبەو بەر خۆى، بەلكوو بە شىوھىھى كى جووتيارانەى گالته نامىز حسىبى كرد بوو.

- لە (أبو السترة) ھە تا (أبو الضراوية) دوو سال زىندانى و، لەوھ بەمولاوھىش چوار سال.

ئاوا كۆمەلتيكى زۆر لە تۆمەتبار كراوان بە خۆپيشانندان چوونە زىندان. (كاتبى) دادگايش ناچار بوو خۆى ناوى دوو سال حوكمدراوھكان لە ھىبى چوار سالھەكان جوئ بكاتەوھ. لەگەل ئەوھىشدا بە پىئويستى دەزانم ملھورى و زۆردارىي ئو سەردەمە لەگەل ھىبى سالى ۱۹۶۳ و ئەجا سالتى ۱۹۶۸ - ۱۹۹۱ ى رژیى بەعسدا بەراورد بھەم. تاوانبار لە سەردەمى پاشايەتيدا، ئو كاتانە نەبى كە ئىدارەى عورفى تىدا

را ده گه پيئندرا، له داد گايه كې مده نيدا داد گايې ده كرا. ده يتوانې پاريزه ريك بؤ خوي بگري، يا ليژنه ي هاو كاريي داد پمروه ربي لاي سهنديكاي پاريزه راني بؤ رابگري و، نو حوكمه تهميز بكاتمه كه بوي دهر چوه و، له گهل هاوړ پكانيدا له زينداننيك يا تاراوگه (منفي) يه كدا بژي و، مانگي جاريك پيشوازيي خيزانه كهي بكات و، له كاتي نه خوش كهوتيدا داواي پزيشك بكات يا بؤ نه خوش خانه يه ك بگويزر يتمه و.. تد. عيراق به ديريژايي سالاني سمرده مي پاشايه تي همشت حاله تي له سيداره داني هاوولائيان به تومه تي كو مونيضم زياتري به خوزه نه ديوه.

به لام همومان ده زانن له سالاني سمرده مي به عسدا چ تيوزريكي خويناو وي چ قسا بخانه يه ك بؤ به ره هلستاني رژيم و كه ساننيك كه گومان له ملكه چييان بؤ صدام ده كرا و، تنانه ت بؤ به عسيه كان و لايه نگراني رژيميش داده نرا و ئيستايش داده نريست. نه گم جهماوه ري عيراق بيانزان يايه رژيمي پاشايه تيي دهر پوخي و، رژيمي خويناو وي فاشي و ره گمزه رستي به عس كه ميژوو تا ئيستا - له روي هر چي و هر چي تي و حمز به كوشت و بر كردنيه وه - شتي واي به خوزه نه ديوه جيي ده گريته وه، نهوا عيراقيه كان بهر گريان له پاشا (نوري السعيد) ده كرد ، وه ك بهر گري له شتيكي نازيزي خويان بكن.

سهنديكاي پاريزه ران سالاني حوكمي پاشايه تي له ژير دهستي به ره هلستاني رژيدا بو و، به پيي تين و توان لايه نگربي له روله نازار دراوه كاني ولات ده كرد. "ليژنه ي پشتگري دادوه ري"، به ده ست پيشخه ربي پاريزه ره شيوعيه كان و پيشكه و تخوازه كان، له لايمن سهنديكاوه پيكه ات و ئمركيكي پر سمروه ربي خسته سهرشاني خوي: واته داكو كي كردني خوزه خشانه و به خورا يي له سهر جهم گيراوه شيوعوي و نيشتمانيه كان له برده م پوليس و داد گادا. ژماره يه كي زوريش له پاريزه ران تاماده بوون به شداربي راپه راندني هم ئمركه مرؤد ستيه جواميرانه يه بكن، له وانه: (عامر عبدالله و توفيق منيرو عبدالوهاب القيسي و خالد عيسي طه و نافع

سعیدو رزوق تلوو عبدالستار ناجی و هیسی ترا). دهسه لاتداران ئهویان لی قبول ده کردن، نه گهر چی ناو جهرگی ئاو ده دان. بویه پؤلیسخانه کان ده رگیان بو ده خستنه سهر پشت تا چاویان بهو گراوانه بکهوی که ئهوانیان کرد بوو بهوه کیلی خویان. دادگاکانیش بواریان ده دان ئاماده بن. ئهوانیش به زارو به نوسین بهرگیان ده کردو پهردهیان له سهر ده سترژی و پیشیلکردنی مافه کانیان لاده دا.

* * *

سالی ۱۹۵۱ یه کهم خولی خویندنی حیزیمان کرده وه. دیاره به نهینی بوو. ژماره یه ک شیوعی چالاکمان بو ماوهی سی رۆژ یا زیاتر له یه کیل له ماله حیزبی به کاماندا کۆکرده وه، تا چند موحازه ره یه کیان له باره ی ئابووری سیاسی و میژروی حیزبی شیوعی سوئیتی و کیشه کانی کاری حیزبی - جه ماوه ری یه وه پیسی بلین. سهرچاوه سهره کیه کانی رۆشنبیر کردنیش میژروی حیزبی شیوعی له یه کیتی سوئیت و کتیبی " بنچینه کانی لینینیزم " ی ستالین و بهرهمه کانی فهد " پیداو یسته کانی خباتمان " و " حیزبیکی شیوعی، نه ک سوئیشال دیموکرات " و هیسی دیکه بوون. ژماره ی به شداران ی خوله که دیاریکراو بوو. ده بوو تا خوله که کۆتایی دیت له بهر خۆپاراستن له ماله که دا بمیننه وه و تییدا بخۆن و بخمون و نه ده هیلا بچنه ده ری. یه که مین گرفت ی راسته قینه مان نه بوونی موحازیری به توانا بوو بو ئهم خولانه. به لام نزمیی ئاستی رۆشنبیری گوئگره کان، نزمیی ئاستی موحازیره کانی پووش به سهر ده کرد. جار نا جار یه ک خۆم یه کیل بووم له موحازیره کان. ئهوی راستی بی، نه گهر سهرپاکی شیوعیه کانی ولات ئاستیکی نزمیان نه بوایه، نه مده توانی ئه وه بکه م. (شریف الشیخ) ی پاریزه ره که له ۱۹۴۷ یا ۱۹۴۸ دا هاته ریزی حیزبه وه دوای نشوستیی ۱۹۴۹ شوینه ون بوو، موحازیریکیان بووو، بگره له ماوه یه کی دیاریکراودا بوو به موحازیری سهره کیمان. به لام پاش ئه وه ی که یبانووی مالی تهرخانکراو بو خوله که سکالای کرد که ناوبراو یه خهی پیده گری. ناچار بووین له م ئیشه ی دوور بخه ینه وه.

* * *

رۆژتیکیان نامەیه‌کی داخراوم کردووه بۆ ناوه‌ندی سه‌رکردایه‌تی نێردرابوو. که
 خویندمه‌وه ناوه‌رۆکه‌که‌یم پێ سه‌یر بوو. بۆ یه‌ک خاڵ ته‌رخان کرا بوو: (عبدالقاد
 العیاش) ی نامە نووس که کریکاریکێ شیوعیی چالاک بوو، دانسی به‌وه‌دا نابوو
 که له‌ دووکانی براده‌ریک کاری جنسی له‌ گه‌ڵ کچی‌کدا کردووه. نووسی‌بووی: ئەم
 له‌وی لای براده‌ره‌که‌ی دانیشتبوو، کچی‌کی له‌شفرۆش هاتووه‌و. براده‌ره‌که‌ی ئیشی
 جنسی له‌ گه‌ڵدا کردووه‌و ئەمیشی له‌ خشته‌ بردووه‌ تا چاو له‌و بکات و سواری بیی.
 گوته‌بووی: په‌شیمانە له‌م کردووه‌یه‌و پێچه‌وانه‌ی ئەو ره‌وشتی شیوعیانە و داب و
 نه‌ریتی کۆمه‌لایه‌تیه‌یه‌ که ئەم گه‌فتی دابوو ب ئەمه‌ک بێ بۆیان. بۆیه‌ بریاری دابوو
 ئەم نامه‌یه‌ بنه‌ری بۆ حه‌یزب، تا راس‌تی له‌به‌رده‌مدا بخاته‌ روو له‌سه‌ر ئەو ته‌یوه
 گلانه‌ی ره‌خنه‌ له‌ خۆی بگرێ. که به‌راشکاوی ئەمه‌ی به‌ حه‌یزب گوته‌وه‌، ناماده‌یه‌ خۆ
 له‌ ژێر باری هه‌ر سزایه‌کی حه‌یزیدا رابگرێ.

به‌ نامه‌یه‌کی داخراو وه‌لامم دایه‌وه‌و ته‌یدا گوتم: ئیمه‌ ره‌خنه‌ له‌و کردووه‌یه‌ی
 ده‌گرین و به‌ کالای پر به‌ بالای ناکاری خه‌باتگه‌یتریکێ شیوعیی نازانین. به‌لام رێز له
 راشکاویی شیوعیانە و ره‌خنه‌ له‌ خۆ گرتنی به‌ جه‌رگانه‌ی ده‌نێین. مادامه‌یکیش خۆی
 کردووه‌ی خۆی ئاشکرا کردووه‌، سزای ناده‌ین. به‌لام داوا ده‌که‌ین په‌ندی لی
 وه‌ر بگرێ و دووپاتی نه‌کاتمه‌وه‌.

رۆژتیکیان نامەیه‌کی له‌م چه‌شنه‌م له‌ کادی‌ریکی حه‌یزبی ئاشووری خه‌لکی
 ناوه‌راستی عه‌یراقه‌وه‌ بۆ هات. باسی ئەوه‌ی ته‌یدا کرد بوو که چه‌ند سالێکه‌ پێوه‌ندی
 جنسی به‌ ژنیکێ به‌شروی ئاشووریه‌وه‌ هه‌یه‌و زۆربه‌ی منداڵه‌کانی له‌ون نه‌ک له
 مه‌ترده‌که‌ی. به‌پیتی نامه‌که‌ی خۆی به‌ گوناها‌ر زانیبوو و داواي ئامۆژگاری کردبوو،
 به‌شێوه‌یه‌ک حه‌یزب له‌و باره‌یه‌وه‌ بریاری هه‌رچی بدات پیتی قبول بێ.

ئەم رووداوو نامانه‌ نه‌ک هه‌ر ته‌رز به‌ هاو بنه‌مایه‌کی ره‌وشتی باوی کۆمه‌له‌ی
 ئەوسای عه‌یراق، به‌لکوو متمانە‌ی کادی‌رو ئەندامانی حه‌یزب به‌ سه‌رکردایه‌تی و حه‌یزب

خوی، قناعه تیشیان به پیوستی پاشکایی تموارو تمنانهت نهشاردنهوی کیسه
شخصیه کانیش دهخنه پرو.

* * *

دهزگای چاپی ژیر زه مینیمان ورده ورده روی له باشی کردو پهری سهند. نیمه به
شیویه کی سهره کی پشتمان به تایپرایترو رونیو تهستور بوو، لهبر ناسانی نیش
پینکردن و دانهی تازه خستنه جیتی هر نامیریکی له کارکو توویان. نامه کم
له (عبدالجبار وهبی) یهوه پی گه پشت، باسی نموهی ده کرد که مه کینه یه کی بچو کی
چاپ هیده له گهل قاسه پیته کاندای به پی نیشی پی ده کریت و به قهواره ی نیو
فولسکاب چاپ ده کات. نه گمر حیزب پیوستی پی هب پی ده توانین به نرختیکی
گونجاو پهدای بکهین. رژی دواپی سواری پاسکیله کم بووم له گهره کی
(الکاظمیة) وه چومه گهره کی (البتاوین). گه پشتمه مائی (عبدالجبار) تا لهو
باره یهوه راستموخو له گهلیدا بدویم. پاش روونکردنهو و لیدوان، دهزگا که مان به چل
دینار کرپی و خرایه ژیر دهستی (صبیح) و به خیراییه کی پیوانه یی فیری پیچنین
بووو چند بلاو کراوه یه کی پی چاپ کرد. به لام هر رونیوی لهبر ناسانی خستنه
گپرو بهرهمی زور به دهستموه دانی، به لاوه چاکتر بوو.

داوایشم له (عزیز الشیخ) ی تهندامی لیژنه ی به غداو ماموستای یاریده ده ره له
کولنجی پهروه ورده کرد تایپرایتیریکی تازه مان بو بکری. ناوبراو له هه مان کولنج
به پله ی یه کم ده رچوو بوو. له ژوانه کی دواتردا تایپرایتیره کی هیئا. نرخه کیم لی
پرسی تا بیده می، گوتی:

- به چل دینار کریم.

- باشه. نهی ده توانین دواپی پاره کت بده نیی، دوو هفته ی دیکه پاره مان دیته

دهست ؟

- ده کریت هر پاره یش نه دن. من نیستا موچه ی مانگانه وهرده گرو نیت
قوتاییه کی جارن نیم. با موچه ی تم مانگه پیشکیشی حیزب بی تمه هر
قوریانه کی بچو که.

- ههڤال، پاره که زۆره.

- بنیادهم دهتوانی چ قوربانیهک به حیزب ببهخشی، ته گهر ئاماده نهبی دهست له

مووچهی یهک مانگ ههلبگری؟

چایی ژیر زه مینیمان له ۱۹۵۲ دا به چله پۆیهی چالاکیهکانی خۆی گه‌یشت، به تایبەت به هۆی خر بوونهوهی ژماره‌یهک لای گورج و گۆلهوه له مائی چاپخانه نهیینه‌که‌ی نێزیک به مزگه‌وتی (الامام الاعظم). (صبیح) هه‌شتاکه چالاکترین و ده‌ست رهنگینترین چاپکه‌ری سه‌ره‌کیمان بوو. چه‌ند که‌سیکی دیکه‌ی له لا دانیه‌شتبوو، وه‌ک (محمد صالح العبللی) و (حنا ماریین) و (عبدالاحد) ی برا بچووکی وه‌روه‌ها (ثمینه ناجی) (پاشتربوو به ژنی (سلام عادل) ی سکرته‌ری حیزب) که بۆ ماوه‌یه‌کی کورت مایه‌وه. کتیبی "بنچینه‌کانی لینینیزم" که ستالین پاش کۆچی دوایی لینین داینا بوو، له‌م ماله‌دا چاپ کرا. هه‌روه‌ها میترووی حیزی شیوعی له یه‌کتیبی سوڤیت و نامیلکه‌ی "حیزیکی شیوعی، نه‌ک سو‌شیال دیموکرات" که فه‌د داینا بوو و نامیلکه‌ی "کێشه‌ ئابووریه‌کانی سو‌شیالیزم" ی ستالین و کتیبی دیکه‌یش. ته‌کنیکی چاپه‌که سه‌ره‌تایی بوو. به‌لام سوور بوون و هه‌ولتی بی‌پسانه‌وه‌ی چاپکه‌ران هۆی زۆرو زه‌به‌ندیی به‌ره‌م بوون.

ئه‌م ماله‌ شتیکی وای به‌سه‌ردا هات وه‌زعی لی‌تیک دا. (حنا) و برا‌که‌ی له بازاره‌وه بۆ مال‌ده‌هاتنه‌وه. دوو سه‌د مه‌تریک دور له ماله‌وه لوتیان بوو به لوتسی بۆسه‌یه‌که‌وه پۆلیسی نه‌یتی بۆیان نابونه‌وه. بۆیان نه‌چه سه‌ر پیکه‌وه ده‌ریاز ببن، (حنا) یان ده‌ستگیر کراو (عبدالاحد) یش توانیی به‌را‌کردن قوتار بی‌. دوا‌ی ده‌وری چاره‌که سه‌عاتیک له لایه‌کی دیکه‌وه خۆیی کرده‌وه به مالد‌او بۆ (صبیح) و (محمد صالح العبللی) ی گێڕایه‌وه که رووداوه‌که‌یان له نێزیکه‌ی ماله‌که‌ی قه‌وماوه. ئه‌مه‌ مانای وابوو خانه‌وه‌که‌ دوو چاری مه‌ترسیی چوار ده‌ور گرتن بووه، چونکه‌ ری‌ی تیده‌چوو به هۆی چاود‌یریکردنی جموجو‌ولی (حنا) وه له‌ روژانی پێش بۆسه‌که‌دا

شوینه‌که‌ی پی زاندرای بی. جگه لموهش، لموانیه (حنا)ی کریکاری شیوعی گیرو لمبردهم دوژمناندا خویی پی رانه‌گیری و، ماله چاپخانه‌که ناشکرا بکات. چاپکمرانی ماله‌که وهک نهریتیکی پیپه‌و‌کراوی ئه کاتانه ده‌م و ده‌ست چولیان کردو ده‌زگاکانی چاپیان له پاش خویان به جی هیشت که له چاو کادیره حیزیه‌کاندا بایه‌خیتی گوره‌یان نه‌بوو. رووداوه‌که سهر له به‌یانی قهوما. چاپکمرانیش هاتنه ده‌ری و کسبان مالی منی پی نده‌زانی. پاش نیوه‌رۆی ئه‌م رۆژه نامه‌یه‌کم له‌سهر رووداوه‌که له (صبح)‌وه پی گه‌یشت. یه‌کسهر (هادی صالح) م له‌گه‌ل خومدا برودو به‌ره‌و مالی چاپخانه‌که ملمان نا، به‌لکه بتوانین به‌ههر شیوه‌یه‌که بووه ده‌زگاکان بگو‌یزینه‌وه. له‌بازاری (الاعظمیه)ی نیژیکی خانوه‌که، پر به‌زه‌میله‌یه‌که میوه‌مان کری و دامانه مندالیتیکی هم‌مال بۆمانی هه‌لبگری و له‌پیشمانوهه بروات. من و هادی په‌نجا مه‌تریک دور له‌ده‌رگای خانوه‌که راه‌ستاین، منداله‌که‌مان به‌ته‌نیا نارده‌ ماله‌که‌و پیمانگوت:

- بچۆره لای ئه‌م ده‌رگایه‌و لینی بده‌ تا ده‌کریتموه. کیتی لی بوو ئه‌م سه‌به‌ته‌یه‌ی بده‌ری و پی پی بلی: عه‌بدو‌للا ئه‌م میوه‌یه‌ی به‌دیاری بۆ نارده‌وون. که‌ گه‌راپتموه سه‌به‌ته‌که به‌یتنه‌وه‌و بیبه‌وه بۆ دوو‌کانداره‌که.

ئه‌م هه‌موو راه‌ ریویه‌مان بۆ ئه‌وه بوو بزاین پۆلیس په‌لاماری ماله‌که‌ی داوه‌ یان نا. له‌ دورور را راه‌ستاین تا چارمان لی بی چی روو ده‌دات و ناخۆ بۆسه‌یان نارده‌تموه. منداله‌که‌ دوا‌ی لیدانیتیکی بمرده‌وام و زۆر چاره‌پنکردن هاتمه‌و لامان و گوتی: ماله‌که‌ که‌سی تیدا نییه. که‌واته‌ پۆلیس په‌لاماری نه‌داوه‌و ده‌بی کاته‌که به‌ فیرو نه‌ده‌ین. هادی چوو ئوتومبیلینیکی پیکاب به‌ کری بگری و به‌ په‌له‌ ده‌ست بکه‌ین به‌ گواستنه‌وه‌ی شته‌ گرنگه‌کان بۆ شوینیکی کاتیی دیکه، تا ته‌گهر رۆژی دوا‌یی (حنا) رووخاو ماله‌که‌ی ناشکرا کرد هیچ شتیکی گرنگی که‌ره‌سته‌ی چاپیان به‌ر ده‌ست نه‌که‌وی. ته‌وا‌وی شته‌ کافمان بۆ جیبه‌کی ئه‌مین گواسته‌وه‌. (حنا) یش پالنه‌وانانه له‌ ژیر شه‌که‌نجی درنداندا خویی راگرت.

پیم و ابی دهرسان دريژّه به ئەشكەنجە دانى (حنا) بدن، چونكە ماوه يەك بەر
 لەوه بە هۆى ئەشكەنجەو دەست دريژىيى جنسى بۆ سەر (سلمان)ى براى كە شيوعى
 بوو، روو بە رووى گموره ترين ئابروو چون بوونهوه. ئيمهيش بە بەر بلاوى لە بنى
 ههمانهى ئەم دەستدریژی يه مان دا ، كە - بە پیتی زانیاریى من - شتی و لەو
 قۆناخدا دوباره نهبوهوه. بە پێچەوانه ی رژیمی بەعسەوه كە لە سایه ی ئەودا هەزاران
 جار شتی و بەسەر ژن و پیاوانی گێراودا هاتوون.

* * *

كە لە ١٩٤٩ دا گهيشتمه بەغداو تا دوو سالّ لەوه بەدوايش، خۆم بە تهنیا
 سەرکردایه تییى (حشع)م دەکردو، تهنانت - هەر بە ناویش بى - لیژنه يه كى
 سەرکردایه تیمان نهبوو. یا راستتر بلیتم: دواى گیرانى فهد له ١٨ى كانونى
 دووه مى ١٩٤٧ داو تا سەرکردایه تى گرتنه دەستم، لیژنه يه كى و ناوى له
 كوله كەى تهریشدا نهبوو. بەلام بەرده و امبونی كاری حیزبى و بەدهسته تهنانی
 چەندین سەرکوتهنى گشتى له بنیاتنانه ودا وهچیه كى تازهو تا راده يه ك بەرینی
 كادیرانى لاویان له نیو کریكاران و قوتابیان و رۆشنبیران و سنعاتكاران و هیى
 دیکه دا بۆ حیزب دا بین کرد. خهسله تى جوێكهره و ی كادیرانمان به گشتى، هەر له
 منى سكرتیری حیزبه وه تا دهگات به ههموان له ئاسته جیا جیاكاندا، ئەوه بوو كه
 ئیمه لاوى كەم تهمهن بووین. (سليم الجلبى) نه بى كە سەر و ریشى كەمىك ماشو
 برنج بوو بوو، بیرم نا بى له نیو كادیرانماندا چاوم به كەسانى كى سەر سپى كهوتبى.
 كاتىك هه قالانمان به هیندىك سەر كرده ی حیزبه بۆر جوازیه كان ده گهيشتن، ههستمان
 ده كرد ئەوانه ههم به چاوتى كى سووكه وه تهماشامان ده كهن ، ههم له ههمان كاتدا
 به خیلیمان پى ده بن. هۆى سووكایه تیه كه ئەوه بوو كه به منداله ورد كەى
 سیاسه تیان داده ناینو، ئەوان خۆشیان پیرو په ككهوته بوون. هۆى به خیلیه كەیش
 ئەوه بوو ده یانبینی حیزبى ئەو "منداله وردكانه" چ ده سه لاتیكى میلیى فراوانو
 چ تینو توانیكى گموره ی خهباتگێرانه ی هه یه.

دیاره په لھاویشتنی چالاکیی حیزب و گه شه کردنی دهوری خباتکارانہی
 پیوندیہ کی له پسان نہاتوویان به هہبونی نم ژماره زوری کادیری حیزیی
 چالاکمہ هہبوو. هر لہبر نم دیاردهیہش بوو پاش تیکشکانی نم لیژنہی
 ناوندیہی که سالی ۱۹۴۵ له یه کم کونگرہی حیزبدا پیکہات، لیژنہیہ کی
 ناوندیی تازہم بو حیزب پیکہینا. لیژنہ تازہ که موت نندامی تیدا بوو، خوم له
 کادیرہ کان هلمبژاردن. نمو روژانہ به پیری من و پیری کمیشدا نہات که دہبی به
 هر شیوہیہک بووہ هلیان بپژرن. نندامہکان، جگہ له من، بریتی بوون له:
 (ناصر عبود) ای کریکاری بندہری به سرہی، و، (صادق جعفر الفلاحی) ای کریکاری
 چینی به غدایی، و، (کمریم نحمد) ای ماموستای هہولیری دہرکراو و کوری
 خیزانیکی و رزیری نمدار، (محمد راضی شہر) ای قوتایی به غدایی دہرکراو، (سلیم
 الجلبی) ای فرمانبری به غدایی دہرکراو و زلمی چینی ناوندی، (کاکہی
 فہلاح) ای قوتایی دہرکراوی خہلکی سلیمانی و کوری خیزانیکی جوتیاری ہزار.
 لموانہیہ بشیت لہسر نموہ گلہیم لی بکریت که کمیک درہنگ نم ہنگاوم
 هہلہینایمہ. بہلام ہویہ کمی نموہ بوو کہ پیکہینانی لیژنہی ناوندی لمو
 ہدل و مہر جہدا کوتاییی بہ شیوازی سمرکردایہتی تاکرہوی و بیوکراسیی باو
 نہینا و نیدہتوانی کوتاییی پی بینی. نموسا شیوازی تاکرہوی - بیوکراتیانہ له
 عیراق و گہلک ولاتی دیکہی بہ تابیہت پاشکوتودا بہسر جولانہوی
 کومونیزمیدا زال بوو. من بہ عقلیہتی نم شیوازانہ پەرورده بووم. فہدما
 دہپرست، وک خواہک یا پیغہمبہرک بوو بی دینداران بیپرستن. نم
 تاکپرستیہ بہرہوام عقلیہتی سمرکردایہتی تاکرہوی دہبووژاندہوہ. لیژدا کہ
 باسی فہدو شیوازی سمرکردایہتی تاکرہوی دہکم، نامہوی بہ خراب لیم حالی
 بن. من نمو کاتہو ہیشتا کہیش دلہندی فہدم وک پایویکی مہزن کہ
 سمرکردایہتی پرؤسہی بنیاتنانی (حشع) او وەرگیرانی بہ حیزیکی جہماوہری

گهروهی کرد. سهرکردهیه کی گهروه و تیکۆش و خۆبهختکردوو بوو، به ههموو مانایه کی ئهم وشانه. به لام خوا نهبوو، به لگوو وهك ئیمه مرۆقیك بوو له خوین و گوشت، له کاتیكدا ئیمه له پال چهند خوییه کی گهروهتری جیهانیی جوولانهوهی کۆمۆنیزمیدا کردمانه خوییه کی ناوچه کهمان.

دیمهوه سهر کیشهی لیژنهی ناوهندی. له راستیدا من ههر لهسهروو لیژنهی ناوهندی مامهوه، وهك چۆن ههموو بهرپرستیکی دیکهی سهرواردی لیژنه دهبوو به سهرتیری حیزب. کۆبوونهوه کانی لیژنهی ناوهندیان ئهندازهیهك ریکوینیکی یان تیدا نهبوو، ئهندامه کانیشی لهو ئاسته فیکری - سیاسیهدا نهبوون وا پینویست بکات به کۆمهله سهرکردهیهتی بکهین. رووداوه کانیش جهختیان لهسهر ئهوه کرد بوو که من سهرباری نزمیی ئاستی فیکری - سیاسیم له ههموو ئهندامه کانی لیژنهی ناوهندی لیهاهتوو تر بووم. لام وابی پاش گیرانم له نیسانی ۱۹۵۳ داو کاتیك کهریم ئهحمهد جلموی سهرکردهیهتی گرتو دهستو، به تایبتهت دواى دانى ئهم جلموه به حمید عوسمان که توانیبوو له بهندیخانه ههلبیتهت، ئاستی کاری سهرکردهیهتی روى له خرابی کرد.

* * *

بۆ یه کهمین جار له ژیا ئنداو له مائی خوشکی (سلیم الچلبی) له (الکراده الشریقه) سووپم خواردو چه تالم به کارهیناو لهسهر کورسییهک و له پشت میزیکی ناخواردن دانیشتم. سه لیم بردمییه ئهوی، گفتوگۆمان لهسهر هیندیک مهسهله کرد. پیکهوه نیوه پرۆژه مان کرد. رانه هاتبووم بهم چهشنه نان بخۆم. ههموو شتیکی ژوروی ناخواردنه که مایهی سهرنجراکیشان بوون بۆ منی له بنه رتهدا لادییی تیکهله نهبووی دهوله مه ندانی عیراقی که ئهوه سهرده مه لاسایی ژیا نی ئه مورپایان ده کرده وه. له دلی خۆمدا گوتم: "بۆر جوازیه کان ئاوا ده خون".

* * *

سالی ۱۹۵۱ بۆيەكەم جار چاوم بە (محمد صالح العبللی) كەوت كە كۆرى خیزانیکى میلیى زەھمەتكیشى گەرەكى (قنبر علی)ی پیتتەخت بوو. سالیکی لە بەندیخانە تەواو کردبوو، دەبوو حوکمی سالیك بە چاودیریی پۆلیس بەسەر بیات و رۆژانە بچیتتە پۆلیسخانەو لە تۆماریکدا ئیمزا بکات. هات سكالای کرد كە ئەم چاودیریکردنە تەنگەتاری دەکات و چالاکیی حیزیی كەم دەکاتەوه. ئیم پرسى: ئامادەى خۆت بشاریتەوه و تەواوی چالاکیی خۆت بۆ کارى حیزیی تەرخان بکەى ؟ بەم پیتشیاژە قایل و پیتی خوش بوو. لە رۆژی دوايیهوه بەرمانە مالیکی دیکەى دور لە مالى خۆی، لەوی بژی و خۆیی تیدا بشاریتتەوه. بەلام خۆشاردنەوه كەى لە چەند رۆژیک زیاتری نەخایاند. نامەیهكى بۆ حیزب نووسی، تیدا بە راشکاوی گوتبووی: ناتوانم ژيانی خۆشاردنەوه دەربەم. كە چاوم پیتی كەوت تا باشتەر لە وەزعی حالی بیم، پیتی گوتم:

- كاتیک بە شەقامەکاندا ری دەكەم، هەر ریبواریک بیینم وا دەزام پۆلیسیکی نەیتییەو رایانسپاردووه چاودیریم بکات و راوه دووم بنی. بۆیه پیم ناکریت ژيانی خۆشاردنەوه دەربەم.

- كەواتە واز لە خۆشاردنەوه بەینەو مشووری گەرانهوه بخۆ بۆ مائەوه، با پۆلیس چاودیریت بکات و وەك جارن درێژە بە چالاکیی حیزییت بدە.

ئەوه یەكەم مەشقی (محمد صالح العبللی) بوو بۆ بەرەو روو بوونەوهی دژواریه كانی خۆشاردنەوه لە پیناوی کارى حیزییدا. پاشتر سەر لە نووی و بە دلی خۆی و بە شیوهیهكى ئاسایی و بەبی راریی خۆیی شاردهوه. كە پۆلیس لە ۱۹۵۳دا گرتمی، (محمد صالح) كادیریکى حیزیی بوو خۆیی شاردهوه. كە ۱۹۵۸یش لە زیندان دەرچووم، لە نیو دەزگای سەرکردایهتی حیزبدا بوو لە مۆسكۆ لە قوتابخانەى حیزیی دەخویند.

* * *

نیواری پوژیکتی کانونی دوو می ۱۹۵۲ له گهل (عزیز الشیخ) دا ژوانمان له
گهره کی (الوزیریة) هه بوو. له پاسکیله کم دابهزیمو نیو سعاتیک به
شه قامه کهدا پوژیتین. تهجا نو سواری پاسیکی مهسلحه بوو، منیش سواری
پاسکیله کم بووم روو به ویستگه شهمهنده فمری (باب المعظم) (ئه م ویستگه یه
چهنده ها ساله نهماوه)، لایکی پاسکیل سوار له نیتیک بالوئزخانه میسر سه ره
پئی پیگرتو گوئی:

- به یارمه تی خوت ده قه یهک بوسته.

- چیت لیم دهوی؟

- ده موی بوستی.

رازی نه بووم بوهستم و به ره و ده رازه ویستگه که خیراتر کهومه پایده رلیدان.
لاوه کدیش به پاسکیله که یهوه کهوته پیش برکی و پیشم کهوت. کاتیک گه یشتینه ژیر
پردی شهمهنده فمره که که به سر دیلهدا ده پیرتتهوه، سیخوره که به دهنگیکی بهرز
قیژاندی:

- کوره عهباس، نهوه خویه تی!

شش پیاو له هردوو بهری شه قامه به ده م هاواره کهوه هاتنه دهوی و بهراکردن
شالوویان بو هینام. کوره ی سر پاسکیله که یهوه که له پیکردندا له من
خیراتر پیی پیوه نابوو، ریگه که ی لی داخستم. که لامدا پیشی بکهوم، که میک له
قیرتاوه که ده رچووم بو م ده رکهوت پاسکیله کم له قوردا چه قیوه. هر نهوه ندهم بو
مایهوه به جیی بهیلم و بکهومه خو به پی رابکم. نهوه ده رفه تی به پاسکیل سواره کهو
پیاهه کانی دیکه ی مه فرزه کهدا بگه نه لام. یه کیکیان ههردوو قولمی گرت.
ده مانچه که مم ده رهیناو هه ره شه لیکردن، گوتم:

- نهوه ی بگری، یا ههول بدات شوینم بکهوی، ده یکوژم.

هه مویان به زهبری هه ره شه ی ده مانچه که چهنده ههنگاوئیک لیم دوور کهوتنهوه. پی
به پی ده مانچه کانیان ده رهیناو به یهک دهنگ هاواریان کرد:

- ههتیو ده مانچه که فری بده! ده مانچه که فری بده!

همه شه کم دوویات کرده و تیم ته قاندو هه لاتم. رایانکرد به دوومداو دهستیان کرد به تهقه کردن. شموو تاریکییه که له بهرژوهندی مندا بوون. له راکردندا بووم، زانیم نه گهر بگه مه بهر ده رگای به خه لک و پولیس و ئینزیباتی عهسکری قهره بالعی و یستگه که ئهوا نیوچه مه حالیکه له دهستیان ده ریچم. له قیرتاوه که لامداو، به لا رییه کی تهنگه بهری سهرووی پاشاوهی ئهوا بهر بهسته خۆلینهدا رامکرد که رۆژی خۆی بو پاراستنی پیتهخت له مهترسیی هه لسانی ئاوی دیجله کرا بوو. جارێکی دیکه به دهنگی بهرز همه شه کم لیکردنوه. شانهی ده مانچه کانی خۆیانیان خالی کرده و. زیاتر لییان دوور کهوتمه ووه، تاریکیه کیش کاریکی کرد گوللهی تهقه کام بهرنه کهون. که خۆم کرد به لاری قوراپوه کهدا، ئهوان له دووم نههاتن. پاش تاویک تهماشاه کهم وام له نیوپانتاییی بهرژینکراوی و یستگه که که بو عهماری تهخته و دانمویله و کهلو په له کانی تهرخان کرا بوو. به راکردن به لای دوو پاسهوانی دانیشتهوی بهر ئاگریکی خۆشدا تیپه رییم و سه گه که یان که مینک راوی نام، به لام ئهوان پییان نهزانی.

ئیهستا من له نیو و یستگه که دام. چار چییه؟ چۆن خۆ ده ریاز بکم؟ ناتوانم له بهرژینه که بهر مه ووه، چونکه هیچی وام پی نییه تیله که ی پی بهریم، نایشکریت پییدا هه ل بگه رییم و باز بدهمه ئه و دیو. روو به ئاپۆره ی و یستگه پر له خه لکه که ییش بچم؟ ئه ویش ههر مهترسیی راسته قینهی تیادیه، چونکه رهنگه زۆر بهی پیوانی شوین پییه لگری مه فزه که لهوی بن، به دوامدا بگه رییم بو گرتنم. ههر یه که ریگم له بهر ده مده ماوه: بو چه ند سه عاتی که خۆم له پانتایی و یستگه کهدا شوینه ون بکم، تا مه فزه که نا ئومید ده بی و ده ست له سورا خکردنم هه لده گری. سه ره رای ئه و تاریکی یار مه تی خۆشاردنوه م ده دات. به لام مادامی که له قه فزیکی بهرژینکراوی مولکی رژیم حوکمدار خۆیدا نابلوو قه دراوم، مه سه له که هه روا ئاسان نییه.

ٺوهندهى پي نه چو پياوانى مه فزه كه به مه به ستي پشكنين هاتنه ناوه وه،
 مه ترسى به راستى ليم نيزيك بووه وه. ٺوان ژماره يه كى به به راورد زورنو پرچه كن،
 منيش ته نيام و ده مانچه يه كم به چهند گولله يه كه وه پييه. ٺه گهر ناچارى پيكد
 هه لپژان كرام، ٺوا ده يكه م و له وان يه هه موويان ببه زينم. به لام قوتار بوونم له م
 قه فزه همرچى چونيك بووه ٺاسان نييه. ده بي وهك دوا چاره سهري ناچارى په نا بو
 چك بهم. ٺه گهر بكرت به بي به يه كدادان ده رباز بيم، باشر وايه خو مى لي لا بدهم.
 پانتايي ويستگه كه جوگه ي هه لكه ندر او ي تيدا بوو بو ٺاوه رزو، به رميلى
 كو نكري تيبى به ده وردا دانرا بوو كه بو دروست كردنى ٺو ٺاوه رزيانه
 به كارده هيندران. جوگه ٺاويكى ره وان لهو ناوه دا بو، گژوگيا له مبهرو ٺوبه رى شين
 بوو بوو. ٺايا چاكت وايه خو لهو چاله دا بشارمه وه كه ٺاوى تيدا نييه ؟ نه خير
 ناگوغي ت. ٺوانه يه كه م جار ٺاوه رزو هه لكه ندر اوه كان ده پشكنن. همره زامن ترين شوين
 ٺو جوگه ٺاوه يه كه قو لي هه كى ده گاته ٥٠ - ٦٠ سم. خو م كرد به نيو جوگه كه داو
 له ٺاوه كه دا راکشام و نو قم بووم، سهروم ده ستي راستم نه بي كه ده مانچه كه م پي
 گرتبوو، به ده روه بوون. خو م به گژوگياى همر دوو به رى جوگه كه دا پو شى. پولي س
 بو سورا خردم گه يشتنه جى. چهند جار يك له دوور يى چهند مه تر يكه وه به لام دا
 رت بوون، به چرپه قسه يان ده كرد. كه نيزيك ده بوونه وه گويم لي يان ده بوو.
 ٺاوه رزكانيان به باشى پشكنى. جوگه ي ٺاوه كه نه بي، هه موو جيبه كيان پشكنى. به
 خه يالى هيج يه كين كياندا نه ده هات ٺو مرؤفه ي كه له م شوه يه كه جار سارده ي
 زستاندا راوه دووى ده نين، خزي له نيو ٺاوى سارده دا شار دو وه تموه. پشكنينه كه له
 سه عات (٧ر٥) وه تا پاش ١٠ شهوى خياند. پانتاييه كه فراوان و پر له عه مارو
 عمره بانى شه منده فمرو ته خته كو نو شتى وابوو. پي ده چي به ته ما بوو بن سه ره نجام
 به دزنمه وه. به لام ٺاوميدى به ره به ره سه رى تي كردنو، گويم لي بوو يه كين كيان به
 هاو ري تكانى ده گوت:

- کابرا توانیویه رابکاته دهره‌وهی ویستگه‌که. گهران به دوایدا سوودی نییه.
 - یه‌کینکی دیکه وه‌لامی دایم‌وه: له‌وانه‌یه لی‌ره خوئی شار‌دییتم‌وه. چاکتر وایه که
 له‌همشارگه‌که‌هی هاته دهر، بۆسه‌ی بۆ بنیینه‌وه.
 - ئیمه به دوایدا ده‌گهرین و نازانین چیه. چ سوودیک له‌وه‌دا هیه. همر ئمه
 ده‌زانین ده‌مانچه‌یه‌کی پییه.

- ره‌نگه نیچیریکی چمور بی بۆ ئیمه.. کادی‌ریکی شیوعی یا دزیکی ترسناک بی.
 دوا جار له‌پشکنین کموتن و، بۆسه‌یان لای ئمه دهر‌وازانمه نایمه که له‌بهر
 رووناکیی گل‌زپه‌کاندا ده‌مبینین. سه‌عات یازده له‌ئاوه‌که دهره‌اتم و چوممه نیو
 به‌رمیلیکی کۆنکریتی. بۆ یه‌که‌م که‌ره‌ت هه‌ستم به‌سهرما کرد. که له‌ئاوه یه‌که‌جار
 سارده‌دا دریژ بوو بوم هه‌ستم به‌هیچ سه‌رمایه‌که نه‌ده‌کرد، چونکه هی‌زیکی بی‌تینم
 لا په‌یدا بوو بۆ خو‌گرتن له‌بهر سه‌رمادا. له‌وانه‌یه ده‌ماخم پری ئمه گهرمی‌یه که
 به‌شیوه‌یه‌کی ناسایی له‌له‌ش‌مدا دروست ده‌بوو، کرد بی به‌چهند ئمه‌نده. کاتیک
 به‌ره‌له‌ستی سه‌رمایه‌یه‌که بۆ دهر‌باز بوون له‌که‌سانیک تویان بۆ زیندان و
 ئه‌شکه‌نجه‌و ته‌نازه‌ت له‌سیداره‌دانیش ده‌وی، ئه‌وا خو‌گریه‌کی نا‌ناسایی به‌ران‌بهر به
 سه‌رمایه یا ههر شتیکی یه‌خه‌گیری وا په‌یدا ده‌که‌ی.

پۆلیسه‌کان نا ئومید بوون و دوا بۆسه‌یان له‌سه‌عات یه‌کی پاش نیوه شه‌ودا
 هه‌لگرت. ئیتر ده‌متوانی له‌همشارگه‌که بی‌مه‌ دهر. به‌لام هاتنه دهر دوو‌چاری
 مه‌ترسی ده‌کردم، چونکه له‌شم ته‌رو‌پرو قوراوی و پی‌خاوس بوم. ده‌شیا ئمه‌هیش
 بیته‌مایه‌ی گومان‌کردنی حه‌سه‌سه‌کانی شه‌وو ئه‌و ری‌بوارانه‌ی که ره‌نگ بوو
 بینهریم. پیم وابوو چاکتره تا به‌ره‌به‌یان له‌جیی خو‌م بی‌نمه‌وه. که گویم له‌بانگی
 به‌یانیه‌ی چهند مزگه‌وتیکی ئه‌و نی‌زیکانه بوو، همشارگه‌که‌م چۆل کرد و به‌پێ به‌ره‌و
 (کعب الصلیخ) به‌سهر ئه‌و به‌ره‌سته خو‌لینه‌ دریژه‌که‌ی به‌ران‌بهر گهره‌کی
 (الوزیرییه) دا رویشتم. پێش هه‌تاو کموتن له‌دهرگای ئه‌و ماله‌ی گهره‌کی (کعب

الصليخ)م دا که تينيدا ده ژيام. (أم عهدنان) ده رگاگهي کرده وه. هادي له پشت ده رگاگه وه راو هستا بوو. کچيکي عازهبی کولهنمی شیوعی (مادلین) ناو پيش چهند رۆژنيک هاتبوه ئهم ماله و پاشتر بوو به هاوسهرم، له پشت ههر دو کيانه وه بوو. ئهوانه به روخساريکی تیکهل له خوشی و سهرسورمان و نيگهرانی به پيرمه وه هاتن. شهو لايان نه بووم و ئه وه مايه ي دلّه راو که بوو بۆيان. دلخوش بوون چونکه هاتمه و لايان.

دیمه نه سهيره کهم سهرسامی کردن، له بهر ئه وه ي تهرو قوراری و پئ پهتی بووم. که بيبانوی ماله که پرسیی:

- چیت لی به سهر هات؟ بۆچی شهو نه هاتيه وه لمان؟ نارحه تت کردین تا به يانی.

- رووداويکی ناخوشم لی قهوماو به سه لامه تی لیی هاته ده ر. ئیستایش پيويستيم به که ميک حوانه وه و شیلان هديه.

مادلین تیمار کردن و شیلانی ده زانی، چونکه پيشتر وه ک پهرستاريک له نه خوشخانه يه کدا ئيشی کرد بوو. يارمه تیی (أم عهدنان) ی دا بۆ چه ور کردنی له شم و به نهرمی و بایه خيکی بئ نه دازه وه شیلامی، تا له جييه کی گهرمدا خوم لی کهوت. دواي چهند سه عاتيک له خمه هه ستام. وام هه ست نه ده کرد ئه شو هه یچ کارتيکی کرد بيته سهر ته ندروستی و چالاکيم.

ئيواره ي رۆژی دوايي، سهر له نوئ له ژوانیکدا و ههر له شه قاميکی (الوزيريه) چاوم به (عزيز الشیخ) کهوته وه. رووداوه که ی لی پرسيم و باسی ئه وه ي کرد که ههر که ميک پاش ليک جويبوونه وه مان، قرمژنی گولله ي هاتبوه گوی و نيگهران بوو بوو. دوو رۆژ له وه به دوا چهند زانياريه کمان له سهر هۆی ئه شو بۆ سه نانه وه يه ده ست کهوت. شیوعیيه که فير بوو بوو چهند شهويکی يه که له دواي يه که بلا و کراوه ي له نيئو گهره کی (الوزيريه) ده به شيه وه. له وه ده چوو له بلا و کراوه به شينه وه که دا پاسکيلي

به کارهیتنابی. مفرهزه‌ی ئاسایشی گشتی بۆسه‌یه‌کی بۆنایه‌وه، کهچی من پیوه‌ی

بووم.

* * *

پایزی ۱۹۵۱، دوا‌ی هاتنه‌ گۆرپی ریکخراوه‌کانی لوانو قوتاییان و یه‌کیته‌ی سندییکاکان، هه‌ولمان دا مۆله‌تیکی یاسایی بۆ ریکخراوی دیموکراتیی ئافره‌تان به‌ناوی (پیوه‌ندیی به‌رگریکردن له‌ مافی ئافره‌ت) هه‌وه‌ به‌ ده‌ست به‌یه‌نین. داواکه‌ له‌لایهن تاقمیک ئافره‌تی شیوعی و دیموکراتیی نا‌حیزیی وه‌ک (نزیه‌ة الدیمی)ی ژنه‌ پزیشکی شیوعی چالاک و (خالدة القیسی)ی دیموکراتیی نا‌حیزیییه‌ خرایه‌ به‌رچاوی ده‌سه‌لاتداران. وه‌زاره‌تی ناوخۆ هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ که‌ له‌و باوه‌ره‌دا بوو چهند که‌سیکی شیوعی یا وه‌ک خۆیان ناویان نابوو "چهند که‌سیکی نا‌حز" له‌ پشت داواکه‌وه‌ن، قایل نه‌بوو مۆله‌ته‌که‌ به‌دات، نه‌گه‌ر چی داواکه‌و ئیمزاکه‌ره‌کانیشی هه‌موو مه‌رجیکی یاساییان تیدا هه‌بوو. دوا به‌ دوا‌ی ره‌تکردنه‌وی داواکه‌، هه‌قالانی ئافره‌تی شیوعی نامه‌یه‌کیان دایه‌ حیزب، پرسپاری ئه‌ویان تیدا کردبوو که‌ ئاخۆ ده‌بێ له‌ هه‌نگاری دوا‌ییدا چی بکریت. وه‌لامی نامه‌که‌مان دایه‌وه‌ (پیم وای ئه‌وه‌ له‌ ناداری ۱۹۵۲ دا بوو)، پامانسپاردن درێژه‌ به‌ ئیش به‌دن بۆ ئه‌وه‌ی ریکخراوه‌که‌ بکه‌نه‌ ریکخراویکی دیموکراتیی نه‌یه‌نی تایبه‌ت به‌ کاری ئافره‌تان، تا وه‌ک ریکخراوی دیموکراتیی لوانو یه‌کیته‌ی گشتیی قوتاییان ئیش بکات. به‌م شیوه‌یه‌ ریکخراوی "پیوه‌ندیی به‌رگری" به‌ پێی به‌ریاریکی حیزی دامه‌زراو له‌به‌ره‌وه‌ بوو به‌ ریکخراویکی دیموکراتی و جه‌ماوه‌ریی ئافره‌تان.

(پیوه‌ندیی به‌رگری) لیژنه‌یه‌کی بالای بۆ دروست بوو که‌ هیتندیک له‌ ئه‌ندامانی لیژنه‌ی بالای - هه‌یج نه‌بێ له‌ قوناخیکی دیاریکراودا - پیاو بوون. به‌ هاوکاری ئیمه‌ ئافره‌ته‌ شیوعیه‌کان به‌رنامه‌یه‌کی بۆ دارپێژراو بلاوکراوه‌یه‌کی نه‌یه‌نی تایبه‌ت به‌ خۆیی ده‌کرد. (دوا‌به‌دوا‌ی سه‌رکه‌وتنی شوێشی ۱۴ ته‌مموزی ۱۹۵۸ مۆله‌تی یاسایی ده‌ستگیر بوو).

* * *

قۆناخىڭكى مېژووى زىندانە سىياسىيەكان، بە تايىبەت لە ھەلومەرجى ھەلچوونى شۆرېشگىرپانەو جەماوهرىي سالانى ۱۹۵۱ - ۱۹۵۳ دا، گەلنىك مان لە خواردن گرتنى زىندانىيە سىياسىيەكانى لە پىنناوى مافە سىياسى و مرۆڧايەتتەكانياندا بەخۆزە دى. (ھەست بە پەشىمانى دەكەم كاتىك دىتتەو يادەم كە من جارىكيان رامسپارد مان بگرن). لە گەرمەى ھەر مانگرتنىكدا كەم و زۆر چەندىن بانگەوازمان بۆ گەل دەردەكرد، تا پىشتىوانىيى داخووزى رەواى مانگران بگەن. زۆرەي كات خىزانەكانيان كۆدەبوونەو بۆ ياداشتنامەدان بە دەسەلاتدارانى حكوومەتى و حىزب و سەندىكاو رۆژنامە نىشتەمانىيەكانو بانگيان دەكردن بۆ پىشتىگىرى رۆلە مانگرەكانيان. جاروبار ئەو خىزانانە بە خۆپىشاندانەو دەھاتنە دەر تا سەرنجى خەلك بۆ لاي كىشەي رۆلە مانگرەكانيان رابكىشىن.

كە مانگرتنەكە درىژەي دەكىشا، تەندروستىي ھىندىك لە مانگران رووى لە خراپى دەكردو دەبەو ھۆي گواستەنەوھيان بۆ نەخۆشخانە بۆ چارەسەرکردىيان. (نەمان مۇھەد صالح)ى زىندانىيى شىوعى يەكىك بوو لەو مانگرانەو بۆ نەخۆشخانەيەكى بەغدا گويزرايەو. پاش فەحس پزىشكەكان پىيانگوت ئەگەر لەسەر مانگرتن بەردەوام بى و چارەروان دەكەن بمرى. ھىندىكيان ھەولتىكى مرۆدۆستانەو دلسۆزانەيان دا تا ناچارى بگەن مانگرتنەكە دوايى پى بەينى، يا - لانى كەم - رازى بى بە رىگەي نۆشدارىي وەك ئاوى خۆراكبەخش (الماء المغذي) يا دەرزى لىدان خواردنى بەدەنى. بەلام ئەو لاو بە تاقي تەنيا مانگرتن شكاندى بە توندى رەتكردەوھو پى داگر بوو لەسەر دوايى پىھىنانى ھەر كاتىك دەسەلاتداران مىيان بۆ داواكارىي خۆي و ھاوپى مانگرەكانى دا. ھەرەھا قايل نەبوو ئاوى خۆراكبەخش يا شتى وا وەرېگرى، گالتەي بەو مردنە دەھات كە باالى بەسەردا كىشا بوو. سەرەنجام لە نىو نەخۆشخانەدا مرد. رۆژى دوايى ھەڧالە شىوعىيەكانى لەبەردەم نەخۆشخانەدا كۆبوونەوھو تەرمەكەبىيان لە دەسەلاتداران سەندو بە

خۆپيشانداننىكى جەماۋەرىي مېژوۋىيى پتر لە بىست ھەزار كەسى بەرپىيان كرد. گەلنىك پىاۋى نىشتمانپەرۋەرى حىزبە بەرھەلستەكانى رژىم و بىنلايەنەكان ھاوبەشىي خۆپيشاندانەكەيان كرد. (الجواھرى)ى كەلە شاعىر لە نىو بەشداراندا بوو، بە چەند قسە و دىرە شىعەرىك لاوانى خستە جۆش و خرۆش و، سەر گوتارى ژمارەى رۆژى دواترى رۆژنامەكەيى (الرأى العام) بۆھەمان بابەت تەرخان كرد و رژىم و نىمپىريالىزمى بەرىتانىي تىدا نابروو برد و رىسۋاى كردن.

ئاخرو ئۆخرىي ۱۹۵۱ بىرى دەستكارىي پەيماننامەى نىشتمانى - بەرنامەى حىزب - م لە لا پەيدا بوو كە ماۋەيەكى كەم بەر لە كۆتايى دوۋەمىن جەنگى جىھانى لە ۱۹۴۵ دا بىريارى لەسەر درا بوو. ئەركى يەكەمىن دارشتنەۋىم گرتە ئەستۆ. ھەرۋەھا بەلگە نامەى ۱۹۴۵ م كرده بەنرەت و شىۋە كورتكاراۋە و روونەكەيم پاراست چونكە دلەبەستەى بوو بووم و، گەلنىك بەندىم بە بى دەستكارى ھىشتەۋە دەستكارىيانم بە پىۋىست نەزانى. بەلام دەستكارىيەكى سەرەكىي كىشە ستراتىجىيەكان و دەسەلات و مەسەلەى نەتەۋەيىي كورد و كىشەى كشتوكالم كرد.

- پوختەى دروشمى ستراتىجىي پىۋەند دار بە دەسەلات لە بەلگەنامەى ۱۹۴۵دا "دامەزراندنى حكومەتتىكى نىشتمانىي دىموكراتى" بوو، بە بى ھىچ دەستەردنىك يا ناماژەكردنىك بۆ پاشە رۆژى رۆژمى پاشايەتى و مرۆف واى لى ھالى دەبوو: حىزب ژىر زارەكى بە مانەۋى ئەو رۆژمە قايلە. من لەۋەدا نامەۋى گلەيى لە فەھد بەكم كە لە ۱۹۴۵دا بەرنامەكەى دارشتوۋە، چونكە ھەل و مەرج تەۋاۋ جىاۋازو دوۋەم جەنگ بەردەوام بوو. رۆژمى عىراقىش لە پەيمانى دژ بە فاشىزمدا ئەندام بوو. تەد بەلام لە سالانى دواى جەنگدا چەندىن گۆرانكارىي بايەخدار بەسەر بارودۆخى عىراق و جىھانداھاتن. پىم و ابو ئىت وەختىەتى دروشمى ستراتىجىي پىۋەنددار بە كىشەى دەسەلات بگۆردىت. بەو پىيە دارشتنە تازەكەى بىرى رووخاندنى رۆژمى پاشايەتى و دامەزراندنى حوكمىنكى كۆمارى و مىللىي نوئەنەرى خواستى كرىكاران و جووتىاران و جەماۋەرى گەلى تىدا جى كرايەۋە.

- دارپشته کۆنه‌که‌ی په‌یماننامه که گه‌لی کوردی تیدا به که‌مه نه‌تموه‌یه‌کی عیراقی خاوه‌ن مافی یه‌کسانی د‌انرابوو، هیچ ناما‌ژه‌یه‌کی تیدا نه‌کرا بوو بۆ ئه‌وه‌ی که ئه‌م گه‌له دوو‌م نه‌تموه‌ی عیراق پینکده‌هینی و مافی بریاردانی چاره‌نووسی هه‌یه. لام وابی ئه‌م دارپشته هه‌ی کاتیکه که گپ‌وگرفتی کورد له عیراقدا لای فهد روونو ناشکرا نه‌بوو، رینک‌خسته‌ن هیزبیه‌یه شیوعیه‌کانی نیو کوردی عیراقیش نه‌گه‌یشتبو‌نه ئه‌و ئاسته کامله‌ی که کیشه‌ی ئه‌م گه‌له به لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی راست و دروسته‌وه پیشان بده‌ن. به‌لگه‌نامه ده‌ستکاریکراوه که له جیاتیی ئه‌م به‌رچاو خسته‌ن ناتهاوه، مافی بریاردانی چاره‌نووسی بۆ گه‌لی کورد له عیراقدا تیدا بوو.

- به‌لگه نامه تازه که له بریی به ته‌نیا داواکردنی به‌شینه‌وه‌ی زه‌وی و زاری میری به‌سمر جووتیاراندا (وه‌ک له به‌لگه‌نامه‌ی ۱۹۴۵ دا هاتبوو)، به‌شینه‌وه‌ی زه‌وی و زاری ده‌ره‌به‌گ و مولکداره گه‌وره‌کانیشی به‌سمر جووتیاراندا تیدا بوو.

- به‌لگه نامه تازه که هه‌لۆسته‌تییکی ناشکرا تری تیدا به‌رانبه‌ر به سهرمایه خسته‌نه‌وه (استثمارات) و بنکه ئابووریه ئیمپریالیه‌کان له‌ولاته‌که‌ماندا جی کرابه‌وه.

دارپشته‌نی په‌یماننامه (به‌رنامه) تازه که به‌هاری ۱۹۵۲ له لایه‌ن کۆمیتیه‌ی ناوه‌ندیمان‌ه‌وه به بی هیچ کۆنگره یا کۆنفرانس به‌ستنی‌ک بۆ لیدوان و چه‌سپاندنی ئه‌و ده‌ستکاریانه بریاری له‌سمر دراو بلازکرایه‌وه. بیرم نایی هیچ شیوعیه‌کی ده‌ره‌وه‌ی به‌ندبخانه به‌ره‌ه‌لستی ئه‌و ده‌ستکاریانه‌ی کرد بی. به‌لام هیندی‌ک شیوعیی نیو به‌ندبخانه به‌ره‌ه‌لستی بری رووخاندنی رژی پاشایه‌تی و دامه‌زراندنی کۆماری میلییان کرد. ئه‌م به‌ره‌ه‌لستی‌کردنه یه‌کی‌ک بوو له‌و بنه‌ما فیکریانه‌ی که دوو‌که‌رتبو‌نی تا‌قمی ئالای کارگه‌ران (رایة الشغيلة) له نازاری ۱۹۵۳ دا پشتی پی به‌ست.

دیاره جه‌ماوه‌ری هاوسۆزی (حشع) دارپشته‌ی به‌رنامه ده‌ستکاریکراوه‌که‌ی په‌سه‌ند کردو، همر ئه‌وه‌یش زه‌مینه‌ی کۆمه‌لایه‌تیی زه‌ینیی بۆ خسته‌ن رووی دروشمی

رووخاندنی رژیمی پاشایه‌تی و دامه‌زاندنی کۆماری له‌سه‌رو به‌ندی راپه‌رینی
تشرینی ۱۹۵۲ دا خۆش کردو سه‌دان هه‌زار خۆپیشانده‌ر له شه‌قامه‌کانی به‌غدادا
به هوراکیشان ئهو دروشمیان ده‌گوتوه.

* * *

گه‌لێك وه‌فدی كرێكساران و قوتابیان و لاوان چه‌ند دانه‌یه‌ك سكالالا نامه‌و
برووسكه‌یان بۆ حیزبه نیشتمانیه‌كان و رۆژنامه به‌ره‌هه‌سته‌كان ده‌برد، داوایان
لێده‌کردن پشتگیریی داواکاریه سه‌ندیكایی و سیاسیه‌كانیان بكهن. پێشتر ئهو سكالالا
نامه‌و برووسكانه‌یان ئاراسته‌ی ده‌سه‌لاتداران كرد بوو. ئهو وه‌فدانه له
سه‌ردانیكیاندان بۆ باره‌گای رۆژنامه‌ی (الاهالی)ی زمانخانی حیزبی نیشتمانیی
دیموكراتی (الوطنی الدیمقراطی)، گله‌بیه‌کی توندیان له رۆژنامه‌كه‌و خودی (كامل
الچادرجی) كرد بوو، چونكه له‌و رۆژانه‌ی رابردوودا سكالالا داواکاریی ئه‌وانی
بلاونه‌كردبووه. (كامل الچادرجی) به‌ قسه‌یه‌کی وا وه‌لامی دابوونه‌وه:

- برایان! بۆچی وه‌زعی ئێمه به هه‌ند ناگرن و كه‌مێك به داد نابن له‌گه‌لماندا؟
نایین ئینگلیز (حسین جمیل)ی كرده‌وه به چاودێر به‌سه‌رمه‌وه، تا هه‌ناسه‌كانم
بژمێری؟

ئه‌گه‌ر چی من زانیاریی وا بپرواپێكراوم لا نییه رێم به‌دن (حسین جمیل) ریسوا
بكه‌م یا بێ تاوانیی به‌سه‌لینم، هه‌ر ئه‌وه‌نده ده‌زانم كه سه‌كرتیری حیزبی نیشتمانیی
دیموكراتی (الوطنی الدیمقراطی) بوو، به‌لام له نیو عیراقیه‌كاندا هه‌مه‌مه‌ی له‌سه‌ر
بوو به‌وه تاوانباریان ده‌كرد كه پێوه‌ندیی به ئینگلیزه‌وه هه‌یه.

* * *

(صادق الفلاحی) له خانویه‌كدا داده‌نیشته كه بۆ خێزانی (باقر جعفر) مان به
كری گرتبوو. پاش ماوه‌یه‌ك بۆی ده‌ركه‌وت پاره‌كانی گیرفانی كه‌م ده‌كه‌ن. له (أم
باقر) و خوشكه‌كه‌ی به گومان بوو مه‌سه‌له‌كه‌ی لا كرده‌سه‌وه. ئامۆژگاریم كرد
پێشه‌کی و به‌ر له تاوانبار كردنی هه‌ر كه‌سێك، دلنیا بێی. لێی پرسیم:

- جا چۆن ده كريت دلتيا بيم ؟

- پيش داكهنندن وه لواسيني چا كه ته كهت، پاره كاني گيرفانت بژميته. كه له بهري ده كه يمه وه له مال ده چيته ده ري، ديسان بيانژميته وه.

كه له ژوانيكى ديكه دا يه كترمان بينيمه، پيى گوتم: دلتيا بوم. له سه ر ئه وه پي كه تين له گه ل خيزانتيكى ئاوا دا نه ژى. شونينيكي ديكه ي گونجاومان بو پيدا كرد. بويه سواري پاسكي له كه ي بو، به يانيه كي زو هه موو كه لو په ليكي له گويزانه وه هاتووي خويي له پاشكووي پاسكي له كه يدا هه لگرت و نهو ماله ي به جي هيشت. كه لو په له كاني له چند كيلو گراميكى كه م زياتر نه بوون. له ريگه مه فره زه يه كي پولي سي گه رو ك ني زي ك به گو ره پاني (السباع) گوماني لي كرد بو، چونكه قومي سه ري بهر پرسي مه فره زه كه پيى وابوه نه م پاسكيل سواره جانتا شه ته ك درا وه كه ي پشتيي دزي وه. داوايان لي كرد بو بوه ستى. نه و يش له ترسي نه وه ي نه با دا ناسي بي تيان وه، گو يي پي نه دا بوون. را وه دوويان نابو تا پاسكي له كه بهر له مپه ري ك كه مو تبو وه هه لئو تا بو، (صادق) يش كه تبه خوارو به ناوي دزه وه گيرا بو. كه جانتا كه بيان كرد بو وه و پشك نيبويان، له بري كه لو په لي دزا و بلا و كرا وه شيوعيانه يان تي دا دي بو. بر دبوويانه ئاسايشي گشتي و وه ك نه ريتي هه م يشه بيان به بار مه خستبوويانه ژير شه كه نه مو لي كو لي نه وه.

نه م كه ره ته يش وه ك كه ره تي پيشو، ئازاو خو را گر مايه وه. دا يان به دا دگا، سه رله نو ي حوكمي چوار سال زيندان يان به سه ردا دا.

* * *

كه سالي ١٩٥٢ (مادلين مير) كچه جووله كه ي به غدا ييم هينا، ته مه نم ٢٥ سال بو. مادلين خه باتكار يكي زبته له ي پيشكه مو تو بو. پاش نه وه ي ده سه لات داران فه رماني ده ستگير كردنيان دا، خويي شار ده وه. مادلين سه رباري نه وه ي كه هه م كو له بنه بو وه هه م نه ده كرا بخري ته ريزي شوخه كچانه وه، به لام ئاكار ي شه خسي وسياسيي

باش بوو. جاريکیان (خالد بکداس) گله یی لیکردم که ئافره تیکی جووله کم هیناوه. وه لأم دایه وه که من مرؤفیکی تیکوش و شیوعیه کی باشم کردوه به هوسرم. ئهوی راستی بی من هرگیز هستم به تنگه تاوی نه کردوه لهبر ئهوی کچیکی جووله کم هیناوه، هیچ کچیکی موسلمان یا دیانم لهو پی باشتر نه بوه.

ژنهینانه کم نه ئهجامی - هیچ نه بی سهارهت به خوم - پیوهندیه کی کونی دلداری بوو، نه پیشریش له پیوهندیه کی جنسی گلا بووم، به لکوو لهبر ئهوی پیوستم به مالیک هه بوو تیدا دابنیشم و به خیزانیکی تایهت به خوم و به ئافره تیکیش لهسر جینگه له گه لیدا بنوم. ئیتر به بی نه خسه بو کیشانی پیشوهخت سازبوو. بهر له ژنهینان، له بهغدا به حوکی کاری حیزیم چارم به گه لیک کچی دیکه ده کتوت. به لام قهت ههولم نه ددها پیوهندیه کی شه خسی - دلداری یا جنسی - له گه ل هیچ یه کینکیاندا بهستم. ئهوشته که میشکی خهریک ده کردم، حیزبو به تنیا حیزبوو. لهبر ئهوی بهرپرسیکی حیزبووم، یه کجار به تنگ بی گهردی شان و شکومهوه بووم.

پاش ژنهینان، نهجا ده متوانی له مالیکی سهر به خوو بارودوخیکی - له روی نهجامدانی چالاکی حیزیمهوه - باشتردا له گه ل ژنه کمدا بژیم. ژم هینا به بی ئهوی تاکه فلسینک بو ری وره سمی ژنهینان یا بو کپینی شتیک بو خوم یان بو ئهوی خهرج بکم. ناو ماله کهمان هر به ساده بیو، بگره له ساده کهمتریش مایهوه. بهدریژیایی ئهوی سالمی تیدا پیکهوه ژیانمان هیچ شتیکمان نه کپی، نه قهره و نلهو پیخهوی بو کینی و دارو تهخته و نه هیچ شتیک. دوو شوهرشگیر بووین، لهوه بهدهرکه ئهرکی حیزبی بهباشترین شیوه راپهسرتین، هیچ خفه تیکی دیکه مان نه بوو. فلسینکمان له پاره ی حیزبوو جل و بهرگی خومان خهرج نه ده کرد. هر ئهوه نده مان پی بهس بوو چهند پارچه بهک لهو جل و بهرگانه هه لبرگین که هه فالان و دوستانی خاوهن گوزه رانیکی باشتر ناو به ناو ده بانبه خشین بو بهشینهوه یان بهسر خیزانه دهستکورته کاندان.

نیزیکه‌ی سالتیک له گه‌لّ مادلیندا ژيام. نو ماوه‌یه دريژه‌ی به‌چالاکیی حیزیی خوی ددها. بیرم نایی هیچ رۆژتیک گیروگرفتیکي راسته‌قینه - له روی پیوه‌ندیی شه‌خسیمانه‌وه - له نیوانماندا په‌یدا بوو بی. به‌لام سمرویه‌ندی پیکه‌وه ژیانمان چهند ساتیکي نه‌سته‌مان به‌سردا تیپه‌رین. ساتی همره نه‌سته‌مان دوا دوا‌یه‌کانی ۱۹۵۲ بوو، کاتیک له خانویه‌کی بچوکی گه‌ره‌کی (الاعظمیة) داده‌نیشتین. خه‌ریکی پا‌کردنه‌وی ده‌مانچه‌کم بووم، نویش نیزیک به‌ ناوه‌وی هۆله‌که راوه‌ستا بوو. وه‌ک چۆن لوان لم یا له‌مولات په‌نا ده‌بهنه به‌ر گالت‌هه و گه‌مه‌ی بۆش و بی مانا، روی ده‌می ده‌مانچه‌کم کرده سهری، به‌ ته‌واوی پیتم وابوو دوا گوللم لی خالی کردوه‌ته‌وه. په‌نجم نا به‌ په‌له پیتکه‌که‌دا. گولله‌که ده‌رپه‌ری. نای که گولله‌یه‌کی ترسناک بوو! له‌وانه‌یه یه‌ک سانتیمه‌تر یا که‌میک زیاتر دور له‌ده‌م‌و‌چاری فرته‌ی کرد بی. لای وابوو من گولله‌کم همر بۆ گالت‌هه و گه‌مه‌و ترساندن ته‌قاند بی. به‌بی نه‌وی هه‌ست به‌ ترسیکی راسته‌قینه بکات، گوتی:

- هه‌قال، که‌رت کردم!

منیش تاوتیک که‌وته‌ه حالی نیوچه له هۆش خۆ چوونی‌که‌وه و ره‌نگم به‌ یه‌که‌جاری زه‌رد هه‌لگه‌را، چونکه‌ه وا مزانی گولله‌که پیکای. چاره‌پروانم ده‌کرد به‌مردویی بکه‌ویته‌ه سهر نه‌رز. بی‌گومان همر به‌ ریکه‌وت پیوه نه‌بوو، ریکه‌وتیکي به‌ لای منه‌وه نه‌په‌ری خۆش بوو. که‌ بۆم ده‌رکه‌وت گولله‌که به‌ری نه‌که‌وتوه، که‌میک هاتمه‌وه سهر خۆم. به‌لام رووداوه‌که له‌و ماوه‌یه‌ی دوا‌ییدا کاریکي گه‌ره‌ی کرده سهر می‌شکم. وام به‌ خه‌یالدا هات که‌ منیش ده‌مردم یا شیت ده‌بووم، نه‌گه‌ر دوا‌ی نه‌م گالت‌هه بی مانایه گولله‌که بی‌نه‌نگاوت‌بایه. تا نه‌م‌رۆ که‌ نه‌و رووداوه‌م دیت‌هوه یاد، ته‌زوویه‌کی راسته‌قینه هه‌موو له‌شم ده‌گریت‌هوه.

که‌ به‌هاری ۱۹۵۲ له خانویه‌کی چکۆله‌ی (کعب الصلیخ) له‌گه‌لّ مادلیندا پیکه‌وه ده‌ژیا‌ین، چهند ساتیکي دژوارمان به‌سهر برد. (محمد راضی شیر) م له‌لا

دانشتبوو، باسی چند کیشیه کی حیزیمان ده کرد (نامه خویندنه وه و هلامدانه ویان). کتو پر گویمان له لیدانی توندی ده رگای خانوه که بوو. دوا به دواي ئه وه مادلین به په له خوئی کرد به ژورداو چرپاندی:

- هه ئال! پۆلیس چواردهوری گرتین!

بهردهوامیی به توندی ده رگا کوتانه که جیی گومان و جهختکردن بوو له سهر راستیی قسهی ژنه کهم. ویرای ئه وه بریارم دا خۆم راستموخۆ لئی دلتیا بيم. چووم تا له په نجارهیه کی بچوو که وه که یه کسهر به سهر به رده رگای ده روهی خانوه که دا دهیروانی، ته ماشا بکه م. به چاوی خۆم ئه فسهرتیکی پۆلیسم له گه ل چهند پۆلیسیکدا به بهرگی ره سمی یه وه دی. ئیتز با وه پرم کرد که چوار ده ورمان گیراوه. به پا کردن هاتمه وه ژور، تووره که ی نامه حیزیه کانم بر دو له گه ل (محمد راضی شبر) و (مادلین) دا هه لاتین و سهر که وتینه سهریان، تا له وتوه بچینه سهریانی خانوه که ی پیشتمه وه مان و به قادر مه که دا دابه زینه نیو حه وشه چکۆله که ی و له وتیشه وه بچینه ده ر بۆ جاده ی لا کۆلانه که. به ده ست و بر دو خیرایی ئه وه مان کرد، وه ک چۆن له فیلمی کاو بیدا ده کریت. به په له په ل درێژه مان به را کردن دا، تا له مه ترسیه که دور که وتینه وه. مادلین له بازدان و را کردن دا وه کوو ئیمه ی پی نه ده کرا. به لام دوا جار پیمان گه شتمه وه ههرسی لیک جوئ بووینه وه، دلشاد بووین که له چنگی دوژمنان قوتار بووین.

(صبیح سباهی) مان پاش که متر له سه عاتیک نارد تا له نیژیکی خانوه که مانه وه سۆراخیک بکات، به لکوو هه وائیکی ده ست بکه وئ و بزانی چی له وئ قوما وه. ئه وه نه دی نه خایاند هاتمه وه لامان و گوئی: هه موو شتیک ئاسایی و هیمنه و هیچی وا له گۆریدا نییه نیشانه ی قومانی شتیک بوو بی. ئه و پۆژه چهند جاریک رۆشت و سۆراخی کرده وه. هه موو که ره تیک هه مان تیروانین یا زانیاری بۆ ده هیناینه وه. منیش ئه م که یین و به یینه چه واشه ی کرد بووم. تو بلیسی - به ههر

شپوهيكه بووه - دهرگاكيان كړديتتهوهو بهبې نهوهی بوو بنه هوې هيچ هاتو
هاوارنك بوسهيان له ماله كدا نايتهوه، يا دهبې شتيكي ديكه له نارادا بې؟ دهبې
چی روي دابې؟ نهی خوّم نهفسهري پوليسه كم به چاوي خوّم نهدي؟ سمر
لهبه ياني رۆژي دوايي (صبيح) م نارد له دهرگاي ماله كهی دراوسيمان بدات. (أبو
ناصر) ی خاوهن ماله كه كابرايه كي زه همتكيش بوو، بهبې نهوهی هيچ شتيك لهسمر
ناسنامه (هوية) ی سياسي و چالاكيي حيزيمان بزاني، پتوهنديسه كي بهتيني
پيمانوه هه بوو. (أبو ناصر) دهرگاكي كړدبوهوهو (صبيح) ليې پرسببوو:

- زه همت نهبې دهزانن دانيشتوي خانوه كهی دراوسيتان له كوین؟ دوي شهو
نم به يانيه يش هاتم، له مال نين؟

- نازم بؤ كوې چوون. دوينې سي جار هاتنه سمر يان له مال نه بوون. شهو يش
هيچ گلزيكي ماله كه مان نهدي هه لكرابي.

- هيچيان لي دهويستن؟ پيده چي چو بنه كركوك. ته گمر پتويستي كړد ده چمه
لايان.

- خانوه كهيان داناوه بؤ فروشتن. ده لاله كه له گهل نهفسهريكي پوليسدا هاتن تا
بيبينو مامه نهی كريني بكم.

كهواته مهسه له كه نه مهيه! شتي وانوهه پوليس چوارده وري ماله كهی گرتبې،
به لكوو ساتو سمدای كرينو فروشتن هه بوه. له بهر نهوهی كړپاره كه نهفسهري
پوليسي ناوچه كه بوو، ژماره يه ك پوليس له پوليسخانه وه بؤ لوتف نواندن له
خزمه تيدا بوون تا نهوي. (صبيح) به رويه كي گه شموه هاتموه و قسه كاني (أبو
ناصر) ی بؤ گيپراموه. شهو له گهل مادليندا گپراموه بؤ مال. ميزاجان به هوې نهو
روداوانوهه تيك چو بوو. به لام دامه زراويي وه زعمان زور دريژهی نه كيشا. سي چوار
رؤژ لهوه به دوا، تيواره ي رۆژنيكيان له مال نه بووم، ديسان له دهرگايان دابوهوه.
مادلين به تنيا بوو، وای به خه يالدا هاتبوو پوليس چوار دهريان گرتبې بويه سمر

لهنوئو بههمان ږنگي پيشوو ډايردبوو. ټهوي لي قهوما بوو، چونكه بهبي هـ شلهژاو به نارېوايش ترسا بوو. خيزاني ماله دراوسينكي پشتموه، لهكاتي ډاكرديدا ديويان. ديمنهكه سمرنجاكيش بووه: ئافرهټيكي گنج له سمربانموه باز بداته حموشي خانوه كهو لهويوه به توندي ټيټهقينئ. ټمه له نيو كومه لگيه كي جوتيار رهوشي پاشكوتوي وهك كومه لگي بهغداي ١٩٥٢ دا!

مادلين همر دهستبهجي پاش ههلاتن پهبي بهوه برد بوو ههلهي كردوه، بويه همر له ههمان ساعاتدا، ساعاتيك بهر له هاتنموه، له خووه گهرا بووه بو مال. ټيواره له حموشه ډاوهستا بووم. كابرايهك لهسمربانموه دهركهوت، سلاوي ټيكردم پيني گوتم:

- دههوي قسهټ له گهټدا بكم.

ناسيموه، دراوسينكي پشتموه مان بوو؛ خاوهني ټو مالئي كه لهويوه ډامانكرد. چومه لاي بو سمربانو به كه مينك سه خلهټي و شمرموه كهوټه قسه كردن: - كاك عهلي، ههموو خهټكاني دهوړو بهرتان دهزانن ټيوه چهنده چاكن! ههمويان سوپاستان دهكن. بهلام زور جي داخه ئافرهټيكي وا گلاو كه خوشكتانه يا شتيكي ديكيه، له ماله كهټاندا بي.

له هيچ شتيكدا له ټيوه ناچي و مخابن كه مايه روي سوري نيه بوټان. دهو دهست زانيم كابراي هاوسې دههوي چي بلټت. وام پيشان دا بي ټهندازه قسه كاني به همد وهرگرم. دريژي پيدا:

- خوژگه ټم ئافرهټه بهد رهوشت و گلاوه قهرهټان نده كهوت. همر كاتيك به ههلي بزاني پياو دهينټته مالو لهسفروشي دهكات. دوو ږوژ لهمو بهر دوو پياوي له ته كدا بوون، له گهټيدا ډايانده بوارد. كه هاتنموه مالو له دهركاتان دا ترسا كاره كي بكمهټه روو، همرسيكيان ههلاتن. بهټي، به مالي ټيمدا ههلاتن. دوو ږوژ پاشتريش ههمان كاري بي ټاږويي كرايموه و سمر له نوي له مالي ټيموه ډايركرد.

تۆ دەزانی بۆچی که ئیوه له مالّ نابن پیاو دههینیتته لای خۆی. تهنا ته ئیمه
دراوسیش ههست به شهرو شوورهیی ده کهین.

سویاسی کابرام کرد که ئەم ههواره گزنگانهی داومی و وهام تیگه یاند گوايه
پیشتر ناگام له شتیکی لهم چهشنه نه به و؛ به گهرمی تکام لی کرد له بهر شان و
شکۆی ئیمه که هاوسیی ئهین، ئەم ههواره پهره پۆش بکات. نه مه ده توانی به راستی
پیی بلیم چی پوی داوه و چی نیوه نیوی کچهی داوه رابکات و من خۆیشم به کیتک
بووم له راکردوه کان. کابرا گفستی دامی ئەم نهیینه نه در کیتی. بریارم دا سه ری
مانگ بگوزمه وه بۆ خانویه کی دیکه. به لام پروداوه کانی له وه به دا تا سه ری
مانگ مۆله تیان نه دام. به یانی پۆژی دوا یی شتیکی چاره پوان نه کراوی له گه لّ خۆدا
هینا. ده رکهوت خه لکانی ده و رانده و رمان پروداوه که یان بیستوهه، زانیویانه
نافره تیکی "قهجه" له ماله که ماندا یه. "أبو ناصر"ی دراوسی باشه که مان که
خۆیی به وه کیلی خانوه که داده نا، هاته لام و گوتی:

- کاک عدلی ئیوه خه لکیکی زۆر باشن! به لام ئەم کچه نه فره تیه له ئیوه ناچی و
پوی رهش کردوون. ده بی به زووترین کات بگوزمه وه تا خه لکه که ی ده و روبه رتان
کارینک نه کهن با به ده واری شری نه کرد بی.

- باشه أبو ناصر! ئه وه نه ده ی بکریت خیرا ده گوزمه وه. ئیستا ده رۆم به دوا ی
خانویه کی دیکه ی کریدا ده گهریم.

پۆیشتم، به په له خانویه کی دیکه ی دوو ژووریم له پهری گهره که به کری گرت.
هانام بۆ (صبیح) برد، تا یاریده م بدات ناوماله ها که مزاییه که مان به عمره بانیه کی
یه که ئه سپی بگوزمه وه. که ناوماله که م ره وانه کرد، به ته نیا مامه وه تا چه ند
قسه یه که له گه لّ (أبو ناصر) دا بکه م. ره نگه هیچ پیویستی نه کرد بی خۆ بجه مه
داوی قسه قسه لۆکیکی واوه که بریارم دا بوو له گه ل کابرا دا بیانکه م. به لام ههرچی
چۆنیک بوو تینکه وتم. ده ستم به پاسکیله که مه وه گرتبوو، له ده رگام دا کابرا هاته
دهر.

- برادره باشه کم و مالّه کهمان گواستمه. هاتم خواهافیزیت لی بکه و شتیتکت پی بلیم نه تزانیه.

- أبو ناصر پرسیی: چیم پی ده لیتی؟

- حمز ده کم بزانی نئو نافرته که به داوین پیستان له قه لهدا وا نییه وهک ئیه بوی چورن. به لکورو ژمه و نئو روژهی نئفسه ری پؤلیسه که هات و له ده رگای دا، من و هه فالیکمی میوانمان له گه لیدا رمانکرد. ئیمه شیوعین، خومان شار دووه تبه و پؤلیس راوه دوومان دهنی. وامانزانی هاتون په لاماری مالّه که بدهن، بویه رمانکرد. ئمه هه مو مهسه له که یه. داوی خیر و کامرانیتان بو ده کم. خوا حافیز براگیان!

(أبو ناصر) باوه شی پیدا کردم، به گرمی ماچی کردم و ده ستهدا و اینم بو له خانه که بمینمونه. به لیتی دا همر که سیکی گهره که خراپه مان ده رهق بکات ئم لیتی به دنگ بی، به لام مانه وه مان مه حال بو. مائتا و اییم لیکرد و سواری پاسکیله کم بووم و رویشتم. مالّه تازه که ی نئوی خوش بو به ریکه موت مولکی ژنه که ی (عبدالستار القیسی) ی زیندانی شیوعی بو. به وم نه دزانی، چند حه فته یه که له وه دوا پیره ژنیک سمری لی داین و لیکدا لیکدا که وته قسه رستن و هه مو شتیکمی باش و خراپی درکاند. پیش نئوی به جیمان به لیتی، گوتی:

- خوا یار بی بهم نیزیکانه (ستار) حوکه که ی دواپی پیده هیتی، دیتمه لامان. دوو مانگی که متمر له وه دوا، روژیکیان دوو لاو خویانیمان کرد به مالدا، به کیکیان گوتی:

- من خاوه نی ئم خانووم و نام (ستار) ه. ئم برابره شی نه ندازیاره، له گه ل خومدا هیناومه تا بینا که بینی، له وه بکو لیتمه که تاخو ده کریت ژورریکی زیاده ی تیدا دروست بکه یین. له کاتیکدا نه ندازیاره که ته ماشای ژورره کانی کرد چاوی به ستینسلیک کهوت به تایپر ایتر چاپکرا بوو ناماده بو بخریته سمر ده زگای رو نیو. نئوه ههستی خوتیه له قورتاندنی له لا وروژاندو لینی پرسیم:

- تۆچ كارەي ؟

دەرکەم بەوھە کرد ئەم پرسیارە پێوەندیی بەو ستینسلەوھە ھەییە کە دیویە. سەیرم کرد لە قافدا گیرام. (عبدالستار القیسی) دەستبەجی، بە بی مەبەست و بی ئەوھە یزانی من لە چ وەزعیکیادام رزگاری کردم، پێش ئەوھە دەم ھەلبەینمەوھە وەلامی دایەوھە. پێم وابی بۆچوونی شەخسی خۆی پی گوت:

- پۆلیسە.

ئەندازیارە کە بیدەنگ بوو، ھێچ پرسیاریکی دیکە نیە کرد. پێدەچوو بیدەنگبونە کە لەبەر ئەوھە بووبی کە یا ترسابی لە قسە دا بەستن لە گەل پۆلیسدا یان بوونی ئەم جۆرە ستینسلەوھە لە مائی کاتیکی پۆلیسخانەدا بە کاریکی ئاسایی دانابی. منیش لە لای خۆمەوھە قرو قەیم لیکرد، وەک بلیتی ستار دەمناسی و بە راستی قسە کردوھە.

* * *

پایزی ۱۹۵۲ بریارم دا فیزی ئۆتۆمبیل لیخورین بێم، چونکە - بە قسە خۆم - گوایە ئیتر کاتی ئەوھە ھاتبوو پاسکیلە کەم بگۆرم بە ئۆتۆمبیلیکی چکۆلە. بووین بە خاوەنی ئۆتۆمبیلیکی کۆنە (دۆج) (کامل السامرائی) ش لە لیخورینیدا بوو بە مامۆستام. پیکەوھە چوینە شونینیکی چۆلی قەراغی بەغدا (ئێستا ناوی - بەغداد الجدیدة - یە)، تا ئەوێ تراپی بکەم. تا ئەمەڕیش لە بیرمە کاتیکی بۆ یە کەم جار ئۆتۆمبیل لی خوری و لە پردی قیتاری (العیواضیة) ی بەری کەرخەوھە پەرمەوھە بۆ بەری (رەسافە)، چەندە تەنگەتاو و نارەحەت بووم. پردە کە خۆی لە خۆیدا تەنگە بەر بوو پەرمەنەوھەش بۆ من سەرکیشییەکی ترسناک بوو. سەرباری ئەوھە لیخورینە کە خۆیشی سەرکیشی بوو، چونکە من خۆم لە پۆلیس شاردبووھەو، ئەو رۆژانە نەک ھەر مۆلەتی لیخورینم نەبوو نەمەدەتوانی دەری بکەم، بە لکوو ناسنامە (الھویة الشخصیة) یەکی ساختەیشم پی نەبوو. بەلام ئەو رۆژانە پۆلیس و ھەموو دەسەلاتداران سلیان لە خاوەنی ئۆتۆمبیلی تاییبەت دە کردوھەو ریزیان لی دەنا.

بیرمه رۆژنیکیان ئۆتۆمبیلەکمەم لە شەقامی (غازی) (دواتر شەقامی - الکفاح -) لێدەخوری، بە هۆی لاوازی بریکەکمەو لە پشتمەو سووک خۆم کیشا بە ئۆتۆمبیلێکی کۆنی تەکسیدا. خۆیندا کیشانەکه سووک بوو. شۆفیری تەکسییەکه بە توپرەبێمەو دابەزی و بەرەو روم هات، هاواری دەکردو ناگری لی دەبوو، ئەگەر چی ئۆتۆمبیلەکهی توشی هیچ زیانێک نەبوو، رەنگە بە تەما بوو بی زیانی ئۆتۆمبیلەکهیی بۆ ببێژمەو و بریک پارهێ بدەم. بەر لەهوی بدویم و داوکی لە خۆم بکەم یا دان بە گوناھمدا بنیەم، پۆلیسیکی هاتوچوو لیمان هاتە پیش، توند شاولی بۆ شۆفیری تەکسییەکه بردو گوتی:

ئێوەی شۆفیرانی تەکسی نە ریکو پینکی و ئوسوول دەزانو نە شایانی ریزگرتنن. هەرچی لە شەقامەکانی بەغدادا بقومێ بە تەنیا گوناھی ئێوەیە. ئێوە هەر قاییلی زیندانکردن و پارهێ سزا لی سەندنن.

دیار بوو پۆلیسەکه لایەنگری منی خاوەن ئۆتۆمبیلی تاییبەت بوو. لێم نێزیک بوو وەسلای لێکردم و لێی پرسیم:

- بەگم! خۆ هیچ نەبوو؟ ئەو شۆفیرانە بە ئەدەب نین، نەرمی نواندن لەگەڵیاندا کەلکی نییە.

گۆتم: ئەو شۆفیرە گوناھبار نییە. خراپی بریکی ئۆتۆمبیلەکم ئەوەی قەوماندا بەلام هیچیان زیانمان لی نەکەوت. لە پۆلیسەکه پارامەو لەگەڵ ئەو شۆفیرەدا نەرم بی. شۆفیرەکه دلێ خۆش بوو، بە تەواوی دەم و کاویژی لەگەڵمدا گۆری و، ئیتر تاقە خەمی ئەو بوو: بە بی بەرتیلدان لە چنگی ئەم پۆلیسە دەرهێنم. لام وابی نەمتوانی دەری بەینم، چونکە دواي رۆیشتنم پۆلیسەکه ئەوی هێشتەو. لەوانەیه ئەو پاره چاوەروانکراوی لی سەندبێ.

ئەو ئۆتۆمبیلی دۆجەیی که کرپیومان کردمانە تەکسی تا (حافظ)ی برای (کامل السامرائی) لێی بخوری و بۆ گواستنەوێ پۆستەو هیندیک کاروباری حیزبی سوودی لی وەرگیرین. بەلام سوودمان لی نەبینی، چونکە (حافظ) وەک

ئۆتۆمبىلىكى شەخسى دەستى بەسەردا گرت. منىش ئۆتۆمبىلىكى بچووكى دىكەى فەرەنسسىم بە ۱۲۰ دىنار كرىبوو، تا بۆ ھاتوچووى خۆم بەكارى بەھىنم. دەبى دانى پىدا بنىم كە فىر بوونى ئۆتۆمبىل لىخوپرىن بە زىان بەسەردا شكايەو، چونكە ناچارى كردم جەكەنم لە ھىسى كرىكارىكى سادەوہ بۆ ھىسى پىاوتكى رۆشنىر بگۆرمو مالەكەم لە گەرەكە مىللىيە ھەژارنشىنەكانەوہ بگوازمەوہ بۆ گەرەكىكى كەمىك پىشكەوتووتر ؛ مەبەستىم نىزىكى مزگوتەكەى گەرەكى (الاعظمية) يە كە سالى ۱۹۵۳ لەوى دووچارى گىران بووم.

* * *

رپه‌رینی تشرینی ۱۹۵۲

که باسی رپه‌رینی تشرینی ۱۹۵۲ ده‌کهم نایشارمهوه شانازی پیوه‌ده‌کهم، له‌بهر نموه نا که همستانیکی جه‌ماوه‌ری کم وینه بوو له دریتزاییی سالاتی سردهمی پاشایه‌تیداو بس، به‌لکوو چونکه ده‌سه‌لاتی (حشع)ی به شیوه‌یه‌ک تیداو ده‌رکومت که پیشتر نمونه‌ی نمبوو بوو. له کاتیکدا من پله‌ی یه‌کهم به‌رپررسی نمو حیزبم هه‌بوو.

رپه‌رین وا به‌رپا بوو بیته لوتکه‌ی زغیره‌یه‌کی دریتز لهو مانگرتنو خۆپیشاندانو خباتانه که کریکارانو قوتاییانو سنعاتکارانو روشنیریان له هه‌ردوو ساتی ۱۹۵۱ - ۱۹۵۲ دا هابهبشییان تیداو کردن. هینده به‌سه ناماژه بوو سی رووداو بکم: مانگرتنی کریکارانی جگه‌ره (کۆمپانیای خۆمالیی جگه‌ره) که ماوه‌یه‌کی کم به‌ر له رپه‌رین به‌سهرکرده‌ییی چهند خباتکاریکی شیوعی کراو، سه‌رباری دیاریکردنی لانی که‌می کری، بو‌یه‌که‌بجار زیادکردنی کری لهو ده‌زگایه‌دا به‌دی هینا. یاخیبوونی جووتیارانی (آل ازیرج) که له باشووری عیراق چه‌کیان له ده‌ره‌به‌گوو رژیم به‌رز کرده‌وه. مانگرتنی قوتاییانی کۆلیجی ده‌رمانسازی (الصیدلیة) و کیمیا که گراکی داگیرساندننی ناگری نم رپه‌رینه بوو.

دیاره نموت خۆمالیکردنی حکومه‌تی (مصدق) له نیرانو مملانیکیکانی له‌وه به‌دوای دژی ده‌وله‌تانی ئیمپریالی، کاریکی به‌رچاویان کرده سهر بارودوخی سیاسی عیراق. نموبش دژ به به‌رژه‌وه‌ندی رژیمی حوکمدارو کۆلونیالیزمی به‌ریتانیا بوو. کردهو کۆشی خۆراوا بوو دانانی بنکه‌یه‌کی په‌یمانی ناتو له خۆره‌لاتی ناوه‌راستدا به‌ ناوی په‌یمانی به‌رگریکردنمه له ناوچه‌که‌دا، مایه‌ی گرژیو

بیزار کردنی جهماوهری عیراق بوو که بوو بووه خاوهنی نهریتتیکی کۆله پنجهی خهباتگیرانه دژی په یماننامه داسه پاپاوه کانی دهولته تانی ئیمپریالی.

له ههموو ئهوانه یش گرنگتر، گهلی عیراق دلئی پر له کینه و رقتیکی ئهستور بوو بهرانهر به ئیمپریالیزمی بهریتانیا که به جوره ها شیوهی سیاسی و ئابووری بآلی بهسهر عیراقدا کیشا بوو. ههر هه لچوونیکی جوولانهوهی شوپشگیرانهی جهماوهریش بهردهوام دهیکیشایموه بۆ تهقینهوهی ئهم بیزارییه، وه که له کانوونی دروهمی ۱۹۴۸ دا رووی داو تشرینی دروهمی ۱۹۵۲ یش دووپات بووهوه.

ئهمی راستی بی ئیمه سهعاتی سفری راپهرینمان دیاری نه کردبوو. (حشع) یش نهیده توانی ئهوه بکات. بهلام حیزب پاشکزی روداوو پینشهاته کان نهبوو، به لکرو پی به پیی دهوژیشتهو به جۆریکی شیلگیرانه کاری تیده کرد وتاری به خهباتی جهماوهری دهسه نندو رینوینییی ده کرد. بهواتایه کی دیکه، حیزب لهم راپهرینه دا سرداری شهقام و سهرکردهی کهم له عۆده نههاتوو بوو. من شهخسی خۆم وام چاره پوان ده کرد خهباتی جهماوهری بگاته چلهو پۆبهو گهل راپهریت. ژماره (۱۳) ی (الانجاز) ی بلاوکراوهی نیوخۆی حیزب ئهمهی تیداهاتوه: "جوولانهوهی نیشتمانی و دیموکراتیمان، سهرباری تیروزی فاشیانه و دیکتاتۆریی بی پهردهی دژ به گهل، پهرهی سه نندوه و گهوره بووه. له کاتیکیدا جوولانهوهی سیاسی شوپشگیرانهی ولاتمان ههر دوو سالی ۱۹۴۹ و ۱۹۵۰ له قهیراندا بوو، ده بینین ئهمرۆ که ئهم جوولانهوهیه بهرز هه لدهچی و کۆنه پهرستیش له قهیرانیکی توندو تیزدایه. نیشهانه کانی راپهرینیکی میللیش بۆ خستنی حوکمی دیکتاتۆری و پچرینی ئازادییه دیموکرتیه کان و به دهسته یینانی داواکاریه کانی گهل به بهرجهستهیی بهدی ده کهین".

ئهو راستیانه روونی ده که نهوه که راپهرین به لای ئیمه وه شتیکی نا خافل نهبوو روداوه کانی له خۆه نههاتنه پییش؛ نه گهرچی هم تهواو له سیفهتی خۆبه خۆیی (العفویه) خالی نه بوونو، هم سهعاتیکی سفری پیشت دياریکراویش له گۆریدا

نهبوو. پیشه‌وایانی حیزبه بۆرجوازیه نیشتمانیه‌کانیش په‌بیان به‌وه برد بوو که دۆخی سیاسی گرژی ولات له مه‌ترسیدایه و پروداوه‌کان به‌ره و ته‌قینه‌وه ده‌چن. (کامل العجادرچی و مه‌دی کبة وطه الهاشمی) له‌چهند یاداشتنامه‌یه‌کی شیوه‌ی زمان توندو تیژدا به‌رپرسیی تا ئه‌م راده‌یه روو له خراپی کردنی دۆخه‌که‌یان دا به‌سه‌ر ته‌لاری پاشایی و شه‌خسی (عبدالاله)ی سه‌روه‌سیستی راسته‌وخۆی ته‌ختی پاشایه‌تیداو له‌سه‌ره‌نجامی درێژه‌دان به‌ فرامۆش‌کردنی گپه‌رگرفته ئالۆزه‌کانی ولات ناگاداریان کردنه‌وه.

نازاهم بالۆیزی ئینگلیزه‌که ئه‌وسا لای (عبدالاله) وپساوانی تاقمی حوکمدار قسه‌ی ده‌بیسترا، بیری له چی ده‌کرده‌وه. به‌لام ده‌کریت جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه به‌که‌ین که زۆر که‌سی تاقمی حوکمدار ناگایان له ترسناکیی دۆخه‌که بوو له ته‌قینه‌وه‌یه‌کی میلی ده‌ترسان. (عبدالاله) به‌ پیدا‌گریی ئه‌و که‌سانه‌و، له‌وانه (مصطفی العمري)ی سه‌رۆک وه‌زیران، قایل بوو کۆنگره‌ی - وه‌ک ناویان نابوو - ته‌لاری پاشایی به‌سه‌ستی. پاشا گرتنم که‌ریم ته‌حمید ناوی نابوو (کۆنگره‌ی زیراب)، چونکه گالته‌ی به‌و قسه‌یه‌ی (ترفیق السویدی) هاتبوو که له دانیشتنیکی کۆنگره‌دا گوتبوی: خه‌لکی (الشواکه) به‌ره‌ه‌لستی ئه‌وه ده‌که‌ن پیسایی فری بدیته زیرابه‌کانه‌وه.

پیم وابی (عبدالاله) له هه‌موویان که‌مه‌تر هه‌ستی به‌ مه‌ترسی ده‌کرد. له خۆبایی و روو قایم بوو و پروایه‌کی ته‌واویشی به‌ تین و توانی ئینگلیزه‌هه‌بوو بوو رووبه‌روو بوونه‌وه و زال بوون به‌سه‌ر هه‌ر گپه‌رگرتی‌کدا. ره‌نگه له نه‌نجامی ئه‌وه‌وه هاتبی که به هۆی هی‌زو لی‌زانایی ئینگلیزه‌وه چهندین مه‌ینه‌تی پی‌شوو‌تری له جولانه‌وه‌ی ره‌شید عالیی سالی ۱۹۴۱ و ته‌جا هه‌لمه‌تی کانوونی ۱۹۴۸ دا ته‌یه‌راند بوو، هه‌ر به‌و له خۆبایی بوون و روو قایمه‌یشی بوو له‌و کۆنگره‌یه‌دا که خۆی سازی کردبوو، سووکایه‌تی به (طه الهاشمی)ی سه‌رۆکی حیزبی به‌ره‌ی میلی (الجبه‌ه الشعبیه) و گه‌وره‌ پی‌اوێکی ئه‌وسای به‌ره‌ه‌لستی لی‌برالی کرد بوو. (طه

الهاشمي) سەرۆك وه زيرانيكی پيشوو بوو و نمو ماوهيهی دوايش له چيني حوكمدار جوئ بوو بووهوه وه هاتبوه ريزی بهرهلستانى رژيم. باسو خواسى زۆريهی سەرۆك وه زيرانى پيشوو وه (نورى السعيدو توفيق السويدي و صالح جبرو حكمت سليمان و .. تد) له هيهى كابرايهكى خهلهفاو يا زۆر له دواوهی كاروانى پهرسهندن دهچوو.

نهگهر چى نمو كاته كه من سهركردهى حيزب بووم (حشح) بههيتزين حيزبى سياسى ولات بوو، بهلام نهك ههر حوكمداران، بگره ئيمهى شيوعيش به دورمان دهزانى نوينهريكى ئيمه له گفتوگوكانى تهلارى شادا بهشدارى بكات. نهرت وا بوو لهم چهشنه بۆنانهدا چهپى عراقى به گشتى پشت گوى بخرت. خهمنى چهپيش نهوه بوو نهبيته قوربانى چهند ياسايهكى ستهمكارانه، يا چهند فيل و دههۆيهك (دسائس) كه ژير به ژير له دژى ههلبهسترا بن.

دويمهوه سهر راپهريبن كه جهماوهرى راپهريوى بهغدا دروستيان كردو شيوعيه كانيش بهبى هيچ مونافسيك سهركرديه تيبان كرد. ئيتر نمو تهقينهوه جهماوهريه قوما كه ياداشتنامهى حيزبه بهرهلسته ليراليه كان حكوومه تيبان لى به ناگا هينابووه. قوتايانى كۆليجى ده زمانسازى و كيميا بهر له راپهريبن مانيان گرت. ده بهنگى عميده كه يان دهستى لهوه دا ههبوو، كاتيك چهند دهستكاربيهكى زيادهى پيرهوى كۆليجى كردبوو و قوتايانى نمو كۆليجهى وروژاند بوو. ژمارهى شيوعى و چهپهروه ريكخواهه كانى نمو كۆليجه له چاو هيهى كۆليجه كانى ديكهدا - وهك نادابو ماف و پهروه ده .. تد - زۆر كه مو سست بوون، بهلام ده بهنگى عميده كه يان كارى كرد ببيته پيشهنگى نمو قوناخهى جوولانهوهى مانگرتنى سهنديكايى نيو قوتايان. بريارى مانگرتنيش نهنجامى مشتومرى به كۆمهلى نيوان قوتايان بوو و ئارهزوى بهشى هههه زۆريانى ده رده برى. تهنيا قوتايانى پۆلى سيهه مى كيميا لى به تاك كهوتن كه له بهر هۆيهك - نايزام چيهه - رازى نه بوون

هاوبه‌شیی تیدا بکن. پاشان لهم بیره لایان داو، چند رۆژیک داوی به‌رده‌وامبون
مانگرتنه‌که بریاری به‌شدارییان دا. قوتاییان خویان لیژنه‌یه‌کیان بۆ سمرکردایه‌تی
مانگرتنه‌کیان و چاوپنکوتن و گفتوگو له‌گه‌ل دائیره حکومه‌تیه‌کاندا هه‌لبژارد.
داواکاری سهره‌کییان هه‌له‌شاندنموی پیره‌ تازه‌که‌و دور خستنموی عمیده
مله‌وره‌کیان بو. کابرا به‌ بریکاری (وه‌کالت) عمید بوو، ره‌نگی به‌ نومید
بووبی به‌هۆی نمو ده‌ستکاریانموی وه‌ک عمیدیکه‌ی همیشه‌یی جیگیری بکن.

نیگه‌رانیی رژیی حو‌کمدار رووی له‌ زیادی کرد، کاتیک بۆی ده‌رکوت
مانگرتنه‌که‌ مترسیی هیده‌ پهل به‌اویژی و گه‌لیک کۆلیج و نامۆزگای دیکه
بگریتمه‌، پاش نموی یه‌کیته‌یی گشتیی قوتاییانیش به‌یاننامه‌یه‌کی لهم باره‌وه
به‌شیه‌وه. جه‌مال بابان که‌ نموسا وه‌زاره‌تی مه‌عاریفی به‌ بریکاری له‌ ده‌ستدا بو،
کوره‌ قوتایه‌که‌ی خویی راسپارد تا دیداریکی له‌گه‌ل وه‌فدیکه‌ی قوتایه‌یه
مانگره‌کاندا بۆ ریک بخت له‌ مائی خویان. گویی بۆ داواکاریه‌کانیان شل کردو
داوی لینکردن به‌رانبه‌ر به‌ جیبه‌جیکردنی خواستی سهره‌کییان - هه‌له‌شاندنموی
نمو ده‌ستکاریانموی که‌ له‌ پیره‌وی کۆلیجدا کراون - کۆتایی به‌ مانگرتنه‌که‌ به‌ینن.
به‌لام قوتاییان وه‌ک مه‌رجی براندنموی مانگرتنه‌که‌، همر سوور بوون له‌سهر
دورخستنموی عمیدی کۆلیج. توانرا چاره‌سهریکه‌ی مام ناوه‌ندی بدۆزریتمه‌ :
دورخستنموی عمید به‌ مۆله‌تیکه‌ی کاتی و نه‌جا گواستنموی. جه‌مال بابان
نه‌قیبی پزیشکان (د. القیسی) ی کرده‌ ناو بژیکه‌ر، تا ده‌سه‌لاتی خوی بۆ قه‌ناعت
پنکردنی قوتاییان به‌کار به‌ینی. نموه‌ بوو مانگرتنه‌که‌ به‌کرده‌وه به‌سهرکوتنی
قوتاییان له‌ ۱۹/۱۱/۱۹۵۲ داوایی هات.

به‌لام همر به‌ براندنموی مانگرتنه‌که‌ ده‌ستدریژییه‌ک کرایه‌ سهر ژماره‌یه‌ک
نه‌ندامی لیژنه‌ی مانگرتن. نموه‌ به‌ فیتی ده‌زگا سهرکوتکه‌ره‌کان ریک خرابوو.
برینداره‌ ده‌ست بۆ دریژ کراوه‌کان برانه‌ نه‌خۆشخانه‌. قوتاییان وروژان، ده‌سته‌جی

مانگرتن تازه بووه ووهو کۆمه‌لگای قوتاییان له به‌غدا سمرتا سمر به توندی تاوی سهند، چه‌ندین کۆبوونه‌وه و ورده خۆپیشاندان و هورا کیشانی تیهه‌لکیش بون. هیندی نه‌برد له رۆژی ۲۰/۱۱/۱۹۵۲ دا بوو به خۆپیشاندانیکی سازو ته‌یاری قوتاییان و رژایه سمر شه‌قام و هیزکی گه‌ره‌ی ناماده‌کراو و پر چه‌کراو و تیللا به ده‌ستی پۆلیسیش به‌ره‌نگاری بووه‌هه. پۆلیس توانیی دواي پیکدا هه‌لپژانیکی توندوتیژ خۆ پيشاندانه‌که بلاوه پێ بکات و راوه‌دووی هیندیك تا قمی به‌زیوی بنی. به‌لام زۆری قوتاییان سمر له‌نوێ له کۆلیجی ئاداب که قه‌لایه‌کی جوولانه‌وه‌ی دیموکراتیی قوتاییان بوو، خربوونه‌وه. کۆمه‌لی به‌رده‌م کۆلیج به‌زه به‌ره‌ گه‌ره بوو. (حمدي ایوب العاني) ی قوتاییی شیوعی چالاک و سکریتی‌ری ریکه‌خستنی هیزبی له کۆلیج و نامۆژگا‌کاندا گوتاریکی بۆ خۆیندنه‌وه. (سافرة جمیل حافظ) ی قوتاییی چالاکي یه‌کیته‌ی ده‌وریکی کاریگه‌ری له خۆپیشاندانی ئه‌و رۆژه و جموجوولی قوتاییاندا به‌گه‌شتی گه‌را. یه‌کین له کۆی ئه‌و شتانه‌که کۆمه‌لانی قوتاییان ئه‌و رۆژه به‌ریاریان لی‌دا، ناردنی یاداشتنامه‌یه‌ک بوو ناوی (یه‌کیته‌ی گه‌شتیی قوتاییان) ی رێ پیننه‌دراوی له په‌راویژدا دانرابوو و هه‌دیکی گه‌ره‌ی قوتاییان به‌دیانه‌ لای باره‌گای هیزبه به‌ره‌هه‌لسته‌کان و رۆژنامه‌ نیشتمانیه‌کان و لایه‌نه حکومه‌تییه به‌پرسه‌کان. ئه‌وه کاری کرده سمر گه‌شه کردنی گیانی به‌ره‌نگار بوونه‌وه و به‌رزبوونه‌وه‌ی هه‌لچوونی شو‌رشیگه‌راوه‌ی نیو قوتاییان و هه‌موو جه‌ماوه‌ر.

که کوبوونه‌وه‌ی سازو ته‌یاری قوتاییان له کۆلیجی ئاداب بلاوه‌ی لی‌کرد، (حمدي ایوب) هه‌موانی بانگ کرد تا سمر له‌به‌یانیی شه‌مه ۲۲/۱۱/۱۹۵۲ له‌کات و شوینی دیاریکراو (به‌رده‌م کۆلیجی ئاداب) ناماده‌ بن بۆ ده‌ست پیکردنه‌وه‌ی خۆپیشاندانه‌ میلییه‌که. هه‌والی خۆپیشاندانی داها‌تووی رۆژی شه‌مه له‌ پیتته‌ختدا بلاو کرایه‌وه. لافیته‌ و دروشمان ناماده‌و هوراکیشه‌کانمان دیاری کرد. کادیانی به‌شدار و ناو بو‌یر کراویش ده‌ست نیشان کران. له‌لایه‌کی دیکه‌وه، ده‌سه‌لاتداران،

پشت ئەستور بەتایبەتی بە پۆلیس، کەوتنە خۆ بۆ بەرەو روو بوونەوهی هەر رووداویکی چاوەڕوانکراو.

دەورووبەری سەعات هەشتی بەیانیی رۆژە دیاریکراوە کە پتر لە سی هەزار قوتابی و لاو لەبەردەم کۆلیجی ئادابدا لە (باب المعظم) کۆبونەوه. (حمدي أيوب)ی سەرکردەیی خۆپیشاندانە کە فەرمانی دا لافیتەکان لە ژورر سەریانەوه بەرزیکەنەوه. گەلیک پەچکە کاغەز بەشرانەوه، دروشم و هورای دووبارە کراوەی خۆپیشاندانە کە بیان تێدا بوو.

خامی سپی بەرزکرانەوه، بەپیتی درشت لە سەریان نووسرا بوو :
بژی ناشتی جیهانی، داواکارانی جەنگی دوژمنکارانە برووخین.
با پەیمان و بلۆکە (تکتل) کۆلۆنیالی و دوژمنکاریەکان برووخین.
با کۆلۆنیالیزم و نوکەرە ناوچەییە نا پاکەکانی برووخین.
داوای هەلۆه‌شاندنەوهی پەیماننامەیی ۱۹۳۰ دەکەین.

داوای ریی پێدانی ئازادیه دیموکراتیه‌کان دەکەین.

داوای بەرەللاکردنی زیندانی و گیراوه سیاسیه ئازادەکان دەکەین.

با هەلبژاردنە ساخته‌کان برووخین، هەلبژاردنی ئازاد نابی، ئەگەر ئازادبغوزان لە زینداندان بن.

داوای هەلبژاردنیکی ئازاد دەکەین بە پیتی یاسای هەلبژاردنی راستەموخۆ.

داوای دابینکردنی نان و کار دەکەین بۆ زەحمەتکێشان.

کە خۆپیشاندانە کە دەستی پێکرد، زۆر کۆمەڵی گەورەیی غەیرە قوتابیش چوونە پالیان، تا ژمارەیان لە هەزاران کەسی تێپەڕاند. ئیتر خۆپیشاندانە کە چ لە رووی مۆرک و ئامانجەکانیەوه و چ لە رووی ژمارەیی بەشدارەکانەوه بە هیی قوتابیان دانەدەنرا، بەلکوو بوو بە خۆپیشاندانیکی سیاسی و جەماوەری گشتی. لە (باب المعظم) هەروویکرده شهقامی (غازی)، هەموو بە جۆش و خڕۆشینیکی بیونەوه

ھاواریان دەکرد : " یەللا ئەی گەل راپەڕین تازە بکەرەوہ ! ". پۆلیس نەیتوانی بەدۆنکی بلاوہی پێ بکات، بۆیە پەنای بردە بەر بۆمبە فرمیسک رۆژن. یەکیک لە خۆپیشاندەران بۆمبێکی بە ئاسمانەوہ گرتەوہو بە گورجی ھاویشتیەوہ بۆ پۆلیسەکان، لەنیواندا تەقیەوہو بەچاوی فرمیسکاویەوہ ھەلاتن. پۆلیس لە گەرەکی (الفضل) یش تەقەیی لە خۆپیشاندەران کرد، یەکیکیان لێ شەھید کراو ژمارەییەکیان بریندار بوون. خۆپیشاندانەکە بلاوہی لێکرد، بەلام ئەوئەندەیی نەخایاند خۆپیشاندەران لەھەمان شەقامداو یەکگرتوو تر ھێزەکانی خۆیانیان کۆکردەوہ. نە بۆمبە فرمیسک رۆژن کاری خۆی کردو نە پۆلیسیش توانی بە تیللا خۆپیشاندانەکە بەربەست بکات. خۆپیشاندانەکە لە گۆرپەپانی (الأمین) ھوہ رۆوبە بەری (الکرخ) وەرچەرخواو، خوتبە خوتنەکان لەسەر پردەکە بەری جەماوہریان ھینایەوہ کە بەسەر پردی (الشهداء) و رەمزی راپەڕینی کانوونی ۱۹۴۸ دا رەت دەبن (حمدي آیوب) ی سەرکردەیی خۆپیشاندان دیسانەوہ خوتبەییەکی دا. ھەر کە کۆمەلانی خۆپیشاندەر گەیشتنە گەرەکی (الشواکة)، بەلۆیزخانەیی بەریتانیا تووشی ترسوو بێمبکی بێ ئەندازە بوو، پاسەوانی چەکداری دەوری قایم کرا. بەلام خۆپیشاندەران ئەوہیان پێ بەس بوو ھورا دژی ئیمپریالیزمی بەریتانیاو پەیماننامەو نۆکەرانی و دژی پەیکەری جەنەراڵ مۆدی رەمزی داگیرکردنی عێراق لەلایەن بەریتانیاوہ بکێشن.

خۆپیشاندان لە سەعات دەوری پاش نیوەرۆدا لەسەر داوای سەرکردەکەیی بلاوہی پیکرا، تا سەعات شەشی ئیوارەیی ھەمان رۆژ لە بەردەم قوتابخانەیی (الجعفریە) دا دەست پێ بکاتەوہ. ئەوہ بوو راست لەوادەیی دیاریکراو دا دەستی پیکرایەوہو تا سەعات نۆی ئیوارە درێژەیی کیشا، بۆ ئەوہی (حمدي) داوایی پێ ھینانی رابگەییەنن و بانگی ھەموان بکات بەیانیی رۆژی داوایی لەبەردەم کۆلیجی ئادا دا ئامادە بن بۆ خۆپیشاندانێکی تازە.

شەمى ۲۲ - ۲۳ ى تشرىنى دووم دزىيەكى كەم وئىنە لە نەخۇشخانەى پاشايەتتى پەنا كۆلئىجى پزىشكىي بەغدا كرد. قوتايىانى شىوعىي كۆلئىج زانىبويان تەرمىكى تازە لە نەخۇشخانە كەدايەو، لەوانەيە لاشەى خۆپىشاندەرىكى شەھىد بى. توانىيان بىدزنو سەھۆلىيان بۆ كړى تا لە سەرى داىبىنن بۆ ئەمەى بۆن نەكاتو لە خۆپىشاندانى رۆژى دوايىدا ھەلئىبگرن. پۆلىس دوو ئۆتۆمبىلى پىر لە خودەو تىلالى كرد بۆ نىو كۆلئىجدا. رەنگە بۆ ئەمە بوو بى دژى قوتايىان بەكارىان بەيئىت. كە قوتايىان بەمەيان زانى بىرپارىيان دا پەلامارى ھەردوو ئۆتۆمبىلەكە بەدەن و تىلاكان زەوت بكن. پاشتر بىرپارىيان دا تىلازەوتكرائەكان بۆ راوهدورنانى پۆلىس بەكاربەيئىن و ھەردوو ئۆتۆمبىلەكە بسوتىنن. بەلام پۆلىسەكان قەلقىريان بۆ كردو، كۆلئىج و تىلاكانىيان پىكەمە بەجى ھىشت. عەمادەى كۆلئىجىش نامەيەكى نارەزايى دايە دەسەلاتداران.

سەر لە بەيانى ۲۳ى تشرىنى دووم خۆپىشاندانەكە زۆر رىكويپىكترو ورە بەرزترو بە ژمارەيەكى زياترەو دەستى پىكرد. (العمرى) ى سەرزك وەزىران يەكجار سوور نەبوو لەسەر تەقەكردن. بە لىس ھىرشىيان بىردە سەر خۆپىشاندانو خۆپىشاندەرانىش بەرپەرىچان دانەمەو، چەندىن بىرىندار لە پۆلىس كەوتن و ئەفسەرىكىيان لى مردو ئەوانى دىكەيش قوچاندىيان. خۆپىشاندەران تاوئىك لە پىش بارەگاي حىزبى يەكگرتنى دەستورى (الاتحاد الدستورى - حىزبەكەى نورى السعيد) دا راوەستان، تەختەى ناوئىشانى سەر دەرگاگەبىيان بىردو لە (المىدان) بە دەرگاي قەحبەخانەيەكى گشتىدا ھەلئىناوسى. قەحبەيەكىيان نارەزايىي دەرىپىبوو و روى دەمى كردبوو ئەوانەى كە تەختەكەيان ھەلئواسىبوو :

- ئىمە قەحبەين و ناپاكي گەلو نىشتمان نىن. ھىچ عەدالەتىك لەمەدا نىيە كە ئىمە و نمونەى وەك (نورى السعيد) بەيەك چاو تەماشابكن.

خۆپىشاندانەكە پەلى ھاوئىشت، لە دەيان ھەزار كەس تىپەرى. خۆپىشاندەران لافىتەكانىيان بە خويىنى ھاورى بىرىندارەكانىيان رەنگىن كردو لە رىكردن نەكەوتن.

لاويك چووه لاي بهرپرسيكي خوييشانندان و داواي ليكرد ري بي بدات خوي و
تاقمه كهي له پشت لافيته يه كي تايبه تي خويانه مه برؤن. پيش نهوي بزاني كييه
وه لامي دابوه وه :

- به سنگيكي فراوانه مه به خيهره اتنتان ده كهين بو به شداري كردن به
لافيته ي تايبه تي خوتانه وه.

پاش قهده ريك نيژيكي سي خوييشانده ر له پشت لافيته ي تايبه تيانه مه پهيدا
بوون. به لام هم حالته زور بهرده وام نه بوو، چونكه نه ونده ي پي نه چوو به سهر
كومه لاني خوييشانده ردا بهش بهش بوون. خوييشانده ره بهرپرسه كه حزي به
خوتيه له قورتانندن كرد بووو ويستبووي بزاني هم تاقمه كين. بوي ده ركوتبوو
تاقمي (عزيز شريف) ن.

له ۲۲ تشريندا داوام له (ناصر عبود) ي سكرتيري ريكخراوي پيتهخت كرد
به ياني روژي دوايي كو بوونوه يه كي ناوهخت بو ليژنه كه ساز بكات و ناگادارم
كرده وه كه منيش ناماده ي ده يم. گه يشتمه مالي كو بوونوه كه وه، به لاي گهوره ترين
خوييشاندي جه ماوه ريدا تپهر بووم كه پي نابه روژي بيست و سي يه ميني.
همومان (له وانه : عزيز الشيوخ و محمد صالح العبللي و كامل السامرائي و حيدر
حاتم) ميزاجيكي شورشيگيرانه ي تاوسه ندويان هه بوو. دواي ده مه ته قيه كي كورت
پيمگوتن :

- تا دوتني بوو نه مانده هيشت كادي رانمان به شداري خوييشانندان بكن،
نه وانديان نه بي كه تيمه سهر كرده يه تي و ري نويني خوييشانندانمان پي ده سپاردن. تيمه
له وده له سهر هق بووين. مه بهست پاراستني كادي ر بوو. نيستا كه پاش رژانه سهر
شه قامي سهرپاكي جه ماوه ر، ههل و مه رج به ته وروي گو راره و شه قامه كان خويشيان
نه كه ههر پيويستيه كي زياترو زياتريان به كادي ران هه يه، به لكوو بوونه ته زمانترين
جينگه بو پاراستني كادي ران. كه واته با هه مومان به شداري بكن و، ريز په ركردن
(استثناء) بو كس نييه.

ئەم رېنۆئىيەيان بە شادى و خرۆشمۇ ۋەرگرتو بە پەلە چۈنە دەرى، ۋەك بلىتى بۆ چاوپىتكەوتنىكى نازىزتىرىن شتىيان دەچن. ئىتر سەرگىرە بۆ خۆپىشاندا نە مىللىيە فراوانەكان كلاشى دەگرد. خۆشىم لەسەر جادە مامسۇ، بە شۆستەكانو نىو ئىو كۆمەلە خۆپىشاندەرانەدا كە لە شەقام يا لە گەرەكىكى دىيارىكرادا جىيان نەدەبوۋە، دەھاتمۇ دەچوم. بەردەوام پىئوئەندىيى راستمۇخۆم بە چەند سەرگىرەيەكى سەر جادە ۋە ھەبوو. بەواتايەكى دىكە، سەرگىرەيەتتىيى (حشع) بە تىماۋى لەگەل جەماۋەرى خۆپىشاندەردا ھاتبو سەر جادە.

پۇلىس لە ھەتار كەوتنەندا يە كەمىن دەستپىژى لە خۆپىشاندەران كىرد لە گۆرەپانى (زىبىدە). لەۋى چوار شەھىد، جگە لە ژمارەيەكى زىاترى برىندار، كەوتن. تەقە لىكرىن لە چەند شۆپىنىكى دىكە دوۋپات بوۋە. بەلام كۆمەلانى راپەرپوۋ توۋرە لەۋە فراوانترو بەھىزتر بوون بە ئاسانى سەرگوت بكرىن. خۆپىشاندا نەكان بە خىرايىيەكى خەيالى گەرەترو فراوانترو دەبوون. گەلىك ھورا لە ۲۲ى تشرىنمۇ لە شەقامەكاندا دەكىشران بۆ رووخانى رۇمى پاشايەتى. بەلام كوشتارى ئىو رۆژە دروشمەكانى رووخاندنى خودى رۇمى پاشايەتى خستە پىشەمو، كارىكى كىرد دروشمەكانى دىكە لاي ھەموو خۆپىشاندەران داپۆشى. ئىو رەنگدانمۇ سىروشتىيى بىرگەيەك بوو لە سەرەتاكانى (۱۹۵۲) ۋە لە بەرنامى دەستكارىكرامى حىزىدا جىگىر كراو، بانگەۋازى بۆ رووخاندنى پاشايەتى و دامەزاندنى حوكمىكى كۆمارىي مىللى دەگرد.

پىنم ۋابى (مصطفى العمري) بەش بە خۆى لەسەر سەختە دەرەكانى نىو ئەندامە سەرەكەكانى چىنى حوكمدار نەبوو. رەنگە ئىوۋى پى باشتر بوۋى پۇلىس لە برىي چەكى ئاگردار تىلا لە دژى خۆپىشاندەران بەكاربەئىنى. كاتىك بۆى روون بوۋە كار لە كار ترازوۋە ۋەزارەتەكەى ناتوانى - بەئى زىدە خۆپىشەتن دەست بەسەر ۋەزەكەدا بگرى، نىو رۆى ۲۳ى تشرىن ئىستىقالەى خۆى پىشكەش كىرد. بەلام

ټم دهست له کارکیشانونه، سدر شوږگړدنیکي راسته قینمی ته لاری پاشایه تی
 له گڼدا نمبوو. هر له گڼدو بلاو کړدنه وی دهست له کارکیشانونه کدا، هوارتیک له
 رادیوی به غداوه بلاو کرایه دهیگوت : (جمیل المدفعی) راسپتردراوه وهزاره تی تازه
 پینک بهینی. (جمیل) یش هر یه کینک بوو له سدرگوره کانی توژی حو کمدار که بسوه
 ناسرابوون به تهاوی پیاری نینگلیز بوون. دیاره ده بوو ټم هواله پی به پی
 دروشمیکي تازه له گڼدا بن ټممان دهست به جی دابزنده سر جاده : " پروخی
 وهزاره تی (جمیل المدفعی) ی نوکر". خوتبه خویندگان له خویشاندانه کانا
 گوتیان: (جمیل) له (مصطفی) خراپره وگڼد بو ټوه قوریانی ندا ټمیان بخوړته
 بری ټویان. له کاتیکدا هوارکیشان بو روخانی پاشایه تی و دامزاندنی کومار
 هر له پهستا فراوانتر ده بوو.

له سر شوسته راوهستا بووم که (محمد راضی شبر) ی سدر کرده یه کینک له
 گوره ترین خویشاندانان هاته لام و گوتی :
 - هه قال ! با ټه ټرناتیفیک له باتی وهزاره تی (جمیل المدفعی) بخینه مهیدان،
 هر ټوه بس نییه هاواری روخاندنی به گین.

سهیرم کرد بیریکي تهاو دروسته. ناهیلین وهزاره تیکی تازه به سدر کایه تی
 (جمیل المدفعی) دابمزیت، ټی لهوه به دوا چی ؟ کواته ده بی ټه ټرناتیفیکي
 بهرجهسته بخینه روو. پیشنیازه کمی (محمد راضی شبر) م خسته قالی
 فوړموله یه کی بهرجهسته : پیکهینانی وهزاره تیکی نیشتمانی نیثیتیلافی
 به سدر کایه تی (کامل الچادرچی) ی سدرکی حیزی نیشتمانی دیوکراتی (الوطنی
 الدیمراطی)، ټندامه کانی شی نوینری هیزه نیشتمانیه کان و کسان سدره خو
 بهرله ټستی نیشتمانی وهک (الجواهری و عبدالرزاق الشیخلی) بن. هر دوو
 کورسی وهزاره ټم بو خو مان هیشتهوه، به لام دوو کورسیه هره گرنکه که بوون:
 وهزاره تی بهرگری بو (سلیم الفخري) ی ټفسری شیوعی ده کراوو، وهزاره تی

ناوځو بۆ (توفيق منير) ای پاريزهري شيوعیي جينگري سهروکی سهنديکای پاريزهران. لیستهی ناوی کابینهی تازهی وهزاره تم نووسی و ناوی هر وهزیریک و وهزاره ته کهیم هیناو، چندين دانهمان لی بهشییه وه. (محمد صالح العبللی) یه کهم بهرپرسی خوپیشاندهر بوو لیسته کهی وهرگرت و بۆ جه ماوه ری خوینده وه. تیتر دانه کانی لیسته که له ماوه ی چاره که سه عاتی کدا بهرپری کران بۆ بهرپرسی به شه جیاجیا کانی خوپیشاندان و بۆ کومه لانی خوپیشاندهر خویندرانه وه، ههموان پیشوازییه کی به جوشیان لیگرد.

له ههمان کاتدا بانگی (عزیز الشیخ) ای سهمر کرده ی کومه لیک خوپیشاندهر م کرد تا قسه ی له ته کدا بکه م و بینیرمه لای (کامل الچادرچی). سهری لیداو پی تی گوتبوو له لایمن (حشع) وه نیتردراوه تا پی تی بلیت : جه ماوه ری پاپه ریوی سه مر جاده کان داوا ده کمن پله ی سهروکیه تی و وهزاره ت بهو بسپرن. تیمه ی شيوعی ش پشگریی تم داوا یه ده که ین و، به نومیدین حیزی (الوطنی الدیمراطی) و حیزه نیشتمانیه کانی دیکه پشتیوانی لی بکه م، تا به ههولتی هاوبه شان به سهر ته لاری شادا بسه پیئین. (کامل الچادرچی) به بایه خ پیدانه وه گوئی بۆ قسه کانی نیتردراوه که مان شل کرد بوو، شه خسی خوی هیچ قسه یه کی تیدا نه کرد بوو. به لام (عبدالله عباس) ای سهر نو سهری رۆژنامه ی (الاهالی) قسه ی له سه مر کرد بوو. لام وایی به وردی بیروپرا کانی (کامل الچادرچی) ی ده رپرپیوو :

- ده بی سه روک وه زیران له هه لبتزاردنی وه زیره کانیدا رای خوی هه بی، نه ک به زۆر به سه ری دا بسه پیئن.

ته وه دو وه چاوپیکه وتنی (عزیز الشیخ) بوو له گه ل (کامل الچادرچی) دا له جه نگه ی خوپیشاندانه پر خرۆشه کاند، چونکه له ۲۲ ی تشرینیشدا (غضبان السعد) ای ته فسه ری شيوعیی ده رکر اوم نارده لای و داوا ی هاوکاریم لیگرد بۆ هینانه دیی داواکاریه کانی گه ل یا ته داوا یانه ی که له یاداشتنامه ی حیزه

بهره‌لسته‌کاندا بۆته‌لاری شا هاتبون. که‌سمان نه ناره‌ لای رپبهری همر دوو‌حیزی سهره‌خۆیی (الاستقلال) و به‌ره‌ی میللی (الجهة الشعبية)، چونکه (کامل‌الچادرچی) مان به‌ ته‌لقه‌ی گونجای پپوه‌ندی نیوان خۆمان و ئه‌وان دانا بوو. له‌ راستیدا ئه‌م خۆ‌لادانه‌ له‌ پپوه‌ندی‌کردن به‌ دوو‌حیزبه‌وه‌ چه‌شنه‌ سه‌رپه‌رگریه‌کی من بوو و کاری راست ئه‌وه‌ بوو نوینه‌ره‌کاتمان راسته‌موخۆ بنیینه‌ لای ههموان.

خۆش ئه‌وه‌ بوو (غضبان‌السعد) نیواره‌ی ۲۳ ی تشرین، واته‌ چه‌ند سه‌عاتی‌کی که‌م به‌ر له‌ چاوکه‌وتنی (عزیز‌الشیخ) به‌ (کامل‌الچادرچی)، گوته‌ی: (کامل‌الچادرچی) قایل نابێ (عبدالرزاق‌الشیخلی) وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی بێ، هه‌تا ته‌گه‌ر به‌ نه‌علیش به‌سه‌ریدا بکیشریته‌. (عبدالرزاق) له‌ لیسته‌که‌ی ئیمه‌دا به‌وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ دانرا بوو. رپبه‌رانی حیزبه‌ لیبرالیه‌ به‌ره‌لسته‌کان ۲۳ ی تشرین له‌ کاتی‌کدا هه‌ستانی جه‌ماوه‌ر له‌ چله‌په‌یدا بوو، له‌سه‌ر داوای (کامل‌الچادرچی) و له‌باره‌گا که‌ی ئه‌م کۆبوونه‌وه‌ ده‌یانگوت: پپه‌شنیازی کردبوو به‌یاننامه‌یه‌که‌ به‌ناوی حیزبه‌ نیشتمانیه‌کانه‌وه‌ ده‌ربکریته‌، داوا ئاماژه‌ بۆ‌کراره‌کانی نیو‌یادا‌شتنامه‌ی ئه‌م حیزبانیه‌ی تیدا بیر بخه‌ینه‌وه‌ که‌ رژیته‌م فه‌رامۆشی کردبوون، ته‌نجامه‌که‌یشی ئه‌م ته‌قینه‌وه‌یه‌ بوو. ئه‌جا بانگه‌یشتن بکریته‌ هه‌م رژیته‌م وه‌لامی داوا‌کاریه‌کانی گه‌ل بداته‌وه‌، هه‌م جه‌ماوه‌ریش هه‌یمن بنو دان به‌ خۆدا بگرن. (فائق‌السامرائی)ی سه‌رکرده‌یه‌کی حیزی سهره‌خۆیی (الاستقلال)، یه‌که‌م که‌س بوو به‌ توندی و ئاشکرا وه‌لامی دابه‌وه‌:

- (أبو‌ره‌فعت) چی ده‌لێی؟ ئیهمی دانیشته‌وه‌ی ئیره‌ چین تا به‌یاننامه‌ بۆ گه‌ل ده‌ریکه‌ین. ده‌بێ واقیعبین بینو، بزاین ئیمه‌وه‌ که‌سانی دیکه‌یش ده‌توانین چ ده‌وریک بگه‌ڕین. ئیوه‌ ده‌بینن جه‌ماوه‌ر به‌ ته‌نیا دوا‌ی(حشع) که‌وتوه‌. ته‌گه‌ر ئاره‌زوه‌ی شتی‌کمان هه‌بێ ده‌بێ یه‌که‌م جار پپوه‌ندی به‌ شیوعیه‌کانه‌وه‌ بکه‌ین. چه‌ند که‌سی‌کی دیکه‌یش لایه‌نگه‌ری ئه‌م رایه‌یان کرد بوو. کۆبوونه‌وه‌که‌ به‌بێ هه‌یچ به‌یاننامه‌یه‌که‌ له‌و دانیشته‌ندا کۆتایی هات. رووداوه‌کانیش به‌ جوړیکی وای په‌ریان سه‌ند بواری ئه‌وانه‌یان نه‌دا جارێکی دیکه‌ دابنیشنه‌وه‌ یا شتی‌که‌ ده‌ریکه‌ن.

هیتزه کانی پۆلیس نیوه رۆژی ۲۳ی تشرین و دوابه دواى چهند پینکدادانیکی توندوتیژ له گهڵ خۆپیشاندهراندا له چهند ناوچهیهکی پیتتهختدا کشانهوه بۆ نیو پۆلیسخانه کانو، بهوه پینان لینا که بهزیونو لهوه کهوتوون سهرکوتی یاخیبوونی ناشتیانهی گهڵ بکهن. جهماوه ری راهپرویش بۆ چهند سهعاتیک به تهنیا لهسهر شهقامهکان مایهوه. بهغدا به چهشنیکی وا دهکولا که پیتتر نمونهی وا نهوه. بهغدا بیهکان که زۆریهیان رۆژنیک له رۆژان بیران له کاروباری سیاسی یا بهشداری له هیچ خۆپیشاندانیکدا نه کردبوهوه، ههموو کۆبووبونهوه و هاتبونه جۆشو پر به دهم دروشمهکانی (حشع)یان دهگوتهوه. ههرشیوعیهکان بوون به تهنیاو بی مونا فیس سهرکردایهتی بی بهر ههتستی نهو جهماوه ریان دهکرد. خۆپیشاندانهکان به باشی ریکخرا بوون. بۆ بهلگهیش هینده بهسه مرۆف بزانی : لهو ههموو خۆپیشاندانه گموره گمورانهی نهو رۆژاندا هیچ کاریکی تینکدهرانه یا خراپه کاری بهران بهر به پیروزی خهباتی نیشتمانی دیموکراتی نه کران، نه ئوتومیلیتیک یا بینایهک سوتیندراو نه شوشهی ئوتومیلیتیک یا بالهخانهیهک شکیندراو نه تهنا ته دهرزییهک یا گرامیک شتومهک له بازاره فراوانو پاسنهکراوهکان به تالان برابی. پیتتهخت تهنیا دوو ئاگر کهوتنهوهی به خۆوه دی ، ههر دوکیان به فرمانو سهر بهر شتی شیوعیهکان خویان کران : سوتاندنی مهلبهندی رۆشنییری ئهمریکاییو، سوتاندنی پۆلیسخانهی (باب الشیخ)، وهک دیننه سهر باسیان.

مهلبهندی رۆشنییری ئهمریکایی له بینایهکی سی نهومی شهقامی (الرشید)دا بوو. دوو رۆژ بوو داخرا بوو. پیتش نیازی سوتاندنیمان له کهسیکی نهناس یا یهکیکی جهماوه رهوه بۆ هات. بهلام ههر پیتش نیاز بوو به جیهینانی کهوته سهر رهزامهندی (حشع)، یا راستر بلیم : رهزامهندی من. منیش به مهرج قایل بووم : "مهلبهنده که، به بی دهست دان له بیناکه، دهسوتیندریت". له ماوهی چهند

دەقەيە كدا دەرگاكانيان شكاندو دەستيان كرد بە دەرھیتانی كەلو پەلی مەلبەندەكە، یا فریدانیان لە بالكونەكانەو بۆ ناو چەقی جادەكە. پاش تاویك، لە گەرمەیی ھورای پرھات و ھاواردا بۆ رووخانی ئیمپریالیزمی ئەمریکا، شەقامی (الرشید) بلیتسەیی ناگری لی بەرزبوووە. ئەوسا خۆپیشاندەران بە گشتی و لاوانی شۆرشگێر بە تاییبەتی گەلیك بەھاو بنەمای پیاوانەیی بەرزیان لە نێودا ھەبوو، كە پیروزیی خەباتی شۆرشگێرانەیان لە شێواندن دەپاراست. قەت گویم لی نەبوو یەكێك شتیکی لەو كەلو پەلانە یا كەلو پەلی دیکەیی دزییی. بە چاوی خۆم خۆپیشاندەرێكم بینی قەلئەمێکی پاركەر (ئەوكاتە نرخەكەیی ۵ دینار بوو)، یەكێکی دیکە سەعاتیکی دەستی پێشانێ تەماشەكەرانی دەرووشتی خزی داو تووری دایە نێو ناگریکی بە كێپە. ئەو گیانە راپەرپوانە نەیان دەكرد پەنا بەنە بەر تالانكاری و دزی.

بەرنامەیی خۆپیشاندانەكان و نەخشەكەیی (حشع) پەنا بردنە بەر زەبرۆزەنگ و سووتاندنی ھێچ پۆلیسخانەكەیی تێدا نەبوو. ئەو خۆپیشاندانانە ئاشتیانە بوون و خۆپیشاندەران كە تووشی پەلاماری پۆلیس دەبوون، ئەو پەرەكەیی دەستیان بۆ لیس یا بەرد دەبرد. كەچی پۆلیسی پۆلیسخانەیی (باب الشیخ)، سا یا لە ترساندا یان رقیکی بی ئەندازەیان لە خۆپیشاندەران بوو، بۆیە لە زەبرۆزەنگ نواندن بەرانبەر بە جەماوەر پێیان لی ھەلپۆی بە دەستدرێژی تازەكردن و كوشتن و برینداركردنی ژمارەكەیی دیکەیی لاوان بەرەنگاری ھەموو ھەولێکی بە شەقامی (غازی) دا بردنی خۆپیشاندانەكە بوونەو. ئەو یەكجار قینی جەماوەری ھەستاند، چەند خۆپیشاندەرێك دووتەنەكە نەوتیان ھەلگرت و بە چەند بینایەكە نیزیكدا گەیاندىاننە بینای پۆلیسخانەو ناگریان تێبەردا. تەنانتە دواي ئەم ھەموو تاوانانەیی پۆلیسەكان و دواي سەرکووتنی یەكجارەكەیی خۆپیشاندەران، یەك پۆلیسیان بە ھۆی گێژی و دەبنەگێی خۆیەو كوژرا. لە كاتیكدا شیوعیەكان خۆیان پەرژینیکیان بۆ

پاراستن و به سهلامهتی تیپهرو رزگارکردنی پۆلیسهکانی دیکه له غهزهبی
 جهماوهری تووره دروست کرد. نهگهر شهوهی که له جهنگهی راپهیرینی تشرینی
 ۱۹۵۲ له بهغدا قهوما، لهگهڵ رووداوهکانی (القاهره)دا که سهههتاکانی سالانی
 پهغجا شار به دهستی خۆپیشاندهران سووتیندرا، یا لهگهڵ رووداوی چهندین جارهی
 پاکستان و هیندستان و ولاتی دیکهدا بهراورد بکهین، بۆمان روون دهبیتهوه که نهو
 خۆپیشاندانانه چهنده ریکخراو بوون و شیوعیهکانیش چ دهوړیکیان گپراوه بۆ
 سهمرکدایهتی و رینوینی و پاراستنی گپهچهل.

وهدهرنانی پۆلیس له شهقامهکانی پیتتهخت له لایهکهوهو، سهمرنهگرتنی
 ههولتهکانی بۆ نارامکردنهوهی بارودۆخهکه به راسپاردنی (جمیل المدفعی) بۆ
 پیکهیتنانی وهزارهتیکی تازه له لایهکی دیکهوه، تهلاری شاو بالۆیزی بهریتانیاو
 سهمرگورهکانی رژیی پاشایهتییان خسته ههلهکه سهما. نیت دهبوو پهنا بیهنه بهر
 سوپای دوا ریگه چارهی ژیر دهستیان وهک تاکه ریگه بۆ قوتارکردنی رژییم له
 هههرسهینان. بهم چهشنه چهند پهلیکی زریپۆشی سوپا دابهزیندرا نه سهمرشهقامو
 گۆرپانه گشتیهکانی پیتتهختو، نیدارهی عورفیی سهربازی راگهپیتندراو، جهنهراڵ
 (نورالدین محمود)ی سهمرۆکی ئهمرکانی سوپا به سهمرۆک وهزیران دانراو، (عبد المطلب
 الامین)ی عهمیدیش کرا به حاکمی سهربازی ولات و هاتوچوو له ئیوارهوه تا
 بهیانی قهدهغه کراو ههقده روژنامهو گوژار له کارخان و خۆپیشاندان و کۆبوونهوه
 یاساخ کران و مۆلهتنامهی حیزبو و سهندیکاکان راکیشرانهوهو خویندن له کۆلیج و
 نامۆژگاگان پهک خراو، هیرشی راوهدونان و گرتنیش دهستی پیکرد.

پتووسته دان بهوهدا بنیم که من پینشتر بیرم له نهگههری روودانی شتیکی وا
 نهکردبهوهو خۆمم بۆ بهرهنگاریبوونهوهی نامادهنهکردبوو. نهو نیوچه کودهتایه و کارو
 کردهوهکانیم بهلاوه چاوهروان نهکراو بوون. له پریکدا خۆمم له وهزعیکی تهواو
 جیاوازا بینیهوه. سههرتا نهمدهزانی ناخۆ بهرانبهه به هیتی چهکدار هیتانه سهمر

شەقام چی بکهین. بەلام ئەو چەند سەعاتە کەمانە یا دەقانی سەرەتا شتیکی تازەیان فیڕ کردم : دەبی دەست پێشخەری نواندنی هەلۆیستیکی دۆستانە و نیو نیو دەرانی بکهین بەرانبەر بە سەربازەکانی سەر جادە. ئەگەر شانەیی حیزیمان بە تاییەت لە نیو ئەفسەراندایە هەبوا، پێمان دەکرا بە شیوێهەکی دیکە لە گەل بارودۆخە کەدا بجوێنێنەوه. بەلام شتی کمان لەم شانانە شک نەدەبردو، لە هەولدان بۆ بیلا یەنەکردن یا راکێشانی سوپا بۆ لای جەماوەر زیاتر هیچ رینگە چارەبە کمان لە بەرەمدا نەبوو. بۆ ئەم مەبەستە دەست پێشخەریمان کرد چەند دروشم و هورپایەکی تازە لە شەقامە کاندایە بگوتینەوه : بژی بڕایەتی سوپا و گەل، بژی هاوکاری سوپا و گەل دژی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی. هێندە نەبرد ئەم دروشمانە لە نیو خۆپێشانە راندا تەنێنەوه و بوون بە هورپای سەرەکیان.

لە هەمان کاتدا خێرا چۆمە مائی چاپخانە نەینێهە کەمان. (صبیح سباهی) لەوی ئامادە و لە ئینزاردایە بوو. دەرفەتی ئەوم نەبوو پێشتر شتی ک بنووسم، بۆیە دانیشتم سەر زارەکی قسە بکەم، تا ئەویش پێ بە پێ من چی دەلێم چاپی بکات. بە خێرایەکی پێوانەیی ئەو بانگەوازەمان چاپکرد کە (حشع) بۆ سەربازان و ئەفسەرە بەشەرەفەکانی دەرکرد. (صبیح) م بەجێ هێشت، تا پاشان هەزاران دانەیی لێ بجاتە سنووقی تەختەیی پاسکیلە کەو هەلیان بگری بۆ ویستگەیی بەشینەوه و لەوێشەوه بۆ سەر شەقامەکان. چەند دانە یەکی راستەموخۆ درانە سەربازو ئەفسەرەکان بەسەر تانک و ئوتومبیلەکانیانەوه. چەند هەتائیکی ژنو و پیاو سەرکوتنە سەر لۆریە سەربازەکان، تا لەوێهە دەقی بانگەوازە کە بۆ جەماوەر بگویننەوه. لەو باوەر دەام ئەگەر بانگەوازە کە جی پێخوشحالی و پێشوازی لێکردنی هەموویان نەبوو بێ، ئەوا هیی زۆریە هەره زۆریان بوو. گەلێک لە عەسکەرەکان لە گەل خۆپێشانە راندا چەپلەیان لێ دا، هەم بۆ وشە پڕ خۆشەکانی بانگەوازە کەو هەم بۆ بانگەهێشتنی بۆ هاوکاری سوپا و گەل دژی ئیمپریالیزم و نۆکەرانی ناوخۆ.

خۆپيشاندانه كان به دريژايي پاشنيوهوړو تا شهويكي درهنگ دريژهيان كيشا، بهيې ئهوي سهريزي سمر شهقامه كان خو له قهريان بدن. ئهوه ماناي وابوو ئيمه توانيومانه سوپا بيتلايمن بكهين، بانه شمانتوانيبې راييكي شينه نيوريزي جهماوهري راپهريو. ئهوه مايه نيگمرايه كي له راده به دهر بوو بو دوزمنان و همپه شهيه كي شيلگيرانه يش بوو له رژيم و بهرژه ونده ئيمپرياليه كان له عيراقدا. ده بوو ئهوانه بهراستي بير له پلانيكي نوي بگهنهوه، زامني ئهوه بكات كه سوپا به كرده وه بخريته گم له دژي جهماوهري ياخي. دوزمن، وهك پيشهاته كان روونيان كرده وه، په ناي برده بهر تم كرده وانه ي خواره وه :

۱- فراوانترين هيرش بو ده ستگير كردن و هه لكوتانه سمر مالان له شهوي ۲۳/۲۴ ي تشريندا، نهك همر بو شيو عيه كان، بهلكه بو ههموو لايه نه جياجياكاني بهر هه لستاني رژيم. دوا به دواي ئهوه، هيرشه كه رژي ۲۴ و رۆژاني دوايش بهر ده وام بوو.

۲- جوئكر دنه وه ناماده كردني چهند په ل يا كو مه ليكي عهسكيري، بهتاييه ت له ئه فسهراني دلسوزو له سمر پي بو جي به جي كردني فرمانه كاني رژيم، تا ئهركي ئهويهان پي بسپيرن به زه برو زهنگي خويناوي - واته له خوينا هه لكيشاني خوپيشاندانه كان له كاتي تازه بوونه وياندا رۆژي ۲۴ ي تشرين - ئاژاوه و پشيو ي سمر كوت بگهن.

ئهو شهوه زور كس گيرا. بهلام كادي راني حيزمان ئاگادار كرانه وه قايمكاري بگهن و ماله كانيان به جي بهيلن تا هيچ يه كيكيان نه كهويته ده ست پوليس. سمر له بهياني ۲۴ ي تشرين خوپيشاندان تازه كرايمه وه كه مو زور وهك رۆژي پيشوو فراوان بوو. سهريزه كان، به سهر په رشتيي راسته خو ي (عبدالمطلب الامين) ي حاكمي عهسكيري، يه كه م جار نيزيك به وه زاره تي بهرگري ته قه يان له خوپيشاندانه كه كردو، گه ليك كوژراو بريندار كهوتنو، لافيته كان به خوينا ئهوانه رهنگين بوون. بهلام جهماوهري

بى چەك خۆيى بەدەستەۋە نەدا، بەلكو بەرەنگارى دوزمىنى پر چەك بوۋەۋە. جەماۋەر، سەربارى دووبارە بوۋنەۋەي تەقە لىكردن و بەردەۋامىي دەستگىر كىردن لە شەقامە كاندا، بە درىژايى رۆژو تا ئىۋارەيەكى درەنگ ھەر لە جۆش و خرۆشدا بوۋ. بەلام نىشانە كانى ۋرە رووخان بە خەلكمەۋ دەر كەۋتن، كوشتن و گرتنى لىرە ۋ لەۋى كارى خۆيانىان كىردە سەر بارودۆخەكەۋ لە بەرژەۋەندى رۆژىمدا بوۋن. چەند پەلىنكى سەربازىش بە پىچەۋانەي دوتىيۋە، بىلايەن نەمانەۋەۋە دايانە پال سىياسەتى سەركوت كىردن و تۆقاندنى جەماۋەر. رۆژى ۲۵ تىشرىن نەدە كرا خۆپىشاندان تازە بىكرىتەۋە.

ۋەزارەتى سەربازىي (نورالدىن مۇمود) دەيان ھەزار خەلكى گىرت، لەۋانە : سەر جەم رىبەرانى حىزبە بۆر جۋازىە نىشتەمانىە كانى بەرھەلىستى رۆژىم. ژمارەيەك كادىرى حىزىيى ۋەك (عزىز الشىخ و مۇمد راضى شىرو مۇمدى اىۋوب و غضبان السعد و حىدر حاتم) و زۆرى دىكە لە نىۋو گىراۋە كاندا بوۋن. (كامل الچادرجى) لە گەرتوۋخانەي (أبو غرىب) بە (عزىز الشىخ) گەيشتەۋو، يەكىنكىان لەسەر پىنشار گەراۋەۋەۋە بۆ زىندانەكەي ۋ ئەۋى دىكەيان بە پىچەۋانەۋە. (عزىز) دەست پىنشارى كىرد بوۋ سلاۋ لەۋ پىنشاۋ نىشتەمانىە بىكات. ئەۋىش ۋا ۋەلامى دابوۋە:

- عەزىز ئىستا ۋاز لە سلاۋ بىنە ! پىم بلى رۆژىم تۋانىۋىە سەركردايە تىتان بگىرى؟

- نەخىر، نەيتۋانىۋە. سەركردايە تىمان باش ۋ سەلامەتە.

- ئەمە ماىەي شادمانىمە. مادامىكى سەركردايە تىتان سەلامەتە ھەموۋ لە زىندان دەردەچىن.

ئەم قسانەي (كامل الچادرجى) داننان بوۋن بە راستىي دەۋرى (حشع) دا لە ژيانى سىياسىي ئەۋ قۇناخانەي مېژۋى عىراقدا بە تايبەت لە بەرەي بەرھەلىستى نىشتەمانىدا دژى ئىمپىريالىزم ۋ رۆژى پاشايەتى گىراي.

شیوازی زهبرو زهنگی دژ به جهماوهر ئهو شته سهرهکيه بوو که رژيم پشتی پیئ
 ئهستووو بوو. وپرای ئهوه، رژيم - وهزارهتی تازه - بو رازیکردنی خهلك كه ميگ
 مانووو ساخته کاری کرد. گرنگترین شت لهم بارهوه ده رکردنی ری و ره سمیک بوو که
 یاسای کوئی ههلبژاردنی پارلهمانی پیئ ههلهوه شیندرایهوه، له بریی ههلبژاردن به
 دوو قوناخ بریار لهسه مافی ههلبژاردنی راستهوخو درا. سهروک وهزیران ههولئ
 دهه و اخو دهرخات که بایهخ به گیروگرتی ههزاران دههات، بویه لیستیکی ده رکرد
 بو دیاریکردنی نرخى چهند سهوزه که رهسته یه کی خواره مهنی. هاوولایه کی
 ناسریه یی گالته یی هاتبوو، ئهم برووسکه یه یی خواره یی بو ناردبوو (پیم وابیئ
 روژنامه یه ک بلاوی کردبووه).

- نرخ دانانتان بو شیلیم دلئ خوش کردین. دهست له دهست و قهوت له خوا
 برۆن، نیمهش له دواتانهوین.

خهلك سههه رای حوكمی عورفی و گرتن و تیووو بریک گیانی بهههنگاریبوونهوه و
 وه بهرزیی تیئا مابوهوه، رژيمش ههستی به بی هیژی و تهریککوتهن ده کرد.
 بهههوامبوونی بلاوکردنهوه یی حیزیی چوپرمان دهوری لهوهدا ههبوو. چهند روژتیک
 دواي راپهړین نامیلکه یه کی بچووكم نووسی، بو باسی راپهړین تهرخان کرابوو.
 ئیستا که ناتوانم ئهو نامیلکه یه ههلبسهنگینم و بیخمه بهرچارو، له پاش
 دههچوونیهوه له ۱۹۵۲ تا ئههروکه نههدیوهتهوه. بهلام بیرمه هیندیک زیندانیی
 بهندیغانه یی بهههغه چهند گله یه کیان لی ههبوو یا له چهند خالیکی ههبوو. ئهو کاته
 من له شیکردنهوه یی بارودوخه کهدا یا هیچ نه بی له چهند مهسه له یه کهدا، به زوری
 پشتم به تیکه لئیک له مهسه له واقیعه کان و بیروای دوگماتیی و شکلی له کتیبه وه
 وهرگیراو بهستبوو.

داخوازیی بنهههتی راپهړین بوو به دامههزراندنی وهزاره تیکی نیشتمانیی
 ئینتیلافی به سهروکایه تیی (کامل الهچادرجی). ئهوه مانای وابوو نیمه دروشمی

سۆشیا لیزیمان وهك ئامانجیكى راستهوخۆ نهخستبوه روو، داوايشمان نهكرد بوو (حشع) به تاقى تهنيا حوكم بكات. كه راپهرين بۆى نهچوه سهر ئهم ئامانجه بهدى بهينى، همر پيڤهبندى ههمان سياسهتى پيڤه و كراوى بهر له راپهرين بووينو، دروشمى رووخاندنى وهزارهتى سهرىازى و ديكتاتورى (نورالدين محمود) مان بهرز كردهوه. ئيمه به شيويهكى تايبهتيش پيمان لهسهر داواى بهردانى گيراوه سياسيهكانى قورىانى راپهرين و تيؤر داگرت. دهسهلاتداران، وهك نهريتى پيشوويان، رازى نهبوون له بهرپرسانى حيزبه بۆرجوازيه نيشتمانیهكان بهدهر ئهوانه به گيراوى سياسى له بهر چاو بگرن. بهلام نارهزايى بهربلاو ههپهشهى مانگرتن له خواردن تهنگى پى ههچنين و ناچار بوون له كهلى شهيتان بينه خواری و وهك گيراوى سياسى له گهلا شيوهيهكاندا بجوئينهوه.

تيؤر لهههلهومهرجى ئيدارهى عورفيدا گيانى بهرهنگارى و خوگرتنى لای جهماوهر خهفه نهكرد. قوتايان بريكى زۆريان له ئامادهيى بو تيكوشانى دژ به رژيم تيدا مابوهوه. وهفديكى قوتايان به دهست پيشخهبرى سهركرديهتیی يه كيتيى گشتيى قوتايان له ۱۵۰ قوتايى كوئيج و ناموزگا جياجياكان پيڤهات، تا له نيوجه خوڤيشاندانينكدا سهر له وهزارهتهكان بهدو داواى بهرهللكردنى هاوړى گيراوهكانيان بگهن. هينديك قوتايى شيوهى پيشنيزى خوڤيشاندانيان كرد، بهلام من دژى ئهوه وهستام، به ريبازىكى گوشه گيرانه و سهر په رگرتنىكى چهپهوانهى مايهى زهبرى تازه گهياندىن به ريكخستنهكانمانم دانا.

ئادارى ۱۹۵۳، (مادلين) ى ژم، له كاتى چوونه وادهيهكى حيزيدا له لايمن پۆليسوه گيرا. ههتا ليكۆئينهوهى له گهلا تهاو بووو حوكمى زيندانكردنى بهسهردا دراو گهيشته بهنديخانهى ژنانى بهغدا، ئهو ماله كه تيدا ده ژياین چۆلم كرد. مادلين خوڤاگر بوو له ليكۆئينهوهدا هيج بى هيزيهكى پيشان نهدابوو. حوكمى ههوت سال بهنديى بو برايهوه. سكى پر بوو. كه گهرامهوه بو مال، ناچار

بووم پیره ژنه باشه که ی دایکی (عوسمان خوشناو) ببهم تا له گه لماندا بژی و چیشتمان بو لیینی. (سوعاد) ی چوار ساله ی کچی که یم نه محمد و کچه زای خو یی له گه لدا بو.

* * *

دوا به دوا ی سهرنه گرتنی راپه رینو، پاش روونبو نوه ی باری سهرنجم سه بارت به روداوه کان، یه که مین نا کوکی فی کیری نیوان منو هیندیک له زیندانیه شیوعیه کانی بهندیخانه ی به غدا ده رکوت و، نهویش له چندین نامه ی ئالو گو ر پیکراودا رهنگی دایهوه. نه م نا کوکیانه هیچ دهنگدانهویه کی جیی باسیان له بهندیخانه ی (نوگره سلمان) و (کووت) دا نه بوو. بهشی هره زوریان له بهندیخانه ی به غدا یشدا دور له هر نا کوکیه کی فی کیری له گه لماندا بوون. (عزیز محمد) ای زیندانی شیوعی سهرۆکی شیوعیه نا کوکه کان بوو له بهندیخانه. به قسه ی (سلیم الجلبی) و (صادق الفلاحی) که نهوسا همدوو له بهندیخانه بوون، پی م وایی (ابراهیم شازول) ای زیندانی شیوعی جو له که نه ندازیاری فی کیری و رینوینی تیوری نا کوکیه فی کیری به بوو. (جمال حهیده ری) ش، سهر باری جیاوازی بوو چونه فی کیری کانی له هیی (عزیز محمد) و (ابراهیم شازول)، راکیشرا بووه ریزی نا کوکه کان.

شتی حاشا هه لته گری جیی نا کوکی دروشکی رووخاندنی پاشایه تی و دامه زاندنی رژی می کو ماری میلی بوو که له نیو بهرنامه تازه که ماندا بوو له خو پیشان دانه کانی تشرینی ۱۹۵۲ دا خو یی خسته روو. دوهم مهسه لهیش که نهوانه په لپیان لی گرت، سیاسه تی تیمه بوو له مهیدانی په یمان بهستندا. سیاسه تی تیمه یان بهرانه بر به حیزیه بوزجوازیه نیشتمانیه کان به سیاسه تیکی چه پرهوی سهر پهرگرانه داده نا. (مخلص) (ناوی خواستراوی نهو کاته ی عزیز محمد بوو) نامه یه کی دریشی بومان نووسی، تهواوی په لپو نا کوکیه کانیانی تیدا بوو. به

نامه‌یه‌ک وه‌لامم دایمه‌ه (پاشتر له نیوخوی حیزبدا به‌شرایمه‌ه)، بۆ چوونه‌کانیم ره‌تکرده‌وه‌و به‌هه‌لپه‌رسته‌یه‌کی راسته‌وانهم دانان، به‌تایبته‌ له‌هه‌لویتیدا به‌رانبر به‌دروشی کۆماری میللی و کیشه‌ی په‌یمان به‌ستن له‌گه‌ل حیزبه‌ بۆرجوازیه‌ نیشتمانیه‌کاندا. ئیستا پیم‌ وایه‌هه‌لویتستی ئه‌و به‌رانبر به‌پاشایه‌تی هه‌له‌ بوو من له‌سهر هه‌ق بووم. سه‌باره‌ت به‌ په‌یمان به‌ستنیش، راستی له‌ نیوان چه‌په‌ره‌ویی من و راسته‌ویی ئه‌ودا ون بوو بوو. هه‌ر چۆنیک بی، من حالی حازر پیم‌ ناکریت به‌وردی نامه‌که‌ی ئه‌وو وه‌لامه‌ نامه‌که‌ی خۆیشم هه‌لبسه‌نگینم، به‌تایبته‌ چونکه‌ من هه‌ر له‌ گیرانمه‌ه‌ له‌ ۱۹۵۳ دا هه‌یچ یه‌کیکیانیم به‌رچاوه‌ نه‌که‌وتوه‌تمه‌ه.

به‌ندیخانه‌کانی عیراق پشتر گه‌لێک دوکه‌رتبوون و کوده‌تای ناوخوی ریکه‌خته‌کانیان له‌ نیوان زیندانیه‌کان خۆیاندا به‌خۆه‌ دیبوو. ئیمه‌ی ده‌ره‌وه‌ی به‌ندیخانه‌کان نه‌بوینه‌ لایه‌کی هه‌یچ یه‌کیکیان. بۆ ئه‌وه‌ نه‌ده‌چووم ناکۆکی نیوان ئیمه‌و ئه‌وان بگاته‌ راده‌ی دوکه‌رتبوون، به‌تایبته‌ که‌ ئه‌وان له‌ نیو به‌ندیخانه‌ی به‌غداشدا که‌مایه‌تیه‌کی بچوک بوون و لایه‌نگریان له‌ به‌ندیخانه‌کانی دیکه‌ نه‌بوو. به‌پیتی ئاستی تینگه‌یشتنی ئه‌وسای خۆم ئه‌وان که‌وتمه‌ نامه‌ گۆرینه‌وه‌و مشتومرێکی دوورو درێژم له‌گه‌لدا کردن. لام وای من به‌ کرده‌وه‌ برێک نه‌رمیم به‌رانبر نواندن. به‌لگه‌یشم ئه‌ویه‌ که‌ من نامه‌یه‌کم بۆ ناردن، به‌رپرسیی ریکه‌خته‌نی حیزبیم له‌ به‌ندیخانه‌ی به‌غدادا خسته‌ سه‌ر شانی (عه‌زیز محمه‌د)، ئه‌گه‌رچی ناکۆکی فیکری نیوانمان توندو تیژ بوو (سلیم العلی) و (صادق الفلاحی) له‌ به‌ندیخانه‌دا بوون و هه‌ردو ئه‌ندامی ئه‌و لیژنه‌ی ناوه‌ندی یه‌یش بوون که‌ خۆم پیکم هه‌ینا. به‌لام عه‌زیز محمه‌د ئه‌م به‌رپرسییه‌ی قبوول نه‌کرد و پیتی باشت بوو له‌ ریزی زیندانیه‌ به‌ره‌هه‌لسته‌کاندا بیه‌نیتمه‌ه.

ناوانم داکۆکی له‌هه‌لویتستی سه‌لیم و صادق بکه‌م، وه‌ک چۆن هه‌یچی وام به‌ده‌ستمه‌ه‌ نییه‌ تا له‌تالۆز کردنی مه‌سه‌له‌کان و به‌ره‌و دوکه‌رتبوون بردنیدا ئه‌وانی

پئی تۆمه تدار بکهم. به لآم تاکه رووداویک سیبهری گومانی خسته سهر مهسه له کهو ده ریخت تا قمه به ره له سته که ی زیندانیه کان پیشت نه خشه یان بۆ دو کهرتیبون ده کیشا، چونکه (عبدالامیر الحیاط ای) بهرپرسی ریکخراوی حیزب له نه جف که ئه روژانه بۆ ماوه یه که خرایه به ندیخانه وه، بهر له دو کهرتیبون که له به ندیخانه ده رچوو. هه موو شتیکی له شاره که یدا بۆ به ده نگه وه چونو و پالپشت کردنی دو کهرتیبون ساز کرد بوو. پیتم وابی پیش ده رچوونی له به ندیخانه، له سهر ئه وه له گه ئیاندا پیکه اتبوو. ره نگه هه لویستی لایه نگیری ئه وان هۆیه کی رینگه خو شکردن بوو بۆ دو کهرتیبون که.

ناکوکیه کان له ئاداری ۱۹۵۳دا واپه رهیان سه ند، کیشایانه وه بۆ دو کهرتیبونی ریکخستن. ژماره یه کی که م دایانه پال تا قمی حیزب دو کهرتکهر، له کاتی که دا به شی هه ره زوریان له گه ل (سه لیم و صادق) دا مانه وه. پیویسته پی له وه بنیم که دو کهرتیبون که - به لای منه وه - شتیکی تا راده یه که چاره و روان نه کراو بوو، بۆیه هه لویستیکی په له و چه وم بهرانبه ری دیاری کرد. ده بوو له مه سه له که ورد ببه وه وه هه لوی پر کرد نه وه ی ئه وه که لیته به م و لایه نگیری هه ر لایه کیان دا بخه م. دیاره له وه هه ل و مه رجه دا ئه وه ده کرا. به لآم په نام برده بهر چه قۆی نه شته رگه ری و برینه وه، واته ده رکردنی ده سته به جیی ئه وه تا قمه له ریزه کانی حیزب.

شتیکی سه روشتی بوو ئیمه وه ئه وه تا قمه له بهر نه میسی ئاستی هۆشیاری و نه زموونمان، به چه ند ری و شوینیکی - لانی که م له هیندی که رووه وه - چه وت و چه ویل ملامانی بکه ین. گه روگرتی سه ره کی، ته گه ر نه ئیم تاکه گه روگرت، ئه وه بوو که ریکخراوی نه جف چه وه پال ئه وه تا قمه. (محمد أبو کاله) و (غازی شریف ای) جووته شیوعیی نه جف دیان بوون. له نه جف به ده ر، هه یچ ریکخراویکی دی که ی ده ره وه ی به ندیخانه ی به غدا نه چه وه پالیان. له نیسانی ۱۹۵۳دا که وتینه کو شش بۆ گه یزانه وه ی ریکخراوی نه جف. بۆیه بانگه موازی کمان بۆ شیوعیه کانی نه جف - شاری حسین

الشبيبي - دهرکرد و داوامان ليكردن بينهوه ريزه كاني حيزب. (ناصر عبودي) نهدامي كو ميتهي ناوهندي حيزب چند دانه يه كي لهم بانگهوازه بر دو بهوره يه كي بهرزوه روويكرده نه جف، تا له مائي (محمد أبو كاله) دابنيشي و، بكمويته مملاني له دژي ئهوا تا قمه. دوو روژ دواي سه فمري ئهوا، من له بهغدا گيرام و ئيتر نه مزاني (ناصر) تاچ راده يهك لهوا ئيشه يدا سهركهوتوو بوو.

من گيرا بووم كه (جهمال حهيدرهري) اي هاوپرني نيو تا قمي حيزب دوو كه رتكه، توانيي كاتيگ له بهنديخانهوه ده يانگواستموه بو نه خو شخانه يهك رابكات. لهوه ده چي پاش ههلاتني رووي كرديته نه جف و سوودي لهوه وهرگرتبي كه ريكرهراوي ئهوي له گهل ئهواندايه. بوو به يه كه م بهرپرسی ريكرهستني تا قمه كه له دهرهوي بهنديخانه. لام وابي تهبايي فيكري هاندهري (جهمال حهيدرهري) نه بوو ههتا له گهل (ععزيز محمد) و (ابراهيم ساژول) دابي و شوين ئهوا تا قمه بكموي. بهلكه ده كرئت بليين : دانووي له گهل ياندا نه ده كولا. پيده چي له بهر كه م ئهزموني يان ههرا هويه كي شه خسي پيي ههرا خليسكا بي. ئه م راستيه وه ختيگ دهر كهوت كه بوو به سهركرده ريكرهستنه كه يان له دهرهوي بهنديخانه و، پاش ئهوهي له دواي سانسوري فيكري (ععزيز محمد) رزگار بوو و بلاو كراوهي ئالاي كارگهرا (رايه الشغيله) اي زماني حالي ريكرهراوه كه يي دهرکرد و خولياي سهر بهرگيري چه پرهوانهي خسته روو. دواتر نه ياره شيوعيه كاني (حشع) بهوه تا وانبار كرد كه تووشي لادانيكي راسته وانه بوون و ناپاكييان دهرهق به كيشهي كو موني زم كردوه، له بهر ئهوهي بهري ههرا رديان له گهل حيزبه بزر جوازيه به ره لهسته كاندا پي كه هيناوه و، سالي ۱۹۵۴ قايل بوون هاو كاري له گهل حيزبي سهربه خويي (الاستقلال) دا بكن.

ههرا لهوا كهتهوي گيرام (نيساني ۱۹۵۳) له مملاني راستهوخو له گهل تا قمه دوو كه رته كه ي حيزبدا دوور كهوته موه. پاشان له بهنديخانهي (نوگره سلمان) هينديك بلاو كراوهي حيزم له دژيان خوئينده وه. سهيرم كرد كهريم ته محمد وهك ئاماره يهك بو

راوهستانیان دژ به دروشمی رووخاندنی پاشایه‌تی، به ئالای ته‌لاری شا (رایة البلاط)
ناودیری کردوون.

* * *

سکریتی ری‌نکخراوی به‌سره نامه‌یه‌کی بۆ نارده‌بووین، ئاگاداری کردبووینه‌وه
که‌وا که‌وتووه‌ته خۆ بۆ راگه‌یاندنی مانگرتنیکی سه‌رتاسه‌ری له نیو کریکارانی
به‌نده‌ر (یا نه‌وت) داو، داوای ئینکردبووین پی‌ی بلیین چی بکات. له‌به‌ر بایه‌خی
مه‌سه‌له‌که که‌ه‌رم نه‌مه‌دم نارده‌ نه‌وی، تا راسته‌وخۆ بارودۆخه‌که به‌سه‌ریکاته‌وه‌و له‌وه
بکۆلێتمه‌وه که ده‌بی چی بکه‌ین بۆ بریار لێدان و پشتگیریکردن یا ده‌ست هه‌لگرتن
له مانگرتنه‌که. پی‌ش هاته‌وه‌ی بۆ به‌غدا گیرام. له‌به‌ر نه‌مه‌زانی نه‌نجامی
سه‌ردانه‌که‌ی و هه‌لسه‌نگاندنه‌کانی چی بوون.

* * *

شتیکی سه‌یری نیسانی ۱۹۵۳ ئه‌و راکردنه‌ بوو که بۆ سی هه‌فاتی زیندانیی
به‌ندیخانه‌ی به‌غدامان ری‌نکخست. نه‌وانیش (صادق الفلاحی و سلیم الچلبی و حمدی
أیوب) بوون. ئه‌وه ماوه‌یه‌کی که‌م داوای دوکه‌رتبوونی حیزب پلانی فراندنیان به‌م
شیوه‌یه بوو :

سی لاوی بپروا پی‌نکراوی خۆمانمان، به (ابراهیم الحیریری) شه‌وه، له‌ کاتی
چاوپێکه‌وتنی هه‌فته‌انه‌ی زیندانیه‌ شیوعیه‌کاندا هه‌تایه نیو به‌ندیخانه‌و رامانسپاردن
به‌ووریایی و بیدارییه‌وه بۆ ماوه‌ی هه‌فته‌یه‌که له به‌ندیخانه‌دا میننه‌وه. ئه‌وه‌مان به
هاوده‌نگیی هه‌فالاتی به‌ندیخانه‌ کرد. هه‌ر سی زیندانیه‌که که بریار وابوو پاش
گۆڕینی شیوه‌یان به‌ جوړیکی گونجاو له هه‌مان چاوپێکه‌وتندا رابکه‌ن، چوونه ده‌ری.
ئهو سی لاوه به‌ دلگه‌رمی و به‌ بی هیچ په‌لپه‌گرتنیک ئه‌و ئه‌رکه پی سپێرده‌راوه‌یان
راپه‌راند. پی‌شوازیی زیندانیه‌ راکردوه‌کان کراو برانه‌ هه‌شارگه‌کان. له چاوپێکه‌وتنی
هه‌فته‌ی داواییدا هه‌ر سی لاوه‌که له زیندانییه‌وه بوون به‌ دیده‌نیکه‌ر ، کاتی کۆتایی
هاتنی چاوپێکه‌وتنه‌که تی‌که‌ل به‌ خیزانه‌کانیان بوون بۆ چوونه ده‌ره‌وه. نه‌ریت وا بوو

بهر له چوونه دهره وهی دیده نیکه ران سهر ژمیری زیندانیان بکریت. مهسه لهی ههلاتنی ئه سی کهسه کهسه وه روو. بۆیه پیش ئه وهی ریزی دیده نیکه ران بدهن برۆن، یه که بهیه کیان و ناسنامه کانیاں تیکرا بهوردی پشکندران. راپۆرتی پۆلیس وای تۆمار کرد بوو که زیندانیه کان شهوی رابردوو به ریگه یه که دهسه لاتداران پییان نهزانیوه، ههلاتوون. به خه یالی هیچ یه کیکیاندا نه دههات که ئه وانه ههفته یه کی ته وای له وه و بهر، به ریگه یه یه که پیشتر باسماں کرد، ههلاتوون.

هه قاله راکرده کاتمان جو یکرده وه تا هه ریه که یان له مایئکدا بژی. پاش چه ند رۆژیک هه مایئکم پی گه یشت ده یگوت : ئه مایه که (صادق الفلاحی) ی تیدا داده نیشی، خراوه ته بهر چاودیری و له سهر پییه هه لبکوتنه سهری. له بهر ئه وه رامسپارد ده م و ده ست له موی بچیه ده ری و، پیشده ستیم کرد بیهینه ماله که ی خۆم. له بهر ئه وهی نه ندامیکی بره وای پیکراوی کۆمیتیه ناوه ندیش بوو، نه مزانی ده یهینم و ماوه یه کی که می له وه به دوایش و، پیش ئه وهی تامی راکردن بکات، له گه ل مندا ده گیری.

* * *

نیو زیندان

شوباتی ۱۹۵۳ گواستبووموه بو خانویه کی نیزیکی نزرگهی (أبی حنیفه) و مانگی سییه مم تیدا تمواو نه کرد بوو. نموه بوو دواي مانگیك ژنه کم ده ستگیر کرا. پاش نمویش به چند هفته یهك، به سمر خانوه که یاندا داو منو (صادق جعفر الفلاحی) و (باقر جعفر) یان ده سگیر کرد. باقر کریکاریکی لاری نه خوینده وار بوو، ئیشی همر کرینی رۆژنامه و پیداویستی رۆژانه له بازارو کرد نموه ی ده رگا بوو له کاتی لهدرگاداندا. نه کادیریکی حیزی و نه روخساریکی شیوعی ناسراو بوو. پیره ژنه که ی دایکی عوسمان خوشناو و کچه زرا چکۆله چوار سالانه که یشی له گه ل ئیمهدا گیران.

ئمو رۆژه - ۱۳ ی نیسانی ۱۹۵۳ - رێك سه عات یازده ی پێشنیوه رۆدا ژوانم له گه ل (هادی صالح) دا هه بوو، یه کێك بوو له و چوار هه قاله ی که شوینی ماله که میان ده زانی و ده بوو نامه یه کم له (رشید العارف) ی سکرتری ئوسای رێکخراوی به غداوه بو بیئێ. شه خسی خۆم بره یه کی به تینم به ره شهید نه بوو. ئمو پێوه ندیی به (ناصر عبود) وه هه بوو. که ناصر چوه نه جهف له رینگه ی نامه گوێکیوه پێوه ندیی پیموه هه بوو. له دالانی خانوه به چوه که کهدا ده هاتم و ده چووم یهك ته قه ی ده رگام هاته گوێ. کرد موه، چونکه وا مزانی هادی له ده رگای داوه. کت و پر کۆمه لێك سهر و سه کوتی نامۆو جیی گو مانم لی قوت بوونه مه. یهك ته فسهری پۆلیسی جلی عهسکه ری له به ره و کابرایه کی به سالدا چوویان له نیودا بوو. کابراکه عه بایه کی به سمر که واو سه لته کۆنه به غدا یه کهیدا دا بوو و که شه یه کی له سهری پێچا بوو و نیشانه ی نموه بوو زیاره تی که عه بی کردوه و (حاجی) یه. باش ناسیموه، چونکه موختاری گه ره و - له هه مان کاتیشدا - ده لالی زهوی و زار بوو. ئه وانی دیکه یش

هممو لاوو به جله مدهنه كانيانهوه نهفهندي بوون. همر له يه كه م بينينهوه بوم
 دهركوت هاتورن ههلبكوتنه سمر خانوه كهو خانه بگيرمان بگمن. دهست و برد
 كهومه جوولوه ويستم دهركاكيان له روودا داخهم، بو ئهوهي دهرفه تيكي كم
 بقوزمهوه له گهل صادق و باقري هاوريمدا رابكم. بهلام هينديكيان لهسمر پي بوون
 همولي دهركا داخستمن لي تيك بدن. بويه پاليان پيوه ناو خويانيان به ژورودا كرد.
 به دالان و رارهوه كهي ناوه ودا ههلاقم، بهلكوو له دهركاي پشتهوه دهريجم و بگمه
 پانتاييه كي بچوك كه ديواركي نيزيكي مهترنك يا مهترو نيونك بهرز له
 باخچهي خانوه كهي دراوسيمان جوتي دهكردهوه. نهگمر بكرابايه له م ديواره ناوديو
 بيم، ههليكي له بارم بو دهره خسا تا ههلييم. كه له نيو خانوه كهدا رامكرد، تهقهيان
 ليكردم و بهرم نهكوت. به ديواره كهدا ههلكهرام و خهريك بوو باز بدهمه باخچهي
 دراوسيكه مان. بهلام يه كيك لهو دوا سته چاره نووسازدها قاچي گرتم و پاشه و پاش
 رايكيشام. بهريوهموه كهومه دهستيان. پهلكيشيان كردمه نيو ئه ژورهي كه
 صادق و باقري تيدا داده نيشتن. به شهپاز لهو شق وه شاندهوه كهوتنه جنيو
 بارانكردن و ليدانمان. نهوان چه كدارو ئيمه سي كسي بي چهك بووين. له پهستا و به
 پيدا گرتنهوه دهيانپرسی:

- كوره تو كيي؟ كوره تو خهلكي كوتي؟

شهريه كه نابهرانبهري بوو، چونكه له نيو ژورويكي بچوكدا و له نيوان ۱۰ ده مانچه
 به دهستي نوينهري رژيمي حوكمدار له لايهكو سي زهلامي بي چهكو له دهست رژيم
 ههلاتوودا له لايهكي ديكهوه دهكرا. همر ئهوه مان پيدهكرا بهدهم و بهقسهي سووك
 جنيو وهلاميان بدهينهوه. بهسمر ياندا ده مانقيژاند:

- هيچ و پوچينه ! تاوانبارينه ! فاشيستينه !

پيش ئهوهي دهست له ليدانمان ههلبگرن، خويني لوتمان بهريوو و خوينايي
 كردين. بو زياتر له ۱۰ دهقه دريژهيان به ليدانمان داو، بهردهوام پرسياريان دهكرد.
 تا يه كيكيان بهشيوه زمانيكي فرماندهرانه گوتي:

- بهس ! تمواو ! دهست له لیندان هه لښگرن !

دلنیا نه بوون تمو خانوه که به سهریاندا داوه، لانه یه کی چیزیی نه یئییسه، به لکوه ته نیا گومانیان هه بوو. پاش راگرتنی لیندان، یه کیکیان جانتایه کی قوژبنی ژوره که ی کرده وه و چاری به هیندیك بلا و کراوه ی کومونیستی کهوت. بویه له خوشییاندا هاواری کرد:

- ئیستا دلنیا بووین ئیره مالئکی شیوعییه.

به لام ئیمه یان نه ناسی و له وه نه کهوتن هه مان پرسیارمان لی بکه ن: " کوره تو کیی؟ ". یه کیکیان بۆ ماوه یه کی کهم چاری بریه ده و چاری (صادق الفلاحی).
نه جا قیژاندی:

- کوره تمه (صادق الفلاحی) ی کۆنه مه عمیلمانه ! تم ماشا بکه ن قژیی بویه کردوه تا نه یناسینه وه.

فرمانده ری مه فره که یه کیکیانی راسپارد بچی ته له فون بۆ (نایل عیسی) ی دووم بهرپرسی ناسایشی گشتی بکات و له م رووداوه ناگاداری بکاته وه. فرمانی بهوانی دیکه ی ژوره که یش دا:

- ده ی مالله که سه نگو سووژن بنین !

یه کهم شت که به خه یالما هات، ترسام له مالله که دا بۆسه بنینه وه بۆ گرتنی نه وه هه قالانه ی که دین و، تموانیش (هادی صالح) و (کامل السامرائی) و (ناصر عبود) و (کریم احمد) بوون. بریارم دا ههول بدهم ماوه ی پشکینه که دریتز بیته وه، سا به لکه تمه دهره قمان بداتی تا ههوالی رووداوه که بلاو بیته وه و هه مان بییستو و هه قالان توخنی خانوه که نه کهون. به ناوی یاساره داوام کرد مالله که به پینی ری و شوینی یاسایی پشککن. ده مزانی موختاری گهره کیان له گه لدا یه. بویه به وه به هانه یه وه که ولات له هه ل و مه رجی حوکی عورفیدا ده ئی، داوی تاماده کردنی نوینه ری ئیداره ی عورفیم کرد. په لپیان له داوا که نه گرت، به لکوه فرمان به یه کیکیان درا بچی

نوینهری ئیداره‌ی عورفی بهیئن. له‌کاتیکدا چاره‌پروانیمان ده‌کرد، ئەفسهره جلی پۆلیسی له‌بهره‌که لیم نیزیك بووه‌و وینه‌یه‌کی کۆنی پیش موو لی‌هاتنی منی له‌گیرفانی ده‌رهیناو لی‌پرسیم:

- ئەمه وینهی تو نیه؟ تو‌خواه‌نی ئەم وینه‌یه نیت؟

نه‌گوتم ئاو نه‌گوتم نا. به‌لام له‌وه‌لامدا گوتم: من له‌بهر ده‌م حاکی لیکۆلینه‌وه‌دا هه‌موو شتیك روون ده‌که‌مه‌وه. بۆیه‌گوتی:

- ئەگەر خواه‌نی ئەم وینه‌یه‌ی ناوی خۆت بلێ تا ریزت لی‌بگرن.

بهر له‌وه‌ی وه‌لام بده‌مه‌وه، ئەفسهریک به‌پله‌ی موقه‌ده‌م هاته‌ ژووری‌و رایگه‌یاندا:

- من نوینهری ئیداره‌ی عورفیم، هاتووم سه‌رپه‌رشتیی پشکنین بکه‌م.

سه‌ر له‌نوی‌په‌لپم گرت‌وه‌و گوتم:

- ئەگەر ده‌تانه‌وی پشکنینه‌یکه‌ی یاسایی بکه‌ن، پێسته‌ حاکی لیکۆلینه‌وه‌یش

ئاماده‌ ببی. داواتان لی‌ده‌که‌م پێبه‌ندی یاسا بن.

- باشه. برۆن حاکی لیکۆلینه‌وه‌یش بانگ بکه‌ن.

یه‌کیکیان چوه‌ ده‌ره‌وه‌و، پاش چاره‌که سه‌عاتیک که‌متر له‌گه‌ل‌پیاویکی

ره‌شتاله‌ی سپۆرتی چوار شانه‌و مرچ‌و مۆندا هاته‌وه‌. گوتی: ئەمه (محمد أحمد

العمر)ی حاکه‌م (جاروبار له‌نیو به‌ره‌هه‌سته‌ لیب‌اله‌کانی رژیما ناوی ده‌برا).

- لیم پرسی: ده‌توانم دلنیا ببه‌م که‌ جه‌نابت به‌راستی حاکی؟ ده‌کریت

ناسنامه‌که‌ت بیه‌نم؟

کابرا ده‌سته‌به‌جی که‌لله‌یی بوو، چونکه‌ پرسیاره‌که‌می به‌سووکایه‌تیه‌کی گه‌وره

دانا بو‌خۆی. به‌بیزاریه‌وه‌ وه‌لامی دایه‌وه:

- هه‌تیو ده‌مت دا‌بخه‌.

نه‌که‌وتمه‌ ده‌مه‌ قه‌ه‌کردن له‌گه‌ل‌ئەم حاکه‌م ده‌به‌نگه‌دا که‌ بیروکراسی‌و که‌لله

ره‌قیی تو‌ژیکی فراوانی له‌فرمانبهره‌زله‌کانی ده‌زگای حوکمی به‌رجه‌سته‌ ده‌کرد.

به لکه داوام کرد نووسراو و بلاوکراوه و به لگه کان پارچه پارچه جوئ بکنه موه و بیانژمیرن و تموه له کۆ نووس (محضر) یکدا جیگیر بکن، تا دواتر هیندی کس به دلی خویان شتی دیکه یان له نیودا نهشارنموه و بیاندنه پال تیمه. یه کم جار داواکه میان به جی هینا. به لام دواي چاره که سعایتیک بویان دهر کموت پشکنین بهم شیویه دوو رۆژی تمواو ده خایانی. وازیان له کاره هینا و کورتیان کردهوه: جانتایهک بلاوکراوه و به لگهی کۆمۆنیستی له نیودایه. پاش تیپهر بوونی نیزیکهی دوو ساعات به سمر رووداوه کهدا، ههریه که مانیان به نۆتۆمبیلینک گواستموه بۆ دائیره ی ناسایشی گشتی. ههر که له مال هاتمه دهری، نه یانهیشت هیچ یه کینک له دوو ههفته م بینم. پیره ژنه که ی دایکی عوسمان و کچمزا چکۆله که یشی گیران.

له دائیره ی ناسایشی گشتی ناشکرام کرد که من (به هادین نووری) م و تیکۆشینکی شیوعیمو، ئه دوو که سهش که له خانوه کهدا له گه لندا گیران ههر شیوعین. سهره تا برامه نووسینگی (بهجت العطیة) ی بهرپوه بهری ناسایشی گشتی که پیاویکی رهشتاله ی دهسته ی که مینک هینم بوو. لهوی دانیشتمو، ده بوو یه کم گینمی مشتومر ده ست پی بکم. بهر له هه موو شتیک بایه خی به مه سه له ی سیفه تی حیزیم ده دا. پیش گیرانم گومانینکی زۆری هه بوو که من سکر تیری حیزب م. به لام رهنگه باوه رینکی بی ئه ملاو ئه ولای نه بووی. بۆیه لیتی پرسیم:

- تۆ سکر تیری (حشع) نیت که ناسناوی (باسم) ه؟

- نه خیر سکر تیری حیزب نیم. من ئه ندا مینکی حیزیمو سکر تیر نیم.

بریارم دا تا سهر له سهر ئه م رایه بئینم موه و به راشکاوی و شیلنگیرانه دا کۆکی له کۆمۆنیزم و حیزب بکم. سه یرم کرد بهرپوه بهری گشتی له قسه دا که وته بر و بیانوو هیناوه هه ولتی دا مه نتیقی بی. وشه ی سووک و هه ره شه ی به کار هینا. گو تی: له قوتابخانه ی سهره تای بی هاو رپی فه ده بووم. پاش گیرانی له ۱۹۴۷، ئامۆژگاریم کرد بیر بکاتهوه و په شسیمان بئیتمه وه له وه ی که کردوویه تا دوو چاری سزای یاسایی

توندوتیژ نهی فهد نامۆژگاریه کانی منی به گویدا نه چوون، تا ئهوه قهوما که قوما. دیار بوو ئهم قسانه‌ی ده‌گرتنه من بو ئهوه‌ی بترسینی و کوله پیچم بکات دان به ههموو شتی کدا بنیم تا ملم له پهتی سیداره رزگار بکه‌م. ئهم پهته نه‌یده ترساندم. که له ژووری به‌رپه‌یه‌ری گشتی هاتمه‌ ده‌ر، بردیانه ژووری (نایل عیسی) ی ورگ زلی یاریده‌ده‌ری که سه‌رو سیمای چه‌شنه گه‌مه‌یه‌یه‌کی جووتیارانه‌ی پیشان ده‌دا. له‌ویش که‌م و ززر هه‌مان پرسیارو هه‌مان مشتومر دووپات بوونه‌وه. که‌له نووسینگه‌که‌ی نایل هاتمه‌ ده‌ر، له‌ راره‌وی کدا به‌ ته‌نیشت دۆلابێکه‌وه که‌له خانوه‌که‌مانه‌وه هینا بوویان رایانه‌ستاندم، پیش ئه‌وه‌ی بپه‌ستنه‌ نیو زیندانه‌ شیداره‌که‌م یه‌که‌مین وینه‌یان گرتم. له‌وه‌ی که‌له‌پچه‌یان خسته‌ ده‌ستم و به‌زنجیریکی چه‌سپکراوی ناوه‌راستی زیندانه‌که‌یانوه‌ به‌ست. هینده‌ی پێ نه‌چوو، جاریکی دیکه هینایانه‌ ده‌ر بوو ژووریکی دیکه که‌ ته‌فسه‌ریکی به‌ پله‌ی موقه‌ده‌م تیدا دانیشتبوو. خۆبی پێ ناساندم و گوتی:

- من موقه‌ده‌م (صالح مه‌دی السامرائی) ی یاریده‌ده‌ری سیاسی رپه‌ه‌ری ئیداره‌ی عورفیم.

پیم وایه‌ یه‌کێک بوو له‌ ته‌فسه‌ره‌ سه‌ره‌که‌یه‌ کانی ده‌زگای ئیستیخباراتی عه‌سکه‌ری که‌ پێوه‌ندیه‌کی پته‌وی به‌ موخابه‌راتی به‌ریتانیاوه‌ هه‌بوو. ئه‌ویش هه‌زی ده‌کرد و تووێژم له‌ ته‌کدا بکات و گویم لی بگری. هه‌مان باسو خواس دووپات بوونه‌وه. ئهم ته‌فسه‌ره‌ له‌سه‌رخۆ بوو و په‌نای نه‌برده‌ به‌ر هه‌ره‌شه‌و گوره‌شه‌و جینو. دوا‌ی ئه‌وه‌، هینرا مه‌وه‌ بوو زیندانه‌که‌م تا وه‌ک پیشان که‌له‌پچه‌ بکریم، به‌بی ئه‌وه‌ی هه‌یچ راخه‌ر یا په‌تویه‌که‌م به‌ده‌نی. پێشیان گوتم قۆمسه‌ریکی پۆلیس به‌رده‌وام له‌به‌رده‌م ده‌رگای زیندانه‌که‌مدا ده‌بیو، ده‌توانم پێوه‌ندیی پێوه‌ بکه‌م و چیم بوو داوا‌ی لی بکه‌م. پیم وابوو مه‌به‌ستی ئهم کاره‌ قایم‌کردنی پاسه‌وانیه‌یه‌ له‌سه‌رم و رینگرتنه‌ له‌هه‌ر هه‌ولێکی هه‌لاتنم. ئه‌وان له‌ تین و توانی فراوانی (حشع) ده‌ترسان، چونکه‌ پێوه‌ندیه‌کی له‌ پچه‌ران نه‌هاتووی به‌گه‌له‌وه‌ هه‌بوو.

که ده‌رگای زیندانه‌کهم کرایمه‌وه دوو پۆلیسی جلی ره‌سمی له‌بهر هاتنه ژوورو
 گوئیان فه‌رمانیان پیندراوه شو له‌همان ژوور بجهون، شو به‌سهر به‌غدادا هاتبوو.
 یه‌کیان - سه‌عید - پیاویکی کاملی ده‌سته‌ی گۆشتن بوو، سه‌رو سه‌یمای به‌ روا‌له‌ت
 وای ده‌رده‌خست پیاویکی که‌مه‌ترخه‌م و ده‌به‌نگه‌و ههر بۆ ئه‌وه بووه به‌ پۆلیس تا
 بژی. دووه‌میان - کاسب یا چاسب - لاویکی که‌له‌گه‌تی به‌له‌ باریکه‌ی رووخۆش و
 وه‌ک جووتیاری عیراقی ساده‌بوو و هیشتاکه‌ ره‌وشتی بۆر جوازبانه‌ گهنده‌لی نه‌کرد
 بوو. ری نه‌ده‌که‌موت سه‌عید هه‌ولتی دوواندم بدات. به‌ پینچه‌وانه‌ی (کاسب) وه‌وه
 که‌په‌بجۆری ههر بۆنه‌یه‌کی ده‌کرد پینکه‌وه‌ قسه‌ بکه‌ین. ئیواره‌ی پۆژی دوا‌یی، کاسب
 سه‌عاتیکی ته‌واو به‌ر له‌براده‌ره‌که‌ی هات. دیار بوو بۆ هه‌لیک ده‌گه‌را تا قسم بۆ
 بکات. بۆی باس کردم که‌ ئه‌و کورپی جووتیاریکی دیه‌هاتی (عه‌ماره‌یه‌) یه‌و له‌گه‌ل
 که‌سو کاره‌که‌یدا له‌ قۆخته‌یه‌کدا ده‌ژی. پیم راگه‌یاندم منیش له‌ بنه‌ره‌تدا خه‌لکی
 دیم، مندا‌ل بووم که‌ ماله‌که‌مان هاته‌ شارو، که‌ گه‌وره‌ بووم و زۆرداری و
 چه‌وساندنه‌وه‌م بینی بووم به‌ شیوعی. گوئی له‌م دائیره‌یه‌دا زۆر تالی و نه‌شکه‌نجی
 دیوه‌و، شیوعیی وای دیوه‌ خۆیی رانه‌گرتوه‌ و مایه‌ی روو سووری نه‌بوه‌، به‌لکه‌و
 روخواه‌و براده‌ره‌کانیی تیوه‌ گلاندوه‌. هیی دیکه‌یشی دیوه‌ سه‌رباری سه‌ختیی
 نه‌شکه‌نجیدان خۆراگر بوون. به‌ شیوه‌یه‌کی تایبه‌ت ستایشی (حه‌مید عوسمان) ی کرد
 که‌ حوزه‌ییرانی ۱۹۴۹ گه‌راو پالمانانه‌ خۆراگری کرد. وه‌لا‌هم دایه‌وه‌:

- ده‌بی ئه‌و که‌سه‌ی به‌ خواستی ته‌واوی خۆی بیی به‌ شیوعی، نا‌ره‌حه‌تی
 ده‌رببات و خۆ را‌بگری.

- ده‌توانی تا سه‌ر خۆ را‌بگری؟

- له‌ ژێر نه‌شکه‌نجیدا تیکه‌ تیکه‌م بکه‌ن نا پاک‌ی له‌ هه‌ژاله‌تم نا‌که‌م و
 نه‌هینه‌کانی حیزب نا‌درکینم.

کاسب روانیه‌ روخسارم، وه‌ک بلیتی ههر ئیستا دیومی و هیچی نه‌گوت. له‌
 گۆشه‌ی زیندانه‌که‌وه‌ له‌ جیی خۆی هه‌ستا و لیم نیتزیک بووه‌وه‌ و بۆ خۆشه‌ویستی و

ريزگرتن تهويلی ماچکردم. نهجا به بی لهوی دهم ههلبهینیتهوه چوهوه بو جینی خوی. روخساری کاسب پیاو چاکی و راستیی هاسو سۆزیی لهوی دهردهخست. لهوه قهناعهتی پینکردم که من لهبهردهم مرۆڤتیکی پیاسو چاکدام و دورره لهوی به فیله خرابیته تهکم و راسپێردرابی ههواڵم لهسهر کۆبکاتهوه. لێی پرسیم:

- چیت پیویسته سبهی ئیواره بوئی بهینم؟

- کاسب ههر پیویستیم به رۆژنامهیه!

- ئەمه یه کجار ترسناکه. نهگهر بهوه بزانهن حوکمی دوو سال بهندیم بهسهردا

دهدهن.

- کهواته پیویست ناکات و هیچم ناوی، له گهل ریزو سوپاسمدا.

که ئیواره ی رۆژی دوايي هات، رۆژنامهیهکی له گهل مۆزیک و پرتهقالینکدا له گیرفانی دهرهیناو، بههوه ههولم دا قهناعهتی پی بکهم پاره کهیم لی وهرگیری. کهچی ههر لێی وهرنهگرتم. رۆژانی دواتریش لهوی به خۆپاییی دوو پاتکردهوه، نهگهر چی کهم دهرامهت بوو. یه کهم کس بوو باسی گیرانی (کامل السامرائی) ی بو کردم.

کامل نهندامی لیژنه ی حیزبی بهغدا و هاوپی و له ئوتومبیل لیخوړیندا مامۆستام بوو. دایکی و خوشکهکانی ئافرهتی باش و هاندهری بوون بو خهبات. سهعاتیک بهر لهوی بهسهر ماله کهمدا بدهن هاته لام، کۆنه ئوتومبیله چکوله کهمی و با برد بو چاککردن له لای فیتهر که نیوه رۆ یا کهمی پاشتر بیگی پیتتهوه بۆم. لهوه دهچی ئوتومبیله کهی هینابیتتهوه و کهوتبیتته له بۆسه یهوه که له نیو خانوه کهدا بۆیان نابوهوه. گهرا به ئوتومبیله کهیشهوه که چوار مانگ دهبوو به سهو و بیست دینار کریبووم.

له (کاسب) ی هاوپی پۆلیسه کهم پرسی:

- چ زانیاریهکت لایه له باره ی سی هاوپی گیراوه کهمهوه؟ ئایا شهکهنجه دهدرین؟

هیچ یه کیکیان دانیان به نهینییهکاندا ناوه؟

- من هیچیانم راستموخۆ نهدیوه و ئه‌وه‌م پێ ناکریت. به‌لام بیستم لییان ده‌دریت و ئه‌شکه‌نج ده‌درین. نه‌مبیس‌توه که‌سیان نه‌یینی درکاند بێ. هه‌موویان خۆراگرن. ئه‌گه‌ر نه‌یینیان بدرکاند بایه‌ لی‌ره - وه‌ک بووه به‌ نه‌ریت - هه‌موو ده‌یان‌بیست.

له‌ سی‌هه‌م رۆژی گه‌راندا به‌ (کاظم)ی قۆمیس‌ره یاساوه‌که‌م گوت: ده‌مه‌وی چاوم به‌ به‌رپۆه‌به‌ری گشتی بکه‌وی. له‌وه‌لامدا گوتی: هه‌ر ئیستا ده‌چم پێی بلێم. له‌ ماوه‌ی دوو ده‌قه که‌مه‌تردا به‌ په‌له‌ گه‌راپه‌وه‌و ده‌رگای زیندانه‌که‌ی کرده‌وه‌و که‌له‌پچه‌کانی ده‌ستمی کردنه‌وه‌و گوتی:

- مامۆستا فه‌رموو! جه‌نابی به‌رپۆه‌به‌ری گشتی چاوه‌رپێت ده‌کات.

له‌ زیندان هاتمه‌ ده‌ر، سه‌یرم کرد ژماره‌یه‌کی زۆری پیاوانی ئاسایشی گشتی له‌ هه‌ردوو لای راره‌وی روو به‌ نووسینگه‌ی (به‌هجت العطیة) دا ریز بوونو، هه‌موویان به‌ خۆتی‌هه‌لقوورتان‌دنیکی سه‌یره‌وه‌ ته‌ماشام ده‌که‌ن. گوێم له‌ چه‌یه‌ی هێندیکیان بوو. وایان چاوه‌روان ده‌کرد که‌ داوای چاوپێکه‌وتنی سه‌رۆکه‌که‌یان ده‌که‌م، شان داده‌خه‌مو نه‌یینی ده‌درکێتم. یه‌کیان گوتی: "واز بێنه‌ با لی‌ره سه‌ری بئیشینین، وه‌ک چۆن ساڵه‌ها سه‌ری ئیشاندبوین". به‌هجت له‌ نووسنگه‌که‌یدا به‌ گه‌رمی پێشوازیی کردم. دانیشتم و ده‌ستم به‌ باسیکی - به‌لای ئه‌وه‌وه - چاوه‌روان نه‌کراو کرد:

- هاتم ناره‌زایی ده‌رپه‌رم به‌رانبه‌ر به‌ مامه‌له‌ی نا یاسایی - نا مرۆفانه‌تان له‌گه‌لمانداو، ئه‌م ئه‌شکه‌نج ده‌دراندانه‌یه‌ ریسوا ده‌که‌م.

- که‌س هات لێت بدات؟

- نه‌خێر له‌ منیان نه‌داوه‌. به‌لام ئه‌وه‌تی خراومه‌ زیندان که‌له‌پچه‌ که‌راوم، وه‌ک چۆن هه‌یوانیک ده‌به‌سه‌رتی‌توه‌ ئاوا به‌ سنگی‌کی ئاسنی ناوه‌راستی ژوره‌که‌وه‌ به‌سه‌راوم، به‌بێ ئه‌وه‌ی راخه‌ر یا په‌توو به‌که‌م به‌نه‌ی له‌سه‌ر ئه‌رزیکێ ساردو شیدار فرێتان داوم، رۆژنامه‌و رادیۆو چاوپێکه‌وتن و هه‌موو پێوه‌ندییه‌کتان به‌ جیهانی

دەر وهی زیندانه کهموه لی قهدهغه کردووم، چهند پیاویکتان جنیوم پی ددهن و
همرهشم لی دهکنن نایا نهمه مامهلهی مرۆفانهیه؟ یاسای ئیوه ری بهوه دهدات؟
- نهگهر ئیوه ببونایه به حوکمدارو ئیمهتان بگرتبایه چون له گهلماندا
دهجوولانهوه؟ ناخۆ بهزه بیستان پیماندا دههاتهوه؟

- ده مانگرتنو دهماندان به دادگای گهل تا چاره نوستان دیاری بکات. (ئموه
پی گوتو، ئمو کاته به خه یالمداننده هات که دوا ی پینج سال لهم قسانه نهم
کابرایه راست ده گیریتو دهریته دادگای گهل - که المهداوی سهرو کایه تیبی ده کرد - و
مهسه له که به جیهه جیکردنی حوکمی له سیداره دانی کۆتایی دیت).

- ئیمهش گرتماننو ده تاندهین به دادگا تا حوکمی به دادانهی خۆی دهر بکات.
- نههاتووم داوا بکهه نهمدهن به دادگا، به لکوو داوا بکهه دائیره کهتان له بریی
نهم مامهله درندانو فاشیانهیهی ئیستا به شیویه کی مرۆفانهو یاسایی رهفتارمان
له گهلدا بکات. من تاوانیکم نه کردووه، شه خسی خۆم دوژمنایه تیم له گهل هیچ
کهسیکدا نییه. من گیراویکی سیاسییم چونکه خهباتم له دژی کۆلونیالیزم و نوکهره
ناوخۆبیه کانی کردووه.

- تو نازانی دروشمی رووخاندنی رژیمی پاشایهتی و دامهزراندنی رژیمی کۆماریت
بهرز کردووه تهمه. نهمهیش تاوانیکه سزاکی به پینی یاساکانی عیراق له سیداره دانه؟
- جهنابی بهرپۆه بهر نهم مهسه لهیه ئیشی دادگایه و دائیره کهتان ههقی بهسه رهوه
نییه. من به ناوی مرۆفایهتی و یاساوه داواتان لی ده کهم وه گیراوی سیاسی
مامهله مان له گهلدا بکهه.

- باشه کاک بههادین. بچۆرهوه بو ژوره کهت، له مهودوا مامهلهیه کی مرۆفانهتان
له گهلدا ده کهین.

دوا ی ئموه ی دلنیا بو که من نههاتوومه لای به چۆکدا بییم و نهیتهی بدرکیتم،
ئموه ی گوت تا پوولم پیوه بنی و قسه رهقه کامم بپریتهمه.

گهرا موه بۆ زیندانه کم. مامه له کردنیان له گه لندا هیچ نه گۆرا ، ئهوه نه بهی له
 یهك به تانی کۆنیان دامی. (کاسب) ی براده رم پینی گوتم ئهشکه نجه دانی دوان له
 هاوریکام همر برده و امه. وای بۆ چووم ئهوه دوانه کامل و باقر بن، چونکه (صادق
 الفلاحی) ای "کۆنه مه عمیلیان" ناسراو بوو له لایان و دهستیان لی شتبوو، پیشتر
 پتر له جاریک گیرا بووو ئهشکه نجه درابووو خۆیی راگرتبوو.

حهوتم یا ههشتم رۆژی گیرام. کاسب به نهیته قه له م و قاقهزی بۆ هینامو.
 نامه یه کم بۆ لیژنه ی ناوهندی یا بۆ کهریم ئه محمد نووسی و ، له گه ل ناویشانی
 هه قالیکدا دامه پۆلیسه که بۆ ئهوه ی بیگه یه نی. له نامه کهدا ئاماژه م بۆ ئهوه
 کردبوو که من داتم پیتدا ناوه خۆم و صادق و باقر ته نیا وهک ئه ندام سه ر به حیزین.
 باسی ئه وه یشم کرد که کامل حیزی نییه و نازانم چۆن ده ستگیر کراوه. ههروه ها
 گو تیشم نه گه ر نه گو یز ریموه بۆ دهروه ی ئاسایشی گشتی ، ئهوا بۆ نا په زایی
 ده برین دژی مامه له ی خراپتان مان له خواردن ده گرم. پاشتر زانیم کاسب به
 ئه مانه ته وه نامه که ی گه یاند بووو کهریم ئه محمد چاری پی کهوتبوو.

هه مان رۆژ هه ره شه م له ئاسایشی گشتی کرد که نه گه ر به باشی له گه لندا
 نه جو لینه وه و لیم نه کۆلنه وه تا پاشان بگو یز ریموه بۆ گرتوو خانه یه کی ئاسایی،
 ده م و ده ست مان له خواردن ده گرم. بهر پر سیکی دائیره که به پرتاو ئاگاداری کردمه وه
 که سه ی لیکۆلینه وه ده کریت و پیویست به هیچ مانگرتنیک ناکات. لیکۆلینه وه که
 رۆژی دوایی بهر آستی دهستی پیکرد. لیکۆله ره وه که (عبداللطیف الوتاری)
 ئه فسه ری پۆلیس بوو که به سییه م بهر پر سی ئاسایشی گشتی داده نرا. ریک کهوتین
 قسه کانم به دهستی خۆم بنوسمه وه و، ئه و بهر پر سی و من وه لامی پر سیاره کانی
 بده مه وه. له نووسینه گه که یدا دانیشتم. کابرایه کی هیمن بووو به درێژایی دوو رۆژی
 لیکۆلینه وه گرژ نه بوو، جاریک نه بهی چونکه سوور بووم له سه ر ئه وه ی که من
 سه کرتیری حیزب نیم ناسنام (باسم) نییه. گو تی:

- ههزار بهلگه‌مان له لایه که تو (باسم‌ای). ئیتز نکوولی لیکردنی بوچی‌یه؟
 پیویسته دان به‌ودا بنیی که تو سکرتری حیزی.
 - من شیوعیم و ئەندامی حیزم، سکرتر نیم.
 - کهواته نابیی بلینی من شیوعیم.
 - ده‌یلیم وپی دادەگرم که من شیوعیم.
 - له‌سەر ئەم پینداگرتنه زمانت ده‌برم.
 - بۆت هه‌یه زمانم بپری. به‌لام پیت ناکریت کۆلم پی بده‌ی و ناچارم بکه‌ی نه‌یینی بدرکینم.

ئه‌فسهره لیکۆلره‌وه که مات بوو، کهمی تیئی روانیم. نه‌مزانی ئاخۆرق یا به‌زه‌ییی له دلدا بوو. ئەجا گوتی:

- تکای لیبوردن ده‌که‌م. با به‌رده‌وام بین و چۆنت ده‌وی وا وه‌لامه‌کانت بنوسه.
 پرسسیاریک سهرنجی راکیشام له‌و باره‌وه بوو که ئایا (محمد مهدی الجواهری) ئەندامی (حشع) بوو. وه‌لام دایه‌وه: خۆزگه شیوعی بووایه! من هه‌یچ رۆژیک نه‌مبیس‌توه شیوعی بوو بی. له‌وه‌لامی ئەم پرسسیاره‌یشدا که کی بۆ ئەندامه‌تی حیزی پالۆتم و ئیشم له‌گه‌ل کیدا کردوه و له شیوعیه‌کان کتبان ده‌ناسم.. من ههر کلێشه‌یه‌کی نه‌گۆرم ده‌نوسی: " وه‌لامی ئەم پرسسیاره ناده‌مه‌وه " یا: " نه‌یینی یه‌ک نادرکینم به‌ من سپێدرایی ". لیکۆلینه‌وه هه‌ردوو رۆژی ۲۲ و ۲۳/۴ به‌رده‌وام بوو چه‌ندین ده‌مه‌ته‌قیی تیه‌ه‌لکیش بوو. پاش ئەوه راسته‌وخۆ گواسترامه‌وه بۆ به‌ندیخانه‌ی ژماره (۱) له ئوردوگای (الرشید). له‌وی بۆم روون بووه که ههر چوار گیراوه که له ژووری تاکه که‌سیی یه‌ک له‌ته‌نیشته‌یه‌کدا گل دراونه‌وه پاسه‌وانیه‌کی عه‌سکه‌ری توندوتیژیان له‌سهره‌وه، به‌واتایه‌کی دیاریکراو که‌وتونه به‌ر په‌حمه‌تی (عبدالمه‌یمن‌ی) ئەفسه‌ری درێ فه‌رمانده‌ری گرتووخانه‌که.

گرتووخانه‌که ژماره‌یه‌کی زۆر گیراوی شیوعی تیدا بوو، له‌وانه: ئەوانه‌ی که به‌هۆی کیشه‌که‌ی ئیمه‌وه گیرا بوون، سا یا له‌بهر به‌شداریکردنیان له‌وه‌فدانه‌دا که

چورنه لای دهسه لاتداران و داوای بهردانمانیان کرد، یان چونکه دهسه لاتداران نووسراوی وایان له ماله کهمدا بهردهست کموت یارمه تیی دان ئوانه بناسن، یا لهبهر هوی دیکه ی لهم چهشنه. بهتایبته بۆ ئهوه توندوتیژییان نواند تا پئی بهیه کهگیشتنی نیوان خویمان و گپراوه کانی ترمان لی بگرن. جا که یه کیتمان لی دهبرایه ئاوده ستخانه ی نیژیکی هفتا مه تریک له زیندانه کهمانه وه دور، زیندانیه کانی دیکه له ژوره کان گل ده درانه وه و پینگه که تمواو چۆل ده کرا، له ترسی ئه وه ی نه بادا یه کیک بمانینی یا قسه مان بۆ بکات. فرمانده ری گرتووخانه که سه ربازی که ئه وه کیشی و درپی له گه ل گپراوه کانی دیکه دا، لیمان ده ترساو خوئی له قهره مان نه ده دا.

ئمو تاکه مرۆقی بۆم ده کرا قسه ی بۆ بکه م سه ربازه یاساوه که بوو که بهرده وام لهبهرده م ژوره کهماندا هه لوه ستا بوو. یاساوه که ههردوو سهعات جارنک ده گۆردرا. ئه وه ده رفه تی قسه کردنی بۆ یه کیکی دیکه بۆ خویش ده کردین. زه حه مت نه بوو، بهتایبته له گه ل هیندیک یاساوه لیاندا لیک حالی بپین. جار له داوی جار له گه ل (ئه کبه ری) سه ربازی یه که خه تی فرمانده ری که مر تی پاسه وانیدا که تورکه مانیکی شیعه مه زه بی خه لکی دووز بوو، له کونی ده رگای ئاسنی زیندانه کهمه وه به یه که ده گه یشتین وقسه گۆرکیتمان ده کرد. ئه م سه ربازه خوئی به شیوعی داده نا. هه رکاتیک بیزانیبایه پاسه وانه که ئه مین و پروا پیکراوه ده هاته لام. رۆژیکیان باسی دانانی پئی هه لاتنمی لا کردمه وه، گو تی: خویشم له گه لتدا هه لدیم. به راستی بوو. به لام مرۆقیکی ساده ی که م ئه زمون بوو. هه لاتنم ره ت نه کرده وه. داوای پروونکردنه وه م کردو زۆرم لی پرسی. لام وایه ئه وه هه لیکی راسته قینه بوو بۆ هه لاتنو، زۆر سه ربازی دیکه ییش هه بوون ناماده بوون هاوکاریمان بکه من. به لام هه وله که دوا به داوی گواسته نه وه ی ئه کبه ر سه ری نه گرت. ره نگه لهبهر زۆربلییه تیی خۆی یا گومان لیکردنی بوو بی.

براده رایه تيم له گهڼل هينديکي نو سهر يازاندا پيدا کرد که بوم هه لده کسوت له سه عاتي پاسه وان يياندا قسه يان له ته کدا بکه م. روژتيکيان يه کيکي لاديسي و نه خوینده واريان لتي پرسيم:

- بوچی گيرای؟

- به تاواني شيعی بوون.

- ئيشی تم حکومته ته سهيره. جا بوچی خه لگ به م تاوانه وه ده گيرين؟ بوچی

نيوهی تومته تي محمد شيعی نين؟

له روژوهه که گيرام شازده دينارم پي بو، له ناسايشی گشتی هيچيم لي خه رج نه کرد. له بهنديخانه ی ژماره يه ک ياسا و ليکم پاسپارد دوو کيلو گرام خورمام بو بکري. ده مزانی (صادق الفلاحی) ته نانه ت فلسيک شک نابات. دوو دينارم له بپره خورمايه کدا شارده وه و دامه سهريزه ياسا و له که، تکام ليکرد بيگه يهنی به صادق. پاش چند ده قه يه ک فرمانده ري گرتووخانه خورماکهي به ده ستموه بو و هاته لام. دوو دينارو خورماکهي به سه رمدا فری داو روو به ديوار ی زيندانه که پالتي پي نوه نامو هه ره شهی ليکردم:

- چون پاره بو گيراو يکي ديکه ده نيري؟

- من تاوانم نه کردوه و شتيکي قه ده غم نه نار دوه. مافي توه م هيه خوار دنو

پاره بو هه قائم يا بو هه مروژتيکي ديکه بنيرم.

ئه فسره که به جيی هيشتم، رو داوه که له نيو سهريزه کاندا بلا بو وه. بويه هه موو به قسه ی ناشيرين شاوليان بو پاسه وان که بر دو به "ناپاک" يان دانار جنيوبان پي دا. تويش پتر له جاريک هاته لام و عوزر خوايي بو هينامه وه. به لام من وه لام نه دا يه وه.

سي مانگ دوای گيرام باو کم تواني به يار يده ی هينديک ده سترو ي بنه ماله ی

بابان له به غدا ره زامه نديی ده سه لاتداران وه ريگري بو سهردانم له گرتووخانه. توه به

دریژایی زیاتر له سئ سالّ یه کهم چاوپیکهوتن بوو. (محمد بابان) ی پارێزهری نیشتمانپهروهرو پیاوینکی نایینی دیکهی "مهلا محمدده شهله" ناوی له گه‌لدا بوون. له نووسینگی (عبدالمههین) ی فهرماندهری گرتووخانه و به سه پرهرشتی راستهوخزی ئهو بۆ ماوهی ۱۰ دهقه چاوم به باوکم کهوت. پینی گوتم:

- له ۱۳ ی نيساندا گرتیانی و، من له ۱۴ ی نيساندا هاتمه بهغداو تا ئیستا لیڤه نه‌بووتوم. به‌شوین هه‌وائی تۆدا یا بۆ ده‌ست سووککردن له‌سهرت چوومه‌ته لای ئهو و ئهو.

- بابه گیان پیوستی نه‌ده‌کرد تا ئهم رادهیه خۆت بره‌تینی. تۆ ناتوانی هیچم بۆ بکه‌ی و ئهو پارهی‌ه‌یشت نییه ئهم هه‌موو ماوهیه بۆ مانه‌وه‌تی خه‌رج بکه‌ی له به‌غدا.
- کورم ئهو ده‌زانم. به‌لام من باوکم و تۆیش جه‌رگی منی! ناتوانم لیڤت دوور بکه‌ومه‌وه.

چاوپیکهوتنه‌که له مانگی رهمزанда بوو. مه‌لا شه‌له لیڤی پرسیم:

- به‌هادین به‌رۆژوویت؟

- نه‌خیر مامۆستا به‌رۆژوو نیم. ژبانی به‌ندیخانه لیڤه ری به‌رۆژوو گرتن نادات.

- درۆ ده‌که‌ی، ئهو یسه‌وی بۆ خوا به‌رۆژوو بیڤ، ده‌توانی له گشت هه‌لو

مه‌رجی‌کدا ئهو بکات.

پیش ئهو ی داوکۆکی له خۆم بکه‌م، باوکم وه‌لامدانه‌وی براده‌ره‌که‌یی گرته

ئه‌ستۆ گوتی:

- مه‌لا محمد له‌وه ده‌چی تۆ ئهو ده‌رسانه‌ی حوکه‌مانی شه‌ریعه‌تت بیڤ چووبنه‌وه

که خویندوتن! چونکه شه‌ریعه‌تی ئیسلامی که‌سانی وه‌ک ئهو پیتمسل ناکات رۆژوو

بگرن تا له‌وه‌زعیکی وه‌ک هیڤی ئیڤه‌دا بژین.

شه‌له بیڤ ده‌نگ بوو، عبدالمههین گوتی:

- وه‌ختی چاوپیکهوتن ته‌واو بوو، با هه‌ریه‌که به‌جیتمه‌وه بۆ شوینی خۆی.

رۆژی دوایی لهسەر بهتانیه کهم ههلاژا بووم که سه‌ریازه یاساوه که بانگی کردو
گوتی:

- پرسیارێکی شه‌رعیم هه‌یه‌و، وه‌لامه‌ که‌م له‌ تو ده‌وی.

- جا کیی پئی گوتووی من ده‌توانم وه‌لامت بده‌مه‌وه‌؟

- دوینی که باوکت هات بو چاوپێکه‌وتنت بینیم. پیاویکی می‌زهر به‌سه‌ر بوو.

ئه‌مه‌ مانای وایه‌ تو ده‌توانی وه‌لام بده‌یتمه‌وه‌.

- (خضر) پرسیاره‌ که‌ت چیه‌؟

- ئه‌گه‌ر رۆژووگر به‌ رۆژ نوستبی و له‌ خه‌ویدا شه‌یتانی ببی رۆژوه‌ که‌ی ده‌شکی؟

خۆم له‌ وه‌لامدانه‌وه‌ دزییه‌وه‌، چونکه‌ نه‌مه‌ده‌زانی حوکه‌کانی شه‌ریعه‌تی

ئیسلامی چی ده‌لین. دوا جار که زۆر پئی لی کرده‌مه‌ که‌وش گوتم: به‌رای

هیندیکیان ده‌شکی و، به‌رای هیندیکی دیکه‌یش ناشکی.

رۆژیکیان ده‌رگای زیندانه‌که‌ کرایه‌وه‌ عبد المهیمن بانگی کردم له‌ گه‌لیدا بچه‌

نوسینگه‌ که‌ی. لاویکی بالا به‌رزی هیمنم له‌وی بینی و ناسیمه‌وه‌، ئه‌گه‌ر چی جووته‌

سیمه‌له‌ که‌ی خه‌ریک بوون سه‌رم لی تیک بدن. (مجید عبدالرزاق) بوو که له‌ زستانی

۱۹۵۰ وه‌ نه‌مدی بوو. فه‌رمانده‌ری گرتووخانه‌ لئی پرسیم:

- ئه‌م لاره‌ دانیشه‌وه‌ی ئیره‌ ده‌ناسی؟

- نه‌خیر نایناسم.

- ئه‌و باش تو ده‌ناسی و تویش ده‌یناسی.

- گوتم من نایناسم و پیشت نه‌مدیوه‌.

له‌ مه‌جیدی نه‌پرسیی ئاخۆ ده‌مناسی و، ئه‌ویش له‌ خۆه‌ هیچی نه‌گوت. به‌وه‌دا

وام مه‌زه‌نده‌ کرد نکوویی له‌ ناسینم کردوه‌، گه‌ر چی کاتی خۆی به‌شداریی

وه‌فدیکی سلیمانیی کردبوو عه‌ریزه‌یه‌کی بو ده‌باره‌ی پاشایه‌تی پی بوو داوای

به‌ردانی کرد بوو.

دوو رۆژ لهوه بهدوا جارێکی دیکه بانگ کرامهوه بو ژووری بهرپهوه بهر. لایهکی کوله بنه لهوی بوو. یه کهم جار بوو بیبینم. چاوی بریپهوه من له بهر هۆیه که سه رهتا نه مزانی چیه. ئهو لیکۆله ره وه یه ی که له گه لیدا هاتبووه ئهو لیتی پرسیم:

- ئه م زه لامه ده ناسی؟

- نه خیر نایناسم له ژیا ئمدا نه مدیوه.

- ئهو ده تناسی و تۆیش ده ناسی.. ئه وه هه سه نی شیخ سه عیده، ته ته مری حیزیی

نیوان تۆو (مجید عبدالرزاق) بووه. هه سه ن وا نییه؟

- به لێ ده ناسم ده ناسی. ته ته مری نیوان ئهو (مجید عبدالرزاق) بووم.

لیکۆلینه وه تازه ساخته که دوایی هاتو، گه رامه وه بو زیندانه که م و بیرم له رووداوه که ده کرده وه. ئه مه چ ته په که یه که ده نیینه وه؟ مه به ستیان له هینانی ئه م لاوه چیه که به راستی نایناسم و ئه ویش نامناسی، که چی ئه م به پێچه وانه وه ده لیت ده ناسم؟ دوا جار ئه وم به ئه فجام هینا که ئه وان پێویستی یان به شایهت هیه ده ئی من. جا که به ختم یار بوو و شیوعیه کی روخواوی نیو گه راوه کانیان په یدا نه کرد ئاماده بی شایهتی له دژم بدات، ئه م زه لامه یان هینا (دواتر زانیم کۆنه شیوعیش بووه) تا بیکه ن به شایهت و بیسه لیتنن من (باسم) ی سکریتی ری حیزم.

له گرتوو خانه ی ئوردو و گای (الرشید) تووشی گه رو گرتی جلو به مرگ بووم. بیجامه کۆنه که م که رۆژی هه لکوتانه سه ر خانوه که م له (الاعظمیة) له به رمدا بووو نه یان هینتت جلی دیکه ی له باتی له به مر بکه م، دادر دادر بوو. پتر له جارێک پینه م کردو سه ر له نوێ درایه وه. هه مر به م شیوه یه وه هه تا له یه که مین دانیشه تنه کانی رۆژانی داد گایه کرد نیشدا له به مر ده کرد. دوا جار هه قاله گه راوه کان به نه ینی شهروالینک و کراسیکیان به پۆلیسیکدا بو ناردم، بیجامه دراهه که م توورداو جله تازه کام له به مر کرد.

پیشه تر له واده ی داد گایه کرد نه که ئاگاداریان نه کرد مه وه، بیرم نایه چ رۆژیکی حوزه هیرانی ۱۹۵۳ ده ستی پیکرد. هه مر ئه وم له بیره که حوکمی عورفی له کاردا

بوو و ناخافل بردیانمه دادگا. له زیندانه کهم ده‌ریانه‌ینام، پاش تاویک سه‌یرم کرد له زیندانیکی بچوکی نیو ئوتومبیلی به‌ندیخانه‌دام که رووی کرد‌بووه شوینتیکی نیو ئوردو‌وگا. دوای که‌میک یاسا‌و‌له‌کام به‌دی کرد له ئوتومبیله‌که دابه‌زین و به‌ کیشیان کرده هۆلی دادگا.

یه‌که‌مین جار بوو له ژیاندا بچمه نیو هۆلی دادگا. داد‌گایه‌کی عه‌سکهری بوو، سه‌رۆکه‌که‌ی ئەفسەر (عمید)کی (جمیل عبدال‌مجید) ناو بوو. ئەفسه‌ریک و قازییه‌کی مه‌ده‌نی له ملاو ئه‌و لایه‌وه دانیشه‌ت‌بوون. حوکمه‌کانی داد‌گا قاییلی ته‌میز کردن نه‌بوون. کاتبی داد‌گا له به‌رگیکی مه‌ده‌نیدا بوو. هه‌موو یاسا‌و‌له‌کانیشه عه‌سکهری بوون. که چوومه نیو هۆله‌که هه‌ستم به‌ تۆزقائیک ترس یا سه‌خله‌تی نه‌کرد. خۆم بۆ خراپ‌ترین چاره‌نووس ناماده کرد بوو، واته حوکمی له قه‌ناره‌دان. وام هه‌ست نه‌ده‌کرد ببه‌زیم، حوکمه‌که‌م هه‌رچی بوایه. زیاتر بووژامه‌وه که سه‌یرم کرد ده‌سته‌یه‌کی فراوانی له ۲۶ پارێزه‌ر پیکهاتوی دا‌کوکی‌کردن جیی خۆیانیان له هۆله‌که‌دا گرتووه بۆ دا‌کوکی‌کردن له هه‌ر چوارمان. پارێزه‌ره‌کان نوینه‌ری په‌رله‌مان و که‌سانیکی لیبرالۆ به‌رپرسی حیزبه‌ بۆر‌جوازیه‌ به‌ره‌له‌سته‌کانی وه‌ک (عبدالرزاق الشیخلی) و (حسین جمیل) و (نجیب الصانع) تد و پارێزه‌ری شیوعی و چه‌په‌ره‌ویشیان تیدا بوو. سه‌رجه‌م خۆیانیان ته‌رخانه‌کردبوو بۆ دا‌کوکی‌کردن له تیمه‌ی گه‌راوی شیوعی. که‌س فلسیکی نه‌دا به‌ هیچ یه‌کی‌کیان. ته‌نانه‌ت له هۆله‌که‌دا نه‌بی نه‌مزانێ ئه‌وانه ئه‌رکی دا‌کوکی لی‌کردنی تیمه‌یان خسته‌وه‌ته سه‌ر شانی خۆیان. کیشه‌که کیشه‌یه‌کی سیاسی جیی بایه‌خی هه‌موو ئه‌وانه بوو. ئه‌م دیارده‌یه‌ هاوشانی فراوانیی ده‌سه‌رۆیی و لایه‌نگه‌ری (حشع) بوو له‌نیو جه‌ماوه‌ردا. جی‌گه‌ری داد‌خوازی گه‌شتیشه‌ له‌وێ بوو. (عبداللطیف الوتاری) نوینه‌ری ئاسایشی گه‌شتیشه‌ که پیشتر خۆی لی‌کوئینه‌وه‌ی له‌ته‌که‌دا کردم، له‌ په‌نایه‌وه‌ دانیشه‌ت‌بوو. هه‌ره‌ قسه‌ رۆیشه‌ت‌ووێ داد‌گا ئەفسه‌ریکی لاوی د‌ل‌سۆزی رۆژیم و له‌ پاشا خۆی پاشایی تر و بوغرا بوو.

ئيمه همر چوار لاره كه و پيره ژنه كه ي دايكي عوسمان سوعادي كچهزا چكوله كه ي
له قه فزى تاوانبار كردندا راوه ستاين. سهره تا كهوتنه به قسه هينانى من:

- ناوى خۆت و ناوى باوكت؟

- به هادين نوورى.

- تمهنت؟

- ۲۶ سال.

- پيشهت؟

- خباتكارىكى دژى ئيستيعمار.

- مه بهستم نيشته.. چ ئيشيك ده كه ي؟

- خباتكارىكى دژى ئيستيعمار.. ئه وه پيشه ي منه.

سهرۆكى دادگا برۆى تىكپهراندو گرژ بوو تاويك به تووره بيه وه پوانيه ده م و
چارم و پرسيا ره كه ي دوو پات كرده وه. هه مان وه لامى درايه وه. ئه وانى ديكه يشيان
دوواند، (كامل السامرائى) نه بى كه دانى به وه دا نه نا ئه ندامى حيزبه، ئه وانى ديكه
له وه لامدا لاساييان كردمه وه. كاتيك پيره ژنه كه ي دايكى (عوسمان) يان هينايه
قسه، حاكم لىي پرسىي:

- ئايا تو شىوعى و ئه ندامى له حيزيدا؟

- نه خير ئه ندامى حيزب نيم.

- به لام به هادين ده لىت تو ئه ندامى حيزبى.

- نه خير به هادين شتى واى نه گوتوه.

دياره راستگو بوو. ده سته جى پشتگيرى قسه كه يم كردو حاكمى درۆ هه لبه ستم
به درۆ خستوه. ئه وى راستى بى ئيمه همر چوار لاره كه له نىو خوماندا
به ككه وتبووين چى بلين. به لام پيره ژنه كه كه دوور له ئيمه وه له به نديخانه ي ژنان بوو،
هيج له كه ليدا ريك نه كه وتبووين.

پوژی دوايي هیشتا هر له نیو نوتومبیله کھی بهندیخاندا بووم که لهبردهم
 بینای دادگادا وهستا بوو، پروداویکی سهیرم بینی. له کونیکی بچوکهوه
 ده مروانی و بهشی نموی ده کرد تهماشای دهرهوی نوتومبیله که بکهو بزائم چی روو
 ده دات. (عبداللطیف الوتاری) تهفسری ناسایشم بینی له ژیر داریکی نیو باخچه
 فراوانه کهدا راوهستا بوو. دیم دهستی بو یه کینک راده کیشی و داوای لی ده کات بیت
 چاوی پی بکهوی. قده رینک لهوه بهدوا، نمو لاره گرده لیه هاته لای که له ژووری
 بهرپوه بهری گرتووخانه بینیم و لافی لی ددها گوايه ته تهری نیوان منو (مجید
 عبدالرزاق) بووه. گویم لی نه بوو له گهل تهفسره کهدا باسی چییان کرد. به لام
 (عبداللطیف) م بینی جزدانی پاره کھی له گیرفانی دهرهینا و چند گه لایه ک (بانک
 نوت) ای دا به حسه نی شیخ سه عید. پیم نه کرا بزائم چند بوو نیمزای وهر گرتنی له
 ده فتمریکی بچو کیشدا پی کردو خستیهوه گیرفانی. (حسمن) یش پاره کھی نایه
 گیرفانی چه پی پانتوله کھی و، له یه کتر جوی بوونموه. وا دانرا بوو حسمن نم پوژه
 لهبردهم دادگادا شایه تی له دژی من بدات.

دانیشتنی دادگا دهستی پیکردو عاده تی کردیانینه نیو قه فزی تاوانبار کردن.
 تیراهیم رهشید ناوی شایه تی خه لکی سلیمانی بانگ کرا تا شایه تیه کھی بدات و
 بلیت - گوايه - ته تهری نیوان منو چند شیوعیه کی دیکه بووه. نمویش شایه تیکی
 کریگرته بووو، دوور له راستی قسه ی کرد، چونکه لهوه و پیش به درپژاییسی روژانی
 ژیانم هیچ روژیک نه مدی بوو. دوا جار (حسمن) یش راوهستا تا نمویش شایه تیه
 دروژانه کھی بدات. وازم لی هینا تا قسه کانیی تهوار کردو چی له هه گبه کهیدا بوو
 خالیی کردهوه. نهجا له ناکاودا دادگار پاریزه رانم بهو شته خافلگیر کرد که پیشتر
 دیبووم:

- نم زه لامه هرگیز نامناسی. وه کوو نوکهریکی به کریگیارو نم شایه تیه ی
 بهرانبر به بره پاره یه ک داوه و سه عاتیک له مو بهر له (عبداللطیف الوتاری)
 نوینهری ناسایشی گشتیی وهرگرت که نیسته واییره لهبرده متاندا دانیشتووه.

روداو ده کهم گیتراپوهو داوام کرد گیرفانی چهپی حسمن پیشکنن تا دهست بگرن بهسر نمو بره پارهیدا که تمه نهفسره داویدتی و، دهفتمری بچوکی تیبینی نیو گیرفانی (عبداللطیف) یش پیشکنن تا نیمزای حسمن بدوزنوه که بو وهرگرنتی نمو بره پارهیه کردوویه. حسمنو عبداللطیف پیکموه زورد هه لگمرانو زاره ترهک بوون چهند پاریزه ریک کردیان به ههراو زهناو داوای پشکنینی نمو دوو زهلامه بیان کرد. سمرۆکی دادگا خویشی بو ماوویه کی کهم شلمژا، پاشان ناهی به بهردا هاتوهو فرمانی به شایه ته که دا بچیتته دهر، بهبی نموی بواری پاریزه ره کان بدات مشتومری له گه لدا بکمن.

سمرۆکی دادگا لیبی پرسیم ناخو پشستگی له هه موو نووسراوه کانی نیو بهرنامه ی حیزب ده کهم، وه لآم دایهوه: بی گومان له بهر نموی نه ندامی کی حیزم، پشستگی له هه موو ناماچه جیگیر کراوه کانی نیو بهرنامه که ی ده کهم. ته نانهت له وه یش دزدنگ بوو هیچ نه بی بدهم دروشمی رووخاندنی پاشایه تی و دامه زاندنی رژی کوماری نیمه بلیت. بویه پرسیاره که یی به شیوه یه کی دیکه دارشت و گوتی داخو ده موئی - وه ک له بهرنامه که دا هاتوه - رژی کومه لایه تی بگورم. وه لآم دایهوه:

- دانه یه کم له بهرنامه ی (حشع) بده ری تا ناماچه کانی نیو بیتان بو لیک بده مه وه.
 - تایا پشستگی نیو ناماچه ده که ی که له سر ژیرو ژور کردنی رژی خاوه ن شکو تیبیدا هاتوه؟ پیش نموی وه لآم بده مه وه سمرنجی شلمژانی هیندیک پاریزه رم دا.
 یه کینکیان ناماژه ی بو کردم که پشستگی ته م ناماچه به هانه ی نمو یان ده داتی سزای له سیداره دام بو دهر بکمن. ده بوو یه کیک له دوو وه لآمه هه لیبژیرم: به لئی یا نا. به لآم تایا ده بی پاکانه له ناماچیک بکه م که خو م بهر له سالتیک دامرشتوه و هه قاله کاتم له حیزبدا پی روشنبر کردوه؟ نه خیر. بویه گوتم:
 - بی گومان پشستگی له موه و له هه م ناماچیک نووسراوی نیو به لگه نامه ی بهرنامه ی حیزب ده کهم.

داد گاييکردنه که چند رۆژتيك دريژهی کيشا. زۆر جار هه‌لمانده گيپريموه بو
 داد گاييکردنی رۆژيمی حوکمدارو ئيمپرياليزم. صادق و باقر له داد گادا جهرگ کون
 تی نهبوو بوون. (کامل السامرائی) يش همر له سهر هه‌لويستی خۆی مایمهوه: واته
 نکوليکردن له ئەندامه‌تیی حيزب. هينديک پاريزه‌ری وهک (خالد عیسی طه) و
 (توفيق منير) و هيبی دیکه له هيچ دانيشتنيك دوا نه‌کهوتن. (داود الصائغ) له نيو
 ده‌ستهی داكۆکيکردندا بوو و، ئەوسا ئەوه مایه‌ی بيزاریی من بوو. ئەگهرچی پيشتر
 به‌دهم وچاو نه‌مدیبوو و، هه‌تا له داد گاشدا قسم له‌گه‌لدا نه‌کردبوو. رڤم لێی بوو
 وهک هه‌لپهرستتيکی دابراو له حشعو وهک تیکده‌ريک چونکه له کاتی خۆيدا دژی
 فهد راوه‌ستا بوو.

داد گای که مينک بهر له کۆتايی پي هاتنی ئەوهی خسته روو که قه‌له‌مو قاقمز
 وه‌ر بگري تا ئەگهر حمز بکهين خۆمان داكۆکی بنووسين. ده‌م و ده‌ست وه‌رمگرت و
 ده‌ستم کرد به نووسینی داكۆکيه‌که‌م به هه‌ردوو به‌شی ياسايی و سياسیيه‌وه.
 بپارمدا خۆم به‌شه سياسيه‌که‌ی له‌به‌رده‌م داد گادا بخوينمه‌وه، به‌س به‌شه‌که‌ی
 دیکه‌ی به‌ده‌مه داد گای. (توفيق منير) ی پاريزه‌ری شيوعی به جهرگ له کۆتايی
 داد گاييه‌که‌دا جبه‌ ره‌شه عاده‌تیه‌که‌ی له‌به‌ر کرد و له‌به‌رده‌م داد گادا راوه‌ستا بو
 خويندنه‌وه‌ی داكۆکيکردن به ناوی (ده‌سته‌ی داكۆکيکردن) وه. خوتبه‌ خوينتيکی
 زمان پاراوو نازا بوو، ئەگهر چی به ته‌واوی خه‌ريکی لایه‌نه ياساييه‌کانی کيشه‌که
 بوو بوو که له گوه‌مه‌دا کيشه‌يه‌که‌ی سياسی بوو. به‌لام کاتيک داكۆکيه
 نووسراوه‌که‌ی خۆم خويندنه‌وه، چاو له‌م نه‌کرد. داكۆکيم له‌و شتانه‌ کرد که باوه‌رم
 پينان هه‌بوو و، به راشکاوی وتوندوتیژی هيرشم کرده سهر رۆژيمی نوکهری عيراق و
 سهر (نوری السعيد) ی سهر گه‌وره‌ی کۆنه‌ په‌رستی و تیکرا‌ی رژيمه‌ کۆنه‌ په‌رسته‌کانی
 جيهانی عه‌ره‌ب. هه‌تا (محمد نجيب) و تا‌قه‌که‌يشيم نه‌په‌راند که به‌ری شوينتيکی
 عه‌سکه‌ری دیکتاتورانه حوکمی ميسريان ده‌کرد و مانگرتنی کريکارانی چينيان
 له ميسر خه‌لتانی خوين کرد بوو.

دوو رۆژ دواى دادگا له بهندىخانەى ئۆردووگاوه هينراينهوه بۆ هۆلى دادگا، تا گويمان له برىارى حوكمه كه بى. وام چاره‌پوان ده‌کرد حوكمى له سىداره‌دان بۆ من و صادق و باقرو بهندى هەميشه‌ى بۆ (كامل السامرائى) ده‌رپچى. دوو سه‌عات زياتر چاره‌پيمان كرد، دانىشتنه‌كه هەر نه‌كرا. رۆژى دووهم و سىيەم و چواره‌م.. ئەوه دووپات بووه‌وه. ده‌رده‌چووین و به‌بى حوكم ده‌گه‌پراينه‌وه. ديار بوو حاكمه‌كانى نه‌ك هەر دادگای عەسكەرى، به‌لكو هىسى سەرجه‌م ده‌سه‌لاتى حوكمدارىش له نىو خۆياندا له‌سەر جۆرى سزاكه ناكۆك بوون. ته‌گەر كيشه‌كه‌ى ئيمه له‌گه‌ل هىى فه‌دو (زكى بسيم) و (محمد حسين الشيبى) دا به‌راوردى بكه‌ى، كه له ١٩٤٧ دا حوكمى له سىداره‌دان بۆ ئەو دوانه‌ى يه‌كه‌مىيان ده‌رچوو له ١٩٤٩ يشدا حوكمى له سىداره‌دانى هەرسىيكيان جيبه‌جى‌كرا، ئەوا چاره‌پوان ده‌كرا ده‌ستبه‌جى حوكمى له سىداره‌دانمان ده‌رپچى و جيبه‌جى بكرىت. له‌بەر ئەوه‌ى ئيمه‌يش وه‌ك ئەوان شىوعى بووين، وى‌پراى ئەوه دروشمى رووخاندنى پاشايه‌تى و دامه‌زراندنى كۆمارمان به‌رزكردبووه‌وه. به‌لام ئەو هه‌لمه‌ته‌ جه‌ماوه‌ريه‌ى كه حيزب له نىو عىراق و لاتانى عەرب و جيهاندا بۆ رزگارکردنى ئيمه‌ى رىنكخست، به‌ره‌مى هه‌بوو و رازايى و ناكۆكى خسته نىو حوكمداران.

(خالد عيسى طه) ئەو پاريزه‌ره بوو كه به درىژايى رۆژانى دادگايىکردن و ته‌نانه‌ت له‌و رۆژانه‌يشدا كه ده‌برايه‌ هۆلى دادگا تا گوئى له حوكمه‌كه بگه‌رین و ته‌جا هىچمان نه‌ده‌بيست و ده‌هينراينه‌وه، هەرگيز و هه‌تا بۆ ده‌قه‌يه‌كيش له هۆلى دادگا دوا نه‌كه‌وت. دوازه‌ى ته‌موز له‌گه‌ل ئيمه‌دا گوئى له ده‌رچوونى حوكمه‌كه بوو: به‌ندى هەميشه‌ى بۆ من و صادق و باقرو، ١٥ سال به‌ندى بۆ (كامل السامرائى)، له‌گه‌ل زه‌وتكردنى هه‌موو كه‌ل و په‌له‌كانى ماله‌وه‌دا، جله‌كانى خۆمان نه‌بى كه دادگا فه‌رمانى دا بۆمان بگي‌پدرينه‌وه، كه‌چى سه‌ربارى كه‌مى و ساده‌بينان ئەوانيشمان هەر له‌وه به‌تر بۆ نه‌هينرانه‌وه.

داوام له برادره کاتم کرد نه گهر حوکمی له سیداره دانمان بۆده رچوو، نهک حوکمی بهندکردن، هورا بۆ ژيانی (حشع) بکیشن. بهلام باقر جياوازی نیوان له سیداره بهندکردنی بیر چووه وهو، به دهنگیکی بهرز هورای بۆ ژيانی (حشع) کیشا. سهريزه کان له بهردهم حاکمه کاندایه لاماریان داو تیپانه لداو کس ریی لی نه گرتن. دواي حوکمدارانمان له بریی نهوی راستهوخۆ بمهن بۆ ئوتومبیلی بهندیخانه که، به تهنیا برامه ژوریتکی بیناکه. یه کهم جار هتا (جمیل عبدالمجید)ی عمه مید نه هات، پهیم بهوه نهبرد نهویان کردوه تا ناوبراو بیته سهردانم و نامۆزگاری یا داوا ناگادار کرد نهوی خویم به گویدا بدات. له سهمر پاردهیهک دانیشتبوم. که گه یشته جی هه لئه ستام. نهوی به چهشنه سووکایه تی پیکردنیک داناو، به که لله ره قیه عهسکه ریا نه که ی خو ی فه رمانی دا: "هسته". نه جا رووی تی کردم و گو تی:

- نه بجاره هه لی ژیا نمان پی به خشین. بهلام نه گهر ههر چالاکیه کی حیزی له نیو زیندانیه کانی بهندیخانه دا بکهن، لهویوه ده تانه ی تین و یه که و راست له قه ناره تان ده ده ی ن.

به هیمنی و له روودا وه ستانیکی چاوه پروان نه کراوه وه وه لامم دایه وه:

- من پیوستیم به نامۆزگاری ئیوه نییه.

- پیوستیت پی نییه؟

- نه خیر.

برۆی هیئایه وه یه که و به رووگرژی به جیی هی شتم. وام مه زنده کرد نهویش له وه که سانه بووبی که سوور بوون حوکمی له سیداره دانمان بدهن. بهلام ده سه لاتداریانی بالا هاوده نگیان نه بوون و حوکمه که یان گۆری به بهندیی هه می شه یی.

دوو روژ پاش حوکمدارانمان رییان به باو کم دا سه ر له نوی سه رم لی بدات، بهلام به راوه ستان له ده ره وه ی ته لبه ندی به رزی گرتووخانه. روو به روو راوه ستاین، به بی نهوی بتوانین ده ست به یه کتر بگه یه نین. باو کم به که ف و کول و قول گریا. پینمگوت:

- بابه به تهما بووم له خوشییاندا پی بکهنی، چونکه له سیداره قوتار بووم.
- کوپم له خوشییاندا ده گریم! گرنگ ئهویه تو لهو شته رزگارت بوو که من
لیی ده ترسام. همر له بهندیخانه ده ده چی. ئومیدم زوره زور له بهندیخانه
نه مینیتوه.

که پاش شوړشی ۱۴ تهموزی ۱۹۵۸ گهراموه بو مالی باوکم، ئهوه نازاری
دام نه مبینی تا هابهشی شادیی له بهندیخانه ده چونو و بهیه کگه شتتهوهی گهرم
له گهل کسو و کارو براده راندا بکات. چاوپیکهوتنه که له پینج دهقه زیاتری
نه خایاند، چونکه عبدالهیمین رایکیشام بو زیندانه کهم و باوکیشم به دلنکی خوشهوه
به جیی هیشتم و گوتی: ئیستا که به شانازی و دلناییهوه ده چمهوه سلیمانی.

دوای حوکمدانمان گوژراینهوه بو گرتووخانه (سجن الموقف) له بهغدا، تا به
شیویه کی کاتی و له ژیر چاودیری (عبدالجبار آیوب) ی بهرپوه بهری بهندیخانه دا
بمینینهوه کهوا ناسرا بوو فرمان بهریکی درنده و جهلادی زیندانیه سیاسییه کان و به
تایبهت شیوعیه کانه. همر چوارمان ئهوه تی گیرابووین، بو یه کهم جار به یهک
گه شتین. چند روژیک لهوه بهدوا داوامان کرد بمانگوازنهوه بو نیو شیوعیه کانی
بهندیخانه کی ئاسایی، تا له (عبدالجبار آیوب) ی جهلاد رزگارمان بی. که
داوا کهمان رت کرایهوه مانگرتنمان له خواردن راگه یاند. ئهوه یه کهم مانگرتنم بوو
له خواردن به درژیایی ژیانم. بهرپوه بهر له گهل چند وهر دیانیکیدا هاته لامان و، به
لیدانی تیرو پرو قسهی دزیوی تهرزی خوړه لاتییه پاشکهوتوه کان دهست درژیاییان
کرده سهرمان و تیکوژشان ناچارمان بکهن مانگرتنه که بشکینین. به لام ئیمه بهرو
روویان وهستاینهوه و سوور بووین له سهر داوی گواستنهوه و دانه برینمان له هه قاله
زیندانیه کانی دیکه مان، تا دهسه لاتدارانمان هه لپیچا مل بو داوا کمان بهدن و وادهی
گواستنهوه مان بو یه کیک له بهندیخانه کان دیاری بکهن.

خراینه چند ئوتومبیلیکی پولیسی پر چه کهوه به یاوه ری مهفره زه یه کی
گهوه ی پولیس. فرمانده ری مهفره زه که ئهوه ئه فسه ری پولیسه بوو که له نیسانی

۱۹۵۳ له گڼل مه فزهه په رسمي هيليكوتا بووه سمر ماله كهمو ناوي (شاكرا العاني) بوو. پوليسيكي له سمر خو و قسه بيستو نهرمو نيان بوو. تا نه گه شتینه (سه ماوه) و شهويكي تيدا نه ماینه وه، نه مانزانی نیمه ده گوږز رینه وه بو به نديخانه ي نوگره سلمان. روژي دوايي به ريگه يه كي خو ليني پر ته پو توژي بياباندا روو به به نديخانه دووره ده سته كه مان له قولايي بياباني باشووردا دريژهمان به سه فمردا.

* * *

كه گه شتینه به نديخانه ي نوگره سلمان لاپه ريه كي تازه ي ژيانم ده ستي پيكرد. من نيستا كه زيندانيه كي نيو زيندانيه سياسيه كام، چوار ديوارو چند ياسا وليك كه شهو و روژ گماروي بينا كه يان داوه ده وريان داوم. به نديخانه كه يش قه لايه كي عهسكيري سهره تاييه، كاتي خوي كلوپو پاشاي ناسناو "ابو حنيك" ي نه فسهر ي نينگليزوه بينايه كه نهك پاسگه (مه خفهر) يه كي عهسكيري سمر سنور دروستي كرد بوو بو بهر به ستر كردني هيرشي خيلا تي به دوو له خاكي سعوديه و بياباني باشووره وه. دواتر ده سه لاتداراني رژيمي پاشايه تي كرديان به به نديخانه يه كي بو بهر ه لسته بيرو را جياوازه كاني رژيمو به تايبه ت شيوعيه كان. هه تا نو زيندانيه تاسايانه يش كه به تر سناك داده نران، ده گوږز رانه وه بو نيره. به نديخانه كه نه روونايي كاره باو نه ناوي ره وان و نه هيچ شتيكي له پيداويسته كاني ژياني هاوچهرخي تيدا نه بوو.

كه پيمان نايه نيو به نديخانه هه قاله زيندانيه كانمان به نه پهر ي جو شو و خرو شو و گرميه يوه پيشوازيان ليكردينو، وهك چون مرؤف له نيو كسو كارو خو شو يسته راسته قينه كانيدا ده ژي ناوا له نيوياندا ژي اين. ديار ترين شتي سمر خچرا كيش نه وه بوو ژياني روژانه ي نيوانيان پر كه يف و خو شي بوو. پيوهندي هه قالانه يان به گيان به يه كتره وي گري ده دان. ژياني شيان له رووي خواره مهن ي و دابه سكردي نيش و كاري روژانه وه به باشي ريك خرابوو.

بیریکی ئاوی تائی بۆ خواردنموه یا جل شتن دەست نەداو لە حموشه چکۆله کەمی بەندیخانەدا بوو. ئاوی سازگار بە ئوتومبیلی تەنکەر دەهینراو، زیندانیەکان رۆژانە بەشە ئاوی خۆیانیان بە تیکراییسی ۹- ۱۸ لیتر بۆ هەر یەکیکی لێ وەرده گرت. ئاوه کەیان بە تەنە کە لە ئوتومبیلە کەوه دەگواستموه بۆ تەنکیسی ئاوی نیو بەندیخانە بۆ خواردنموه و چیشت لیئان و جل شتن تە. عومەر ئەلیاس (أبو باسم) لەبەر ئەوهی بەرپرسی رینکخستنی نۆره گرتنی ئاوه گواستنموه بوو لە ئوتومبیلە کەوه بۆ بەندیخانە، ناویان نابوو وەزیری ئاوه دیری. ئاوه بە کارهینان بۆ هەموان رینکخرا بوو، ئەندازە کەبیان دەزانسی. نۆره گری سەر شوۆک (حەمام) لە کاتی حەفتانە گەرمکردنی سەر شوۆک و جل شتندا بەرپرسی ئاوه دابەشکردن بوو.

بەندیخانە کە لەو بیابانە چەپە کەقا قەرەدا بووو دەستە بەری هەلنەهاتنی زیندانیەکانی دەکرد، چونکە ئەوهی هەلبەتایە ژبانی خۆیی دەخستە مەترسی یەوه، جا مەگەر لە بەدووەکانی ئەوه ناوچەیه بووایە. ئەم دووریە رینگری بەردەم خیزانی زیندانیەکان بوو، نەیان دەتوانی زۆر بین بۆ چاوپێکەوتنیان. هیچ خیزانیک پیتی نەدە کرا مانگانە سەر لە کورە زیندانیە کەمی بەدات. رەنگە ئەوه خەسلەتە لەو ماوه یەدا کرد بیتی بە باشترین بەندیخانە لەلای دەسەلاتداران.

چوو مە نیو بەندیخانە تا کت و پڕ شتیکی وا ببینم کە هەرگیز چاوه پوانم نەدە کردو بیرم لێ نەدە کردەوه. سەبیرم کرد ئەوه زیندانیە شیوعیانەمی کە کوتینە نیویان، لە ئیدارەمی بەندیخانە و بەگشتی لە دەسەلاتداران یاخی بوو بوون و لەقە لا کەمی (أبی حنیک) - یا راستەر بلتین - لە نیوهی باکووریدا کۆماریکی میلییان بۆ خۆیان پیکهینا بوو. چەندین تیپی بە شمشیر پڕچە کیان هەبوو، لەو شمشیرە راستەقینانە دەچوون کە چەکی سوپا جەنگاوه رەکانی زەمانی زوو بوون. ئەم شمشیرانە لە بەرمیلی ئاسنی نیو بەندیخانە دروست کرابوون. (هادی هاشم الاعظمی) ی زیندانیسی شیوعی ئەندازیارو سنعاتکاری سەرەکیی دروستکردنی شمشیر بوو و زیندانیەکانی پێ پڕ چەک دەکرد.

ئالايەكى سوورى بلند بە بۆريەكى ئاسنى درىژەوہ بو، زىندانىان بەيانىان بە
سرودى كۆمار گوتنەوہ بەرزيان دە كردهوہ. گوتيان (حسين احمد الرضى) ى
زىندانى شىوعى سرودەكەى رىكخستو لىوئ بۆى بەجى ھىشتن. ئىوارانىش بە
ھەمان سرود دايانده گرت. سرودەكە بەم بېرگەيە دەستى پىدە كرد:

"ئەى كۆمەلانى گەل، ئەى كۆمەلانى برسى

لە گوزەرانى سايەى زۆرداران وەرەس بووين

ئەمە دوا رۆژانى مەللا نىيە چۆك بە مردن دابدەن تا ژيان بگەشىتتەوہ

بۆ خەبات، بۆ پىشەوہ، بۆ چەك، بۆ تۆلە سەندنەوہ "

بە قسە پلانىكىش ھەبوو بۆ ھىرشكردنە سەر دوژمنو بۆ كشانەوہيش لەكاتى
شەر كردن لەگەل دوژمنداو، ئەركە عەسكەرىيەكانىش دابەش كرابوون. بۆ يەكەم جار
ئەو بەندىخانەيدا چاوم بە (زكى خىرى) و (عزىز الحاج) كەوت. ئەو ئەركەى كە پىيان
سپىردرا بو پاسكردنى سەرەوہ بو، واتە چاودىرىيى جوجوولئى دوژمن لەپىرى
چەندكونىكى بەشى باكورى قەلاوہ. ھەردو كيان وا دانرابو بەكەلكى شمشىر
ھەلگرتن ناين، بۆيە دارىكى كورت درابو بە ھەريەكەيان.

ئەم كۆمارە مىللىيە بە ھەموو سوپا و دائىرەو جەماوہ رىيەو لە نىو ژوورنىكدا
دامەزرا بوو رووبەرەكەى لەدەيان مەترى چوار گۆشە زياتر نەبوو. ھەمىد عوسمان
يەكەم بەرپرسى حىزبى و سەرۆكى كۆمارە مىللىيەكەو دامەزرىن و تىۆرى دارپىرى
بوو، ئەوہى بە بنچىنەى كۆمارى مىللىيى داھاتووى سەرا سەرى عىراق دادەنا.
ياساولانى بەندىخانە بە چەكە ئاگردارەكانىانەوہ لە چوار دەورو سەر سەربانەكەى
بوون، بەبى ئەوہى ھەول بەدەن پىي تى بنىن يا توخنى ئەو رۆيە كۆمارىيە مىللىيە
دامەزراوہى نىوى بگەون. ئىدارەى بەندىخانەيش ھەموو رۆژنىك پىشوازىيى (مەدى
ھىيد) ئەفسەرى شىوعىيى زىندانىيى نوئەرى شىوعىيەكانى دەكرد تا بەشە
تازووقەى خۆيانىان بداتى. ئوتومىيلى تەنكەرەكەيش رۆژانە بە بەردەوامى ئاوى
دەدانى. كورت و پەتى، ئاوى بىرنيان بۆ دوو رۆژ يا تازووقە لى بىرنيان بۆ

هفته‌یهك بئس بوو بۆ رووخاندنو خنكاندنی ئەم كۆماره میلییه به بی پەنا بردنه
بەر هیچ زه‌رو زه‌نگینك. بەلام ئیداره‌ی بەندیخانه، یا راستر بلتین پۆلیسی بادیه
(بیابان)، پەنای نەبرده بەر ئابلووقە‌ی ئابووری دژ به كۆماری زیندانیان.

هۆلەكە‌ی خوارووی قەلا ژماره‌یه‌كی دیکه زیندانیی شیوعیی تیدا بوو، به
ئەندامی ریکخستنی ئالائی رەنجەدان (رایه الشغیله‌ی) عزیز محمەد و نافع
یونس و یوسف حنای حیزب دوکەرتکەرانی نیوانیان له قەلەم درابوون. بۆ یه‌که‌م
جار له‌وی بینیم. چەند زیندانیه‌کی ئاسایی خاوه‌ن حوکی قورسیش له‌وی بوون،
له‌بەر بەشاریی پشپۆی نانمە‌وی نیو بەندیخانه و سەر ئیشه‌ دروستکردن بۆ
بەندیخانه‌کانی دیکه گواسترابوونەوه بۆ ئەم بەندیخانه‌یه. زۆریه‌یان پالپشتی شو‌ر‌ش و
کۆماره دامەزراوه‌که بوون.

من خۆم بەر له‌وی بەند بکریتم و هەتا دواتریش به میزاج چەپ‌په‌و بووم. بەلام ئەو
سەرپەرگیری مندالانە جیتی پیکەنینی که له بەندیخانه‌دا به دیم کرد، به‌عه‌قلەدا
نەه‌چوو. پاش ئەوه‌ی گەیشتمە ئەوی حمید عوسمان - بەبی ئەوه‌ی به‌حماسه‌وه
بکشیتەوه - دەستی له‌بەر بەرپرسی ریکخراوی حیزبی بەندیخانه هەلگرتو، بووم
به‌بەرپرسی یه‌که‌م. هەستم کرد پتویسته له‌سەرم سەرده‌می بەرپرسیه‌که‌م له
بەندیخانه‌دا به شتیك رەنگ‌پژ بکه‌م چاره‌سەری ئەم سەر پەرگریه مندالانیه‌ بکات.
بۆیه لیژنە‌ی حیزبی بەرپرسی بەندیخانه‌م به (هادی هاشم) و (زکی خیری) و (حمید
عثمان) و (عومەری مامه شیخه) و هیی تره‌وه کۆکرده‌وه و ، ئەمەم خسته‌ به‌ر
دەستیان که پوخته‌که‌یه‌تی:

- دەسه‌لاتی حوکمدار له‌ بەندیخانه‌ی به‌غدا و کووت دوو قەساجانە‌ی ترسناکی
کردوه، ژماره‌یه‌کی زۆر له‌ هەقالانمان شه‌هید یا بریندار کراون. هیشتا‌که‌یش
حوکی عورفی له‌ولاتدا بەرده‌وامه. ئەگەر به‌ شیوه‌یه‌کی مەنتیقی نەرم و نیان
نەجوولیننەوه، ئەوا بەبی چەند و چون سینیم قەساجانە ده‌که‌وتتە نیومان. ئیمه‌ له

نیو ئم چوار دیواره‌دا بنهماکانی یاخی بوون له دهسه‌لاتداران شك نابه‌ینو، وای نابینم هیچ شتیک هه‌بی پاساوی راگه‌یاندنی عاسیبوون و کۆمار بداتمه‌وه. به‌ته‌نیا ئاو یا ئازووقه لی برینمان به‌سه بو تیکشکاندنمان. هیچ ده‌رویه‌کمان نییه، ده‌بی ناچار نهرمو نیانی پیشان بده‌ینو ئاماده‌ بین بو لیک حاسالی بوون له‌گه‌ل ئیداره‌ی به‌ندیخانه‌دا تا کوشتارمان لی نه‌کری. خموش له‌وه‌دا نییه شو‌رش‌گی‌پران پاشه‌کشه‌ بکمن، کاتیکی هه‌لو مهرج پاشه‌کشه‌یه‌کی وا پیتیست بکات.

مشتومری زۆری نهرمد، یا مشتومریان له‌سهر قسه‌کانم نه‌کرد، چونکه هه‌موان قه‌ناعه‌تیان به‌ قسه‌کانم هه‌بوو، (حه‌مید عوسمان)ی به‌رپرسی پیشوویان نه‌بی که به‌بی ده‌نگیه‌کی قیناییه‌وه دانی به‌ خودا گرت و داخی بو کۆماره‌ میلییه‌که‌ی خوارد. پیم وابی زۆریه‌ی نه‌ندامانی لیژنه له‌ سه‌ره‌تاوه له‌گه‌ل بیری یاخیبوون و کۆماردا نه‌بوون. به‌لام له‌ ترسی تاوانبارکردنیان به‌ ترسنۆکی و سه‌رشۆری، زاتی ئه‌وه‌یان نه‌کرد بی پهرده به‌ره‌ه‌ستیی بکمن. ئه‌گه‌ر به‌ر له‌وه‌ی ئیمه‌یش بگه‌ینه به‌ندیخانه‌ی نوگره‌ سلمان کوشتاری تیدا نه‌کرای، ئه‌وا زۆریه‌ی پیاوه‌تیه‌که‌ی - به‌ بۆچوونی من - هه‌ی (جواد حسن)ی به‌رپه‌وه‌به‌ری پۆلیسی بادیه‌ بوو که بالاترین سه‌رچاوه‌ی ره‌سمی و باره‌گاکی له‌ به‌ندیخانه‌وه نێزیک بوو. پیاویکی به‌ سالدا چوو و پۆلیسیکی ئه‌زمواره‌و به‌ ته‌بیعه‌ت هه‌یمن بوو، به‌ راستی ده‌یویست گیروگرفت نه‌هه‌تی و خوین نه‌پێژی.

دوای ئه‌وه‌ی ره‌زامه‌ندی ده‌سته‌ی حه‌یزیم وه‌زگرت، له‌گه‌ل (مه‌هدی حمیدی) نوینهرمان لای ئیداره‌ی به‌ندیخانه‌ دانیشتم. مه‌هدی به‌ میزاج سه‌رپه‌رگه‌بوو. هه‌ولمه‌دا قه‌ناعه‌تی پی بکه‌م نهرمو نیانی ناچاریه‌مو، ده‌بی ئیداره‌ی به‌ندیخانه‌ تی بگه‌یینه‌دریت که ئیمه‌ یاخیبوونمان ناوی، به‌ لکوو لیک تیکه‌یشتن و چاره‌سه‌ری گیروگرفتمان ده‌ویو، ده‌مانه‌وی له‌ داواکاری زیندانیه‌ سیاسییه‌کان گوێ بگری.

هه‌ر به‌ رێکه‌وت چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ی (مه‌هدی حمیدی) بو ئازووقه‌ وه‌رگرتن و جێبه‌جێکردنی ئه‌و ئه‌رکه‌ که پیم سپاردبوو، هاوکاتی هاتنی ئه‌فسه‌ریکی

موقدهدهمی (جلال أسعد) نار و یاریدهدهریکی (عبدالطلب الامین)ی حاکمی
عسکمری بو. مههدی برایه نووسینگهی بهرپویههری پۆلیسی بیابان،
ئهفسهرهکیش که بو مهسهلهیهکی بهتایبته پئونه بهزیندانیهکان نیردرابوو، لهوی
بوو ئامانجی دهسهلاتدارانی ناوخۆ لهم چاروییکهوتنهی نیوان مههدی و (جلال أسعد)
بهرفرمار کردنی لیک حالی بوون بو، دواي ئهوی زیندانیهکان ئالا و شمشیریان
پیمایهوه.

بهلام بهیهکگهیشتنی ههردوو ئهفسهری حکومتهی وشیعوی نهیکیشایهوه بو
لیک حالی بوون، بهلکوو بهشهرپیکی گهرم دوايی هاتو ههردوو لا کهوتنه لیدان و
داپلۆسینی یهکتر. مههدی دواي گهرانهوی رووداوهکهی بو گهرامهوه. دۆخیکی
سهخت بوو بو من. زۆرم رهخه له مههدی گرت لهسهر ئهوه کارهی و، داوام لیکرد
بهچیتمهوه بو لای ئیدارهی بهندیخانهو همول بدات لیک حالی بین. جهختی ئهوه بو
کرد که بهرپویههری پۆلیسی بیابان سووره لهسهر گهرگرفت نههیشتنو، تهگهر ئهوه
نهبوايه ئهوا گلیان دهدايهوهو تیروپریان لی دهدا و پهله بهستیان دهکرد.

داواکاری سهرهکیی ئیدارهی بهندیخانه یا دهسهلاتداران ئهوه بو: کیتیان دهوی له
زیندانیه سیاسی و ئاساییهکان بیگوتزنهوهو، تهنیا ئهوانهیش بهیتنهوه که دهیانهوی
بیتنهوه. همهید عوسمان سهر سهخت بو، بههیچ گواستنهوهیهک رازی نهبوو تهگهر
بهندیخانهی نوگره سملان به تهواوی ههلهوهشایهتمهوه. من ئهه چارهسهرم لهپرتگی
(مههدی حمید)وه خسته بهردهست: ئیمه گواستنهوه رهت ناکهینهوه، بهلام تکا
دهکهین لهدیاریکردنی پۆستهی زیندانیهکاندا بو گواستنهوه گوی لهبیرو پامان
بگرن، چونکه ههز دهکهین پیشهکی خاوهن حوکه قورسهکان بگوتزرتتهوه. ئیداره
به داواکاریهکهمان قایل بوو و فیلتیکی کرد. ساختهی له نووسراویکی رهسمیی به
تایپرایتهر چاپکراودا کرد که پیداکرایی کرد بوو لهسهر ههلهوهشاندهوهی بهندیخانهو
پیکهوه گواستنهوهی زیندانیه سیاسی و ئاساییهکان و سهر پشک بوونی زیندانیهکان
لهناردنی ههر یهکیکیاندا بو بهندیخانهکانی دیکه لهیهکهمین پوستهدا. ئهه فیلهمان

لی شارد رایوه. لام وایی (جواد حسن) ته گبیری بو کرد بوو. لیستته یه کمان بو ناوی
 نهوانه ساز کرد که ده مانویست وه که یه کم پوخته بگوئیزینهوه، خاوهن حوکه
 قورسه کانی تیدا بوو له هه قالانمان و تاقمی ئالای ره بنجده ران و زیندانیسه
 ئاساییه کانیش. ئیمه ههر چوار زیندانیه تازه که له نیو تهه لیستته یه دا بووین، چونکه
 حوکه کانمان قورس بوون. دوو لوریان هیئا تا پیدایسته کانمانی تی بکهین و
 لهسهریان دابنیشین. چهند ئوتومبیلیکی پر چه کی سهر به پوئلیسی بیابان
 له گه لماندا هاتن. کاتی که دوو لوریه که له ناوهندی مالتا وایی گهرمی هه قالانماندا که
 به تهما بوون دواي رۆژیک یا دوو رۆژ له بهندیخانه یه کی تازه چاویان پیمان بکوئیتوه،
 بهندیخانه که یان به جی هیشت و گه یشتنه سهرای بیابان، قومیسه ره که هاته لامان و
 بهشیوه یه کی لهسهرخوو به نه ده بانه داوای کرد کئ زیندانیی ئاساییه - ههمویشیان
 حوکه کانیان قورس بوو - له دوو ئوتومبیله که بیته خوارئ بو ئهوهی دهسته بند و
 پیوه نی بکهن نهوه کا له پینگه هه لبتت. حمید عوسمان که له گه ل منداو له ههمان
 لوریدا بوو، په لپی گرت. لهوانه یه ویستبیتی و خوی ده رنجات که له ههمان
 شوپشگپتره. گوتی:

- کهم دانابهزی و رازی نابین دهسته بند و پیوهن بخزینه دهست و پیی هیچ
 زیندانیه کی ئیره.

- ئیمه دهسته بند و پیوهن ناخهینه دهست و پیی ئیوهی سیاسی، به لکوو دهسته بند
 ده خهینه دهستی ئه زیندانیه ئاساییانه.

- نه خیر قهت ری نادهین.

حمید به بی ئهوهی رای منی بهرپرسی یه کم وه رگری، جهختی کرده وه. من قرو
 قهیم لی کرد و خوم تیهه لکیشی ئهو بینه و بهر یه یه بهر ده م نه کرد. لهسهر تهمه
 گلهیی و بنا شت هه لده گرم. کابرای قومیسه ره بهشیوازه دۆستانه که ی داوا که ی
 دوویات کرده وه بو پیوهن خسته پیی زیندانیه ئاساییه کانو، ههره شهی کرد نه گهر
 پی لهسهر ره تکرده وهی دابگرین نهوان بهزور ده یکهن. بۆیه حمید وه لامی دایه وه:

- ئىمە نە لەزبەرو زەنگو نە لە ھەرەشە کانتان دەترسین. گەلى عىراق و سەر جەم ئوردو گای سۆشیا لیستیمان لە پشته.

قۆمیسەر فرمانی بە پۆلیسە ریز بەستووە کانی دەورمان یا ھیی سەربانی سەرای تەنیشتمان دا:

- دەى تییان ھەل دەن !

ھیچ پۆلیسێکیان ھەولێ نەدا سەر لۆریە کە بەکەوی کە لە سەری دانیشتبووین، بەلکە پلۆکە بەردی وەك چەقۆ تیزو زۆری ئەوانا ھەیان بە کار ھینا. ئیمەى زیندانیی بێ چەکی ھەردوو لۆری بە کە وامان لێ ھات بووینە نیشانەى بەردبارانیکی توند، لە کاتی کدا پیاوانی راو ھستاری سەر بانە کە بە تەفەنگە کانیان روو بە ئاسمان تەقەیان بە سەرماندا کرد. ئیتر تەنگە تاو بووین، کەچی نە گەل خۆپیشاندانی کردو نە ئوردو گای سۆشیا لیستی فریامان کەوت. کەمان ھەبوو سەری یا دەم و چاوی بریندار نەبوو بێ. ھیندیکیان بەردە کەیان بە دەست دە گرتەو ھو پێ بە پێ دەیان گرتە پۆلیسە کان. ئارا خچدور) یش کو پە یە کى پەنا خۆی ھەلدا یە سەر پۆلیسە کان. باش دیمەنى (عومەری مامە شینخە) م لە بیرە خۆین بێ ئەندازە لە روخساری دەرویشت و سەرودى بەندیخانەمانی دەگوت: "عیراق ئازاد بکەن و زۆرداران بشکێن و تەبایی بلاو بکەنمە بە رزگاری دەگەن". شەرە کە نابەرانبەر بوو، بووینە قوربانیی سەر پەرگەری مندا لانەى ھەمید عوسمان.

(زکی خیری) کە لە سەر ھەمان لۆری بوو دەست پیشخەری کردو بانگی کردم:

- باوکی سەلام بەسە ! با دابەزین.

دەم دەست قایل بووم و دابەزین. لە خوارو ھە زەبری تیلانمان بە سەردا داباری. ھەمید بەشە تێھەلدانیکى تاییبەتى توندو درندانەى خوارو دەم و چاوی پەلماو خۆینی لەبەر روێ. بە رقیکی تاییبەتەو تییان دەسەر واند. بەبێ مەرج یا بەر بەست شائمان داخست. ئیتر پۆلیس پێی دە کرا چۆنى پێ خۆش بێ ئاوا رەفتارمان دەر ھەق

بكات. پيٽون خرايه پيٽي همومان به ناسايي و سياسي يهوه. نهجا ليڪ جوئ
كراينهوه هم چوارمان براينه ژورتيكي دابراوي پشتهوهي سهرامه يباديه. لهو
ساتهوه نه مزاني هه قاله كاني ديكه چييان لي بهسهر هاتوه.

دوو رۆژ لهوه به دوا ئيمه هم چوارمان هينراينهوه بو قه لاكمي (ابي حنيك).
لهوي زانيمان، جگه له ئيمه و زيندانيه جووله كه شيوعوي و ناساييه كان و زايونيه كان،
هموو زيندانيه سياسي و ناساييه كان پيٽكهوه براونه ته چهند بهنديخانه يه كي
ديكه. كهواته نامانجي گواستنمه له ليٽكدا بريني هم چوارمان و ليٽكدا بريني
زيندانيه جووله كه كان بو لهم بهنديخانه كلايهي بياباندا. مانهوه مان له قه لاي كلوپ
پاشا دريژه ي نه كيشا، چونكه بينا تازه كه ي بهنديخانه كه ديواوي به ديواوي قه لاه
بو، تمواو بوو و ناماده كرا بو ئيمه و بريار درا بمينينهوه.

بينا تازه كه ي بهنديخانه له (۱۰) هولي كونكريتي فروان پيٽكهاتيوو، بهدوو
كومه لي بهرانبهر به يهك دروست كرابوو دووريهه كي ههفتا مه تري ليكي جوئ
ده كردهوه. شوورايه كي دريژي پتر له ۵۰۰ مه تري دهوري هوله كاني دابوو. دريژ هم
هوليٽك ده گه يشته ۳۵ مه ترو پانيشي پينج مه تر. ده سه لاتداران له بهنديخانه
تازه كه يشدا بيريان له داينكردي نه ناوي رهوانو نه كاره با نه كردبووهوه، به لكوو
به ردهوام چاوه رواني توتومبيلي تنكه ره تاو هه لگره كه مان ده كرد. تاكه شتي - له
رووي ته ندروستي يهوه - پاك و باش ههواي بينگمردي وشك و دل بووژينهوهي
سه عاته كاني شم و به تاييهت دواي نيوه شم بوو.

له بهنديخانه تازه كه دا هم بهرپرسی لهو ريٽكخراوه شيوعوي يه بووم كه له ۲۷
هه قال پيٽكهاتيوو لهوانه ۲۳ يان شيوعوي جووله كه بوون. ژماره ي زيندانيه
زايونيه كان چوا رهينده ي ژماره ي ئيمه بوو. ژيانيان وه كي هيي ئيمه ريٽكخراوو
هاوبهش نه بوو. دوو بهرپرسی بزافي زايونيين له عيراقدا له نيودا بوو، نهوانيش
(رودني و صالحون) بوون. رودني جووله كه يهك بوو له بهر يتانياوه هاتبوو،

کابراه کی قوچی کتهی سوورفلو بهشیوه تمواو ئموروپایی بوو. (صالحون) یش وه کادیریکی زایونی له فهلهستینهوه نیردرابوو بۆ بهغدا.

(عززه) جووله کهیه کی نمبووی بهتاوانی دزی بهندکراو بوو، لهنیو زیندانیه جووله که ئاساییه کاندا بوو. به تهمهن بوو میوانیکی ههمیشهیی بهندیخانه بوو. به قسمی خوی همر بۆ ئموه خولقیندرابوو دزی بکات و بهند بکریت. له بنهردا دزی له جووله که کان ده کرد نهک موسلمانان. زور جار هیندیک چیرۆکی دزیی خویی ده گپراهیوه. جاریکیان ویستبووی مریشکیک بدزی، بهی ئموه ی راوی بنی و بهیلتی قرته قرت بکات. ریخۆلهیه کی هینا بوو و جهمسهریکی گرتبوو و ئموه دیکهیی فری دابوو تا مریشکه که قوتی بدات، پاش ئموه بستیکی لی قوت دابوو، کابرا کهوتبوه فووتیکردنی تا له گهرووی مریشکه کهدا ههئاوسابوو و نهیتوانیوو قرته قرت بکات یا بجوولیتتهوه، بوو بووبه نیچیریکی حازر بهدهست. (عززه) ئیشی ئموه بوو بۆ جیبه جیکردنی فرمانی ئیداره ی بهندیخانه پیسایی ئاوده ستخانه کان ههلبکیشی. نیوه ناوی (نوری السعید) پاشای له ئاوده ستخانه نابوو و، له کاتی پیسایی ههلبکیشاندا قسه ی له گه لدا ده کرد و ده یگوت: نووری پاشا ده مت بکه ره وه.

زیندانیه کی دیکه ی جووله که لهوی بوو، شیت بوو یا خویی کردبوو بهشیت و به (اسحق) ناویان ده برد. له رابردودا خهباتگیریکی شیوعی بوو و بههزی چالاکیی سیاسیوه زیندانی کرابوو. له بهندیخانه په کی کهوت. بهتهنیا و بهریگه ی تایبهتی خزی ده ژیا. همر یه کجار چلکن بوو، جل و بهرگیکی کۆنه ی دراوی له بهردا بوو و بهمه بهستموه جل و روخسارو دهسته کانیی بهره شاییی بنی مه مجدل رهش ده کرد و بۆ چهند سه عاتیکی دریز له سهر هیندیک پارچه په رووی چلکن داده نیشته، وه ک بلیی مرۆفی پیش همزاران ساله. هیندیک ده یانگوت: به قهستی وا له خزی ده کات به لگوو بهشیتی دابین و به ره لای بکه من.

به لام (شلومو کراوی) سه یرترین زیندانی بوو له سهر تاسه ری بهندیخانه دا، جیهانیکی تایبهتی خۆبه خۆ دامه زراو بوو. جو ره شیتییکی راسته قینه ی تایبهت و زور

ده گمهن بو. پيشه‌ی وابوو جلی کۆنی دراوو چلکن بپۆشئ به تاقی ته‌نیا له قوژینی هۆلئیکدا بژو جاروبار به‌ته‌نیاو جاری وایش هه‌بوو له‌گه‌ل کەسانی دیکه‌دا پیاسه بکات. جگه‌ره خۆرئیکی نابوت بوو، پوولئیکی شک نه‌ده‌بردو هه‌رگیز نه‌یده‌توانی به‌گیرفانی خۆی جگه‌ره‌یه‌ک بکری. ته‌گه‌ر ئاره‌زووی جگه‌ره‌ی بکردبایه ده‌چوه لای زیندانییه‌کی جگه‌ره‌ کیشی شیوعی یا زایۆنی یا غه‌یری ئه‌وانه‌وه‌و داوای جگه‌ره‌ی لی ده‌کرد. ته‌گه‌ر داواکه‌ی ره‌ت بکرایه‌ته‌وه‌ په‌نجه‌کانیی بۆ لووتی ده‌بردو ته‌واو وه‌ک تاژپری شه‌مه‌نده‌فهر ده‌یفیکاند. ده‌یتوانی تاژپره‌که درێژ بکاته‌وه‌و بۆ مه‌ودایه‌کی زۆر له‌سه‌ری به‌رده‌وام بئ، تا کابراکه‌ بێزار ده‌بوو و ناچاری ده‌کرد داواکه‌ی به‌جئ به‌ینئ و جگه‌ره‌که‌ی بداتئ. ته‌گه‌ر لیت بپرسیبایه بۆچی حوکمی به‌ندیی هه‌میشه‌یی - واته‌ بیست ساڵ - ت به‌سه‌ردا دراوه‌؟ یه‌که‌و راست وه‌لامی ده‌دايته‌وه‌:

- حاکم ورده‌ی نه‌بوو.

- باشه شلومو ئه‌ی بۆچی به‌ندیان کردی؟

- شه‌پقه‌یه‌کم له‌سه‌ر کرد بوو و له‌سه‌ر پرده‌که‌ پیاسه‌م ده‌کرد.

شلومو هه‌موو سالی‌ک ده‌برایه‌ شه‌یتخانه - الشماعیه - بۆ ئه‌وه‌ی دوو تا سئ مانگی تیدا بئینتته‌وه‌و پاشتر به‌ گوشارو پیداکرینی زۆری خۆی به‌ینرتته‌وه‌ بۆ به‌ندیخانه.

ژماره‌ی زیندانیه‌ زایۆنیه‌کان گه‌لئیک له‌هه‌یی ئیمه‌ زیاتر بوو. هه‌یچ پتوه‌ندیه‌ک له‌ نیوان ئیمه‌و ئه‌واندا نه‌بوو، راستتر بلئین، هه‌ر پتوه‌ندیی درۆمنایه‌تی هه‌بوو و به‌س. رۆژئیکیان خه‌ریک بوو بکه‌وینه‌ شه‌ره‌ چنگ له‌گه‌لئاندا، چونکه‌ هه‌ر لایه‌و هه‌ولئ ده‌دا له‌ پيشه‌وه‌ خۆی له‌ حه‌مامه‌کاندا بشوات.

ژیانمان هه‌ر وه‌کوو جارێک خراو بوو، ئه‌مه‌ نانه‌وايه‌و ئه‌وه‌ چیشته‌ په‌زه‌و ئه‌ویان قاپو قاچاخ ده‌شوات یا چا ساز ده‌کات یان جل شتنی به‌سه‌ردا دراوه‌.. چیشته‌خانه‌که‌مان یه‌که‌و هه‌ر خیزانی‌ک چی به‌ینئ ده‌خریتته‌ به‌ر ده‌ستی به‌رپرسی ئیداری و هه‌موان ده‌بخۆن. هه‌یندیک ئیواره‌ موحازه‌ره‌یان له‌باره‌ی چهند کیشه‌یه‌کی تیۆری و سیاسیه‌وه‌ تیدا هه‌یه‌و، به‌یانانی‌ش به‌ کۆمه‌ل یا تاکه‌ تاکه‌ وه‌رزش

ده کهینو، له کاتی دهست بهتالیدا کتیب ده خوئینهوه یا ده مه تهقی یان یاری شهتره نچ ده کهین.

هه قاله جووله که کاتمان پیاری چاک بوون. تا ئیستایش هیچی وا شک نابهم نهوانی پی جوی بکه موه له شیوعیه موسلمان یا دیانه کان. له بهندیخانه خیزانیک هاته پالمان، که له (بنیامین) ای جووله کهی بهسالدا چووو (حسقیل و اسحق) ای جووته کوره لاهه کهی پیکهاتبوو و، بهر پهری باشی و دلسوزییهوه مامه له یان له گه لدا ده کردینو بوون به دوژمنیکی سه سه ختی زایونیزم. رۆژنکیان بنیامین زانیسی ئیمه پیوستیمان بهر په پاره یه که هیه بو هه لسوورانندی کارنک. بویه هاته لامو گوتی:

- هه قال! سه د دینارم هیه. پیش بهندکرانم له پاژنه ی پیلاره که مدا شارد بو موه و تا ئیستا پاراستومه. نه گهر ئیشه که تان بو مه یسه ده کات، حمز ده کهم ئیستا پیشکهشی ئیوهی بکه م.

- باوکی حسقیل سوپاس. پاره که بو خوت بهیلوه، په نگه رۆژنک له رۆژان پیوستت پییه بی.

* * *

له ۱۹۵۴ دا رۆژنکیان خافلگیر بووم که زانیم که سانیک هاتون بو چاوپیکهوتنم. ده مزانی به ده سه تهینانی زه زامه ندیی ده سه لاتداران بو چاوپیکهوتنم کارنکی نهوپهری دژواره. که له بهندیخانه هاتمه ده ری، سه یرم کرد باوکم و دایکم چاوه ریم ده کهن. چه ند سه عاتیکی کهم له گه لیاندا دانیشتمو، باوکم پیی گوتم: ماوهی سالیکی تهواوه ده رگا نه ماوه لیی نه ده م، تا توانیم ئیزنی چاوپیکهوتنت وه ریگرم. نه وه تا که چاوپیکهوتنی باوکم بو له بهندیخانه دا، چونکه له وه بهدوا به یه که جاره کی نه مدییوه و شهش مانگی به سه ردا تیپهر بوو نه جا هه وائی مردنیم له ۱۹۵۶ دا بیست.

دوره پهریزیمان مایه ی بیزاری بوو. ده مانویست بمانگوزنه وه بو بهندیخانه یه کی دیکه که هه قالانمانی تیدا کو بو بوونه وه. بو نه م مه بهسته پتر له جارنک مانمان له

خواردن گرت. ئو ماويه مام گرت، دريژتيرين مانگرتن بوو له ته مه نندا، چونكه مانگرتنه كه مان بيست و حموت رۆژي خاياندو ئو رۆژانه هر چامان ده خوارده وه. هممو لاواز بووين و بووين به تارمايي يا به پهيكهرى ئيسكى بى گوشت. سه ره نجام به ژير كهوتوويى دواييمان به مانگرتنه كه هينا، له بهر ئه وهى داواكاريه كانمان بهدى نه هينا. پيم و ابى ئيمه له بنچينه وه هله بووين، چونكه مانگرتنه كه له كاتى خويدا نه بوو و نه مانده توانى خهلكى پستهخت بچوئينين بو پستهگيري كردنمان به وه فديو خوييشاندان. دواى كوتايى پى هينانى مانگرتنه كه ماوهى حفته يه كى ته واو يا زياتر تير خواردنمان نه ده زانى. ههريه كيكييمان پى ده كرا هممو ژه ميك خواردنى چهند ژه ميكي پيش مانگرتن هه لكووشى.

ئيمه له جوړه ها بونهى نيستمانى و نيو نه ته وه بيدا ناههنگمان ده گيراو باشتيرين خواردنمان تيدا ناماده ده كردو گوتارى تيدا ده خوئيندرايه وه و سرودو گوزرانى شوږشگيرانهى به كۆمه ل و تاكه تاكهى تيدا ده گوترا. حسيقيل قوچمان عوده كه بى لى ده ده كه - وهك بريم بى - زيندانىه كى نيو خومان دروستى كرد بوو. له ناههنگيكياندا شيوه ميژيكيان پيكه وه نا تا خوتبه خوين - وهك له هينديك هۆلى نويدا ههيه - له پشتيه وه رابوه ستى. به لام من كه يه كه م كس بووم خوتبه بخوينمه وه، له پشت ميژه كه وه رانه وه ستام و چومه سهرى تا گوتاره كه م بخوينمه وه. به وه ساخ بووه وه كه من له ژيانمدا و تا ئو رۆژه ناههنگيكي ئسووليم له هۆليكدانم ديوو. كه لىك جار خوتبه م خوئيندبووه وه، به لام بو كۆمه له خه لكانيكى ميللى و له نيو گۆره پان و شه قامى شاندا و له سه ر كورسيه ك يا هه ر جيهه كى به رز شوئينيكم بو خۆم ده گرت. به لام راوه ستانم له سه ر نيوجه ميژيكي مايهى پيكه نينى هاوپريانم و گالته جاري هينديكيان بوو. نه گه ر چى له كاتى گوتار خوئيندنه وه مدا بو ريزگرتنم پى نه كه نين.

گهژهیی وای لی کردم له بۆنهی نیشتمانی یا نهتهوهییدا هاوبهشیی ری و
 رویشتنی نیو بهندیخانهی ههقالانمان بکهو سروودیکیان له گه لدا بلیتموه که منی
 تیدا ستایش و پیروز ده کراو پرگهیه کی ئەمه بوو: " ئەو باسمهی که ریبهریی
 کردین ". ئەمه له بریی ئەوهی ریی ئەوهیان لی بگرم. ئەمپرۆ که ئەوهم بیر ده کهوتتوه
 به خۆم پێده که نم، بهرانبهر بهو ئاکاره مندا لانه دوور له بی ههواو فیزییه ههست به
 چهشنه شهرمهزارییه که ده کهم. ئەو ده مه تاکپهرستی و پیروزکردنی سه رکرده زالتین
 شیوازی جوولانهوهی کۆمۆنیستی بوو. عاده تی بوو من ئەو رۆژانه له سه رکرده
 په رستراوه کان یا له خوايه ناوچه ییه کانی جوولانهوهی کۆمۆنیستی م.

به درێژایی سالاتی بهندیخانه چهند نامه یه کی که می (أم سلام) ی ژنه
 زیندانیه کهم نه بی نامه یه کی شه خسیم له هیچ یه کیکه وه به ده ست نه گه یشت.
 جاریکیان پۆسته نامه یه کی له محمه دی هاوړیی مندالی و پوورزاهمه وه پی گه یاندم.
 که خویندمه وه زانیم به هۆی ناوه رۆکه که یه وه پیم گه یشتوه. لهو تاکه نامه یه ییدا
 داوای لی کرد بووم واز له کۆمۆنیزم و چالاکیی سیاسی بهینم. له وه لامیدا داوا که ییم
 به گله ییه کی زۆره وه ره تکرده وه.

ژیانمان نه گۆرو هیمن و لهو ههنگامه یه خالی بوو که له ژبانی هیچ کۆمه لیکی
 گه وهی مرۆف جوئی نایتتوه. بۆیه هه لی ئەوهم بۆ ره خسا چه رده یه کی باش له زمانی
 ئینگلیزی فی ربیم. به لام نه له بهندیخانه و نه پاش بهندیخانه بۆم هه لنه کهوت قسه ی
 پی بکهو ئاسایی به کاری بهینم. ئەم شته به تیپه رپوونی سالگار بوو به
 گیوگرفت و گرتیه کی ده روونی له لام.

له ۱۹۵۵ دا گه رانه وهی ئەو هه قاله زیندانیانه مان پی سه یر بوو که داوی
 هه ره سه یه تانی کۆماره که می هه مید عوسمان له ۱۹۵۳ دا له نوگره سه لمان
 گواسترا بوونه وه. دیاره زیندانیی تازه یشیان له گه لدا بوو. کادیره کۆنه کانیشیان له
 نیودا بوو، جگه له هه مید عوسمان که بۆی ریکهوت سالی ۱۹۵۴ هه لییت و
 دوا به داوی گه یشتنه به خدای که ریم ئەحمه د جله می سه رکردا به تیی دا بی. بهندیخانه به

هاتنموی ئمو هه‌قالانه قهره‌بالتخ بوو و گۆرانکارییه‌کی گهوره به‌سهر ژبانی روژانه‌ماندا هاتو ، ئیدی چاوپیتیکهوتنی مانگانه له به‌ندیخانهدا زیاترجمه‌ی هاتو ژبانی روژانه‌یش پتر پر له هه‌راو زه‌ناو شادی بوو. یه‌که‌م پیتشپرکی‌ی شه‌تره‌نجم له به‌ندیخانه کرد ، ههر له‌موی فی‌ری بوو بووم و به‌یه‌که‌م ده‌رچووم. له کاتیکدا (عزیز الحاج) به دووم ده‌رچوو. له دابه‌شکردنی سهر له نویی ئیش و کاردا بوومه یه‌کینک له دوو زیندانییه‌ی روژانه چا سازکردنیان پی سپێردرابوو. چامان له مه‌نجه‌ئینکی زلدا ساز ده‌کردو ده‌مانکرده پهمداخ بۆ به‌شینموی به‌سهر هه‌قالاندا. (زکی خیری)ش یه‌کینک بوو له‌م جووته زیندانییه‌ی که چایان ده‌به‌شیه‌وه و پهمداخه خالیه‌کانیان کۆ ده‌کرده‌وه و ده‌یانشتن. که‌ره‌تیکیان سینییه‌کی پرله پیاله‌ی به‌ ده‌ستمه‌وه بوو ، پی‌ی هه‌لتووتا و به‌شی ههره زۆریان شکان.

زیندانیه‌کان ژماره‌یه‌کی زۆر ئه‌دیبو و روشنپرو هونهرمه‌ندو و هه‌رزشکارو غه‌یری ئه‌وانه‌یان له نینودا بوو. (محمد صالح بحر العلوم)ی شاعیری ناسراوی نه‌جه‌فی خه‌باتکاری شو‌رشگێژ، پیتش به‌ند کرانی و کاتیک سهرکردایه‌تی حیزم ده‌کرد به‌ر له گیرانم ، پیوه‌ندی به‌ حیزبه‌وه هه‌بوو. به‌لام له به‌ندیخانه‌ی نوگره‌ سەلمان نه‌بی راسته‌وخۆ چاوم پی‌ی نه‌که‌وت. ساده‌و رووخۆش و وره به‌رز بوو ، پیوه‌ندی به‌کی باشی به‌ هه‌موانه‌وه هه‌بوو. هه‌روه‌ها هه‌میشه سوور بوو ریشه‌ سپی تیکه‌وتوه‌که‌ی بتاشی و سمیلتی بۆ شارده‌نموی ته‌مه‌نه گهوره‌که‌ی بۆیه بکات. په‌رۆشی ئه‌وه بوو له‌وه‌خت و ناوه‌ختدا چهند چامه‌و دێره‌ شیعیریکی خۆی بخوینیتته‌وه. له لایه‌نی سیاسی و پیتشکه‌وتخو‌ازانه‌ی به‌ره‌می شیعری به‌ده‌ر ، شیعره‌کانی له‌ رووی هونهری و جوانی ناسیبه‌وه به‌مه‌وه‌ام بی‌ دارو بار بوون. له شاعیریکی لاوییتی ده‌چوو ، نه‌ک شاعیریکی هونهرمه‌ند.

له نوگره‌ سەلمان بۆ یه‌که‌م جار چاوم به‌ (عه‌بدو‌للا گۆران)ی شاعیری ناسراوی کوردی کورپی شاره‌که‌م که‌وت. به‌ هۆی چالاکیی کۆمۆنیستییه‌وه زیندانی کرابوو. براده‌رایه‌تی خۆش و له‌ ره‌فتارو ژبانی روژانه‌یدا ساده‌ بوو ، وره‌ی به‌ تینو

پیداگريش بوو لسمر چمپاندى گيانى بمرنگار بونموه له لای خه لکانى دیکه. بو دامه کردن داده نیشترین و جاروبار لیم دهرده وه و جارى وایش هه بوو ده مدۆراند. کاتى یاریکردن ده مه ته قیمان له باره ی جزره ها مه سه له وه ده کرد. و ا ناسرا بوو ژماره یه کى زۆر نوکته ی هممه چمشنه ی لمبهره، بو نوکته انه یشموه که ده درینه پال بابه عدلیى باپیرم.

لهوى چاويشم به (هادى عباس) ی زیندانى شیوعى به غدایى و په سه ندرین یاریکمرى تۆپى پتې تهوسای عیراق کهوت. ئه وه به هانا یه وه نه هات که باشترین یاریکمر بوو له دیارترین یاریداو، له به ندیخانه قوتار نه بوو. ته ناندت له به ندیخانه یشدا وازى له ئاره زوى وهرزشکارى خۆى نه هیتناو یاری تۆپى پتې ریکده خست. پانىی گۆره پانه که له پانىی پنهانه یی که متر بوو. به لام درتزیى نیتزیکه ی ۱۳۰ مه تر بوو. دوو تپى پیک هیتنا، ئیواره ی زۆره ی رۆژه کان یاریان ده کرد، (مه دى حمید) و (سلیم اسماعیل) و (خضیر عباس السماوی) و (أسعد خضر) و هبى دیکه له ئه ندامه کانى بوون.

(عومهرى مامه شیخه) ی ئه نذازیار که همرگیز ئه نذازیارى نه کرد بوو و به جل و بهرگ له ئه نذازیار نه ده چوو، له نیتو ئه وانده ا بوو که گتیردانه وه بو لمان. سالى ۱۹۴۸ پاش تهواو کردنى خویندنى کۆلیج خرایه زیندان. مرۆفیکى ساده ی بئ ههواو براده رایه تیبى خۆش بوو، نه گهر چى حمزى به گۆشه گیرى کهم دوویى ده کرد. زۆره ی کاتى به ندیخانه ی بوو بووه چیشته مزی هه قاله زیندانیه کانى. رۆژیک له رۆژان نه مبیستوه له گه ل زیندانیه کى دیکه دا خۆی توشى هیچ گيروگرفتیک کرد بئ.

(عزیز الشیخ العانى) ی ئه ندامى لیژنه ی حیزبى به غدایش له ۱۹۵۲ دا لهوى بوو. پاشان زانیم له پال (مه دى حمید) و (عومهرى مامه شیخه) و (زکى خیرى) و کهسانیکى دیکه دا بوو به ئه ندامى لیژنه ی حیزبى به ندیخانه. (مه دى حمید) که

(همید عوسمان) له بهندیغانه به عقوبه کردبوی به سکر تیری لیژنه، مروثیکسی خو به ختکمری ساده و پیاو چاک بو و قهت خاوهنی لانی کهمی لیوه شاولی و ئەزمونی سیاسی یا ریکخواهیی نه بو تا ریبهری ریکخواوی بهندیغانه بکات. پینده چی لیهاتوو بو بی بو سمر کردایه تیی فوجیک یا لیوایه که له سمریان، بهلام لیهاتوو نه بو بو سمر کردایه تیی چالاکیی سیاسی و ریکخواهیی.

به برسیی حیزی له سهروه دهستنیشان ده کراو ده به شرایوه و هیچ هه لبار دنیك له ئارادا نه بو و کس بیی له هه لباردن نه ده کرده وه. بهر له گیرانیشم به تهواری ههروا بو. زیندانیه کان (طالب عبدالجبار) یان له نیتودا بو که له پرووی درژییهوه یه کهم یا دوهم پیای نیو بهندیغانه و مروثیکسی بی فیزو کوپی خیزانیکی ههزاری بهغدایی بو و خویی سمر له بهر به کیشهی شوژشو کۆمۆنیزم به خشیبوو. بیرمه ئیمه رژیکیان مشتومرمان له سمرزبانه کانی لادانی چهپه وانه و ناچار بی خو رزگار کردن له پاشماوه و سه ره نجامه کانی ده کرد، یه کیکیان برسیی:

- ته گهر له لادانی چهپه وانه رزگارمان بو، کئی زامنی ئه وه ده کات نه کهوینه نیو داری لادانیکی راسته وانه؟

- طالب وهلامی دایه وه: ئیمه زامنی ده کهین. ئیمه به چهپه روی خو لقاوین و به ئاسانی به ره و راسته روی راپیچ ناکرین.

بهلام پینشهاته کانی سالانی دواپی رونیان کرده وه که ده کریت حیزب بکهوینه دوا لادانی راسته وانه. ته گهر چی طالب و هاو چهشنه کانی بهر پای بهر راسته و نه بوون.

کۆمه لیککی بچوکی زیندانیه شیوعیه دابراهه کان - تا قمی ئالای ره نجه دران - که هیشتا هه ره عزیز محمد به برسیان بو، له یه کیک له هۆله کاندای نیشهته چی بو بوون. ژماره یه کی زۆر مریشکیان هه بوو و کولانه یه که یا چند کولانه یه کیان له په نا هۆله که یانه وه بو کرد بوون. زیندانیه کان ئه و کولانانه یان ناو نابوو پیتهختی مریشک له نوگره سلان.

(حسین روضة) ای لاوی نهجهفی له شته سهیرهکانی بهندیخانه بوو. کاتی خوئی به تاوانی کوشتنی قومیسهریکی پولیس له خویشاندانیکندا زیندانی کرابوو. لهوی دووچاری جوړه شیتیهکه بوو یا خوئی کردبوو به شیت. بهتهنیا دهژیا. بهنیان عبا لادییانهکهیی لهبهر دهکرد، گمرچی خوئی کوری شاریش بوو. یاشاخ و عداگانهکهیی دهکرده سهر و تفهنگهکهیی هلهدهگرت که تهختهیهکی ناسایی له مهترینک دریتزر بوو و قایشیکی لهدهزوو کراوی لههردووسهری دهبهست و لهناوهراستی گزورهپانی بهندیخانهدا مهشقی سهریازی جوندی (مکلف)ی جیبهجی دهکرد، وهک بلتی نموه بو همموو زیندانیهکان دهکات. نهجا تفهنگهکهیی دهخسته لاوه و کولاره مندالانهکهیی دههیناو سهریکی دهزوه باریکهکهیی دهگرت و سهرهکهیی دیکهیی به کولارهکهوه گری درابوو. دهستی به پهمردهیهکی تازهی یاری دهکرد.

بهندیخانهکهمان ناو بهناو پیشوازیی له پوستهی نویی زیندانیسی سیاسی تازهی شارو ناوچه جیاجیاکان دهکرد. یهکینک لهو پوستانه که بومان هاتن سهریاز بوون، بههوی چالاکیی کومونیسستیانهوه گیرابوون و حوکم درابوون، بهریز لینگیرویی له نیوماندا ژیان. تا پاش ماوهیهک شتیکی وا لهبهندیخانهدا پرویی دا که پیشتر - هیچ نهبی کاتینک من لهوی بووم - نمونهی نهبوو بوو. دهرکوت یهکیتکیان شیوعی نهبوو، بهلکوو برادهری هیندیکیان و دوو دهکی بوو و ههر کسینک داوای نموهی لی بکردبایه ملی بو ددها. هیندیکیان بهریگهیهک که نازانم چیهه کاری کورهیان بو کهوته روو. بهسهرابویی جنسیی دریتز خیایان چند خهباتگیتړنکی باشی تاو کرد لهگهلهیدا خو تووشی پیوهندیی جنسی بکمن. که (کسار)ی "ضابط صف"ی زیندانی بهوهی زانی، سا به دل لی پیسکردن بوو بی یان ههر هویهکی دیکه، پهمدهی له پرویی مهسهلهی نمو کوره هلهمالی بو ریکهخستن. لهوه دهچی بهر له بهند کرانیان و ههتا پاش بهندکرانیشیان پیوهندیی جنسیی لهگهلهدا ههبوو بی. دانی بهوهدا نا که خویشی کاری جنسیی لهگهلهدا کردووه. جا کاتینک تووشبووهکانی

دیکه‌یش رووبه‌رووی دان پیدانانه‌که‌ی (کسار) و خودی (نوروی) یه دووده‌کی کرانموه،
ته‌نگه‌تاو بوون. به‌ته‌نیا (صادق الفلاحی) دانی به‌گوناحی خویدا نا. که‌چی
(منصور عزیز) و (جاسم یحیی) رازی نه‌بوون دان به‌هیچدا بنین و قوشقی بوون و
ته‌نانه‌ت دواتر ده‌ستیان له‌چالاکیی سیاسیش هه‌لگرت.

* * *

دوا به‌دوای گه‌رانموه‌ی زیندانیه‌کان بو نوگره‌سملان، یه‌خه‌گیری یه‌که‌مین
لیپرسینه‌وه‌و یه‌که‌مین سزای حیزبی بووم له‌ژیاندا، به‌لای منموه‌شتیکی ئاسایی
بوو یه‌کیکی دیکه‌ به‌رپرس بی‌و، من به‌شپوه‌یه‌کی ئاسایی و به‌بی حساب له
ده‌روه‌ی ده‌سته‌ی به‌رپرسی به‌ندیخانه‌یم. به‌لام نه‌وه‌ی که‌ قه‌وما شتیکی دیکه‌ بوو.
بووم روون بووه‌وه‌ ده‌بوو من باجی رابردوو بده‌م، به‌تایبته‌ت له‌سمر نه‌و ره‌فتارانهم که
همر گه‌یشتمه‌ به‌ندیخانه‌ به‌دلی حمید عوسمان نه‌بوون. نه‌و لیژنه‌ حیزبیه‌ به‌رپرسه‌ی
که‌ گه‌رایه‌وه‌ نوگره‌سملان و (مه‌دی حمید) سه‌رکرده‌ی بوو، که‌وته‌ لیپچی‌چانه‌وه‌م
له‌سمر تاکره‌وه‌ی و بیروکراسی و چه‌پره‌وه‌ی و راسته‌وه‌ی و جاروباریش له‌سمر شتیکی که
نه‌مه‌دزانی چییه‌. له‌واقعیدا رابردوی حیزبیم له‌تاکره‌وه‌ی و بیروکراسی و
هیندیکی هه‌له‌ی سیاسی خالی نه‌بوو. به‌لام نه‌وانه‌ی که‌لییان ده‌پرسیمه‌وه،
له‌رابردودا په‌لپیان له‌هیچ هه‌له‌ینه‌کم نه‌گرتبوو و هم‌خویشیان به‌شیکی نه‌و
هه‌لانه‌ بوون. هوی راسته‌قینه‌ی لیپچی‌چانه‌وه‌و سزادانم هه‌لویتستی من بوو به‌رانبه‌ر به
کو‌ماری به‌ندیخانه‌و خودی حمید عوسمان. حمید بوو به‌ی که‌م به‌رپرسی
حیزبو، ئاره‌زووی ده‌کرد تو‌لهم لی بستینیته‌وه. که‌سانی نیو لیژنه‌ی حیزبی نه‌و
رۆژه‌ی که‌ حمید عوسمان کو‌ماره‌که‌یی له‌به‌ندیخانه‌ دامه‌زراندو به‌شمشیر
یاخیبوونیکی چه‌کداریی راگه‌یاند پشت‌گیریان کردو، نه‌جا که‌منیش بووم به
به‌رپرس و کو‌ماره‌که‌م هه‌له‌وشانده‌وه‌ پشت‌گیریان کردم، هم‌نه‌وان خو‌یان کاتیک
حمید عوسمان بووه‌وه‌ به‌ی که‌م به‌رپرسی حیزب جاریکی دیکه‌ پشت‌گیریی

همه‌میدان کرده‌وهو لیتم هه‌لگه‌رانه‌وه. ئه‌وانه (زکی خیری) و (مه‌دی حمید) و (عومهری مامه شیخه) و (هادی هاشم) و چهند که‌سینکی دیکه. (عزیز الشیخ) نه‌بی که له رۆژانی پیش به‌ندیخانه له رینگه‌ی کاری حیزبیه‌وه ده‌یناسیم، ئه‌وانه‌ی لییان پینچامه‌وه و سزایان دام شتیکی به‌ر ده‌ستیان له‌سهر وه‌زع و چالاکیی حیزبیی سالانی پیش به‌ندیخانه‌م نه‌ده‌زانی و، دواتر نه‌یانه‌توانی بیروپرایه‌کی بابه‌تیانه له باره‌مه‌وه گه‌لاله‌ بکه‌ن. ئه‌وانه هه‌میشه له‌سهر پی بون پالپشتی ئه‌و که‌سه بکه‌ن که ده‌بوه به‌پررسی حیزبی به‌سه‌ریانه‌وه. هه‌موان له لیپرسینه‌وه و سزاداندا به لای توندی نواندندا دایانده‌شکاند، جگه له (زکی خیری) و (عزیز الشیخ) که ده‌یانویست سزایه‌کی سووکت‌م به‌دن.

یه‌کیک له‌و تومه‌تانه ئه‌وه بوو که من گه‌شیتومه‌ته راده‌ی دوژمنایه‌تییه‌ی که‌یتیی سوڤیت. ئه‌م تاوانه‌یش ئه‌وسا به‌س بوو بۆ ده‌رکردن له حیزب و برینی خراپ‌ترین ناو به‌سه‌ر مرۆڤدا. شایه‌تی سه‌ر ئه‌م تاوانه‌یش (صادق الفلاحی) بوو که ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌ی بۆ ئه‌وانه گێپرایه‌وه: - سالی ۱۹۵۳ سه‌رو به‌ندی شه‌ری کۆریا، که وه‌دی سوڤیتی له ده‌سته‌ی نه‌مه‌وه یه‌گه‌رتوه‌کاندا کۆتایی به‌ دووره‌ پهریزی له دانیشتنه‌کانی ئه‌نجومه‌نی ئاسایش هینا، له (به‌هادین) م بیست ده‌یگوت: ئیستا که سوڤیت هه‌ستیان به‌وه کردوه به‌شداری نه‌کردیان هه‌له‌ بووه، بۆیه لیی پاشگز بوونه‌توه‌وه هاتونه‌توه‌وه به‌شداری دانیشتنه‌کان بکه‌ن.

ئهو راستی بی من له ۱۹۵۳دا ئه‌م رایه‌و چهند رایه‌کی دیکه‌م له‌به‌رده‌م (صادق الفلاحی) دا ده‌بریبوو. به‌لام به‌هیچ شیوه‌یه‌ک دژی سوڤیت نه‌بووم، به‌لکو دۆستی بووم و قه‌ناعه‌تم به‌وه هه‌بوو که قه‌لای ناشتی و دیموکراسی و سوڤیالیزمه. ئه‌وسا ده‌برینی ئه‌م چه‌شنه رایه به‌ دوژمنایه‌تییه‌ی ئینتەرناسیونالیزم به‌ تاوانیک داوه‌نرا لیخۆشبوونی بۆ نه‌بوو. به‌پرسه‌کان نه‌رمییان به‌رانبه‌ر نواندم و را ده‌برینه‌که‌میان به‌وه لیك دایه‌وه که هه‌ر ئه‌وه‌نده به‌د گومانیه‌یه له سیاسه‌تی یه‌کیته‌ی سوڤیت!

هرچی چونیک بی لیپرسینموه بهوه دواویی هات له گشت پلهو پایهو
 بهرپرسییه کی حیزی دوور خرامهوه و هر به نهندامیتی حیزب هیلرامهوه. لهوه
 دهترسام مهسه له کان بکیشنموه بو تهناهت ده کردنیشم له ریزه کانی رینکخستنی
 حیزی بهندیخانه. لافی نهوه لی نادهم که من گویم بهوه نه دابی و پینی دلگران نه بوو
 م. بهلام بایه خیکی زۆرم به مهسه له که نه داو تینه کوشام ژاوه ژاوو سر نیشه بو
 لیژنه که بنیموه، به لکوو ناسایی و هیمن مامهوه و رهفتارم کرد وهک بلیتی هیچ
 شتیک روی نه داوه. پیوهندی دۆستانه و هه فالانهم له گدل همواندا هیشتموه، به
 نهندامانی لیژنه که یشموه که لیپرسینموه و سزادانیان له نهستۆ گرتبوو. لهوه به دوا
 نامه به کم له چند لایکی شیوعیی به غدا و شاره کانی باشوره وه - لهوانه علی
 الشیخ حسین الساعدی - بو هات، نارهبایان بهرانبهر بهو کاره ده رده پری و
 نامادهیی خویانیان پیشان دا بو دا کۆکی لی کردنم و رینوینی وه رگرتن له منی
 هه فال باسی سکرتری حیزب. له وه لامه که مدها نامۆژگاریم کردن واز له هر
 چالاکیه کی لهم چهشنه بهینن و له دهوری حیزب کۆبنموه.

* * *

هیشتا له بهندیخانهی نوگره سلمان بووین که ههوالمان پی گهشت له دهروهی
 بهندیخانه گهتوگو له نیوان سهرکردایه تیی (حشع) و تا قمی نالای ره نجه دهان هدی به بو
 دووباره یه کگرتنموه. هر ناماژه بهم ههواله یش، مشتومر له نیوان کادی رانی
 بهندیخانه دا کراو منیش هاوبه شیم تیدا کرد. چه ندین بیرو پای جیاواز له گو پیدایا
 بوون، هدیانبوو سهر پهر گرو ههیشیان بوو ناوه ند گر (معتدل) بوو. پای (عزیز
 الحاج)، وهک پیشی زۆریه کاتی، سهر پهر گرانه وه له بهر ژه وهندی تا قمی ره نجه دهاندا
 بوو. لافی نهوه لی نه ده دا که تا قمی ره نجه دهان حیزی شیوعین و پیویسته له سهرمان
 بهینه ناویانموه. له کاتی که تا قمی ره نجه دهان خویان دانیان بهوه دا هه ناکه نهوان
 له حیزب هه لبراون. هییی وایش هه بوو له هر دوو لا به ره له ستیی هر یه کگرتنموه یه کی

ئەو دوو رېڭخستىنى دەکرد. بېرىم دا بېرەم رام ناو ئاخنى نامەيەكى تايىبەت بىكەم بۆ سەرکردايەتتىى حېزب.(حسین احمد الرضى) ئەو رۆژاندا بوو بە سىرتىرى حېزب (ھەمىد عوسمان) یش دور خرابووە. ئەنامە كەمدا باسى ئەوم کرد كه هەر لایەك ئە هەلەو رەفتارەكانى خۆى بەرپرسەو راست نىبە كۆتارو رۆتای هەلەى لایەكیان بەریت بەسەر لایەكەى دىكەدا. گوتىشم هەلەى ھەرە گەرەى ئەوان ئەویە ئە حېزب هەلەراون.

ھەر ئەو رۆژانە نامەيەك لەسەر هەلەو كردهوى تاكەرەوى و رەفتارەكانى (ھەمىد عوسمان) سىرتىرى پىشوو (ص). لەسەر كوردايەتتىى حېزبەو ھات. نەمەزەزانى ئەو كەسە كىتتە كە جىئى ھەمىدى گرتووەتەو، بەلام قەناعەتەم ھەبوو كە ھەمىد دەست نادات بىتتە يەكەم بەرپرس.

دەكرىت بلىن: مە بېرەم ئە ھەموو شتەك دەكردەو، ئەو نەبى كە رەگەزنامە (جەنسىيە) ى عىراقىم لى بستىننەو. ئەگەل ئەو یشدا ھەر لىم سەندرايەو. چۆن و بۆجى؟ لەوانەيە نۆتەرىن شىواز بوو بى بۆ ترساندى شىوعىيەكان و كزكردنى و رەيان و دواتر بۆ بىتەزكردنى كۆمۆنىزم. دەبى ئەماژە بۆ ئەو بىكەم كە ئە بەندىخانەى نوگرە سەلمان رەگەزنامە بە تەنیا ئە مە نەستىندرايەو. بە مەن و (زكى خىرى) و (صادق الفلاحى) و (اکرم حسين) يان راکەيانە كە دەسەلاتدارانى عىراق بېرىريان داو رەگەزنامە ئە ئىمەى زىندانى بستىننەو و سوورن لەسەر ناردەمان بۆ ولاتىكى دەرەوى عىراق. سەر لەبەيانى رۆژى دواىى فەرمانيان پى داین بە خۆ بکەوین بۆ سەفەرى بەغدا. تا ئىستایش بە پەژارەو دىتە بېرەم كە ھەقالانى زىندانىم تەنەت لەبەيانى رۆژى ديارىكراوى سەفەرەكەيشماندا نۆرەى چا ساز كوردنيان پى گرتەم و لىم خۆش نەبون. ئە نۆرەى چا بوومەو بەكسەر ئەگەل ھەقالاندا كەوتىنە مائەتاوى كەردن و بە چاودىرى پۆلىس چوونە گرتووخانە (سەجەن الموقف) ى بەغدا.

به ختمان یاربوو (جبار ایوب) ی بمریوه ببری پیشوو لموی نهبوو. یه که یه که قسه همان لی وه رگیا، به لام نیمه له پیشموه رینکوتوبوین چی بلین. پوختی قسه کاتمان نموه بوو: نیمه هاویشتمانی عیراقین و پینهندی هاویشتمان هتیمانین و پیداگرین له سمر نموه که له ولاتی خو مان بژین و تیدا بمرین و له نیوان گوری باپرانماندا بنیژرین و، نیمه قایل نین بچینه هر ولاتیکی دیکه و نارازین دهسه لاتداران ره گمزنامه همان لی بستیننموه و به بریاریکی دژ به ههموو شهر یعدته زه مینی و ناسمانیه کانی داده نیین.

بریاری ره گمزنامه لی سندنموه هر یه که له (توفیق منیر) ی پاریزه ری شیوعی و (کامل القازانچی) ی پاریزه ری دیو کراتیشی ده گرتوه. لمر نموه زیندانی نهبون، گیران و خرانه گرتو خانه یه کی دور له نیمه تا قسه یان لی وه رگیا. نه بجا هیترانه لامان. پرسیمان چیمان گوتوه، (کامل القازانچی) گوتی:

- من له قسه کاتماندا پینهندی نموه بووم که هاویشتمانیکی عیراقیم و ده رخست حذر ناکم عیراق به جی بهیلم و بچمه هر ولاتیکی دیکه. نه گمر به زور و به پیچوانهی خواستی خویشموه بمنیره ده ری، نموا پیم باشتره بچمه هر ولاتیکی عمره بی. نه گمر ری نموه یشم نهدن، ولاتیکی بیتلایم پی باشتره.

هرچی (توفیق منیر) یش بوو مهسه له کی به جوریکی جیاواز یه کلایی کرد بووه، چونکه - وه گوتی - رازی نهبوو بوو هیچ بلیت و نمهی لهو کاغزه دا نووسیوو که بو قسه تیدا نووسین پی درابوو:

- من له بنه ره نموه قایل نیم دان بهم حکومه ته دا بنیم، دواتر به هیچ بریاریک قایل نام لهوه ده ریچی.

- لیمان پرسی: (ابو موفق) بوچی قسه کانتت به شیوه یه کی باشتر نه خسته روو؟

- نهمزانی هه لوستی حیزب چونه و نیوه چی ده لین. بویه هر نم قسه کورتم

کرد، چونکه ترسام نه گمر قسه کاتمان به جوریکی دیکه بن له گهل هیی نیوه دا ناکوک بکهنموه.

بهرتوبه‌بری به‌ندیخانه‌ی به‌غدا رایسپارد بوو رۆژانه گۆشتی‌کی زۆرمان به‌ده‌نی، بۆ ئه‌وه‌ی رازیمان بکات و تا ئیمه له‌وه‌ی بیتی‌نمه‌وه مانگرتن له خواردن روو نه‌دات. (توفیق منیر) به‌هۆی زیاده گۆشت‌خۆری‌یه‌وه توشی سکه‌چوون بوو. ئه‌و پزیشک (الطیب) ه‌ی که ئه‌م سه‌ری لی ۱۶، ۱۷ ه‌پی سلفاگوانۆدینی بۆ نووسی تا له دوو رۆژدا به‌چهند ژه‌میک بیخوات، به‌لام کابرا به‌یه‌که ژه‌م هه‌موو حبه‌کانی خسته ده‌میه‌وه قومیک ئاوی به‌سه‌ردا کرد. هیندی‌کمان بۆ ئه‌وه چووین که (أبو موفق) بریاری خۆ کوشتنی داوه. به‌لام سه‌ره‌نجام ره‌وانیه‌که‌ی به‌خیرایی گیرسایه‌وه، کابرا گوتی: ئه‌وه یه‌که‌م جار نییه به‌م چه‌شنه‌ه‌ب بچۆم.

دوای چهند رۆژیک هینراینه‌وه بۆ به‌ندیخانه‌ی نوگره سلمان. له‌وه به‌دوا هه‌چم له باره‌ی لی سهندنه‌وه‌ی ره‌گه‌ز نامه‌که‌وه به‌ر گوی نه‌که‌وت، وه‌که بلیتی ئه‌م بریاره هه‌ر له بنچینه‌وه نه‌بوو بێ. جا نازام تایا سه‌ره‌جمی کاره‌که شانۆگه‌ری بوو بۆ ترساندنمان، یان ده‌سه‌لاتداران له بریاری خۆیان پاشگه‌زبوونه‌وه؟

گۆزانی و سه‌روودی شوێشگه‌یرانه گوتن له به‌ندیخانه‌دا له شته قه‌ده‌غه کراوه‌کان بوون. حوکه‌م زیندانیه شیوعیه‌کان له سزای سه‌روود خویندنه‌وه‌دا ده‌یان یا سه‌دان ساڵ زیاده کرا. له‌وه زیندانیانه، ناوی (د. حسین الوردی) ده‌هینم که سه‌ره‌تا حوکه‌می یه‌که یا دوو ساڵ به‌ندکردنیان دا. ته‌جا به‌چهند داد‌گایی‌کردنیک که هه‌مووی به‌هۆی سه‌روودی شوێشگه‌یرانه خویندنی‌یه‌وه کران، ساڵانی حوکه‌می کرانه ۱۲ ساڵ.

سالی‌ک به‌سه‌ر به‌ند کراندا تیه‌په‌رپه‌بوو، له‌به‌رده‌م قازییه‌که‌دا راهه‌ستام، هینترابوو بۆ داد‌گایی‌کردنم له‌سه‌ر تاوانی سه‌روود خویندنه‌وه‌م دژی رژی‌می حوکه‌مدار. دانم به سه‌روود خویندنه‌وه‌دا ناو، سه‌ر کۆنهم کردن که به‌م به‌هانه‌یه‌وه داد‌گاییم ده‌که‌ن. دوا جار قازی حوکه‌می یه‌که ساڵ به‌ند کردنی دام، تا به‌ناو‌کیش له‌گه‌ڵ حوکه‌مه‌که‌ی دیکه‌مدا - به‌ندیی هه‌میشه‌یی - ته‌واوی بکه‌م.

ده‌سه‌لاتداران هه‌ولیان ده‌دا شیوعیه زیندانی کراوه‌کان ته‌نگه تاو بکه‌ن بۆ پاکانه کردن و وازه‌ینان له باوه‌ری کۆمۆنیستی و راگه‌یاندنی دلسوزی له‌سه‌ر په‌چه‌که

قاقمزينك بۆ شای مهزنو رژی می حوكمدار. دهسه لاتداران بۆ به ده دست هیتانی ئەم پاكانه یه زیندانیه شیوعیه کانیان به درژیایی سالانیکی یهك له داوی یهك دوو چاری ئەشکه نجهدان و چهوسانهوه ده کرد. له بهرپه بهرانی زیندانه سیاسییه کان سییان هم به درندهیی و ملههوی له مامه له یاندا له گه له شیوعیه کانداه هم به کرده و کوشیان بۆ. له ههوی سیاسی یهوه - رهوخاندنیان و پاكانه لی چه پینیان ناوبانگیان ده رکرد، ئەوانیش (جبار آیوب) و (علی زین العابدین) و (محمد سعید شهاب) بوون. ئەمه ی داویان کرابوو به بهرپه بهری بهندیخانهی نوگره سملانو، هیتانی بۆ لای تیمه پیوهندی به پرژهی هیرشیک تازوه هه بوو که دهسه لاتی حوكمدار نه خشی بۆ کیشاو دائیره ی ناسایش گشتیش تان و پۆی چنی.

رۆژیکیان له ۱۹۵۶دا (محمد سعید شهاب) ی بهرپه بهری بهندیخانه به ناو داوی ههشت زیندانی کرد، به بیانوی ئەوه که گوايه پزیشک هاتوه چاوه پریان ده کات. پزیشک مانگی جارێک سهری له بهندیخانه ده دا. باش ده مانزانی بهرپه بهر خوی تیمه ی دهوی ئەک پزیشک که قهت داوی کسی نه کردوه، به لکوو نه ریت وابوو زیندانی داوی چارپیکه موتنی ئەو بکات. به لام چار پی بوو؟ ده بوو زیندانیه داواکراوه کان به چنو، منیش یه کیکیان بووم. هه که گه شیتینه لای بهرپه بهر بهرمانی دا پیوهنو شیش (الخطام) بکه نه پیی هه موومان، که شیشیک ناسنی به دوو ئەلقهوه به ستاره له ههردوو قاچی زیندانی توند ده کرین و ئیتر پیی ناکریت ههردوو قاچی له درژی شیشه که زیاتر لیک دوور یا نيزیک بکاتهوه، ئەمه سهرباری پیوهنی ژماره (۲) - واته پیوهنی دوو کیلوگرامی - که ههردهم له پیی خاوهن حوکه قورسه کانداه بوو. (زکی) له بهر ته مه نی زۆری به (کووت) پیوهن نه کرا، به لکوو ته نیا زنجیری ژماره (۸) - واته ۸ کیلوگرامی - خرایه پیی. ئەجا که له چه خرایه دهستی گهشتمان و براینه ژووری گلدانهوه (الحجز) کهوا باو بوو ناو بهری به (ژووری وه رزش). که له چه کانی دهستان به چه ندفلیکی زیاده به زنجیریکی ناسنهوه به سترا که به سنگیکی ناوه راستی ژووره کهوه چه سپ کرابوو و درژی

نيزيكي مه تريك بوو. پاش ئه وه بهرپوه بهر هاته ژور وه بو لمان، وه رديانيكي
ته نه كي خالي به دهستي به داوه بوو. پتي گوتين:

- ئه مه ته نه كه يه لي ره تاوده ستخانه تانه ميزو گوي تيده كمن. ري به هيچتان
نادريت له م ژوره بينه ده ري تا هه مو تان ده مرن.

ناره زاييه كي توندمان ده رپري و به سر بهرپوه بهري درنده دا قيژاندمان و داوي
مامه له ي ياسايمان لي كرد. به لام وه رچمراخ وه نه باي ديبي و نه باران چوه
ده ري. نه جا كه وتينه پي كه نين به حالي خومان و له نيو خوماندا يه ك كه وتين بهرپوه بهر
ناو بنين "ته نه كه" و ملمان بو همل و مرجه تازه كه دريژ كردو خومان راهيتار
ته نه كه كه مان بهرپراستي وه تاوده ستخانه به كار هينا. بو كه مكرده مه ي كاريگه ري
ئه مه تاوده ستخانه نه فره تيه يش هر ئه وه نده مان له ده ست هات به جامه دانه ي
يه كي كمان دا پيوشين. سر له به ياني سييم رۆژ بهرپوه بهر به شوين من و (مه دي
حميد) و (كامل السامرائي) يدا نارد. له برده م ژوري گلدانه وه دا فرماني دا ۲۵
جه لده ي فلاقه له بره ي پيم بدن. كه وه رديانه كه له ليتان بو وه وه، هيشتا له سر
نهرز كه وتبووم. بهرپوه بهر ليتي پرسيم:

- بو چي هاوار ناكي ناخ؟

- به هه لساخانه وه وه لام دايمه وه: قه ت هاوار ناكم.

- كه واته ۱۰ جه لده ي ديكي لي بدن.

داوي من نوره ي (مه دي حميد) هات، ۲۵ جه لده ي فلاقه يان لي دار نه جا ۱۰
جه لده ي ديكيه يش چونكه هاواري نه كرد "ناخ". بهرپوه بهر هر ۲۵ جه لده ي بو
(كامل السامرائي) برپيه وه. پاشان تيمه يان بو ژورتيكي ديكيه ي گلدانه وه
گواسته وه ته نه كه يه كي تاوده ستخانه يان بو تيدا دانين. كامل رۆزاني داوي
له وه زعيكي دژواري ده رووني و تندرسته يدا بوو. به رواله ت نه خوش بوو. به لام من و
مه دي باوه رمان وابوو كه هويه راسته قينه كه ده گهرتته وه بو هه م وه نرمي خوي و

ھەم پارا بۈۈى لھ نىۋان خۇراگرتن يا پاكانه كرتن و دەرچوندا لھ بەندىغانە. پەيمان بەۋە دەبرد كە گىترانەۋەى بۇ بەندىغانە زۇر لەۋەزەى دەگۆرى. ئىتر تاكە خەمان (يا گرتى سەره كىمان) ئەۋە بوو لھ رۋوخان رزگارى بكەين. پەنامان برده بىر نەخۇشە كەى تا تەنگ بە ئىدارە ھەلبچننن بىبەنەۋە بۇ بەندىغانە. رۇژۇكىان زانىمان پزىشك سەردانى مانگانە يەتە و ھاتوۋە. كرتمان بە ھەرا و ھورىا و ئىدارە مان ناچار كرت (كامل)ى نەخۇش و خۇشمان پىشانى پزىشك بەدەين. دەرده دلى خۇمانان بۇ پزىشك كرت كە پىاروتكى باش بوو و، پرسىمان ئاخۇ ئەۋە مرۇ دۆستىيە و لەبەر چاۋگرتنى مەرجى تەندروستىيە لھ بەندىغانە كاندا تەنەكە ۋەك ئاۋدەستخانە بخرىتە نىۋژوروتكى بچووك بۇ زىندانىان. پزىشكەكە بەتوندى نارەزايىى دەربرى و داۋاى لھ بەرپۆبەر كرت تەنەكە لابەن و ۋەزەكە ئاسايى بكەنەۋە، ئەگەرنا لھ دائىرە تەندروستى و ياسايىە كاندا كارى ياسايى بەرانبەر دەكات. ھەروەھا دەرمانى بۇ چارەسەر و ھوانەۋەى كامل نووسى. بەۋە گىروگرتى كامل چارەسەر كرا و براىەۋە بۇ بەندىغانە. تەنەكەكە لا برا و من و (مەدى ھمىد) و ھەقالانى دىكەمان لھ ژوررە كەى دىكە " دەسكوتىكى مەزن " مان دەستگىر بوو! رۇژى دوچار دە براينە ئاۋدەستخانە.

لھ ژوروتكى دەرە كىى گلدانەۋەدا داىانبرىن. ئەمە سەرەتاي ھىرشىكى پۇلىسىى ھەموو لايەنە بوو بۇ سەر تىكرپاى بەندىغانە بەھەر ۱۰ ھۆلە كانىەۋە. كۆمەلىكى گەۋرە لەۋەردىانى بە دوو و پۇلىسى بىبان سازو تەياركران و بەرپۆبەر خۇشى لھ چالاكىەكى ھەلكرتانە سەر وداگىر كرتندا رىبەرىى كرتن و كەلپەلى ھاكەزايىى خودى سەرجم زىندانىە كانى لھ گەلدا تالان كرا. زىندانىە كان پەرەۋازە كران و گەلىكىان لى برانە ژوروتى لىرە و لەۋىى گلدانەۋە، زۇربەشىيان كەلپەچە خرايە دەستىان و لەنىۋ ھۆلە كاندا بەشىشى پەنجەرە كانەۋە بەستران. ۋەردىان و پۇلىسە داگىر كەرە كان لەسەر دزىن و تالانكردى جانتاۋ جل و بەرگ و تاقمى رىش تاشىن و ھەر شتىك بكموتبايە دەستىان، پىشپركى و منمنايەتىيان دە كرتد.

به‌لام پمده‌ی پینکیناویی تراژیدیا چالاکیی تالانکردنی که له مریشکی
 بهندیخانه‌دا بوو. گه‌وره‌ییی پروومری بهندیخانه که له‌بار بوو بۆ مریشک به‌خپو کردن.
 ثم "پیشه" یه دهره‌تانی له‌مده‌م هیندیک زیندانیی به‌تایبته پمراگه‌نده‌ی دور
 له‌مهر رینک‌خستنیک ده‌خولقاند تا کاته که به‌سمر ببه‌ن و خو به مریشکوه خمریک
 بکمن و هیلکه به‌ده‌ست بخمن وه‌ک پیشتر گوتم پیته‌ختی مریشک له‌لای تاقمی تالای
 په‌نجدهران بوو. پاش تالانکردنی هم‌ده هۆله‌که، چالاکیی تالانکردن - واته مریشک
 فراندن - ده‌ستی پینکرد. هم‌مو مریشکه‌کان له‌و پانتاییه فراوانده‌ا به‌ره‌لا کرابوون و
 زیته‌له‌و له‌ جوړی خو‌مالتی بوون، نه‌ک مریشکی مه‌سله‌حه. راوانیکی ده‌سته
 جهمعی، یا راستر بلین پینش‌رکییه‌کی ده‌سته‌جهمعی له‌ئارادا بوو له‌ نیوان پولیس و
 وه‌ردیانه‌کانداو به‌هاوبه‌شیی ژماره‌یه‌ک له‌و زیندانییبه شیوعیانه‌ی که بۆ چیشته و نان
 سازکردن و خزمه‌تی زیندانییبه گلدراوه‌کان به‌ دهره‌ه بوون. نه‌گمر مریشکیکت
 بگرتبایه ده‌بوو به‌هی خۆت. ده‌بوو هه‌ول بده‌ی زۆرتین ژماره‌یان لی بگری و په‌له‌ی
 تیدا بکی و به‌خپراییی رابکمی، چونکه که‌سانیکی دیکه‌یش په‌لیان بۆ ده‌کوتان.
 ژماره‌یه‌کی زۆر وه‌ردیان و پولیس و زیندانی به‌ گورگه‌لو‌قه به‌دووی ژماره‌یه‌ک
 مریشک و که‌له‌شیردا رایانده‌کرد. که‌له‌شیره‌کان رازی نه‌ده‌بوون به‌ ئاسانی ده‌ستگیر
 بکری‌ن و سوور بوون له‌سمر راکردن و چهند بیانتوانیابایه هه‌لده‌فرین و بۆ داوای
 فریاکو‌تن قرته‌ قرتیان پینکوتبوو. جا ثم دیمه‌نه پینکیناوییه‌ مایه‌ی خه‌فته
 به‌ینه پیش چاوت.

هه‌قاله زیندانییبه‌کانی دهره‌وه‌مان سمرجهمی له‌و مریشکانه‌یان سمربری که
 توانییان ده‌ستگیریان بکمن. ده‌بوو بخورین تا خراب نه‌بن. ئیواره‌ی له‌و رۆژه ئیمه‌ی
 ده‌سته‌ی زیندانییبه‌ گلدراوه‌کانی دهره‌وه‌ی بینای بهندیخانه تینک‌رایه‌کی یه‌ک
 مریشکی سووره‌وه کراومان وه‌رگرت. خواردنیکی به‌تام بوو.

که ثم چالاکیی "نه‌نفال" له‌ نیو بهندیخانه‌دا کرا، (شلوموکرادی)ی زیندانیی
 جووله‌کمی شیت له‌وی نه‌بوو، له‌ شیتخانه بوو. که گه‌رایمه‌وه بینی وه‌زعه‌که سمر

لهبەر گۆپراوه، چونکه زیندانییه‌کان برپرو گه‌لیکیان که له‌په‌چه کرابوون و به‌شیشی په‌نچه‌ره‌کانمویه به‌سترا بوون و شتیکی ئه‌وتۆ له دیمه‌نی جارانی به‌ر له رۆیشتنی نه‌که‌وتنمویه به‌رچاوی و نه‌مابوون: واته دیمه‌نی یاریی تۆپی پێ و باله و پیاسه‌ی ئاسایی زیندانیان له گۆره‌پانه‌که‌دا و مه‌شقه‌کانی (حسین روضه) به‌تفه‌نگ و کۆلاره‌که‌یموه تد، هه‌لیدیایی و گوتی:

- نازام به‌رپۆه‌به‌ر شیت بووه یا جماعت؟

که به‌رپۆه‌به‌ری به‌ندیخانه هێرش کرده سه‌رمان، ئه‌ندامانی (حشع) ی له ئه‌ندامانی ئالای ره‌نجده‌ران و هه‌تا له زیندانیانه‌یش جوی نه‌کرده‌وه که هه‌یج پیوه‌ندییه‌کیان به‌ کۆمۆنیزم یا سیاسه‌تموه نه‌بوو.. هه‌موان تالان کران و یه‌که‌جار به‌ره‌قی مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا کرا. له ژوره‌کانی گلدانمویه ئه‌شکه‌نجده‌ها به‌ ئه‌ندامانی ئالای ره‌نجده‌ران گه‌یشتین. ئه‌م کاته له ده‌ره‌وی به‌ندیخانه‌کاندا گه‌توگۆ بو‌یه‌کیته‌یی رێکخستن به‌رده‌وام بوو و ، ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌یش له‌مپه‌ری ده‌روونی شکاندو یارمه‌تییه‌ی زه‌مینه‌ خوشکردنیکه‌ی باشتری‌دا بو‌یه‌که‌گرتنی راسته‌قینه‌ له به‌ندیخانه‌دا. ئه‌و رۆژانه‌ی هێرش کرایه سه‌رمان، بو‌یه‌که‌م جار له‌گه‌ل عه‌زیز محمهد و چه‌ند هاوڕیبه‌که‌یدا دانیشتم بو‌ ئه‌وه‌ی یه‌که‌تر بناسین و باسو خواس و نوکته‌ بگۆرینه‌وه. زۆربه‌یان به‌ باشی له دلمدا جێیان بو‌ خۆیان کرده‌وه، وام لی‌هات وه‌ک هه‌قائلی خۆم یا وه‌ک ده‌سته شیوعیه‌که‌ تێم ده‌روانین که هه‌لومه‌رج به‌وه‌تۆسته‌ی گه‌یانده‌بوون.

هێرشکردنه سه‌ر زیندانییه‌کان سه‌ری نه‌گرت و نه‌یتوانی ئامانجی ناچار کردنیان یا ناچارکردنی هه‌تدیکیان بو‌ چۆکه‌دادان و پا‌کانه کردن بو‌ ده‌سه‌لاتداران به‌هه‌یتته‌ دی. ئیتر وه‌زعه‌مان له‌ رووی چه‌رده‌یه‌که‌ ئارامی و ئه‌نجامدانی چالاکیی رۆشنییری و وه‌رزیشی رۆژانه‌وه وه‌ک جارێ نه‌مایه‌وه. به‌لام گه‌فتیان داینی له (نوگره سه‌لمان) وه‌ بو‌ به‌ندیخانه‌یه‌کی دیکه‌مان بگۆرینه‌وه. دوا‌ی چه‌ند رۆژێک به‌ راستی گۆتیراینمویه. بردیانیان بو‌ به‌ندیخانه‌ی به‌عقوبه‌ که به‌شیکه‌ی ۳۲ ژووری له‌سه‌ر ته‌هرزی نوی تیندا

بينا کرا بوو رووبهري هر ژورويکي نومه تري چوار گوشه بوو ناوده ستخانه يه که ده ستشورنيک و په نجه ريه که ها که زايي به سر راره ويکي نيوان هر دوو به شي بينا که دا کراوه ي تيدا بوون. نم به شه نه گمر قهرو نله و پيداويستي ناسايي ژياني له کتيب و رژنامه و راديو و که رسته ي خو خافلاندي په تبي بو دابن بکرا بيه و ده رگاي ژوره کان شه و رژ له سر پشت بوونايه و زيندانيه کانيش له جمو جوئي نيو بهنديخانه و سر له يه کتر دان و پيشوازيکردني که سو و کاريانداله چاوپيکه موتني ناساييدا نازاد بوونايه. به واتايه که ديکه نه گمر عيراق نه اندازه يه که باش ديمو کراسي و ژيارو له بر چاوگرتني مافه کاني مرؤفي تيدا بووايه، نه و به بهنديخانه يه که نوي و رحمت داده نرا. به لام (علي زين العابدين) ي بهرپوه بهري بهنديخانه که کاتي خوي، بهر له گواستنوه ي خزمه تي بو نيره، نه فسره ي مولازمي بهرپرس ي تهويله ي نه سپ و نيستان بوو، نه م ژوانه ي له زيندانيه سياسيه کان کردبوو به دوزه خيکي راسته قينه و به زينداني تاکه که سي شه و رژ ده رگا داخراي بو نه شکه نجه داني جهسته يي و دهروني تهرخانکراو.

که گه يشتينه بهنديخانه که، نيمه زوريه ي کاديرو بهرپرسانيان له هوئيکي مامناو ندي بهنديخانه کونه که دا خر کرده و. چند رژنيک تا راده يه که به نارامي ژياین، چونکه ليدان و نه شکه نجه داني جهسته مان نه بوو. نه گمر چي بينه شکردمان له بينيني رژنامه و کتيب و راديو و ياري شه ترنج و هه موو شيوه خو خافلانديکي بي غل و غش دريژه ي کيشاو هر له جل و بهرگي په رپوتني بهنديخانه دا به زنجيري ناسن به سترابوينه و... تد. مشتومرمان له سر و ه زعي خو مان کرد و هينديک دا واکاريمان گه لاله کرد که ته نانه ت بو ژياني زينداني ناساييش پيوستق و به شيکي پجووکی نه و شتانه يش بينکه ده يتنن که ده چنه نيو چوارچينه و ي مافه کاني مرؤف. نيک کهوتين - وه که له بهنديخانه کاني ديکه يشدا کرا بوو به پيشه - تي بکوشين بهر بهر (عومري مامه شيخه) وه که نوينهري خو مان به سر نيداره ي بهنديخانه دا

بسه پینین. ئەو بو عومەر چوو بۆ چاوپێکەوتنی بەرپۆه بەرو بە هێمنیە ناسراوە کە
خۆی ئەم داواکاریە بچووکانهی خستە بەردەمی و گۆبی لینگرت و هیچ ئەنجامی کمان
چنگ نە کەوت.

چەند رۆژێک لەو بە دوا کت و پر (علی زین العابدین) بانگی کردم و هەردیانێک
بۆ ژوورە کەیی بردم. بە لووتبەرزیه کی سەیره وە لە پشت میزە کە یەو دانیشتبوو.
داوا لێکردم بەرانبەری رابووەستم لە ترسی ئەو نەو کە لە خۆمەو دا بنیشم.
ماوەیه کی کەم چاوی بریە دەم و چاوم، وە ک بلینی شتیک دە خوینیتتەو. پاشان گوتی:
- داواکاریە کانتان چین؟

- خۆت دەیانزانی، چونکە چەند رۆژێک لەمەو پیش (عومەری مامە شیخە)
خستنیە بەردەمت. من هیچی وام نییە بیخەمە سەریان.
- دەمەوی لە شەخسی تۆوە بیانیشتم.

- سید! دەتوانم هەر ئەو دووپات بکەمەو کە (عومەری مامە شیخە) گوتووێ.
بەرپۆه بەر لە جیبی خۆی هەستا و خۆی تۆرە کرد و ورگی دە لەریەو. دوو هەنگاو
لێم هاتە پیشەو و گوتی:

- سەرت دای لەبەرد، من جەنابی بەرپۆه بەری بەندیخانە بە عقووبەم نە ک (سید) ی
بەرپۆه بەر.

- باشە! تۆ جەنابی بەرپۆه بەری بەندیخانە. بەلام وشە (سید) نە خراپە کاری
تێدا یە و نە لە گەڵ ئەو دا ناکۆکە.

- نا هیلەم قوش لەبەردەمدا بێ ئەدەب بێ.. تێ گەشتی؟

لە گەڵ ئەم قسە یە دوا یاندا، چاوی لە (أبو کمال) ی (رئیس عرفاء) ی
بەندیخانە داگرت کە جووتیک سیملی بابری سپیی هەبوو و جلیکی خاویز
رێکوپێکی لەبەردا بوو، وە ک جەنەرالیکی سوپا بوو بێ لە نیمپراتۆری تورکیدا.
(أبو کمال) باش لە فەرمانی بەرپۆه بەر حالی بوو بوو، لە گەڵ وەردیانیکدا کە لەسەر

پئی له پشتیموه راوهشتا بوو، فرمانه که ی جیبه جی کرد. همدوو دړنده که بو چند دهقه یه که له نیو نو سینگی بمرپوه بمری جه لاد خویدا کموتنه داپلوسینم. نهجا برامه جیه که لسه زغیره ناسایه دوو کیلو گرامیه که پیتموه شیشیان له قاجم بهستو که له پچه یان خسته همدوو دستم و بو ژوریکه بهندیخانه ی تاکه کسی گوئزرامه و لهوئ لسه زه مینه کونکر تیه که به جیان هیشتم و ده رگیان لی کلوم کردم. دوی نیزیکی بیست دهقه یه که ده رگا که کرایه و (ابو غام ای عمریفی و هردیانی یه کجار دری مووسلی خویی به ژوردا کرد. بهی نهوی بزام بوچی پرسیرم لی ده کات، لی پرسیم:

- کوپم بوچی لییان دای و بوچی هینایانی بو تیره؟ لهوئ چیت کرد؟

- هیچم نه کرد و نازام بوچی هینامیان و بوچی ده سدری ثیان کرده سهرم.

- کهواته لیره بمینه و همرگیز نه جوولئی.

- باش (زین).

هر که گوتم " زین " کابرای عمریف دړندانو به ههمان ریگی لی دانه که ی ژوری بمرپوه بمر تیم به ربوو. لی ده دام و ده یگوت: "سه گی سه گباب مه لئ - زین - و بلئ - ملیح - (واته: باش)". لهوئ له ژوری بمرپوه بمر لییان دام چونکه له بری به عاده تی بمرپوه بمر گوتم (سیدی) بمرپوه بمر. لیره ی لییان دام چونکه له بری (ملیح) گوتم (زین)، مه سه له که رۆشنه. بمرپوه بمر بریاری لی دان و نه شکه نجه ی جه سته یی دا. عمریفه مووسلیه که ییش نیردرابوو تا سهر له نوئ له منی که له پچه و پیوه ن کرای ژوری بهندیخانه ی تاکه کسی بدات. گرنه نییه هزیه کی ماقوول له نارادا بی، چونکه به هانه دروست ده کریت و تاوانیش به جی ده هینریت. لای نهوانیش نه مه گرنه.

به دست و پئی به ستاری له ژوره تاکه که سیه دا به تنیا مامه و، چوار مانگی ره بق شمو و رۆژ ده رگام لسه کلوم بوو. لهوئ هه موو شتیکی قده غه بوو. هه تا

سه‌عاته‌که‌ی ده‌ستیشم بۆ نیتزیکه‌ی مانگیك لی براو ده‌ستم لی شت، به‌لام
 رۆژنیکیان بۆم هیئرایه‌وه‌و گه‌لیك پیی دلخۆش بووم. ده‌سته سهریکم هه‌بوو
 قوماشه‌که‌ی خالدار بوو. زۆر جار چهند باره‌ خاله‌ پچووکه‌کانیم ده‌ژمارد، ههر له‌بهر
 ئه‌وه‌ی که هه‌یچ نه‌بوو خۆمی پیوه‌ سه‌رقال بکه‌م. به‌دریژایی حه‌فته‌کانی دواپی ته‌نیا
 یه‌ك جار ده‌رگام لی کرایه‌وه‌. زه‌لامیک خۆیی به‌ ژوردا کرد، چاوه‌پوانم نه‌ده‌کرد ئه‌و
 بی. (جمیل عبدالمجید)ی سه‌رۆکی دادگای عه‌سکه‌ری بوو که له‌ ۱۹۵۳ دا حوکمی
 زیندانکردنی دا. ئه‌م زه‌لامه‌ وه‌ك چۆن من ده‌یناسم، ئه‌ویش باش ده‌مناسی. رقی
 لیئمه‌و ده‌مبوغزینی به‌ناوی حکومه‌تی خاوه‌ن شکۆه‌ داگایی ده‌کردم، ئه‌مپه‌رۆش
 به‌و پییه‌ که به‌رپه‌وه‌به‌ری گشتیی به‌ندیخانه‌کانه‌ لی‌ره‌ ئه‌شکه‌نجهم ده‌دات.

پیئم وابی به‌رپه‌وه‌به‌ری گشتی ئه‌م به‌یه‌که‌گه‌یشتنه‌ چاوه‌پوان نه‌کراوه‌ی له‌ ژوروی
 به‌ندیخانه‌ی تاکه‌ که‌سیدا به‌لاوه‌ شتیکی کتو پر بوو. تاوئیک ته‌ماشای کردم به‌بی
 ئه‌وه‌ی ده‌م هه‌لبه‌ینیته‌وه‌. هه‌ربه‌دانیشته‌نانه‌وه‌ ده‌سته‌پیشخه‌ریم کردسه‌ بکه‌م وگوتم:
 - من نا‌ره‌زایی به‌رانبه‌ر به‌م مامه‌له‌ نامرۆقانه‌یه‌ ده‌رده‌به‌رم و به‌ناوی یاساو به‌ناوی
 مرۆقاه‌تیسه‌وه‌ داواکارم مرۆدوستانه‌ له‌گه‌لماندا بجولینه‌وه‌و ئه‌شکه‌نجهدانی
 درندانه‌مان له‌سه‌ر هه‌لبه‌گرن.

به‌رپه‌وه‌به‌ری گشتی رۆی ده‌می کرده‌ (علی زین العابدین) وله‌ وه‌لامدا گوتی:
 - لی‌ره‌ به‌ که‌له‌پچه‌ کراوی بیه‌یلنه‌وه‌، با ههر بینه‌نیته‌وه‌.. ئه‌مه‌ گۆری بی. شایانی
 ئه‌وه‌یه‌ لی‌ره‌ به‌ری، چونکه‌ ده‌یه‌وی رژیمی خاوه‌ن شکۆی مه‌زن ژیرو ژورور بکات..
 کۆماری ده‌وی .

به‌رپه‌وه‌به‌ری گشتی دواي ئه‌م قسانه‌ چوو ده‌ری و دیسان ده‌رگام لی داخرايه‌وه‌.
 چوار مانگی ته‌واو له‌ ژوروی به‌ندیخانه‌ی تاکه‌ که‌سیدا مامه‌وه‌، ئه‌وه‌ کاری کرده‌ سه‌ر
 باری ته‌ندروستیم، به‌تایبه‌ت به‌هۆی که‌له‌پچه‌و پیوه‌نی ده‌ست و پیمه‌وه‌. پاش ئه‌وه
 ده‌رووی ره‌حه‌تمان لی کرایه‌وه‌، چونکه‌ کۆت و که‌له‌پچه‌یان له‌سه‌ر لابه‌ردم، من و

(زکی خیری) و (آرا خچدور) و (مهدي حميد) يان له يهك ژووري ههمان تهرزدا كۆكرده وه. نهوه گۆرانكار ييه كي گرنگ بوو له ژيانى رۆژانه مدا، له بهر نهوه له جيهانى بئدهنگى ههميشه يى هاتمه دهري و كهوتمه نيو خه لكانيك ده يان ناسم و ده توانم له گه لئاندا بدويم و پئكه نين و نوكته و قسه گۆر كئيان له ته كدا بكهم. شتيكيان له بنياده ميم بۆ گيژاموه كه تهنيا يى لهو چوار مانگه ي رابردوودا پئى له ده ست دابووم. ئيتير كات خيراترو رۆژگار يش كورتتر بوون. واى لى هات زيندانه نۆمه ترى چوار گۆشه ييه كه بوو به هو لئيك بۆ مشتومرى سياسى و تيؤرى و بۆ خسته نه روى رووداوى ميژووبى يا به سهر هاتى به نديخانه و زۆر وه ختيش بۆ پئكه نين و نوكته. ده وري سائيك پئكه وه له م زيندانه دا مائنه وه، ههر شوڤشى چوار ده ي ته مووزى ۱۹۵۸ له وى رزگارى كردين. ئيداره ي به نديخانه هيندينك رۆژى تاكو تهر ده يه يشت بۆ ماوه ي تهنيا ۴۵ ده قه بيينه ده ري بۆ بهر خۆرو له گۆره پانئيكى بچووكى نيتوان دوو به شى بيناكاندا خۆ هه لئبخه ين. (أبو اسماعيل) ي سهر عمر يفانى وه رديان كه كابرايه كي له سه رخۆ و سوور بوو له سهر خۆلادان له ههر سووكا يه تى يا خراپه كردينك ده رهق به ئيمه به سه رمانه وه راده وه ستا. رۆژئيكيان (أبو اسماعيل) ده رده دئى حالى خۆبى له لا كردين. گوتى: نه وان له ميژره به ئينمان ده ده نئى مافى خانه نشين كر دمان بده نئى و جارى ده ستمان لئى گير نه بوه. (مهدي حميد) يش وه لامى دا يه وه:

- (أبو اسماعيل) دئنيا به نه وان مافى خانه نشين تان ناده نئى.

كابرا له وه قه لس بوو. ئاماژه م بۆ مه هدى كرد كه پئويست به م چه شنه بيتزار كرده ناكات. بۆيه ده سه تبه جئى گوتى:

- (أبو اسماعيل) دئنيا به مافى خانه نشين كر دنتان ده ده نئى.

نه م وه لامه يشم به دل نه بوو. پرسيم تايا مه هدى سه رو كى ده ولته تا جه خت بكات مووچه ي خانه نشينى به وه رديانه كان ده دريئت. نه و يش به په له گوتى:

- (أبو اسماعيل) يا ده تانده نئی یان ناتانده نئی.

کابرای وهردیان پیکنه نی و نیمه به درئیایی مانگه کانی دوا سی له گه لیدا پیکنین.

روژئیکیان (زکی خیری) چیرۆکی (خه له فی کورپی نه مین) ی بو گیترا موه که کابرایه کی به غدایی ساده بووه و حمزی کردوه له هیچه خو ده ریختات و کاری ناتاسایی وه ک شپرو شوړو دزی و هیی لهم جوړهی بدریته پال به بی نموهی شتیکی کردبی. لموه به دوا (مهدی حمید) مان به (أبو امین) بانگ ده کرد. نه بجا ناوه که مان بو گالته به سمر همو ماندا بری. هه لبارد نیشمان کرد بو دیاری کردنی خه له فی ژماره یه ک ، مه هدی و زه کی به پله ی یه که م ده رچوون.

ژووره کانی به ندیخانمی تاکه که سی ده ورو پشتمان پر بوون له زیندانی و، همر زیندانیکی تیکرا چوار که سی تیدا بوو. یه ک ژوور نه بی که چوار لاری به سره ییی تیدا بوو و له وانه (شاکر محمود) و (هشام البعاج) ، گشت ژووره کان شانوی مملانی و گیرو گرتی روژانه ی نیوان دانیشتوه کانیان بوون. گه لیک له هه فالان لسه هر هیچ و پووچترین هو ، جارو باریش به بی هو ، له گه ل یه کتردا ده که وتنه قره قرو گیرو گرت نانه موه. شه که تیی می شک و نیگه رانیی به رده و ام له مه ترسیی ده سترئیژی کردن و بیبه شبوون له نیعمه تی تیکم له به خه لک بوون و خوشی وهر گرتن له نامرزی خو خافلاندنی بی غه لو غه شو بگره به شپرا بوون له خوړو له هموای پاک.. هه ممو نه مانه لاری زیندانیی ده مارگرش ده کرد و له وانه بوو بو هو یه کی پووچ هه لپچی. نیتر ئه رکیکی سهره کیمان چاک کردنی بارودوخی نیوانیان بوو به هاوبه شیکردن له چاره سمر یا هیور کردنوهی ئه گیرو گرتانه ی که له ژووره کانی دیکه په یدا ده بوون. زه حمت نه بوو ئه م گیرو گرتانه بزانی. وای لی هات بتوانین به نامه کاری یان راستموخو باسکردنی به دم له نوره پاسموانیی نیوان دوو وهردیاندا که له جیی دوو هه فاللی راسته قینه ی شایه نی پشت پی به ستن بوون بو نیمه بیانزانی.

نالۆزترین گیروگرفت که بهدریژایی چەند حەفتە یا چەند مانگێک زیاد لەهەر
گیروگرفتییکی دیکە جەنجالی کردین، گیروگرفتی (عزیز الحاج) ی زیندانیی شیوعی
بوو که لەگەڵ (عدنان البراک) دا دانیشتیوی ژوورێکی بەندیخانەیی تاکە کەسی بوو.
گیروگرفته که لەو هەدا بوو که عزیز ئۆپەری بی هیژ بوو و توشی ورە رووخان
بوو، بە رادەیهک پێی نەدە کرا هیچ شتێک بشاریتتەو. لەوانە بوو لە هەر ساتیکدا بی
پاکانە بکات. ئێمەیش لەو دەترساین و تێدەکوژشین ئەو رو ئەدات و ئەو هەمان
لەبەرچاو گرتبوو که عزیز کادیژێکی حیزبی ناسراو. چەندین سەعاتی درێژی
رۆژو شو دەگریا. راپاو دوو دل بووله نیوان خۆراگرتن و بە زیندانی مانەو یا پاکانە
کردندا بەرانبەر بە بەردانی. خۆی نامەیهکی بۆ ناردین، هەموو کادیژانی بەندیخانەو
لەوانە عزیز محەمەدو عومەری مامە شیخە، سەرباری ئێمە هەر چوارمان،
خویندەمانەو. نامەکەیی وای دەگەیاندا که گوايه ئۆ پێی ناکریت خۆ راگری بکات و
لە بەندیخانەدا بمینیتتەو، دەتوانی ئەدی بیکێ دیموکراتی بی نەک شیوعییهک.
(عدنان البراک) بە دوورو درێژی لەوەزعی روو لە خۆراییی ئۆ ناگاداری
دەکردینەو و چالاکانە بەشداریی هاندانیی دەکرد بۆ خۆراگرتن. دوا جار توانا هەم
بەسەر قەیرانی دەروونی (عزیز الحاج) دا زال ببینو، هەم یارمەتی بەدین ئۆ
قوناخە دژوارە تیبپەرینی. بەلام - بەبۆچوونی من - ئێمە بە هەڵەدا چوین، چونکە
هەڵمانپێچا بارێکی لەوەزی خۆی زیاتر هەلبگری. باشتر و راستر وابوو وازی لی
بەیتنریت بە پاکانە کردن لە بەندیخانە بچیتتە دەری و بیی بە ئەدی بیکێ دیموکراتی
و هەک خۆی حمزی پێدەکرد.

زیندانیەکانی بەندیخانەیی تاکە کەسی (حسن عوینە النجفی) یان لە نیودا بوو.
سی لاوی دیکە لە ژوورە کەیدا بوون، لەوانە لار (سعید موسی) که لاریکی دلپاک و
دەبەنگییکی گێژو ویژ بوو. ژەمیکیان مەعکەرۆنی بەسەر زیندانیەکاندا بەشاریەو،
حەسەن توانیی چاو بەست لە سەعیدی برادەری بکات که پێشتر ئەم خواردنەیی

نه خوارد بوو، بهوه که تـمـوه ريغـولـهـی وشکـکـراوی مريشکه دهـبخـرات. رـؤـزی دوايي
سهـعـيدله دهـرهـوی ژوروه که به براده ريکي گهـيشـتو ليـی پـرسی نيـوهـرؤی دويـنی چيـی
خواردوه. زيندانيه که وه لامي دابوهوه:

- پيم وابي تيمه مهـعـکـهـرؤنيمان خوارد.

- مهـعـکـهـرؤنی چييه؟

- مهـعـکـهـرؤنی مهـعـکـهـرؤنييه.

- حـقـتـه نـمـزانی دويـنی چيـست خواردوه، چونکه تـمـوه خوارـدنی گـمـوره پياوانـهـو

گيای دهـمی کهـسـيـکی وهـک تـؤ نيـيه.

- تـمـ خوارـدنه چيـيه؟ تـيـوه چيـتان خوارـد؟

- گـشـتـمان ريغـولـهـی وشکـکـراوی مريشکـمان خوارـد.

بهـم جـؤـره سهـعـيد تـمـو تـهـرـنـهـی که (حـسـن عـويـنه) پيـی کـرد، تـمـ به يه کيـکی

ديکـی کـردهـوه.

*

*

*

(عـبـدولـلـا گـؤـران) ای شاعـير دانـيـشـتـوی ژورـيـکی بهـنـديـخـانهـی تاکه کـسـی بوـو.

رؤـژيـکـيان ناگـادار کـرامـوه که ليژنهـی حـيـزيـی بهـنـديـخـانه سزای راگـرتـنی تـهـنـدامـهـتيـی

تـمـوی له حـيـزبـدا داوه. تـمـو کاتـه تـهـنـدامـی ليژنهـی حـيـزيـی نـمـبووم و پيـم نـمـده کـرا شـتـيـک

بهـکـم. بهـلام کيـشه کـم لهـبـير نه چوهـوه. دوا بهـدواي له بهـنـديـخـانه دهـرچوونـم له تـمـمـووزی

۱۹۵۸ دایه کـم رؤـژی چاوکـمـوتـنـم به (سـلام عـادل) مهـسه له کـمی (گـؤـران) م لهـلا باس

کـردو نارازيـبوونی خـؤـم و ناراستيـی تـمـو کارهـم دهـرهـق بهـو پيـشان دا. تـمـوه بسـو سـلام

عـادل گوتـی:

- کـمـواتـه پيـی بـلـی حـيـزب بهـرپـياری سزادانی قايـل نهـبوهـو برپـيار دراوه

هـلـبـوه شـيـتـمـوهـو، گـؤـران وهـک جاري جاران تـهـنـدامـی حـيـزه.

رؤـژی دوايي که چارم پيـی کـمـوت تـمـوه پيـنگـوت و هـلـويـستی خودی سـکـرتـيـرم بـؤ

روونـکـردهـوه، بهـوه يه کـجار دلـخـؤش بوـو.

*

*

*

له بهندیخانهی به عقوبه همر یهك سردانی مالموه مام پی برا. دایکم و چند خوشک و برایه کم، دوی نموی به زهجه تیکی زور ره زامه ندیی ره سمیی سردانیان و هرگرت، پیکمه له سلیمانی بموه هاتنه لام. بهرپوه بهر خوی راستموخو سر بهرشتیی چاوپنیکوته کهی کرد و چند پیایکیی راسپارد له گه لماندا دابنیشن و گوئی له قسه کاتمان بگرن. چاوپنیکوته که به لای منوه شتیکی له ناکاری چاره پروان نه کراو بوو. تا پییان نه گوتم چند برایه کم نه ناسییموه. کاتی خوی که من به جیم هیشتن، نموان ساوار چکوله بوون. که چی که له بهندیخانه دین، لای سمیل زل بوون. بهرپوه بهر نه بهیشت مندالیکی بچوکی خوشکزام بیته نیو بهندیخانه تا خالی ببینی. همر بمونده دانه کموت، نمو کامیتر ساده یهیشی لی سهند که پیی بوو به بیانوی نموی گویه همولی داوه چند وینه کی بهندیخانه یا زیندانیه کان بگری. چاوپنیکوته که له بیست دهقه زیاتری نه برد. بهرپوه بهر دویسی پی هینا، نموانی گپرایموه و منیشی نارده وه بو بهندیخانهی تا که کسی.

کاتیک باسی بهندیخانهی به عقوبه ده کم. ناتوانم باسی (کاظم والسید) ی جووته هارپی یا هه قالی و هر دیان نه کم که همر دوکیان کوره جووتیاری همزاری دیهات بوون، یه که میان هیی دیهاتی (العمارة) او دووه میان هیی (دیالی) بوو. له بهندیخانه له کاتی پاسهوانی کردنیاندا ناسیمانن. دوو پیای له بنه رتدا چاک بوون. بههوی هوشیار کردنه ویان و پیونه ندی بهستنیانموه پیمان زیاتر چاک بوون. ده ره بهگ بوغزاندنی همر دوکیان و به تایبته کاظم، زه مینه کی له باری بو لیکحالی بوونیان له گه لماندا و نیزیک بوونه ویان لیمان خوش کرد.

له کاتی پاسهوانی کردنیاندا له ژورره کانی بهندیخانهی تا که که سیدا قسه مان له ته که یه کتردا ده کرد، له پشت ده رگا ناسینه کانه وه راده وه ستاین ده مان له کونی ده رگا نیزیک ده کرده وه و خومان له دهنگ هه لبرین و ژاوه ژاو لاده داو پشتمان بهوریاپی هارپی پاسهوانه که مان ده بهست که له وه ختی ده رکموتنی مه ترسیدا

ئيشاره تىكى زانراوى بۆ دە كردين. (السيد)ى وەرديان بەرپىكوپىكى نامە و چاپكراوى حيزبى لە دەروەى بەندىخانە بۆ دەهينايىن. لە يەكئىك لەو نامانەدا شارەزايىبەكى زياترم لەسەر رەفتارى مندا لانەى حميد عوسمان، دوا بەدواى لابرانى لەپلەى سكرتيرى، پەيدا كرد. لە نامەيەكى دىكەدا، كەپىم وابى دوا دوايىبەكانى ١٩٥٧ بۆمان نىردرا، سەر كرايەتى بۆى نووسويىن و دەئىت: بە ئومىدىن زۆر لە بەندىخانەدا نەمىننەو و بەم نىزىكانە ئازادىتان بە دەست بىننەو. ئەمە ئاوازە بوو بۆ ئەو كە (حشع) روى كروو و تە سازدانى كودە تايەكى عەسكەرى يان شوپشيك كە سوپاى تىدا بە كاربەئىرئىت بۆ خستنى رژىمى پاشايەتى و بەرەلا كردنى زىندانىبەكان.تد.

رۆژئىكيان زانىمان (فرحان طعمة)ى كاديرى حيزبى هينراو تە ژورئىكى بەندىخانەى تاكە كەسىي لاي ئىمە و روىخاوە و هەموو شتىكى دركاندووە، بە پىويست و شتىكى گرىنگمان بىنى ئەم هەوالە بە پەلە بەسەر كرايەتىي حيزب لە بەغدا بگەيەنن، تا بەرانبەر هەر بەلایەكى ژىر سەرى ئەم شىوعىيە روىخاوە قايمكارىي خۆى بكات، بەلام چۆن دە كرا هەوالە كە بەخىرايى بگەيەنن؟ تە كىرمان كرد بانگى (كاظم)ى هاوړنى وەردىانمان بكەين، ئەگەر چى لە نۆرە پاسەوانىي خۆيدا نەبوو. پىنگوت:

- (أبو جواد) نامەيەكى زۆر پەلەمان هەيە دەمانەوى بەبى دوا كوتن بىگەيەنن بە بەغدا. پىم وايە تۆ دەتوانى ئەم كارە هەلبسوړنى و بەخىرايى بىگەيەنى.

- گىروگرتە كە لەو دەايە پاش دوو سەعات و نىوى دىكە ئەجا نۆرە پاسەوانىم دىت و، پاسەوانىبە كە خۆشى دوو سەعاتى پى دەچى. دواى ئەو پىم دە كرئىت نامە كە بىمە هەر كوئىبەكە بتانەوى.

- (أبو جواد) كىشە كە پەلەيە، هەرلە بدە لە گەل يە كىكياندا رىكە بكەوى لەبىرى تۆ پاسەوانى بكات تا خىرا بۆى.

نیو سعات لهوه بهدوا (کاظم)ی وهردیان نامهیه کی بچوکی لهگیرفاندا بو
لهپاسیکی روو به بهغدادا جییه کی بو خوی گرتبوو. پاش نیزیکی دوو سهعاتیک
گهراپوه بو لامان تا پیمان بلیت نامه کی گه یاندوده ته ناونیشانه دیاریکراوه کی
بهغدا.

زیاتر لهسی مانگ دوا ی له بهندیخانه دهرچونمان، شو کاته له باره گا نیوچه
ناشکراکمان بووم، یه کیک ناگاداری کردموه که پو لیسکی (کاظم) ناو هاتروه
دهیوی چاوی پیم بکوی. گوتم با بفرمووی. هاتو به گهرمی باوه شان به یه کتردا
کرد. (کاظم)ی هاوړی وهردیانمان بوو. ناماده یی خوم پیشان دا بو هر
یارمه تییه کی سنوری دهسه لاتی حیزیم یا هیی خوم. سوپاسی کردم و بهقبوول
نه کردن و نفس بهرزییوه گوتی:

- سوپاس! هر وهک هاوړییهک هاتم دیده نیتان بکم.

سردانی (سامی فتح)ی وهزیری ناوخو لهو دیمانه ی بهندیخانه ی به عقوبه
بوون که ناکریت لهیاد بکرتن، نه کس لهم سردانه ناگاداری کردینموه و نه
چاوه روانمان ده کرد. هر شهونده مان زانی بهرپوه بهری بهندیخانه شپزه بوو و
به دست و بردی به نیتو بهندیخانه دا گهرا وخیرایش چوه ده ری. دوا ی شهو، یه کیک
هاتو چند کسکی له تیمی زیندانیانی بهرپرسی هینایه ده بو شو رارهوی که
دهوری بیناکی دابوو و، له شو نیتکدا رایانگرتین بهی شهوی هویه کی بزاین. شم
کاره سهر سامی کردبووینو، ده مانروانییه ده و چاوی هم یه کتری و هم وهردیانه
راوه ستاوه کی تنیشتان. پاش که میک بردی این به نیتو رارهوی دهوری بینا که دا
دهورنده ور گتیراینین. نه جا براینه نیتو هو لیک بینا که و لهویته بو شو نیتکی دیکه.
دهرکوت شو عمریغه وهردیانه ی که جیبه جینکردنی شم گمه یه پی سپتدررا بوو
باش فیری نه بوو بوو. دوا جار پیوه بوو. خومانمان له بهر ده و هزیری دیده نیکه ردا
بینییه که بهر پیوه بهر ویستی تیمی لی بشاریته وه، له ترسی شهوی نه بادا سکالای

حالی خوّمانی بو بکهین. کبهر پوه بهر کت و پر تمهه به سردا هات شلمژا، به لام هیچی پی نده کرا. وه زیر له لاماں راه ستاو، نیمهیش نار هزایی و سکا لای ناسایی خوّمانمان پیشکش کرد، به لام زور گوئی پی نهدان. دهیزانی نیمه له چ وه زعیتکداین. پیاو یکی پشت پی به ستراوی بالوتیز خانهی بهریتانیا بوو. هاته لاماں و تماشای کردین، به پی تمهه هیچ کارنک بکاته سر بهندیخانه چوه ده ری، وه ک بلتی هیچ نه بوو بی. نیتز نه فسره درنده و به قسه هیندیک کس - دوو ده کیه کیه نیستان هروه کوو جاران زیندانیانی نازار دده او گالهی پی ده کردن. شوپشی ۱۴ ی تمموز نه پی هیچ شتیک له سنووری خویدا راینه گرت.

شۆرشى ۱۴ ى تەممووزى ۱۹۵۸

ئىمە لەزىندانە كەمى نىو بەندىخانەى تاكە كەسىدا ھەر لەبەيانى زوۋو ھەستمان بەو كەرد شتىكى نا ئاسايى لە گۆرپدايە، لەبەر ئەو ھى جەوجوولنىكى نا ئاسايى كەوتە پارەو كەنى بەندىخانەو بەرپۆبەر گەپراو ۋەزەى بەندىخانەى بەسەر كەردەو. پەشۆكاو دەرە كەوت. ئەم گەپرانەى لە گەپرانى جارانى نەدە چوو. لەپراپرودا پروى نەدەدا ئەم لەم كاتاندا بگەپرى، بەلكوو دەرووبەرى نىو ھى شو ىا كەمىنك لەو بەدوا پاش ھاتنە دەرەو ھى لە يانەيەكى خوارنەو ھى قومار كەردن ئەجا دە گەپراو دەرگاگانى دە كەردەو. بەشەتە شات و جىئو لىدانەو خۆى بەھۆدە تاكە كەسىە كاندا دە كەرد، بەلام گەپرانى ئەمپرو ھىچ پۆللىدان ۋە سەتەرىئىيەكى لە گەلدا نەبوو. دەبى نەپىنى ئەو لە چىدا بى؟

زىندانە كەنىش جۇللە جۇللىان تىكەوت. ھىندىك لە گوى سوكە كان لافى ئەويان لىدا كە گوىيان لە ھەنگامەو ھوراكىشەنى دەرەو ھى بەندىخانەيە لەشارى بەعقوبە خۆيدا. بەلەى ئىمەو مەتەلنىك لە ئارادا بوو. (السىد) ى ھاورپى ۋەردىانمان نەبى كەس بۆى ھەلنەھىنانىن. كەبرا گەيشە لامان ۋە كونى دەرگەى زىندانە كەمانەو چەپاندى ۋە گوتى :

- شۆرش بەرپا بوو ۋە مەلىك فرى ! كۆمار دامەزرا !

كەواتە ئەو شۆرشە. شادىيەكى بى ئەندازە دل پراو پە دەكاتو، مەوژ ۋە شەيەكى ۋا نادۆزىتمەو بىرو پراى خۆى لەم بارەو پى دەربەرى.. ھەست ۋە نەستىكى لەباس كەردن نەھاتو ھەن. ئەمە ئەم شۆرشەيە كە گۆرانىمان پىدا ھەلگوت ۋە خەبەتەمان بۆ كەردو قوربانىمان بۆ دا.. لە پىناورىدا چوونە نىو بەندىخانەو، لەبەردەم تىرور پراواناندا خۇمان پراگرتو، لەنىو دۆزەخە كەى (جبار آيوب ۋە محمد سعید شهاب ۋە علي زين

العابدين) دا ژيانمان ده ربرد.. ئاي كه مزگيټييه كي مهنه. ئيستاكه زيندانيي سياسي لهم ساته ميژوييه پيرواندها هست به شتيكي وا دهكات كه رۆژيكي له رۆژان همستي پي نه كرده. هست به گهشانهويه كي بي وينه دهكات. وا همولو تهقلاي خوي و نمو هه قالانهي بهدي هاتن كه مژدهي شوپشيان داو پيشينييه حه تمه يهني روودانييان كرده به جهرگانه و له خو بووردوانه له پيناوي سهر كهوتنيدا تيكوشان. پيده چي رۆژيكي بهر لهم رۆژه مهنه به هوي بهندكران و نه شكه نجهوه هستي به ره تاندين و بيزاري و توقاندين كرد بي. له بهر تهوي له پشت نم شيشه ناسينه نه فرتيانمه بهند كرا، ئيتر له ژياني ناسايي بي بهش بوو. به لام ئيستا هممو هستيكي لهم چهشنه ره ويونهوه. شادمانه و شانازي به خووه دهكات. خوڤاگريي كرده پي بهندي كيشمي گه له كهي بوو به ئوميدي تهوي كه رۆژيكي سهر بهرزو ريزلي گيراو له بهنديخانه ده ربيجي.

ههواله كان رده ورده بهدوي يه كتردا هاتن و زانباري زور بوون تا تابلويه كي رووداوه كهي به غدامان له لا دروست بوو: سوپا شوپشيني كي كرده وه و سهر له به يانيي هه مان رۆژ كو ماريك دامهزراوه. ئهي رژيمي پاشايه تيبه به كرنيگيراو بو دۆزه خ بچي و با ره شترين چاره نووست هه بي! شانازيي تهوه مان پي ده بري كه له (١٩٥٢) وه داواي رووخاندي تۆمان خسته بهردهم گه لو خه باتمان بو دامهزراندي كو مار كرد. سلاوت لي بي تهوي كو ماره ساواكهي له خواستي گه لو سهر كهوتني ئاشكرايه وه سهر ده رهيئاو.

هيتهدي ئيمه دلمان به شوپش خوڤ بوو، بهرپوه بهري بهنديخانه و هاو چهشنه كانه له نوكره بسته بالا كانه رژيم تهوه ننده پي خه مبار بوون، تهوان له يه كه مين سه عاته كاندا له ئيمه زياتريان ده زاني، ده يانزاني پاشاو (عبدالاله) (الوصي) كوژراون. به لام به هيو بوون (نوري السعيد) كه له چنگي شوپشگيپان ده رباز بوو بوو، بيتهوه سهر حوكم و هممو شتيك وهك خوڤي لي بيتهوه. بهرپوه بهر به ياني ههات

شپرزو و توقاو بو، به ژوره گاماندا گهرا. به شیوه زمانی یه کیټک قسهی کرد که به لایه کی به سردا داباریبی و همپه شهی لی بکات :

- زور دلخوش مهن .. هیشتا مهسه له که کوتایی پی نه هاتوه. سبهی (نوری السعید) سمرکرده بیی هیټی کی سمربازی ده کات و ده گهریټه وه و جاریکی دیکه دهسه لات ده گریټه وه دهست.

وه لمان نهدایه وه ده مان نهخته ده می، چونکه بهوردی نه مانده زانی چی له پیټهخت و سمرتاسه ری ولاتا پرووی داوه و پروده دات. ته نیا داوای نه وه مان لی کرد ده رگای ژوره کان بکاته وه و پی چا و به یه که کوتن و تیټکه لی یه کترمان پی بدات، داواکه مانی به میانوی نه وه په تکرده وه که - گوايه - به ندیخانه پیټه وه یکی خویی هیه به بی ره چا و بگریټ.

وا سمرجه می سه عاته کانی پوژگار رابوردن و، تیمه ییش له نه پهری شادیداین و ده مانه وی شتی زیاتر له سمر پروداوه کان بزاین. شو وه که دزیکی شاره زا بو بی، به بی نه وهی ههستی پی بکه یین داهات. باوه رم پی بکن نه شو شه وه بو تاکه چرک یه کیش نه خوتم. من و زه کی و نارو مه هدی تا سه عات دوی پاش نیوه شه وه به رده وام مشتومرمان له سمر پروداوه کان ده کرد و شیمان ده کردنه وه و قسه مان تیټدا ده کردن. نه جا به به هانه ی خوتنه وه راکشاین. به لام نه شو شه وه خوتن به لای زور به مانه وه کاریکی مه حال بو. نه شو شوره سمرکهوتوه میټشکمانی حه سانده وه و جیی نه شو وهی بو گرتینه وه که مرؤف پیویستی پیټه تی و به هوی سر بوونی خانه کانی میټشکیه وه - واته به خوتن - په یدای ده کات، پیټم وابی نه شو شه وه حالی من وه حالی همر سی هه قاله که ی زیندانه و به شی همره زوری زیندانیه شیوعیه کان بو.

لیټانی ناشارمه وه تیمه له وه ییش نیگه ران بوین که (نوری السعید) به زیندرویی ماوه ته وه و به لایه و له چنگی شوټر شگیټر اندا نییه. نه سمر گه وهی له ناوه وه و له

دەروە دان پیدانراوی کۆنە پەرستان بوو. بەلام رۆژی دوایی کەبیستمان (نوری السعید) بەدەستی جەماوەری خۆپیشاندەر لێ شەقامەکانی پیتەختی راپەرپودا کورژاوه، بە تەواری شادمان بووین.

شۆرش بەرپا بوو و رژیمی پاشایەتی بەزەبریکی دەست و بردانە روخواو، (عبدالاله)ی سەر هەلۆیستی پاشایەتی و (نوری السعید)ی سەرگمۆری کۆنەپەرستان بەبێ ئەوی بنیژرین و گۆریان هەبێ دوایی یان هات. هەردوکیان بەشەقامەکاندا راکیشران و پارچە پارچە کران و ئەویان لێ نەمایەوه کەقاییلی ناشتن بێ. دیارە ئەمە شتیکی نا ئاسایی و نامۆ پێچەوانەمی داب و نەرتی باوی درێژاییی چەندین سەدەمی بەرودوا بوو. بەلام هەر قەوما. ئەم مەسەلەیه لەلایمن گەلیک عێراقی و عەرەبو ئەورووپاییەوه لەسەری نووسراوهو، هەموان نارەزایییان بەرانبەر بە راکیشان دەرپریوهو بۆ ئەوانە گریان و کۆتار و رۆتاکەبیان بەسەر شیوعیەکان و جاروباریش بەسەر نامەردەکان و "ئاژاوه گێرە درندەکان" دا داوه. بەلام کەس بەچارێکی دادپەروەرانهوه نەپروانیوهتە گەلو شیوعیەکان. وا روانیوانتە ئەم رووداوه وەک بلیی لەولاتیکدا قەوماوه کە ژیارو حوکمی یاسای تیدا سەر دەستەن و تیکرای هاونیشتمانان پێملی یاسا دەبن. بیریان چوووه کە ئەو راکیشان و لاشە پارچە پارچە کردنە بریاری هیچ چیزێکی سیاسی یا بەرپرسیکی حیزبی نەبون، بەلکوو خۆبەخۆ کران وەک بەرپەرچدانمۆیهکی میلیلی ئەو کردەوانەمی کە ئەم دوو کەسە بەدرێژایی دەیان سال دەرهەق بەگەلو ولاتەکەیان کردیان. ئەو تەقینمۆهی رقی هەزاران خەلک بوو لەولاتیکی پاشکەوتووی لە مافی یاسایی و ئازادیی دیموکراتی بێ بەشدا، ولاتیک حوکمدارانی رۆژتیک لە رۆژان ریزی یاسایان نەگرتوه. ئەگەر ئەم دوو حوکم بەدەستە بەپێی یاسا حوکمیان بکردبایه، ئەگەر دەولەتی یاسا لە گۆرێدا بوایه، دەکرا نەهیلریت تەقینمۆهی جەماوەری بەم توندوتیژییە بکریت، دەشیا گلەیی زۆر لەوانە بکریت کە ئەوانەیان راکیشاو تیکە تیکەیان کردن. دیارە

ناوئنده حوكمداره كانى خۆراوا له ئاستى پى ئى هه لپىنى حوكمى پاشايه تيدا بهرانبه به گه لى عىراق هميشه قرو قهپيان كرد بوو، كه نۆكمره كانيان دووچارى راكيشان بوون ئەجا بىريان كومتوه راكيشان كارىكى درندانه يه. من هيج رۆژىك لايهنگرى راكيشان نهبووم، بهلام لهو رووداوانه حالى دهيم كه عىراق لهو ماوه يه دا بهخۆوى دين و دهيانبهستموه به ههلو و مهرجى واقيعى بهردهست، ههلو و مهرجى پاشكومتى كۆمه لايه تى گشتى لهولاتىكدا كه ئهوانه جۆره ها شيوه زۆردارى و تيرۆريان تيدا دهرهق به گه ل كردبوو. داوا له كسانى ديكه يش ده كم وا لى حالى بين. ئيت مرۆف چۆن چاره روان ناكات ره شه خه لكه كه تۆله ي خۆيان و رۆله و كسوو كاره كانيان بستيننموه؟ نه گهر ئهمرۆ حوكمدارىكى وهك صه ددامى تكريتى، ئه و دىكتاتورى كه ئه م همموو تاوانانه ي بهرانبه به رۆله كانى عىراق كردوه، به هۆى راپهرينىكى ميللى يا شتىكى له م بابه توه رووخا، ده بى له راكيشان و پارچه پارچه كردنى لاشه كه ي به ده ر چاره روانى چى بكه ين؟

دواى سهركومتى شوڤش دوو حه فته ي ته واو له به ندىخانه ماموه. لهو ماوه يه دا گه لىك هه قال و براده ر سه ريان لى دام، له وانه كورانى دىهاتى ناوچه ي قه ره داخ كه سه رپاكيان شىوعى بوون يا له گه ل (حشع) دا هاوسۆز بوون. لىژنه يه ك هه بوو بۆ لىكۆلئىنمه له كيشه ي زىندانىه سىاسيه كان و به رودوا به پۆسته به مردانىان. بۆم براهمه له نيو پۆسته ي 28ى ته مووزى 1958 دا ب. له گه ل (عه بدوللا گوران) ي هاوړتى شاعىرما ده رچووم و ئوتومبىلى هه قالىك له ده رگاي به ندىخانه وه بردىنى بۆ به غداى پىته ختى شوڤش و گه وه ترين هه ستانى جه ماوه رى. كابراهه ك كه تادوىنى بوو حوكمى به ندى هه مىشه يى به سه ردا درابوو، له پشت شىشه كانى زىندانى به ندىخانه ي تاكه كه سىيه وه شرىنه ون كرابوو، ئه وه تا ئهمرۆ به ته واوى ئازادى خۆيه وه له به غدا، ئه و شاره ي كه ته نانه ت بهر له به ندىكرانىشى خۆى تيدا شار دبووه وه و به ورياي پىيدا ده رۆيشت، هاتوچوو ده كات، ده بى سنگى چ هه ستىكى تيدا په يدا بى و چ سۆزىكى تيدا بىته جۆش و خروش؟

له به‌غدا سلام عادل (حسین احمد الرضی) چاره‌پیی ده‌کردم، بردمی بۆ مائیکی حیزی له گه‌ره‌کی (الصلیخ) که بنه‌ماله‌ی (الصفار) ی‌پیکهاتوو له (کاظم الصفار) لای شیوعی و برا مندا له‌که‌ی و سی خوشکه‌که‌ی و پیره‌ژنه باشه‌که‌ی دایکیان تییدا داده‌نیشتن. ئەم بنه‌ماله شیوعیه قوربانیی داو دهرده سه‌ریی بینی و (عواد) ی کوربان له خۆپیشاندانیکی له‌مه‌وبردا شه‌هید بوو. ئەو رۆژه که جه‌مال حه‌یده‌ری به‌رپرسی ریکخراوی حیزی که‌رتکه‌ری ئالای ره‌نجده‌ران بو له نه‌جه‌ف، له‌گه‌ل ئەم بنه‌ماله‌یه‌دا داده‌نیشت.

ئەو چوار رۆژه که له به‌غدا به‌سه‌رم بردن چارم به‌گه‌لێک هه‌قال و براده‌ر که‌وت، له‌وانه هیندی‌ک که‌سوکار و براده‌ری خه‌لکی سلیمانی. مسته‌فا قه‌ره‌داخیی خاله‌ میزه‌ر به‌سه‌ره‌که‌م به‌ده‌ستێک جلی کوردییوه هاته‌ لام. رۆژانه چارم به (سلام عادل) ی سکرته‌یر ده‌که‌وت، له‌یه‌که‌م به‌یه‌که‌گه‌یشتنه‌وه پینی راگه‌یانده‌م که من بووم به‌ئه‌ندام له مه‌کته‌بی سیاسیدا. له هه‌مان چاره‌پیکه‌وتندا گوته‌ی :

- پیوه‌ندی‌تان به هه‌قالانی زیندان‌کراوی ریکخه‌ستی (ئالای ره‌نجده‌ران) هه‌ چۆن بوو؟

- پێش ئەوه‌ی خۆمان بریاری چوونه نیو یه‌که‌تر به‌دین، ئیداره‌ی به‌ندیخانه یه‌کی خه‌ستین.

- کاتی خۆی که مشتومرمان له‌سه‌ر کیشه‌ی یه‌که‌گرتن ده‌کرده‌ له‌ ئۆیستی تۆناهی به‌به‌ردا ده‌هینامه‌وه، تۆ له‌وی له‌نیو زیندانه‌کاندا به‌تاقی ته‌نیا هه‌له‌ئۆیستی راستت به‌رانبه‌ر به‌کیشه‌ی دو که‌رتبوون و رینگه‌کانی چاره‌سه‌رکردنی دیاری کرد.

له یه‌که‌مین کۆبوونه‌وه‌ی مه‌کته‌بی سیاسیدا ئاماده‌ بووم، خۆم به‌رانبه‌ر به پیکهاته‌یه بینی به‌وه که - به‌لای منه‌وه - له سه‌یرو سه‌مه‌ره به‌ده‌ر نه‌بوو. له (سلام عادل) و جه‌مال حه‌یده‌ری و (عامر عبدالله) پیکهاتوو. ئەمه‌ی دوایی یان تا پینج سال له‌مه‌وه‌پێش، واته‌تا کاتی گه‌رانم له ۱۹۵۳، ته‌نیا دۆست یان لایه‌نگه‌ریکی

چالاکی حیزب بو، نه ئەندام بوو نه له هیچ شانیه کی حیزبیدا ریکخرا بوو نه هیچ له کاروباری نیوخۆی حیزب فیروبو بوو. جهمال حهیدهری تا ۱۹۵۶ له (تالای رهغدهران) دا سهکردهی ئەو تاقمه بوو. سههاری ئەوه، ۱۹۴۵-۱۹۴۶ له تاقمی شوێرش - حیزبی شیوعیی کوردی - ش بوو. له گهڵ ئەوهیشدا، بیدهنگیم لیکردو هیچم نهرووژاندا، بهتایبهت دواي ئەوهی که ئەندازهیه کی گونجیام تهبايي له نیو دهستهی ئەو روژاندا بەدی کرد. سیلاوی ههڵچووی شوێرگیپری هههوانی خسته نیو جهرگهی چالاکیه کی چروپری روژانهوه تا رادهی نوقم بوون.

پاش چهند روژێك گهرامهوه بۆ (سلیمانی) ی شاره خوێشویسته کم که یه کهمین ههنگاوی چالاکیی سیاسیم تیدا ههڵهێنایهوه. له ئوتومبیلیکدا بووم و ژمارهیهک ئوتومبیلی دیکهیشم له گهڵدا بوو که چهند ههقالۆ خزمیکیان تیدا بوون. هیچم له سهر ئەو پیشوازی لیکردنه نهدهزانی که به نسیبی من و ئەو ههقاله زیندانیانه دهبوو تا گهیشتهینه دووز. لهوێ ژمارهیه کی زۆرم ئوتومبیل بینی، له کهرکوک و سلیمانی و گه لێک شارۆچکهوه بۆ پیشوازی لیکردنمان هاتبوون. له کهرکوک شیخ عهلیی تالهبانی زۆری لیکردین تا کهمینک بھویننهوه و چاوانانی له لا بخۆین. ملم داو بۆ تهکیه کهی چوین. پیشتر له روژانی خوشاردنهوهی کهرکوکدا، له ۱۹۴۹دا، جارێک پیم تی نابوو. که کهرکوکمان بهجی هیشته سهرنجمان دا به نیزیکی بونسهوه مان له سلیمانی ژماره ی ئوتومبیلی پیشوازی کهران له راده به ده زیاده کات، تا وای لی هات به سهدان ئوتومبیل حسیب ده کرا. له ریگه کۆلۆنیل (عهقید) (نووری مه عرووف) ی فرماندهری (حامیه) ی سلیمانی و کۆنه دراوسیتی گه ره کمان رایگرتم و پیتی لیکردمه کهوش بگوتیمهوه بۆ ئوتومبیله عهسکریه سهر بهتاله کهی ئەو و، لهو مهودایه دا که روو به شارما بوومان له پهنایهوه رابوهستم. که له شار نیزیکی بووینهوه دواي چوونه ناوی، دیسان شتیکی وا سهیرم بینی که پیشان چاوهروانم نه کردبوو. ژماره ی پیشوازی کهرانی ریز بهستووی ههردوو بهری ریگه که زۆر له

ژماره‌ی دانیشتوانی شار خۆی زیاتر بوو. رووباریکی مه‌زنو به شلپ و هوپو و سهر ریژ له ئاده‌میزادان لهو ناوه‌دا بوو، وهك لافاوی چه‌میکی داوینی چیای قه‌ندیل له کاتی به‌فر توانموی وهرزی به‌هارد. پیشوازییه‌کی کهم وینه بوو له میژووی سلیمانیدا، له پال دانیشتوانی شاردا جه‌ماوه‌ریکی له ژماره نه‌هاتووی دانیشتووی شارو شارۆچکه‌و دیهاته‌کانی دیکه‌ی پارێزگا به‌شدارییان تیدا کردبوو، نه‌ندامان و دۆستانی پارتی و ئهو خه‌لکانه‌یش که رۆژیک له رۆژان پیوه‌ندییان به‌هیچ چالاکیه‌کی سیاسییه‌وه نه‌بوو بوو تیییدا به‌شدار بوون. ده‌مزانای ئهم پیشوازییه گه‌وره و به‌جۆشه، به‌ر له ههر شتیك، ده‌رپرینی هم ده‌ستپرسی به‌ریلاوی ئهو حیزبه‌یه له نیو گه‌لدا که من به نه‌ندامه‌تییه شه‌ره‌فمه‌ند بووم، هم ریزنانی جه‌ماوه‌ریشه له شه‌خسی من بهو پییه که تیکۆشیکی شیوعیی نه‌گۆرو خۆرا‌گرو پیبه‌ندی ئامانج و نمونه بالا‌کانی جه‌ماوه‌ر خۆیم.

به پیندا‌گرتنی هه‌قالان و جه‌ماوه‌ری کۆمه‌لی به‌ستوو له پاساری ئوتیلیکی ناوه‌راستی شاره‌وه چهند قسه‌یه‌کی کورتم کرد، تیییدا گوتم :

- من کورپی ئهم شاره‌تانم، شانازی به‌وه‌وه ده‌که‌م که نه‌ندامی (حشع)م. له پیشوازی‌کردتانا له من به‌م شیوه پر خروشه، ده‌رپرینی خۆشه‌ویستی و ریزتان به‌دی ده‌که‌م بۆ ئهو حیزبه که نه‌ندامیم و دلسۆزی بووم. ئهو به‌لینه‌ی که بتوانم له‌به‌رده‌متاندا بیده‌م ئه‌وه‌یه: من ههر دلسوتهمی ئهم گه‌له و چینی کرێکارو ههموو زه‌مه‌ت‌کیشان و ئه‌مینه‌داری ئامانجه‌کانی حیزب و گه‌ل ده‌م.

هیندیك هه‌قال پیشنیا‌زیان کرد مایکی گه‌ره‌ی گونجاوم بۆ رێك بخه‌ن تا چهند رۆژیک تیییدا بمینه‌وه و پیشوازیی ئهو میوانانه بکه‌م که بۆ پیروزیایی به‌ربوونم دین. به‌لام من ئامۆژگاریه‌که‌ی (ئه‌حمده‌ غه‌فوور)م گرته‌ گوی که‌پیی گوتم با‌شتر وایه له‌و نیوچه کۆخته‌یه‌دا بمینه‌وه که به‌ر له خۆشاردنه‌وه‌م له‌گه‌ل خه‌زانه‌که‌مدا تیییدا داده‌نیشتم و تا ئیستایش ئه‌وان له‌وین. ئه‌وه‌و له‌ حه‌وشه‌ی فراوانی مزگوته‌که‌ی په‌نا خۆیشماندا پیشوازی له‌ میوانه‌کان بکه‌م.

لهو چواريا پيٽج پوڙهه دهه كه له سليٽماني به سمرم بردن، ژماره يه كي زور
دوست و كسو كاري شارو لادئو له وانه ئمو ناسيارانه ي كه ده سال زياتر بوو ليٽيان
دور كه وتبو ومهوه، سمر يان لي دام. به لام سهير ترين سمر دان سمر داني (حه ميد
عوسمان) اي ريكخهري حيزيبي جارنم بوو. بهر پرسيكي ريكخهراوي شيوعيمان له
سليٽماني هاته لام پيٽم بليٽ:

- بهر پرسيكي پارتي حمز دهه كات بهتايبه تي بيته ديده نيتو، له چاوپيٽكهوتنيكي
دوو قولبي نيوانتاندا قسه ت له گه لدا بكات.

- با پاشنيوه پو سمر سمر و چاو بفرموي، يه كه و راست بيهيٽنه بو مالهوه.
كابرا له ژواني ديار يكر اودا هاته لام، كه چي دهه ركوت باوكي خسره و (حه ميد
عوسمان) خوي بوو. ئم چه شنه دهه ركوتنه ي نا خافل بوو بو من. هيچ شتيكي
شيلگيرانه و به شيوه په له ي واي پي نه بوو گفتوگو ي له باره وه بكه ين. له وانه يه هر
ئموهنده ناره زووي كرد بي وهك سمر كرده يه كي پارتي خويم پي بناسيني. سهاره ت به
من ئموه سيٽم چاوپيٽكهوتن يا سيٽم قوناخي چاوپيٽكهوتن بوو له گه ل (حه ميد
عوسمان) دا. قوناخي يه كه م سمره تاكاني ١٩٤٩ بوو، ئمو سكرتيري ريكخهراوي
سليٽماني و من يه كيٽك بووم له كادي ره كارا كاني. له قوناخي دووه مدا سالي ١٩٥٣
له بهنديخانه ي نوگره سلمان به يهك گه شت ين، ئمو پوڙه كه كو ماره ميللييه كه يي
دامه زانده و كاكله ي هيژه چه كداره كانيي له شمشير به دهه ستاني زينداني بنيات نا.
ئموه تا ئموه پوڙيش سمر له نوي پاش شورشي ١٤ اي ته موز به يهك دهه گينه وه، من
بهر پرسيكي (حشع) م و ئمويش وهك سمر كرده يه كي پارتي به ديده نيم دهه كات.

پيش ئموه ي له نيٽي بكمه ناسياري له گه ل بارودوخي شارو خه لكدا په يدا بكم،
بهر له وه ي هور وورمسي سمر داني له په ستاي دوستان له من كه م بيٽمه وه،
برووسكه يه كي (سلام عادل) م پي گه يشت كه داواي ليكردم دهه سته جي بگه ريمه وه
بو به غدا. به پير فرمانه كه وه چووم و (سليٽماني) م روو به پيٽه خت به جي هيشت.

* * *

دوا به دواى له بهنديخانه دهرچونومو لمو کاتمهوى دهستم به چالاكىي حيزيم کردهوه، سمرکرديهيتهى کارى ريکخستنم له حيزيدا پي سپيوردرا. دواتر هر به پيشنيازى سلام عادل (ليژنهى ناوهندي ريکخستن) مان پيکهيته که له نهيلوولى (۱۹۵۸) هوه تا تشريني يه کهمى سالى ۱۹۶۰ - واته تا کاتى عيراق به جي هيشتم - من بهرپرسى بووم. له کارى ريکخستندا که لکم له نهموونى پيشووم وهرگرت. به لام شته تازه بابهته کانى دزه که گه ليک نالوزيسان پيوه بوو. لمو هملومهرجه تازهيهى وهستانى - لانى کهم به شيويه کى کاتى - راوره دوناندا چالاکيمان نيوجه ناشکرا بوو. له رابردودا ده بوو دهيان يا سهدان کس له شارى به غدادا ريک بخهين. لم هملومهرجه تازه بابهتهدا کهوتينه بهردهم نمرکى ريکخستنى هزارانو دهيان هزار کس. چينو تويژه کومه لايه تيه جوربه جوره کان زور به بهربلاوى رويان ده کرده ريزه کانى حيزب. کارى کى همروا ناسان نه بوو نهم ژماره زوره به پي بنچينه يه کى راست جي بکريتهوه. يه کيک لهو گيو گرفته شيلگيرانه ي بهرده مان که هملومهرجى راپه ريني کانونى ۱۹۴۸ و هه لچوونى شورشگيرانه ي لهوه بهدوا په ردهيان له روو هه لمانى، مامه له کردن بوو له گه ل ژماره يه کى بي نه ندازه ي که سانى بهرژه وهند په رست و گيرفان پرکه رى خاوهن ته ماحى شه خسى که له ده رگاي حيزيان ده داو پيدا گرييان له سر هاتنه ريزه کانى ده کرد، چونکه پييان وا بوو بووه به حيزيى کى حوکم به ده دست يا خريکه حوکم بگريته ده ست و چوونه پالى ريگه يه که بو به ديته نانى مرامه تايبه ته کانيان بو وه رگرتنى پله و پايه و تيمتيازي شه خسى. نهمانه له شيوه يه کونه کان زياتر شيوه ي بوون !

تيمه گه له کادريى کى ژماره ديارى کراوو کهم نهموونان هه بوو، سهره راي نهمه ي که سمرکهوتنى شورش دهره تى کى ميژويى ده گمهنى بو حيزب مسوگه ر کرد بو کوکردنهمه ي کاديرانى، بو يه کهم جار له ميژويدا، بهوانه يشموه که له بهنديخانه و تاراوگه (المنفى) کانى دهره وه ناوه ده دا بوون. کاديرانمان لهوه که متر بوون بتوانن نهمو

هه‌لچونه بالا کردوو و ئه‌رکه سیاسی و پێکخراوه‌یه‌کانی سه‌رشانیان له‌ خۆیاندا جێ بکه‌نوه، له‌ کاتی‌کدا حیزب بوو به‌سه‌رکرده‌یه‌کی سیاسی له‌لایهن زۆریه‌ی گه‌له‌وه‌ دان پێدانا‌رو. که‌واته‌ ده‌بێ چێ بکه‌ین بۆ چاره‌سه‌رکردنی گه‌وگه‌رفتی کادێری حیزبێ؟

هه‌وێم دا به‌پێی تین و توانی خۆم کاری پێکخستن به‌نامه‌ پێژ بکه‌م و، زامنی ئه‌وه‌ بکه‌م پێکخستن له‌ رووی چه‌ندایه‌تی و چۆنایه‌تییه‌وه‌ به‌شێوه‌یه‌کی هاو‌ناه‌نگ په‌ره‌ به‌ستینی. جا هه‌ر له‌م نۆخته‌ نیگایه‌وه‌ به‌ریار درا :

۱- نه‌ندامه‌تی به‌هه‌موو ئه‌و که‌سانه‌ به‌خه‌شێت که‌ پێش شو‌رش پالیئوراو بوون بۆ حیزب، به‌بێ ئه‌وه‌ی چاره‌پێی برانه‌وه‌ی ماوه‌ی پالاوتن بکه‌ین.

۲- پێژیه‌ی پێدراو بۆ پالاوتن و وه‌رگرتن له‌ حیزبدا دیاری بکه‌یت به‌ جو‌ریک که‌ هه‌م ده‌سته‌به‌ری پێژیه‌یه‌کی سه‌دییه‌ په‌سه‌ند بکات بۆ که‌ریکاران و جو‌وتیاران و، هه‌م حیزب له‌ تێوه‌ ئالانی که‌سانی به‌رپه‌شه‌ پۆشنیرو هیندیك توێژی کۆمه‌لایه‌تی دیکه‌ لاب‌دات.

۳- چه‌ند کاریکی گونجاو بکه‌ین بۆ گه‌شه‌ پێدانی تو‌پری کادێری حیزبێ به‌ گۆزیه‌ی داواکاریه‌کانی بارودۆخی تازه‌. گه‌لێنک نامه‌و بلاوکراوه‌ی ناخۆمان بۆ خه‌مه‌ت کردنی ئه‌م لایه‌نه‌ ده‌رکرد. هه‌روه‌ها چه‌ندین خولی کورته‌ی پۆشنییر کردن یا کۆبوونه‌وه‌ی درێژ خایانمان ده‌کرد و بانگی به‌رپه‌سه‌ ناوچه‌یه‌کانی شارو پارێزگا جیا‌جیا‌کامان بۆ ده‌کردن بۆ پۆشنییر کردن و پوونکردنه‌وه‌ی سیاسه‌ته‌کامان. جگه‌ له‌وه‌، زۆر دیده‌نیی فراوانی سه‌ره‌رشته‌یمان ده‌کرد. له‌و دیده‌نیانه‌دا که‌م و زۆر بۆ یه‌که‌م جار سه‌رم له‌ گه‌شت مه‌لێه‌ندی پارێزگا‌کان و چه‌ند قه‌زاو شاروچکه‌یه‌ک دا.

به‌م بۆنه‌یه‌وه‌ باسی یه‌که‌م دیده‌نییم ده‌که‌م بۆ نه‌جف بۆ سه‌ره‌رشته‌یی حیزبێ. کاتێک گه‌یشتمه‌ ئه‌و ما‌له‌ که‌ لیژنه‌ی قه‌زای تێدا کۆبوو بووه‌وه‌ ئاماده‌بوام ژمارد، بۆم ده‌رکه‌وت یه‌کیکیان نه‌هاتوه‌وه‌ بۆ کۆبوونه‌وه‌که‌. له‌ هۆی نه‌هاتنه‌که‌م پرسى، سه‌کرته‌یری لیژنه‌ وه‌لامی دامه‌وه‌:

- بانگ نه کرا بۆ کۆبونموه چونکه سزا دراوه.

- ئەي بۆچی سزا دراوه؟

- سهريپچيه کي کردوه.

- بۆم ههيه بزاتم جوړی سهريپچيکرد نه کهي چيه؟

- به ئی بينگومان، خواردوو به تيهوه و سهرخۆش بووه.

- ئەي چي خواردوو تهوه؟

- بیره.

- به بیره سهرخۆش بووه؟

- نه خيتر ئەوي راستی بي سهرخۆش نه بوه، به لām دياربووه که خواردوو به تيهوه.

ناخۆش حالیی خۆم بۆ ئەم سزايه پيشان داو تیکمۆتم بۆي تا سزاکي

ههلبوه شي ننهوه گوتم : ئەگەر هەر که سيک ري به خۆي بدات بیره بخواتهوه سزا

بدریت، ئەوا من يه کيک ده بم له سزا دراوان، چونکه رۆژانی دواي له بهنديخانه

دهرچووم نەک هەر بیره به لکوو له بیره زياتریشم خواردوو تهوه. ئەگەر چي پيش

ئەوي بچمه نيو بهنديخانه، هەرگيز تامي نه بیره نه عاره قم نه کردبوو. سالی ۱۹۵۱

که تووشی کهم خوينی و بي هيتزی بوو بووم به هۆي نه خوشی ديزان تريسهوه، به

راسپيري پزيشك دوو يا سي جار که ميک مهيم خواردهوه. به لām نه متواني دريژهي

پي بدهم و به راستی دهستم له خواردنموي هه لگرت. جارن کۆمه لگه رايه کي

خراپي ده ره مق به باده خۆر هه بوو. به لām بارودۆخه که گۆراو، ده کرا لهم هه لو مهرجه

تازيه دا له گه ليک مالدا - به ماله شيوعيه کانی به شيکی دانيشتوي

شاره کانيشموه - بخوریتموه و پيک هه ل بدریت.

ئەو رۆژانه له رووی ریکه مستنوه چالاکییه کي نیوچه ناشکرمان کردو،

نووسینگهی هیندیك هه قالی پارێزهرو پزيشك و کهسانی ديکهی خۆمانمان کرد به

شيوه باره گايه ک بۆ راييکردنی کاروباری حيزیي ره سمیمان هه بی. به مردهوام ماله

حيزیي به کامان بۆ کۆبونموه له گه ل هه قالاتی ميواني ده ره و هی به غداو بۆ شمو تيدا

مانهوه نان خواردنیان به کارده هیټنا. چالاکیه کی چرو پری حیزی - سیاسیمان ده کرد. روژی ئیشکردن له لای من - وهك گه لیک هه قالی دیکه - بو شازده سهعات پتر دریز ده بووه. نه ناخواردنیکی باش و نه ههلو مەرچینکی تهندروستی له بارمان هه بوو. به لام له باریکی دهروونی ززر باشدا بووین. بیرمه ههستم به شه که تی و بی هیزی کردو، به پیوستم زانی سر له پزیشک بدهم. چوم بو عه یادهی (مهدی مرتضی) ی پزیشکی شیوعی و بو یه کهم جار ناسیم. تووشی کۆنی دیزانتری بوو بووم. له کاتی تهماشاشا کردندا ده رکوت قورساییم له ۵۳ کگم زیاتر نه بوو، ته گهر چی دریزیم له ۱۷۵ سم بوو.

بهردانی "مادلین" ی ژنم کهمیك دواکهوت. که بهرله کرا خانویه کی گونجاوم به مانگی ۱۵ دینار له (الکراده الشرقیه) به کرئ گرتو، له بمر خواراستن - بو ئهوی چهته کانی خافلکوژ دهستیان نه یگاتی - له دۆخیکی نیوچه نهینیدا هیشتموه. ئیتر (سهلام) ی کورم پاش ئهوی جارن له گهل دایکیدا له بهندیخانه دا بوو، وای لیتهات بو یه کهم جار له ژیانیدا له گهل باوانیدا بی. سهلام، ئهو مندالهی که له بهندیخانه له دایک بوو پهره ده بوو، بهسهرهاتی وای همن مه گهر له مندالیک بقهومی ن که له هه مان ههلو مەرچی ئهوا بووی. ئهو پینج سالی یه کهمی له بهندیخانهی ژنان ژیا، ئهو ماویه پینی وابوو جیهان سهرتاسهر بریتیه لهو بینا بچوو کهمی بهندیخانه و دیواره کانی چوار دهوری، چونکه هیچی دیکهی لهم دنیا بهرینه نه دیبوو. له بهندیخانه ژنه زیندانی و ژنه بهرپوه بهری بهندیخانه و ژنه وهردیان و رهنگه له هیندیک کاتدا پیساری وهردیانیشی دیبی. ههروهها کۆترو پشیله یشی دیبوو هیچی تر نا. روژتکیان کهریکی چاو کردبوو دیته نیو بهندیخانه و هیندیک لهو شتانهی بهسهرهون که ئیداره ی بهندیخانه کرپوونی، چهپهسا بوو قیژاندبووی :

- تماشاشا، تماشاشا دایه ! چۆن پشیله یه کی زله !

- ژنه زیندانیه کان به پیکه نینهوه وهلامیان دابوهوه : سهلام گیان ئهوه پشیله

نییه !

- ئه ی چییه؟ کۆتره؟

سهلام بۆ يه كه م جار له گه ل تافره تىكى هاورپدا به ندىخانه ي به جى هيشت كه بۆ چارپىنكوتن چوو بوو، بردبووى بۆ مالى خويان. كه چوو بووه مالى تافره ته كه واى زانيبوو له به ندىخانه يه كه مه بۆ يه كىكى ديكه گويزراوه ته مه. بۆيه به ژوره كاندا گهرا بوو، پىي سهير بوو هوو هممويان به تالان. همر نهوى پى كرابوو بپرسى :

- پووړى ! ژنه زيندانيه كان كوان؟ بۆچى هممو قاوشه كان چۆلن؟

بهو ژنه نه كرابوو تىي بگه يه نى ئمه ماله و به ندىخانه نييه. ده بوو چاره رى بكهين تا روژگار فيرى بكات. كه ئىواره داهاتبوو ژنه بردبووى بۆ هولى سينه مايهك. لهوى قمره بالغيى دىبوو هه لىدا بووى و گوته بووى :

- ئاى چارپىنكوتن (مواجهه) يكى چهند قمره بالغه !

كه له دانىشتنى نىو سينه ما وهرس بوو بوو و وينه يه كه له دواى يه كه كانى سهر شاشه كه ي به دل نه بوو بوو، گوته بووى :

- به رپوه به ره كه ي به ندىخانه له كوئيه؟ با بيت چارپىنكوتنه كه بلاوه پى بكات.

دنيا له بهر چاوى (سهلام) ي مندالدا گشتى زيندانى و وهرديان بوو، تا قمىكى سىيهم له نارادا نه بوو.

* * *

و پراى بهرته ننگ كردنهوى قبوو لكردى داواكارى هاتنه ريزى حيزب، كه چى رىنكخستنه كان به خيرا ييه كى پىوانه يى گه شه يان ده كردو په لىان ده هاوشتتو هممو شارو شارو چكه كان و ژماره يه كى زورىان له ناوچه دىهاتيه كانىش ده گرتمه. حيزب سهرگه ره ي كس له عۆده نه هاتوو شه قام بوو. ده مانتوانى له ماوه ي يه كه يا دوو سه عاتدا گه ره ترين خوپيشان دانى جه ماوه رى ساز به دين به به غدادا رى بكات و ژماره ي به شداره كانى له سه د ههزار خوپيشان ده ر زياتر بى. هينده بهس بوو به ته له فۆن قسه له گه ل بهر پرسى هيله كانى رىنكخستنه ماندا بكهين تا جه ماوه رىكى بى ئه ژمار كو بكه يينه وه.

دوای سمرکهوتنی شوږشی تهموز (عبدالکریم قاسم) وهزاره تیکي تازه
 پیکهیناو، (حشع) نهبی، نوتهرانی سمرجهم حیزبه هاوبه شه کانی نیو بهره
 یه کگرتنی نیشتمانی (الاتحاد الوطنی) ی تیدا بهشدار کرد. دیاره تم ناوبویر
 کرده هلویستیکی پر مهبهستی عبدالکریم بوو. بهلام تم کرده و چهوته له
 لایه نگرینی جهماوهری حیزمانی کم نه کرده وه، بهلکه حیزب جیی به خیلی پی
 بردنی حیزبه بۆر جوازیه کان بوو که بۆیان نده چوه سمر جهماوهر بۆ لای خوین
 به کیش بکمن. همریه که له حیزبی سمر به خوئی (الاستقلال) و حیزبی نیشتمانی
 دیموکراتی (الوطنی الیدیمقراطي) نهو یان پی بس بوو بهم یان بهو شیویه ره خنهی
 توند له شیوعیه کان بگرنو، جاروباریش بکونه نیوه نیودانی دهسه لاتداران له
 دۆیانو بۆ کمکردنوهی چالاکیان. نیزیکی شهش مانگینک پاش سمرکهوتنی
 شوږش، که نیمتیزی یه کهم رۆژنامه ی یاسایمان پی دراو یه کهمین ژماره کانی
 ده رچوو (مهبهستم رۆژنامه ی یه کگرتنی گهل - اتحاد الشعب - ه)، (حسین جمیل) ی
 وهزیری راگه یانندن - که نهوسا سکر تیری حیزبی نیشتمانی دیموکراتی بوو - به بی
 هیچ پاساو دانهو یه کی مهنتیقی و، دژ بهو هه موو به هاو چه مکه دیموکراتیانه ی
 که حیزبه کی نالا هل لگریان بوو، بریاری داخستنی دا. بریاره که به ده ست تیوه ردانی
 راسته خوئی خودی عبدالکریم قاسم هه لوه شیندرا یه وه.

همرچی حیزبی به عس (البعث) یش بوو که هر له دامه زانندی بهره ی
 یه کگرتنی نیشتمانی یه وه له شوباتی ۱۹۵۷ دا نه ندای بوو تا شوږشی تهموزی
 ۱۹۵۸ یش هاوبه یمانی شیوعیه کان بوو، له مامه ته کردنی دا له گهل (حشع) دا
 رینگه یه کی جیاوازی گرت بهر، واته رینگه ی تیردرو خافلکوژی تاکه که سی. پیم وایه
 نه گهر باوهری به دیموکراسی هه بوایه یا دلنیا بوایه ده توانی به بهره کانی
 ناشتیانه بۆ جهماوهر کۆ کرده وه به سمر شیوعیه کاندای سمرکهوی شهوا له م رینگه یه
 لایه ده دا. سیاستی خافلکوژی تاکه تاکه ی شیوعیه کان سیاستی ره سمیی حیزبی

به عس بوو. (الحاج سعدون) ای کادیږی شیوعیی تکریتی له یه که مین قوربانیه کانی
ثم سیاسته بوو که بدهستی (صدام حسین) ای پوورزا به عسیه کهی خوی خافلکوژ
کرا. گه لیک کهسی به گیانی دوژمنایه تیکردنی کو مونیزم په روره ده بووی سمر
بده زگا میراتیه کانی حوکمی سمرده می پاشایه تی لایه نی به عسیه کانیان گرت و له
تیرور و خافلکوژکردندا پاپشتی چالاکیی نهوانیان کرد.

له دواییشدا دهسه لاتداران خویان لایه نگرپی نهوانیان کرد و ده زگا کانی
پولیسیان کرد به نامرازی پاراستن و دندهانی دهستدریژی که رو راوه دونانی
دهستدریژی بو کراو. دهیان که رت وا رووی ده دا دهستدریژی بو کراو یا کهسانی
دوچاری دهستدریژی بکردنه سمر ده گیران و، تاوانباران و دهستدریژی که رانیش به بی
هیچ راوه دونانیک وازیان لی ده هیتر. نیمه هه له یه کی خراپمان کرد به وهی که بهس
به راگه یاندن و هلامی ثم دهستدریژیانه مان ده دایه وه و داومان له دهسه لاتدارانی
له گهل دهستدریژی که راندا دهست تیکهل کردو و ده کرد کاریکیان به رانبر بکن، له
کاتیکدا پیمان ده کراو مافی ره وای خومان بوو به پیی سمره تای به رانبر کیکردن
به هه مان شیوه دا کوکی له خومان بکهین. هینده تین و توان و هیزمان هه بوو
دهسته بهری ده رسدادانی دهستدریژی که ران و ری لی بهستنیان بکات. نمو راستی بی
پهنا بردنه بهر خافلکوژ کردن نه به لگهی هیزو نه ری و شوینیکی راست بوو له
ململانیی حیزبی - سیاسیدا. ده بوو په رده ی له سمر لابه دین و نار په زایی به رانبر
پیشان به دین - وه کردمان -، به لام که نار په زایی پیشاندان سوودی نه بویه ده بوو
ری له دهستدریژی که ر بهستین و همر به هه مان ری و شوین که نمو په نای بو و ده برد
دهرسی دابدهین.

* * *

به ری یه کگرتنی نیشتمانی وه که بهرجهسته کردنیکی راسته قینه ی هاوپه یمانه تی
حیزبه کان و هیزه سیاسی به ره له سته کانی تیمپریالیزم و رژیمی پاشایه تی، له

پیناوی سمرکوتنی شوږشدا نه خشیکي سیاسي بنچینه یی له خه باتدا گیرا. به لام
 بهره، راستموخو دواي سمرکوتنی شوږش، به بی دهرکردنی هیچ بریاریکی
 له بهر یه کهه لوه شان به کرده وه له بهر یه کهه لوه شا. ثم دیارده یه به پی جیاوازی حیزب و
 کهسه کان به گه لیک شینوهی جیا جیا لیکدرا یه وه. هه مو کو تاو رو تا ی له بهر
 یه کهه لوه شان ی هارپه یمانه تیه که ییش درا به سمر کهسانی دیکه و به تابهت
 شیوعیه کاندای که به وه تاوانبار کران مافی چالاکیی سیاسی و سه ندیکایی بو خویان
 قورخ ده کمن و کهسانی دیکه یان لی بی بهش ده کمن. پیویسته دان به وه دا بنیین که
 شیوعیه کان خولیای قورخ کردنیان هه بو، وه ک چون حیزبه کانی دیکه ییش به بی
 ناو بویر کردن هه یان بو. به لام هوی راسته قینه ی له بهر یه کهه لوه شان ی
 هارپه یمانه تیه که له هه لو مرجی به ردهستی ثم کاته ی عیراقدا له راستییدا خوی
 ده نواند که نیتز پاش هاتنه دیی تامانجی سمره کیی بهره - رو خاندی رژیمی
 پاشایه تی - و لابرای دوزمنی هاربهش خالی سمره کیی پیکه اتن بو هارپه یمانه تی
 له نارادا نه ماو، نه وه ییش خاله کانی ناکوکیی - که بهر له شوږش پله دوو بوون - له
 پیوه ندی نیوان ثم حیزباندها هینا یه پی شه وه. به عسیه کان به ده سه لات گرتنه ده ست
 که متر قایل نه ده بوون، نه گهرچی حیزبی که مایه تیه کی بچوک بوون. هیندیک حیزبی
 بو رجوازی لیبرالی سوور بوون له سمر بی هیژ کردنی ده سه لات ی شیوعیه کان و له
 سه قامگیر کردن و باشتر کردن رژیمی تازه زیاتریان نه ده ویست. (حشع) ییش که
 خاوه نی ده سه لاتیکي میللی یه که جار په لهاوی شتوو بو، له نیوان تاره زوی
 بهشی هره زوری نه دمانی و پازیکردنی سمر کرده تیی سو قیتیدا ریگه که ی لی
 تی که چوو. له ناوه ندی ثم نالوزیاندها زور زه همت بوو گیان به بهر بهر یه یه که گرتنی
 نیشتمانیدا بکریته وه. له بهر ثمه له مواره دا هه وله کان به تهواوی سمریان نه گرت،
 به هه وله کانی (حشع) یشه وه بو دامه زراندنی بهر یه کی چه پره ی رادیکال و له پروی
 تامانج و پیکه اتی ری که خسته وه جیاواز له هارپه یمانه تیی پی شو.

* * *

پارتی دۆخیکى جیاوازی لههیی حیزبه سیاسیهکانی دیکه ههبوو. کاتى خۆی سهرباری داواکاریى (حشع) بۆ قبوولکردنى له بهرهى یه کگرتنى نیشتمانیدا، وهرنهگیرا چونکه حیزبه بۆرجوازیه عمره بیسهکان ههلوئیسستیکی نهتسهوهیبی شوئیتیانیهان بهرانبهرى دیارى کردو به حیزبیکى جیا ییخوازیان دانا. شتى وا له گۆرێدا بووکه پارتى وحشع همدوو پیکهوه گری بدات، نه گم چى ئهوه لای پارتى پشتى به هیچ هاوسۆزییهک له گهل کۆمۆنیزمدا وهک بارهر یا جولانهوهى سیاسى نهدهبهست. له لایهکی دیکهوه تاکه ریکخستنى ناکۆک له گهل پارتیدا له مهیدانى چالاکیی نیو جهماوهرى کورد دا (حشع) بوو، هیچ یه کینک له حیزبهکانی دیکه پیتی نهدهکرا له ناوهندی سیاسى کوردیدا خۆ له قهره ی مملانیی حیزبى دژ به پارتى بدات. له بهر ئهوهی (حشع) له نیو جهماوهرى کوردیشدا گهلینک له پارتى زیاتر دهستى دهبریشت، پارتى خۆی له دۆخیکى شلۆق و دژواردا دهبینسهوه، چونکه له نیوان کهوتنه هاوکاری له گهل شیوعیهکاندا له لایه کهوهو حمزیکردنى دژایه تیکردن و لادانیان له گۆرپانى سیاسى کوردیدا له لایهکی دیکهوه دههات و دهچوو. خولیای دوژمنایهتى له داواکاریى ههلوهشانهوهی ریکخستنى کۆمۆنیستی له کوردستانی عیراقددا دهکهوته روو.

لام وابى ناکۆکیی نیو ریزهکانى پارتى، به تایبهت دواى شوپشى تهمووز، دژواریی زیاترى بۆ پهیدا کردو کارى کرده سهر ریرهوی پیتوهندیهکانى له گهل (حشع) دا. ناکۆکیهکانى نیو پارتى خۆی پهردهیان له رووی گۆرانى پینکها تهى مه که ته بی سیاسى هه لمانی بهشیویهیهک که - وهک بۆی دهچم - هیچ یه کینک له سهرکرده و دامهزیننه کۆنهکانى له ریزهکانیدا نهبوون، حمزه عبهبدوللا نهبی که به سکرتهیى مایهوه و به یه کینکی چهپرهوی نیو سهرکردهیهتى دادهنرا. چهند کۆنه شیوعیهکی وهک حمید عوسمان و نهژاد ئهحمده و خهسره و توفیق و سالح حهیدهری که لهو دوا ییانهدا هاتبوونه پال پارتى، چوونه نیو پینکها تهى مه که ته بی سیاسى تازه.

له همل و مهرجی ههستانی شوږشگیاڼه‌ی جه‌ماوه‌رو گه‌شه‌کردنی ده‌سټوږیسی (حشع) دا زوږسه‌ی ئەندامانی سه‌رکردایه‌تیی پارتی قه‌ناعه‌تیاڼ به‌وه هه‌بوو که پیوږسته پیوه‌ندییه‌کی دۆستانه‌ی له‌سه‌ر شیوه‌ هاوکاریه‌که دامه‌زراو له‌گه‌ل شیوعیه‌کاندا هه‌بی، له‌ کاتی‌که‌دا ئی‌مه‌یش بو‌ئهم چه‌شنه‌ هاوکاریه‌ ناماده‌بووین. بو‌ ئهم مه‌به‌سته وه‌دی سه‌رکردایه‌تیی هه‌ردوو حیزب له‌ نووسینگه‌ی (عامر عبدالله) له‌ شه‌قامی (النهر) چاویان به‌یه‌ که‌تر که‌وت. له‌لایهن ئی‌مه‌وه (سلام عادل) و جه‌مال هه‌یده‌ری و (عامر عبدالله) و من ناماده‌بووین، له‌وانیش چه‌ند ئەندامی‌کی سه‌رکردایه‌تی و له‌وانه‌ نووری شاه‌یسه‌و جه‌لال تاله‌بانی. گه‌توگۆو بیرو‌را گۆږکی به‌ شیوه‌یه‌کی ناسایی و دۆستانه‌و جاروبار به‌ گله‌ییی هه‌ردوو لا له‌ یه‌ که‌تری ده‌ستی پین‌کرد. که‌ جه‌لال تاله‌بانی که‌وته‌ قسه‌ کردن تووره‌ ده‌ر که‌وت و به‌بی هیچ پاساودانه‌وه‌یه‌کی مه‌نتیقی توندو تیژ بو‌و هی‌رشه‌ی کرده‌ سه‌ر (حشع) و به‌ زایو‌نیزمی چاواند. ئه‌مه‌ شتی‌کی نا خافل بو‌و بو‌ ئی‌مه‌، چونکه‌ چون‌ ده‌کرا له‌ چاوپیکه‌وتنی‌که‌دا که‌ ناماڭی هاوکاریه‌کردنی نی‌وان هه‌ردوو حیزب بو‌و به‌رانسه‌ر به‌ ئی‌مه‌ په‌نا به‌ریته‌ به‌ر ئهم جو‌ره‌ ری و شوینه‌ مایه‌ی وه‌رزه‌کردنه‌ به‌رانسه‌ر به‌ ئی‌مه‌. پی‌م وایه‌ بو‌ ئەندامانی وه‌فده‌که‌ی پارتیش شتی‌کی کتو پر بو‌و. ئی‌مه‌ هیچ لیک‌دانه‌وه‌یه‌که‌مان بو‌ نه‌دۆزیه‌وه‌، جگه‌ له‌ ئاره‌زووی جه‌لال تاله‌بانی بو‌ خو‌لقان‌دنی که‌شی‌کی وا که‌لێک نی‌زیکه‌بو‌نه‌وه‌و هاوکاریه‌ی نی‌وان هه‌ردوو حیزبی تیدا نه‌کرین. (سلام عادل) یش پی به‌ پی خو‌یی سوور کرده‌وه‌و به‌ له‌پی ده‌ست به‌سه‌ر ئه‌ومیزه‌یدا کی‌شا که‌ له‌ ده‌وری دانیشته‌بووین و به‌ که‌له‌یه‌وه‌ گوتی: "به‌ ئەده‌ب به‌". ئی‌مه‌یش گه‌شتان له‌ کۆبو‌ونه‌وه‌که‌ کشاینه‌وه‌و وه‌فده‌که‌ی پارتیمان به‌ ته‌نیا به‌جی هه‌شت.

رۆژی دوا‌یی سه‌رکردایه‌تیی پارتی لی‌بو‌ردنی‌کی ده‌ره‌ق به‌ ره‌فتاره‌کانی جه‌لال تاله‌بانی ئەندامی وه‌فده‌که‌ی داینی و دا‌وای ده‌ست پیکردنه‌وی گه‌توگۆی کرد. به‌ داواکه‌ رازی بووین و، چه‌ند ری و شوینه‌یکمان بو‌و گه‌توگۆ کردن به‌شی‌وازی‌کی تازه‌ دانا. گه‌توگۆی دواتر له‌ نی‌وان دوو نوینه‌ری هه‌ردوو حیزبدا - من و ئی‌براهیم ئە‌حمه‌د - کرا. له‌ چه‌ند دانیشته‌نی‌کی که‌مدا پیکه‌وه‌ له‌سه‌ر ره‌شنووسی په‌یمانامه‌ی

هاوکاری دو قۆلیسی نیوان همدوو حیزب ریک کهوتین. من له‌ای خۆمهوه ره‌شنوسه‌که‌م ناماده کردو ئیبراهیم ئەحمەدیش چەند دەستکارییه‌کی که‌می بۆ پیشنیاز کرد، ئەجا بە‌لگه‌نامه‌که‌مان خسته‌بە‌رده‌م سەرکرده‌یه‌تی همدوو حیزب و پیتی قایل بوون. لیژده‌دا ده‌بی ناماژە بۆ ئەوه‌ بکه‌م که‌ من له‌ کاتی چاوپێکه‌وتنی دوو قۆلیمدا له‌گه‌ڵ ئیبراهیم ئەحمەد دا نەرم و نیانی و سازانیکی له‌وه‌ زیاترم له‌ لا به‌دی کرد که‌ چاره‌روانی بووم. پێده‌چی ئەوه‌ به‌ هۆی به‌ریلایی ده‌ستپێشستی (حشع) وه‌ بووبی له‌وه‌هل و مه‌رجه‌دا.

گیروگرتیکی راسته‌قینه‌ی کۆن له‌ئارادا بوو، سەرئێشه‌ی بۆ باشتر بوون و په‌ره‌سەندنی پێوه‌ندی نیوان همدوو حیزب دروست ده‌کرد. مه‌به‌ستم گیروگرتی داواکاری پارتی یا داواکاری ژماره‌یه‌ک سەرکرده‌ی بوو بۆ هه‌له‌وه‌شانده‌وه‌ی ریک‌خستنی کۆمونیستی له‌ کوردستاندا. ئەم داواکارییه‌ هینده‌ی کۆنی پارتی خۆی کۆن بوو و مایه‌ی وه‌لانانی به‌هاوسه‌ره‌تا دیموکراتیه‌کان و به‌رجه‌سته‌ کردنیکی خولیای قۆرخکردنی مافی چالاکی سیاسی و سه‌پاندنی سیستمی تاکه‌ حیزبی بوو له‌ کوردستاندا. ئەوه‌ له‌ کۆمه‌لگه‌یه‌کی پاشکه‌وتوی وه‌کوو کورده‌واریدا شتیکی سه‌یر نه‌بوو. به‌لام هه‌ل و مه‌رجی پاش سه‌رکه‌وتنی شوێشی ته‌ممووز لایه‌نیکی تازه‌ی به‌م داواکاریه‌ به‌خشی و لایه‌نه‌ خراپه‌که‌یی زیاتر کرد، به‌تایبه‌ت که‌ ده‌چوه‌ قالبی چەند مشتومریکی توندوتیژه‌وه‌ له‌ولاتیکی پاشکه‌وتوی له‌ نه‌ریتی دیموکراتیانه‌ خالی که‌ زه‌حمەت نییه‌ ئەم چه‌شنه‌ مشتومره‌ی تیدا ببی به‌ مملانیی خۆناوی و ده‌مانچه‌و خه‌نجەر له‌نیوان ئەندامان و لایه‌نگرانی همدوولادا به‌کاربه‌یئین. ئەم گیروگرتە له‌یه‌که‌مین سالی شوێشی ته‌ممووزدا که‌هه‌ستانیکی شوێشگیرانه‌ی بی نامان له‌گۆرپیدا بوو، شوێنه‌ ون بوو یا که‌م بووه‌وه‌. به‌لام که‌عه‌بدالکریم قاسم رییازی خۆیی روو به‌ راسته‌وه‌ی گۆپی، دیسان ده‌رکه‌وتسه‌وه‌ هاته‌ نیو مشتومری رۆژنامه‌ نووسی همدوو لا. له‌م مشتومره‌ رۆژنامه‌ نووسیانه‌دا به‌شی خۆم به‌شداریم کردو، گوتاریکم له‌وه‌لامی پارتیدا نووسی به‌چه‌ند ئەلقه‌یه‌ک له‌ (ئازادی)ی رۆژنامه‌ی

کوردیسی حیزیدا بلاو کرایه‌وو، هۆی پاساودانه‌وی هه‌بوونی رێکخستنی کۆمۆنیستی و پووجه‌یی داوای هه‌لوه‌شانه‌ویم پوونکرده‌وه. له گۆتاره‌که‌دا پرسیم: ئه‌گەر ئه‌وانه‌ی ئه‌مڕۆ مافی هه‌بوون - ته‌نیا هه‌بوون و هه‌ک رێکخستنیکی سیاسی له کوردستان - به‌ ئیمه‌ ره‌وا نابینن، له‌ پاشه‌ رۆژدا بۆیان لوا به‌ حوکم بگن هه‌لۆیستیان به‌رانبه‌ر به‌ کۆمۆنیزم و شیوعیه‌ کورده‌کان چۆن ده‌بێ؟

* * *

کاتیکی پاپۆره‌ سوڤیته‌یه‌که‌ به‌ره‌و عێراق به‌رپۆه‌ بوو مه‌لا مسته‌فای بارزانی و یاره‌رانیی بۆ نیشتمان ده‌گواسته‌وه، هه‌قالانی خۆمانمان له‌ شاری به‌سه‌ره‌ راسپارد هاوبه‌شیی رێکخستنی پێشوازییه‌کی جه‌ماوه‌ریی شایان بۆ ئه‌و میوانانه‌ بگن که‌ دوازه‌ سالی ژبانی دووره‌ ولاتییان له‌ هه‌نده‌ران به‌سه‌ربرد بوو. که‌ مه‌لا مسته‌فا خۆیسی گه‌یشته‌ به‌غدا، له‌ گه‌مڵ چهند سه‌رکرده‌یه‌کی دیکه‌ی (حشع) دا چومه‌ ئوتیلی سه‌میر امیس - مه‌نزگای کاتیی ئه‌و - بۆ دیده‌نیکردن و به‌خیره‌اتن کردنی. ئه‌وه‌ یه‌که‌م چاوپێتکه‌وتنی نیوان مه‌لا مسته‌فا و منی سیاسیه‌کی شیوعی بوو.

داوای گه‌رانه‌وی بارزانی، مه‌کتبه‌ی سیاسی حیزمان له‌وه‌زعی شه‌خسیی ئه‌و هه‌لۆیست دیاریکردن به‌رانبه‌ری کۆلیه‌وه‌و، سه‌رجه‌م هاوده‌نگ بووین له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ کاری هه‌ره‌ باش بۆ هه‌موان و بۆ خودی (بارزانی)ش ئه‌وه‌یه‌ ئه‌و هه‌ک کابرایه‌کی ناحیزبی و که‌سایه‌تییه‌کی سیاسی سه‌ربه‌خۆی دوور له‌ پێوه‌ندی به‌هه‌ر حیزبیکه‌وه‌ بیه‌یتیه‌وه‌. له‌ چاوپێتکه‌وتن و پڕۆ پاگه‌نده‌ زا ره‌کیه‌ کانه‌ماندا که‌وتینه‌ خۆ به‌م ئاراسته‌یه‌دا. تا ئیستایش باوه‌ریم وایه‌ که‌ ئه‌وه‌ کارێکی راست بوو. به‌لام ئه‌وه‌ی که‌ ویستمان بۆمان سه‌رنه‌چوو، چونکه‌ سه‌رکرده‌کانی پارتی هاوده‌نگمان نه‌بوون به‌لکوو چالاکییه‌کی چڕو پریان کرد بۆ قه‌ناعدت پێیکردنی مه‌لا مسته‌فا که‌ بێی به‌ سه‌رۆکی حیزبه‌که‌یان. هه‌نده‌ری سه‌ره‌کییان بۆ ئه‌م هه‌لۆیسته‌ هه‌ستکردنیان بوو به‌ بێ هیژی حیزبه‌که‌یان و ئاره‌زوو کردنیان بوو بۆ سوود وه‌رگرتن له‌ لایه‌نگریی

جەماوەری بارزانی و شان و شکۆی گەورەیی بۆ بەرزەوهندی کاری حیزبیان. ناکرێت لە ڕووی مافی پەتییمو ئەو بە ئاواتێکی ناپەوا دابنێن، بەلام لەواقیعدا کورت بینییەکی سیاسی خستە ڕوو. بگرە دەکرێت بڵێن ئەو بەلای سەرکردایەتی پارتییەو هەلەمی تەمەن بوو. لەبەر ئەوەی بارزانی سەرباری ئەوەی کە تیکۆشیکی نەتوویی سیاسی بوو، لەدەورو بەریکی خێلەکیی لادییانەدا ژیا بوو و گەورە بوو بوو و بۆی هەلنەکووتبوو فێری چەمردەیک لە ژبانی حیزبایەتی - تەنانەت بە چەمکە عێراقیەکیشی - ببێ و باوەڕی پێ نەبوو. حیزب بەلای ئەوەوە لە تیرەیکەکی خێل یا شتیکی لەم بابەتە دەچوو هیچی تر نا.

کۆنە سەرکردە تەقلیدیەکان و لەپێشموێاندا ئیبراھیم ئەحمەد هەلەیکەکی تازە دزیویان کرد کاتێک لە سالی ۱۹۶۰د پەنایان بۆ دەستپێشتن و تین و توانی بارزانی برد بۆ بزگار بوون لە حەمزە عەبدوللاو ئەوانەمی کە لەگەڵیدا بوون بە چەپرەو دانرا بوون، بەریکخستنی چالاکییەکی نیوچە کودەتایی کەلابردنی تاقمێک و گێرانی ئەوەی تاقمێکی دیکەیی بۆ مەکتەبی سیاسی خستە ڕوو. ئەم ڕەفتارە دەستکردی سەرکردە کۆنەکان مافیکی وای بە بارزانی دا کە راست نەبوو ببی و، بەو بنەما دیوکراتیەکان لە ژبانی نیوخوازی حیزبدا لەکەدارو پێشیل کران. دواتر ئەو کەسە کەبوو بە سکرێتیری پارتی و جیتی حەمزە عەبدوللائی گرتەو، ئەمیش لەپێی ئەوەدا بوو لەکاتێکی دیکەدا هەمان چارەنوسی بەتوشووە ببی.

* * *

ئەیلوولی ۱۹۵۸ بەشداریی یەكەم کۆبونووەی پاش شۆرشێ تەموزی کۆمیتەیی نارهندیی حیزب بووم. هیندیك کادیری پێشکەوتووی وەك (زکی خیری) و (محمد حسین أبو العیس) بە بریارێکی مەکتەبی سیاسی بەشدار کران. راپۆرتێکی نووسراو لەبەردەم کۆبونووەکەدا نەبوو. (سلام عادل) راپۆرتێکی زارەکیی خویندەو، پێشتر لەسەر هیلە درشتەکانی پیکهاتبووین و شیکردنەوێکی سروشتی

شۆرشه‌که‌ی - له روانگهی خۆمانهوه - تیدا بوو بهو پێیه که شۆرشییکی بۆرجوازیی دیموکراتیییه. جهختی کرد که ئیمه پشتگیریی شۆرش و دهسه‌لاتی تازه ده‌که‌ین دژی فیئل و ده‌هۆلی ئیمپیریالی - کۆنه‌پهرستی. ئاماژه‌ی بۆ ئه‌وه کرد که حشع یه‌که‌م حیزب بوو دروشمی کۆماری لهم ولاته‌دا به‌رز کرده‌وه، به‌بێ ئه‌وه‌ی ئاماژه بۆ ئه‌وه بکات که ئهم دروشمه له‌سه‌رده‌می سه‌رکرده‌یه‌تی ئه‌ودا بێ سه‌رو شوین بوو. منیش پوخته‌یه‌که‌م له‌سه‌ر ته‌وه‌ری باسه‌کانی کۆبوونه‌وه‌که تۆمار کرد. پاش ئه‌وه دا‌رشته‌وه‌ی ئه‌و راپۆرتهم خرایه ئه‌ستۆ که به‌ناوی کۆبوونه‌وه‌که‌وه ده‌رچوو.

دوای شۆرش‌ی ته‌موز ده‌ستمان کرد به‌زیاد کردنی ژماره‌ی ئه‌ندامانی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی و مه‌کتبه‌ی سیاسی حیزب تا تینکرا گه‌یشه ۳۳ ئه‌ندام و پالیئوراو. ئه‌وه له میژووی (حشع) دا - تا ئه‌و کاته - ژماره‌یه‌کی پێوانه‌یی بوو. (زکی خیری) و (محمد حسین أبو العیس) و (عبدالقادر اسماعیل) له‌وه‌یه‌که‌مین که‌سانه بوون که هینرا نه‌ نیو کۆمیته‌ی ناوه‌ندی. (عبدالقادر اسماعیل) پاش دوورخسته‌وه‌یه‌کی زیاتر له بیست ساڵ له سووریا گه‌راپه‌وه. هه‌روه‌ها (زکی خیری) و (محمد حسین أبو العیس) نوێترین که‌س بوون خرا نه‌ نیو مه‌کتبه‌ی سیاسی حیزب. عزیز محمدیش له کۆبوونه‌وه‌ی ساڵی ۱۹۵۹ی کۆمیته‌ی ناوه‌ندیدا هینرایه‌ نیو مه‌کتبه‌ی سیاسی. له‌وه‌سه‌ره‌وه‌ بووم که به‌ده‌نگدانی نه‌ینی ده‌نگیان بۆدا.

به‌م بۆنه‌یه‌وه باسی ئه‌وه ده‌که‌م که که‌ریم نه‌حمده داودی ئه‌ندامی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی ئه‌وپه‌ری تووره بوو و ده‌سته‌جێ نامه‌یه‌کی کورتی خسته به‌رده‌م و ده‌ست کیشانه‌وه‌ی خۆی له ئه‌ندامه‌تی حیزب تیدا راگه‌یانده. (سلام عادل) له‌وه‌ پارچه کاغزه ئاگاداری کردینه‌وه که ده‌ست کیشانه‌وه‌یه‌کی تیدا بوو. هۆیه‌که‌ی لای ئیمه‌ روون بوو : ناره‌زایی بوو دژی ئه‌وه‌ی که عزیز محمد له بریی ئه‌و هینراوه‌ته مه‌کتبه‌ی سیاسی، خۆی به‌ شایسته‌ ترده‌بینی بۆ ئه‌ندامه‌تی مه‌کتبه‌ی سیاسی و ئه‌وه‌ی له عزیز ده‌گرت که پێشتر سه‌رکرده‌ی تاقمی ره‌نجده‌ران بووه. ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ی

به گويدا ندهد چوو كه ئهوانى ديكه قهناعه تيان بهوه نيبه ئهو بخريتته نيو مه كتهبى
سياسى. (سلام عادل) له گه ليدا نهرمونيان و باش بووو، بهدر پيژايبى دوو پوژى تهوار
ههولتيكى بى ئەندازهى دا تا دوا جار قهناعه تى پيكر د ههست كيشانموه كهى
رابطه كيشيتموه. پيم وايه ئهه هه لويستهى (سلام عادل) هه له بوو، نه گهر چى
به تهنگه وه هاتنى بهرژه وه ندى حيزب بو ئهوه هانى دابوو. باشتر وابوو دهست له كهريم
ئه حمده هه لبيگيريت و تهنگه تاو نه كريت و ههولتى زورى نه دريت بو قهناعه تى پيكر دنى
تا واز له بيروپراو ئاره زوى دهست كيشانموه بهيتنى.

(سلام عادل) له كو بوونموه كهى سالى 1959ى كو ميتهى ناره نديدا مه سه لهى
پالاوتنى (عزيز الحاج)ى بو ئەندامه تى كو ميته خسته روو و، بهوه پاساوى دايموه
كه عزيز دهستى پوژنامه نووسى ههيه. من و عزيز محمد يه كه هه لويستمان
هه بوو: من پالاوتنيم ر هت كرده وه كه مينك بهدر پيژى باسى ئه وه م كرد كه ئه
له بنديخانهى به عقوبه پشته تيكردين و گه لينا هه قالى ديكه يش بهم راستيه
دهزانن. كه له پيشكهش كردنى روونكر د نه وه كام بوومه وه، عزيز محمد
رايگه ياندو گوتى:

- (أبو سلام) هه رچيه كهى گوت من لايهنگرى ده كه م و له گه ل رايه كهى نهودام و
دژى پالاوتنى (عزيز الحاج) م.

له گه ل ئه وه يشدا (سلام عادل) زورايه تى دو سييه كهى دهنگه كانى بو پالاوتنى
به دهست هينا، گهر چى پر به پيستهى ئه وه پلهيه نه بوو و گرنه گرتين خه سه له تى
سه ر كردهى سياسى شوپشگيرى له ولاتيكي وه كوو عيراقدا تيدا نه بوو. دياره نه گهر
(عزيز الحاج) له دهر وهى ئەندامه تى كو ميتهى ناره نديدا بهيترايه ته وه،
به شيوه كهى باشتر و زياتر سوودى به حيزب ده گه ياند.

* * *

چهند پوژنيك دواى له بنديخانه دهر چوونم، سه ر له نووى له پشت ده ستاژو
(سوكان)ى توتوميبيل دانيشتموه. ماوه يه كه بوو بهبى ئه وهى مو له تى ليخو پرينم

هه‌بێ، ئوتومبیلیکی گریسلەری ئەمەریکایی گێڕ ئۆتۆماتیکم لی دەخوری. ماوه‌یه‌کی که‌میش ئوتومبیلیکی ئۆستنی ئینگلیزیم لی دەخوری، کاتی خۆی له‌ هه‌ببانیه‌ له‌ ئەفسەریکی ئینگلیز ک‌ردرا بوو. ده‌ستاژۆکه‌ی وه‌ک له‌ به‌ریتانیا نه‌ریتی له‌لای راست بوو. ئهو وه‌خته‌ی داوای وه‌رگرتنی مۆلته‌تی لی‌خوڕینم کرد، له‌ لی‌خوڕیندا باشتر بوو بوومو له‌وه‌ دُنیا بووم که‌ من به‌بێ هیچ ده‌ست گرتنیک درده‌چم. به‌ پینچه‌وانه‌ی (جورج تللو)ی هاوڕێمه‌وه‌ که‌ ئه‌ویش داوای مۆلته‌تی کردبوو، به‌نامه‌یه‌کی (طه‌ الشیخلی)ی به‌رپۆه‌به‌ری پۆلیسی به‌غدا بۆ ئەفسەریکی پۆلیسی هاتوچوو پشت ئەستورر بوو، نه‌ک به‌شاره‌زاییی خۆی له‌ لی‌خوڕیندا. باش له‌بیرمه‌ ئهو ئەفسەره‌ی که‌ (جورج تللو)ی تاقی ده‌کرده‌وه‌ لێی پرسی:

- بۆچی مه‌کینه‌ی ئوتومبیل له‌ راده‌ی ناسایی پتر گه‌رم ده‌بێ؟

جورج به‌زه‌رده‌خه‌نمه‌وه‌ وه‌لامی دایه‌وه‌:

- (طه‌ الشیخلی) سلاوت لی ده‌کات.

ئەفسەره‌که‌ به‌ بزه‌وه‌ هه‌ئیدایی:

- ئای که‌ وه‌لامیکی میکانیکی نایابه‌!

ئیت پله‌ی ده‌رچوونی بۆ جورج تۆمار کرد، چونکه‌ له‌به‌رپرسیکی بالا تره‌وه‌ پاسپێردرا بوو.

* * *

له‌سه‌رو به‌ندی ئهو هه‌لچونه‌ شوێشگێڕانه‌یه‌دا (نووری شاه‌وێس)ی یه‌کێک له‌ سه‌رکرده‌کانی پارتیم ناسی و پێوه‌ندیی دۆستانه‌ی نێوانمان توندوتۆڵ بوو. کابرایه‌کی باش و قابیل و له‌نیو ده‌وو پشته‌که‌یدا له‌پیاوه‌ پاکه‌ که‌م ژماره‌کان بوو. له‌پیاویک ده‌چوو ناوازی نیو ئەندامانی خیزانه‌که‌ی بێ که‌سه‌رپاکیان یا شیوعی یان لایه‌نگری ئیمه‌ بوون. له‌ چاوپێکه‌وتنیکدا باسی ئه‌وه‌ی له‌لا کردمه‌وه‌ که‌ حمز ده‌کات پێوه‌ندی به‌ (حشع)ه‌وه‌ بکات. لیم پرسی: ئه‌ی له‌گه‌ڵ پارتیدا چۆن ده‌بێ؟ وه‌لامی

دامهوه که ئيمه چيی لی داوا بکهين نمو وا دهکات : واته له پارتيدا بيميتسهو يا ليی بيته دهه. مؤلتهم دايی تا مهسه له که بهرچاوی (سلام عادل) بجهم. له کۆرپکی بچوکی ئەندامانی مه کتهبی سياسيدا که (سلام عادل) و (زکی خيري) و (محمد حسين أبو العيس) ی تيدا بوون مشتمومرمان لهسر کيشه که کردو پیکهاتين بو ئەندامهتي (حشع) ی پپالتيون و بهسه لتي پپوهنديمان پپوه بکات و ههروا بهيالنمهوه و نهيني نمو پپوهنديهيش پپاريزين. مه کتهبی سياسي حيزب رهزانهندي خۆی لهسر نم برپاره پپشان دا. دواي عيراق به جي هيشتم پايزی ۱۹۶۰، له ههوالو پپوهندي راسته قينه ی به حيزبهوه داپرام و هيچم لی نه ده زانی. شوباتی ۱۹۷۹ نه بی که له شاری بهرليني خۆره لات پپی گهيشتم. نمو دواين چاوپيکهوتن بو له گه ليدا. گوتی :

- من تا ئيستايش ههه نمو که له سه ده می (عبدالکریم قاسم) دا بووم -
 (مه بهستي پپوهندي خۆی بو به حيزبهوه).

دوا به دواي چاوپيکهوتن له گه ل (نووری شاههيس) دا، که چاوم به عه زيز محمد کهوت نم ههوالهم پی گه ياند.

نمه دوايه کی هاوچه شنی (عبدالوهاب محمود) ی سه رۆکی پپشوی سهنديکای پاريزه رانم بيرده خاتهوه بو قبوولکردنی له ريزه کانی حيزبی شيوعيدا تا وهک بالوتيزکی عيراق - که عبدالکریم قاسم داي نابوو - به ئەندامهتي حيزبهوه به چيته مۆسکۆ، کاتی خۆی هاتنه ريزی (عبدالوهاب محمود) يشمان پهسند کردو پپوهنديه کی سه لتهزه لامیي تايبه تي بو رپکخرا.

بهه بۆنه يمهو پپم خۆشه به چند وشه يه ک باسی پپوهندي (عبدالکریم قاسم) به (حشع) وهه بکهه. گه ليک قاو داخرانو بلاوکرانهوه لهو باره وه که نمو شيوعی و ئەندامی حيزب بووه به ناوی خواستراوی (مطر) هوهو، زۆر له سه رۆکانی دهولهت و بهرپرسانی حکومه تي و هيی ديکه نم قاوه يان جووييه وه. نمو قاويک بوو فری

بەسەر راستییەوه نەبوو. ئەو ئەفسەریکی نیشتمانیی سەرپەخۆ بوو و پێشەوایەتی
بائی سەرەکیی جوولانەوی ئەفسەرانێ تازاد یخوای بیتلایەنی لە سوپای عێراقدا کرد.
(سلام عادل) بۆی باس کردم کە (عبدالکریم قاسم) لە ڕۆژی (رشید مطلق) ی
هاورپی پیاو چاکی خۆیەوه جاروباریش لە ڕۆژی مولازم (حامد مقصود) ی
ئەفسەری شیوعییەوه پێوەندیی بە (حشع) هەبوو.

بە باوەری من، (ماجد محمد أمين) ی دادخوای گشتی لەدادگای گەل کە (فاضل
المهداوي) سەرۆکایەتی دەکرد، لانی کەم بۆ ماوەیەکی دیاریکراو پێوەندیی
بە (حشع) هەبوو. بەلام (فاضل المهداوي) ڕۆژێک لە ڕۆژان نەهاتە نیو (حشع)،
و هە (وصفی طاهر) کە خزمیکی (زکی خیری) و دوستیکی شیوعیەکان بوو.

هێندی پێوەندیی بەدانیشتنەکانی دادگای گەل و شیوازی (فاضل المهداوي) یەوه
هەبێ لەدادگاییکردندا - ئەمەیان بەزۆری بەشیوەیەکی نابابەتی لەسەری نووسراوه -
ئێمە بەرپرسیانی (حشع) یا لایەنگر بووین بەبێ هیچ خۆی پاراستن (تخفظ) یەک
یان لایەنگری خۆی پارێزێو لەهەمان کاتدا ڕەخنە گریوین. خۆم ئەم ڕایە دواییام
هەبوو. ئاشکرا کاری لە دانیشتنەکانی دادگاییکردندا و بلاوکردنەوی رووداوەکانی
و هەکوو خۆیان بۆ رای گشتی راستەوخۆ لە ڕۆژی رادیۆو تەلەفزیۆنەوه دیاردەیهکی
هەناری دیموکراسی بوو، چونکە خەڵکانی لایەنگری دەسەلاتداران و خەنیمەکانیان
و هەک یەك دەیاننوانی راستەوخۆ ئاگاداری وردو درشتی دادگاییکردنە کە بێن. پیاوی
بە داد کاتیك دەکەوتتە بەراوردی رووداوەکانی ئەو ڕۆژانەو کردەوهکانی ئەم سالانە
دواییی حوکمدارە بەعسیەکان کە بریتی بوون لە فراندن و گرتنی ملهوپرانەو
ئەشکەنجەیی دڕندانەو کوشتنی سەدان و هەزاران بە ئەشکەنجەدان و چەندین
ریوشوینی هەرچی و پەرچیانە تەنانەت بە بێ دانەوی لاشەیی کوژراوەکان بە کەسو
کاریان و بەبێ دەرکردنی یەك وشە لە بارەیانەوه، دەزانێ دانیشتنەکانی
دادگاییکردن تا چ ئەندازەیهک ئاشکرا بوون. لە چالاکیەکانی ئەنفالی دژ بە

کوردستاندا سالی ۱۹۸۸ ژماره‌ی ئه‌وانه به چه‌شنییکی بی سهره و به‌ره به‌بی هیچ داد‌گاییکردنیک کوژران له سه‌د هه‌زاری تیپه‌راندو زۆربه‌یان ژنو مندال بوون. به‌پرساو ئه‌ندامانی حیزبی به‌عس که سالی ۱۹۶۰ به تۆمه‌تی پیلانگیژان یا به هۆی هاوبه‌شیکردنیانه‌وه له هه‌ولتی خافلکوژ کردنی (عبدالکریم قاسم) دا ده‌ستگیر کران، به به‌رچاوی هه‌موانه‌وه له داد‌گاکه‌ی (فاضل المهداوی) دا و له سایه‌ی حکومه‌تی (عبدالکریم) دا به ئاشکرا داد‌گایی کران. پارێزه‌ریان هه‌بوو دا‌کوژیان لی ده‌کردن، وه‌ك خه‌لك ده‌یانزانی بوچی ئه‌میان ریسوا ده‌کریت و ئه‌میان بی تاوان ده‌رده‌چی، له کاتی‌کدا (عبدالکریم قاسم) ی سه‌رۆکی ده‌ولته‌ت و (فاضل المهداوی) ی سه‌رۆکی داد‌گاکه‌ی و (ماجد الامین) ی داد‌خوا‌ی گشتی به‌بی هیچ لی‌کۆلینه‌وه یا داد‌گاییکردنیک و به‌شیوه‌یه‌کی هه‌رچی و په‌رچانه کوژران.

ئه‌گه‌ر له عیراقی ئه‌و رۆژانه‌دا راوه‌رگرتنیک ئازاد به‌کرا‌بایه، چوار له‌سه‌ر پینجی عیراقیه‌کان پشتگیری داد‌گاییکردنه‌کانی (فاضل المهداوی) یان ده‌کرد. بۆیه ئه‌وه به راستی داد‌گای گه‌ل بو، به‌لام ئه‌گه‌ر پێوانه ژیا‌ریه‌کانی و لاتسانی پێشکه‌وتوو له‌به‌ر چاو به‌گرین، ئه‌وا (فاضل المهداوی) جاروبار له داد‌گاییکردندا په‌نای ده‌برده‌به‌ر چه‌ند ری و شویتنیک ناپه‌سه‌ند، وه‌ك هه‌ل‌دانی له‌سه‌ر قسه‌ی تاوانباران و شتی وا.

تاوانبارانی دانیشتنیک داد‌گا که له به‌رپرسانی حیزبی به‌عس بوون، زانیاری و قسه‌کانیان پینچه‌وانه‌ی راستیه می‌ژوویه‌کان بوون و مه‌به‌ستیان له‌وه ره‌ت‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و تاوانانه بوو که درابوونه پالیان. (عزیز الشیخ) له ماله‌وه دانیشتوو و ته‌ماشای ته‌له‌فزیونی کرد بو، که ئه‌وه‌ی بیستبوو به تووره‌یه‌وه هه‌ستا بو و بیستۆکی ته‌له‌فزیونی هه‌ل‌گرتبوو ته‌له‌فزیونی بو داد‌گای گه‌ل کرد بوو قسه‌ی ئه‌وانی به درۆخستبووه‌وه و ئاماده‌یی خۆی پێشان دا‌بوو شایه‌تی له‌به‌ر ده‌م داد‌گادا به‌دات. به‌خیر هاتنیان کردبوو دا‌ویان لی کردبوو ده‌م و ده‌ست ئاماده به‌بی. شایه‌تیه‌که‌یمان به ته‌له‌فزیون بیست. به‌لای هه‌موومانه‌وه شتیک کت و پر بوو. ئه‌وه بی‌زاری و

نارەزاییی له نیوماندا هورووژاند، چونکه پیشەیی ئیمە نەبوو بەهیچ شیوەیەك خراپی دەرەق بە رابردوی ئوانە بکەین، له کاتی کدا پێوەندییەکی بەرەییان له گەلماندا هەبوو. ئیمە بە جۆریکی جیاواز له ئیستای بەعسیەکان دەمانروانییە رابردویان، وەك چۆن پێداگرووین لەسەر پەردە هەلنەمالین له رووی هیچ نەینییەکی هاوێمانەتیەکانی پێشوو بەشیوەیەك که خراپەکاریی بوو هاوێمانەکانمان تیدا بوو بۆ. (سلام عادل) لێو کەسانە بوو که له (عزیز الشیخ) نارەزاو بەقین بوو، و، رابوێژی پێ کردین چی بکەین. رێک کەوتین له رۆژنامە کەماندا (یەگرتنی گەل - اتحاد الشعب) سەر کۆنەییەکی ئاکاری (عزیز الشیخ) و داوای لێبوردنیک لێو رووداوە بلاو بکەینمەوه. لایەنەکانی دیکە (بەرەیی یەگرتنی نیشتمانی) ش نارەزایییان بەرانبەر دەرپیری و هیندیکیان داوای سزای توندترین لێ کردین. بەلام (کامل الجادرچی) گوتی: ئەوێ که له رۆژنامە کەتاندا بلاوکرایمەوه مەبەستە که بە دەستەوه دەدات.

* * *

پاش شوێشی تەمووزی ۱۹۵۸ بۆ یەكەم جار چارم بە (کامل الجادرچی) کەوت. بۆ ناسین و رێز لێنان سەرم له مائە نیوچە ئەرستۆکراتیەکی دا له گەرەکی (الکسره)ی بەغدا. بۆم دەرکەوت برادەراییەتی خوێش و بە دەست و دڵەو بایەخ بە کتیبخانە گەرەکی دەدات و سوورە لەسەر دەوڵەتمەند کردنی. که هاتینە سەر باسی بارودۆخی سیاسی و ئەوه که له گۆرانی کاریەکانی دواییدا چیمان پێ باشترە، (کامل الجادرچی) لەسەر سیاسەتی ئیمە هەلئیدایی و چیرۆک - یا نوکتە - یکی بلاوی نیو بەغداییەکانی بۆ گێڕاینمەوه: (یا چەقۆیان کیری مەلا). (نصیری کوری، لاریکی ئەندامی (حشع) بوو. کاتی ک هات قاوەمان بخاتە بەردەم، (کامل الجادرچی) بە گالتهو راستییەوه گوتی:

- تکام وایە نامۆژگاری (نصیری) کورم بکەن تا بەشیوەیەکی دۆستانە له گەل باوکیدا بچوولیتەوه و بە بۆرجواییەکی دۆزمنی دانەنی.

همر لهم رووه، ديارده يه كي تبينيكراو و گشتي له عيراقى سالانى چلو پهنجا دا نموه بوو زوربه ي كوراني پياوه نيشتمانپهروه ره كاني دژ به نيمپرياليزم و جار نا جارش كوراني كه سايه تيه نا نيشتمانپهروه ره كان له باو كانيان جوى ده بوونه و و ربي چه پره و بيان ده گرت و ده چونه ريزي حيزبي شيوعيه يه و .

هاتنه ريزي (حشع) ي كوراني چيني ندريستوكراتي و پياواني چيني حوكمدارو هينديك گهروه دهره به گي كورد و عه رب به پيچه وانهي خواست و ناره زوي باو كانيانوه، شتيكي ده گمن نه بوو. من نهو ديارده يه به دوو شت ليك ده ده موه :
تسه نه كردني تيورو چه پاندن و بيده ش كردني گدل له نه نجامداني مافه ديوكراتيه كاني له لايه كه وه، راستيي سياست و په لهاويشتني لايه نگريني گدل له حشع له لايه كي ديكموه.

* * *

بهر له شوږشي ته موز دوژمنايه تيكردي نيمپرياليزم و رژيمي پاشايه تي (عبدالكريم قاسم) و (عبدالسلام عارف) ي جووته نه فسهي نيشتمانپهروه ي له چوارچيوه ي جوولانه وه ي نه فسهراني نازاد يخوازا كوكرده وه، له كاتي جيبه جيكردي چالاكيه عسكريه به جهرگانه كه ي كوده تايشدا (عبدالسلام) له بمرده ستي (عبدالكريم) دا كاري كرد. دواي سهركوتن (عبدالسلام) پله ي بمرپرسی دووه مي ده ولته ي گرت و ، له روي سياسي يه له چاو (عبدالكريم) ي هاوپريدا راستره و بوو. به لام پاش نه ماني رژيمي پاشايه تي له بهر هم ناكوكيي فيكري - سياسي له نيوانياندا و هم به يه كدادانيان له سمر كورسيي پيشه وايه تي، هينده ي نه خاياند ده سلات و هرگرتن پيونه ندي دژستانه ي دوايي پي هينار و ململانيه كي توندو تيژ له نيوانياندا جتي گرتوه. له جهنگه ي هم ململانيه دا ده بو همره كه يان به شوي ن يه كيك له ناوه ندو هيزه سياسي جه ماوه ريه كاندا بگهري تا پالي پيوه بدات و نهويش پشتگيري بكات. (عبدالسلام عارف) به حوكمي خوليا نه تموه ييه راستره وه كه ي و له

گهراڻيدا به شونين پالپشتيڪدا روي ڪرده ناوهنده نه تهوهييه راسته وه کان به تايبهت به عس. له کاتيڪدا (عبدالڪريم قاسم) روي ڪرده هيته ديموڪراتييه چه پره وه کان و به تايبهت (حشع) که به بهرلاوي دهستي له نيو گه لدا ده روي، نويش دامه زاندي جو ره پيوه ندييه کي - نه نو سراوي - دوستانه و هاويه پمانانه ي نيوان هه ردولا - عبدالڪريم قاسم و شيوعيه کان - بو. عبدالڪريم به تايبهت له قوناخي په يمان به ستنيدا له گهل (حشع) دا گرنگرين ده سڪه وته کاني بو له روي سياسي و کومه لايه تيه موه سه قام گير ڪردي سه ريه خزيب نيشتماني به دي هينا، چونکه له په يمان به غدا و تهوقي نيه ستهرليني ده رچوو ياساي چاڪردي کشتو کاتي دانو به لايه نگرني جهماوه ربي رژيمه که يي يه کجار زياد ڪرد. دوا به دواي سه رنه کهوتني (عبدالسلام عارف) له هه وله کانيدا بو ريکخستني کوده تايه کي عسڪري تازه که گه يشتنه کورسيي بالائري حو کمي بو ده سته بهر بکات، پيوه نديي نيوانيان تيه کچوو کو تايي پي هات. که عبدالڪريم دهستي له سه رکهوتن گير بوو زياتر له خوي گورا و خوليي ديکتاتوري عسڪري - تاکرهوي تاوي سه ند. نه ونده ي پي نه چو پشتي ڪرده هاويه يمانه شيوعيه کاني و دوژمنايه تيهي خنيمه نه تهوهييه کاني که مڪرده وه.

* * *

(جمال عبدالناصر) به توندي دڙي به ستني په يمان به غدا و چونه پال نهو په يمانه ي رژيمي پاشايه تيهي عيراق راهه ستا. له قوناخيني ديار يکراودا پيشهوايه تيهي خهباتي نه تهوهيي نازاد بخوازانه ي نه تهوهي عه ربه ي ڪرد دڙي نيم پرياليزم و هاويه يمانه کاني له ناچه که دا. بويه سه روشتي و گرنگيش بوو به گه رمي و توند پيشوازي له شو رشي ۱۴ي ته موز بکات هه ر له يه که مين سه عاته کانيه وه. به لام پيشهاته کاني درا يي رو نيان ڪرده وه که نه م پيشوازي ڪردي له نارده زوي نهو به دهر نه بوو بو نهوهي ده ست به جي و به يي هيچ له بهر چا رگرتني کي بنچينه کاني ديموڪراسي

عیراقي نوئی تازه کی تازاد کراو بداته پال کۆماری عمره بیی یه کگرتوو (که ئوسا له میسرو سووریا پیکهاتبوو). له عیراق خویشیدا حیزبی به عس بو گه یشتن به حوکم نهک دروشمی یه کیتی ، دەم و دەست یا یه کسەر چونه نیو ئهو یه کیتی یه بمرز کرده (که چی له قوناخه کانی حوکمدار بوونیدا هممو یه کیتی یه کی دەم و دەستی ره تکرده وه). نیمه دژی یه کیتی رانهوستانین، به لام دروشمیککی باشتر و پتر مهنتیقی و به دهنگه وه هاتووی داواکار یه کانی ههلو و مهرجه کهمان دارشت - دروشمی یه کگرتنی فیدرالی. داوايشمان کرد یه کگرتنه که له سەر بناخه یه کی دیموکراتی دایمیزیت، به ره چاو کردنی تایبه تهنده میژوو یه ناوچه یه کانی ههرو ولاتیك. ئهم ههلو یه کتی بهمان پشتگیری بهشی هه ره زۆری گه لی عیراق و رژیمی (عبدالکریم قاسم) یشی به نیسب بوو. ده کرایت جهخت بکهین که کاتیک (جمال عبدالناصر) کهوته دژایه تیکردنی رژیمی عبدالکریم و (حشع) و پشتگیری به عسیه کان و (عبدالسلام عارف) و گروهی له سەر ئهو کرد داوایان لی بکات دهست به جی بینه نیو یه کیتی که وه، هه له یه کی میژوو یی کرد. ته نانهت نه گهر بویشی بلوایه عیراق بخاته نیو کۆماری عمره بیی یه کگرتوه وه، ئهوا سهره نجام تاکامه کی هه مان رووداوی سالی ۱۹۶۰ ی سووریا ده بوو.

* * *

یانهی کوردانی فهیلی له بهغدا ناههنگینکی گپرا له سهر شهرفی هم مهلا مستهفای بارزانی دوابه داوی هاتنه وهی له دووره ولات و هم نیمه ی تا میک لهو شیوعیانهی که پاش شوپش له بهندیخانه ده رچووین. (فاضل المهداوی) و (ماجد الامین) و (وصفي طاهر) له نیو بانگراوه کاندای بوون. چهند سرود و گۆرانی یه کی نیشتمانی له ناههنگه کهدا پیشکهش کران و، چهند هورا کیشانیکی هممه چهنه ی دژی کۆلونیالیزم و کۆنه پهرستییان تیهه لکیش بوو. که جهماوهر به شیوه یه کی پر خوش هورای بو ژبانی بارزانی کیشا، بارزانی ههستا و ناماده بوانی بی دهنگ کرد و

- به نهریته ساکاره جووتیار ناساکمی - داوای لیکردن هورا بو ژبانی پیشهوا
عبدالکریم قاسم بکیشن نهک نهو که - به قسمی خوی - شهرفمه نده بی همر
نهونده بیته قهیتانی پیلاره کانی پیشهوا عبدالکریم.

لهم ناهنگدا شتیکی کتو پری بچووکم به ریشموه بو، له ناکاودا کابرایهک
هاته لامو به گرمی تموقی له گه لدا کردم و لئی پرسیم :

- ماموستا ده مناسی؟

- نهخیر نه مناسیوی. جنابت کیی؟

- من (پاشای هاونیشتمان، خاوهنی نهو خانوهی که نهیلوولی ۱۹۴۹
مانگیکی ره بق بندکراو نهشکه نهدرا لبهر نهوی ئیوه له هۆده یه کی خانوه کدا
بوون له (باب الشیخ). بیرته؟ خانوه که تان چۆل کرد نهجا به سهریاندا داو گر تیان.
- به لئی باش له بیرمه و شادمانم که لیتره ده تبینم داوای رووخانی نهو رژیمی که
نیمی راوه دوناو تزیشی بندکردو نهشکه نهجی دای.

* * *

له شوباتی ۱۹۵۹د بو یه کم جار بووم به هه لگری پاسپورتیکی یاسایی
عیراقی و بو به جیهینانی داوهتی حیزی شیوعی سؤقیتی له نیوه فدی کدا سه فهرم
کرد بو مؤسکۆ تا وهک میوان له کۆنگره ی بیستو یه که میدا هاوبهشی بکهین.
وه فده که (سلام عادل)ی سکرتری حیزب سهرو کایهتی ده کرد. له فرۆکه یه کی
(کهی ئیل نیم) دا به غدامان به جی هیشتو له یه کین له بالترین ئوتیله کانی
(نه مستردام) له سهر حسینی نهو کۆمپانیایه که هه لئیرتین ماینه وه، چاوه پروانی
گه یشتنی نهو فرۆکه سؤقیته یمان ده کرد که بو مؤسکۆ هه لئیده گرتین. ریستان
که لگ له وه وه رگرین که له (هۆلنده) یین، بو یه کتر ناسین دیده نیسی باره گای
حیزی شیوعی هۆلنده مان کرد. سواری پاسیک بووینو ناویشانی حیزی
شیوعیمان له بلیتیر (جابی) ه که پرسى. که زانیی نیمه بیگانده یین، مشوری

خواردین. ناوی ئهو ولاتهی لی پرسین که لییموه هاتووین. بی هووده هوولمان دا تیئی بگهیهنن عیراق له کوئییه، همرگیز ناوی عیراقی نهییستبوو، ئه گهر چی شوړش هوواله کانی عیراقی لهسمر ناستی جیهان خستبوه پیئشهوه. ئهم بلیتپره هوولنه ندیییه به رادهیهک له سیاسهت، ههتا له بیستنی هووالی رادیوو ته له فزیوئن دوور بوو، ناوی عیراقو شوړشی ۱۴ ته مووزی نهییستبوو. که (عبدالرحیم شریف) پیئی گوت ئیمه له بهغداي شاری همزارو یهک شهوهه هاتووین، کابرا وهلامی دایمیه :

- بهغداي همزارو یهک شهوه باش ده زانم و زور جار چیرۆکه کانیم خویندوو هتهوه. ئیستاکه ههموو شتیئک روون و ناشکرایه.

له فرۆکه خانهی مۆسکو ئه ندامیئکی کۆمیتهی ناوه ندییی حیزبی شیوعییی سوؤیئتی چاوپرسی ده کردین. بۆ ئهو ئیئلایه گوئیزاینهوه که مالی ستالین بوو تا رۆژی کۆچی دوا یی کردنی. بینایهکی ساکار بوو، نامالئیکی ئاسایی تیدا بوو. حموزئکی مهلهی ساده و هاوینهی سمر بهرله لا له بهر ده م بیناکدا بوو، قوولیه کهی وا دیاریکرا بوو که له گهمل بالای کورتی (ستالین) دا بگوئیت. هیندیئک لهو داره مزره مه نیانه له قوژبنی باخه کهی دهره وهی بیناکدا بوون که ده یانگوت ستالین کاتی خوئی پهرۆشی خزمهتکردن و شهوئخوونی پیئوه کیشانیان بووه. دارستانئیک دهری بیناکهی دابوو یه کئیک بوو له دارستانه کانی دهره بهری مۆسکو. بینایهک لهولا بیناکهی دیکمیه همر له نیئو دارستانه کدا بوو، جارن باره گای پهل (فصیل) ی پارئزگار یکردن بوو و دوا یی کرا بوو به نهخۆشخانه یهکی سمر به کۆمیتهی ناوه ندی.

باهه خئیکی تاییهتی درا به وه فده کهمان، چونکه وه فدی یه کئیک بوو له حیزبه شیوعیییه گهوره کانی ولاتانی جیهانی سمر مایه داری. سوؤیئته کان بۆ ریزنان له نهخشی (حشع) و پایه دیاره کهی پیئیان راگه یان دین وه فدی ئیمه یه کم وه فدی نیئو میوانه کان ده بی گوتاری خوئی بخوئنیئتهوه. ئه وه مان به جوړه ئیمتیا زئیکی گهوره دانا

به حیزمان به خشرا بی. به لام کتو پر دۆخه که گۆرا چونکه وادهی خویندنموهی
گوتاره ناماده کراوه کهمان هات، کهچی وه فدیکه دیکه بانگ کرا گوتاره کهی
بخوینیتموه و فرامۆش کراین بهبی ئموهی هۆیه کهی بزاین. رۆژی دوایی هۆیه که پیمان
زانی! گوتاره کهمان هیچ به شان و بال هه لدانیکه (عبدالکریم قاسم)ی تیدا نهبوه،
به پرسیانی بهشی نیو ده ولته تیی کۆمیتهی ناوه ندیی حیزبی شیوعیی سوڤیتیش
به مه رازی نهبوون. تکامان لی کرا ئم پيدا هه لدانهی ناو کیش بکهین. ئموه چی
ده گه یمنی؟ مانای وایه ئیمه نازادین گوتار به ناوی وه فده کهمانموه و له سر هه ل و
مه رجی ئمو ولاته که لیبوه هاتووین بخوینینموه. به لکه ده بی گوتاره کهمان له گه ل
رای سه رکرده تیی سوڤیتیدا له سر خودی عبدالکریم هاوجوت بی. به واتایه کی
دیکه، پیوه ندیی نیوان ئیمه و سه رکرده تیی سوڤیتی له سر بنچینهی هاوسانیی
راسته قینه هه لئه چنדרاوه، به لکوو پیوه ندییه که له نیوان سه رکرده و
سه رکرده تیکراودا.

هه موومان یان زۆربه مان ناره زاییمان له م کرده ویه ده بری. به لام پیمان به
جه رگی خو ماندا ناو ملمان بو کهچ کردو رستهی "کوپی به خشندهی گه ل" (ابن
الشعب البار)مان وه ک پيدا هه لدانیکه به خودی (عبدالکریم) داناو ناخی
گوتاره که کرد. دوای ئموه و دوو رۆژ پاش ئمو واده دیاریکراوه رییان پیداین
گوتاره که بخوینینموه. دیاره ئم رستهیه بیژکه یه ک بوو خرایه نیو هیتلی
سیاسیمانو، له درنژایی قوناخی دوایی له روی ریبازی سیاسیمانوه به رانه بر به
ده سه لاتداران زۆر له سه رمان کوت. به واتایه کی تر، ئموه ده برینی گوهه ری ئمو
ریبازه بوو که دواتر به په ره سه ندنی نا سه رمایه داری ناودیر کرا.

له کاتی مانموه ماندا له مۆسکو چاومان به گه لیک سه رکردهی حیزبه
شیوعیه کان کوت، له وانه نایدت (یا عانید - وه ک خوئی ناماژه ی کرد)ی سه کرتیری
حیزبی شیوعیی ئهنده نووسیا که ئموسا سه رکرده تیی یه کینک له گه وهرترین حیزبه
شیوعیه کانی جیهانی سه رمایه داریی ده کرد. نایدت گوئی له قسه کاتمان گرت

لەسەر شۆرشی ۱۴ ئەمەوزو دەستپۆییبی بۆ ئەندازەى حیزمان و تین و توانى زۆرو
زەبەندى خەباتگێرانی، بۆیە هەڵدایى و گوتى :

- لە ئەندەنوسیا بە دۆخىكى ئاوادا تێپەر بووین و پیمان وابوو هەموو
كاروبارەكان لە دەستى خۆماندان. پاشان دەركەوت تێمە خەيال پلاو بووین.

شتى جیى داخ ئەوهیه، ئایدت تەنانەت دواى ئەو قسە ئامازە بۆ كراوهیشى
لەگەڵماندا و تا حیزبى شیوعیى ئەندەنوسیا تێكشكاو لە ۱۹۶۵دا خۆبى كۆشت،
هەر لە خەم و خەيالدا دەژیا.

ئەندامانى وەفدەكە پاش كۆنگرەى سوڤییتی گەرانەوه بۆ عیراق و من لە مۆسكۆ
مامەوه بۆ چارەسەر كردنى كۆنەدیزانتیریه كەم كە دە سال بوو تووشى بوو بسووم. یەك
مانگ لە نەخۆشخانەیه كدا گلدرامەوه و نەخۆشیه كەم بە تەواوى چارەسەر كرا، ئەجا
برامە نەخۆشخانەیه كى دیکە، لەوى لە یەك رۆژدا نەشتەركارییان بۆ لووتى من و
(على الوتار) و (عبدالامير عباس) كردو چەند رۆژێك تێیدا ماينەوه.
(ناتاشا)ی پەرستارى شۆخە كچى روسیایی بەراوه یەك خزمەتى كردین و امان بە
خەيالدا هات رایانسپاردبى. بەلام سەرئەنجام دا لە گەڵ هەموو نەخۆشەكاندا ئەمە
كارى بوو و، هەموو نەخۆشێك وەكو كچە هاورپێیه كى تايبەتى خۆى تێى دەروانى.
بیست سال لەوه بەدوا ئەم پەرستارەم بینى یەكێك بوو لە مامۆستاكانى زانكۆى
مۆسكۆ.

لە نەخۆشخانە بووم كە بیستم (عبد الوهاب الشواف)ی فەرماندەرى مەوقیعی
موسسل هەولێ داوه كوده تايه كى عەسكەرى رێك بخت. ئەم هەواڵە مايمى ئەوپەرى
نیگەرانى بوو و واى لێكردم لە گەڵ رادیۆ چكۆله كەمدا شەمخوونى بكێشم. بە
دریژایی شەم تا بەیانى رادیۆكەم لەلا بوو. هەتاوكەوتنان (گارشین)ى یارەرى پیاو
چاكى روسى هاتە لام پیرۆزبایی سەرنه گرتنى هەولێ كوده تاكەم لى بكات. پاش
گەرانەوه بۆ بەغدا لە دوا دوايیه كانى نیسانی ۱۹۵۹دا، ئەجا بۆم هەلكەوت وردو

درستی رو داده که مووسل بزائم. زانیم هموله که له لایین (عبدالوهاب الشواف) و چند دست و پیوه ندیکه و هیندیکه کهسی کزنه پهرستی سمر به شیخانی ختله کان و بنه ماله نهریستو کراتیه کانی مووسله ریک خرا. (جمال عبدالناصر) هاوبه شیکی کارای نه خشه کیشان و چالاکیه که بوو له حیسابه کانیدا هه لایه کرد. ژماره ی قوریانیان له شیوعیه کان و لایه نگرانی دیکه ی رژیم نیزیکیه ی سد کس بوو، بهر انبهر به ۴۰ کس له قوریانیانی لایه که ی دیکه. خولیای تۆله سه ندنوه به سمر تا کاری بهر پر سه ناوچه بیه کانی حیزی شیوعیدا زال بوو، بویه له وه ختیکدا که هموله که سمر کوت کرا بوو حه فده کهسیان - ئوانه له چل کوژراوه کمن - له دیارترین خنیمه سیاسییه لایه نگره کانی همولی کوده تا که کوشتبوو.

(حمزه سلمان) ی پاریزه ری نه ندای کۆمیتیه ناوه ندیی حیزمان له سمر بوه ندی رو داده کاندا وه ک سمر بهر شتیار تیکی حیزی له به غداوه بو مووسل نیردرا بوو. کاتیک پی گیشتم (محمد حسین العیس) و (زکی خیری) و (جورج تللو) لهوی بوون کاتیک له سمر کوشتنی ئه وه فده که سه ی دوا ی خفه کرانی یا خیبونه که گله بییم لی کرد. دهستی بو گیر فانی چاکه ته که ی برد و نامه یه کی ده رکرد و دایمی و گوتی :

- چاوه پروانی ئه م گله بییم له تۆ له هه فالانی دیکه ده کرد، بویه ئه م نامه یه م

پاراست تا دا کۆکی پی له خۆم بکهم. ئیستا تکا ده کم بیخوینیته وه و بده یته وه. نامه کم خوینده وه. به ده ستختی جه مال حه یده ری و به ئیمزای مه کتبی سیاسییه وه نیردرا بوو. ئه و رینوینیه ی که تیدا نووسرا بوون، سمر بهر گر بوون چونکه فه رمانیان دا بو سوود له وه لۆیسته وه ریگری بو پاکتاو کردنی سمرانی دوژمن. جا نه مزانی ناخۆ جه مال حه یده ری به رنک کورتن له گه ل (سلام عادل) یا که سیکی دیکه یشدا ئه م نامه یه ی نووسی بو یان نا. سمره رای ئه م سمر بهر گریه و سمره رای پیویستی سمر کۆنه کردنی کرده وه ی هه فالانی ئه ویمان، داد بهر وه ری له وه دایه پی شه کی ره فتار و تاوانه کانی سمرانی ئه و یا خیبونه عه سکر یه سمر کۆنه

بکرین که له یه کهم روژی یاخیبوندنا شهش شهه ندهی ئەم ژماره یه یان کوشت و
لوانه (کامل القازانچی) ی پارێزهری دیموکراتیی هه لکه وتوو.

* * *

که له مۆسکۆوه گه پامهوه بۆ بهغدا به (لوبنان) دا رته بووم و سێ روژم تیدا
به سهر برد. ئەو ماوه یه پیتتهختی جوانی ولاته که و شاره کانی (الجزین) و (دیر
القمه) و چهند ناوچه یه کی دیکه م بین. هیندیک دانیشتوی چاخانه یه که له (الجزین)
داوایان لیکردم و رییان بدهم ته ماشای ئەم چهند روژنامه روژانه یه بکمن که له
به پروت کپیوومن. لیم پرسین : بۆ خویندنهوه چ روژنامه یه کیان به لاره باشه،
وه لامیان دایهوه :

- یا (النداء) که روژنامه یه حیزبی شیوعیی لوبنانه، یان (الدستور) که
روژنامه یه کی مسیحی راستهوی که م و زور سه پره گر.

که له به پروت سهرم له نووسینگه ی روژنامه ی (النداء) دا به (احمد غریبه) ی
نه ندامی کۆمیتته ی ناوه ندیی حیزبی شیوعیی لوبنان گه یشتم و به سیفته
حیزبییه که مه وه خۆم پێ ناساند. به پێچهوانه ی داب و نه ریتی ئیمه وه له بهغدا،
داوته نه که ههر پارچه یه که بگره جگره یه کی پاکته که یشی نه کردم کاتیک ده ره یه تینا
تا جگره بکیشی و جگره یه که بداته (مصطفی العریس) ی براده ری.

* * *

پاش شوپشی ته مووز بۆ یه که م جار به (رهزا رادمه نیش) ی سکرته ریی حیزبی
تووده ی ئیران گه یشتم که له ئەورووپا وه هاتبو وه بهغدا بۆ نیزی که بونمه وه له
ئیران و چهند پتوه ندیکردنیک به پاشما وه هه قالا نیمه وه لهوی. چهند روژنیک له مالمان
مایه وه به مرۆقینکی ساده و چاک و قابیل هاته بهرچاوم، هیچ روژنیک نه که وتمه باس و
خواس له سهر چالاکیی حیزبی و به ره همی کاری خۆی و دۆخی داماو یی حیزبه که ی.
دوایی زانیم به یارمه تیی (صالح دگله) له به سه ره پتوه ندیی به (عه باس) ناوی که وه
کرد بوو که خۆیی به کادی رییکی حیزبه که ی دانابوو. پاشتر ده رکه وت ئەم

(عباس) هەر نۆكەرىكى ساواك (ئاسايشى گىشتى) ئىيران بوو، بىر لەوھى لەوھەختىكى درەنگەردا لە لايمەن تاقمى (فېدايىيە خەلق) ھە بەكۆزىت، توانىيى پاشماھى رېكخستەنەكانى تۈودە لە ئىران پاكتاو بكات.

* * *

لە گەرمەي ھەستانى شۆرەشگىرانەي تاوسەندۈۈي جەماھەردا كە بەدوۋاي سەركۈتكەردنى ياخىبونەكەي (عبدالوھاب الشواف) دا ھات، خۆپىتشاندانى يەكى ئايارى ۱۹۵۹مان لە بەغدا رېكخست. رېكخستنى شارە نىزىكەكانى ھەك (نەجەف و كەربەلا و ھەلەو ھەلەو ھەلەو دىالە.. تەمان) پاسپارد كرىكاران و لاوان بۆ بەشدارى تىدا كەردنى بنىرن. درۈشكەكانىمان بۆ دىارى كەرد و بىرمان دا بىتتە فېستىقالىكى كرىكارى مىللى و دەستۈيىيە حىزب و خواستى گەل رەنگ پى بەداتەھ. ھەر ھە بىرمان دا سەركەردايەتتى (حشە) خۆيشى بەناۋى (كەزاۋەي رۆژنامەي يەكگەرتنى گەل - اتحاد الشعب) ھە ھابەشىيە خۆپىتشاندانەكە بكات. كە خۆپىتشاندانەكە سەركەبەيانىيە يەكى ئايار دەستى پىكەرد، ئىمە ھەك يەكەم كەزاۋە ھاتىنە دەرى، كەزاۋەكە شەقامى (الرشىدى) لە (الباب الشرقى) يەھە بىرى لە (باب المعظم) كۆتايىيە پى ھات. كە لە (باب المعظم) نىزىك بوۈينەھە رۈوداۋىكى سەير بەسەر كەزاۋەكەماندا ھات : سەربازىك بە بەرگى رەسەمىيەھە لە ناۋەپاستى شەقامە گىشتىكەو بەردەم كەزاۋەكەماندا راۋەستاۋ بە جۆشەيىكى زۆرەھە ھوراي كىشا:

- بۆي كۆمىتەي ناۋەندىيە حىزبى شىۋەيى عىراق بە رېسەرىيە (عبدالكرىم قاسم) تاكە پىتەھەمان.

پىندەچى چاۋەروانى بەدەنگەھە ھاتنىكى پى خروشى ھەك ئەھەكەي خۆيى كەردبى. بەلام ئىمە قرو قەپان لىكەرد، بۆيە ئەمۈش واق وپماۋ شەقامەكەي بەجى ھىشت.

خۆپىتشاندانەكە لە بەيانىيەھە تا نىۋەي شەھە درىزەي كىشاۋ گەورەترىن فېستىقالى كرىكارى - مىللىيە لە مېتروۋى عىراقدا خستە رۈوۋ ھىندىك خافلەگىرىيە سىياسىيە پى بوو، بەتايبەت بەرزكەندەھەي درۈشمى ھابەشى (حشە) لە

حوکمداء. پتر له نیو ملیۆن و تهناهت نیتزیکه ی ملیۆنیک کریکارو لاورو کسانى دیکه له شهقامى (الرشید) هورایان کیشاو داویان له عبدالکریم کرد شیوعیه کان بهشدارى دهسه لات بکات. ئەمه له کاتیئکدا ئیمه له مهکتبهى سیاسى سهرجهم دروشمه کانى خۆپیتشاندا ئمان دهست نیشان کردو ئەم دروشمه مان تى نهخت که خه لک دهست پیتشخه ریبى بۆ کردو ئامانجى ئەوه بوو ههم پالپشتى شیوعیه کان بکات و ههم عبدالکریم نهرووژینى :

" بژی عبدولکریمه که ی پیتشهو، بوونى حیزبى شیوعى له حوکمدا داوایه کى مهزنه "

سلام عادل له کهژاوه ی " اتحاد الشعب " دا بهشدارى نه کرد. دواى بلاوه لیکردنى کهژاوه که ئیمه ی ئەندامانى مهکتبهى سیاسى به شهقامى (الرشید) دا دابهش بووین تا له چه ند بالکونیکه وه پروانینه خۆپیتشاندا نه که و چاودیریبى راده ی ریکخستنى بکهین. (محمد حسین ابو العیس) یه کهم کس بوو سهرنجى په یدا بوونى ئەم دروشمه بریار لى نه دراوه ی دا. بویه چوه لای (سلام عادل) که له شویتیکى نیتزیک له خزی بوو. پرسى ئاخۆ ده بى رى به ته نینه وه ی دروشیکى پیتشتر بریار له سهر نه دراو بدهین، واته دروشمى هاوبه شیبى (حشع) له حوکمدا؟ سلام عادل وه لامى دا یه وه :

- بیله به دلئى خۆیان هورا بکیشن، پیتست به دهست تیه و ردان و گۆرانکارى ناکات.

رۆژى دواى بۆ لیکولینه وه وه له سهنگاندى نه غامه کانى خۆپیتشاندا نه که کۆبوونیه وه. پاش لیدوانیکى تیرو ته سه ل له مهکتبهى سیاسى بریارمان دا دروشمى هاوبه شى له حوکمدا به دهسته وه بگرین به و پیته که خواستى کریکاران و جهماوه رى دهرده برى. جا به راستیش وه ها بوو. بریاریشمان دا هه لمه تیکى راگه یاندى - رۆشنیبر کردن له نیو ریکخستنه کاتمان و نیو جهماوه ردا بکهین بۆ پشتگیری ئەم داوایه. کۆبوونه وه که بلاو کردنه وه ی چه ند گوتاریکى بۆ ههمان ئامانج له رۆژنامه ی (اتحا

الشعب) دا پی سپاردوم، کردم. هه‌لمه‌ته کهمان له نیو جۆش و خرۆشی نه‌ندامان و لایه‌نگرانی حیزیدا به‌رده‌وام بوو، کاتیک یادداشتی‌کمان له‌سەر کردایه‌تی حیزی شیوعیی سۆڤیتییه‌وه پی گه‌یشت، ره‌خنهی لی ده‌گرتین له‌سەر داوای هاوبه‌شی له حوکمداو هه‌لوئسته‌کهمانی به‌سەر په‌رگه‌یه‌کی چه‌په‌روی له‌قه‌لم ده‌داو جه‌ختی ده‌کرد که پینویسته‌پالپشتی ده‌سه‌لاتی عبدالکریم بکریت دژی ئه‌وفیل و ده‌هۆ ئیمپریالیانه‌ی کهدووچاری ده‌بن و مبه‌ستیان رووخاندنیه‌تی.

به‌ر له‌گه‌یشتنی ئه‌م یادداشته له‌سەر کردایه‌تی سۆڤیتییه‌وه زۆربه‌مان له‌سەر کردایه‌تی (حشع) سه‌رمان له‌ده‌سه‌لات وهرگرتن ده‌خورا. وا ده‌مانه‌روانیه‌ دروشمی هاوبه‌شی حوکم کردن که هه‌نگاوێکه روو به‌ده‌سه‌لات وهرگرتن. ئه‌م ناواته‌مان په‌وا بوو، چونکه (حشع) به‌هێزترین حیزی سیاسی ولات و حیزی زۆریه‌ی راسته‌قینه‌ی گه‌ل بوو. بۆیه مافی خۆی سوو به‌پیی هه‌موو داب و نه‌ریت و پێوانه‌یه‌کی دیوکراتیانه‌ بپی به‌حیزی حوکم به‌ده‌ست له‌ولاتدا. به‌لام یادداشته‌ی (یانامی) سه‌ر کردایه‌تی سۆڤیتی ته‌نیاخۆتیه‌ه‌لقورتاندنی خه‌لکانیکی خۆلینگۆراو بوو که له‌هه‌لو مه‌رجی راسته‌قینه‌ی عیراق بی ناگا بوون و له‌مۆسکۆوه، له‌دووری هه‌زاران کیلۆ مه‌تره‌وه له‌به‌غدا، له‌پشت میزه‌کانیانه‌وه داده‌نیشتن و خراپه‌یان ده‌ره‌مق به‌پێوه‌ندیی براهه‌تی ئینتەرناسیۆناله‌ی نیوان شیوعیه‌کانی ولاته‌جیا جیاکان ده‌کرد و سیاسه‌تیکی چه‌وتی له‌گه‌ل واقیعی عیراقدا نه‌گو‌نجاویان به‌سه‌رماندا ده‌سه‌پاند، له‌باتیی ئه‌وه‌ی هه‌ول بدن له‌رێگه‌ی ئیمه‌ی خه‌لکانی خه‌باتگیر و شاره‌زای هه‌لو مه‌رجی ئه‌م ولاته‌وه له‌بارودۆخی ولاته‌که‌مان حاله‌ی بن. ئیمه‌یش له‌لای خۆمانه‌وه ده‌ست به‌سته‌ی ئه‌و رۆ و په‌سم و قه‌بلاندانه‌ بووین که ئه‌وسا له‌په‌روه‌ی پێوه‌ندیه‌کانی نیو جوولانه‌وه‌ی کۆمۆنیستیدا زال بوون. ده‌رویشی سه‌ر کردایه‌تی سۆڤیتی بووین و باوه‌رمان وابوو که له‌ئیمه‌ی شیوعیه‌ عیراقیه‌کان پتر له‌دۆخی ولاته‌که‌مان تی ده‌گات. ملمان بۆ فه‌رمانه‌که‌ درێژ کرد و ازمان له

دروشمی هاوبه‌شیمی حوکمکردن هیئار، دواتریش بدمرئزایی سمرده‌می عبدالکریم
وازمان له نامانجی بده‌سه‌لات گه‌یشتن هیئا. پیم وایه ئیمه نه‌گمر زیاتر به
نهموون و پیگه‌یشتو بوونیا، داواکی سوؤقیته‌کامان رت ده‌کرده‌وه. به‌لام
له‌به‌دیته‌نانی ئو نامانجه ره‌ایه‌دا که هموو حیزینکی سیاسی له پیناویدا
پیتکدیت، واته نامانجی به ده‌سه‌لات گه‌یشتن بۆ به‌دیته‌نانی ئو به‌نامه سیاسی -
ئابوری که باهری پیته‌تی و له‌سری دامه‌زراوه، هلی میژوویی ته‌مه‌نمان له
ده‌ست دا.

لهو کاتوه که له نیوهی ۱۹۵۹دا ده‌ستمان له هه‌ولتی به ده‌سه‌لات گه‌یشتن
هه‌لگرت، هه‌لی سیاسی گه‌یشتیمان به‌رانبه‌ر به رژیمی عبدالکریم و به‌رانبه‌ر به
کیشه‌ی ده‌سه‌لات به گه‌یشتی له‌سمر ریبازیکی راسته‌وی کلکایه‌تی جینگیر بوو. به‌لام
چالاکو و نه‌خشه‌کانی حیزب به گه‌یشتی و چالاکیی هیندیك له ریک‌خواه‌کانی به
تایبه‌تی له‌سمر په‌رگیری چه‌ره‌وانه و که‌لکه‌ئهی مندالانه خالی نه‌بوون. هه‌لچوونی
شو‌رشیگه‌رانه‌ی ته‌شه‌نه کردوو فراوانیی چالاکیی جه‌ماوه‌ری و فراوانیی ریک‌خسته
حیزی و سه‌ندیکایه‌کامان له‌ه‌ولاتیکی خو‌ره‌له‌اتی پاشکوتوو و دوو‌چاری
چه‌پاندن و تیرۆدا به درئزایی ده‌یان سالی رابردوو له‌وه فراوانتر بوون که حیزب
بتوانی له خویدا جییان بکاتوه. کادیره سه‌رکرده‌کان، به تایبه‌ت ئه‌وانه‌ی باشوورو
ناوه‌راستی عیراق، خه‌لکانیکی ئه‌مه‌په‌ری سه‌رپه‌رگری وه‌ک (حسن الرگاع) له
(المسیب) و (حمید بخش) له (به‌سره)یان له نیتودا بوو.

گۆرانی ریبازی "عبدالکریم قاسم" و نشوستییی شۆرشیی ۱۴/ی ته مووز

لام وابی خۆپیشاندانی یه کی تایاری ۱۹۵۹ (عبدالکریم قاسم) ی تۆقاند، چونکه ئەوهی بۆ خسته روو که (حشع) همر هیتزیکیی سیاسی پالپشتکهری ئەو نییه دژی خەنیمه کانی له وینهی (عبدالسلام عارف) و به عسیه کان، به لکوو مه ترسییه بۆ سهر خۆیشیی لهو رووه وه که ده ستۆزیه و بیر له وه ده کاته وه بیی به هاوبه شی حوکم و له وانیه دوایی له شکرکیشی بکاته سهر رژیم. گۆرانی ریبازی سیاسی عبدالکریم ئا لیروه دهستی پیکرد و هاوکاتی هیرشینی چالاکی راگه یاندن بوو به شیوان و درۆ هه لبه ستن له دژی شیوعیه کان. وه که له زۆریه کاتدا بووه به نهریتیکی باو، هیرشه که له رووی راگه یاندنمه وه (هیچ نهبی به روالهت) ئاراسته ی چهند که سیکی ده ست نیشانکراو کرا - دژی (سلام عادل) ی سکریتیژی حیزب و جهمال حهیده ری و (عامر عبدالله) ی جووته ئەندامی مه کتبه یی سیاسی - بۆ ئەوهی وا پیشان بدریت که ئەمه مه سه له ی ره فتاری چهند که سیکی دیاریکراوه نه که مه سه له ی دژایه تی سهرجه م جوولانه وه ی کۆمونیستی. ره نگه همر له بهر ئەوه به سه ر ئەو که سانه وه گیرسانمه وه، چونکه ئەوانه له بواری پێوه ندیسی حیزیدا به ناوه نده کانی دیکه وه دیاریبوون.

شایانی باسه مه لا مسته فا بارزانی گورج و گۆلانه به شداریی ئەم هیرشه ی کرد. به لام به زۆریه ده نوکی له سه ر خودی جهمال حهیده ری بوو. جا نازانم ئاخۆ هۆیه که ی ئەوه بوو که جهمال تاکه که سیکی کوردی نیو ئەوانه بوو که تووشی هیرشه که بوون یان نا.

مەترسى و ۋەھمەكانى عبدالكرىم پاش ۋاز ھىنانمان لە دروشمى ھاۋبەشىيى
 ھوكم، بنچىنەيەكى واقىيىيان نەبوو، لەبەر ئەۋەى ئىمە بووين بە پشتىگىرى
 ھوكمەكەى و ھەر لەسەر ئەو سىياسەتە مائىنەۋە كە لە يەكەمىن قۇناخى شۆرېشدا
 نەخشەمان بۆ كىشا. مەبەستم سىياسەتى ھاۋكارى لەگەلدا كوردنى و داكۆكىكردنە
 لە رژىمەكەى دژى ھەر ھولئىك بۆ رووخاندنى. لە كاتىكدا ئەو سىياسەتەكەى
 لە بنەرەتەۋە گۆرى ! لە رىبازى ھاۋكارى لەگەلدا كوردنەمانەۋە بۆ رىبازى بە جۆرەھا
 رىگە دژايەتەكردنمان. ۋاتەكە خەلكانىكى زۆرۈ بگرە چەندىن چىنى كۆمەلايەتى و
 رىكخراۋى سىياسىي لە دۆرماننى كۆمۆنىزم تىدا بوون. بەر لەۋەى رژىمى
 عبدالكرىم بە دەزگا سەركوتەكەرەكانى خۆيەۋە بەداتە پاليان، بەرانبەر بە ئىمە بى
 ھىز بوون. بەلام گۆرانى رىبازى عبدالكرىم ھاۋسەنگىي ھىزەكانى سەر شانۆى
 سىياسىي ۋلاتى گۆرى و زەمىنەيەكى لەبارى بۆ بوۋرەنەۋەى چالاكىي دژ بە
 كۆمۆنىزم و دىموكراسى و - بە مانايەكى دىيارىكراۋ - دژ بە عبدالكرىم خۆيشى
 خۇش كەرد. ئاسايى بو ناۋەندە ئىمپىريالى و كۆنە پەرسەتە عەرەبى و بىيانەكانىش
 پەلە بكنە و ھەول بەدەن سوود لەو دۆخە تازە بابەتە ۋەرىگرن بۆ سەرژەۋەندى خۆيان و
 بۆ گىرپانەۋەى ئەو ئىمتىيازەنى كە دوا بە دواى سەركەۋەنى شۆرشى ۱۴ تەمۋوز
 لەم ۋلاتەدا دۆراندىيان.

* * *

سالى ۱۹۵۹ كاتىك (محمدحسین أبو العيس) لە سەردانەكەى چىن گەپرايەۋە كە
 پتر لە مانگىكى خاياندو ھىندىك دەنگوباسى لەسەر ناكۆكىەكانى نىۋان
 سەركردايەتتى ھەردوۋ ھىزبى شىۋەيى چىنى و سۆڧىتتى بۆ ھىنەين، تا ئەو كاتە
 ھىچ شتىك لەبارەى ئەم ناكۆكىانەۋە ئاشكرا نەكرا بوو. ئەو قەسەيەى كەردەۋە كە
 چىنيەكان بەشىۋەيەكى رەسمى بە گۆيياندا دابوو:

- سەرکردایه‌تی چینی سی ئه‌ندامی مه‌کتبه‌ی سیاسی به‌هۆی لادانی
فیکریانه‌وه له پایه‌ی حیزبیان لابردوه، له‌وانه چوتی و پنگ تی هوا که سالی
۱۹۵۳ رێبه‌ری چالاکی عه‌سکهری و ده‌ه‌رنانی هێزه‌کانی ئه‌مه‌ریکای کرد له
کۆریای باکور.

نه (محمد حسین ابوالعیس) زانی و نه ئیهمه‌یش ئه‌م لادانه فیکریه‌ چیه‌. به‌لام
وه‌ک دوا‌ی رۆن سووه‌وه، مه‌سه‌له‌که‌ پێوه‌ندی به‌ هه‌لوێست دیاریکردن
هه‌بوویه‌رانه‌ر به‌ ناکۆکیه‌کانی چین له‌ گه‌ل سەرکردایه‌تی سوڤیته‌دا. ئه‌م ناکۆکیانه
به‌ شیوه‌یه‌کی دیارتر له‌ گوتارانه‌دا ده‌رکه‌وتن که سەرکردایه‌تی چینی به
نانه‌شانی (بژێ لینه‌نیزم) ه‌وه‌ وه‌ک به‌رپه‌رچدانه‌وه‌یه‌کی بیرو چه‌مکه‌کانی
سەرکردایه‌تی سوڤیته‌ له‌سه‌رده‌می (خروشیوف) دا له‌ رۆژنامه‌ی (جین مین
جییا) دا بلاوی کردنه‌وه. له‌ به‌غدا ئه‌م گوتارانه‌مان به‌ عه‌ره‌بی له‌ بالۆتزانیه‌ی
چینی ده‌ست که‌وت.

(سلام عادل) هیچی له‌سه‌ر نه‌ مه‌به‌سته‌ی بلاوکردنه‌وه‌ و نه‌ ناکۆکیی رۆ له
زیادی نیوان هه‌ردوو سەرکردایه‌تی چینی و سوڤیته‌ نه‌ده‌زانی، که ئه‌م گوتارانه‌ی
خوێنده‌وه‌ دل‌به‌سته‌یان بوو و بۆی ده‌رکه‌وت له‌ گه‌ل بۆچوونه‌کانی خۆی و بۆچوونه‌کانی
(حشع) دا به‌ گشتی گونجاون. بۆیه‌ ده‌ست پێش‌خه‌ری کرد داوا له‌ ده‌سته‌ی
نووسه‌رانی (اتحاد الشعب) ی رۆژنامه‌ی حیزب بکات بۆ بلاوکردنه‌وه‌یان. ئه‌وه‌ بوو به
راستی بلاوکرانه‌وه. ئه‌وه‌ مانای وابوو رێبازی فیکری (سلام عادل) و به‌شی هه‌ره
زۆری سەرکرده‌کانی (حشع) له‌و رێبازه‌ی سەرکردایه‌تی چینی‌یه‌وه‌ نێزیکتر بوو.
به‌لام دل‌سوژی بۆ سوڤیته‌ له‌ سه‌راوردی هه‌موو شتی که‌مه‌ بوو. شیوعیه‌ عیراقیه‌کان
وه‌ک زۆریه‌ی شیوعیه‌کانی جیهان له‌ ده‌ورانیکی میژوویی ده‌ست نیشان کراودا وه‌ها
په‌روه‌ده‌ بوون. هه‌ر که‌ ناکۆکیه‌کان خرا نه‌ رۆ، (سلام عادل) ئاشکرا رایگه‌یاند
به‌بێ مه‌رج لایه‌نگه‌ری سوڤیته‌ ده‌کات دژی سەرکردایه‌تی چینی. هه‌رکه‌سیک یا

حیزبیک داوای دیاریکردنی ههلوئستیکی سهرهخۆی بینایمن و وابسته نهبوی به هیچ لایهکوه بکردبایه، به لادهرو دژ به کۆمۆنیزم دادهنرا. ئهوه چهشنیک لهوشکه باوهری بوو و پاچیک بوو لهو پاچانهی رماندن که ههردوو سهرکردایهتی سۆفیتی و چینی پیکهوه بهکاریان هینا بۆ لهکهدار کردنی شان و شکۆ ههیهستی جوولانهوهی کۆمۆنیستی جیهانی و دوو بهرهکی نانهوه له ریزهکانیدا له دهیان ولات و حیزبدا. له کاتیکدا (ماوتیستۆن)ی ریبهری شۆرشگێری مهزن و بیرکهرهوهی گهرهوهی چینی خهریک بوو، پاش دهسهلات گرتنه دهست، گومرا دهبوو دهگۆراو بهرهو بهستهلهکی بیورپا و سهرلینشوان و شپرتوی دهچوو، (خرۆشیۆف)یش به پی چهند ههلهیهکی گهرهوهی کرد. نهگهر چی پهیی بهویرانکاری دهههجمامی رهفتاری بیۆکراتیی ستالینانه بردبوو و چند بیرو چهمکیکی تازهی هینایه گۆرپ و چند ههنگاوێکی دیاریکراوی بۆ چارهسهری دۆخهکه نا؛ بهلام نک ههر ناگای له قوولتی و رهههندی گهروگرفتهکان نهبوو، بگره ئاسانیش نهبوو ناگای لییان بی و له چارهسهرکردندا پێرهویی چند ری و شوینیکی راست و دروستی نهکرد، ئهوهیش ههلی بۆ لایهنگرانی ریبازی ستالینی تاکه دهستپۆی نیو حیزبی سۆفیتی رهخساند به ئاسانی بیخهن و (بریحنیف)ی هاوڕێی جیی بگریتهوه که ههموو شتیکی خراپی له (ستالین)هوه به میراتی بۆ ماوهوهو ئهو شتانهیشی به درێژایی سالانی حوکی له سهرکردایهتی حیزب و دهولهتدا زیاتر خراپ و ویران کرد.

* * *

سالی ۱۹۶۰ لهوهختیکدا هیرشی پروپاگهنده له دژی (حشع) گهرم بوو، مهلا مستهفای بارزانی فهرمانی دا حهمزه عمبدوللانو نهندامانی دیکهی مهکتبهی سیاسی پارتی که لهگهلهیدا بوون به شیوهیهکی بیۆکراتیی کوده تاکهرانه دورو بخزینهوه. بهوه لهو پێرهوی ناوخریهی تیپهپراند که نهجمادانی مافیکی لهم چهشنهی دهدهیه کۆنگره و کۆمیتهی ناوهندی. مهکتبهی سیاسییهکی تازهی به سهرۆکایهتی

ئىبراھىم ئەھمەد داممىزاندا. ديارە ئەم كىرە دەپ كەشكى گونجاوى بۇ تاوسەنى مەملەتتى ئىوان شىوعىيەكان و پارتىيەكان هېتايە بوون لە كوردەوارىيەكى پاشكومتودا كە نەخونىندەوارى و دابو نەرىتى خېلەكى تىدا بالا دەست بوون و زۆرىمى كات تەفەنگ و خەنجەرى تىدادەبوونە ناوئىكەرى ئىوان خەلكانى بە بىر ناكۆك و لە روى سىياسىيە مەملەتتى كىرە.

لەو رۆژاندا بە خاوخىزانە سەرم لە دىيى "تەكىيە" ئى زىدى لە دايكبوونم دا. عادەتى لە سەربانىك لەگەل جووتىيارەكاندا دانىشتبوون كە (ھەمە ھەمە) ئى جووتىيارى ھەژار، تەفەنگ بە شان، بە ھەناسە پىر كىتو ھاتە لامان، ديار بوو و ھەزەكە ئاناسايى بوو. جووتىيارىك ئىي پىرسى :

- ھەمە چىت ئى قەوماو ھە؟

- بەئى، لە دىيى "مەسۇيى" (دەپھەكە ئىزىكە دە كىلۆمەترىك دوورە) لەگەل چەند كەسىكدا شەرم كىرە دواى ئەوئى دەست دىرئىيان كىرە سەرم و مەنىش بەش بەخۆم تەقەم ئىكەرن، ناچار بووم لەوئى ھەلئىم.

- شەپھەكە لەبەر چى بوو؟

- ئىوان پارتىن جىئىيان بە كۆمىنىزم دا. مەنىش نەمەتوانى لە بەرانبەرياندا بى دەنگ بىم.

- مانا ئى وايە تۆش پى بە پى جىئىوت بەپارتى داو ھە.

- بى گومان. پىش ئەوئى دەستەم بگاتە تەفەنگەكەم و رەتەيان بەدەمەو ھە، پەلامارىيان دام و ئىيان دام. پاش ئەو خۆم ناچار بىنى دىيەكە بەجى بەھىلەم و بىمە ئىرە.

ئەوئىيان شىو ھە مەملەتتىيەكى فىكەرى - سىياسىي ئەوسا بوو، بەتەبەت لە گونە كوردنەشىنەكاندا دەكرا. بۇ نەگەتە ئاستى بەرپەرسە ناوچەبىيەكانى ھەردوو ھىزب لە ناوچە دىھاتىيەكاندا نەزم بوو، بە رادەيەك لە بىرى رەكە بەرايەتتى ھىزبى دىموكراتى و ئاشتىيانە خۆيانىان دەخستە داوى ئەم مەملەتتى تراژىدە چەوتە.

دوابه‌دوای گمراهنوم له ته‌کيهوه بۆ سلیمانی، له‌سەر ری بووم بۆ به‌غدا، به ره‌سمی ناگادار گرامهوه بچمه لای به‌رپه‌به‌ری پۆلیسی پارێزگا. دیار بوو نه‌وه هه‌ر گه‌رپێکردن و تیرۆر بوو. داواکه‌م فه‌رامۆش کردو گمراهنه‌وه بۆ به‌غدا. له‌ کۆبوونه‌وه‌ی مه‌کته‌بی سیاسیدا بریاره‌دا من و عزیز محمد، بۆ لوتف نواندن به‌رانبه‌ر مه‌لا مسته‌فای بارزانی، دیده‌نیی بکه‌ین له‌ مائه‌که‌ی و تی بکۆشین هاوبه‌شیی هێرشه‌ی ناو زرا‌ندنی شیوعیه‌کان و قوول‌کردنه‌وه‌ی په‌راگه‌نده‌یی نیو ریزی نیشتمانیی به‌ش به‌شکراو نه‌کات. نه‌گه‌ر بیرم به‌ هه‌له‌یدا نه‌بردم، (عزیز شریف) یشمان له‌ ته‌کدا بوو. به‌شپه‌هه‌ر زمانه‌کی دۆستانه‌ قسه‌مان بۆ بارزانی کردو تکامان لی کرد ده‌ستپێیی خۆی بۆ پر‌کردنه‌وه‌ی که‌لێنی دوو به‌ره‌کی و بلا‌کردنه‌وه‌ی ته‌بایی له‌ نیو هاو‌نیشتمانا‌ندا ب‌خاته کار. به‌لام ئیمه‌ نه‌ک هه‌ر ئه‌و شته‌مان بۆ به‌دی نه‌هات که‌ بۆی چووبوین، به‌لکوو ده‌یشبوو نا به‌دل گه‌لێک جنیو و پیاو‌خراپ‌کردنی شیوعیه‌ عیراقیه‌کان به‌ گشتی و هیندی‌ک که‌سیان به‌ تابه‌تی بیستین و قووت به‌دین. مائه‌که‌م به‌جی هیشته‌ و له‌م سه‌ردانه‌ په‌ژێوان بوومه‌وه.

که‌ شیخ نه‌حمه‌دی بارزانی گه‌یشته‌ به‌غدا، سه‌رمان له‌ویش دا له‌ مائه‌ مه‌لا مسته‌فای برای. شیخ له‌ نیو بارزانیه‌کان و له‌لایه‌ن مه‌لا مسته‌فا خۆشیه‌وه وه‌ک سه‌رۆکی خێل دانی پێدانرا‌بوو. کابرایه‌کی ده‌سته‌ی وه‌ک جووتیاری بارزانی ساده‌و پیاو چاک و که‌مدوو بوو. هه‌یچ مرخه‌کی له‌وه خۆش نه‌کردبوو بی به‌ پێشه‌وايه‌کی سیاسی نه‌ته‌وه‌یی له‌ ده‌ره‌وه‌ی چوارچێوه‌ی خێله‌که‌یدا. هه‌روه‌ها که‌س نه‌بوو له‌ رێبه‌رایه‌تی خێله‌که‌یدا له‌ رویدا بوه‌سته‌یته‌وه. شیخ به‌خێر هاتنی کردین، ئیمه‌یش له‌لای ئه‌و دادو بێدادمان له‌ ده‌ست مه‌لا مسته‌فای برای کرد به‌هۆی هاوبه‌شیی چالا‌کانه‌یه‌وه له‌ هێرشه‌ی پر‌وپاگه‌نده‌ی دژ به‌ (حشع) دا. له‌ پێشه‌وه‌ی هۆده‌که‌و په‌نا شیخی به‌سا‌لدا چوو دانیشته‌بوین. که‌ مه‌لا مسته‌فا هاته‌ ژوره‌وه بۆ ریزلێنانه‌ی هه‌ستایه‌ سه‌ر پێ و راوه‌ستاین و شوینی دانیشتمانه‌ی له‌په‌نا برا گه‌وره‌که‌یه‌وه بۆ چۆل

کرد. بهلام مهلا بهی جووله له خواروی هۆده که دهستو نهزر به راوهستای
مایهوه. به پیتی دابی خیلهکی لای بارزانیهکان چاوهروانی فرمانی شیخ نهحمده
دهکرد. دانهیشت تا شیخ ری پی دا :
- مستو روونه !

شیخ له وهلامی نمو سکالایهدا که له دژی مهلا مستهفا پیمانگوت به شیوه
زمانه لادییانه سادهکمی خوی گوتی :

- که پیارهکانمان چونه روسیا له جلهکانی بهریان بهدهر هیچی دیکهیان
نهبوو. که لهوی هاتنهوه سهعاتیان له دهستدا بوو و چهندین جانتای پر له شتی
بهنرخیان پی بوو.. بویه دهی به نهمهک بین بو روسیا و کۆمونیزم و بهردهوام
شوکرانه بژیریان بین. نمویشی بو زیاد کرد :

- که زیان به ئیمه گهیشت، شیوعیهکانیش زهرههمند بوون.

قسهکانیی به رهخنه گرتن له مهلا مستهفا دوی پی هینا. مهلا پیتی نهدهکرا
پهپ له قسهکانی برا گهورهکمی بگری یا مشتومریان لهسمر بکات. که شیخ
گهرایدهوه بو ناوچهکمی، مهلا هیچ له تاکاری نهگۆرا.

* * *

(عبدالکریم قاسم) سالی ۱۹۶۰ یاسایهکی له بارهی پیکهینانی حیزی
یاسایی یهوه دهکرد. همر تاقمیک بیویستبایه مؤلتهی یاسایی وهربگری، دهبوو
داوایهک پیشکesh بکات ۵۰ نیمزای خهنگانیکی پتوه بی که مخرجی یاسایییان
تیدا همی. چند داوایهک پیشکesh کران، لهوانه داواکهی ئیمه که (زکی خیری)
نیمزای سمر پولهکهی کردبوو، له کاتیئیکدا ناری (سلام عادل) ناوبویر کرابوو
لهبهر نموهی نموهکا دهسهلاتداران به بههانهی تیدا نهبوونی مخرجی یاسایی یهوه پهپتی
لی بگرن. داوایهکی دیکمی دهستکردیش له پال داواکهی ئیمهدا به ناری (حشع) وه
ههبوو، (داودالصانغ)ی نوکمری رژیم پیشکeshی کرد بوو که کابرایهکی نیوچه

نه خوینده واری هیچو پوچی (جبار حمزة) ناو رینونینی ده کرد. ثم کابرایه بوی
 هه لکوتبوو بی به ناسیاریکی عبدالکریمو به یه کیتک لهو کهسانه که راسته خو
 پتیوه به ستره بون (دهنگ هه بوو سه رۆکیکی راسته قینهی ئیستیخبارات بی).
 ناشکرا بوونامانجی ثم داوا ده ستره دۆزینهوی به هانه یه کی رواله تی بوو بو
 ره تکردهوی داوا که مان به بیانوی ناجیزی هه بونی دوو حیزب بهم ناوه وه.
 قایمکاریمان کردو شتیکی ومان ساز کرد که سیفتهی یاسایی له داواکهی داود
 داده مائی. من خووم راسپێردرام سه ره شتیکی ثم کاره بکهوم، (عیسی العزازی)ی
 نه نازیاری شیوعیم کرده یاریده ده ری خووم و پیوه ندیشم به (بشری برتوای کچه
 شیوعی گورج و گۆلی ثم کاتمه کرد. که لکیکی زۆرمان له (عدنان) وه رگرت که
 له ریکخسته کهی داود دا بوو به نهینی پیوه ندیی پیمانمه هه بوو.

ده سکهوتی چالاکیمان ثمه بوو وای لی هات بهشی هه ره زۆری ثمانهی که
 ئیمزایان له سه ره داواکهی داود کرد بوو له هه قاله ئیردراوه کانی ئیمه بون، له وانه
 (لیلی الرومی)ی قوتایی شیوعی زانکوو تاکه ئافره تی نیو ثم کوومه له. داود
 ده بهنگو داپراو بوو، له وه کهوتبوو ژماره ی یاسایی داواکراو کو بکاتمه وه. کاتیک
 ثم واده یه ئیزیک بووه وه که ده بوو ده سه لاتداران به ئایان نا وه لامی داواکه بده نمه وه،
 ده ست کیشانه وه یه کی به کوومه لمان ریکخست که پتر له ۸ - ۱۰ ئیمزاکهرانی
 داوای دامه زانده کهی گرتمه وه. یه که سه مان له هه قاله ئیمان بو زانیاری کو کردنه وه
 هیشته وه. به وه بناخه ی یاسایی داوای حیزبه ده ستره که مان هه لته کاند. به لام
 ده سه لاتداران به هیئانه ریزی کهسانی تازه له بریی کشاوه کان، هه لی دووباره
 پیکه یئانه وه ی ده سته ی دامه زینیان بو داود ره خساند. بو که ره تی دووه م پۆسته یه کی
 تازه مان له هه قاله ئیمان بو ثم ده بهنگه ناردو خسته یه نیو ده سته دامه زینه که ی
 خو ی. ثم که ره ته ییش له کاتیک گونجاودا ده ست کیشانه وه یه کی نیوچه به کوومه لی
 تازه مان له نیو ئیمزاکهرانی داواکه دا ریکخستو سه ره له نو ی بناخه ی یاسایی
 داواکه مان هه لته کاند وه.

و پیرای ههمو ئهوانه، دهسه لاتداران وهلامه نووسراویکیان ناراسته کردین که تییدا هاتبوو - گوایه - ناکریت دوو حیزب به ههمان ناوه وه مؤلّه تیان پیّ بدریت، بویه داواکه مان رته ده که نموه. مانای وابوو ئهوان داواکه ی داودیان بۆ ره تکرده وه ی داوای ئیمه دروست کردبوو. حیزبه شیوعیه کارتۆنیه که سه رباری ئه وه ی که بناخه یه کی یاسایی نه بوو، مؤلّه تی پیّ درا. ئه م کیشیه جه ختی له سه ر ئه وه کرد که یاسای حیزبه کان له گالته جارپیه کی دیموکراتی زیاتر نه بوو. له م باره یه شدا هه ر نه رم و نیان ماینه وه و بریارمان دا بیانوه کانی عبدالکریم بۆ ره تکرده وه ی داواکه مان هه لته کینین. کۆبوونه وه یه کی ناوه ختمان بۆ کۆمیتیه ی ناوه ندیه ی حیزمان کرد و تییکرا ریکه هوتین ناوی حیزمان له (حشع) وه بۆ حیزبه یه که گرتنی گه ل (حزب اتحاد الشعب) بگۆرین و له سه ر ئه م بنچینه یه داواکه پینشکه ش بکه ی نه وه .

برپاری ناوی حیزب گۆرینمان برپاریک بوو گشت هه فالان و دۆستانمان تی ده گه یشتن و له گه ل پیدایسته کانی بارودۆخه تازه که ی شدا هاوجوت بوو. به لام سه ر کردایه تی سۆفیتی تی نه ده گه یشت و به پیویستی ده بینی خۆتیه له بقورتی و ده سته به جی په لپ له و کاره مان بگری وه ک بلیتی هه له یه کی مه ده ئیه گه وره مان کردوه. من و (زکی خیری) له سه ر داوای (زایتسیف) ی بالۆیزی سۆفیتی چوینه ده زگای بازرگانی سۆفیتی له (الکراده الشرقيه) ی به غدا. کابرا ویستی چاری پیمان بکوی تا نامه یه کمان بۆ بخوینتته وه که کۆمیتیه ی ناوه ندیه ی حیزبه ی شیوعیه ی سۆفیتی ناراسته ی لیژنه ی ناوه ندیه ی حیزمانی کردبوو و بۆ زمانه ی عه ره به ی وه رگێردا بوو. پوخته ی نامه که ره خنه ی توندگرتن بوو له کرده وه ی ناوی حیزب گۆرینمان (دیاره به بی راپۆژکردن به سۆفیت). له وه ی ش سه هیرتر، ئه وان ئامۆژگاریان کردین له گه ل (داود الصائغ) دا لیکه حالی بپین و ناوی بخه ی نه نیو ده سته دامه زینره که مان بۆ ئه وه ی مؤلّه تی یاسایی وه رگری. بالۆیز به په رۆشه وه پشتگیری نامه که ی ده کرد. له سه ر ناوه رۆکی نامه که دوواین و مشتومرمان له گه ل

بالۆیز خۆشیدا کرد. داڤۆکیماڤ له بریارى کۆمیتى ناوه‌ندیماڤ کردبو پیه که
 له هه‌لو مه‌رحه به‌رده‌ستهى عیراڤدا هه‌لۆیستیکى راسته. به (زایتسیف) ماڤ
 راگه‌یاندا ره‌شه خه‌لکه‌کهى دوروپیشتماڤ له کاره‌که‌ماڤ حالى بوونو پییان باش نه‌بوو
 تا رژیى عبدالکریم ته‌نگه‌تاو بکه‌ینو بۆه‌مه‌وانى بسه‌لینین راست ناکات لافو
 گه‌زافى ئازادى کارى حیزبى لى ده‌دات. هه‌روه‌ها هه‌ینانى که‌سینکى وه‌ک (داود
 الصانع) ماڤ بۆ نیو نه‌و ده‌سته دامه‌زیننه که خسته‌مانه به‌رده‌م ده‌سه‌لاتداران و رای
 گشتى پیکه‌وه به توندی ره‌تکرده‌وه. ئاکامه‌کهى ره‌تکرده‌وه‌ی داواکه‌ماڤ بوو به
 دارپشته تازه‌که‌یشیه‌وه. ئه‌وه‌یان بریارى خودى عبدالکریم بوو. بینایه‌کى ته‌رخان
 کرد بیه‌ته باره‌گای حیزبه ساخته‌کهى داودو (جبار حمزه) یش سه‌ره‌رشتى بکات.
 به‌م بۆنه‌یه‌وه رووداوێکى سه‌یر ده‌گه‌رپه‌وه که ماوه‌یه‌کى که‌م پاش مۆله‌ت
 پیدانى حیزبه کارتۆنیه‌که به‌سه‌ر پێشه‌واکانیدا هات. بالۆیزخانه‌ی سوودان له به‌غدا
 بانگى کردبوون بۆ ئاهه‌نگینک که به‌ بۆنه‌ی جیژنى سه‌ربه‌خۆیی سوودانه‌وه
 گه‌رپه‌ووی. "پێشه‌واکان" له‌وه‌ی زنده‌خۆرییان له مه‌ی خواردنه‌وه‌دا کردبوو
 سه‌رخۆش بوو بوونو له نیو خۆیاندا هه‌راو زه‌نایه‌کیان له‌سه‌ر چۆنیه‌تیی دابه‌شکردنى
 دوو هه‌زار دینار نابووه‌وه که (داود الصانع) له (جبار حمزه) ی‌وه‌رگرتبوو بۆ
 راییکردنى کاروباره به‌ ناو حیزبیه‌کانیان. فه‌رمانه‌رانى بالۆیزخانه ناچار بووبوون
 له‌وه‌ ئاهه‌نگه دیپلۆماتیه ده‌ریان بکه‌ن. رۆیشتبوونو کیشه‌کهى خۆیانیان له‌گه‌ل
 خۆدا بردبووه باره‌گاکه‌یان که کابرایه‌کى ئاسایشى گشتى تاکه پاسه‌وانى بوو بوو.
 کیشه‌که له نیوان داود له لایه‌ک و (جمیل محمد علی) ی‌هاوړپى و یه‌کینکى دیکه‌دا
 (ناوه‌که‌یم بیرنایى) له لایه‌کى دیکه‌وه گه‌رم بوو بوو. (عدنان) ی‌لاویان له‌گه‌لدا بوو
 بوو که به نه‌ینى هاوکارى ده‌کردین، ناگرى کیشه‌کهى خۆش کردبوو تا سه‌ریارى
 قیژاندنو جنیو به یه‌کتر دان، کار له نیوانیاندا گه‌یشتبوه راده‌ی شه‌ق و ده‌ست
 وه‌شاندن. جووته هاوړپه‌کهى داود داواى به‌شى خۆیانیان له‌وه‌ پارویه کردبوو داودیش

داواکمی رەت کردبوونموه ولافی ئەوهی لی دابووکه گوايه عبدالکریم ئەوی به دەست پاک داناه تا پاره که خەرج بکات. دوا جار پاسەوانی بیناکه پەنای بردبووه بەر کارەبا کوژاندنموه داخستنی دەزگاگان لە پێشەوا بەشەر هاتوکان و هەمپەشمی بانگ کردنی (جبارحمزە)ی لی کردبوون. نیو سەعات کەمتر لەو بەدوا ئەوان هەر لە تاریکییدا راگیرابوون، کاتیگ (جبار حمزە) گەیشتبووہ جی و گلەییی لە سەر کردەکان کردبوو و هەموو پاره کەمی لە داود سەندبووہ و هەمپەشمیانی بۆ مائی خۆی ناردبووہ و بەو کیشە کەمی چارەسەر کردبوو. جا کە داود پاره کەمی دابوو بە جبار پیتی گوتبوو :

- فەرموو بیگرە! من بەسنگ فراوانییەو پاره کە دەدەمە نوینەری پێشەوا.

* * *

کاتیگ بەعسیه کان هەولێ خافلکوژکردنی (عبدالکریم قاسم)یان داو بریندار کرا، (حشع) پێوهندییەکی قەیراناویی لە گەل ئەودا هەبوو. من و (زکی خیری) لەو نەخۆشخانەیدا کە تێیدا چارەسەر دەکرا، سەرمان لی دا. بە ئەندازەیک گەرمییەو پێشوازیی لی کردین و، ئێمەیش بە ناوی (حشع) وە پێوژیایی سەلامەتی و لە مردن رزگار بوونمان لی کردو ناپەزاییمان دژی دەستدریژی کردنە سەری پێشان دا. لەسەر قەرەوێلە کەمی راکشابووو جله خویناویەکانیی لە تەنیشتیەو بوون. بۆ لوتف نواندن پیم گوت :

- هەولێ خافلکوژکردنت تۆلە سەندنموه بوو لە تۆ، چونکە تۆ سەرکردە ی شۆرشێ ١٤ ی تەمووز بووی.

- ئەگەر من نەبووبام و ئەم شۆرشەم نەکردبایە، گەلی عیراق پێنجسەد سالی دیکەیش لەبەر رەحمەتی کۆلۆنیالیزم و رژیمی پاشایەتی نۆکەردا دەمایەو. (ئەوهی بە شانازی و بە سادە لەو حیقی جووتیارکی بوغراوه گوت).

- پێمان نەدە کرا پیتی بلین "نەخیر سەرداری پێشەوا"! هەر ئەو نەدەم پی بەس بوو بەوردی پروانمە دەم و چاوی. پارچەیک بوو لە غەرابی و پشت بە خۆبەستن.

واده پروانیه خوی وهك بلینی (المهدی)ی چاوه پروانكراوه. پیم وایی هیچ دهرسیکی له همولی خافلکوژکردنی به نهغام نههینا. هیندیگمان بهبی هووده چاوه پروانی دهکرد دووباره چار به ههلوئیستیدا بهرانبر به (حشع) بخشینیتتهوه. دهرکوت دهستدریژیکردنه سهری بووه هوئی زیاتر لادانی بهرهو لای راست. ههروهها پیم وایه نهگهر ههولته که بهخافلکوژکردنی کوتاییی بهاتبایه، دۆخه که رووی لهباشتر دهکرد.

* * *

پیوهندی نیوان تیمو عبدالکریم بهرهو شیرپووی و ئالۆزی زیاتر دهچوو. گهرچی تیمه ههر لهسهر سیاسهتی داکوکیکردن له رژیمه کهی دژی ههر همولتیکی رووخاندنی ماینهوه. هیندیگ لهبهر پرسانی حیزمان خمونیان بهوهوه دهبینی نهه دژاریانه تی بهپهریندرین و پیوهندیه که بۆ سهردهمی زیرینی جارانی بگپردریتتهوه که تهبایی و هاوکاری تییدا بوو. عهزیز عهسهدی نهندامی مهکتبهی سیاسی له ۱۹۶۰، وهك ریگهیهك بۆ چاککردنی پیوهندیه که - بهپیی بۆچوونی خوی - پیشنیازی کرد ریگخسته حیزیه کائمان له نیو سوپادا ههلبوه شیریندریتتهوه بۆ ژياندهوی دلتیایی و برپوا پهیدا کردنهوی عبدالکریم به تیمه لهسهر بنچینهی قهناعت پی کردنی که (حشع) به تهمای کودهتا گپران نییه له دژی حوکه کهی.

شایانی گوته حیزب بهتایبهت لهیه کهمین سالی شۆرشی تهمووزدا زۆر دهستی لهنیو سوپادا دهرووی و ریگخسته کانی فراوان و بههیز بوون و هزاران نهفسهرو دهرجهدار (ضباط الصف) و سهربازیان له نیودا بوو. نهفسه ره شیوعیه کان ژمارهیهك پلهی گرنگیان لههیزه چه کداره کائا گرتبوو، وهك (جلال الاوقاتی)ی سهمرکردهی هیزی تاسمانی و (داود الجنابی)ی سهمرکردهی تیپی دووه و (طه الشیخ احمد)ی بهرتیه بهری ههجووولی عهسکهری و چند سهمرکردهیه کی زیرپۆشه کان له وینهی (سلمان الحصان) و (خزعل السعدي) و چند نهفسه ریکی دهسرتیشتووی وهك (هاشم عبدالجبار) له هیزی پیاده داو هیی دیکه. ههجووولی (سلام عادل)ی سهمرکردهی حیزب له نیو نهفسه راندا و جاروبار وینه گرتنی لهگه لیاندا له

چاوپیکهوتنهکاندا مایه‌ی نیگهرانی بوون بۆ عبدالکریم قاسم. ئەو کەسانەیش دەگمەن نەبوون کە هەوالتی ئەم جموجوول و وێنانەیان بە عبدالکریم دەگەیاندا بۆ پتر ترساندنی لە چالاکیی کۆمۆنیستی گەشە کردو لە سوپادا.

هیی واما لەنیتودا بوو لەباتیی بیربکاتەوه سوود لەم تین و تۆانە وەرگیرین بۆ بەدەسەلات گەیشتن، بۆ قایلکردنی عبدالکریم بیری لە نەهیشتن و لابردنیان دەکردەوه. وەختیک عەزیز محەمەد پێشنیازی کرد رێکخستنهکانمان لە سوپادا هەلبۆه‌شینیئەوه، دەیزانی کەسانیکێ دیکەیش لەنێو مەکتەبی سیاسیدا هەن لایەنگری رایەکی دەکەن. چەندین مشتومپی درێژ لەسەر ئەم مەسەلەیه کرانو چەند رۆژنکیان پێ چوو، بەبێ ئەوهی بگەین بەئەنجام و بریارێکی یەکلاییکەرەوه (حاسم) بەدەین، چونکە هیندیک هەبوون پارا بوون و پێیان باشت بوو بیری لێ بکەینەوه. سەرچەم پێکەهاتین راپۆرت بەسەرکردایەتی حیزبی شیوعیی سوڤیتی بکەین بەو پێیە کە لەم بارەوه خاوەنی ئەزمونیکی فراوانترە. (جورج تللو)ی نوێنەری حیزب بۆ پێوەندیکردن بە بالۆیزخانەکانەوه، راسپێردرا مەسەلەکە بخاتە بەرچاوی نوێنەری حیزبی بالۆیزخانەیی سوڤیتی لەبەغدا. ئەمە لەکاتیئێکدا خۆیشمان لەنێو خۆماندا درێژمان بە لیکۆلێنەوهی کێشەکەدا. بەر ئەوهی هیچ وەلامیکمان لە سوڤیتەوه پێ بگات، لەبەغدا بەزۆری دەنگ بریارێکمان دا: رەتکردنەوهی پێشنیازەکی عەزیز محەمەد. من و (سلام عادل) و (محمدحسین أبوالعيس) و (زکي خيري) دژی پێشنیازەکە دەنگمان داو، عەزیز محەمەد و (جورج تللو) و (هادی هاشم)یش دەنگیان بۆ پشتگیری پێشنیازەکەدا. دوان لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی، لەبەر ئەوهی ئەدەرەوهی ولات بوون، هاوبەشی ئەم لێدوانەیان نەکردو ئەوانیش جەمال حەیدەری و (عامر عبدالله) بوون. باوەرم وایە ئەگەر لەنێویشماندا بوونایە ئەنجامەکی هەرئەوه دەبوو، چونکە جەمال حەیدەری دژی پێشنیازەکە دەدا و (عامر عبدالله)یش لایەنی پێشنیازەکی دەگرت.

دوایی وهلامی سمرکردایهتیی سوڤتیتیمان وهرگرت، له گهل رای زوربهدا
 هاوجوت بوو که پیوستی ده کرد دریژه به چالاکی حیزی بدریت و شهوڤوونی
 بهسمر رنکخستنه کانی سوپاوه بکیشریت. بهلام پاش نهوی زور بهدهنگی دژی
 هه لوه شاندهوی رنکخستنه کانی سوپادا، گیروگرفتیکی دیکمی شیلگیر ده رکوت.
 ناشکرابوو که (جورج تللو) و (هادی هاشم) ی سهرپرشتیاری نهوسای رنکخستنه
 عسکهریه کاتمان به کرده وه نهو رایه یان بهجی هینا که داوای هه لوه شاندهوی
 ده کرد و کادیری حیزی دهست به کاری نیو لیژنه ی سمرکردایهتیی بهرپرس و
 لیژنه کانی خوارووتریان لی ناگادار کرده وه. ده بوو هه قالانمان له وه بهدوا تهقه لایه کی
 چرو پر بدن بو نه هیشتنی شوینهواری نه کاره و دیسان بنیاتنانهوی دهسته حیزی
 - عسکهریه کاتمان له سوپادا.

مهسه له که همر چوئیک بی، پینشیازه که شیویهک بوو له کلکایهتی و له گهل
 سیاسهتی رازیکردنی (عبدالکریم قاسم) دا - بههمر نرخیک بووه - هاو ناهنگ بوو.
 نهوه به روونی ده ریخست که حیزب تهوژمیکی راستهوی کلکایهتیکمری تیدایه.
 بهلام به تنیا عهقلیهتی راستهوی تا نهو کاته له نیو سمرکردایهتی و کادیرانی
 (حشع) دا زال نه بوو. پیژوه کهمرانی هیللی سیاسی راستهوی "کلکایهتی"
 ده ره نجامی کاریگهریی سمرکردایهتیی سوڤتی بوو نه که قهناعهتی خودی شیوعیه
 عیراقیه کان خویمان.

* * *

(محمد حسین أبو العیس) لهوانی دیکه پتر له ناقاره کانی پهرسه ندنی دۆخه کی
 ده پرسیی و دووپاتی ده کرده وه. نهوی راستی بی نیمه دوا ی نهوی چاره نووسی
 خۆمانان به هییی (عبدالکریم) وه گری دا، نه خشهی هیچ ناسویه کی پاشه روژ
 - ستراتیجی - مان بو خۆمان نه کیشا. بهلام ههولی خافلکوژ کردنی عبدالکریم
 بهتوندی نه پرسیاره ی خوارهوی خسته بهرده مان : نه گهر عبدالکریم خافلکوژ کرا

یا کوده تايه کی عهسکهری قهوما، چي بکهين ئيمه بهين ئهوهی گۆزانکاریه کی ریشهی لهسیاسه تماندا بکهين؟ لهسهر ئهوه رېئیکموتین که ناومان نا پلانی کاتی ناوهخت (خطة الطواریء). واته قایمکاریکردن بۆ ئهوه حالته ناوهختانهی که رهنگه روو بدهن. سالی ۱۹۶۰ سه رهپهرشتیی پلانه که، یا بهشتیکی گهوهی پلانه که یان، لهرووی سازکردنی رېئیکهسته نهیژی - مهده نهی کانه مه خسته نهستۆم. له کاتی کدا ئهرکی ناماده کردن و جیبه جی کردن، هیندهی پیوه نهیسی به دهوهی عهسکهریه شیوعیه کانی سوپاوه هه بوو، خرایه سه رشانی لیژنه ی حیزبی بهرپرس له نیو هیزه چه کداره کاندا. گه لیک کۆبوونه مه له گه ل کادی رانی حیزبیدا کران وباسی ئهوه پارچه چه که سوو که لانه (ده مانچه، غه دداره.. تد) مان کرد که هه مه له لای هه قالانمان بوون و هه مه ده کرا بیان کرین. چه ند تا قمیکی چکۆله ی ده ستوه شاندمان پیکه یینا و بهرپرس مان بۆ دانان و نه خشه یه کمان بۆ جهو جوو ل له کاتی پیوستندا دارشت هه موو ئهوانه تنیا وه کوو ته گبیریکی قایمکارانه کران تا له کاتی خافلکوژکردن یا رووخانی (عبدالکریم قاسم) دا جیبه جی بکرین. لایه نی هه ره گرنگی پلانه که جهو جوو لی هه قاله عهسکهریه کمان بوو له سوپادا.

به ره لهوهی هه لو مه رجیک بیته پیش ئه مه پلانه ی تیدا تاقی بکهینه وه، عیراقم به جی هیشت. به لام ئه مه پلانه - به بۆ چوونی من - پلانیکی سه رنه گرتوو بوو، چونکه پیبه ندی هینیکی ستراتیجیی له بنه ره ته وه چه وت و سه رنه گرتوو بوو. به م پییه وا دانرا بوو که عبدالکریم هه ره لیتی ده دریت و به ده ستی که سانیکی دیکه ده رووخیت، ئه وسه ئیمه ش راده پهرین و دۆخه که بۆ به ره ژه وه ندی حیزب و گه ل یه کلایی ده کهینه وه. کارایی ئه مه پلانه به تیه پهرینی کات که م ده بوه وه و به ره به ره له نیو ده چوو، له به ره ئه وه ی گۆله ی سیاسه تی عبدالکریم به ره وه ام رووی له لیژی ده کرد و جه ماوه ی گه لیش به ره وه ام لیتی ده ته کینه وه. که کوده تای سالی ۱۹۶۳ کرا، ئیتر ساتی یه کلایی کردنه وه بۆ به جیه یینانی پلانه که هاته پیش و، ساخ بووه وه که وه خته که به سه ره

چووه و رژیم پشگیری خویی له دهست داوه و نهك همر جهماوهر بگره عهسكهریه شیوعیه کانیس لهسهر جۆش و خرۆشی جارانیان نهماون داكۆکیی لی بکهن و بهرهنگاری نهیاره کانی ببنهوه. ئەوه شتیکی سروشتی و ئەنجامیکی مهنتیقی بوو بو ههمان سیاسهت که عبدالکریم له سالانی حوکمیدا لهسهری رویشت، چونکه لهبهر شهری دوژمنکارانهی دژی کوردستان پشتگیری گهلی کوردی له دهست داو، بههۆی خۆدزینمهوه و پاشهکشه کردنیهوه له جیبهجیکردنی یاسای چاککردنی کشتوکالدا لایهنگری زۆری جووتیاره عیراقیه کانی له دهست داو، لهبهر ساخته کاری له مافی کرێکاراندا بۆرێکخستنی سهندیکی و لایهنگری چهوسینهرا نیان پشتگیری کرێکارانی لهدهست دا. ههروهها لهبهر دژایهتیکردنی دیموکراسی و پهنا بردنیه بهر ری و شوبنه دیکتاتۆریه کانی حوکم پشگیری کۆمهڵێکی زۆری له قوتاییان و لاوان و رۆشنبیران و خهڵکانی دیکه لهدهست دا.

* * *

سالی ۱۹۶۰ کۆبوونهوهیهکی پر کیشمه کیش بو کۆمیتهی ناوهندی بهسترا، چوار رۆژی خایاند به شهوه کانیهوه. لهو ماوهیهدا ئەو خانوهمان بهجی نههیشت له گهرهکی (السعدون) که تیندا کۆبووینهوه. کەشی کۆبوونهوه که گرژو دژوار بوو، چونکه کەشی سیاسی گشتیی ولات رووی له ئالۆزی بوو و حیزب له سیاسهتییکی چهوتی داسهپاو گلابوو و مملانیی نیو بهرپرسانو کادی رانی حیزب تاوی سهندبوو. پێشهاتهکان ده ریاخست ئەو ئەزمونه زۆرو زه بهندهی که له خهباتی دژی نیمپریالیزم و دژی رژیمی عیراقیی لایهنگری کۆلۆنیالیزمدا بهدریژایی چاره که سهدهیهک له تیکۆشان له لای (حشع) که له که بوو بوو، لهو ههمل و مهرجه تازه یهدا زۆر سوودی پی نه گه یان دین ؛ کاتیک گۆرانیکی سیاسی ریشهیی بهسهر بارودۆخی ولاتدا هات و ته مووزی ۱۹۵۸ رژیمیکی تازه له رووی پیکهاتن و ناوه رۆکی چینیایهتی - کۆمه لایه تییهوه جیی رژیمه کۆنه هه ره سه هیناره که ی گرت هوه.

سەرکردایه تیبی سۆقیتتی نه خشیکی یه کلاسیکه ره وهی له سهر لیثیواندن و - له رووی گهوه ره وه - کردنمان به کلکی رژی می (عبدالکریم) دا هه بوو. وهك چون له زۆریه کاتدا چاره پوان ده کریت، ئاوا پاشا گهردانیی سیاسی له پیرهوی حیزیدا که هاوکاتی زیاد بوونی تیرۆر سهرکو تکردن بوو دژی شیوعیه کان و ریکخراوه کان و جوولانه وهی جهما وهری، کیشایه وه - ههر ده یشبوو بکیشیتته وه - بو پهیدا بوون و نه شو نما کردنی چهشنه گرژی و قهیرانیك له پیوه ندیه کانی ناوخوی (حشع) داو به تاییهت له نیو سهرکردایه تیه کهیدا. ئه وه ییش له رهوتی مشتومرو کاروباره کانی ئه و کۆبوونه وه تهواو دا کهوته روو که کۆمیتتهی ناوهندی کردی.

بهر له م کۆبوونه وه یه ههستمان به و دژاریه گه ورانه ده کرد که رووبه رووی کاروانی خهباتی حیزب ده بوونه وه. بو دهرچوون له تهنگه تارویه راسته قینه که، به شوین دهرویه کدا ده گهراین. هۆی راسته قینه می تهنگه تارویه که مان نه ده زانی. دهرکمان به وه نه ده کرد که ریبازه سیاسیه چهوته که مان ئه م تهگه تارویه می بو پهیدا کردین. ئه و ریبازه ییش سۆقیت، به مانایه کی دیاریکراو، به سهریدا سهپان دین. بو هۆی گه لیک هه لئمی دیکه می سیاسی و ریکخراوه می ده گهراین که له وانه بوو کرابن. هیندیک له نیوماندا باوه ریان وابوو هۆیه که ده دریتته پال چه ند هه لۆیستیکه سهر به رگری چه ره وانهی خۆمان یا هیهی هیندیک ریکخراوو به رپرسمان. بو نمونه، هیندیک گوتیان چارپیکهوتنی ئاشکراو نیوچه ئاشکرای (سلام عادل) له گه ل ئه فسراندا و جاروبار له نیو سهر بازگه عه سکریه کاندا، هۆی سه ره کیی ترساندنی عبدالکریم و هه لپێچانی بوو بو گۆرینی ریبازی خۆی و، دواتر گۆرانی ئه و ریبازه و ئالۆز بوونی پیوه ندیه کان له گه ل (عبدالکریم) دا ده که ونه ئه مستۆی (سلام عادل). هیه چ به کیتکمان په یی به وه نه برد که گۆرانی ریبازی عبدالکریم و دواتر گرژبوونی پیوه ندی نیوان جووته هیزی سه ره کیی سهر شانۆی سیاسی - عبدالکریم و حشع - زیاتر دیارده یه کی سروشتی چاره و رانکراو بوو و رینگه ی راستیش بو چاره سهرکردنی ئه م گهرو گرفته

لهوهدا بوو ديسان سياسته تمان له سمر بنچينه ي روو كړدنه دهسه لات وهرگرتن وه كه مافيكي په وای شيوعيه كان دابريژينموه. باوهرم وايه گرتنه بهري هم جوړه سياسته ده بوه هوې توندو تولكردني ته بایي له نيو سمر كړدایه تيبی (حشع) دار لادانيشمان لهو گپوگرفتانه ي كه تووشمان بوون.

تيمه ي زوريه ي نهداماني مه كتبه ي سياسي - منو محمد حسين أبو العيسو زكي خيري و عامر عبدالله و جورج تلوو چهند كه سيكي ديكه يشمان به كه مي باوهرمان وابوو كه (سلام عادل) بو سمر كړدایه تي ليو شاهه نيبه و مایه ي نو گپوگرفتانه يه كه دوچار ي حيزب ده بن. سهيرمان كړد چاره سمر نهويه بيگورپن به كه سيكي ديكه. به لام - پيدده چي عامر عبدالله نه بي - همومومان هم بيژكه يه مان بو دهره وي نهداماني مه كتبه ي سياسي پي خوش نه بوو، ته نانه ت مهسه له كه مان لای نهداماني كوميته ي ناوه نديش نهدر كاند. امان دهيني تاكړه وي و بيژك راسي ي (سلام عادل) هوې هه لهو گپوگرفته كانن. نيستاكه حمز ده كه م بلیم : هم گپوگرفته ته گمر له گهل نهو رپبازهدا تيكي بخهين كه گرمانه بهر، لهو ههل و مهرجهدا هر پهيدا ده بوو، جا سكرتيره كه له جياتي ي (سلام عادل) هر كه سيك بو وايه. گوناحه كه گوناحي نهو نه بوو، گمر چي شه قلی تاكړه وي و بيژك راتي ي هه بوو. نهو لهو كه سه سمره كيانه ي ديكه يش زياتر كه نه خشه ي سياسته تي حيزيان ده كيشا، بهر پرسی نه ده كموته نه ستو.

كوميته ي ناوه ندي نهو داوايه ي دوور خستنه وي (سلام عادل) ي پي شتيكي كت و پر بوو كه له كو بوونه كه دا بهر چاومان خست. كو بوونه كه پاش چهند مشتمر پيكي دريژو گمر و گور چاره سه ريكي مامناوه نديي دوزيه وه : مانه وي (سلام عادل) به سكرتيري وه ك جارانو پيكه ينياني دهسته يه كي سكرتاريه ت كه - سه ره راي سلام عادل - به هادين نووري و (هادي هاشم) يشيان بخريته پال. هم كاره ململاني ناوخوي سمر كړدایه تيبی دوايي پي نه هينا. (سلام عادل) يش لهو كه سانه خوش نه بوو كه داوايان كړد بوو لهو پلهو پايه يه دوور بخريته وه.

ئىستا پىويستە لەسەرم دانى پيدا بنىم كه من يەكئىك بووم لە كەسە
سەرەكەكانى برىاردەرى سياسەتى حيزب و دواتر يەكئىك بووم لەبەرپرسە
سەرەكەكانى ئەو سياسەتە چەوتە كه (حشع) لە نىوان ۱۹۵۹ - ۱۹۶۰ دا گرتىه
بەر. وەك ئەندامانى دىكەى سەرکردايەتتى دەركم بەو نەدە كرد كه هۆى سەرەكەى
نەبوانى تەبايى و تاوسەندنى مەملانى لە نىو سەرکردايەتيدا دەگەرتتەو بۆ لە
دەستدانى سەرەخۆيى فەكرىمان ووازەينانمان لە مافى خاوەن برىاربوونمان بۆ
نەخشە كيشانى سياسەتى عىراقى تايبەت بە خۆمان. بە قەناعەت و بەبى
هۆشيارىيەكى دروست قايل بووين بەرانبەر رژىمى (عبدالكرىم) بە رىگايەكى
سياسيدا برۆين كه بە دلى خۆمان نەبوو، بەلكوو بە دلى كەسانىكى دىكە بوو.
ئاكامەكەيشى ئەو بوو، پەنجەى تاوانمان بۆ يەكترى راكيشاو كەوتىنە داوى چەندىن
مەملانى فەكرى واو كه زىانى قورسيان بە حيزبمان و بەسەر لەبەرى جولا ئەو
نىشتمانى ديموكراتى لە عىراقدا گەياند. نامەوى خويندەوار لەو قسانەى پيشوم
تە بگات كه لە سەروەندى ئەو مەملانىيانەدا هيندىكمان هىچ هەلەو مەرامىكى
شەخسى بەرژەوئەند پەرستانەى نەبوو. بەلكوو خەلكانىكمان لە نىودا بوو كورپى
رۆژو خاوەنى رابردوى خەباتىكى بى داروبار بوون و لەو هەش زىتر پىوئەندىيەكى
گيانى بى هيزيان بەكيشەى كۆمۆنىزم و گەلمەو هەبوو. هەروەها خەلكانىكمان لە
نىودا بوو پر بە پىستى ئەو پاىە حيزبىيانە نەبوون كه گرتبوويان.

هيندەى مەسەلە كه پەيوەستە بە (سلام عادل) وە كه سالى ۱۹۵۵ پلەى
بەرپرسى يەكەمى حيزبى وەرگرت، ئەو خەباتگيرىكى شىوعىيە دلسۆزو ئازاو
لەكارى حيزبدا شىلگير بوو. يەكئىك بوو لە كەسە سەرەكەكانى دەستەى
سەرکردايەتى. (حشع) هەتا سەرگرتنى شۆرشى ۱۴ تەموز، گەلئىك سەرگەوتنى
گەورەى بە سەرکردايەتتى ئەو بەدەست هينسا. سەرگەورەىكى مىللى و كورپى
خيزانىكى مىللى سادە بوو. بەلام لە روى رۆشنبرى و ئەزموون و لىهاتوويەو -

که فهده له سالانی سهرکردایه تی کردنیدا وابوو - سهرکرده یه کی جیاکراوه ی نیو هه فالانی سهرکردایه تی نه بوو. میژوویه کی خهباتکارانه ی دیاری نه بوو، به لکه یه کیکی نیو ژماره یه کسهی خاوه ن ئاستو لیته اتوییی له یه کتره و نیژیک بوو. چهند خالیکی بی هیژی خویشی هه بوو وهک خولیای تاکرپوی و خوسه پاندن و پیپه ویی به ژکراتیانه (ئه مه له مو ماره یه دا دیارده یه کی گشتی بوو له نیو سهرکردایه تیه کومونیسستییه کاندای) و حمز به توندو تیژی کردن تا راده ی پی لی هه لپین به رانبر همر هه فالیک زاتی بکرده یه ره خنه ی لی بگری یا به ره له سستی سیاسیته و هیندیک له ره فته ره کانی بکات. ده ستیکی که می له نو سینی سیاسیدا هه بوو و ئه وه ییش له لیوه شاهویه یی سهرکردایه تی کردنیدا رهنگی ده دایه وه. ئه گهر ئه مرۆ لییم پیرسن کی له مو ماره یه دا بۆ پله ی به رپرسی یه که م باش بو، له وه لامدا به بی دوو دلی ده لییم : (محمد حسین أبو العیس) باشتین و شایانترین کس بو.

* * *

پاش کۆبونمه وهی کۆمیتهی ناوهندی و پاش چوار رۆژ لیدوانی شیله گیرانه و جاروبار گهرژ به میتشکیکی شه که تمه وه هاتمه وه بۆ مال له (عرصات بحوشی). بریارمدا مۆله تیکی کورت به عه قلم بده م، لانی که م بۆ ئه وه شه وه، بیر له کیشه سیاسی و حیزبیه کان نه که مه وه. (سعید موسی) م نارد نه ختیک خواردنه وه م بۆ بکری، تا بخۆمه وه به کاریگیری که هول سه رپیم و بنوم. که دنیا تاریک داهات و بهر له وهی هیچ بخۆمه وه زهنگی ماله وه لیی داو (زکی خیری) خوی به ژووردا کرد. پینش ئه وهی له په نامه وه دابنیشی، رایگه یاندو گوتی :

- من میتشکم زۆرماندووه و بریارم داوه له که شی و توویژی سیاسی دوور بکهومه وه و بخۆمه وه و به سیمه وه.. له بهر ئه وه هاتمه ئیره.

به خیره اتنم کردو و پیم گوت منیش بریاری هه مان شتم داوه. دوا ی چهند ده قه یه ک سهر له نو ی زهنگه که لیی دایه وه و (محمد حسین أبو العیس) هاته ژووره وه و

همان قسەى (زكى خېرى)ى كرده وه. دوابه دواى سېيم ليدانى زهنگه كه، (جورج تاللو) وه ژورر كهوت و همان شتى گوتوه. (أم سلام) خوانى بو ساز كردين و بوتله ويسكيه كه له گئل بوتله بيره كاندا دانراو لى نيشتين له خواردنوه و نوكتەى ئاسايى بو يه كتر. هه موويشمان سوور بووين له سر ئه وه كه توخنى مشتومرې سياسى نه كهوين. بهر له وهى خواردنوه كه بگاته نيوهى، مشتومرې سياسى ده ستى پيكره و هاتينوه سر باسو خواسه كانى كو بو نوه كه. دواى نيوه شو ئه كاتهى كه بوتله ويسكيه كه وه ۲۴ بوتله بيره كان ته واو چۆره بر كر ابون، مونا قه شهى ئيمه هيشتا هه ناگرى لى ده به وه. ئه نو كته بلا وهى نيو عيراقيه كانم له مۆسكو بير كهوت وه : بو چى ژوررى به شى ناوخۆ له زانكوى مۆسكو سه عات دووى پاش نيوه شو روونا كه؟ وه لام : ئه وه چند قوتاييه كى عيراقىي تيدان مشتومر له سر سياسه ت ده كن، يا چند ئيتنامييه ك فترى زمانى رووسى ده بن، يان چند كو بياييه ك سه ما ده كن.

* * *

پايى ۱۹۶۰ تووشى نه خو شيه كى له پر بوم : ههردو قاچم له كاتى رويشتندا تازاريان هه بو و سه رچا وه كهى بر پره كانى پشتم بو. تا ئيستا با وه پم وايه ده ره نجامى زيده به كار هينانى (نهنتى بايو تيك) بو. به پيى راسپيرى (اسماعيل جاسم)ى پزيشكى نه شته ركار تا له دومه ئيك رزگارم بى و پتيوست نه كات نه شته ركار به كى سادەى بو بكرىت.

له كاتيكدا (حشع) بانگ كر ابو بو ها وه شيه كردن له كو بو نوه وهى جيهانىي حيزه شيوعى و كرىكار به كاندا و بريار وابو تشرينى دو وه مى ۱۹۶۰ له مۆسكو ساز بكرىت، من كرامه سه رو كى وه فده كه تا له م كو بو نوه وه يه دا به شدار بيم و له هه مان كاتدا چارى نه خو شيه كه به كم. ئه وسا خه يالم بو ئه وه نه ده چوو كه هينديك كس ئامانجيان له م نارده ئى من بو مۆسكو به دي هينانى شيوه دوور خسته نوه وه كه بو ئه وهى له به شداريى كارى سه ر كرده ئه ئى دوور به كوم وه.

كۆبۈنمۇ جىھانىيەكە لە ھۆلىكى (كرملين) كرا لە گەمەى ناكۆكيە توندوتىژە
 زانراوەكانى نيوان حيزبە شيوعىيەكانو بەتايبەت ھەردوو حيزبى سۆڧىتىيە و چىنىدا.
 ھۆلەكە ژمارەيەكى لەديارتىرەن كەسانى جوولانمەوى كۆمۇنىستى جىھانىيە
 تىدا بوو كە زۆرەيانم بۆ يەكەم جار بىنى، ۋەك مۇرىس تۆرىزو پالمىرۆتۆگلىياتى و
 خرۆشىۋف و ليۆشاۋشى و ھۆشى مېنە و ھىيە دىكە. بەشى ھەمە زۆرى حيزبە
 شيوعىيەكان لەگەل حيزبى سۆڧىتىدا بوون. لەكاتىكدا حيزبى شيوعى ئەلبانىا دايە
 پال حيزبى چىنى و ھىيە كۆرىايش نە لەگەل ئەمىاندا بوو نە ئەمىان. ھەرچى
 (حشە) يىش بوو بە تەۋاى و بەبى مەرج لايەنگىرى لە سۆڧىت دەكرد دژى
 چىنىيەكان، ئەۋەيش گرى و گۆلى ئەركەكەمى ۋەك سەۋكى ۋەفدى حيزب زىاد كرد.
 گوتارى سەركردايەتتى سۆڧىتى خرۆشىۋف خويندىمەۋە، درىژو تا رادەيەك
 لەسەرخۆ بوو پىشتىگىرى زۆر لەنەردراوانى حيزبە شيوعىيەكانى بەنسىب بوو.
 كەسانىكى لە پاشا پاشايى تىرى ۋەك (خالد بكداش) و (مۇد حرمىل) لەنىو خوتبە
 خوينە لايەنگرەكانى سۆڧىتىدا بوون. بە پىچموانەيشەۋە، گوتارى ۋەفدى چىنى كە
 لىنىياو خويندىمەۋە، توندوتىژو پىر لە ھاشە و ھوشە بوو گەلىك تاوانبار كردنو
 ھورورۆاندنى بى پەردەى دژى سەركردايەتتى سۆڧىتى تىدا بوو داكۆكيەكى بى
 پەردەيش بوو لە رىبازى تەقلىدىي ستالىنىانە كە خرۆشىۋف لە كۆنگرەى بىستەمى
 حيزبى سۆڧىتىمەۋە لە ۱۹۵۶د دژى راۋەستا. گوتارەكەى (ئەنۋەر خوجە) ى
 ئەلبانىايى رەقترو زىاتر مائەى ھورورۆاندنو بوو. ۋەفدى ئىتالىايش ھەلۆتستىكى
 سەربەخۆى دىارى ھەبوو، چونكە لايەنگىرى ھىچ لايەكى نەكرد لەدژى ئەۋى دىكە.
 گوتارى ۋەفدەكەمان خۆم نووسىم و لە كۆنگرەدا خويندىمەۋە، پىم وابى تا
 رادەيەك ھىمەن بوو تا ئەندازەيەكى دىيارىكراروش سەربەخۆيى تىدا رەنگ
 دەدايەۋە. لەبەر ئەم ھۆبە ئەندامانى ۋەفدەكەمان بەبى ھىچ پەروشىيەك و بگرە
 بەنابەدلى قىبوليان كردو (جەمال ھەيدەرى) اش رەتى كردهۋە. بەھۆى نەخۆشىيەۋە
 تامادەى كۆبۈنمەۋى ليژنەيەك نەبوم پىكەپىندرا بوو ئەۋ بەلگەنامەيە بنوسى كە

وا دائرابو بهناوی کۆبوونه کموه ده ریچی، بۆیه جهمال حهیده ری له گوتاریکی لاوه کیدا که بهناوی وه فده کهمانهوه خویندبوویهوه، له پال لایهنگیری بهی مەرچی له سهر کردایه تیی به خوا بووی سوڤیتی، هیرشیکی توندو تیژی کردبووه سهر چینو سهراکی رهخه گران له سوڤیت. رۆژی دوایی ئەم گوتاره م خویندهوه و رهخه لی گرت، کهچی جهمال به ناماده بوونی ئەندامانی دیکه وه فده که وه لامی دامهوه و گوتی :

- ئیمه سهیرمان کرد تو بهران بهر به چینهکان نهرم وه ستایت و به راستی ههولت نهدا رپیازی حیزمان ده بربری، بۆیه دوینی سوودمان له ههلی نههاتنت وهرگرت تا شتی که بهناوی وه فده کهمانهوه بلین که هه م تیروانینی حیزب ده ده بهر و هه م ده بهی هه موان له م کۆبوونه وه یه دا بییستن.

رۆژانه به بهردهوامی چاومان به سوڤیتییهکان ده کهوت. به لام تهنیا بۆ جاریکیش چاومان به وه فدی چینی یا ههر وه فدیکی لهو چهشنه نه کهوت. له لای هه قالانی وه فده کهمان درکاندم که من حمز ده که م له گه ل چینهکاندا به یه که بگهین بۆ وتوویش له سهر تیروانینهکانیان که له راستیدا لایهنگریان نه بووم. به یه که گه یشتنه که نه کرا.

* * *

کاتی که به لگه نامه ی کۆتایی خرایه بهرچاوی ناماده بوانی کۆبوونه وه که، من هه یچ هه لۆیستی که له هی وه فدی کۆریای باکور خرایه نه بینی که به راشکاوی و به توندی به ره له ستیی ههر رهخه یا ریسوا کردنیکی دیارده ی تاک په رستی کرد به بیانوی ئه وه ی که - گوایه - ئه وه خرایه کاری تیدا یه بۆ سهر کردایه تیی حیزی کۆریایی و کۆریای باکوریش هه ل و مەرچی تابه ته ی خۆی هه یه. ئەم هه ل و مەرجه له ئاره زوی (کیم ئیل سۆنگ) به ده ر نه بو بۆ مانه وه ی وه که خرایه کی بی گوناح له ولاته داو بۆ ئه وه ی کهس به خۆدا رانه په رموی رهخه ی لی بگری. خۆلی پاراستن (تحفظ) هه کی وه فدی کۆریایی نه بی، سهر جه م وه فده کان ئیمزایان له سهر ئه و به لگه نامه یی کۆتایی کرد که له کۆبوونه وه که وه ده رچوو.

كۆبونمۇه كە دوايىي پى ھاتبۇر و ھەموو رەفدەكان لە ئاھەنگىكى پىشوازيما
كۆببونمۇه كە سەر كىر دايەتتى سۆقئىتى لەسەر شەرەفى ميوانەكان لە كرملين
گىراى. خرۆشىؤف و مۆرىس تۆرىزو پالمىرۆتۆگلىياتى لە دژى (مىگۆيان)ى ئەرەبىيى
دانىشتووى تەنىشتيان يەك كەوتن. بۆيە كەوتنە گىرآنەمۇه ئىمۇ نوكتەر قسەر
قسەلۆكانەى كە دەدرىنە پال ئەرەمن و رادىؤى يەرىقان. (مىگۆيان)ىش گوتى:

- دەمەؤى نىكىتسا خرۆشؤف وەلامم بداتەمۇه: ئايا كۆنياكى فەرەنسەيى لە
كۆنياكى ئەرەبىيى سۆقئىتى باشترە وەك ھەقال مۆرىس لافى ئىمۇ لى دەدات؟
- مۆرىس ھەلىدائىي: كەواتە مىگۆيان تىوانىي ناكۆكى لەنىوانماندا بنىتەمۇه.

چەند گۆرانى و دىمەنىكى ھونەرى لە ئاھەنگە كەدا پىشكەش كران. سەمايەكى
كۆنى رۇوسىايى يان دلەبەندى كردم كەشەش كورپ و پىنج كچ بەشدارىيان تىندا كرد.
كورپىكيان تەماحى ئىمۇ ھەبوو لەيەك كاتدا ھارپىيەتى لەگەل چەند كچىكدا
بكات. ئەمىيانى بەجى دەھىشت و پىتەندىيى بەمىانەمۇه دە كىردو، دووەمىيانى بەجى
دەھىشت و دەچو پال سىيەمىيان. دواجار پىنج كورپەكەى دىكە لەگەل پىنج كچەكەدا
پىكھاتن و، ئىمىش بەتاقى تەنيا بەبى دوست مایەمۇه.

* * *

دواى كۆتايى ھاتنى كۆبونمۇه كە لە نەخۆشخانەى كۆمىتەى ناوەندى لە
مۆسكۆ كەوتم و ئەندامانى وەفدەكەيش بۆ بەغدا گەرانمۇه. دوايى زانىم ئىمان لە
راپۆرتەكەياندا بۆ مەكتەبى سىياسى باسى ئىمۇەيان كىردبوو كە من سەرىپچىيى
سىياسەت و رىئوئىيەكانى حىزىم كىردو، چونكە لەكاتى كۆبونمۇه كەدا وەكور
پىويست لايەنگىرى سۆقئىتم نە كىردبوو. ئەم ھەلە ھەلبەستراو زۆر لەسەرم كەوت،
لەبەر ئىمۇ ھەختىكى دىكە لەدژم قوت كرايەمۇه و بەيەكىك لەو ھۆيە سەرەكەيانە
دانرا كە سزاي لى خستنىم لە سەر كىر دايەتى و راگرتنى ئەندامەتىمى لە حىزىدا پى
پاسا و دەدرايەمۇه.

پاش له نه خوځځانه ده رچوونم داوای بلیتی سه فهرم له (قالیووشن) ای نه ندامی لیژنه ی خوځه لاتی ناوه راستی سمر به کومیتسه ی ناوه ندی حیزی شیوعی سوځیتی کرد تا بو به غدا بگهریمهوه. رژی دوا یی هاته لام بو ټوتیل و گوتی :

- کومیتسه ی ناوه ندی حیزی شیوعی سوځیتی برووسکه یه کی له مه کتبه ی سیاسی حیزیتان وه رگرتوه تیدا هاتوه که سمر کردایه تیتان بریاری داوه تو له مؤسکو بمینیتسه وه پیوه ندی به قوتابخانه ی حیزی بالآوه بکه ی.

حزم نده کرد بمینمهوه و داوای خویندنی حیزیم نه کرد بوو. چهند جارک داوای گهرانه وه کرده بو به غدا، له وه زیاتر که جهختیان له سمر ره تکرده وه ی پیوستی مانه وه بو خویندن ده کرد، هیچی دیکم پی نده گه یشت. بیرم له وه نده کرده وه له روی بریاره کدا بوه ستمه وه و قسه ی مه کتبه ی سیاسی ژر پی بنیم و بگهریمهوه. به لام باش قناعه تم به وه کرد که له مؤسکو مانه وه هر شیوه سزاو دور خستنه وه یه که له عیراق و له به شداری چالاکیی سمر کردایه تی حیزیدا. من ټو نه ندامه ی سمر کردایه تی نه بووم که زیاتر پیوستم به خویندنی کیشه تیوره کانی فله سه فو و تابوری سیاسی و بنیاتانی حیزب و هیی لم بابه ته بی. به لام من ټو نه ندامه ی سمر کردایه تی بووم که لای سکر تیر رهام گران بوو. له بهر ټوه نا په زاییم ده ربرپایه یان نا، بمویستبایه یان نمویستبایه ده بوو بخوینم. ټمه قناعه تی پی کردم به وه که هه ریه کیك ټیش له گهل (سلام عادل) دا بکات ده بی پی به پیی پروات و ره خنه ی شیلگیرانه ی لی نه گری. چاوپنیکوته نه دوو قولیه که ی دوا به دوا ی کوبونه وه پر کیشه کیشه که ی کومیتسه ی ناوه ندی له ۱۹۶۰ د بیرکوتسه که به پهری هیمنیه وه له سمر په ره سه ندی وه زعی حیزب و هیندیک ره فتاری سه لام خو ی قسم له ته کدا کرد و ناموژگاریم کرد له پله ی سکر تیری لاجچ و به نه ندامی کی مه کتبه ی سیاسی بمینیتسه وه. که چی له وه لامدا گوتی :

- دوو پشک که ده بینی ناگر له هه موو لایه که وه ده وری داوه، ده ست پیشخه ری ده کات به خویمه بدات و خو بکوژی.

لمو چاوپيٽكومتنه هاتمه دهر و قهناعه تم بموه هه بوو كه (سلام عادل) هه رگيز بير لموه ناكاتموه دهست له پلهي سكرتيري حيزب هه لبرگري، نموه تا منيش به ريگه يه كي بير و كراتيانه ناچار ده كر يم به كرده وه دهست له پلهو پايم له مه كتبه بي سياسي و له سكرتاريه تي كوميته ي ناوه ندي هه لبرگرم تا له نيوچه تاراوگه يه كدا دور له عيراق بمينمويه.

نمونه دي نه برد هه ريه كه له (عامر عبدالله) ي نهدامي مه كتبه بي سياسي و (ثابت حبيب العاني) ي نهدامي كوميته ي ناوه ندي له تاراوگه نيوچه ره سميه دا گه يشتنه لامان. ده زماني (عامر) يش بوغزيندراوه، چونكه لهو كه سانه بوو كه داوايان كرد (سلام عادل) له پلهي سكرتيري دور بخويته وه. به لام داويي زانيم (ثابت) له وهش زيتر جامي غمزه بي به سردا قلب كراوه تموه.

* * *

نيوان نه يلوولي ۱۹۶۱ - نه يلوولي ۱۹۶۳ له قوتابخانه ي حيزبي بالاي مؤسكز له نيو تا قه كه ي خويند نامندا ماموه كه سه رباري دور خراوه تاماژه بو كراوه كان له (هادي هاشم) و (سلام الناصري) و (جمال حه يده ري) و (نزيهه الدليمي) و (عادل حبه) و (مهدي عبدالكريم) و (ثمينة ناجي - ژني سه لام عادل) و هه روه ها - له كاتيكي دره نگتدا - (آرا خچدور) و (حسين سلطان) پي كه اتبوو. بهرنامه ي خويند نامان، و يپراي زماني رووسي، بابه ته كاني فه لسه فه و نابووري سياسي و كيشه كاني بنياتناني حيزب و ميژروي حيزبي شيوعبي سوڤي تي و جو ولا نه وه ي كريكاري و نازاد بخوازي جيهاني و ياساي نيو ده وله تي و جوگرافياي نابووري جيهاني ده گرتموه. شيلگيرانه خويند م و قه ت رووي نه ده دا له هيچ تا قيكردنمويه كدا له (۵) - كه بهر زترين پله بوو - كه متر وه ربرگرم.

(هادي هاشم)، سه ره راي نموه ي كه نهدامي مه كتبه بي سياسي و سكرتاريه ت بوو، له خويند نامندا له هه موان بي تواناتر بوو. فير بوو بوو له كه ليك حاله تدا خويي

له نه بجامدانی تاقیکردنوه ده دزیهوه، چونکه ده سه لاتی به سر وه لامدان هودا نده شکاو نهیده ویست پرو به پرووی دهر نه چوون و کهوتن بیتهوه. سرباری دریتی مانهوی، شتیکی راست له زمانی پروسی فیر نه بوو له ناوه پیوسته کانی خوی زیاتر بۆ دروستکردنی شو شتانهی که سهودا سریان بوو له ترشیات و چیشتی نالۆزی وه که یاپراخو کوبه به جوړه جیاجیاکانیهوه و شتی وا. جیتی شو همرو گه بچینه دوو کانهی پی ده زانی که شو که ره ستانه یان تیدا ده فرۆشران. ده بی دانی پیدا بنیم که کابرایه کی قابیل و له گمل هاورتیانی تیپی خویندندا براده رایه تیپي خوش بوو پیته ندیه کی باشی پیانهوه هه بوو مشوری ده خواردن. به لام شو مهسه له بنچینه پیدا که له پیناویدا نیردرابوین - مهسه له ی خویندن - گوپی به خوی و به کهسانی دیکه نده دا. لهوه ده چی خریک بوو بی پرو له شپرتوی بکات، وه که هیندیک کس نه مه پیشه یانه. هادی هیچ شقلینکی سرکرده ی سیاسی شک نده برد.

لام و ابی (هادی هاشم) و (حسین سلطان) و (ثابت العانی) نه بی، هه موان فیری چهره دیکه له زمانی پروسی بوون. نه مه ی دواپی یان خوی به فیربوونی زمانه وه ماندوو ده کرد، به لام سوودی نه بوو.

به یانیه کیان (نزیهه الدلیمی) سه عاته که ی دهستی ون کرد، به بی هوده هه موو شوینیکی بۆ گهرا. پاشنیوه رۆ که چاوم پی کهوت لیم پرسی :

- سه عاته که تت دۆزیهوه؟

- نه خیر نه مدۆزیهوه.

- پاش نه وه ی سه عاتیکی راسته قینم له ده ستیدا بینی، پیم گوت : مادامیکی تو سه عاتیکی زیاده ت هدی. به لا که گهوره نییه.

- نه خیر هیچ سه عاتیکی دیکم نییه.. هه شو سه عاته بوو.

- نه ی شو سه عاته ی ده ست هی کییه؟

روانییه دهستی و لهیه کیک ده چوو کت و پر شتیکی عهنتیکهی لی پهدا بووسی.
بهپئ سدر بوون و واق ورمانهوه قیزاندی:

- ئمه ئه سهعاتمه که لام وابوو ون بووه و لهبهیانیهوه تا ئیستا بهدوایدا
ده گهرام!

(عامر عبدالله) له گهل (ثابت العانی) دا ریککوتبوو خواردنیان به خهرجی و
دروستکردنمه یهک بجن و کۆمۆنهیهکی دوو قۆلی بۆ خۆیان دا بهزرینن. هیندهی
پی ته چوو ریککوتنه که بیان ههرهسی هینا. که هۆکهیم له (ثابت العانی) پرسی،
وه لایمی دایهوه:

- ده بوو پارهی گیرفام خهرج بکهو به دهستی خۆم خواردن و چایه که ساز
بکهو، (عامر) یش ههر ئهوهی لهسهر بوو ئامادهی نان و چا خواردن بیی. لهبهر ئهوه
کۆمۆنه که ههرهسی هینا.

رۆژتکیان (عادل حبه) چوو بووه چیشتهخانهی قوتابخانه و یه کیکی دهست
نه کهوتبوو قسه کانیی بۆ بکات به روسی. به پهنجه ئاماژهی بۆ لیستهی خواردن
کردبوو سی جۆره خواردنی دهست نیشان کردبوو و پاره کهی دابوون. کاتیک
وه ریگرتبوون، بۆی ده رکوتبوو ههر سی جۆر سوپی دیاری کردبوو.

ئهو کاتهی لهوی نیشتهجیی بینای بهشی ناوخۆی قوتابخانهی حیزبی بوین،
گهشتیکی قوتابخانهیان بۆ شاری (کییف) بۆ ریکخستین. ده بوو ههموو رۆژتیک
خواردنی رۆژی دوایی دهست نیشان بکهین. نیوه رۆژی رۆژی دوایی خواردنه
سهره کیه کهیان بۆ (سلام الناصری) نه هینا. که داوای کرد، وه لایمان دایهوه هیچی
ناوئوس نه کردوه. ئهویش سوور بوو لهسهر ئهوهی که نووسیویه و داوای لیسته کهی
کرد. که هینایان ئاماژهی بۆ وشهی "به رپوه بهر" ی پهراویزی لیسته که کرد. پاش
یهک دهقه به رپوه بهر له بهرده میدا قوت بووهوه. پاشتر روون بووهوه که (سلام
الناصری) ئاماژهی بۆ وشهی به رپوه بهری لیسته که کردوه، چونکه وای زانیوه
خواردنیکه له خواردنه عیراقیه کان دهچی.

مۆسكۆم خۆش ويست، دواي ئەوئ تئيدا ژيام و تئكه لئ خه لكه كهئ بووم و فيري زمانو دابو نهرئتيان بووم. بۆم دهر كهوت شاري سه لامه تي و دئنيايي و دلپاكي و رووخوشي و شانوي گه و ره و باخچهي جوانه. نه مدي و نه مبيست هيچ شتيك زوقئ يه كيكي تا قمه كهئ خويئدئمان لئ تيئك بدات، نه گهر چئ ئيمه پاش نيوه شو به دارستان و شه قامه چۆله كاندا دهرؤيشتين. جاروبار به شو له باخه گشتيه كاندا ده مائنه وه به هه موو جيئه كدا ده گه رايئ. ته نيا يهك رووداو قه ما : شيو عييه كي سوودانيي قوتاييي قوتابخانه كه (پيم و ابئ ناري معاريه و نه وسا له نه دئاماني سه مر كرايه تيئ حيزبي شيو عيي سووداني بوو) دهره گانيكي دواي نيوه شو گه رابووه، سه رخوش بووبوو ئاميرئكي ئاساييي تۆمار كرنئ پئ بوو. شوفيري ته كسيه كه دايه زماندبوو تۆمار كر (المسجل) ه كهئ لئ دزيبوو. ئيمه زۆر نيگه ران نه بووئ، چونكه ئەم لاره سوودانيه مان له نيودا به د ره وشتو ئيسك قورس بوو.

بۆم دهر كهوت گه لي روسي ساده و دلپاك و به ئاكارو پهروه رده باشه. نه گه ر ري به خۆم بدهم به رارودي ئەو گه لانه بكه م كه بۆم هه لكه وتوه له گه لئاندا بژيم و ناسياري له گه ل دابو نهرئت و سايكۆلوجيئاندا پهيدا بكه م، ئەوا به بي چهندو چوون ده يه رمه وه كه گه لي روس بي هه واترين و سه رنج راكيشترين گه له دييتم. من ئيستاكه له دوادوايه كاني ۱۹۹۱دا ئەمه دهنوسم و زۆر له و شتانه به باشي ده زام كه له مۆسكۆ روويان داو گۆران. به لام ئەوهئ دهنوسم قه ناعه تي ته واوه تيمه له سه ر رووسيائ نيوان ۱۹۶۱ - ۱۹۶۳.

ئۆديسا نه بي كه ناره كاني (دهر ياي ره ش) م سه رتاسه ر بيئي. وهك ميوانئيك له ئوتيله كاني كۆميتهي ناره ندي و وهك گه شتيا رئكي ئاساييي ناره سمئ ژيام. چهند جارئك سه رم له نه خو شخانه داو، يه كه مين جار سالي ۱۹۵۹ دواي چهند رۆژئكي كه م لئئ هه لاتم، چونكه زمانئ روسيم نه ده زاني. دوايي قه ناعه تم به وه كرد كه ته نانه ت پشو به سه ر بردن و حه وان هه وش پئويستيان به چه شنه ته زموون و ليها تووي يهك

تیدا کردنی، بەبێ ئەوەی هیچ یەکیان پەڕی بەوە ببات کە ئەوە رۆژی یەکی نیشانە.
دوا جار پێم گوتن :

- سەرچاوەی هەواڵە کە پەڕیادی رادیۆی ئەرمینیا بە بۆنەی یەکی نیشانە
گوتویە. (لە مۆسکۆ کرابوو بە عادات هەموو درۆ نوکتە یە کە دەدرایە پال رادیۆی
یەریقان).

کە (سلام عادل) لە مۆسکۆ بوو، شەڕی ناوخۆ لە کوردستانی عێراق گەرم
بوو. سەلام لە هەلۆیستی کە مەترخەمانە سەرکردایەتی حیزب بەرانبەر
گیرگرتی کوردی نیگەران بوو. جەختی دەکرد کە نابێ بە تەنیا بەرھەڵستی
خەباتی چە کداری نەتووە پەرستە کوردەکان دژ بە رژیمی عبد الکریم بکریست،
بە لکۆو پێویستە بایەخ بەم مەسەلە یە بەریت و درووشمی ئۆتۆنۆمی بە دەستووە
بگیریت. من لەو ماوە یەدا دوور خرابوو مەووە بە کوردەو ئەندامە تێم راگیرابوو بە
بە لگەووە نەمە زانی هەلۆیستی ئەم کەسە یا ئەو ئەندامە سەرکردایەتی بەرانبەر
دەست پێکردن و پەرەسەندنی خەباتی چە کداری لە کوردستاندا چۆنە. تەنیا چاوم بە
بلاوکراوە حیزبی گەشتیەکان دەکەوت. دەیشم زانی (حشع) داوا لە پارتی دەکات
چە کە دابنیت و بە دووی چارەسەری ئاشتیانە گیرگرتە کەدا بگەڕیت. بەلام ئەوەی
کە (سلام عادل) گوتی، وەک پێشتر گوتم، نیشانە یە هەبوونی ناکۆکی تێروانین بوو
لە نێو سەرکردایەتیدا. لەو باوەر دەدام (زکی خیری) بوو داوای چە کە دانانی دەکرد بە
بێ بە دەستووە گرتنی داواکاری ئۆتۆنۆمی، چونکە پاش دوورخستەو یە شەخسی
(سلام عادل) بۆ مۆسکۆ ئەو ئیش و کارەکانی هەڵدەسووراند. هەلۆیستی (سلام
عادل) دروستتو لە راستییەو نێزیکتر بوو.

ئێوارە یەکیان یەکیان تە لە فۆنی بۆ کردم و گوتی :

- سەبە (سلام عادل) دەچیتەو بۆ نیشتمان، جا بەم بۆنە یەو بانگ کراوی
ئێوارە لە گەلماندا بێی بۆ مایان تا مائناوایی لی بکەین و شینوی لە گەلدا بکەین و

بۆيۈنمە. بە پەرۋش نەبوم بۆ بەشدارى لە ئاھەنگە كەدا. بەلام بە لايەقم نەدەزانی رەتى بەكەمە، بەتايەت دەگەرپایمە بۆ عىراق. بۆيە چومو بەشدارىم كەرد. بەھۆى بارى دژوارى دەروونمەھە ھىندەم خواردەوہ تا گەيشتە ئمەوى پىويست بەكات بە يارمەتیی بەكەتكيان بەگەرپمەھە بۆ ژوررەكەم لە قوتابخانە. تاكە كەرەتى ژيانم بوو لە خواردەنمەدا زىدەخۆرى بەكەم تا بى ھۆش بووم. ھەرگىز ئمەو دووبارە نەبەوہ.

ھەمان سالى ۱۹۶۲ (سلام عادل) گەرپایمە بۆ عىراق. دواى مارەيەك دەركەوت كىشەى سەرەكى جىيى ئمەوپەرپى بايەخى ئمەو ھەم كىشەى پتەوكەردنى دەسلەلتى سەر كەردەيىيى خۆى بوو لەھىزىدا، ھەم دوورخستەنمەوى ئمەو كەسانەى كە پىشتر ھەرپەشەيان لەو دەسلەلتە كەرد بوو. بەم پىيە ئمەو مەسەلەيە وروژىندرا كە بە كىشەى فراكسىۆنى چوار قۆلى ناسرا. واتە ئمەو دەستە بەندى (تكتل) يەى كە دراىە پال چوار ئەندامى مەكتەبى سىياسى. مەسەلە كە خرايە بەردەم كۆبوونمەوى كۆمىتەى ناوہندى و برپارىكيان لە كۆبوونمەو كە دەرھىنا كە دەلەيت :

دەستە بەندىيەك كراوہ و كۆمىتەى ناوہندى رىسواى دەكات چونكە بەرجەستە كەردنى رىبازىكى راستەوى كلكايەتیی پاكتاو كەر (تصفوي) ە. لىدوان و لىپىچانەوہ كان لە نىو كۆبوونمەو كەدا كرابون بە ئامادەبوونى : لە لايەكەوہ منو عامر كە بە دوو سەر گەرەى فراكسىۆنە چوار قۆلىيە كە لە قەلەم درابووينو، لە لايەكى دىكەوہ (ثابت العاني) كە تاكە ئەندامى كۆمىتەى ناوہندى بوو پىوہندى بە فراكسىۆنەكەوہ ھەبى (لە رىي پىوہندىيەوہ بە عامر عبداللە). تەنانەت داوايشيان لى نە كەردىن نامە لە بارەى مەسەلەكەوہ پىشكەش بەكەين، بەر لەوہى كۆبوونمەو كە ئەم برپارانەى خواروہ لەسەر سزادان بەدات :

۱- لا بردنى ھەريە كە لە بەھادىن و عامر لە گشت پلەيەكى ھىزىيان و راگرتنى (تجميد) ئەندامەتییان لە ھىزىدا و چاوەرپى كەردن بۆ زانىنى جوړى ئمەو ھەلۆيستەى كە بەرانبەر بە برپارى سزادانە كە ديارى دەكەن، تا دواى برپار بەرپىت وەك دوو

ئەندام لە حیزیدا بۆیننەوه یان نا. لابردنی (ثابت العانی)ش لە گشت پلەیهکی حیزیی.

۲- لابردنی هەریه که لە (زکی خیری) و (محمد حسین أبو العیس) لە مەکتەبی سیاسی و کۆمیتە ناوەندی و کردنیان بە ئەندامی لیژنە ناوچه (منطقه).

ئەم هەموو شتانه کران بەبێ ئەوەی هیچیان لە بارهوه ببیستم، وەك بلیسی کێشه که پێوهندی به منوه نهبوو بێ. تا رۆژنیکیان لە قوتابخانە حیزبی بووم، لەناکاو بانگیان کردمە ژوریک تا چاوم بە بەلگەنامەکانی کۆبونەوهی کۆمیتە ناوەندی بکەوێ. (سلام الناصری)ی بەرپرسی حیزییی تاقمە کهمان و (آرا خچدور) و (حسین سلطان)ی جووتە ئەندامی کۆمیتە ناوەندی لەوی بون. سی نامە (زکی خیری) لە نیو بەلگەنامەکاندا بون. لە یه کێکیاندا دانی پێدا نابوو که دەسته بەندی هەبوه و ئەم بەشداریی تێدا کردوه. لە دووه نامەیدا که به داوی (سلام عادل) نووسیوی، زیاتر دانی به هەبوونی دەستەبەندە کهیدا نابوو. لە سییەم نامەیشیدا لەو زیاتریش دانی پێدا نابوو هەوڵی داوو ئەو کەسه رازی بکات که هەموو شتیکی لە دەستدا بوو. هەرسی نامەکی (زکی خیری) به توندی رقیان هەستاندم و پالیان پێوه نام چار به هەلۆیستەدا بگێرمهوه بەرانبەر به کەسایەتی (زکی)، چونکه چەشنه داماری و گوێ لەمستییهکی پێشان داوو. پێم وابی نامانجی لە هەلۆیستی پشت کردنه ئیمه، دەریازکردنی خۆی بوو لە سزادان یا بۆ وەرگرتنی سزایهکی سووکت بوو. نامەکی (محمد حسین أبو العیس)یش کرابوو بە پاشکۆی بەلگەنامەکان، که خوێندمەوه بۆم دەرکەوت ئەم کابرایه سەرەتا نکوویی لە هەر دەستەبەندییهک کردوه. بەلام دواجار ئەوەنده تەنگیان پێ هەلچنیوه ناچار دانی پێداناوه. ئەم لە نامە کهیدا دەلیت : داوام لە هەقالتی سکریتێر کرد بۆم روون بکاتوه چون دەبێ ئەو رووداوه به دەستەبەندی ناو بنیین. لە کاتیکیدا فراکسیۆنه که نه هیچ کارنامهیهکی هەبوه و نه کۆبونەوهی ریکوپیک و نه هیچ

شتیکی لهم بابهته.. سكرتير بۆي روون كردمهوه - قسه كه هيسي (محمد حسين أبو العيس) ه - مخرج نيبه له دهسته بهنديدا هيچ بهرنامه و كۆبونمهويهك ههبي. (محمد حسين) ههر ئهم روونكردنمهويهی پى بهس بووه و قايل بووه بهوه كه دهسته بهندي ههبوه.

دوايي له (آرا خچدور) و (حسين سلطان) م بيست (عامر) يش لهو نامهيدا كه پيشكشي كردبوو وهك (زكي خيري) دانی به ههبوونی دهسته بهنديدا نابوو و ئهم وهلامه ی بۆ عيراق ناردبووهوه. نازانم (ثابت العاني) له نامه كيدا چيى نووسيبوو. بهلام باش دهزانم بهشداريى (ثابت) لهو دهسته بهنديه ههلبهستراوه دا له گۆرپنهوهی باسو خواسو "زۆر بلتيهتيى ههڤالانه" ی نيوان خوێ و عامري تى نهپهراندوو، تهنانهت ئيمه هيچمان له باره ی مهسه له كهوه لى نهبيستبوون.

چېرۆكى دهسته بهنديه كه له بنهرداداروستكراو ههلبهسترا تا بكرتته بههانه ی دوورخستنمهوى ئهم نهندامانه ی سهركرديه تي كه دهياتواني له نيو كۆبونمهوه كاني مهكتهبي سياسي و كۆميته ی ناوهنديدا قسه بكمن به رهخه گرتن روو به رووی خودی سكرتير. سهربه خوڤي له بېرورادا و نهترسان له بهرچاوخستنی ههر رايه كی جیي قهناعه تي خاوه نه كهی، لهو شتانه بوون كه به دلای (سلام عادل) نهبوون. ههرچی تاواني راسته وي و كلكايه تي كردن و پاكتا و كردنیش بوو كه دايان به ملی فراكسيۆنه ههلبهستراوه كهدا، لهسهر بنچينه يه كی مهنتيقي ههله چندرا بوو، چونكه:

١- هيلی سياسي راسته ويی پيژه و كراو بهرانبهر به رژیمی عبدالكریم به تهنيا هيلی نهندامانی فراكسيۆنه ههلبهستراوه كه نهبوو. بهلكه هيلی حيزب يا سهر لهبهری سهركرديه تي بوو به (سلام عادل) و لايه نگرانی شيهوه. سوڤييت - وهك پيشان گوتم - نه خشيكي سهره كیی لهسه پاندنی ئهم هيله بهسهر (حشع) دايبینی.

٢- ئهو كارانه ی كه دژی كهسانی بهدهسته بهندي تاوانبار كراو كران هاوكاتي هيچ دهستكار يكرديكي ئهو هيله نهبوون، نه دروشي رووخاندنی رژیم بهرزكرايهوه و

نه چاو به هه‌لۆیستی حیزیدا به‌ران‌بهره‌ توێژه به‌ره‌ئسته‌کانی عبدالکریم
خشیندرایموه‌ نه‌ هیچ پلانیکیش بۆ گه‌یانندی حیزب به‌ ده‌سه‌لات داڕێژرا.. تد.

۳- ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ له‌ کێشه‌یه‌کی گ‌رنگی وه‌ک چالاکیه‌ی حیزبی کردن یا
نه‌کردنی نیو سوپادا به‌ پاکتاوکه‌رو راسته‌و ناوبرابوون - به‌هادین و زکی خیری و محمد
حسین أبو العیس - ئه‌وان خۆیان سالی ۱۹۶۰ پشگیری (سلام عادل)یان کرد دژی
هه‌لۆه‌شانده‌وه‌ی رێکخستنی حیزبی له‌ سوپادا. له‌ کاتی‌کدا پاش هورووژاندنی
کێشه‌ی ده‌سته‌به‌ندی راسته‌وه‌ی پاکتاوکه‌ر هه‌ر ئه‌وانه‌ی له‌ گه‌لدا مانه‌وه‌ که‌ داوای
هه‌لۆه‌شانده‌وه‌یان ده‌کرد، ئه‌وانیش (هادی هاشم) و عه‌زیز محمه‌دو (جورج
تللو)بوون.

حه‌ز ده‌که‌م ئاماژه‌ بۆ ئه‌وه‌ بکه‌م که‌ ئه‌وانه‌ی لایه‌نی (سلام عادل)یان گ‌رت دژی
ئهو فراکسیۆنه‌ راسته‌وه‌ پاکتاوکه‌ره‌ هه‌لبه‌ستاره‌، هه‌ر خۆیان نه‌خشه‌ی سیاسه‌ته‌
راسته‌وه‌یه‌ کلکایه‌تیکه‌ره‌کانیان له‌ ۱۹۶۴ داو به‌ تابه‌ت سالانی هاوپه‌یمانه‌تی
کلکایه‌تی له‌ گه‌ل رژیمی به‌عسدا (۱۹۷۲ - ۱۹۷۹) بۆ حیزب دانا.

■ کوده‌تای شوباتی ۱۹۶۳ ■

له سالی دووه می خويندندا بووم که ئاژانسه کانی ده‌نگوباس هه‌وائی کوده‌تای هه‌شتی شوباتی ۱۹۶۳ یان هینا. ئەم کوده‌تایه ده‌ره‌نجامی هه‌ول و ته‌قه‌لای هاوبه‌شی نیوان ناوه‌نده خۆراوا بیه‌کان و حوکمدارانی قاهره و چهند لایه‌نیکی دیکه‌ی راسته‌و بوو، سه‌رباری حیزبی به‌عسی عیراقی و توژیژیک له عه‌سکهریه کۆنه پهرست و راسته‌وکانی سوپا. ئیمه‌ی عیراقی له قوتابخانه‌ی حیزبیی مؤسکۆدا کهوتینه دۆخیکه‌ی ده‌روونی یه‌که‌جار دژواره‌وه، به‌بێ ئه‌وه‌ی بتوانین له به‌دوودا چوونی له دووره‌وه‌ی ده‌نگوباس زیاتر هه‌یچی تر بکه‌ین. هه‌لۆیستی سه‌هرکردایه‌تی سوڤییتیما‌ن به‌ریبهری خۆشیوف به‌دل بوو که به‌توندی کوده‌تاکه‌ی ریسوا کردو پهرده‌ی له‌ رووی تاوانه‌کانی هه‌لمالی. تاوانه‌کانی له‌ هه‌موو ئه‌و تاوانانه‌یان تی‌پهراندبوو که خاکی عیراق تا ئه‌و کاته به‌خۆه‌ی دیبوون. هه‌یرشی راگه‌یانندی سوڤییتی به‌شیکی بنچینه‌یی هه‌یرشیکی جیهانی بوو، ریزی کوده‌تاکه‌رانی شیواندو دژایه‌تیه‌کانیانی زیاد کردو تمه‌نی حوکمی به‌عسی کورت کرده‌وه.

ماوه‌یه‌کی که‌م پاش کوده‌تاکه‌و وه‌ک به‌شیک له‌ پالپشتکرده‌نمان به‌راگه‌یانندن دژی کوده‌تاکه‌ران، رادیۆی ده‌نگی گه‌لی عیراق هاته‌ روو که له‌ بولگاریاوه به‌رنامه‌کانی بلاو ده‌کرده‌وه. سه‌ره‌تا ده‌ست پێشخه‌ریه‌که له‌ تووده‌یه‌ ئیرانیه‌کانه‌وه بوو که له‌وه‌ی رادیۆی نه‌ینی (په‌یکی ئیران) یان به‌رپۆه‌ ده‌برد، به‌تایبه‌ت له‌ (حه‌سه‌نی قزلبی)ی تووده‌یه‌ی کورده‌وه که به‌رێک زمانی عه‌ره‌یی ده‌زانی. ئیتر پێش ئه‌وه‌ی شیوعیه‌ عیراقیه‌کان جیی خۆیان له‌ رادیۆکه‌دا بگرن، ئه‌و به‌عه‌ره‌یه‌ شه‌ق و شه‌ره‌که‌ی ده‌ستی کرد به‌بلاو‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگوباس و باوه‌گۆ (تعلیقات). حه‌سه‌ن کاتی خويندنی زانستی ئاینی له‌ مزگه‌وت فیری عه‌ره‌بی بوو بوو. له‌ده‌ست رژیمی شا هه‌لا‌ت‌بوو و به‌دریژیی نێزیکه‌ی بیست سا‌ل که له‌ عیراق به‌سه‌ری بردو ماوه‌یه‌که له‌

به‌غدا بوو، له‌نیوان وه‌زیری دپهات و کرێکاری بینای شاراندا ده‌هات و ده‌چوو، توانیبوی عمره‌بیه‌که‌ی پهره‌ پێ بدات. نمونه‌ی خهباتکاری شوێشگێری خۆراگرېسو که کۆلی پێ نه‌ده‌درا. دواجار له‌ رپی پته‌وندیی به‌حیزی تووده‌وه‌ گه‌یشه‌ بولگاریا تا له‌وی له‌به‌شی کوردیی (په‌یکی ئیران) نیش بکات.

سۆڤتیه‌کان دوا‌ی کوده‌تای شوپات یارمه‌تیی (سلام الناصری) - یا انور مصطفی - ی نه‌دامی پالیئوراو بۆ مه‌کته‌بی سیاسی و به‌رپرسی حیزییی تا‌قمه‌که‌ی خۆیندنه‌مانیان دا بۆ ئه‌وه‌ی ده‌ریکه‌وی. بۆیه‌ گه‌لێک لێ‌دان و به‌یاننامه‌یان بۆ بلاوکرده‌وه‌ وه‌لی ئه‌وه‌یان بۆ په‌خساند نامه‌و یادداشت بۆ حیزیه‌ شیوعی و ناوه‌نده‌ ده‌ره‌کیه‌کان بنیئری. (سلام الناصری) خۆیشی بۆ راپه‌راندنی ئه‌م ئه‌رکه‌ به‌ په‌رۆش بوو، ته‌گه‌ر چی ئه‌و لێ‌وه‌شاره‌بیه‌ داواکراوه‌ی شک نه‌ده‌برد، چونکه‌ پیتی نه‌ده‌کرا گوتاریک یا راگه‌یاندنێکی سیاسی ما‌قوول بنوسی.

ماوه‌یه‌ک له‌ کوده‌تا به‌ دوا (مه‌دی عبدالکریم)ی قوتاییی تا‌قمی خۆیندنه‌مان له‌ مۆسکۆوه‌ براهه‌ بولگاریا بۆ ئه‌وه‌ی له‌ رادیوی ده‌نگی گه‌لی عیراق نیش بکات. مه‌سه‌له‌ی چونه‌ ئه‌ویان نه‌خسته‌ به‌رده‌می من و عامر عبدالله، ته‌گه‌رچی ئیمه‌ له‌همه‌وان پتر ده‌سه‌لاتمان به‌سه‌ر نووسین و کاری رۆژنامه‌ نووسیدا ده‌شکا. (انور مصطفی) هه‌شتا که لێ‌مان به‌قین بوو، چونکه‌ به‌ده‌سته‌ به‌ندی تاوانبار کرابوین و نامان له‌ لیسته‌ په‌شه‌که‌دا بوو. له‌کاتی‌که‌دا من پێشده‌ستیم کردبوو چهند باوه‌گۆو گوتاریک بۆ رادیو بنووسم، له‌وانه‌ گوتاریکی ته‌رخانکراو بۆ ستایشکردنی (سلام عادل) دوا‌ی ئه‌وه‌ی که به‌ئه‌شکه‌نجده‌ان شه‌هید بوو.

پاش کوده‌تا نامه‌یه‌که‌م دا به‌ (سلام الناصری) و ئاماده‌ییی خۆم تیدا پێشاندا بۆ ئه‌وه‌ی به‌نه‌یئنی بگه‌رپه‌مه‌وه‌ بۆ عیراق و به‌شداریی دووباره‌ بنیاتنه‌وه‌ی حیزب بکه‌م. وا وه‌لام درامه‌وه‌ که ده‌بی سالی خۆیندن ته‌واو بکه‌م، ته‌جا خۆ بۆ گه‌رانه‌وه‌ ئاماده‌ بکه‌م. سالی دووه‌م ته‌واو کرد و له‌گه‌ل تا‌قمیکی عیراقی و سووریایی و

لوبنانی و ئوردنی و کووبایی و ئیتالیا ییدا به شداری گهشتی هارینهی (به پراتیک ناوبرای) قوتاییانم کرد بۆ جیورجیای سوئیتی له قهفقاس. له (تبلیس) ی پیتتهخت سهرمان له کارگهیه کی بهرهمهینانی خواردنمه ودا. که هاتینه دهر، هیندی کمان عارهق وا کاری تی کردبوو لاره لاری ده کرد. ئیواره بیستم لایکی کووبایی و ژنه ماموستایه کی روسی تاقمه کهمان له ده ورو بهری شار پیاسه یان کردوه، لییان دراوه و روت کرانه وه. مرۆف به ئاسانی دهیتوانی تیبینی ئه بو بیرو خولیا نهتمه ویهیه بکات که تارادهیه که به بهریلاوی له نیو جیورجیه کانداهه بوو. کۆلخوزیه جیورجیه موسلمانان له کۆماری ئه بخازیای خاوهن ئوتۆنۆمی - به شیکه له جیورجیا - به سهردانه کهمان دلشاد بوون. ناره کانیان به گهشتی عهره بی بوون وه که محمه دو عوممه رو عه لی وحه سن تد. له ناوچه یه کی دینشینیش دیده نیی کارگه یه کی شهرامان کرد. کارگه که تونیلکی دهستکردی ژیر چیا که ی به دوا دا دههات که دریزی ۱۳ کیلومه تر بوو و ههشتا ملیون لیتر شهرابی ده گرت. خوشیمان له داوه تی ژیر کۆمه له داریکی بهرزو سهر کانیه کی دلگیری بناری چیا یه کی قهفقاس وه رگرت. جووتیاریکی جیورجی دوا ی سهرخوشبون دهستی به هوراکیشان کرد بۆ ژبانی ستالین که ده سال بهر له وه کۆچی دوا یی کردبوو، نیگهرانیی خویی بهرانبهر به کاره کانی خرۆشیوف دژی (ستالین) ی کوره شیوعیه که ی جیورجیا پیشان دا که سی سال حوکمی یه کی تیی سوئیتی کرد. دابونه ریتی جیورجی له ئاههنگی خواردنمه وه شهنشینیدا وه ها بوو، کابرایه کی به (تمه دان) بانگراو له بهرایی داوه ته که وه داده نیشته و ئهوانی دیکه به دریزی کاتی داوه ته که ملیان بۆ فرمانه کانی دریز ده کرد.

سهره تا کانی ته مووزی ۱۹۶۳ بوو کاتیک سهر له به یانیی رۆژتکیان ههستاین،

گویم لی بوو (مهدي عبدالکریم) ده یگوت:

- ئه مرۆ شتیکی گرنه له عیراق رووی داوه.

- لیم پرسى : (أبوكرسى) ئى ئهوت چۆن زانى؟ خمونت بينيوه؟

- بهلىّ خمونم ديوه، خوتان ده بينن..

هسى وامان له نيتودا بوو گالتسى به خمونه كهى و به همموو خمونيك ده هات. ئيوارهى ههمان رۆژ له رادىوى به غداوه به يانناميه كهى ره سيمان له سر ئمو ههولى كوده تا عهسكه ريه كومونىستيه بيست كه به جو لانهوى (حسن سريخ)ى جىگرى عريف ناسراوه و له سربازگى (الرشيد) كراو خهريك بوو سهركهوتنى يه كجاره كهى به ده ست بينى. كه به (مههدى)م گوت تو به خوزراى خمونت نه بينى و به ناره زوو قسه ت نه كرد، چىرۆكىكى ديكهى بۆ گىرامه وه و باوه رم پى كرد، به بى ئه وهى باوه رم به به بندو باوو غه بيزانى هه بوو بى. مههدى گوتى :

- له خانى بالاي ماموستايان (كۆليجى پهروه رده) قوتابى بووم و خايه و مايه م برىتى بوو له نيو دى نار تا له ماوهى پازده رۆژى كوتايى مانگدا له پى ته خت پى بژىم. پاره كه م له گه رانىكى شه قامى (الرشيد) دا لى بزر بوو. خمه گى و لى و به بار له ژوره كهى به شى ناوخۆ دانى شتم و هه ردوو چاوم نووقاندو بى رم له وه ده كرده وه كه ده بى بۆ ته گبىرى حالى خۆم چى بكه م. كت و پر پاره كه م بينى له په نا به رمى لى كى خۆلى كۆلانىكى (رأس القرية) دا كه وتبوو. پى لاوه كه مم له پى كردو به شى ناوخۆم روو به ههمان كۆلان كه نى زى كهى بيست ده قه يه ك دوور بوو به جى هى شت. پاره كه م بهو شى وه به بينى كه پى شتر هاته به رم چاوم و وه ك مندالىك ئمو يارىه يان بۆ كر بى كه ئه م به دلىه تى، ئاوا به شادمانى يه وه به پاره كه وه گه رامه وه.

* * *

ئەیلوولى ۱۹۶۳ له گەل (عادل حبة) دا مۆسكۆم به جى هى شت تا له چىكۆسلۆفاكيا جى گىر ببىن و خۆ ئاماده بكه ين به شى وه كهى نه ئىنى بگه رى نه وه بۆ عىراق. ئه وه بوو خوتندنى حى زىمان به ر له سى يه م و دواىن سالى واز لى هى نا. له چىكۆسلۆفاكيا له ئىلايه كهى لادى يانهى ناوه راستى دارستانى كهى هه شتا كى لۆمه تر

له (پراگ) هوه دور جی نشین بووین. (فرج محمود) یش گه‌یشته لامان. (حسین سلطان) به‌رپرسه عراقیه کهمان بوو. له میوانداریی ده‌زگایه‌کی تایبته‌تی ئاسایشدا بووین، راسپێردرابوو یارمه‌تی ئه‌و شیوعیه‌ی عراقیانه‌ بدات که ئاره‌زوویان ده‌کرد به‌ نه‌ینی بگه‌رینه‌وه‌ بۆ ولاته‌که‌یان بۆ درێژهدان به‌ خه‌باتی شو‌رشیگه‌رانه‌. گه‌رم کردنه‌وی فێلاکه‌مان له‌سه‌ر خه‌لووزی به‌رد به‌ند بوو. دارستانه‌که‌ی دوروشتمان پێر له‌ جو‌ره‌ کارگیکی باش بوو. سه‌ربازیکی وه‌زیفه‌ (مکلف) یان وه‌ک چیشته‌په‌زیکی چیکی بۆ ناردین. ماوه‌ی مانه‌وه‌ی له‌ لامان زۆر شت له‌ (فرج محمود) هوه‌ له‌سه‌ر هونه‌ری چیشته‌ لیئانی خو‌ره‌لاتیانه‌ فێر بوو. به‌وه‌ دلخۆش بوو گوته‌ی: دوا‌ی ته‌واو کردنی خزمه‌تی عه‌سکهری ده‌بم به‌ چیشته‌په‌زیکی پله‌ی یه‌که‌م. کابرایه‌کی چیکیشیان بۆ ناردین تا ده‌رسمان له‌ باره‌ی کاری نه‌ینییه‌وه‌ پێ بلێت. بۆم ده‌رکه‌وت پێویسته‌کی راسته‌قینه‌ی به‌وه‌ هه‌یه‌ گوئ له‌ چه‌ند ده‌رسیکی ئیمه‌ بگه‌رئ له‌سه‌ر کاری نه‌ینی.

ماوه‌ی مانه‌وه‌مان له‌ چیکۆسلۆفاکیا چه‌ندجارێک به‌ (میلان) ی پیاوی ئاسایش و به‌رپرسی کیشه‌کانی ره‌وانه‌ کردنه‌وه‌ی ئیمه‌ی عراقی گه‌یشتم. وام هاته‌ به‌رچاو کابرایه‌کی ماقوول و له‌ ئیشی خو‌یدا شیلگیرو پاک بی. رۆژنکیان ره‌خنه‌یه‌کی توند و تیژی له‌ سه‌ر کرده‌کانی حیزبی تووده‌ گرت و به‌ گویمیدا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی سوور بوون له‌سه‌ر مانه‌وه‌ له‌ هه‌نده‌ران دور له‌ گۆره‌پانی خه‌باتی گه‌رم و گۆری ولاته‌که‌یان. جارنیکیشیان ره‌خنه‌ی له‌ (سلام الناصري) گرت له‌سه‌ر راپاری و ترسانی له‌ گه‌رانه‌وه‌ له‌ باره‌یه‌وه‌ گوته‌ی :

- یه‌که‌جار زه‌حمه‌ته‌ بیهینه‌م به‌رچاو م که‌ (سلام الناصري) بویریت بگه‌رینه‌وه‌ بۆ عراق. پیاوی ته‌نگانه‌ نییه‌.

* * *

پیش نهوی بگه پرمهوه بۆ عیراق، چمند مانگیکم له پراگ بهسهر برد. ماوهیهك له ئوتیلیك مامهوه. دهبوو له مانگیكدابه (۱۵۰۰) كپۆن بژیم. له دهست كورتیهكی راستهقینهدا بووم تا گواستمهوه بۆ گۆفاری (مهسهلهی ناشتی و سۆشیالیزم) و، لهوی وهك یهكێك له كارگهرانی به مووچهیهكی (۳۵۰۰) كپۆنی نیشم كرد.

پراگ، وهك زۆر له ئهوروپایییهكان ناوی دهنیسن، "مۆزهخانهی ئهوروپا"یه. شارێكه به گردهۆلهكانی و شوینهواره میژووبیه دلگیرهكانی و كچۆله جوانكیلهكانی و بهو رووباره كهیشیهوه جوانه. بهلام تهق تهقی بهردهوامی ترام (شهمندهفهری كارهبایی) بهسهر شهقامه خشتپژێر كراوهكانیهوه و نهو دوو كهلهی كه له كارگهكانهوه بهرز دهبیتمهوه و نهو ئاو وهوا شیداره پیس دهكات، نهوانه له جوانی و دلگیریی شارهكه كهم دهكهنهوه. نهگهر پیالهیهك بیرهی (بیلزن)ی پله یهك بخۆیتهوه، خیرا قهناعت بهوه دینی كه شا بیرهی جیهانه. نهگهر گهروكیكی بیگانهیش بی و جیهكته له ئوتیلهكان گهرك بی، دهبی بهرتیل به بهرتهوه بهر یا كهسیكی نهوی بدهی. نهگهر ههول بدهی به زمانی روسی قسه له گهل چیهكه كاندا بكهی، زۆریهی نهوانه كه نهاندازهیهك له زمانی روسی دهزانن به گهرمی به پیرتمهوه نابین. نهگهر چی ههموان سلافین، كهچی رقیان له روسه.

له پراگ تیهكتهلی كۆمهلگهی بچووكی عیراقی بووم كه بهشی ههره زۆریان له شیوعیه عیراقیهكان بوون. (عزیز الحجاج) و (نوری عبدالرزاق) و (ماجد عبدالرضا) و (مهدي الحافظ) و (موسی أسد) و (بهنام بطرس) و قادر دیلان و كهسانیكی دیکهیان له نیهودا بوو. بۆ یهكهم جار له ئوتیلیكی پراگ چاوم به (عبدالفتاح ابراهیم)ی كهسایهتیی دیموكراتی عیراقی كهوت كه وهك گهشتیارێك هاتبوو. چاوم به (مهدي الجواهری)ی كهله شاعیریش كهوت و ئیوارهیهکیان داوهتم كرد بۆ شوقهكهم. كه شهرباب كهمیك سهریی قورس كرد، ههستا له هۆلهكدا كهوته

پياسه و به نهشتهوه پينده كهنى و جار له دواى جار ئه نو نوكته بهغدايييه بلاوهى ده گوتوه كه من بۆم گيترايهوه و پوخته كهى ئه مهيه : كا براهه كى ئه فهندىي نيو ئه بهغداييانهى كه سالى ١٩٢٦ دژى پهيمانى عيراقى - بهريتانيايى خو پيشانديان كرد، بانگ كرا چاوى به مهليك فەيسەل بکەوى بۆ ئه وهى داواكاريه كانى خو پيشانديانه كه بهرچا و بخت. به مهليكي گوت :

- جهنابى خاوهن شكۆ زيندانى بكهو له قهنا رى بده !

- مهليك پرسىي : ده تانهوى كى زيندانى بكرىت و بكوژرىت؟

- (منصور ابو العرك).

- ئهى بۆچى ده تانهوى زيندان بكرىت و بكوژرىت؟

- چونكه فيل له عاره قه كهدا ده كات، ئاوى زيادى تى ده كات و تهجا به گرانيش

دهيفرۆشى.

(موسى اسد) له نيو عيراقيه كاندا وا ناسرابوو كا براهه كى لا پره سهنى (فضولي) پله يه كهو به هه موو كهين و به ينيكى نيوانيان ده زانى. رۆژيكيان له گه ل (نورى عبدالرزاق) و ماجدو مهدي و چهند كه سيكى دي كه دا چو وينه سهيران بۆ ده روهى پراگ. بريارمان دا (موسى اسد) به سهيرانه كه مان نه زانى و به شداريمان نه كات. له دورىي سى كيلو مهتر له پراگه وه، له ئوتيليكى گه شت و گوزار دانىشتين بيره بخوينه وه، يه كيكيان گوتى : موسى شوينه كه مان نادۆزيتسه وه و ناگاته لامان. چهند ده قه يه كه به سهر ئه وه دا رانه بورد، ده رگاكان كرانه وه و (موسى اسد) هه ليكو تايه سه رمان !

(عزيزالحاج) له ده ستهى نووسىنى گوڤارى " مه سه لهى ئاشتى و سۆشاليزم " دا

نوينه رى (حشع) بوو و بهر زترين مووچه ي له نيو شيو عيه عيراقيه كانى چي كو سلوڤا كيدا و هره گرت. وا ناسرا بوو له نيواندا كه له گه شتيان ده ست قووچاوتره. چهند جار يك له ئوتيل سه رى لى دام. كه ره تيكيان له دريژهى باسو

خواسی نیوانماندا پینم گوت گیروگرفتینکی فیکری هیده سالانینکی دورو دریشه
 مایه و توویژ لهسر کردنه. من بهلای خۆمهوه چارهسهریم کردووه. ئهویش ئهویه
 که ئایا کورد نهتمهویهک پینکدههینئێ یان نا؟ روونم کردهوه که گهلی کورد نهتمهویهک
 پینکدههینئێ، بهلام هیشتاکه بنهماکانی خۆیی بهبئێ زیادو کم تهواو نهکردووه.
 بهلکوو هیندیکیانی همن، بهتایبتهت ئهویهیان کهبهسته بهههستی نهتمهویهیی
 هاوبهشهووه، هیندهکهی دیکهیشی خهریکه دروست دهبن. پاش چهند رۆژینکی کم
 گوتاریک به قهلمی (عزیز الحاج) و بهناونیشانی (ئایا گهلی کورد نهتمهویهک
 پینکدههینئێ؟) وه له گوژاری سبهی (الغد) دا بلاوکرایهوه. عزیز به تاکه
 وشهیه کیش ناماژهی بۆ ئهوه نهکردبوو که ئهوه ئهوه بیرۆکهیهی له یهکیکی دیکه
 بیستووه و له گوتاریکدا دایرشتووه.

* * *

حوزهیرانی ۱۹۶۴ له پراگهوه چوومه مۆسکو، تا بۆ یه کم جار پاش راگرتنی
 ئەندامهتیم له ۱۹۶۲دا بهشداری کۆبونوهیهکی حیزیبی کادیران بکه. ئهوه
 ئەندامانهی کۆمیتهی ناوهندی که له ههندهران بوونو چهند کادیریکی وهک (نوری
 عبدالرزاق) و ماجدو مههدی و (ثمینه ناجی) و منو (عامر عبدالله) نامادهی
 بووین. کۆبونوه که (سلام الناصری) سهرکردهیهتی کردو ئهوهی لی دهویست
 ریبازیکی کلکایهتی راستهوی دهست نیشانکراو بگریته بهر. سهلام خۆی بهردهوام
 به میزاج راستهو بوو. ههروهها سوڤیتیهکان - به تایبتهت بهشی نیو دهولهتی
 کۆمیتهی ناوهندی - پیروزیایی ئه چهنه ریبازهیان لی دهکرد.

ئیمه بهرپۆه بووین بۆ مۆسکو و فرۆکهخانهی مۆسکو مان بهجئ هیشتبوو که
 یاوهه سوڤیتیه کهمان پیتی گوتین : خرۆشیۆف به چالاکییهکی پیلانگیرانه یا نیوچه
 پیلانگیرانه که بریجیف سهرکردهیهتی کرد، لابر او دواي ئهوه پینشهوایهتی گرته
 دهست و له سالانی حوکمیدا ریبازی ستالینیی بهدزیوترین شیوه هینایهوه مهیدان.

دیموه سمر کۆبونوه که مان. لیدوانیکی گهرمی فراوان کراو هیندیکیان
 بهرهلستی ئه بیروپایانهیان کرد که (سلام الناصری) بهرچاوی خستن. بهلام زۆریه
 - منیش له نیویاندا بووم - بریاری لهسهردا. کاکلهی ئهم بیروپایانه ئهوه بوو که
 ده کریت رژیمی ورده بۆرجوازیی - له چهشنی رژیمی جمال عبدالناصره هیی لهم
 بابهته - به کاریگهری سیستمی سۆشیالیستی جیهانی بیی به رژیمیکی
 سۆشیالیستی. لهو خهیاڵهه بووین که رژیمی (عبدالسلام عارف)یش لهو
 رژیمانیه. ئهوانه ههر ئهوه بیروپایانه بوون که پاشتر به پهبازی پهرهسهندنه
 ناسهرمایههاری ناوبران. ئهم کۆبونوهیه ههنگاوێک بوو له ههنگاوه رێخۆشکهرهکان
 بۆ سهرخستنی کۆبونوهی چارهروانکراوی کۆمیتهی ناوهندی.

* * *

دوو مانگ پاش کۆبونوهی کادیران له مۆسکۆ، کۆبونوهی کۆمیتهی
 ناوهندی حیزب له پراگ کرا. کاتی دانیشتنهکانی کۆبونوهیه به من و (عامر
 عبدالله) و (ثابت العانی)یان راگهیانده ناماده ببهین، چونکه ئهوه سزایانهی که له
 کۆبونوهی ۱۹۶۲دا دایانین ههلهوه شیندرانهوه دواتر پلهی ئهندهمهتی کۆمیتهی
 ناوهندی حیزبیان پیمان بهخشییهوه. ئهوانهی که بریاری سزادانیان له سالی
 ۱۹۶۲دا نيمزا کرد بوو، ئابی ۱۹۶۴ قهناعتیان پهیدا کرد که له بنههتدا هیچ
 دهستهبهندییهک له گۆریندا نهبوو سزاکان زۆردارانوه ناوهتی بوون.

بهلام کۆبونوهی تاب سهبارهت به من یهک سزای به سووککردنوه لهسهرم
 هیهشتهوه، ئهویش سزای ئاگادارکردنوه (انذار)بوو که سهروبهندی کۆبونوهی
 جیهانی حیزبه شیوعیهکان سالی ۱۹۶۰ ئاراستهم کرا، چونکه ههلهوتسته که میان
 به دل نهبوو. پهبتر باسی ئهمهم کردوه.

مهسهلهی سههرهکیی نیو کارنامهی بهردهم کۆبونوهیه که ئهوه راپۆرتیه سیاسییه بوو
 که رووکاری ئیشی داهاوتوی دیاری کرد. کۆمیتهی ناوهندی - به منیشهوه -

هه‌له‌یه‌کی گه‌ره‌ی کرد، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ب‌پ‌ری‌اری له‌سه‌ر ه‌ی‌ل‌ئ‌یک‌ی سی‌اس‌یی کل‌ک‌ایه‌تی‌دا که له‌سه‌ر ئه‌و ئه‌و‌می‌نده بن‌ی‌ات ن‌راب‌وو گ‌و‌ایه ر‌ژ‌یم‌ی د‌یک‌ت‌ات‌ۆ‌ری‌ی ع‌س‌ک‌ری‌ی (ع‌ب‌د‌ال‌س‌لام ع‌ار‌ف) پ‌ه‌ره ب‌س‌ت‌ی‌ن‌ی و ب‌ی‌ت‌ه ر‌ژ‌یم‌یک‌ی پ‌ی‌ش‌ک‌ه‌و‌ت‌خ‌وا‌زی ر‌وو له س‌ۆ‌ش‌یا‌لی‌زم‌ی وه‌ک ر‌ژ‌یم‌ی (ج‌م‌ال ع‌ب‌د‌ال‌ن‌اص‌ر) له م‌ی‌س‌ر. له ک‌ات‌ی‌ک‌دا ع‌ب‌د‌ال‌س‌لام له ک‌وده‌تا ف‌اش‌یه خ‌و‌ی‌نا‌ویه‌که‌ی ه‌ه‌شت‌ی ش‌وب‌ات‌دا ها‌وب‌ه‌شی به‌ع‌سیه‌کان بو‌و و له ما‌وه‌ی سا‌ئ‌ن‌یک‌ی د‌و‌ای ک‌وده‌ت‌ای ت‌ش‌ری‌ندا به‌سه‌ر ها‌وب‌ه‌شه‌کان‌یدا چ‌ل ش‌ی‌وع‌یی له س‌ی‌دا‌ره دا. ک‌ۆ‌بو‌نه‌وه‌که به زۆ‌ریه‌ی (١٢) ده‌نگ له ک‌ۆ‌ی (١٤) ب‌پ‌ری‌اری له‌سه‌ر ئه‌م ه‌ی‌له سی‌اس‌یه ر‌اس‌ت‌ه‌وه کل‌ک‌ایه‌تی‌دا. به تهن‌یا (ع‌ز‌یز الح‌اج‌)‌ی ئه‌ندام‌ی پ‌ا‌ل‌ئ‌ی‌وراو ب‌ۆ ک‌ۆ‌م‌یت‌ه‌ی نا‌وه‌ندی ده‌نگ‌ی له د‌ژی داو، (آ‌را خ‌چ‌د‌ور) له ن‌ی‌وان ل‌ایه‌نگ‌رو به‌ره‌ه‌ست‌دا به ب‌ی ده‌نگ‌دان م‌ایه‌وه.

پ‌اش ه‌ی‌رش‌ی پ‌ۆ‌لی‌سی‌ی ر‌ژ‌یم‌ی ف‌اش‌ی که ک‌ی‌ش‌ایه‌وه ب‌ۆ ف‌ر‌اند‌ن و پ‌اک‌تا‌و‌کرد‌نی ن‌ۆ ئه‌ندام‌ی ک‌ۆ‌م‌یت‌ه‌ی نا‌وه‌ندی به (س‌لام ع‌اد‌ل)‌ی س‌ک‌رت‌ی‌ری ح‌یزب و چ‌ه‌ند ئه‌ندام‌یک‌ی مه‌ک‌ت‌ه‌ب‌ی سی‌اس‌ی و س‌ک‌رت‌اریه‌ت‌ه‌وه و ر‌وو‌خ‌انی ژ‌ما‌ره‌یه‌کی د‌یک‌ه و له‌وانه (ها‌دی ه‌اش‌م الأ‌ع‌ظ‌م‌ی)‌ی ئه‌ندام‌ی مه‌ک‌ت‌ه‌ب‌ی سی‌اس‌ی و س‌ک‌رت‌اریه‌ت که (س‌لام ع‌اد‌ل) و ه‌م‌ر که‌سی‌یک‌ی د‌یک‌ه‌ی ن‌اس‌ی‌بو‌و به ده‌ست‌ی‌یه‌وه د‌اب‌و‌ن، ئ‌یت‌ر د‌ۆ‌خی سه‌ر‌ک‌رد‌ایه‌تی - ر‌یک‌خ‌را‌وه‌یی ح‌یزب ر‌وو‌ی له خ‌را‌پی کرد. ده‌بو‌و به ه‌ه‌ل‌ب‌ژ‌ارد‌نی س‌ک‌رت‌ی‌رو مه‌ک‌ت‌ه‌ب‌ی سی‌اس‌ی د‌ۆ‌خی س‌رو‌شت‌ی‌ی ر‌یک‌خ‌س‌تن ب‌گ‌ی‌ر‌د‌ر‌یت‌ه‌وه ب‌ۆ ح‌یزب. ک‌ی به س‌ک‌رت‌ی‌ر ه‌ه‌ل‌ب‌ژ‌ی‌رد‌را؟ تهن‌یا دو‌و که‌س ه‌ه‌بو‌ن چ‌ا‌ویان ت‌ی ب‌ر‌د‌را‌بو‌و. ع‌ز‌یز مح‌مه‌د که پ‌ی‌ش ش‌ۆ‌ر‌شی چ‌ه‌وا‌شه‌ی ش‌وب‌ات ئه‌ندام‌ی مه‌ک‌ت‌ه‌ب‌ی سی‌اس‌ی و س‌ک‌رت‌ی‌ری ر‌یک‌خ‌را‌وی ه‌م‌ر‌یم‌ی ک‌ورد‌س‌تان بو‌و و، (س‌لام الن‌اص‌ری) که ئه‌ندام‌یک‌ی پ‌ا‌ل‌ئ‌ی‌وراو بو‌و ب‌ۆ مه‌ک‌ت‌ه‌ب‌ی سی‌اس‌ی و له ه‌ه‌نده‌ران دا‌ده‌ن‌ی‌شت‌و له ن‌ی‌و تا‌قمه‌که‌ی خ‌و‌ی‌ن‌د‌ندا بو‌و. ئه‌مه‌ی د‌و‌ای‌ی‌ان سه‌ر‌ب‌اری ئه‌وه که له ر‌وو‌ی سه‌ر له‌به‌ری وه‌ز‌عیه‌وه که‌سی‌یک‌ی گ‌ون‌ج‌او نه‌بو‌و، خ‌ۆ‌یی نه‌پ‌ا‌لا‌وت و دا‌و‌ای ل‌ی‌ب‌ور‌دن‌ی کرد. ه‌م‌ر ع‌ز‌یز مح‌مه‌د له‌و بار‌ود‌ۆ‌خه

بهردهستهدا وهك كهسيكي پهسهند كراو مايهوه. مهكتهبي سياسي ههلبژيردرا. منو عامر، ويزاي (باقر ابراهيم) و عوممري مامه شيخه و عزيز محمدو (سلام الناصري)، ههلبژيردراين.

(زكي خيري) بۆ مهكتهبي سياسي ههلبژيردرا، چونكه لهنامهكانيدا داني بهو دهستهبنديه ههلبهستراوهدا نابوو و نهو مهسهلهيهي قبول كردبووهوو، نهوهيش شوينمواريكي خراپي لهلای همومان بهجي هيشتبوو. به قسهي عزيز محمدو دهبوو زهكي، بهر له گيرانهوهي بۆ مهكتهبي سياسي، به قوناخيكي گواستنوهوا رت ببي. بهلام زهكي خزي لهو جوړه نمبوو كه لهه لهلويستمي كهساني ديكه بهرانبهري خوښ ببي، چونكه مهسهلهي پيشهوايهتي بهلای نهوهوه شتيكي پله يهك بوو و همموو مهسهلهكاني ديكهيش پله دوو بوون. لهبهر نهمه كاتيک پاش كوڤتايي هاتني كوڤوونمهوه كه (كه نامادهي نمبوو) گهيشته پراگ، هيرشي كرده سمر ناكامهكاني كوڤوونمهوهكهو، به هاركاربي توندو توڤي (عزيز الحاج) دژي هيتلي تاب وهستا.

يهكيك له برپارهكاني كوڤوونمهوهكه نهوه بوو: نهو نهندامانهي كوڤميتيهي ناوهندي و نهو همموو كاديڤانهي كه بهر لهو كاته له دهرهوهي نيشتمان بوون، له ههندهرانوه بگيرينهوه بۆ عيراقو، نهوانهيش كهپيش كودهتاي شوبات له ناوهوهي عيراق بوون بچنه دهرهوه. نهوه برپاريكي بهجي و بهردهوامبووني نهو دابو نهريته خباتكارانه بوو كه له كوڤنمهوه له (حشع) دا بنج بهست بوو بوو. عزيز محمدو (باقر ابراهيم) و كهريم نهمحمد بۆ خوڤندي حيزبي نيڤردانه مؤسكوو، (زكي خيري) ش له گوڤاري "مهسهلهي ناشتي و سوشياليزم" دا بهنوڤنهري ئيمه هيلرايهوه. لهكاتيكددا ئيمهيش بهرودوا دهستمان به گيرانهوه كرد بۆ عيراق. (عزيز الحاج) نهبي كهبههوي ترسنوڪيهيهوه تا سهرهتاكاني ۱۹۶۷ دواكهوت و نه گهرايهوه.

* * *

که حوکم لی کرا بۆ خویندنی حیزی له مؤسکۆ بئینمهوه، ژنه کهم و هدرستی منداله چکۆله کهم له بهغدا مانهوه. ئهوه زۆردارییه کی ئاشکرا بوو بهتاییهت بهرانبه بهوان. له ۱۹۶۳دا سهپاکیان گیران. پاش چهند مانگینک پیره ژنه کهی دایکم توانیبوی بگاته بهغداو منداله کان لهبهندیخانه وهبرگیریتتهوه و بیانبات بۆ سلیمانی. حکومهتی (عبدالسلام عارف) ۱۹۶۴برپاری دا ره گهزنامه لهژنه کهم و (عمومه مصري) بستینیتتهوه و به بههانی ئهوه که ههر دوکیان جووله کهن دووریان بخاتهوه بۆ دهرهوی عیراق. له پراگ به (أم سلام) گهیشتم و بۆ چهند مانگینکی کهم پینکهوه ژیانیککی خیزانیی سروشتی و هیمنمان گوزهراند. له شوقهیه کدا دانیشتبووین که له گۆژاری "مهسهلهی ناشتی و سۆشیالیزم" هوه دهستم کهوت، چونکه کارگهریککی دهستهی نووسینی بووم.

دهورانی نیش کردنم له گۆژاره کدا گوتاریکم به پیتی پاسپیری مه کهتبهی سیاسی و بهناری (منیر احمد) هوه تیدا بلاو کردهوه، بۆ روونکردنوهی ئهوه هیتله سیاسییه تهرخان کرابوو که کۆبوونوهی ئاب برپاری لی دا. گوتاره که وهک هیتله سیاسییه پیره و کراوه که له سهره تاکانیدا چهوت و خراپ بوو. به لام ئهوه نووسه ره رووسییهی که هوریده گیتراو دایده پرشتهوه، خراپتری کرد و هیندیک شتی وای تینکرد که من نهنوو سیبوو و دواي بلاو کردنوهی نه بی له گۆژاره کدا پیم نهزانی.

ئهوه زۆژانه که پاش کۆبوونوه که له پراگ به سهرم بردن، ده بوو هۆشیککی زۆرمان به چالاکیی (عزیزالحاج) هوه بی که - سهبارت به هیتلی ئاب - قسهی ههقی کرد و مه بهستی پی ناههقی بوو. وهک دهر کهوت هه ریه که له (زکی خیری) و (آرا خچدور) و (نوری عبدالرزاق) و (ماجد عبدالرضا) و (مهدي الحافظ) هاوکارییان ده کرد. نامیلکه یه کی بچووک به ئیمزای " کۆمه لێک شیوعی" یه وه له پراگ به شرایه وه بۆ ره خنه گرتن له سیاسه تی (حشع) و هیرشکردنه سه ره هیتلی ئاب ته رخان کرابوو. (عزیز الحاج) نکوولیی له وه کرد پیوه ندی پیوه هه بی: به لام

(هشام البعاج) کەسالی ١٩٥٧ بۆ یەكەم جار لەبەندیخانەى تاكە كەسىی بەعقوبە ناسیم، لە چاویكەوتنیكى دوو قوڵیماندا لای خۆم دانى بەهەدا نا كە فیتى بلاوكراره كە لەژێر سەرى عمزیزدايه.

دوايى كە گەرابوومەهە بۆ عیراق (عزیزالحاج) و (زكى خیری) بە جوتە نامیلکەیه کیان دەركرد بۆ هەلسەنگاندنى سیاسەتى حیزب لە نیوان ١٩٥٨-١٩٦٤دا تەرخان كرابوو. لەولاتانى ئەوروپایى و هەركوێسەك پێیان كرابى بلاویان كردهوه.